

Akademik Ombudsman

OMBUDSMAN ACADEMIC
ÖZEL SAYI 2

YIL/YEAR: 10
SAYI/ISSUE: ÖZEL (GAZZE)
MAYIS-MAY
2024

Ombudsman

1946 1949 - 1967 2008 - GÜNÜMÜZ

BM PLANI 1947

1946

1949 - 1967

2008 - GÜNÜMÜZ

1946

1949 - 1967

2008 - GÜNÜMÜZ

FİLİSTİN

İSRAİL

İSRAİL

İSRAİL

GAZZE

Gazze 2024
Bombalanın Yerleri

ISSN 2148-256X

www.ombudsman.gov.tr

YIL/YEAR: 10
SAYI/ISSUE: ÖZEL (GAZZE)
MAYIS-MAY
2024

Akademik Ombudsman

OMBUDSMAN ACADEMIC

ÖZEL SAYI 2

Ombudsman Akademik

OMBUDSMAN ACADEMIC ÖZEL SAYI 2

OMBUDSMAN AKADEMİK • ÖZEL SAYI 2 /SPECIAL ISSUE 2, GAZZE • MAYIS / MAY 2024

KAMU DENETÇİLİĞİ
KURUMU

T.C.
KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
HAKEMLİ DERGİ

Akademik Ombudsman

OMBUDSMAN ACADEMIC ÖZEL SAYI 2

ÖZEL SAYI 2 /SPECIAL ISSUE 2, GAZZE • MAYIS / MAY 2024

T.C.
KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
HAKEMLİ DERGİSİ

Kamu Denetçiliği Kurumu Adına İmtiyaz Sahibi
Şeref MALKOÇ
Kamu Başdenetçisi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Ümit ŞAHİN

Editör
Dr. Nurullah GÜNGÖR

Editör Yardımcıları
Selman EROL
Duran AKKAN

Editör Kurulu
Mehmet SARI
Dr. Nurullah GÜNGÖR
Dr. Ümit ŞAHİN
Selman EROL

ISSN
2148-256X

Baskı Adedi
1000

Yayın Türü
Yerel süreli yayın
Ombudsman Akademik Dergisi
altı (6) ayda bir yayımlanır.

Yönetim ve İletişim
Kavaklıdere Mah. Zeytin dalı Cad. No: 4
Çankaya/ANKARA
e-posta: egitim@ombudsman.gov.tr
Tel: 0312 465 22 00 Faks: 0312 465 22 65

Uluslararası Piri Reis Kültür Ajansı
Cevizlidere Mahallesi, 1245. Sokak, 8/A, Aksu
Apartmanı, ÇANKAYA/ANKARA
www.pirireisajans.com
Tasarım: Emiliya Selin DEMİRCİ

Baskı

Ombudsman Akademik Dergisinde yayımlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir.
© Her hakkı saklıdır. Dergide yer alan yazı, makale, illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltılma hakları sadece Kamu Denetçiliği Kurumu'na aittir. Yazıların tamamının veya bir bölümünün çoğaltılması yasaktır.
Yazılar ancak kaynak gösterilerek alıntılanabilir.

Ombudsman Akademik Hakemli Dergisi, TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı'nda, ASOS, SOBIAD, ESJI (Eurasian Scientific Journal), SIS (Scientific indexing Services), ResearchBip (Academic Resource), DRJI (Directory of Research Journals), Cite Factor (Academic Scientific Journals) ve Idealonline indeks'te taranmaktadır.

Ombudsman Akademik

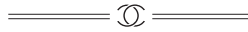
OMBUDSMAN ACADEMIC ÖZEL SAYI 2

OMBUDSMAN AKADEMİK • ÖZEL SAYI 2 /SPECIAL ISSUE 2, GAZZE • MAYIS / MAY 2024

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet GÖKCEN Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Ahmet NOHUTÇU İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Prof. Dr. Aydın GÜLAN İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Birol AKGÜN Maarif Vakfı Başkanı
- Prof. Dr. Burhanettin DURAN Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı
- Prof. Dr. Cemal FEDAYİ Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Prof. Dr. Cemil KAYA İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Cenker GÖKER Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Ender Ethem ATAY Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Erbay ARIKBOĞA Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Prof. Dr. Ergin ERGÜL Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Gülnur AYBET Cumhurbaşkanı Başdanışmanı
- Prof. Dr. Haluk ALKAN İstanbul Medipol Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
- Prof. Dr. Hamza ATEŞ İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Prof. Dr. Hasan Nuri YAŞAR Cumhurbaşkanı Başdanışmanı/YÖK Üyesi
- Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Başkanı

- Prof. Dr. Hasan TUNÇ Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Kaşif Nevzat TARHAN Üsküdar Üniversitesi Kurucu Rektörü
- Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL Ankara Medipol Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Prof. Dr. Metin GÜNDAY Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Nihat BULUT İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Oktay KOÇ Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi
- Prof. Dr. Ramazan ŞENGÜL Kocaeli Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Prof. Dr. Recep BOZDOĞAN İstanbul Aydın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Prof. Dr. Ulvi SARAN Bürokrat
- Prof. Dr. Yavuz ATAR Cumhurbaşkanı Başdanışmanı
- Prof. Dr. Yılmaz BİNGÖL Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Prof. Dr. Yusuf Şevki HAKYEMEZ Anayasa Mahkemesi Üyesi
- Prof. Dr. Zakir AVŞAR Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi
- Doç. Dr. Çerağ Esra ÇUHADAR İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

BU SAYININ HAKEMLERİ

- Prof. Dr. Akın BİNGÖL Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
- Prof. Dr. Bilal KARABULUT Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ Sınop Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
- Prof. Dr. İlhan ARAS Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Prof. Dr. Selman KARAKUL Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Semih Mustafa ÖNEN İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Prof. Dr. Yavuz BAYRAM Trabzon Üniversitesi İletişim Fakültesi
- Prof. Dr. Yılmaz KARADENİZ Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
- Doç. Dr. Abdullah ACAR Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi
- Doç. Dr. Ahmet Faruk ÇEÇEN Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi
- Doç. Dr. Ali Kerem İNGEÇ Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi
- Doç. Dr. Ayhan Nuri YILMAZ Samsun Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Doç. Dr. Ayşe Ömür ATMACA Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Doç. Dr. Bahar KAYIHAN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi
- Doç. Dr. Bayram SİNKAYA Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Doç. Dr. Beyza ERKOÇ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
- Doç. Dr. Deniz AKBULUT İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi
- Doç. Dr. Faruk TAŞKIN Artvin Çoruh Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
- Doç. Dr. Gökhan ALBAYRAK Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Doç. Dr. Helin SARI ERTEM İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Doç. Dr. Mevlüt AKÇAPA Bursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
- Doç. Dr. Mustafa Cem OĞUZ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

- Doç. Dr. Nil ÇOKLUK Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İletişim Fakültesi
- Doç. Dr. Oğuzhan ERDOĞAN Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Ağlasun Meslek Yüksekokulu
- Doç. Dr. Resul YALÇIN Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Doç. Dr. Seda TOPGÜL Akdeniz Üniversitesi Manavgat Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi
- Doç. Dr. Sibel AKOVA Yalova Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
- Doç. Dr. Şebnem ÖZDEMİR Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi
- Doç. Dr. Taner ARTAN İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi
- Doç. Dr. Tuğba YOLCU Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Doç. Dr. Tuğçe ERSOY CEYLAN İzmir Demokrasi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Doç. Dr. Veli SIRIM Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Arzu DİLAVEROĞLU İstanbul Medipol Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Cihan Necmi GÜNAL Kocaeli Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Didem GEYLANI İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Emrah FİRİDİN Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Erşahin Ahmet AYHÜN Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇAVUŞOĞLU Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü
- Dr. Öğr. Üyesi Faruk AŞLAKÇI Karabük Üniversitesi Türker İnanoğlu İletişim Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Handan BOYALI Munzur Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet RAKİPOĞLU Batman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Nail ELHAN Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDOĞDU Munzur Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre ÖKMEN Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi

Dr. Öğr. Gör. Selçuk BAKAN Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Doğubayazıt Ahmed-i Hani Meslek
Yüksekokulu

Dr. Muhammed Taha BÜYÜKTAVŞAN T.C. Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı

Dr. Selahattin DOĞAN Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği

Dr. Süleyman ÖZAR T.C. Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucular;

Gücünü TBMM'den alan, Anayasal bir hak arama kurumu olan Kamu Denetçiliği, aynı zamanda bir insan hakları kurumu olarak 11 yıldır görevini sürdürmektedir. Kamu Denetçiliği vatandaşların başvurusu üzerine inceleme ve araştırma yaparak, insanımızın hayatını kolaylaştıran, idareye yol gösteren on binlerce karar vermiştir. Bu 11 yıllık süre içerisinde, yurt içi ve yurt dışındaki insan hakları ihlalleri ile ilgili çalışmalar yapılarak raporlar hazırlanmış, ulusal ve uluslararası muhataplar ile paylaşılmıştır.

7 Ekim'den bu yana İsrail'in Gazze'de yaptığı vahşet ve katliamları anlatan soykırım suçları ve insanlığa karşı savaş suçları ile ilgili olarak bir rapor hazırladık. Üç ana bölümden oluşan rapor; Filistin topraklarının İsrail tarafından işgali, 7 Ekim'den bu yana süren felaket, yıkım ve katliamın uluslararası yansımaları ve Uluslararası sözleşmelerin ihlallerini içeren başlıklar altında incelendi. Bu raporun İngilizce çevirisi Uluslararası Adalet Divanına ve UCM başta olmak üzere, insan hakları ile ilgilenen bütün kurumlara ve STK'lere gönderilmiştir.

İsrail tarafından yüz yıldır Filistin toprakları işgal edilmektedir. Gazze, 16 yıldır havadan, karadan, denizden kuşatılarak Dünyanın en büyük açık hava hapisanesine dönüştürülmüştür. 7 Ekim 2023'ten bu yana da, yedi aydır, Gazze; **"Dünyanın en büyük çocuk mezarlığına"** çevrilmiştir. Dünyanın gözü önünde eşi benzeri görülmemiş bir felaket, katliam yaşanmaktadır. Öyle ki Hitler döneminde kamplarda günde 127 Yahudi çocuğu öldürülüyordu. Bugün İsrail Gazze'de günde 139 çocuk öldürüyor.

İsrail, Gazze'deki 2 buçuk milyon insanın üzerine 70 bin tondan fazla bomba yağdırdı. Bu 3 atom bombasına eş değerdir. İsrail gıdayı, açlığı silah olarak kullanıyor. Filistinlileri 4.500 yıldır yaşadıkları yurtlarından kovmaya çalışıyor. İsrail Gazze'ye Dünyanın en gelişmiş silahlarıyla, fosfor bombalarıyla saldırarak bütün insani değerleri yok ediyor. Gazze'de insanlık ölüyor. Gazze soykırımını yapanların, insanlığa karşı savaş suçu işleyenlerin mutlaka uluslararası ceza mahkemesinde yargılanması gerekiyor.

Değerli Okuyucular;

Bu raporun yanı sıra, Ombudsman Akademik Dergisi olarak, Gazze'deki insanlık krizine kayıtsız kalmamız elbette mümkün değildir. Bu cihetle, **Kamu Denetçiliği Kurumu'nun insan hakları temelli anlayışından hareketle, Gazze'de yaşanan hak ihlallerini akademik bir perspektifle ele almayı ve dünya kamuoyunun dikkatine sunmayı görev bildik. Bu amaçla çeşitli bilim dallarından 130'dan fazla akademisyenin katkısıyla hazırladığımız "Gazze Özel Sayısı", bölgedeki durumu derinlemesine analiz etmeyi ve sorunun kökenlerine inmeyi hedeflemektedir.**

Dergimizin bu özelsayısında, Filistin meselesini siyasi ve hukuki boyutlarının yanı sıra sosyal, ekonomik ve kültürel açılardan da incelemeye çalıştık. Farklı disiplinlerden değerli akademisyenlerin ve uzmanların katkılarıyla hazırlanan makaleler, Gazze'deki insanlık dramının çok boyutlu bir resmini ortaya koymaktadır. **Uluslararası hukuka aykırı olan işgal ve ablukanın Filistin halkı üzerindeki yıkıcı etkilerini tüm çıplaklığıyla gözler önüne seren bu eserler, sorunun çözümüne yönelik somut adımların atılması için de bir çağrı niteliğindedir.**

Gazze'de yaşananlar, sadece bölgesel bir sorun olmanın ötesinde, küresel bir vicdan ve adalet meselesi haline gelmiştir. Bu nedenle, dergimizde yer alan araştırmalar, çeşitli disiplinlerden bilim insanlarının katkılarıyla zenginleştirilmiştir. Amacımız, yaşanan insan hakları ihlallerini tüm yönleriyle bilimsel olarak tespit etmek, bu ihlallerin sebeplerini ve etkilerini derinlemesine irdelemektir.

Nitekim, uluslararası toplumun Gazze'deki duruma sessiz kalmaması gerektiğine inanıyoruz. Dolayısıyla dergide yer alan bu kapsamlı çalışmalar, uluslararası hukukun ihlallerine dikkat çekmek, evrensel insan hakları kazanımlarını hatırlatmak ve bu trajedinin son bulması için gereken bilinci ve çözüm önerilerini sunmak üzere hazırlanmıştır. Kolektif bir entelektüel şuur oluşturma ve kültürel dayanışmayı artırma çabasıyla, kalıcı bir ateşkese doğru önemli bir adım atmayı umut ediyoruz.

Dergimizde yer alan tüm makaleler, Gazze ve Filistin'deki insanlık durumuna dair daha geniş bir perspektif sunarak, uluslararası toplumu harekete geçmeye ve sorumluluk almaya davet etmektedir. **İçerikler, insan haklarına saygının, barışın ve adaletin tesisi için gerekli diyalog ve anlayışın artırılmasına katkı sunacak niteliktedir.**

Bu kritik konuyu ele alırken, okurlarımızın da farkındalıklarını artırarak, dünya genelindeki insan hakları mücadelesine destek olmalarını umuyoruz. **Bu tür bir farkındalığın, daha adil ve barış dolu bir dünyaya giden yolda kritik bir rol oynayacağına inanıyoruz. Filistin sorunu çözülmeden, bağımsız, egemen ve başkenti Kudüs olan bir Filistin Devleti kurulmadan Orta Doğu'da barışın olamayacağını, dünyada huzurun sağlanamayacağını bütün dünya bilmelidir. Gazze'de uluslararası dayanışmanın güçlendirilmesi ve insanlık onuruna yaraşır bir çözüm sunulması en büyük temennimizdir.**

Sözlerimi bitirirken, Dergimiz için bizlerden desteğini esirgemeyen değerli hakemlerimize, danışma kurulumuza, makaleleri ile çalışmalarımıza katkı sağlayan tüm akademisyenlere, araştırmacılara ve Dergimizin hazırlayıcıları Editör Dr. Nurullah GÜNGÖR, Editör Yardımcıları Selman EROL ve Duran AKKAN'a, Eğitim Birimi'nde görevli Büşra YOĞURTÇU'ya ve emeği geçen herkese en derin şükranlarımı sunuyorum. **Umuyoruz ki bu çalışma, Gazze'de adaletin ve barışın sağlanması yolunda atılacak adımlara katkı sunabilir ve bu konudaki farkındalığı artırabilir.**

Şeref MALKOÇ
Kamu Başdenetçisi

İÇİNDEKİLER

ARAŞTIRMA

FİLİSTİN'DE TÜRKİYE VE TÜRK İMAJINA YÖNELİK NİCEL BİR ARAŞTIRMA

A Quantitative Research on Türkiye and Turkish Image in Palestine 15

Öğr. Gör. Mahmut Fevzi CENGİZ – Prof. Dr. Sibel Serpil AYDOS

SOSYAL MEDYADA PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ:

İSRAİL-FİLİSTİN SAVAŞI ÖRNEĞİ

Propaganda and Perception Management on Social Media:

The Israel-Palestine War 65

Doç. Dr. Ali Fikret AYDIN

MODERN DÜNYADA SAVAŞ SUÇU VE GÜÇ İLİŞKİSİ, İNSANCIL BİR BAKIŞ

War Crime and Power Relationship in the Modern World, A Humanistic Perspective 100

Doç. Dr. İbrahim DURMUŞ - Dr. Öğr. Üyesi Faruk SEZER

İSRAİL – FİLİSTİN SAVAŞI'NDA ULUSLARARASI KURULUŞLARIN GÖSTERMİŞ OLDUĞU DİPLOMASİ PERFORMANSININ İNCELENMESİ: BM ÖRNEĞİ

Regarding the Diplomatic Conduct of International Organisations During the

Israeli-Palestinian War: UN Sample 132

Dr. Mustafa CANBEY

FİLİSTİN'DE İSLAMİ HAREKETİN SİYASALLAŞMASI: HAMAS (1946-2024)

Politicization of the Islamic Movement in Palestine: HAMAS (1946-2024) 163

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÇINKARA

İSRAİL'İN DEZENFORMASYON STRATEJİSİNİ ÇÖZÜMLEMEK: GAZZE SALDIRILARI ÖRNEĞİ

Analyzing Israel's Disinformation Strategy: The Case of Gaza Attacks 195

Doç. Dr. Abdulkadir GÖLCÜ - Arş. Gör. Betül KARADENİZ DEMİRATA

BAHAİLERİN FİLİSTİN'E YERLEŞME SÜRECİ VE SİYONİSTLERE TOPRAK SATTIKLARINA DAİR İDDİALAR (1868-1922)

The Process of Bahai Settlement in Palestine and the Allegations

That They Sold Land to the Zionists (1868-1922) 227

Öğr. Gör. Dr. Zikrullah AYKAÇ

7 EKİM SONRASI TÜRKİYE’İN GAZZE DİPLOMASİSİ: FİLİSTİN’DE BARIŞ İNŞASINA YÖNELİK İMKÂN VE SINIRLAR

Türkiye's Gaza Diplomacy After October 7: Opportunities and Challenges to Peacebuilding in Palestine 250

Dr. Öğr. Üyesi Hikmet MENGÜASLAN

İSRAİL’İN FİLİSTİN TOPRAKLARINI İŞGALİ: GAZZELİLERİN SU HAKKININ İHLAL EDİLMESİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Israel’s Occupation of Palestinian Territories: Assessing the Violation of the Right to Water of Gazans in Terms of International Law 282

Arş. Gör. Fatih TUNA

FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASI: LİBERAL BASININ BAKIŞ AÇISINDAN ULUSLARARASI BİR ANALİZ

The Palestinian-Israeli Conflict: An International Analysis from the Perspective of the Liberal Press 309

Öğr. Gör. Dursun YILMAZ

DERLEME

İSRAİL’İN FİLİSTİN’E YÖNELİK EYLEMLERİNİN ADİL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR DÜNYAYA ETKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

An Examination of Israel’s Actions Towards Palestine in Terms of Their Effects on a Just and Sustainable World..... 345

Doç. Dr. Resül YAZICI - Doç. Dr. Ayla YAZICI

7 EKİM SONRASI GAZZE’YE İSRAİL SALDIRILARI VE DEZENFORMASYON

Israeli Attacks on Gaza After October 7 and Disinformation 363

Prof. Dr. Zakir AVŞAR - Doç. Dr. Serhan KOYUNCU

GAZA AT THE INTERSECTION OF SOCIAL WORK AND HUMAN RIGHTS

Sosyal Hizmet ve İnsan Hakları Kesişiminde Gazze..... 405

Dr. Arş. Gör. Taner ALGAN - Dr. Öğr. Üyesi İhsan KUTLU

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Zahid KARA

SİLAHLI ÇATIŞMALARDA İNSAN HAKLARININ KORUNMASINDA YENİ BİR AKTÖR ÖNERİSİ: ULUSLARARASI İNSANCIL OMBUDSMAN (GAZZE ÖRNEĞİ)

Proposal of a New Actor for the Protection of Human Rights in Armed Conflicts: International Humanitarian Ombudsman (The Gaza Case)..... 431

Dr. Berna SÜER

İSLAMOFOBİK BİR GRUBUN (STOP ISLAMIZATION OF AMERICA) FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASINA BAKIŞI

The Perspective of an Islamophobic Group (Stop Islamisation of America) on the Palestine-Israel Conflict 460
Dr. Öğr. Üyesi Uğur ÜLGER

BİR MEŞRUIYET ARACI OLARAK DEHÜMANİZASYON: ORYANTALİST VE SİYONİST BAKIŞ AÇISIYLA FİLİSTİN'DEKİ SOYKIRIMA DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Dehumanization as a Tool of Legitimacy: An Evaluation of the Genocide in Palestine from an Orientalist and Zionist Perspective 488
Dr. Ertuğrul YAZAR - Salih GÜNAY

BATI'NIN DEĞER SORUNUNA BİR ÖRNEK OLARAK GAZZE

Gaza as an Example of the West's Value Problem 511
Dr. Öğr. Üyesi Burak ÇAKIRCA

SOSYAL MEDYANIN SINIRLARINI ZORLAMAK: GAZZE'NİN KARNAVALESK TEMSİLİ

Pushing the Boundaries of Social Media: The Carnavalesque Representation of Gaza 535
Dr. Öğr. Üyesi Osman ÜLKER

ÇOCUK HAKLARININ GÖLGESİNDE GAZZE'NİN UNUTULAN ÇOCUKLARI

Gaza's Forgotten Children in the Shadow of Children's Rights 562
Öğr. Gör. Alperen AVCI

ÇEVİRİ

GAZZE'DEKİ SOYKIRIM İDDİALARI BAĞLAMINDA BİRLEŞİK KRALLIK'IN

GAMBİYA/MYANMAR DAVASINA MÜDAHALE BAŞVURUSU

Application by the United Kingdom to Intervene in the Gambia/Myanmar Case in the Context of Allegations of Genocide in Gaza 587
Dr. Ahmet ULUTAŞ

FİLİSTİN'DE TÜRKİYE VE TÜRK İMAJINA YÖNELİK NİCEL BİR ARAŞTIRMA

A Quantitative Research on Türkiye and Turkish Image in Palestine

Öğr. Gör. Mahmut Fevzi CENGİZ* – Prof. Dr. Sibel Serpil AYDOS**

Geliş Tarihi: 24.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 8.03.2024

Öz

Türkler ve Araplar arasındaki ilişkilerin kökeni 7. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Türkiye gerek tarihsel bağları gerekse jeopolitik konumu nedeniyle Arap halkları ve Arap devletleri ile sürekli ilişki içinde olmuştur. Cumhuriyet sonrası dönemde bu ilişkiler inişli çıkışlı bir seyir sergilese de özellikle 2000'li yıllar itibarıyla Türkiye Arap ülkeleriyle ve halklarıyla olan münasebetlerini artırmıştır. Türk hükümetlerinin son yıllarda Arap ülkeleri ve Filistin'e yönelik sergilediği politikaları, Türk siyasilerin Filistin yanlısı söylemleri ve Türkiye'nin Arap ülkelerinde gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetleri Arap dünyasında Türkiye ve Türklere yönelik sempatinin ve ilginin artmasına vesile olmaktadır. Ancak literatürde Arap halkları nezdinde Türkiye'nin ve Türklerin imajını ölçmeye yönelik oldukça sınırlı çalışmaya rastlanmaktadır. Özellikle Filistin'de Türkiye imajını ölçen çalışmaların oldukça az sayıda olduğu ve mevcut çalışmaların da konuyu dar kapsamlı olarak ele aldığı görülmüştür. Bu araştırmanın temel amacı Türkiye ve Türklerin Filistinliler nezdinde nasıl bir imaja sahip olduğunu ortaya koymaktır.

Abstract

The long-rooted relations between Turks and Arabs date back to the 7th century. Türkiye has been in constant relations with Arab peoples and Arab states due to its historical ties and geopolitical location. In the post-republic period, relations between the Republic of Türkiye and Arab states showed a fluctuating course, but as of the 2000s, Türkiye increased its relations with Arab countries and peoples. Türkiye's supportive policies towards Arab countries and Palestine and Türkiye's public diplomacy activities in Arab countries in recent years have led to an increase in sympathy and interest towards Türkiye and Turks in the Arab world. However, there are very limited studies in the literature examining the perception of Türkiye and Turks among Arab people. It has been observed that there are very few studies measuring Türkiye's image, especially in Palestine. It has been observed that there are very few studies measuring Türkiye's image, especially in Palestine, and the existing studies address the subject narrowly. The main purpose of this research is to reveal what kind of image Türkiye and the Turks have in the eyes of Palestinians.

Bu çalışma, ilk yazarın AHBV Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalında sürdürdüğü "Ülke İmajı Bağlamında Arap Ülkelerinde Türkiye İmajı: Fas, Cezayir, Ürdün ve Filistin Örnekleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ereğli Adayat MYO, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, mahmutfevzi.cengiz@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7398-3392

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, sibel.aydos@hbv.edu.tr, ORCID 0000-0003-3869-4637

Araştırmada nicel veriler esas alınacağı için anket veri toplama tekniği kullanılmıştır. Araştırma için basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle 217 katılımcı Gazze bölgesinden, 240 katılımcı Batı Şeria bölgesinden olmak üzere toplamda 457 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılara anketler çevrim içi ve yüz yüze araçlar kullanılarak ulaştırılmış ve araştırma verileri 28.03.2023-21.05.2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre Filistinli katılımcılar arasında Türkiye'nin oldukça olumlu ve güçlü bir imajının olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar Türkiye'yi Ortadoğu'da ekonomik, askeri ve kültürel açıdan en güçlü ve en etkili ülke olarak görmekte ve Müslüman dünyası adına konuşmaya en yetkin ülke olarak değerlendirmektedir. Bunun yanında, Türkiye'yi pek çok konuda Arap ülkelerinden daha olumlu değerlendirmektedirler. Ayrıca Türkiye hakkındaki olumlu yargılara geniş katılım gösterirken olumsuz yargılara ise oldukça düşük katılım göstermektedirler.

Anahtar Kelimeler: İmaj, Ülke İmajı, Türkiye İmajı, Filistin, Türkiye-Filistin ilişkileri

Since the research will be based on quantitative data, survey data collection technique was used. For the research, a total of 457 participants were reached through simple random sampling method, 217 participants from the Gaza region and 240 participants from the West Bank region. Surveys were delivered to participants using online and face-to-face tools, and research data were collected between 28.03.2023-21.05.2023. According to the findings of the research, Türkiye has a very positive and strong image among Palestinian participants. Participants consider Türkiye as the most powerful and influential country in the Middle East in terms of economy, military and culture, and the country most competent to speak on behalf of the Muslim world. East and most competent to speak on behalf of the Muslim world. They also think more positively about Türkiye than Arab countries on many issues. In addition, while they show wide participation in positive judgments about Türkiye, they show very low participation in negative judgments.

Key words: Image, Country Image, Türkiye Image, Palestine, Türkiye-Palestine Relations.

GİRİŞ

7 Ekim'de Hamas'ın İsrail'e yaptığı saldırının ardından İsrail'in Gazze'ye yönelik başlattığı sınır tanımayan ve soykırıma varan saldırıları Türkiye'de Filistinlilere ve Filistin-Türkiye ilişkilerine dair bir tartışma başlatmıştır. Sosyal medyada Türkiye'nin katliamlara karşı sessiz kalmaması ve müdahalede bulunması gerektiğini söyleyen kesimler ile bu meselenin Türklük ve Türkiye ile ilgisinin bulunmadığını söyleyen kesimler arasında tartışmalar yaşanmıştır. Katıldıkları bir programda Filistinlilerin topraklarını Yahudilere sattıklarını iddia eden İlber Ortaylı ve Celal Şengör'ün açıklamaları bazı kesimlerce tepkiyle karşılanmış ve

başka tarihçiler tarafından “hikâye” ve “yanlış” olmakla suçlanmıştır¹. Bilim insanları da dahil halkın genelinde bölgenin tarihi ile ilgili önemli bir bilgi eksikliğinin su yüzüne çıktığı, buna karşın herkesin bir fikir sahibi olduğu konu gündemi meşgul ederken Filistin-Türkiye ilişkileri tartışılmaya başlanmıştır. Öyle ki bu dönemde Google’da “Filistin Türkiye ilişkileri ne durumda?” “Araplar Osmanlı’ya ihanet etti mi?” “Filistinliler toprak sattı mı?” türünde soruların cevapları aranmış, kestirmeden alınacak bu cevaplarla kanaat oluşturulmaya çalışılmıştır (Google Trends, 2024a; Google Trends, 2024b; Google Trends, 2024b). Bölgedeki Osmanlı himayesinin son bulmasıyla, İngiliz ve Fransızların bölgede kendi imparatorluk çıkarlarına uygun sınırlar çizmeleri, ardından ABD’nin Ortadoğu’daki çıkarları için İsrail’i ve Siyonizm’i kullanması Filistin’de akan kanın ve kaosun sürüp gitmesine neden olmuştur. Günümüzde Filistin Devleti 137 devlet tarafından tanınmasına rağmen (EmbassyWorldwide, 2023), İsrail tüm dünyanın gözü önünde Filistin’e yönelik işgalci politikalarını sürdürmektedir. Bu ortamda Filistin ve Türkiye devletlerinin ve halklarının birbirine yaklaşımı elbette bu çalkantılı atmosferden etkilenerek dönemselsel olarak farklı şekiller almıştır. Ancak neredeyse yüzyıldır toprakları işgal altında olan bir halka verilecek desteği rövanşist bir tavırla geçmiş politikalara bağlamak gayri etikdir. Bu olay aynı zamanda Türkiye’de Filistin tarihine ve halkına yönelik bilgi zayıflığını da ortaya koymuştur. Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle meseleye her iki taraf açısından bakılamasa da Filistin’de Türkiye ve Türk imajının ne yönde olduğu sorusu üzerinden bir araştırma yürütülmüştür.

İmaj bireylerin çevresindeki nesnelere, olaylara, kişilere, organizasyonlara, mal ve hizmetlere, yerlere ve ülkelere ilişkin zihinlerinde oluşturdukları duygu, düşünce, kanaat ve fikirlerdir (Oktay, 2002: 24; Davis, 2006: 55; Peltekoğlu, 2009: 565). Ülke imajı ise insanların bir ülke hakkındaki duygu, düşünce, kanaat ve fikirlerin toplamı olarak tanımlanabilir (Martin ve Eroğlu, 1993: 193; Szeles, 1998: 96; Kotler vd., 2002: 141). Ülke imajı ülkelerin sahip olduğu ekonomik, askeri ve siyasi gücü, teknolojik gelişmişliği, ürettiği mal ve hizmetleri, ortaya koyduğu kültür ve sanat ürünleri, sportif başarıları ve doğal güzellikleri gibi pek çok etkenin bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir (Narayana, 1970: 68; Roth ve Romeo 1992: 480; Kotler ve Gertner, 2002: 141). Dünya genelinde yaşayan halkların büyük çoğunluğunun yabancı ülkeleri ziyaret edip bu ülkeler hakkında doğrudan bilgi sahibi olma imkanları yoktur ve daha çok medyadan, kitaplardan,

1 “Murat Bardakçı’dan, “Filistinliler toprak sattı” diyen İlber Ortaylı ve Celal Şengör’e cevap: Söyledikleri hikâye” “<https://www.haberler.com/guncel/murat-bardakci-dan-filistinliler-toprak-satti-16615005-haberi/>

internet kaynaklarından, siyasilerden ve çevrelerindeki diğer kişilerden elde ettikleri bilgiler vasıtasıyla diğer ülkeler hakkında bilgi sahibi olmaktadırlar. Bu bakımdan bireylerin çoğunluğu ikincil kaynaklardan elde ettikleri bilgilerle yabancı ülkeler hakkında zihinlerinde imajlar yaratmaktadırlar. Filistinlilerin Türkiye ve Türk imajının da bu anlamda büyük oranda tarih kitapları, siyasiler, haberler ve Türk dizileri üzerinden şekillendiği bir gerçektir. Ancak son yıllarda Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarındaki değişiklikler de bu imaja önemli ölçüde etki etmiştir.

Türkiye 2000'li yıllar itibariyle Arap ülkeleriyle olan münasebetlerini artırmış, bu durum Türkiye'nin Arap dünyasındaki imajını da olumlu yönde etkilemeye başlamıştır (Salem, 2011: 1). Türkiye'de bazı siyasi liderlerin İsrail'in işgalci politikalarına karşı söylemleri ve bölgesinde güçlü bir ekonomik, siyasi ve askeri güç olması Arap toplumlarında Türkiye'ye yönelik ilginin artmasına vesile olmuştur (Altunışık, 2010: 9). Ayrıca son yıllarda yapılan araştırmalar bu ilgi artışında Türkiye'nin Arap ülkelerinde gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerinin ve bu ülkelerde yayınlanan Türk televizyon dizilerinin etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır (Deniz, 2010: 54; İssa, 2011: 26; Kraidy ve Al-Ghazzi, 2013: 12; Aydos, 2018: 174; Cengiz ve Çakın, 2022: 28). Ancak Türkiye'nin Arap ülkelerindeki imajını ölçmeye yönelik gerçekleştirilen çalışmalara literatürde az rastlanmaktadır. Özellikle Türkiye'nin Filistin'deki algısını ölçen çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu sebeple çalışmada Türkiye ve Türklerin Filistin halkı nezdinde nasıl bir imaja sahip olduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Filistin'in Batı Şeria ve Gazze bölgelerinde yaşayan Filistinli katılımcılara yönelik çevrim içi ve yüz yüze araçlar kullanılarak bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir².

Araştırmada öncelikle Filistinli katılımcıların ülkelerindeki ve Arap dünyasındaki sorunlara ilişkin bakış açılarını ortaya koymak için birtakım sorular yöneltilmiştir. Bu ilk bölümdeki sorularla amaçlanan Filistinlilerin Türkiye ve Türkler hakkındaki fikirlerini öğrenmeden önce, Orta Doğu ve Arap coğrafyasındaki ekonomik ve siyasi sorunlara yönelik olarak Türkiye ve diğer ülkeler ile kurumların yaklaşım ve politikalarını nasıl değerlendirdiklerini karşılaştırarak ortaya koymaktır. Araştırmanın ikinci bölümünde Filistinli katılımcıların Türkiye ve Türkler hakkındaki düşüncelerini ortaya koymak amacıyla bazı sorular yöneltilmiş ve Türkiye hakkındaki olumlu ve olumsuz yargılara katılım

2 Araştırma İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları ve katliamları başlamadan önce 28.03.2023-21.05.2023 tarihleri arasında Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinliler üzerinde yürütülmüş bir nicel araştırmadır.

düzeyleri ölçümlenmiştir. Ayrıca katılımcıların Türkiye’de yaşama ve Türklerle bir arada yaşama, çalışma ve akrabalık ilişkileri kurma istekleri de araştırılmıştır. Araştırmanın son bölümünde ise Türkiye menşeli mallara ve medya ürünlerine yönelik bakış açılarını ortaya koymak amacıyla bazı sorular sorulmuştur. Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde Filistinli katılımcılar arasında Türkiye’nin oldukça olumlu ve güçlü bir imajının olduğu anlaşılmaktadır.

1. TARİHSEL SÜREÇTE FİLİSTİN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Filistin’in sınırları günümüzde tartışmalı olmakla birlikte doğuda Ürdün ve Suriye, kuzeyde Lübnan ve güneyde Mısır ile çevrili durumdadır. Filistin Devleti’nin başkenti Kudüs’tür; fakat Kudüs’ün İsrail işgali altında olması nedeniyle hükümet merkezi Ramallah şehrinde bulunmaktadır (Karaman, 1996: 90). Filistin’in nüfusu 2022 yılı itibarıyla 5,4 milyon kişi olarak hesaplanmaktadır ve bu nüfusun 3,2 milyonu Ürdün sınırındaki Batı Şeria’da ve 2,2 milyonu ise uzunluğu 41 km, genişliği 6 ile 12 km arasında değişen Gazze Şeridi olarak adlandırılan Mısır sınırında Akdeniz kıyısında bulunan bölgede yaşamaktadır. Oldukça genç bir nüfusa sahip Filistin’de nüfusun üçte biri 15 yaş altı gençlerden meydana gelmektedir (PCBS, 2023).

Harita 1. Filistin’in 29 Kasım 1947’de Birleşmiş Milletler Tarafından Taksimine Göre Konumu, (Kaynak: İslam Ansiklopedisi).

İkinci İslam Halifesi Hz. Ömer döneminde 636 yılında İslam ordularıyla Bizans orduları Yermük Savaşı'nda karşı karşıya gelmiş ve bu savaşta Bizans orduları bozguna uğratılmıştır. Bu savaştan bir yıl sonra ise Kudüs dahil bugünkü Filistin toprakları İslam Devleti'nin hakimiyetine girmiştir. Filistin toprakları İslam Devleti tarafından fethedildikten sonra Emeviler, Abbasiler, Akşitler, Tolunoğulları, Fatımiler, Haçlılar, Eyyübiler ve Memlükler'in hakimiyetine girmiştir (Karaman, 1996: 97). Yavuz Sultan Selim döneminde 24 Ağustos 1516 tarihinde Mercidabık Muharebesi'nde Memlük Devleti orduları ile Osmanlı Devleti orduları karşı karşıya gelmiş ve Suriye'nin Halep şehrinin kuzeyinde gerçekleşen muharebe Osmanlı Devleti'nin kesin zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu zafer sonrası Gazze'ye kadar olan Filistin toprakları Osmanlı Devleti'nin himayesine girmiş ve Filistin yaklaşık dört asır Osmanlı himayesinde kalmıştır (Tomar, 2012: 535). Filistin'deki Osmanlı hakimiyeti 1918 yılında I. Dünya Savaşı sürecinde sona ermiş ve bölgeyi işgal eden İngiltere 1920 yılında Filistin'de bir manda yönetimi kurmuştur (McCarthy, 1990: 10).

Filistinli aydınların Osmanlı/Türklere bakışındaki (bugün büyük oranda sönmüş olan) olumsuz yaklaşımın başlangıcı da Osmanlı'nın bu son dönemindeki gelişmelerin yarattığı Arap milliyetçiliği olgusundan kaynaklanmıştır. Ancak o dönemde de Ortadoğu'da Müslüman ve Hristiyan Araplar arasındaki görüş farklılıkları nedeniyle homojen bir Arap milliyetçiliğinden söz edilememektedir. Müslüman ve Hristiyan Araplar arasında, bölgenin Nil Havzası (Mısır), Bereketli Hilal (Suriye Ürdün, Filistin ve Lübnan) ve Arap yarımadası biçiminde kendi içinde benzerlikler taşıyan alt bölgelere ayrılması sebebiyle farklı Arap milliyetçilikleri oluşmuştur. Arap milliyetçiliği 19. yy'da Avrupadaki milliyetçilik akımlarının etkisiyle de özellikle Hristiyan Araplar tarafından Osmanlı İmparatorluğu karşıtı bir söylem üzerinden gelişirken, Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa emperyalizmi ve Siyonizm karşıtlığı ile kendisini tanımlamıştır. Filistin'in de içinde bulunduğu bereketli hilal bölgesinde, Hristiyan entelektüel Arap nüfusunun etkili olması sebebiyle, Arap yarımadasında etkili olan selefi Arap milliyetçiliğinin aksine dini değil laik ve kültürel bir zemin üzerinden bağımsızlık amaçlayan bir Arap milliyetçiliği söylemi hâkim olmuştur. Filistin'de bu akımın temsilcisi Hristiyan Arap düşünür George Antonius (1891-1942)'tur. "Arap Uyanışı" adlı eseri kaleme alan Antonius eğitimini İngiltere'de tamamladıktan sonra Manda yönetiminde Filistin'de Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Ancak Arap milliyetçiliğinin başlangıcı kabul edilen Arap isyanı (1916-1918) Osmanlı'ya karşı bir milliyetçilik tanımı üzerinden gerçekleşmiş olsa da Sykes-

Picot Anlaşması, Balfour Deklarasyonu, San Remo Konferansı ve 1919 Paris Konferansı'nda Avrupalı devletler tarafından kandırıldıklarını düşünen Araplar için bu tarihten sonra "öteki" Batı emperyalizmi ve Siyonizm olmuştur. Özellikle Batılı devletlerin Filistin topraklarında Yahudi Devleti'ne izin vermelerinin ve yaşanan İsrail/ Arap savaşlarının ardından bu durum iyice pekişmiş ve "Filistin" meselesi Arap milliyetçiliğinin ana çimentosu olmuştur (Çelik,2019, 331-345). Bu nedenle bugün Arap milliyetçiliğinden kaynaklı Osmanlı/Türk karşıtlığının bölgedeki ağırlığı oldukça düşüktür.

I. Dünya Savaşı öncesi Filistin bölgesinin toplam nüfusunun %83'ü Müslüman Araplardan meydana gelmekteydi (McCarthy, 1990: 11). Fakat dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un girişimiyle 1917 yılında yayınlanan ve Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını öngören Balfour Deklarasyonu sonucu yaşanan gelişmeler bölgeye olan Yahudi göçünü artırmıştır. Özellikle 1930'lu yıllarda başlayıp II. Dünya Savaşı sonuna kadar devam eden Yahudi göçü bölgenin demografik yapısını kökünden değiştirmiştir. Üstelik İngiltere bu dönemde bölgede kurulan Haganaah, Irgun ve Stern gibi Yahudi terör örgütlerini silahlandırmaya başlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Filistin'deki Müslüman Araplara yönelik saldırılar artmış ve Araplar bölgeden göç etmeye zorlanmıştır (Shlaim, 2018: 15). Yaşanan bu gelişmeler sonucu konu Birleşmiş Milletlere taşınmış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unda gerçekleştirilen oylamada 10 çekimser, 13 ret oyuna karşılık 33 kabul oyuyla Filistin Taksim Planı 30 Kasım 1947'de kabul edilmiştir. Ancak BM tarafından düzenlenen Taksim Planında Yahudilere nüfuslarıyla kıyaslanmayacak ölçüde büyük ve verimli topraklar verilmiştir. Bu gelişmeler yaşanırken İngiltere 15 Mayıs 1948'de Filistin'den çekilmiş ve aynı gün İsrail bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık ilanından saatler sonra Mısır, Irak, Suriye, Ürdün ve Lübnan İsrail Devleti'ne karşı savaş ilanında bulunmuştur. İlk günlerde Arap orduları bazı kazanımlar elde etseler de ilerleyen günlerde İsrail ordusu Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Batılı devletlerin desteğiyle Arap kuvvetleri üzerinde üstünlük sağlamış ve İsrail yeni bölgeleri de işgal etmiştir (Benny, 2008: 205). Bu savaşın sonunda bölgedeki Arap nüfusun çoğunluğu (700 binden fazla insan) mülteci durumuna düşmüş, savaş başladığında geri dönmek üzere kaçan Filistinliler İsrail'in baskıları ve köyleri işgali sonucu topraklarına dönememişlerdir. 1949'da son ateşkes anlaşması imzalandığında İsrail sınırları içinde yalnızca 160 Arap kalmıştır. Kaçanların çoğu yoksul bir durumda komşu ülkelerdeki mülteci kamplarına yerleştirilmiştir. William L. Cleveland'ın ifadesiyle İsrail'i zorla kurarak Batı, "Avrupa Yahudi göçmeni sorunu"

yerine o günden beri bölgede kan akmasına neden olan bir “Ortadoğu göçmen sorunu”nu doğurmuştur. Ayrıca İsrail’in zaferiyle sonuçlanan bu savaş sonrasında ordularını hazırlıksız bir şekilde savaşa süren rejimler halkları nezdinde gözden düşmüştür. Bunun yanında bu yenilgi uygarlık tartışması doğurarak Arap hayatının toplumsal ve siyasal temellerinin özeleştirisini getirmiştir. Constantine Zurayq’ın “The Meaning of the Disaster” (Felaketin Anlamı) kitabı bölgede o kadar ilgi görmüştür ki “felaket” sözcüğü 1948 Arap yenilgisi ile eşanlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Cleveland, 2008: 299).

İsrail ile bazı Arap devletleri arasında Filistin anlaşmazlığı sebebiyle iki savaş daha yapılmış ancak İsrail Batı ülkelerinin desteğiyle bu savaşlarda Arap ordularına her defasında üstünlük sağlamıştır. İsrail elde ettiği bu üstünlükten güç alarak 1947’de BM’de kabul edilen Taksim Planında belirlenen sınırların çok daha ötesini işgal etmeye devam etmiştir (Shlaim, 2018: 16). İsrail 23 Ocak 1950’de Kudüs’ü başkenti ilan etmiş buna karşın Filistinliler İsrail’in bu hamlesini yok hükmünde sayarak bağımsızlık mücadelesini sürdürmüşlerdir. 1958 yılına gelindiğinde ise Filistinliler Yaser Arafat öncülüğünde El-Fetih hareketini kurmuşlar, 1965 yılı itibarıyla de silahlı mücadeleye başlamışlardır. Mısır, Ürdün ve Suriye ile İsrail arasında 5 Haziran 1967’de Altı Gün Savaşı meydana gelmiş ancak İsrail ABD başta olmak üzere Batılı devletlerin desteğiyle bu savaşı da lehine sonuçlandırmıştır. Bunun üzerine İsrail işgalci politikalarını daha da ileriye götürerek bölgede yeni topraklar işgal etmiştir. Bu savaş sonrasında yüzbinlerce Filistinli topraklarından sürülmüştür. Bu defa Mısır, Suriye ve İsrail arasında 6 Ekim 1973’te Yom Kippur Savaşı patlak vermiş bu kez de ABD’nin desteğiyle savaş İsrail lehine sonuçlanmıştır. İsrail Mısır ile imzaladığı Camp David Anlaşması sonrasında ele geçirdiği Sina bölgesinden çekilmiş ancak Batı Şeria bölgesindeki işgalini sürdürmüştür. (Oral, 2020: 182). Filistin Kurtuluş Örgütü 1974’te Birleşmiş Milletler tarafından Filistinlilerin resmî temsilcisi olarak tanınmış ve FKÖ’ye Birleşmiş Milletler toplantılarına katılmak üzere gözlemci statüsü verilmiştir. Mısır Mart 1979’da İsrail’i tanıyan ilk Arap devleti olmuştur. Bir yıl sonra bu anlaşmayı imzalayan Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat suikast sonucu öldürülmüştür (Armaoğlu, 2010: 645). Filistinler İsrail işgaline karşı 1987-1993 yılları arasında birinci intifada hareketini başlatmışlardır. 1988’de Filistin Ulusal Konseyi (FUK) Filistin’in bağımsızlığını ilan etmiş ve bunu takiben 40 ülke Filistin Devleti’nin bağımsızlığını tanımıştır. 1993 yılına gelindiğinde FKÖ ile İsrail arasında bir anlaşma imzalanmış ve taraflar karşılıklı olarak birbirini tanımıştır.

1995 yılında taraflar Batı Şeria'nın Filistin Özerk Yönetimi'ne devredilmesi konusunda görüşmeler halindeyken, 4 Kasım 1995 tarihinde görüşmeleri yürüten dönemin İsrail Başbakanı İzak Rabin fanatik bir Yahudi tarafından öldürülmüştür ve anlaşma nihayete erdirilememiştir (Özkoç, 2009: 180).

2000 yılında dönemin İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmiş ve bu durum Filistin'de büyük bir infiale yol açmış ve nihayetinde Filistinliler 2005 yılına kadar sürecek olan 2. İntifada direnişini başlatmıştır. Ancak 2004 yılında Filistin'in sembol ismi Yaser Arafat hayatını kaybetmiş ve yerine Mahmud Abbas, Filistin Devlet Başkanı olarak göreve gelmiştir. Filistin 2012 yılında BM Genel Kurulunda gerçekleştirilen oylamayla "üye olmayan gözlemci devlet" statüsü kazanmıştır. 2014 yılında Avrupa Parlamentosu'nda gerçekleştirilen oylamada ise Filistin'in devlet olarak tanınması kararlaştırılmıştır (Atun ve Atun, 2018: 17). Filistin 1988'de bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana 137 devlet tarafından tanınmıştır. Ancak yaşanan bu olumlu gelişmelere rağmen henüz Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Daimî üyelerinden (ABD, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere) Filistin'i tanıyan bir ülke olmamıştır (EmbassyWorldwide, 2023).

Filistin bölgesi I. Dünya Savaşı sonucu Osmanlı himayesinden çıkmış ve savaş sonrası dönemde kurulan Türkiye Cumhuriyeti bir süre kendi iç sorunlarıyla ilgilendiği. Filistin Taksim Planı 1947'de BM Genel Kurulunda görüşülürken Türkiye, Arap ülkeleri gibi bu plana karşı çıkmış ve Genel Kurulunda yapılan oylamada Taksim Planına aleyhte oy kullanmıştır (Erhan ve Kürkçüoğlu: 637). Ancak Türkiye bir yıl sonra politika değişikliğine giderek 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinin ardından tanıyan ilk devletlerden olmuştur (Akçapa, 2021: 38). 1960'lı yıllara gelindiğinde ise Türkiye yeniden Filistin sorununda Arap devletlerinin yanında yer alarak Filistin yanlısı politikalar izlemeye başlamıştır. Türkiye 1967 yılında meydana gelen Altı Gün Savaşı sonrası süreçte Filistin Kurtuluş Örgütü ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. 1975 yılında Türkiye Filistin Kurtuluş Örgütü'nü resmi muhatap olarak kabul etmiş ve 1979'da Türkiye'de Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ilk temsilciliği açılmıştır (Özcan, 2006: 33). Filistin Ulusal Konseyi 1988 yılında Filistin'in bağımsızlığını ilan etmiş ve Türkiye Filistin Devleti'ni aynı gün resmi olarak tanımıştır (Akçapa, 2021: 38).

Türkiye, Filistin yanlısı politikalarını 1990'lı yıllarda da sürdürmüştür. Ancak özellikle 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle Türk siyaseti Filistin yanlısı söylemlerini artırmıştır (Akçapa, 2021: 39). Filistin'in kurucu

lideri olarak görülen Yaser Arafat 2004 yılında vefat etmiş ve Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Ana Muhalefet Partisi Lideri Deniz Baykal ve bazı bakanlarla birlikte cenaze törenine geniş katılım sağlamıştır (Yeni Şafak, 2004). Filistin davasının sembol ismi Yaser Arafat'ın ölümünden sonra Filistin Kurtuluş Örgütü Lideri Mahmut Abbas 2005 yılında düzenlenen seçimleri kazanarak Filistin'in yeni devlet başkanı olmuştur (VOA, 2005). Ancak Mahmut Abbas, Arafat'ın halefi olarak geldiği görevde Filistinlileri birleştirmeyi başaramamış ve Filistin sorununda pasif kalmasıyla eleştirilerin hedefinde olmuştur. 2006'da düzenlenen seçimlerde Hamas Filistin meclisinde 132 sandalye kazanma başarısı göstermiş ve bu durum ülkede iki başlı bir yönetimin doğmasına yol açmıştır (Nevo ve Megiddo, 2009: 108). Bugün birçok Batılı devlet Hamas'ı terör örgütü olarak kabul ederken Türkiye Hamas'ın terör örgütü olarak tanımlanmasına karşı çıkmaktadır (Akçapa, 2021: 39). Türkiye'nin güncel politikası hem Hamas ile hem de El Fetih ile ilişkilerini eşit düzeyde sürdürerek tarafları bir araya getirme politikaları gütmek yönündedir. Aynı zamanda Filistinlilerin haklarını destekleyen politikalar sürdürürken Filistin topraklarında İsrail işgalinin sonlandırılması ve 1967 öncesi sınırlara dönülmesi gerektiğini savunmakta ve Birleşmiş Milletler kararları çerçevesinde iki devletli çözüm önerisini desteklemektedir.

2. İMAJ VE ÜLKE İMAJI KAVRAMLARI

İmaj kavramına ilişkin literatürde farklı tanımlara rastlanmaktadır. Peltekoğlu (2009: 565) imajı; olaylara, durumlara, örgütlere veya kişilere ilişkin bireylerin sahip olduğu fikir ve kanaatler olarak tanımlamıştır. Gültekin (2005: 127) imajı; nesnelere, fikirlere, mal ve hizmetlere, kuruluşlara, milletlere ve devletlere yönelik bireylerin zihinlerinde oluşan algı ve kanaatler olarak açıklamıştır. Oktay (2002: 24) ise imaj kavramını, kişilerin diğer bireylere, konulara, ürünlere ya da organizasyonlara ilişkin fikirleri ve değer yargıları olarak ifade etmiştir. Davis'e (2006: 55) göre de imaj bireylerin çevresini zihinsel veya duygusal olarak kavrama halidir. İmajlar ilk izlenimlerle oluşmaya başlarken uzun süren deneyim ve etkileşimlerle biçimlenmektedir. İmajlar doğrudan tecrübe edilerek oluştuğu gibi dolaylı olarak çevreden edinilen bilgilerle de ortaya çıkabilmektedir. Her iki şekilde de imajların ortaya çıkması ve şekillenmesi farklı etkileşimler ve deneyimler gerektiren karmaşık ve çeşitli bir süreçtir (Polat ve Arslan, 2015: 4). İmaj kavramına ilişkin literatürde kişisel imaj, ürün imajı, marka imajı, kurum imajı, destinasyon imajı ve ülke imajı gibi farklı kategoriler bulunmaktadır (Akyurt, 2008: 86).

Ülke imajına ilişkin olarak kavramın farklı yönlerini niteleyen literatürde çok sayıda tanım yer almaktadır. Ülke imajı hakkında öncü çalışmalarıyla bilinen Nagashima bu kavramı; “insanların bir ülkeye ilişkin zihinlerinde oluşturdukları temsillerdir ve bu temsiller o ülkenin ulusal özellikleri, geçmişi, ekonomik ve politik gücü ve ürettiği ürünleri gibi değişkenler tarafından belirlenmektedir” diye tanımlamıştır (Nagashima, 1970: 68). Narayana’ya (1981: 32) göre ülke imajı; bir ülkenin kültürel özelliklerinin ve yaşam seklinin, sahip olduğu doğal güzelliklerin ve o ülkede üretilen ürünlerin insanların zihninde meydana getirdiği görüntülerdir. Roth ve Romeo (1992: 480) ülke imajını, bir ülkenin siyasi, ekonomik ve askeri gücünün, ortaya koyduğu ürünlerin ve değerlerin insanların zihninde oluşturduğu temsiller ve algılamalardır diye açıklamıştır. Jaffe ve Nebenzahl’e (2001: 23) göre ülke imajı insanların bir ülkeye ilişkin zihinlerinde oluşturdukları haritalardır. Üstelik bu haritalar o ülkeye ilişkin karar alma süreçlerinde rehber olarak kullanılmaktadırlar. Kotler ve Gertner ise (2002: 141) ülke imajını, insanların bir ülkeye dair zihinlerinde oluşturdukları fikirlerin ve inançların toplamı olarak ifade etmişlerdir.

Ülke İmajı, bir ülkeyle alakalı bir dizi bilgi parçasının bir araya getirilmiş ve basitleştirilmiş halini temsil etmekte ve genellikle bir ulus markasını ifade etmektedir. Ülke imajı kavramı kamu diplomasisi faaliyetleri ve uluslararası ilişkiler ile de ilişkilendirilmektedir (Zhang ve Meadows, 2012: 77). Bu açıdan ele alındığında bir ülkenin küresel ölçekte sahip olduğu olumlu ve güçlü bir ülke imajı o ülkenin uluslararası politika ve faaliyetlerini de desteklemektedir (Saliu, 2013: 90). Ayrıca güçlü bir ülke imajı ülkelerin ürettiği mal ve hizmetlerine uluslararası pazarlarda rekabet avantajı sağlamaktadır (Kurtuluş ve Bozbay, 2011: 268). Günümüzde ülkeler kültürel, sosyal, teknolojik, ekonomik, askeri gelişmişlikleri ve uluslararası politikalarının etkinliği açısından sınıflandırılmakta ve karşılaştırılmaktadır. Bu açıdan bir ülkenin güçlü veya zayıf imajı, o ülkenin yatırımları çekmesini (Kunczik, 2002; Kotler ve Gertner, 2002), turizm girdilerini (Gertner, 2010) ve uluslararası ilişkilerdeki etkisinin derecesini (Gilboa, 2008; Sun, 2008) belirlemektedir.

3. ÜLKE İMAJI BAĞLAMINDA FİLİSTİN’DE TÜRKİYE İMAJI

3.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye son yıllarda bölgesinde ve küresel ölçekte ortaya koyduğu politikalarla kültürel, ekonomik, siyasi ve askeri etkisini artırmaktadır. Ayrıca muhafazakâr

söylemlere sahip bir siyasi partinin seçimler kazanarak iktidarda olması ve bazı siyasi liderlerin İsrail'in işgalci politikalarına karşı söylemleri Arap toplumlarında Türkiye'ye yönelik sempatinin ve ilginin artmasına vesile olmaktadır (Altunışık, 2010: 9; Salem, 2011: 2). Ayrıca son yıllarda yapılan araştırmalar bu ilgi artışında Türkiye'nin Arap ülkelerinde gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerinin ve bu ülkelerde yayınlanan Türk televizyon dizilerinin etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır (Deniz, 2010: 54; İssa, 2011: 26; Kraidy ve Al-Ghazzi, 2013: 12; Aydos, 2018: 174; Cengiz ve Çakın, 2022: 28).

Bu araştırmanın temel amacı Türkiye ve Türklerin Filistinler nezdinde nasıl bir imaja sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda düzenlenen anket çalışmasında katılımcılara ilk olarak ülkelerindeki ve bölgelerindeki sorunlara yönelik bazı sorular yöneltilmiştir. Burada katılımcıların ülkelerindeki ve bölgelerindeki temel sorunları neler olarak gördükleri sorgulanmış ve bu sorunların çözümünde hangi uluslararası kuruluşları ve ülkeleri yetkin gördükleri araştırılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde katılımcıların Türkiye ve Türklere ilişkin mevcut algılarını ölçmek amacıyla çoktan seçmeli ve derecelendirmeli sorular yöneltilmiştir. Bu bölümde ayrıca katılımcılara Türkiye ile alakalı bazı olumlu ve olumsuz önermelerde bulunulmuş ve katılımcıların bu önermelere ne düzeyde katılım gösterdikleri ölçülmüştür.

Dünyaya ilişkin bilgilerimiz ve fikirlerimizin büyük bir bölümünü medya yoluyla ediniyoruz. Özellikle de gidip yerinde göremediğimiz birinci elden deneyimlemediğimiz bir ülkeye ilişkin imajların ve kanaatlerin oluşmasında ve şekillenmesinde haberler, diziler ve sinema filmleri gibi medya ürünleri de belirleyici olabilmektedir. Bu nedenle araştırmada katılımcılara Filistin'de yayın yapan medya kuruluşlarında Türkiye hakkında nasıl haberlerin yapıldığı sorulmuştur. Ayrıca katılımcılara Türk dizilerini izleme pratikleri ve nedenlerini ölçmeye yönelik birtakım sorular yöneltilmiş ve katılımcıların Türk dizilerini izleme pratikleriyle Türkiye ve Türklere ilişkin bakış açıları arasındaki ilişki çapraz testlerle (Ki Kare) analiz edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nicel veriler analiz edileceği için araştırma verileri anket tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçekte çoktan seçmeli ve likert ölçekli sorular kullanılmıştır. Araştırmada saha çalışmalarına başlamadan

önce Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Etik Komisyonu'ndan, 15.03.2023 tarih ve 03 sayılı toplantısında görüşülmüş olup 2023/90 nolu karar ile gerekli etik kurul izni alınmıştır. Anket soruları Filistin'in Batı Şeria ve Gazze bölgelerinde yaşayan katılımcılara öncelikle çevrim içi araçlarla ulaştırılmıştır. Ancak üst yaş grubu ve eğitim seviyesi düşük katılımcıların çevrim içi araçları alt yaş grubu ve eğitim seviyesi yüksek katılımcılara kıyasla daha az kullandığı hususu göz önünde bulundurulmuştur. Örneklemin evreni demografik açıdan temsili noktasında ortaya çıkan uyumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla üst yaş grubu ve eğitim seviyesi düşük katılımcılara yönelik yüz yüze anket uygulamaları da gerçekleştirilmiştir. Bu sayede örneklemin araştırma evrenini temsilinde benzerlik sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma verileri 28.03.2023-21.05.2023 tarihleri arasında toplanmıştır.

Araştırmada katılımcıları belirlemek için basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde araştırmaya katılan her bir kişi tesadüfi yöntemler kullanılarak seçilmektedir. Böylece araştırma evrenindeki her bir katılımcının örnekleme seçilme olasılığı birbirine eşit olarak gerçekleşmektedir. Ayrıca bu yöntemde araştırmacının örnek seçerken sistematik hataya düşme olasılığı düşük olmaktadır (Neuman, 2014: 2014). Araştırmada Sekaran'ın (2000) sosyal bilimlerde araştırma evreninde örneklem sayısını belirleyen yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde evrenin demografik özelliklerini temsil eden 384 katılımcı araştırma evrenini temsil etmede yeterli sayı olarak belirlenmiştir (Sekaran, 2000: 295). Araştırma kapsamında 217 katılımcı Gazze bölgesinden 240 katılımcı Batı Şeria bölgesinden olmak üzere toplamda 457 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılardan edilen anket verileri bir uzman tarafından Türkçeye çevrilerek SPSS 16.0 (Statistical Package for Social Sciences) istatistik analiz programında analiz edilmiştir. Veriler frekans analizleri, ağırlıklı ortalamalar ve çapraz testler (Kikare testi) aracılığıyla analiz edilmiş, elde edilen bulgular tablolar ve grafiklerle paylaşılmıştır. Araştırmada katılımcılara 35 soru grubu yöneltilmiş ve araştırmanın konusu, amacı ve araştırma soruları doğrultusunda hazırlanan ankette üç farklı ölçekten faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında hazırlanan anket sorularında Akgün, Perçinoğlu ve Gündoğar'ın (2009) "Orta Doğu'da Türkiye Algısı" konulu araştırmaları kapsamında geliştirdikleri ölçek; Akyürek'in (2012) "Afrika'da Türkiye ve Türk Algısı" konulu araştırması kapsamında geliştirdiği ölçek; Cengiz ve Çakın'ın (2022) "Fas Krallığı'nda Türk Dizileri Üzerine Nicel Bir Araştırma" konulu araştırmaları kapsamında geliştirdikleri ölçek kullanılmıştır.

3.3. Araştırma Soruları

Bu araştırmanın temel sorusu “Filistin’de Türkiye ve Türkler nasıl bir imaja sahiptir?” olarak belirlenmiştir. Bu temel araştırma sorusu kapsamında belirlenen araştırma soruları ise şu şekildedir:

A.S.1. Katılımcılar ülkelerinin ve Arap dünyasının karşı karşıya olduğu öncelikli sorunları neler olarak görmektedir?

A.S.2. Katılımcıların Orta Doğu bölgesinde ve Arap dünyasındaki politikalara etki eden ülkelere ve uluslararası kuruluşlara yönelik bakış açıları nasıldır?

A.S.3. Katılımcılar ülkelere ve Arap dünyasına yönelik en büyük tehdidin hangi ülkeden geldiğini düşünmektedir?

A.S.4. Katılımcılar Filistin-İsrail sorununda Filistinlilerin haklarını en çok hangi ülkenin koruduğunu düşünmektedir?

A.S.5. Katılımcılar Orta Doğu bölgesinde ekonomik, askeri ve kültürel açıdan hangi ülkeleri daha güçlü olarak görmektedir?

A.S.6. Katılımcılar hangi ülkeleri Müslüman dünyası adına konuşmaya daha yetkin görmektedir?

A.S.7. Katılımcıların Türkiye hakkındaki genel düşüncesi nasıldır?

A.S.8. Katılımcılar Türkiye’nin ülkelere yönelik nasıl politikalar izlediğini düşünmektedir?

A.S.9. Katılımcılar Türkiye’yi, ziyaret etme, Türkiye’de yaşam sürme, Türklerle birlikte çalışma ve yaşama ve Türklerle aile ilişkileri kurma (evlenme, kız/oğlan verme) konularında nasıl düşünmektedir?

A.S.10. Katılımcıların Türk dizilerinin izlenme pratikleri ne düzeydedir ve Türk dizilerini izleme alışkanlıklarıyla Türkiye ve Türkler hakkındaki kanaatleri arasındaki ilişki düzeyi nasıldır?

3.4.Araştırmanın Bulguları

3.4.1. Örneklemin Demografik Özellikleri

Araştırma örneklemini teşkil eden Filistin'in Gazze ve Batı Şeria bölgelerinde yaşayan 18 yaş üstü Filistinlilere anket soruları çevrim içi ve yüz yüze araclar kullanılarak ulaştırılmıştır³. Örneklem belirlenirken iki bölgenin nüfus dağılımı göz önünde bulundurulmuş ve Gazze'den 217 ve Batı Şeria'nın farklı şehirlerinden 240 olmak üzere toplamda 457 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, mesleki durum ve hane gelir düzeylerini gösteren frekans ve yüzdelik değerlerinin dağılımları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımlar

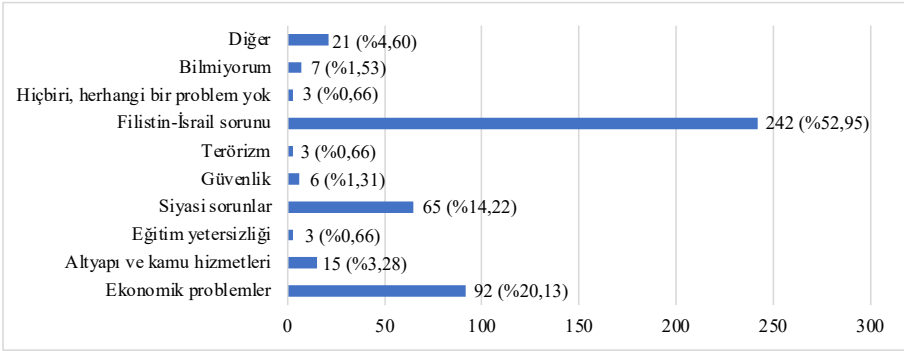
Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Kadın	250	54,70%	Evli	305	66,74%
Erkek	201	43,98%	Bekar	152	33,26%
Belirtmek istemiyorum	6	1,31%	Toplam	457	100
Toplam	457	100	Meslek	Frekans	Yüzde
Yaş	Frekans	Yüzde	Ev hanımı	139	30,42
18-25	116	25,38	Öğrenci	65	14,22
26-35	119	26,04	İşçi	65	14,22
36-45	96	21,01	Memur	113	24,73
46-55	57	12,47	Emekli	18	3,94
56-65	46	10,07	Serbest meslek	40	8,75
65 üstü	23	5,03	Diğer	17	3,72
Toplam	457	100	Toplam	457	100
Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde	Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
İlkokul	11	2,41	1.880 Şekelden az	294	64,33
Ortaokul	33	7,22	1.880-2.500 Şekel	90	19,69
Lise	144	31,51	2.500-3.500 Şekel	44	9,63
Üniversite	236	51,64	3.500-5.000 Şekel	20	4,38
Yüksek lisans/Doktora	33	7,22	5.000 Şekel üstü	9	1,97
Toplam	457	100	Toplam	457	100

3 Filistin'deki saha çalışmaları Noha Jebri ve Ali Said Mohammad Siyam tarafından yürütülmüştür.

3.4.2. Katılımcıların Bölgesel Sorunlara Bakış Açıları

Araştırmanın ilk bölümünde katılımcılara ülkeleri ve bölgelerindeki temel sorunlara yönelik birtakım sorular sorulmuştur. Bu bağlamda katılımcılara ilk olarak “Sizce günümüzde ülkenizin karşı karşıya olduğu en önemli sorun nedir?” sorusu yöneltilmiş ve Grafik 1’deki bulgular elde edilmiştir.

Grafik 1. Katılımcılara Göre Filistin’in En Önemli Sorunlarına İlişkin Dağılımlar

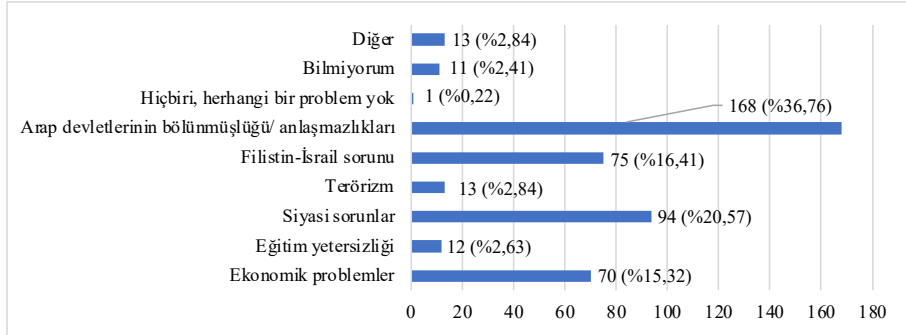
Grafik 1’deki bulgular incelendiğinde bu soruyu toplamda 457 katılımcının yanıtlamış olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların 242’si (%52,95) Filistin’deki en temel sorunu Filistin-İsrail sorunu olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan 92’si (%20,13) ekonomik sorunların en temel sorun olduğunu, 65’i (%14,22) ise siyasi sorunların Filistin’in en temel sorunu olduğunu ifade etmişlerdir. Bunu sırasıyla altyapı ve kamu hizmetleri (15, %3,28), güvenlik (6, %1,31), eğitim yetersizliği (%3, %0,66) ve terörizm (%3, %0,66) seçenekleri takip etmektedir.

Yüksek refah düzeyi ve ekonomik kalkınmışlık toplumların ülkelerinden ve iktidarlarından beklediği en temel olgular arasında yer almaktadır (Duman, 2023: 278). Filistin on yıllardır süregelen İsrail işgali ve bölgede yaşanan çatışmalar ve çözümsüzlük durumu sebebiyle son derece olumsuz ekonomik koşullara sahiptir. İsrail işgalci politikaları ve askeri operasyonlarıyla bölgedeki Arap halkı sürekli baskı altında tutmakta ve Filistinlileri bölge dışına göçe zorlamaktadır. Bunun yanı sıra İsrail, Filistinlilerin doğal kaynaklarını kullanmasına izin vermemekte, limanları ve gümrükleri abluka altında tutmakta ve askeri operasyonlar ve saldırılar düzenleyerek Filistin şehirlerindeki alt yapıyı sürekli tahrip etmektedir. İsrail’in bu yıkıcı ekonomik, siyasi ve askeri politikaları altında ezilen Filistinliler

ağır şartlar altında yaşam sürmektedir (Ajluni, 2003: 67). 2022 yılı verileri incelendiğinde Filistin'in gayrisafi yurtiçi hasılasının 18,4 milyar dolar, kişi başına düşen milli gelirinin ise 3100 dolar olduğu görülmektedir. Üstelik Filistin halkının %80'i yoksulluk sınırının altında yaşam sürmektedir. Özellikle tam anlamıyla İsrail kuşatması altında dünyanın geri kalanından koparılmış bir şekilde yaşam mücadelesi veren Gazze bölgesinde halk günlük ortalama 2 doların altında bir gelirle yaşam mücadelesi vermekte ve işsizlik oranı bu bölgede %50'yi bulmaktadır (Worldbank, 2023). 7 Ekim saldırılarının ardından ise İsrail'in bölgede başlattığı katliam ve yıkımın sonuçları ise henüz bilinmemektedir. Araştırmanın bölgede yürütüldüğü tarihte henüz sözkonusu savaşın başlamamış olmasına karşın, elde edilen bulgulara göre katılımcıların çoğunluğu Filistin'in en temel sorununu ekonomik veya siyasi problemler yerine Filistin-İsrail sorunu olarak görmektedirler. Bu da 7 ekimden önce de bölgede yaşanan siyasi, ekonomik, altyapı ve diğer sorunların İsrail-Filistin sorunundan kaynaklandığını göstermektedir.

Katılımcılara aynı doğrultuda bir soru daha yöneltilerek "Sizce günümüzde Arap dünyasının karşı karşıya olduğu en önemli sorun nedir?" diye bir soru sorulmuş ve Grafik 2'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 2. Katılımcılara Göre Arap Dünyasının En Önemli Sorunlarına İlişkin Dağılımlar

Grafik 2'de elde edilen bulgulara göre bu soruyu toplamda 457 katılımcı yanıtlamıştır. Katılımcıların 168'i (%36,76) Arap devletlerinin bölünmüşlüğü ve anlaşmazlıklarını, Arap dünyasının en büyük sorunu olarak görmektedir. Katılımcıların 94'ü (%20,57) siyasi sorunları, 75'i (%16,41) Filistin-İsrail sorununu, 70'i ise (%15,32) ekonomik problemleri Arap dünyasının en temel sorunu olarak görmektedir. Bunu sırasıyla Terörizm (13, %2,84) ve eğitim yetersizliği (12, %2,63) seçenekleri takip etmektedir. Söz konusu sonuçlar dikkate alındığında katılımcıların

ülkelerindeki sorunlarla Arap dünyasındaki sorunları farklı değerlendirdikleri görülmektedir. Nitekim katılımcılar Filistin'in en büyük sorunu olarak Filistin-İsrail sorununu görürken, Arap ülkeleri arasındaki bölünmüşlükleri ve siyasi sorunları Arap dünyası için daha önemli sorunlar olarak değerlendirmektedir. Bu bölünmüşlük ve Filistinlilerin bundan duyduğu rahatsızlık Türkiye'nin Filistin halkı açısından bir umut teşkil etmesinin altında yatan neden olarak açıklanabilir.

3.4.3. Katılımcıların Bazı Ülkeler ve Uluslararası Örgütler Hakkındaki Görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılara küresel ve bölgesel düzeyde ortaya koydukları politikalarla Ortadoğu'da ve Arap dünyasında etkili olan bazı ülkeler ve örgütler hakkında sorular yöneltilmiştir. Burada katılımcıların kendilerine sunulan ülkeler ve uluslararası örgütler hakkında ne düşündükleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle katılımcılara "Aşağıdaki ülkeler hakkındaki düşünceniz nasıldır?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Tablo 2'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların Bazı Ülkeler Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Dağılımlar

Ülkeler	Çok Olumsuz	Olumsuz	Karasızım	Olumlu	Çok Olumlu	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Türkiye	27	42	60	214	111	454	3,75
Mısır	85	93	50	201	26	455	2,98
S. Arabistan	80	109	63	175	29	456	2,92
Çin	102	115	103	122	13	455	2,62
İran	138	82	106	107	23	456	2,55
Rusya	120	134	96	91	13	454	2,43
Almanya	189	132	72	54	7	454	2,03
İngiltere	226	116	53	53	7	455	1,9
Fransa	247	108	59	39	4	457	1,79
ABD	254	125	35	33	8	455	1,72
İsrail	397	29	16	6	6	454	1,23

Tablo 2'de elde edilen bulgulara göre katılımcılara sunulan ülkeler arasında en olumlu değerlendirilen ülke Türkiye olmuştur. Türkiye seçeneğini değerlendiren 454 katılımcıdan 214'ü olumlu görüş bildirirken 111'i de çok olumlu görüşünü

bildirmiş ve toplamda 325 katılımcı (%71,58) Türkiye hakkında olumlu düşüncülerini ifade etmiştir. Katılımcıların 60'ı kararsız kalırken 42'si olumsuz düşüncülerini, 27'si ise çok olumsuz düşüncülerini ifade etmiştir. Söz konusu bulgulara göre katılımcıların toplamda 87'si (%19,16) Türkiye hakkında olumsuz düşüncülerini belirtmişlerdir. Bu bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye hakkında olumlu düşünmektedir. Türkiye'yi ikinci sırada Mısır seçeneği takip etmektedir. Burada 455 katılımcıdan 201'i olumlu ve 26'ı çok olumlu olmak üzere toplamda 227 (%49,89) katılımcı Mısır'ı olumlu olarak değerlendirmiştir. Üçüncü sırada ise Suudi Arabistan seçeneği yer almaktadır. Bu ülkeyi değerlendiren 456 katılımcıdan 175'i olumlu ve 29'u çok olumlu olmak üzere toplamda 204 (%44,73) katılımcı Suudi Arabistan'ı olumlu olarak değerlendirmektedir. Bu ülkeleri sırasıyla Çin, İran, Rusya, Almanya, İngiltere ve Fransa takip etmektedir. Ancak bu ülkeleri değerlendiren katılımcıların çoğunluğu bu ülkeleri olumsuz olarak değerlendirmiştir. Özellikle Almanya İngiltere, Fransa ve ABD'yi değerlendiren katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu ülkeleri olumsuz olarak değerlendirmiştir. Son sırada yer alan İsrail'i değerlendiren 454 katılımcıda 6'sı olumlu ve 6'sı çok olumlu olmak üzere yalnızca 12 (%2,64) katılımcı bu ülke hakkında olumlu görüş bildirmiştir.

Katılımcılara yönelik benzer bir soru küresel ve bölgesel politikalarda belirleyici aktörler olan bazı uluslararası örgütlere yönelik olmuştur. Bu bağlamda katılımcılara "Aşağıdaki örgütler/kuruluşlar hakkındaki düşünceniz nasıldır?" diye sorulmuş ve Tablo 3'teki bulgular elde edilmiştir.

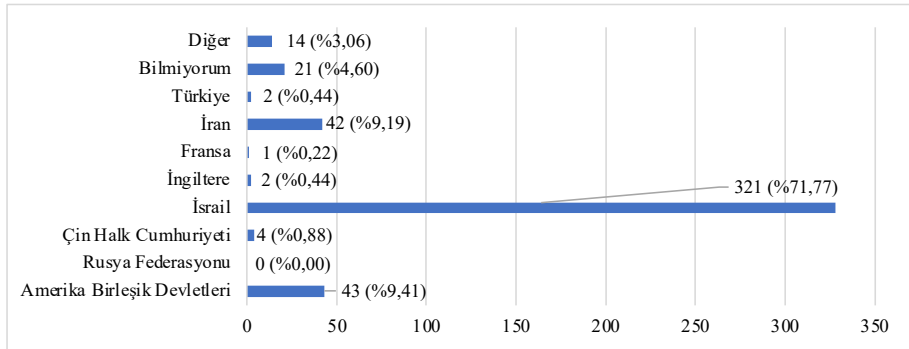
Tablo 3. Katılımcıların Bazı Örgütler Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Dağılımlar

Ülkeler	Çok Olumsuz	Olumsuz	Kararsızım	Olumlu	Çok Olumlu	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
İslam İşbirliği Teşkilatı	42	59	89	190	75	455	3,43
Arap Birliği	110	98	76	146	24	454	2,73
Avrupa Birliği	134	130	72	100	15	451	2,41
Birleşmiş Milletler	171	119	62	92	11	455	2,24
NATO	187	138	95	36	1	457	1,96

Tablo 3'te elde edilen bulgulara göre katılımcılara sunulan uluslararası örgütler arasında en olumlu değerlendirilen uluslararası örgüt İslam İşbirliği Teşkilatı olmuştur. Bu örgütü değerlendiren 455 katılımcıdan 190'ı olumlu ve 75'i çok olumlu olmak üzere toplamda 265 (%58,24) katılımcı İslam İşbirliği Teşkilatı hakkında olumlu düşüncelerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan 89'u kararsız kaldığını belirtirken, 59'u olumsuz, 42 katılımcı çok olumsuz olmak üzere toplamda 101 (%22,20) katılımcı İslam İşbirliği Teşkilatı hakkında olumsuz görüş bildirmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre Arap Birliği ikinci sırada yer almaktadır. Ancak Arap Birliği katılımcıların çoğunluğu tarafından olumlu olarak değerlendirilmemiştir. Bu örgütü değerlendiren 454 katılımcıdan 146'sı olumlu ve 24'ü çok olumlu olmak üzere toplam 170 (%37,36) katılımcı bu örgüt hakkında olumlu görüş bildirmiştir. Bu örgütü sırasıyla Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler örgütleri takip etmektedir. Son sırada ise NATO yer almaktadır. Ancak bu örgütlerden hiçbiri katılımcılardan geçer not almayı başaramamıştır. Özellikle katılımcılar arasında NATO'nun oldukça olumsuz bir imaja sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu örgütü değerlendiren 457 katılımcıdan 36'sı olumlu ve 1'i çok olumlu olmak üzere yalnızca 37 (%8,10) katılımcı olumlu değerlendirmede bulunmuştur. Buna karşın 138'i olumsuz ve 187'si çok olumsuz olmak üzere toplamda 325 (%71,11) katılımcı NATO hakkında olumsuz düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada katılımcıların Filistin'e yönelik tehdit algıları sorgulanmış ve bu bağlamda katılımcılara "Sizce ülkenize yönelik en büyük tehdit hangi ülkeden geliyor?" diye bir soru yöneltilmiş ve Grafik 3'teki bulgulara ulaşılmıştır.

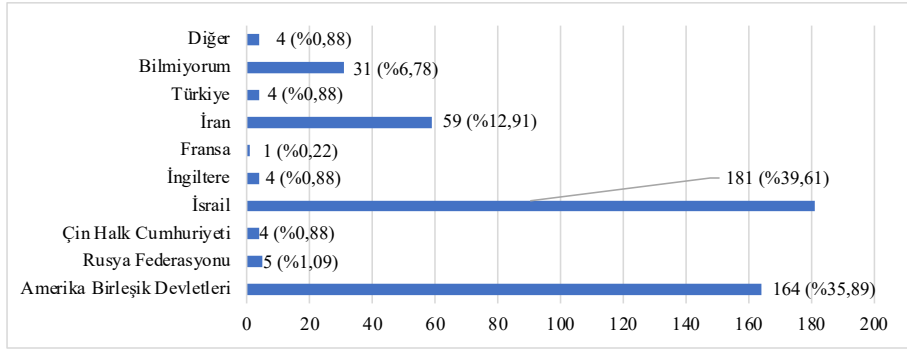
Grafik 3. Katılımcıların Ülkelerine Yönelik Tehdit Algısına İlişkin Dağılımlar

Grafik 3'te elde edilen bulgulara bu soruyu yanıtlayan 457 katılımcıdan 321'i (%71,77) Filistin'e yönelik en büyük tehdidin İsrail'den geldiğini belirtmişlerdir. İsrail'i sırasıyla ABD (43, %9,41) ve İran (42, %9,19) seçenekleri takip etmiştir. Katılımcılara sunulan seçenekler arasında yer alan Çin, Rusya, İngiltere, Fransa ve Türkiye seçenekleri dikkate değer bir katılım oranına sahip olmamıştır. Türkiye'yi en büyük tehdit olarak gören katılımcı sayısı sadece 2 (%0,44) olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen bulgulardan dikkat çeken bir diğer husus ise İran'ın katılımcılar arasında İsrail ve ABD'den sonra üçüncü sırada yer alması olmuştur.

Katılımcılara aynı doğrultuda "Sizce Arap dünyasına yönelik en büyük tehdit hangi ülkeden geliyor?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Grafik 4'teki bulgular elde edilmiştir.

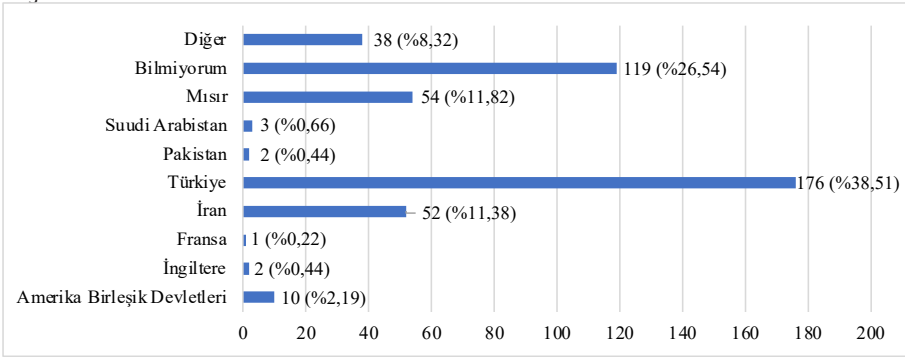
Grafik 4. Katılımcıların Arap Ülkelerine Yönelik Tehdit Algısına İlişkin Dağılımlar

Grafik 4'teki bulgularda da katılımcılar Arap dünyasına yönelik en büyük tehdidin İsrail'den geldiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu soruyu yanıtlayan 457 katılımcıdan 181'i (%39,61) İsrail'i en büyük tehdit olarak görürken 164 (%35,89) katılımcı da ABD'yi en büyük tehdit olarak nitelendirmişlerdir. Grafik 3'teki bulgularda katılımcılar çok daha düşük oranda (%9,41) ABD'yi Filistin'e yönelik en büyük tehdit olarak nitelendirirken söz konusu Arap dünyası olunca ABD'nin tehdit algısının yükseldiği görülmektedir. İran buradaki bulgularda da katılımcıların tehdit algısında üçüncü sırada yer almaktadır. Buradaki sonuçlarda da Grafik 4'teki bulgulara benzer bir şekilde Rusya, Çin, İngiltere, Fransa ve Türkiye katılımcıların tehdit algısında kayda değer bir yer edinmemiştir. Türkiye Grafik 3'teki bulgulara benzer bir şekilde yalnızca 4 (%0,88) katılımcı tarafından Arap dünyasına yönelik en büyük tehdit olarak değerlendirilmiştir. Grafik 3 ve Grafik 4'teki bulgular birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların Türkiye'yi Filistin ve Arap dünyasına yönelik bir tehdit olarak görmedikleri anlaşılmaktadır.

Günümüzde Filistin meselesi yalnızca Filistinlilerin veya Arap dünyasının bölgesel bir sorunu olmaktan çıkmış, dünya siyasetinde çözüm bekleyen önemli bir sorununa dönüşmüştür. Ancak ülkelerin ve iktidarların Filistin sorununa yönelik yaklaşımları ve politikaları birbirinden farklılık göstermektedir. Araştırma kapsamında Filistin sorununun muhatabı Filistinli katılımcılara “Sizce İsrail – Filistin sorununda Filistinlilerin haklarını aşağıdaki ülkelerden en çok hangisi koruyor?” şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Grafik 5’teki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 5. Katılımcılara Göre Filistinlilerin Haklarını En Çok Hangi Ülkenin Koruduğuna İlişkin Dağılımlar

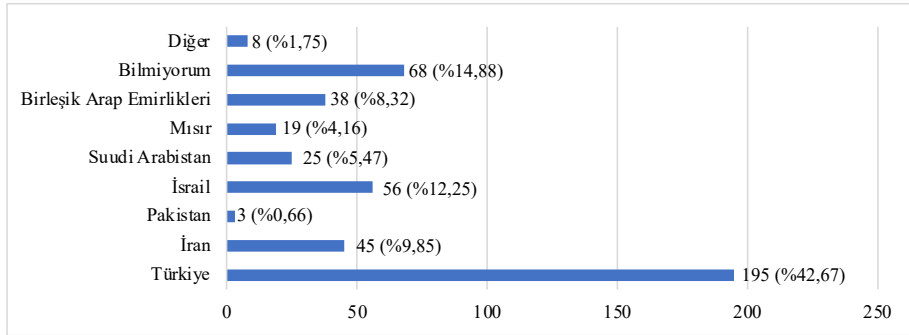

Grafik 5’teki bulgulara göre katılımcılar Filistin-İsrail sorununda Filistinlilerin haklarını en çok Türkiye’nin koruduğunu düşünmektedir. Bu soruya yanıt veren 457 katılımcıdan 176’sı (%38,51) Türkiye yönünde görüş belirtmişlerdir. Burada 119 (%26,54) katılımcı ise bu konuda bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Yani yaklaşık her dört katılımcıdan biri Filistin-İsrail sorununda hangi ülkenin Filistinlilerin haklarını koruduğu konusunda net bir görüşe sahip değildir. Türkiye’yi sırasıyla 54 (%11,81) katılımcı ile Mısır ve 52 (%11,37) katılımcı ile İran takip etmektedir. Ancak bu ülkelerin bu konuda Türkiye’nin oldukça gerisinde olduğu görülmektedir. Burada dikkat çekici diğer bir bulgu ise katılımcılardan yalnızca 3’ünün (%0,66) Suudi Arabistan yönünde görüş bildirmesidir. Katılımcılar ABD (10, %2,19) seçeneğini dahi Suudi Arabistan seçeneğinden daha fazla tercih etmişlerdir. Söz konusu bulgularda Pakistan, Fransa ve İngiltere seçeneklerinin de kayda değer bir oranda tercih edilmediği görülmektedir. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların gözünde Filistin sorunun çözümünde Türkiye seçeneğinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Filistin meselesi gerek tarihi ve kültürel gerekse dini bağlar sebebiyle Türkiye ve Türk halkı için özel bir mana ifade etmektedir. Türkiye’de farklı siyasi ve ideolojik görüşlere sahip kitleler Filistin meselesine farklı anlamlar yükleseler de Filistin’in bağımsızlığı noktasında nispeten bir amaç birliği söz konusudur. Özellikle 2000’li yıllardan sonra Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetleri döneminde Türkiye ortaya koyduğu politikalarla Filistin meselesinde önemli bir taraf konumuna gelmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgular Türkiye’nin Filistin sorununun çözümüne yönelik politika ve tutumunun Filistin hakkında olumlu bir karşılık bulduğuna işaret etmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi araştırmamız Gazze savaşından önce yürütüldüğü için Savaş sırasında Türkiye’nin aldığı tavır ve yaklaşımların bu bulgulara etkisinin ne olduğu bilinmemektedir.

Araştırmada katılımcıların bölgelerindeki en güçlü ülke algılarını ölçmeye yönelik “Ortadoğu’da ekonomik, askeri ve kültürel açıdan en güçlü ve en etkili ülke sizce hangisidir?” sorusu yöneltilmiş ve Grafik 6’daki bulgular elde edilmiştir.

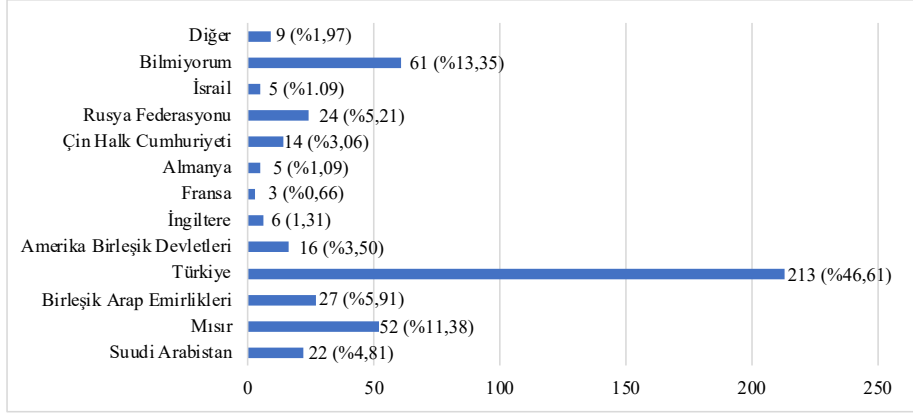
Grafik 6. Katılımcıların Orta Doğu’da En Güçlü Gördükleri Ülkelere İlişkin Dağılımlar

Grafik 6’da elde edilen bulgulara göre katılımcılar Ortadoğu’da kültürel, askeri ve ekonomik açıdan en güçlü ülke olarak Türkiye’yi görmektedir. Bu soruyu yanıtlayan 457 katılımcıdan 195’i (%42,67) bu soruya Türkiye yanıtını vermiştir. Katılımcılardan 68’i (%14,88) ise bu konuda net bir karara varamamıştır. Katılımcılardan 56’sı (%12,25) İsrail, 45’i (9,85) İran, 38’i (%8,32) Birleşik Arap Emirlikleri, 19’u Mısır yönünde görüş beyan etmiştir. Pakistan ise yalnızca 3 (%0,66) katılımcı ile son sırada yer almıştır. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye’nin katılımcılar arasında kültürel, ekonomik ve askeri açılardan oldukça güçlü bir imaja sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmada katılımcılara “Ülkenizin aşağıdaki ülkelerden hangisiyle en fazla ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler kurmasını istersiniz?” diye sorulmuş ve Grafik 7’deki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 7. Katılımcıların Ülkelerinin En Fazla Ekonomik, Siyasi ve Askeri İlişkiler Kurmasını İstedığı Ülkelere İlişkin Dağılımlar

Grafik 7’de elde edilen bulgulara göre Filistinli katılımcılar Filistin Devleti’nin en çok Türkiye ile ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler kurmasını istediklerini beyan etmişlerdir. Bu soruya cevap veren 457 katılımcıdan 213’ü (%46,61) Türkiye seçeneği yönünde görüş beyan etmiştir. Katılımcılardan 61’i (%13,35) bu konuda net bir görüşlerinin olmadığını belirtirken, 52’si (%11,38) Mısır, 27’si (%5,91) Birleşik Arap Emirlikleri, 24’ü (%5,21) Rusya, 22’si (%4,81) Suudi Arabistan, 16’sı (%3,50) ABD, 14’ü (%3,06) Çin, 6’sı (%1,31) İngiltere, 5’i (1,09) Almanya ve 3 (%0,66) Fransa olarak görüş bildirmişlerdir. Bu sonuçlar Grafik 5 ve Grafik 6’daki bulgularla birlikte değerlendirildiğinde Filistinli katılımcılar Filistin’in haklarını koruduklarını düşündükleri ve Ortadoğu’da en güçlü ülke olarak gördükleri Türkiye ile ülkelerinin diğer ülkelere göre daha fazla ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler tesis etmesini istemektedir.

Araştırma kapsamında katılımcıların hangi ülkeleri Müslüman dünyası adına konuşmaya daha yetkin olduğunu düşündüklerini ortaya koymak amacıyla “Aşağıdaki ülkeler Müslüman dünyası adına konuşmaya ne kadar yetkindir?” sorusu sorulmuş ve Tablo 4’teki bulgulara ulaşılmıştır.

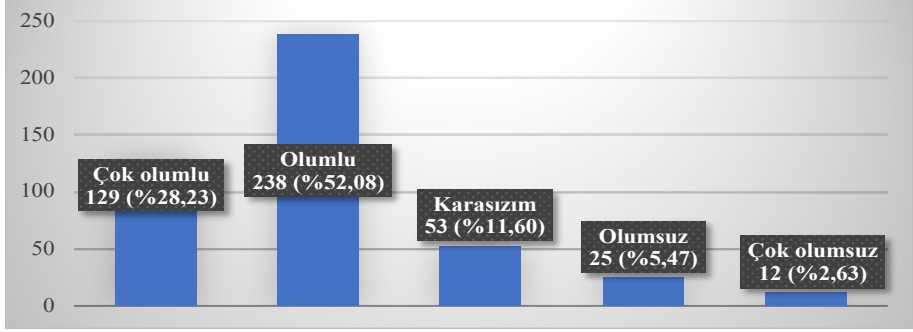
Tablo 4. Katılımcıların Hangi Ülkeleri Müslüman Dünyası Adına Konuşmaya Yetkin Gördüklerine İlişkin Dağılımlar

Ülkeler	Yetkin Değil	Yetkin	Çok Yetkin	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Türkiye	78	238	138	454	2,13
Pakistan	155	266	27	448	1,71
Mısır	188	229	35	452	1,66
Suudi Arabistan	205	207	42	454	1,64
İran	259	165	27	451	1,49
Birleşik Arap Emirlikleri	284	147	18	449	1,41

Tablo 4'de elde edilen bulgulara göre Filistinli katılımcılar kendilerine sunulan ülkeler arasında Türkiye'yi Müslüman dünyası adına konuşmaya en yetkin ülke olarak görmektedirler. Türkiye seçeneğini değerlendiren 454 katılımcıdan 238'i yetkin ve 138'i çok yetkin olmak üzere toplam 376 katılımcı (%82,82) Türkiye'nin Müslümanlar adına konuşmaya yetkin olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'yi sırasıyla Pakistan, Mısır, Suudi Arabistan, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir. Araştırma sonucu elde edilen dikkat çekici bulgulardan biri de Arap ülkelerinin Türkiye ve Pakistan'ın gerisinde kalması olmuştur. Özellikle katılımcılardan çoğunluğu Birleşik Arap Emirlikleri'ni Müslüman dünyası adına konuşmaya yetkin görmemektedir. Zira Birleşik Arap Emirlikleri'ni değerlendiren 449 katılımcıdan 284'ü (%63,25) bu ülkeyi Müslüman dünyası adına konuşmaya yetkin görmediklerini ifade etmişlerdir.

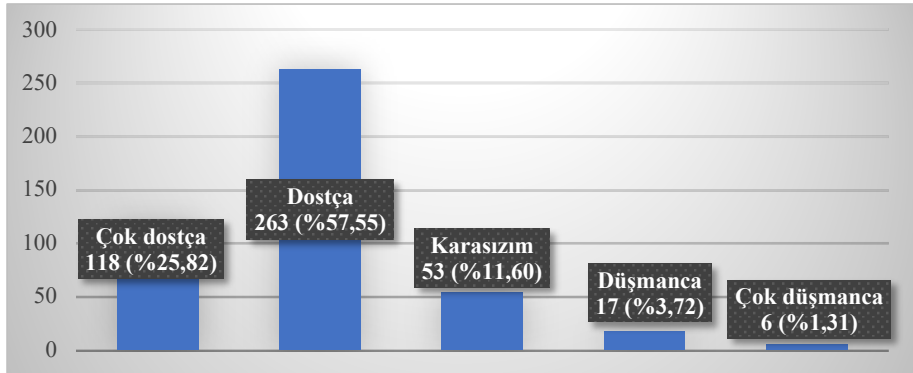
3.4.4. Katılımcıların Türkiye ve Türk Halkı Hakkındaki Görüş ve Düşünceleri

Araştırmanın bu bölümünde Filistinli katılımcıların Türkiye ve Türkler hakkında görüş ve düşüncelerini ölçmeye yönelik birtakım sorular sorulmuştur. Öncelikle katılımcıların Türkiye hakkında ne düşündüklerini değerlendirmeye yönelik olarak "Türkiye hakkında nasıl düşünüyorsunuz?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Grafik 8'deki bulgular elde edilmiştir.

Grafik 8. Katılımcıların Türkiye Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Dağılımlar

Grafik 8'deki bulgulara göre bu soruya cevap veren Filistinli katılımcıdan 129'u çok olumlu ve 238'i olumlu olmak üzere toplam 367'i (%80,31) Türkiye hakkında olumlu düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan 53'ü (%11,60) kararsız kaldığını beyan ederken 25'i (%5,47) olumsuz ve 12'si çok olumsuz (%2,63) olmak üzere yalnızca 37 (%8,10) katılımcı Türkiye hakkında olumsuz düşündüklerini ifade etmiştir. Söz konusu bu bulgular araştırmada daha önce elde edilen bulgularla tutarlılık içindedir. Nitekim Filistinli katılımcılar Filistin'in haklarını koruduklarını düşündükleri, kültürel, ekonomik ve askerî açıdan güçlü gördükleri ve ülkelerinin daha fazla ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler tesis etmesini istedikleri Türkiye hakkında olumlu düşünmektedir.

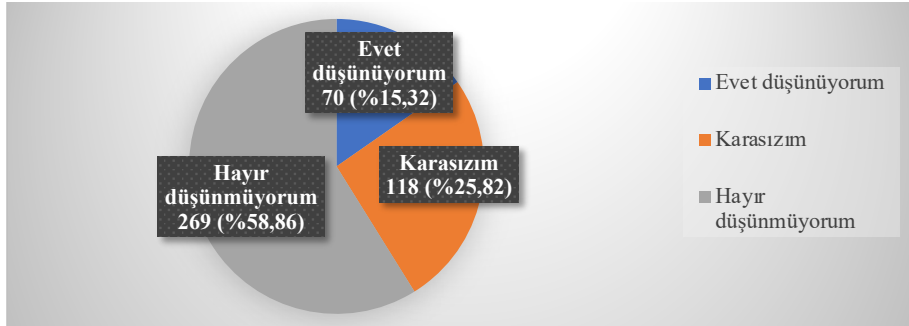
Katılımcılara "Türkiye hükümeti ülkenize yönelik ne tür politikalar sergiliyor?" diye sorulmuş ve Grafik 9'daki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 9. Katılımcılara Göre Türk Hükümetinin Ülkelerine Yönelik Ne Tür Politikalar Sergilediğine İlişkin Dağılımlar

Grafik 9'de elde edilen bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 457 Filistinli katılımcının 263'ü (%57,55) dostça ve 118'i (%25,82) çok dostça olmak üzere 381'i (%83,31) Türkiye'nin Filistin'e yönelik dost yanlısı politikalar izlediğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların 53'ü (%11,60) kararsız kalırken 17'si (%3,72) düşmanca ve 6'sı (%1,31) çok düşmanca olmak üzere yalnızca 23'ü (%5,03) Türkiye'nin ülkelerine karşı dostane olmayan politikalar izlediğini düşünmektedir. Söz konusu bulgulara göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin Filistin politikalarını olumlu karşıladığını ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin bölgesel politikalarına ilişkin olarak katılımcılara "Türkiye'nin bölgesinde ve İslam dünyasında emperyalist (sömürgeci) politikalar izlediğini düşünüyor musunuz?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Grafik 10'daki bulgular elde edilmiştir.

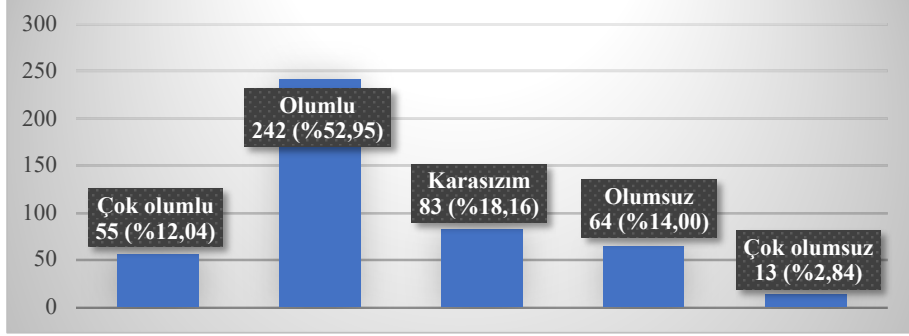
Grafik 10. Katılımcılara Göre Türkiye'nin Bölgesinde Sömürgeci Politikalar İzleme Durumuna İlişkin Dağılımlar

Grafik 10'de elde edilen bulgulara göre bu soruya yanıt veren 457 Filistinli katılımcıdan 269'u (%58,86) bu soruya olumsuz yanıt vermiştir. Katılımcılardan 118'i (%25,82) kararsız kalırken yalnızca 70'i (%15,32) bu soruya evet şeklinde yanıt vermiştir. Bu bulgular ışığında katılımcıların çoğunluğu Türkiye'nin bölgesinde ve İslam dünyasında sömürgeci politikalar izlediğini düşünmemektedir.

Ülkelere ilişkin algı ve kanaatlerin oluşmasında o ülkeye ilişkin medyada yer alan haberlerde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda araştırmada katılımcılara "Ülkenizde yayın yapan devlet ve özel medya kuruluşlarının (televizyon, radyo, gazete, internet haber siteleri...) yayınlarında Türkiye'ye ilişkin yapılan haberler genellikle nasıldır?" diye sorulmuş ve Grafik 11'deki bulgulara ulaşılmıştır.

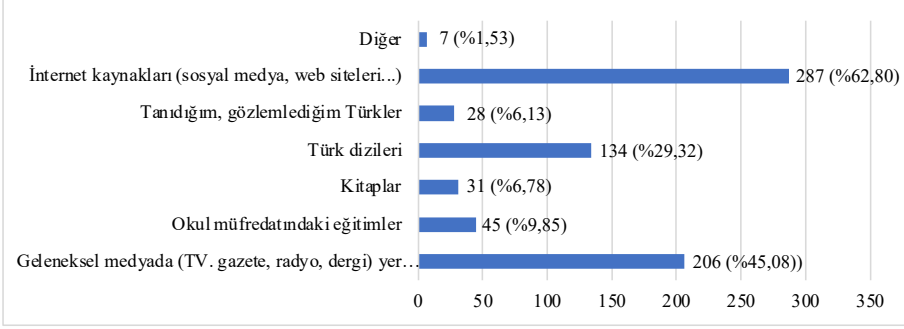
Grafik 11. Katılımcılara Göre Ülkelerindeki Resmi ve Özel Medya Kuruluşlarında Türkiye Hakkındaki Haberlerin Nasıl Olduğuna İlişkin Dağılımlar

Grafik 11'de elde edilen bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 457 katılımcıdan 242'si (%52,95) olumlu ve 55'i (%12,04) çok olumlu olmak üzere toplam 297 (%64,99) katılımcı Filistin'de yayın yapan devlet ve özel medya kuruluşlarının (televizyon, radyo, gazete, internet haber siteleri...) yayınlarında Türkiye'ye ilişkin yapılan haberlerin olumlu olduğunu düşünmektedir. Bu soruda 83 katılımcı kararsız kalırken 64'ü (%14,00) olumsuz ve 13'ü (%2,84) çok olumsuz olmak üzere 77 (%16,84) katılımcı Türkiye'ye ilişkin haberlerin olumsuz olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılan Filistinli katılımcıların çoğunluğu Türkiye hakkında Filistin medyasında yapılan haberlerin olumlu olduğunu düşünmektedir.

Bir ülkeye veya ulusa ilişkin bilgilere farklı kaynaklardan ulaşılabilir. Araştırmada Filistinli katılımcıların Türkiye ve Türklerle ilgili bilgilere hangi kaynaklardan ulaştıkları sorgulanmıştır. Bu bağlamda katılımcılara birden fazla seçenek seçebilme olanağı verilerek "Türkiye ve Türklerle ilgili bilgileri aşağıdaki kaynakların hangisinden alıyorsunuz?" şeklinde bir soru sorulmuş ve Grafik 12'deki bulgular elde edilmiştir.

Grafik 12. Katılımcıların Türkiye ve Türklerle İlgili Bilgilere Ulaştığı Kaynaklara İlişkin Dağılımlar

Grafik 12’de elde edilen bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 457 katılımcıdan 287’i (%62,80) internet kaynaklarından, 206’sı (%45,08) geleneksel medya araçlarından 134’ü (%29,32) ise Türk dizilerinden Türkiye ve Türkler hakkındaki bilgileri elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu seçenekleri sırasıyla okul müfredatındaki eğitimler, kitaplar ve tanıdığım, gözlemlediğim Türkler seçenekleri takip etmiştir. Ancak bu seçeneklerin ağırlığı ilk üç seçeneğe göre oldukça düşüktür. Bu bulgulara göre katılımcıların Türkiye ve Türkler hakkındaki ana bilgi kaynaklarını medya araçları ve ürünleri olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılara Türkiye hakkında birtakım olumlu ve olumsuz önermelerde bulunulmuş ve katılımcılara bu önermelere ne düzeyde katıldıkları sorulmuştur. İlk olarak katılımcılara Türkiye hakkında olumlu önermelerde bulunulmuş ve Tablo 5’teki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların Türkiye Hakkındaki Olumlu Önermelere Katılım Düzeyine İlişkin Dağılımlar

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Türkiye’nin siyasi, ekonomik ve askeri açıdan güçlenmesi İslam dünyasının ve Arap ülkelerinin yararına olacaktır	21	31	65	233	106	456	3,82

Türkiye Arap dünyasında daha büyük bir rol oynamalıdır	22	32	63	238	100	455	3,8
Türkiye Arap dünyasında barışın sağlanmasında olumlu bir etkiye sahiptir	19	39	89	230	77	454	3,68
Türkiye İsrail – Filistin sorununun çözümünde arabuluculuk rolünü üstlenmelidir	32	44	61	225	95	457	3,67

Tablo 5’te elde edilen bulgulara göre katılımcıların Türkiye hakkındaki olumlu önermelere katılımlarının oldukça yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. “Türkiye’nin siyasi, ekonomik ve askerî açıdan güçlenmesi İslam dünyasının ve Arap ülkelerinin yararına olacaktır” önermesi katılımcılar tarafından en çok katılım gösterilen önerme olmuştur. Bu önermeyi değerlendiren 456 katılımcıdan 233’ü kesinlikle katılıyorum ve 106’sı katılıyorum olmak üzere toplam 339 (%74,34) katılımcı olumlu katılım göstermiştir. “Türkiye Arap dünyasında daha büyük bir rol oynamalıdır” önermesini değerlendiren 455 katılımcıdan 238’i katılıyorum ve 100’ü kesinlikle katılıyorum olmak üzere 338 (%74,28) katılımcı olumlu katılım göstermiştir. “Türkiye Arap dünyasında barışın sağlanmasında olumlu bir etkiye sahiptir” önermesini değerlendiren 454 katılımcıdan 230’u katılıyorum ve 77’si kesinlikle katılıyorum olmak üzere 307 (%67,62) katılımcı olumlu katılım göstermiştir. “Türkiye İsrail – Filistin sorununun çözümünde arabuluculuk rolünü üstlenmelidir” önermesini değerlendiren 457 katılımcıdan 225’i katılıyorum ve 95’i kesinlikle katılıyorum olmak üzere 320 (%70,02) katılımcı olumlu katılım göstermiştir. Tablo 7’de elde edilen bulgular araştırmada elde edilen diğer bulguları da destekler niteliktedir. Söz konusu bulgular Filistinli katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Türkiye’nin Arap dünyasındaki konumu ve üstlendiği/üstlenebileceği rollere ilişkin oldukça olumlu düşünce ve kanaatlere sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

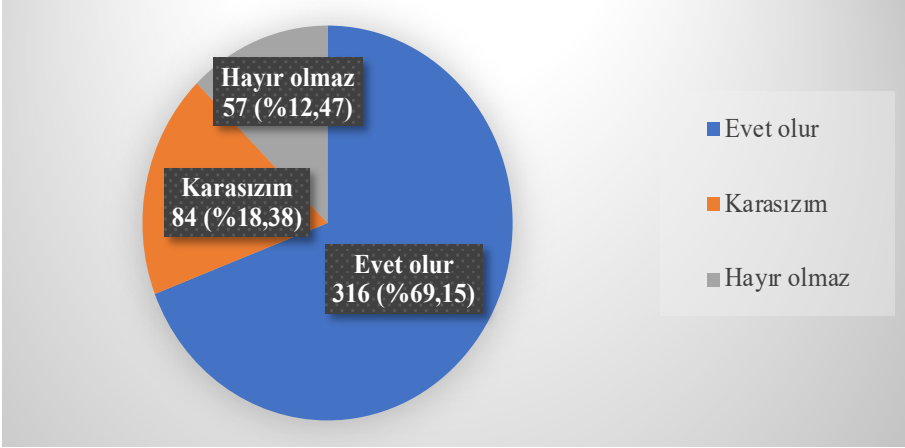
Araştırmada Tablo 5’teki bulguların geçerliliğini test etmek katılımcılara bu defa Türkiye hakkında birtakım olumsuz önermelerde bulunulmuş ve Tablo 6’daki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Türkiye Hakkındaki Olumsuz Önermelere Katılım Düzeyine İlişkin Dağılımlar

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Türkiye Filistinlilerin haklarını yeterince korumamaktadır	111	149	82	98	15	455	2,47
Türkiye laik siyasi yapısıyla Arap ülkelerine kötü örnek olmaktadır	107	183	97	63	6	456	2,29
Türkiye Arap ülkelerinin çıkarlarını gözetmemektedir	111	190	87	57	12	457	2,28
Türkiye Arap ülkelere yönelik saldırgan politikalar izlemektedir	116	211	73	45	11	456	2,18

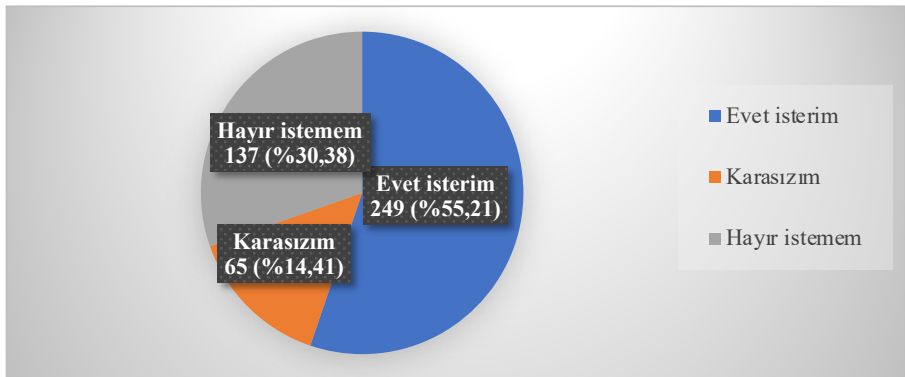
Tablo 6’da elde edilen bulgulara göre katılımcıların Türkiye hakkındaki olumsuz önermelere katılımlarının oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. “Türkiye Filistinlilerin haklarını yeterince korumamaktadır” önermesi katılımcılar arasında en çok katılım gösterilen önerme olmuştur. Ancak bu önermeyi değerlendiren 455 katılımcıdan 98’i katılıyorum ve 15’i kesinlikle katılıyorum olmak üzere 113’ü olumlu katılım göstermiştir. Buna karşı katılımcılardan 111’i kesinlikle katılmıyorum ve 149’u (%24,83) katılmıyorum olmak üzere 260’ı (%57,14) olumsuz katılım göstermiştir. Diğer önermelere katılımcıların olumlu katılım gösterme durumlarının daha da düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Örneğin katılımcıların en az olumlu katılım gösterdiği “Türkiye Arap ülkelere yönelik saldırgan politikalar izlemektedir” önermesine 456 katılımcıdan 56’sı (12,28) olumlu katılım gösterirken 327’si (%71,71) olumsuz katılım göstermiştir. Tablo 8’de elde edilen bulgular araştırmanın önceki bölümlerinde elde edilen katılımcıların Türkiye hakkındaki olumlu düşünce ve kanaatlerini içeren bulguları destekler niteliktedir.

Araştırmada katılımcılara “Türkiye Arap dünyası için model bir ülke olabilir mi?” sorusu yöneltilmiş ve Grafik 13’teki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 13. Katılımcıların Türkiye'yi Arap Dünyasına Rol Model Olarak Görme Durumuna Dağılımlar

Grafik 13'te elde edilen bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 457 katılımcıdan 316'sı (%69,15) Türkiye'nin Arap dünyası için model bir ülke olabileceğini ifade etmiştir. Katılımcılardan 84'ü (%18,38) kararsız olduğunu belirtirken yalnızca 57'si (%12,47) bu soruya olumsuz görüş bildirmiştir.

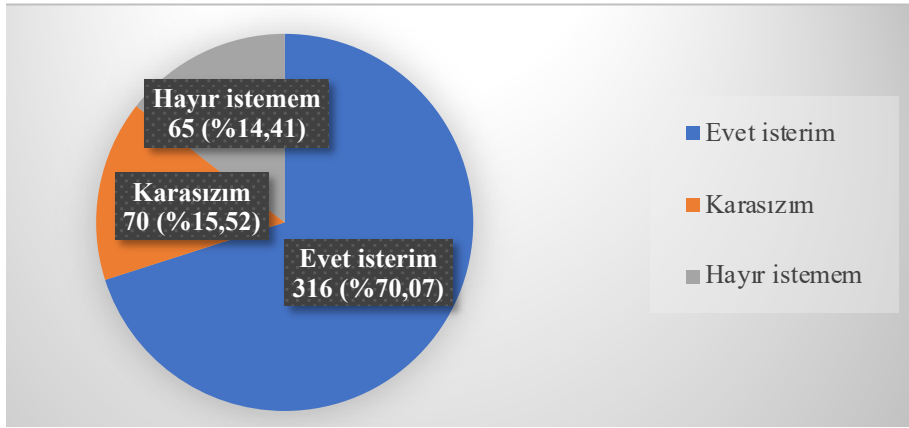
Araştırmanın bu bölümünde Filistinli katılımcıların Türkiye'de yaşama, Türklerle bir arada yaşama ve Türklerle aile ilişkileri kurma isteklerini analiz etmeye yönelik katılımcılara bazı sorular yöneltilmiştir. Öncelikle katılımcılara "Türkiye'de yaşamak ister misiniz?" diye bir soru sorulmuş ve Grafik 14'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 14. Katılımcıların Türkiye'de Yaşam Sürme İsteğine İlişkin Dağılımlar

Grafik 14’de elde edilen bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 451 katılımcıdan 249’u (%55,21) Türkiye’de yaşamak istediğini belirtmiştir. Katılımcılardan 65’i (%14,41) kararsız kalırken 137’si (%30,38) bu soruya olumsuz görüş bildirmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların yarısından biraz fazlası Türkiye’de yaşam sürmeye sıcak bakmaktadır.

Katılımcılara bu defa “Türk komşunuzun olmasını ister misiniz?” diye sorulmuş ve Grafik 15’teki bulgulara ulaşılmıştır.

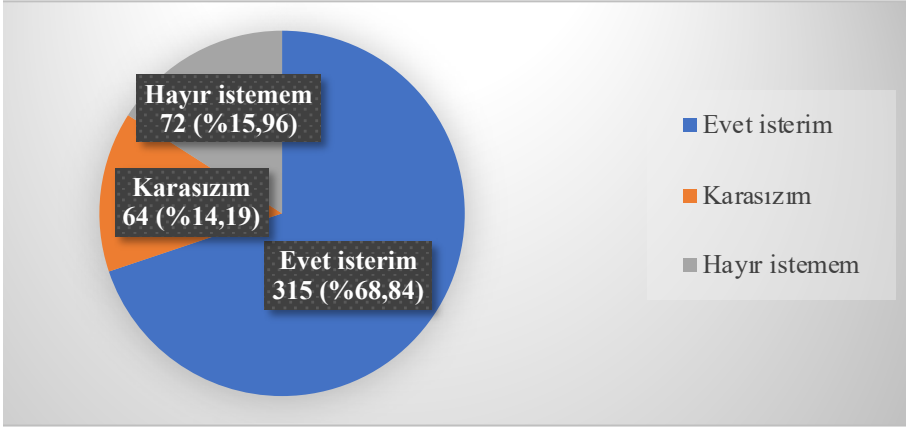
Grafik 15. Katılımcıların Bir Türk Komşu İsteme Durumuna İlişkin Dağılımlar

Grafik 15’te elde edilen bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 451 Filistinli katılımcıdan 316’sı (%70,07) Türk komşusu olmasında bir sakınca görmemektedir. Katılımcılardan 70’i (%15,52) kararsız kalırken yalnızca 65’i (%14,41) bu soruyu olumsuz yanıtlamıştır. Komşuluk toplumsal yaşamda bireylerin sosyal ilişkilerinin en önemli parçalarından birini teşkil etmektedir. Komşular insanın ailesinden ve yakın akrabalarından sonra sosyal hayatını en çok paylaştığı kimselerdir ve özellikle Müslümanlıkta komşuluğa ayrı bir önem verilmektedir. Komşuluk ilişkileri kimi zaman akrabalık ilişkilerinin dahi önüne geçebilmektedir ve bu bakımdan insanlar komşuluk hususunda çok seçici olabilmektedir. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre Filistinli katılımcıların büyük bir kısmı bir Türk ile komşuluk ilişkisi kurmakta bir sakınca görmemektedir. Bu durum katılımcıların çoğunluğunda Türklerin komşuluk ilişkileri kuracak kadar olumlu bir imaja sahip olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların Türklerle bir arada yaşama isteklerini ölçmeye yönelik benzer bir soru daha yöneltilmiştir. Katılımcılara “İş hayatınızda bir Türk ile çalışmak ister misiniz?” şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Grafik 16'daki bulgulara ulaşılmıştır.

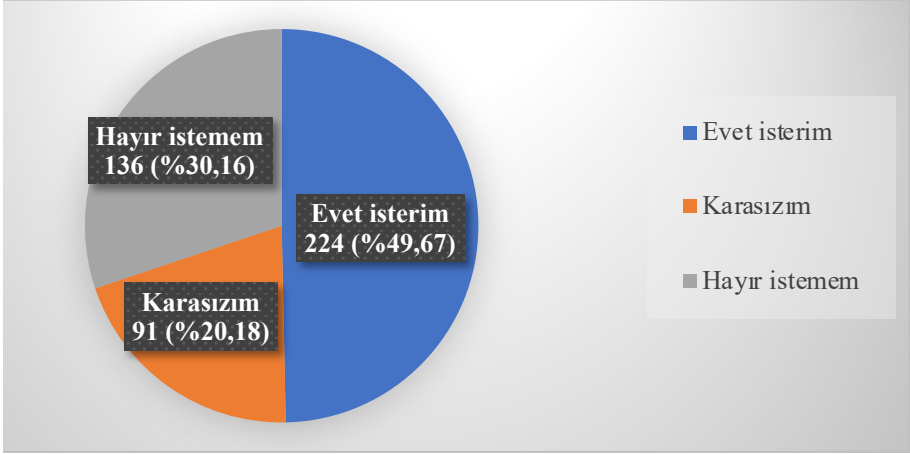
Grafik 16. Katılımcıların İşyerinde Bir Türk ile Çalışma İsteğine İlişkin Dağılımlar

Grafik 16'da elde edilen bulgulara göre bu soruya cevap veren 451 katılımcıdan 315'i (%68,84) işyerinde bir Türk ile çalışmaya olumlu bakmaktadır. Katılımcılardan 64'ü (%14,19) kararsız kalırken 72'si (%15,96) bu soruya olumsuz yanıt vermiştir. Burada elde edilen bulgular da Filistinli katılımcıların büyük bir kısmının Türklerle bir arada yaşama ve bulunma konusuna olumlu yaklaşıklarını işaret etmektedir.

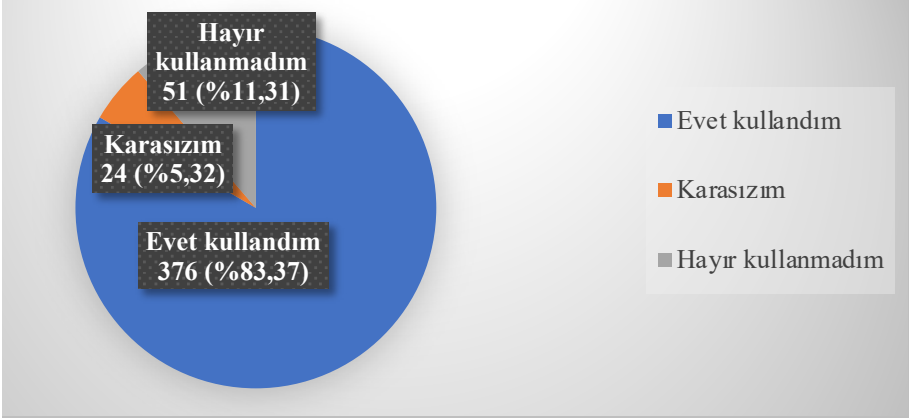
Evlilik küresel olarak tüm kültürlerde yer edinmiş çiftler arasında bazı haklar ve yükümlülükler içeren gelenekler, inançlar ve yasalar çerçevesinde düzenlenen, sosyal çevre ve yasalar bakımından onaylanmış bir birliktelik olarak tanımlanmaktadır (Yolcu, 2014: 181-183). İslam dini evlilik konusuna son derece önem vermektedir. Kur'ân-ı Kerim'de ve pekçok hadiste evlilik konusuna yönelik hüküm ve prensiplere değinilmiş ve Müslümanlar evliliğe teşvik edilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde Filistinli katılımcıların Türklerle evlilik ilişkisi kurma istekleri sorgulanmıştır. Katılımcılara “Türk biriyle evlenir misiniz veya bir Türk'e oğlunuzu/kızınızı verir misiniz?” diye sorulmuş ve Grafik 17'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 17. Katılımcıların Bir Türk ile Evlenme veya Oğlunu/Kızını Evlendirme İsteğine İlişkin Dağılımlar

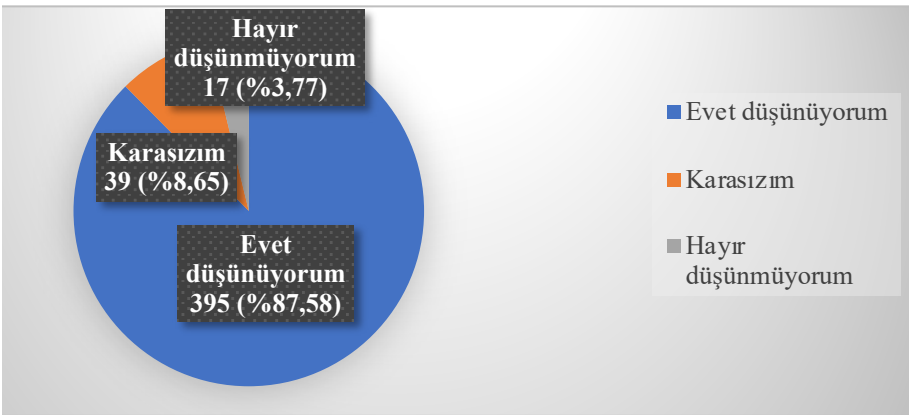
Grafik 17’de elde edilen bulgulara göre bu soruya yanıt veren 451 Filistinli katılımcıdan 224’ü (%49,67) bu soruya olumlu yanıt vermiştir. Katılımcılardan 91’i (%20,18) karasız olduğunu belirtirken 136’sı (%30,16) bu soruyu olumsuz yanıtlamıştır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların yarısı bir Türk ile evlenme veya oğlunu/kızını bir Türk ile evlendirme konusuna olumlu yaklaşmaktadır. Bu sonuçlar katılımcıların yarısının Türklerle akrabalık ilişkileri kuracak kadar yakınlaşmada bir sakınca görmediğini ortaya koymaktadır.

Menşé ülke bir ürünün üretildiği yeri işaret etmekte ve tüketicilerin satın alma davranışlarında belirleyici olabilmektedir (Koubaa, 2008:141). Menşé ülkeye ilişkin olumlu duygu, düşünceler ve kanaatler uluslararası pazarlarda o ülkenin ürettiği ürün ve markaların daha çok tercih edilmesini sağlamaktadır (Demir, 2007: 48). Araştırmada katılımcıların Türkiye menşé ürünleri kullanma durumu ve Türk menşeli ürünler hakkındaki düşüncelerini ölçmeye yönelik iki soru sorulmuştur. Katılımcılara ilk olarak “Daha önce Türkiye menşeli herhangi bir ürün kullandınız mı?” diye sorulmuş ve Grafik 18’deki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 18. Katılımcıların Daha Önce Türkiye Menşeli Bir Ürün Kullanma Durumuna İlişkin Dağılımlar

Grafik 18'de ulaşılan bulgulara göre bu soruya yanıt veren 451 Filistinli katılımcıdan 376'sı (%83,37) daha önce Türkiye menşeli bir ürün kullandığını belirtmiştir. Katılımcılardan 24'ü (%5,32) kararsız kalırken 51'i (%11,31) kullanmadığını ifade etmiştir. Elde edilen bulgular Filistin'de Türkiye menşeli ürünlerin oldukça yaygın ve tercih edilir olduğunu göstermektedir.

Benzer bir soru bu defa katılımcıların Türkiye menşeli ürünler hakkındaki düşüncelerine ilişkin sorulmuştur. Katılımcılara "Türkiye menşeli ürünlerin kaliteli olduğunu düşünüyor musunuz?" diye sorulmuş ve Grafik 19'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Grafik 19. Katılımcıların Türkiye Menşeli Ürünleri Kaliteli Bulma Durumuna İlişkin Dağılımlar

Grafik 19’de elde edilen bulgulara göre bu soruya yanıt veren 451 katılımcıdan 395’i (%87,58) Türkiye menşeli ürünlerin kaliteli olduğunu düşünmektedir. Katılımcılardan 39’u (%8,65) kararsız kalırken yalnızca 17’si (%3,77) bu soruyu olumsuz yanıtlamıştır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye menşeli ürünleri kaliteli ürünler olarak görmektedir. Grafik 18’de ulaşılan bulgularda 451 katılımcıdan 376’sı (%83,37) Türkiye menşeli ürün kullandığını belirtirken, Grafik 18’deki bulgularda 395’i (%87,58) olumlu katılım göstermiştir. Söz konusu bulgulara göre Türkiye menşeli ürünleri kullanmayan bazı katılımcılar dahi bu ürünlerin kaliteli olduğunu düşünmektedir.

Medya ürünleri ve özellikle diziler ve sinema filmleri ülkelerin dünya halkları nezdinde imajlarını inşa etmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu bakımdan Türk dizileri Arap halkları arasında Türkiye’nin ülke ve ulus imajının inşasında önemli bir “yumuşak güç” unsuru olarak öne çıkmaktadır (Cengiz ve Çakın, 2022: 28-29). Araştırmanın son bölümünde katılımcıların Türk dizilerini izleme pratikleri ve nedenlerine ilişkin bazı sorular yöneltilmiştir. Burada katılımcılara ilk olarak “En çok hangi ülkenin televizyon dizilerini izliyorsunuz?” diye sorulmuş ve Tablo 7’deki bulgulara ulaşılmıştır.

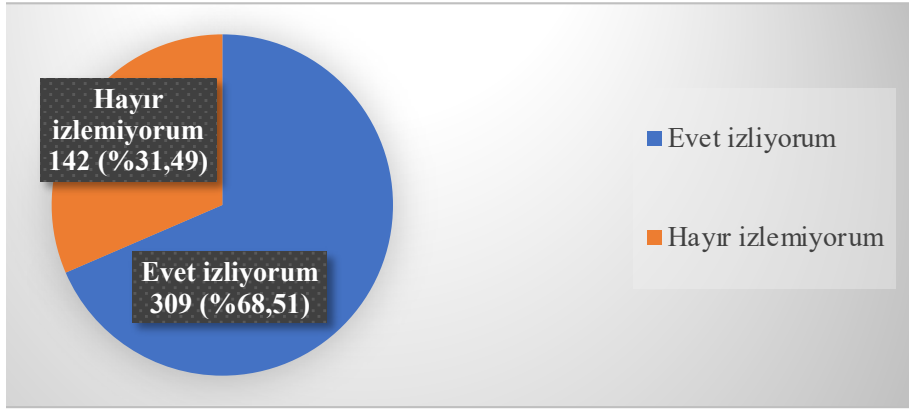
Tablo 7. Katılımcıların En Çok Hangi Ülkenin Dizilerini İzlediklerine İlişkin Dağılımlar

ÜLKELER	Frekans	Yüzde
Türkiye	223	49,45
Suriye	85	18,85
Mısır	48	10,65
Diğer	39	8,65
Yerli diziler	29	6,43
Hindistan	10	2,22
Amerika Birleşik Devletleri	9	2,00
Güney Kore	8	1,77
Toplam	451	100

Tablo 7'de ulaşılan bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 451 katılımcıdan 223'ü (%49,45) en çok Türkiye menşeli televizyon dizilerini izlediğini belirtmiştir. Türk dizilerini sırasıyla Suriye, Mısır, yerli diziler, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Kore seçenekleri takip etmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların yarısı en çok Türk dizilerini izlediğini belirtirken kalan yarısı ise diğer ülkelerin dizilerini en çok izlediğini ifade etmiştir.

Katılımcılara bu defa doğrudan "Türk yapımı televizyon dizilerini izliyor musunuz?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Grafik 20'deki bulgular elde edilmiştir.

Grafik 20. Katılımcıların Türk Dizilerini İzleme Durumuna İlişkin Dağılımlar

Grafik 20'de elde edilen bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 451 katılımcıdan 309'u (%68,51) bu soruya evet yanıtını vermiştir. Katılımcılardan 142'si (%31,49) ise bu soruya olumsuz yanıt vermiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların büyük çoğunluğu Türk yapımı televizyon dizilerini takip etmektedir. Söz konusu bulgular katılımcılar arasında bu yapımların oldukça popüler olduğunu ortaya koymaktadır.

Son olarak Türk yapımı dizileri izlediğini ifade eden 309 katılımcıya "Cevabınız evetse neden Türk dizilerini izliyorsunuz?" şeklinde bir soru sorulmuş ve Tablo 8'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 8. Katılımcıların Türk Dizilerini İzleme Nedenlerine İlişkin Dağılımlar

	Frekans	Yüzde
Türkiye'yi ve Türkleri seviyorum	114	37,50
Bizim hayatımıza/kültürümüze benzer hikayeler anlatıyor	59	19,41
Modern bir yaşam tarzı anlatıyor	52	17,11

Prodüksiyon açısından kaliteli buluyorum	39	12,83
Dizilerde beğendiğim oyuncular oynuyor	16	5,26
Ailem/arkadaş çevrem izlediği için izliyorum	12	3,95
Diğer	12	3,95
Toplam	304	100

Tablo 8’de elde edilen bulgulara göre bu soruyu yanıtlayan 304 katılımcıdan 114’ü (%37,50) “Türkiye’yi ve Türkleri seviyorum” seçeneğini seçmiştir. İkinci sırada ise 59 (%19,41) katılımcı ile “Bizim hayatımıza/kültürümüze benzer hikayeler anlatıyor” seçeneği yer almıştır. Bu seçenekleri sırasıyla 52 (%17,11) katılımcı ile “Modern bir yaşam tarzı anlatıyor”, 39 (%12,83) katılımcı ile “Prodüksiyon açısından kaliteli buluyorum”, 16 (%5,26) katılımcı ile “Dizilerde beğendiğim oyuncular oynuyor” seçenekleri takip etmiştir. Son sırada ise 12 (%3,95) katılımcı ile “Ailem/arkadaş çevrem izlediği için izliyorum” seçeneği yer almıştır. Bu sonuçlar Filistinli katılımcıların Türkiye menşe televizyon dizilerini tercih etmelerinde Türkiye’yi ve Türkleri sevmelerinin ve Türk kültürünü kendi kültürlerine yakın görmelerinin oldukça belirleyici olduğunu göstermektedir.

Son olarak araştırmada katılımcıların Türk dizilerini izleme durumu ile Türkiye’de yaşama, Türklerle çalışma, Türk komşu isteme ve Türklerle evlenme, kızını/oğlunu evlendirme isteği arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Öncelikle katılımcıların Türk dizilerini izleme durumu ile Türkiye’de yaşama arasındaki ilişki ölçülmüş ve Tablo 9’daki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 9. Katılımcıların Türk Dizilerini İzleme Durumu ve Türkiye’de Yaşama İsteği Arasındaki Farklılaşmaya İlişkin Dağılımlar

		Soru 33. Türkiye’de yaşamak ister misiniz?			
		Evet isterim	Kararsızım	Hayır istemem	Toplam
Soru 40. Türk yapımı televizyon dizilerini izliyor musunuz?	Evet izliyorum	218 %48,34 %70,55 %87,55	35 %7,76 %11,33 %53,85	56 %12,42 %18,12 %40,88	309
	Hayır izlemiyorum	31 %6,87 %21,83 %12,45	30 %6,65 %21,13 %46,15	81 %17,96 %57,04 %59,12	142

Tablo 9’daki bulgular incelendiğinde Türk dizilerini izlediğini belirten 309 katılımcıdan 218’i (%70) Türkiye’de yaşamak istediğini belirtmiştir. Katılımcıların 35’i (%11,33) kararsız kaldığını belirtirken 56’sı (%18,12) Türkiye’de yaşamak istemediğini belirtmiştir. Buna karşılık Türk dizilerini izlemediğini belirten 142 katılımcıdan 81’i (%57,04) Türkiye’de yaşamak istemediğini belirtmiştir. Katılımcıların 30’u (%21,13) kararsız kaldığını belirtirken 31’i (%21,83) Türkiye’de yaşamak istediğini belirtmiştir. Elde edilen bulgulara göre Türk dizilerini izleme durumu ile Türkiye’de yaşama isteği arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Türk dizilerini izleyen katılımcılar izlemeyenlere kıyasla Türkiye’de yaşam sürmeye daha istekli görünmektedir.

Katılımcıların Türk dizilerini izleme durumu ile Türk komşu isteme durumu arasındaki ilişki ölçülmüş ve Tablo 10'daki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 10. Katılımcıların Türk Dizilerini İzleme Durumu ve Türk Komşu İsteme Durumu Arasındaki Farklılaşmaya İlişkin Dağılımlar

		Soru 34. Türk komşunuzun olmasını ister misiniz?			
		Evet isterim	Kararsızım	Hayır istemem	Toplam
Soru 40. Türk yapımı televizyon dizilerini izliyor musunuz?	Evet izliyorum	251 %55,65 %81,23 %79,43	34 %7,54 %11 %48,57	24 %5,32 %7,77 %36,92	309
	Hayır izlemiyorum	65 %14,41 %45,77 %20,57	36 %7,98 %25,35 %51,43	41 %9,09 %28,87 %63,08	142

Tablo 10'daki bulgular incelendiğinde Türk dizilerini izlediğini belirten 309 katılımcıdan 251'i (%81,23) Türk komşu istediğini belirtmiştir. Katılımcıların 34'ü (%11) kararsız kaldığını belirtirken 24'ü (%7,77) Türk komşu istemediğini belirtmiştir. Buna karşılık Türk dizilerini izlemediğini belirten 142 katılımcıdan 65'i (%45,77) Türk komşu istediğini belirtmiştir. Katılımcıların 36'sı (%25,35) kararsız kaldığını belirtirken 41'i (%28,87) Türk komşu istemediğini belirtmiştir. Elde edilen bulgulara göre Türk dizilerini izleme durumu ile Türk komşu isteme durumu arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Türk dizilerini izleyenler izlemeyenlere kıyasla Türk bir komşuya sahip olma durumuna daha olumlu yaklaşmaktadır.

Katılımcıların Türk dizilerini izleme durumu ile Türklerle birlikte çalışma isteği arasındaki ilişki ölçülmüş ve Tablo 11'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 11. Katılımcıların Türk Dizilerini İzleme Durumu ve Türk Komşu İsteme Durumu Arasındaki Farklılaşmaya İlişkin Dağılımlar

		Soru 35. İş hayatınızda bir Türk ile çalışmak ister misiniz?			
		Evet isterim	Kararsızım	Hayır istemem	Toplam
Soru 40. Türk yapımı televizyon dizilerini izliyor musunuz?	Evet izliyorum	252 %55,88 %81,55 %80	35 %7,76 %11,33 %54,69	22 %4,88 %7,12 %30,56	309
	Hayır izlemiyorum	63 %13,97 %44,37 %20	29 %6,43 %20,42 %45,31	50 %11,09 %35,21 %69,44	142

Tablo 11'deki bulgular incelendiğinde Türk dizilerini izlediğini belirten 309 katılımcıdan 252'si (%81,55) iş hayatında bir Türk ile çalışmak istediğini belirtmiştir. Katılımcıların 35'i (%11,33) kararsız kaldığını belirtirken 22'si (%7,12) bir Türk ile çalışmak istemediğini belirtmiştir. Buna karşılık Türk dizilerini izlemediğini belirten 142 katılımcıdan 63'ü (%44,37) iş hayatında bir Türk ile çalışmak istediğini belirtmiştir. Katılımcıların 29'u (%20,42) kararsız kaldığını belirtirken 50'si (%35,21) bir Türk ile çalışmak istemediğini belirtmiştir. Elde edilen bulgulara göre Türk dizilerini izleme durumu ile iş hayatında bir Türk ile çalışma isteği arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Türk dizilerini izleyenler izlemeyenlere oranlar iş hayatında bir Türk ile çalışmaya daha olumlu bakmaktadır.

Son olarak katılımcıların Türk dizilerini izleme durumu ile bir Türk ile evlenme veya oğlunu/kızını evlendirme isteği arasındaki ilişki ölçülmüş ve Tablo 12'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 12. Katılımcıların Türk Dizilerini İzleme Durumu ve Türklerle Evlenme veya Oğlunu/Kızını Evlendirme İsteği Arasındaki Farklılaşmaya İlişkin Dağılımlar

		Soru 36. Türk biriyle evlenir misiniz veya bir Türk'e oğlunuzu/kızınızı verir misiniz?			
		Evete isterim	Kararsızım	Hayır istemem	Toplam
Soru 40. Türk yapımı televizyon dizilerini izliyor musunuz?	Evete izliyorum	184 %40,8 %59,55 %82,14	62 %13,75 %20,06 %68,13	63 %13,97 %20,39 %46,32	309
	Hayır izlemiyorum	40 %8,87 %28,17 %17,86	29 %6,43 %20,42 %31,87	73 %16,19 %51,41 %53,68	142

Tablo 12'deki bulgular incelendiğinde Türk dizilerini izlediğini belirten 309 katılımcıdan 184'ü (%59,55) Türk biriyle evlenmeye veya bir Türk ile oğlunun/kızının evlenmesine olumlu yaklaştığını belirtmiştir. Katılımcıların 62'si (%20,06) kararsız kaldığını belirtirken 63'ü (%20,39) Türk biriyle evlenmeye veya bir Türk ile oğlunun/kızının evlenmesine olumlu yaklaşmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Buna karşılık Türk dizilerini izlemediğini belirten 142 katılımcıdan 40'ı (%28,17) Türk biriyle evlenmeye veya bir Türk ile oğlunun/kızının evlenmesine olumlu yaklaştığını ifade etmiştir. Katılımcıların 29'u (%20,42) kararsız kaldığını belirtirken 73'ü (%51,41) bir Türk ile evlenmeye veya bir Türk ile oğlunun/kızının evlenmesine olumlu yaklaşmadığını bildirmiştir. Elde edilen bulgulara göre Türk dizilerini izleme durumu ile Türk biriyle evlenme veya bir Türk ile oğlunu/kızını evlendirme isteği arasında anlamlı

bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Türk dizilerini izleyen katılımcılar izlemeyenlere kıyasla bir Türk ile evlenmeye veya oğlunu/kızınının bir Türk ile evlenmesine daha olumlu yaklaşmaktadır.

SONUÇ

Çalışmada öncelikle Filistinli katılımcıların ülkelerindeki ve Arap dünyasındaki sorunlara ilişkin bakış açılarını ortaya koymak ve bunların Türkiye'ye yönelik yaklaşımlarıyla ilişkisini kurmak için bazı sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda elde edilen bulgulara göre Filistinli katılımcılar Filistin'in en büyük sorununu Filistin-İsrail sorunu olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca ekonomik ve siyasi sorunlar da ülkelerindeki önemli sorunlar olarak görülmektedir. Katılımcılar Arap ülkelerinin en büyük sorunu olarak ise Arap devletlerinin bölünmüşlüğü ve anlaşmazlıklarını işaret etmektedir. Bunun yanı sıra Filistin-İsrail sorununu ve ekonomik problemleri de Arap dünyasının temel sorunları arasında gördüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu Arap Baharı süreci ve sonrasında yaşanan gelişmelerin Filistin'e ve Arap dünyasına olumsuz etkileri olduğunu düşünmektedir.

Bu bölümde ikinci olarak Filistinli katılımcılara Orta Doğu ve Arap coğrafyasındaki bölgesel politikaların belirlenmesinde etkili olan ülkeler ve uluslararası örgütler hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Elde edilen bulgulara bakıldığında katılımcıların kendilerine sunulan ülkeler arasında en olumlu olarak Türkiye'yi değerlendirdikleri görülmüştür. Katılımcıların Türkiye'ye Mısır, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi önemli Arap ülkelerinden daha fazla olumlu baktıkları bulunmuştur. Bu durumun da ilk kısımda elde edilen bulguların gösterdiği gibi bölgelerinde güçlü ve bağımsız bir Arap varlığının olmadığı yönündeki inançlarından kaynaklandığı yorumu yapılabilir. Katılımcılar kendilerine sunulan uluslararası örgütlerden yalnızca İslam İşbirliği Teşkilatı'nı olumlu değerlendirmişlerdir. Buna karşın Arap Birliği dahil olmak üzere diğer örgütler katılımcılardan geçer not almayı başaramamıştır. Burada özellikle Birleşmiş Milletler ve NATO'nun katılımcılar arasında oldukça olumsuz değerlendirildiği görülmüştür. Filistinli katılımcılara ülkelerine ve Arap dünyasına yönelik en büyük tehdidin hangi ülkeden geldiği sorulduğunda ise katılımcıların büyük bir çoğunluğu İsrail'den geldiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların tehdit algısında İsrail'den sonra ABD başı çekmektedir. Katılımcılara sunulan diğer ülkelerin bu iki ülkeye kıyasla oldukça düşük tehdit algısı oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların Türkiye'yi Filistin ve Arap dünyasına yönelik bir tehdit olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Filistin-İsrail sorununda Filistinlilerin haklarını en çok Türkiye'nin koruduğunu düşünmekte ve kendilerine sunulan ülkeler arasında Türkiye'yi Müslüman dünyası adına konuşmaya en yetkin ülke olarak görmektedirler. Türkiye'yi sırasıyla Pakistan, Mısır, Suudi Arabistan, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir. Filistin meselesi Türkiye ve Türk halkı için özel bir anlam ifade etmektedir. Türkiye özellikle 2000'li yıllar itibarıyla Filistin meselesi konusunda sürdürdüğü politikalarla Filistin Devleti'nin ve Filistin halkının yanında olduğunu göstermiştir. Araştırmada ulaşılan bulgular Türkiye'nin Filistin sorununun çözümüne yönelik bu tutumunun Filistin halkı nezdinde olumlu bir karşılık bulduğuna işaret etmektedir. Katılımcılar Ortadoğu'da kültürel, askeri ve ekonomik açıdan en güçlü ülke olarak Türkiye'yi görmektedir. Ayrıca Filistin Devleti'nin en çok Türkiye ile ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler kurmasını istediklerini beyan etmişlerdir.

Araştırmanın ikinci bölümünde Filistinli katılımcılara Türkiye ve Türkler hakkındaki düşüncelerini ortaya koymak amacıyla birtakım sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye hakkında olumlu düşündüklerini ve Türkiye'nin Filistin'e yönelik dost yanlısı politikalar izlediğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca yine katılımcıların çoğunluğu Türkiye'nin bölgesinde ve İslam dünyasında sömürgeci politikalar izlediğini düşünmediklerini beyan etmişlerdir. Katılımcılar kendilerine sunulan Türkiye hakkındaki olumlu yargılara yüksek katılım göstermiştir. Buna karşılık Türkiye hakkındaki olumsuz yargılara katılımın oldukça düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu Türkiye'nin Arap dünyası için model bir ülke olabileceğini ifade etmiştir. Türkiye'de yaşama ve Türklerle çalışma, yaşama ve akrabalık ilişkileri kurma isteklerine bakıldığında ise elde edilen bulgulara göre katılımcıların yarısından fazlası Türkiye'de yaşam sürmeye sıcak bakmaktadır. Büyük bir kısmı ise Türk ile komşuluk ilişkisi kurmakta bir sakınca görmemektedir. Ayrıca katılımcıların yarısı bir Türk ile evlenme veya oğlunu/kızını bir Türk ile evlendirme konusuna olumlu yaklaşmaktadır. Bu sonuçlar katılımcıların yarısının Türklerle akrabalık ilişkileri kuracak kadar yakınlaşmada bir sakınca görmediğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın son bölümde Filistinli katılımcıların Türkiye menşeli mallara ve medya ürünlerine bakış açılarını ortaya koymaya yönelik bazı sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu daha önce Türkiye

menşeli bir ürün kullandığını ve Türkiye menşeli ürünleri kaliteli bulunduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde yine katılımcıların çoğunluğu Türk dizilerini izlediğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar arasında diğer ülke yapımlarına kıyasla en çok Türkiye yapımı televizyon dizilerinin takip edildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu bulgular katılımcılar arasında bu yapımların oldukça popüler olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Türk dizilerini izleyen katılımcıların izlemeyen katılımcılara kıyasla Türkiye'de yaşama, Türk komşuya sahip olma, Türklerle çalışma ve Türklerle evlilik ilişkileri kurma konularına daha olumlu yaklaşmakta oldukları bulunmuştur.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde Filistinli katılımcılar arasında Türkiye'nin oldukça olumlu ve güçlü bir imajının olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar Türkiye'yi Orta Doğu'da lider ülke olarak görmekte ve Müslüman dünyası adına konuşmaya en yetkin ülke olarak değerlendirmektedir. Bunun yanında, bölgedeki Arap ülkelerinin Batı (dolayısıyla İsrail) eksenli ve bağımlı politikaları nedeniyle olsa gerek, Türkiye'yi pek çok konuda Arap ülkelerinin dahi önüne koymaktadır. Türkiye hakkındaki olumlu yargılara geniş katılım gösterirken olumsuz yargılara ise oldukça düşük katılım göstermişlerdir.

KAYNAKÇA

- AKÇAPA, Mevlüt (2021). "Arap Baharı Öncesi Filistin'in İçsel Dinamikleri Bağlamında Türkiye'nin Filistin Meselesine Yaklaşımı", **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, ss. 33-44.
- AKYURT, Hakan (2008). **Turizm Bölgesine Yönelik Talebi Etkileyen Faktörlerden İmaj ve Çeşme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ALTUNIŞIK, Meliha Benli (2010). **Arap Dünyasında Türkiye Algısı**, TESEV Dış Politika Analiz Serisi, 11, İstanbul.
- ARMAOĞLU, Fahir (2010). **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914**, Akım Yayınları, İstanbul.
- ATUN, Yurdagül ve Ata Atun (2018). "Türkiye-Filistin İlişkilerindeki Dengesizlik", **Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi**, Aralık, Cilt: 10, Sayı: 40, ss. 1-11.

- AYDOS, Serpil (2018). "Gelenek ve Modernite Bağlamında Türk Dizilerinin Fas'taki Etkileri: Kadın İzleyiciler Üzerine Bir Araştırma", **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, 3(2), ss. 172-190.
- BANNISTER, John and James Saunders (1978). "U.K. Consumers' Attitudes towards Imports: The Measurement of National Stereotype Image". **European Journal of Marketing**, 12, ss. 562-570.
- BENNY, Morris (2008). **1948: The First Arab-Israeli War**, Yale University Press, New Haven, USA.
- CENGİZ, Mahmut Fevzi ve Ömer Çakın (2022). "Fas Krallığı'nda Türk Dizileri Üzerine Nicel Bir Araştırma", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (24), ss. 15-33.
- CLEVELAND, L. William (2008) **Modern Ortadoğu Tarihi**. Çev: Mehmet Harmancı. Agora Kitaplığı, İstanbul.
- ÇELİK, Metin (2019) "Milyetçilik; Arap Milliyetçiliği ve Siyonizm" **Orta Doğu, Aktörler, Unsurlar, Sistemler** içinde. Ed. Mehmet Şahin. Kopernik Kitap, İstanbul.
- DAVIS, Anthony (2006). **Halkla ilişkilerin ABC'si**, (Çevire: Ü. Şendilek), Kapital Medya Hizmetleri, İstanbul.
- DENİZ, A. Çağlar (2010). "Gümüş Dizisinin Arap Kamuoyuna Etkileri: Bir Sosyal Medya İncelemesi". **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), ss. 50-67.
- DUMAN, Erhan (2023). "Seçilmiş Ekonomik Değişkenlerin Ekolojik Ayak İzine Etkisinin Analizi: BRICS-T Ülkeleri Örneği." **Sosyoekonomi**, 31(58), 277-288.
- EMBASSY WORDWIDE (2023). List of Diplomatic Missions in Palestine & Palestinian Diplomatic Missions Abroad, <https://www.embassyworldwide.com/country/palestine/> (Erişim Tarihi: 09.05.2023).
- GERTNER, Rosane (2010). "Similarities and Differences of the Effect of Country Images on Tourist and Study Destinations", **Journal of Travel and Tourism Marketing**, 27, ss. 383-395.
- GILBOA, Eytan (2008). "Searching For a Theory of Public Diplomacy", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 616, ss. 55-77.

GOOGLE TRENDS (2024a). "Filistin Türkiye İlişkiler Ne Durumda". <https://trends.google.com/trends/explore?geo=TR&q=Filistin%20T%C3%BCrkiye%20ili%C5%9Fkileri&hl=tr> (Erişim Tarihi: 22.01.2024).

GOOGLE TRENDS (2024b). "Araplar Osmanlı'ya İhanet Etti mi". <https://trends.google.com/trends/explore?geo=TR&q=Araplar%20ihamet%20etti%20mi&hl=tr> (Erişim Tarihi: 22.01.2024).

GOOGLE TRENDS (2024c). "Filistinliler Toprak Sattı mı". <https://trends.google.com/trends/explore?geo=TR&q=Filistinliler%20toprak%20satt%C4%B1%20m%C4%B1&hl=tr> (Erişim Tarihi:22.01.2024).

GÜLTEKİN, Bilgehan (2005). "Türkiye'nin Uluslararası İmajında Yükselen Değerler ve Eğilimler", **Selçuk İletişim**, 4(1), ss. 126-140.

LEILA, Hamzaoui and Dwight Merunka (2006). "The Impact of Country of Design And Country of Manufacture on Consumer Perceptions of Bi-National Products' Quality: An Empirical Model Based on The Concept of Fit", **Journal of Consumer Marketing**, 23.3, 145-155.

ISSA, Dima (2011). **Situating the Imagination: Turkish Soap Operas and the Lives of Women in Qatar**, Media @ LSE Electronic MSc Dissertation Series, London School of Economics and Political Science, UK.

JAFFE, Eugene and Israle Nebenzahl (2001). **National Image and Competitive Advantage: The Theory and Practice of Place Branding**, Copenhagen Business School Press, Copenhagen, Denmark.

KARAMAN, Lütfullah (1996). Filistin, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/filistin> (Erişim Tarihi: 08.05.2023).

KOTLER, Philip and David Gertner (2002). "Country As A Brand, Product And Beyond: A Place Marketing And Brand Management Perspective", **The Journal of Brand Management**, Vol. 9, ss. 249-261.

KRAIDY, Marwan and Omar Al-Ghazzi (2013). **Neo-Ottoman Cool Turkish Television and Film in Arab Public Discourse**, Arab Media Report, 11 (1), 17-29.

KURTULUŞ, Kemal ve Zehra Bozbay (2011) "Ülke İmajı: Japonya ve Çin'in Ülke İmajları Açısından Karşılaştırılması", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, 40 (2), ss. 267-277.

- KUNCZIK, Michael (2002). "The Image of India in German Schoolbooks. An explorative Study of Extbooks in Geography, Religion, German Lessons and History", **In IAMCR conference**, Barcelona, Spain.
- MARTIN, Ingrid and Sevgin Eroglu (1993). "Measuring a Multi-Dimensional Construct: Country Image", **Journal of Business Research**, 28(3), ss. 191-210.
- MCCARTHY, Justin (1990). **The Population of Palestine**, New York, USA.
- NAGASHIMA, Akira (1970). "Comparison of Japanese and U.S. Attitudes Toward Foreign Products", **Journal of Marketing**, 34, ss. 68-74.
- NARAYANA, Chem (1981). "Aggregate Images of American and Japanese Products: Implications on International Marketing", **Columbia Journal of World Business**, Vol. 16, ss. 31-35.
- NEUMAN, Lawrence (2006). **Toplumsal Araştırma Yöntemleri**, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar. Ankara: Desen Ofset.
- NEVO, Zohar and Tamar Megiddo, (2009). "Lessons From Kosovo: The Law of Statehood and Palestinian Unilateral Independence", **Journal of International Law and International Relations**, 5(2), ss. 189-115.
- OKTAY, Derya (2002). "The Quest For Urban Identity in the Changing Context of the City: Northern Cyprus", **Cities**, Volume 19, Issue 4, ss. 261-271.
- ORAL, Mustafa (2020). **Orta Doğu Denkleminde Filistin Sorunu**, Yeni İhsan Yayınevi, İstanbul.
- ÖZCAN, Gencer (2006). **Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi**, TESEV, İstanbul.
- ÖZKOÇ, Özge (2009). "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin Sorunu", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63(3), 167-195.
- PAPADOPOULOS, Nicolas and Louise Heslop (2003). **Country Equity and Product-Country Images: State-of-the-Art in Research and Implications. Handbook of Research in International Marketing**. Edward Elgar, Cheltenham, Northampton, ss. 402-433.
- PCBS. (2023). Estimated Population in the Palestine Mid-Year by Governorate, https://www.pcbs.gov.ps/statisticsIndicatorsTables.aspx?lang=en&table_id=676 (Erişim Tarihi: 05.10.2023)

- POLAT, Soner ve Yaser Arslan (2015). **Örgütsel Yaşamda İmaj**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- ROTH, Martin and Jean Romeo (1992). "Matching Product Category and Country Image Perceptions: A Framework for Managing Country-of-Origin Effects", **Journal of International Business Studies**, 23, ss. 477–497.
- SALEM, Paul (2011). **Arap Dünyasında Türkiye'nin İmajı**, TESEV Dış Politika Programı, Yelken Basım, İstanbul.
- SAILU, Hasan (2013). **The Image of a Country, Communication Actors in Educational Exchanges**, Master Thesis, AABC College, Prishtina, Kosovo.
- SEKARAN, Uma (2000). **Research Methods For Business: A Skill-Building Approach**. Wiley&Sons, United Kingdom.
- SHLAIM, Avi (2018). **Filistin'i Bölüşmek: Kral Abdullah, Siyonistler ve Filistin'i Taksim Siyaseti 1921- 1951**, (Çeviren: Muttalip Tütüncü), Küre Yayınları, İstanbul.
- SUN, H. Henry (2008). "International Political Marketing: A Sase Study of United States Soft Power and Public Diplomacy", **Journal of Public Affairs**, 8, ss. 165–183.
- TOMAR, Cengiz (2012). Ürdün, İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/urdun> (Erişim Tarihi: 03.05.2023).
- VOA (2005). "Abbas Yemin Ederek Göreve Başladı", <https://www.voaturkce.com/a/a-17-2005-01-15-voa18-87985432/840173.html> (Erişim Tarihi: 11.09.2023).
- YENİ ŞAFAK (2004). "Erdoğan ve Baykal'ın Katılmak Üzere Beraber Kahire'ye Gittiği Yaser Arafat Cenaze Töreni", <https://www.yenisafak.com/gundem/erdogan-ve-baykalin-katilmak-uzere-beraber-kahireye-gittigi-yaser-arafat-cenaze-toreni-3513886> (Erişim Tarihi:11.09.2023).
- YOLCU, Mehmet Ali (2014). **Türk Kültüründe Evliliğe Bağlı Tabu ve Kaçınmalar**, Kömen, Konya.
- ZHANG, Cui and Charles William Meadows (2012). "International Coverage, Foreign Policy, and National Image: Exploring the Complexities of Media Coverage, Public Opinion and Presidential Agenda", **International Journal of Communication**, 6, 20, ss. 76-95.

SOSYAL MEDYADA PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ: İSRAİL-FİLİSTİN SAVAŞI ÖRNEĞİ

Propaganda and Perception Management on Social Media: The Israel-Palestine War

Doç. Dr. Ali Fikret AYDIN*

Geliş Tarihi: 29.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 2.04.2024

Öz

Kitlelerin tutum ve davranışlarını etkileyerek algılarını yönetmek amacıyla tek yönlü gerçekleşen propaganda faaliyetleri, sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte daha fazla yayılma olanağı bulmuştur. Her kullanıcının aynı zamanda içerik üreticisi konumuna geldiği sosyal ağlarda, yeterli denetim mekanizmasının olmaması ve haberlerin teyit edilmemesi, propaganda ve algı yönetimi için elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Doğru haber alma ihtiyacının yoğun şekilde hissedildiği deprem ve savaş gibi olağan dışı durumlarda, abartılı ve çarpıtılmış bilgilerin sosyal medyada dolaşımına sokularak hızlı yayılması, toplumsal açıdan önemli sorunlara yol açabilmektedir. Özellikle belirli kesimleri hedef gösterme amaçlı yapılan paylaşımlar, toplumsal ayrışmaya ve çatışmaya neden olmaktadır. Bireylerin korku ve endişe duygularını sömürerek kitlelerin algılarını yönlendirmeye çalışan propaganda yapımcılar, aynı zamanda toplumun haber alma özgürlüğünü de engellemektedir. Daha önce pandemi ve Kahramanmaraş deprem sürecinde dezenformasyon örnekleri görüldü. Yalan bilgiler toplumda ciddi bir karmaşaya yol açtı. Şu anda ise dezenformasyon ve yalan bilgiler

Abstract

One-way propaganda activities aimed at managing the perceptions of the masses by influencing their attitudes and behaviors have found the opportunity to spread further with the emergence of social media. In social networks, where every user is also a content producer, the lack of adequate control mechanisms and the lack of confirmation of news create a favorable environment for propaganda and perception management. In extraordinary situations such as earthquakes and wars, where the need for accurate news is felt intensely, rapidly disseminating exaggerated and distorted information on social media can lead to critical social problems. Posts that aim to target specific segments of society cause social segregation and conflict. Propaganda makers, who try to direct the perceptions of the masses by exploiting individuals' feelings of fear and anxiety, also hinder society's freedom to receive information. Examples of disinformation were seen before during the pandemic and the Kahramanmaraş earthquake. False information has caused severe confusion in society. Currently, disinformation and false information are also seen in the Israel-Palestine War. From the mo-

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Radyo-TV Uygulama ve Araştırma Merkezi, aliyadin@aku.edu.tr, ORCID:0000-0003-2915-9608

İsrail-Filistin Savaşı'nda da görülmektedir. Savaşın başladığı andan itibaren sosyal medya üzerinde çok fazla yanıltıcı haber paylaşılarak yoğun bir propaganda faaliyeti yürütülmüştür.

Bu makale, İsrail-Filistin Savaşı sırasında sahte haber içeriklerinin sosyal medyada yaygın şekilde paylaşılmasıyla propaganda ve algı yönetimi faaliyetlerinin hangi boyutta gerçekleştiği problemine odaklanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veri analiz tekniği olarak betimsel analiz tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında doğrulama platformu teyit.org tarafından tespit edilen, 7 Ekim-31 Aralık 2023 tarihleri arasındaki tüm iddialara yer verilmiştir. Sosyal medyada yaygın olarak paylaşılan şüpheli iddiaları inceleme konusu yapması nedeniyle ilgili platform seçilmiştir. Çalışmada tüm iddialara detaylı olarak yer vermek mümkün olmadığı için analiz sonucu ortaya çıkan yanlış haber türlerinden birer örnek ele alınmıştır. Araştırma kapsamında incelenen örnekler bakıldığında, sosyal medyada paylaşılan yalan içeriklerin sıklıkla görüldüğü tespit edilmiş ve bu sorunla mücadelede nelerin yapılması gerektiğine dair önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Propaganda, Algı Yönetimi, Dezenformasyon, İsrail-Filistin Savaşı.

ment the war started, an intense propaganda activity was carried out by sharing much misleading news on social media.

This article focuses on the problem of the extent to which propaganda and perception management activities were carried out by the widespread sharing of fake news content on social media during the Israel-Palestine War. In the study where the qualitative research method was used, descriptive analysis was preferred as the data analysis technique. Within the scope of the research, all claims between October 7 and December 31, 2023, detected by the verification platform teyit.org, were included. The relevant platform was chosen because it examines suspicious claims widely shared on social media. Since it is impossible to include all the allegations in detail in the study, a sample of the types of false news that emerged due to the analysis was discussed. Looking at the examples examined within the scope of the research, it was determined that false content shared on social media was frequently seen, and suggestions were made on what should be done to combat this problem.

Key words: Social Media, Propaganda, Perception Management, Disinformation, Israel-Palestinian War.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca farklı amaçlarla kitlelerin tutum ve davranışlarını etkileyerek algılarını yönlendirmeye yönelik propaganda faaliyetleri var olmuştur. Bu faaliyetler, bulunduğu dönemin koşulları ve iletişim araçları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Dünyada hızla değişen teknoloji, kitle iletişim araçlarını değiştirirken bilgilerin daha kolay ve hızlı şekilde iletilmesine olanak sağlamıştır. Özellikle sosyal medya, propagandanın gerek hız gerekse yöntem bakımından farklı bir boyuta evrilmesine yol açmıştır. Eskiden beri var olan propaganda faaliyetleri her ne kadar aynı amacı taşısa da aktarılan mesajların taşındığı ortam ve yayılma hızı değişmiştir. Geleneksel medya aracılığı ile uzun vadede yayılma fırsatı bularak hedef kitleye ulaşan bilgiler artık sosyal medya ile birlikte saniyeler içerisinde geniş kitlelere

erişebilmektedir. Günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelen sosyal medya, bireylerin algıları, tutumları ve davranışları üzerinde büyük etki yaratabilmektedir. Sosyal medyanın etkileşimli yapısı, hızı ve içeriklerin yeniden paylaşılmasına izin vermesi, algı yönetimine olanak sağlayan propagandanın etkisinin daha fazla artmasına yol açmıştır.

Sosyal medyada özellikle algoritmalar tarafından yürütülen ve gerçek bir sosyal medya hesabı gibi davranan bot hesaplar (Gorwa ve Guilbeault, 2020: 228), sosyal medya denetimini zorlaştırmaktadır. Bu hesaplar başka kullanıcılarla etkileşim içerisine girerek çeşitli gönderiler paylaşmakta ve iyi amaçlar için kullanıldığı gibi kara propagandaya hizmet etmek amacıyla da kullanılmaktadır. Gerçekliği çarpıtılmış, abartılı ve yanıltıcı bilgiler paylaşmakta ya da gönderilere yorumlar yapılabilmektedir. Böylelikle sosyal medyanın, algı yönetimi aracı olarak da kullanıldığı söylenebilir.

Sosyal medyada propaganda amacıyla paylaşılan sahte bilgilerin çok hızlı yayılması ve kullanıcıların kendilerine ulaşan bilgileri teyit etmeden paylaşması, bilgi kirliliğinin artmasına yol açmaktadır. Öte yandan içerik üreten kaynağın belirsiz olması ve tespit edilememesi büyük sorun oluşturmaktadır. Özellikle toplumsal olaylarla salgın, deprem, savaş gibi kriz durumlarında doğru bilgi alma ihtiyacı normal döneme kıyasla daha fazla olmaktadır. Bu süreçte propaganda kaynağının çıkarları doğrultusunda algıları yönlendirilen bireyler, doğruluğunu sorgulamadıkları yanlış bilgileri yeniden paylaştıkça dezenformasyonun ve manipülasyonun daha çok artmasına sebep olabilmektedir. Bunun en belirgin örneği hem Covid-19 pandemi sürecinde hem de geçen sene yaşanan Kahramanmaraş depreminde görülmüştür. Benzer durumun şu anda yaşanan İsrail-Filistin Savaşı'nda da devam ettiği görülmektedir. Her iki taraf da sosyal medya üzerinden yürüttükleri propaganda faaliyetleriyle kitlelerin algılarını yönlendirmeye ve yönetmeye çalışmaktadır.

Bu araştırma, İsrail-Filistin Savaşı sırasında sahte haber içeriklerinin sosyal medyada yaygın şekilde paylaşılmasıyla propaganda ve algı yönetimi faaliyetlerinin hangi boyutta gerçekleştiğini araştırmaya odaklanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veri analiz tekniği olarak betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışma kapsamında doğrulama platformu teyit.org tarafından tespit edilen, 7 Ekim-31 Aralık 2023 tarihleri arasındaki tüm iddialara yer verilmiştir. Araştırmada tüm iddialara yer vermek mümkün olmadığından, analiz sonucu ortaya çıkan

yanlış haber türlerinden (Hatalı İlişkilendirme, Çarpıtma, Uydurma, Manipülasyon, Bağlamdan Koparma, Taklit, Parodi) birer örnek ele alınmıştır.

1. PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ

Propaganda, kitlelerin düşüncelerini ve davranışlarını belirli çıkarlar doğrultusunda değiştirmek üzere önceden planlanmış mesajların tümüdür. Bilgilerin, fikirlerin veya söylentilerin kasıtlı şekilde yayılması olarak da tanımlanmaktadır. Öte yandan baskı gruplarının ve siyaset dışı oluşumların amaçlarına ulaşmak için kullanılan yöntem görevini görmektedir. Bir öğretiyi ve düşünceyi yayma amacı taşıyan propagandanın uygulama alanı, içinde bulunulan döneme göre çeşitlenmektedir. Bu bağlamda kampanyalar, broşürler, pankartlar vb. klasik dönem propaganda araçları kullanılmıştır (Barnhizer, 2007: 18; Doğan, 2020: 2). İktidarlar bu araçları kullanmak suretiyle kendi ideolojilerini kitlelere benimsetmeye ve onları kendi çıkarları doğrultusunda harekete geçirmeye çalışmaktadır.

Propagandada doğruluk, özgünlük, saygı ve hakkaniyet gibi ilkeler ihlal edilmekte (Lock ve Ludolph, 2020: 106), iletişim kaynağından hedef kitleye tek yönlü bir iletişim süreci işlemekte ve kitlelerin kendilerine ulaşan mesajları tartışması istenmemektedir (Çalışkan, 2020: 90). Propaganda mesajları, bireylerin ayrıntılı düşünmesine fırsat vermeden, doğrudan duygulara hitap edecek şekilde tasarlanmaktadır (Avcı, 2018: 75-76). Propagandanın amacına ters düşecek ve dikkati dağıtabilecek gerçeklerden söz edilmez. Önceden ayıklanmış, abartı ve yalan üzerine kurulu bilgiler kitlelere sunularak ikna edilmeye çalışılır. Bununla birlikte, propagandanın amacı yalnızca bir düşünceyi benimsetmek değil, aynı zamanda insanların aktif olarak sürece katılmasını sağlamaktır (Özel vd., 2018: 85; Sproule, 1994: 8). Aktarılan mesajlar doğrultusunda eylemsel boyutta da işin içerisinde yer alması istenir. Böylelikle fikirlerin içselleştirilmesi daha kolay hale gelecektir.

Herman ve Chomsky (1988: 32) propagandadaki iknanın amacının genellikle seçkinlerin çıkarlarıyla yakından ilişkili olduğu belirtirken, Messina (2007: 33) propagandanın doğasında, özgürlüğü kısıtlayarak ve itaati teşvik ederek tutum ve davranışları değiştirmeye yönelik ikna edici girişim olduğunu ifade etmiştir. Brennan'a (2017: 46) göre ise propaganda insanların içinden çıkamayacakları düşünce tuzaklarına düşmesine neden olmakta ve sağlıklı düşünmesini engellemektedir. Bu durum, bazılarının, kendilerinin daha büyük bir ahlaki otoriteye sahip olduklarına

inanmaları nedeniyle diğerlerinin bakış açılarını göz ardı etmelerine neden olabilmektedir.

Propagandanın başarıya ulaşabilmesi için hedef kitlenin özelliklerinin iyi bilinmesi ve bu özelliklere göre propagandanın şekillendirilmesi önemlidir. Bunun yanında mesajların anlaşılır olabilmesi için, uzun ve karmaşık cümlelerden oluşan metinler yerine kısa ve öz metinlerin kullanılması gereklidir. Burada hedef kitlenin sosyolojik özelliklerinin göz önünde bulundurularak hazırlanan propaganda içeriğinin kitle psikolojisine uygun şekilde oluşturulması elzemdir (Koroğlu, 2023: 58). Hedef kitlenin hassasiyetleri ve öncelikleri ön planda tutularak bu yönde mesajların tasarlanması ve iletilmesi kitle üzerinde daha fazla etki yaratabilecektir.

Tüm bu açıklamalar ışığında propagandaya ilişkin ortak özellikler şu şekilde özetlenebilir (Cülük, 2018: 313) :

- Propaganda bir tarafın savunulduğu, tek yönlü bir iletişim biçimidir.
- Hem bireyi hem de kitleyi hedef olarak belirleyen bilinçli bir eylemdir.
- Tarafı olması nedeniyle objektif değildir. Farklı seçenekler sunulmaz.
- İyi niyet ve dürüstlük temeline dayanmaz. Abartı ve yalan üzerine kuruludur.
- Yanıltıcıdır ve yıkıcı bir etki bırakabilir.

İnsanlık tarihi boyunca farklı amaçlar için propagandaya başvurulmuştur. Bununla birlikte propagandanın 20. yüzyılın başlarında özellikle uluslararası siyasette daha sistematik şekilde uygulandığı söylenebilir. Bolşevik İhtilali'nde Sovyet Rusya, 1. Dünya Savaşı sırasında İngiltere ve Amerika, 2. Dünya Savaşı boyunca Hitler Almanyası, propagandayı aktif kullanarak propaganda ve karşı propaganda tekniklerinin gelişmesini sağlamıştır (Ayhan ve Çifçi, 2021: 21). İletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte propagandanın yayılma hızı ve etki alanı da artmıştır (Farkas ve Neumayer, 2020: 708; Jowett ve O'Donnell, 2012: 51). Propaganda, basın, radyo, televizyon, film, internet, e-posta, toplantılar, el ilanları, açık hava panoları, anıtlar, madeni paralar, kitaplar, oyunlar, çizgi romanlar, şiir, müzik, ritüeller, sportif ve kültürel olaylar gibi kullanılabilir tüm medyayı kullanmaktadır (Jowett ve O'Donnell, 2012: 296). Öte yandan modern propaganda, güçlü bir ka-

muoyuna ve kitle toplumuna ihtiyaç duyar. Kitle toplumunda bireylerin kontrolü ve manipülasyonunda belirli amaçlar için kullanılan ideolojik bir aygıttır. Propagandanın başarısı, bilinçlerin ve duyguların harekete geçirilmesine bağlıdır (Stivers, 2012: 207).

Propaganda ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. En yaygın sınıflandırmalardan biri de mesajın kaynağına göre yapılan ve kara, beyaz, gri propaganda şeklinde üç türü bulunan sınıflandırmadır (Mezda, 2017: 7). Beyaz propaganda da kaynak bilinmektedir ve genellikle resmidir. Açıklık ve şeffaflık ön plandadır. Yalan ve gerçeğin iç içe geçtiği gri propagandanın kaynağını rivayetler ve komplo teorileri oluşturmaktadır. Aktarılan bilgilerin ilgi çekici ve zihinleri karıştırmayı ister. Sinsi yöntemlerin uygulandığı kara propagandada ise bilginin kaynağı belli olduğu halde sanki farklı bir kaynaktan çıkıyormuş şeklinde gösterilmektedir. İftiraya, yalana ve bozgunculuğa başvurulmaktadır. Özellikle savaş dönemlerinde bu propaganda türü daha etkili olabilmektedir (Doğan, 2015: 302-303; Vanlıoğlu, 2018: 208). Bununla birlikte afet ve deprem gibi olağanüstü durumlarla seçim dönemlerinde kara propagandaya sıklıkla başvurulduğu ve çok fazla bilgi kirliliğinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Propaganda faaliyetleri, kitlelerin algılarını yönlendirmek için planlanmaktadır. Bu bağlamda karşımıza algı yönetimi kavramı çıkmaktadır. İlk kez Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı (United States of Department of Defense) tarafından tanımlanan algı yönetimi, seçilen enformasyonları hedef kitlenin duygularını, tutumlarını ve yargılarını değiştirerek bu enformasyonları istihbarat sistemleri ve liderlere iletme faaliyetleri olarak açıklanabilir (Özdoğru, 2021: 129). Algı yönetimini bir tür psikolojik operasyon olarak değerlendiren Garfield'a (2002: 33) göre, algı yönetiminde mesajlar, hedef kitlenin anlayabileceği şekilde biçimlendirilerek hedef kitlede istenilen tutum ve davranış değişikliği yaratmak amaçlanmaktadır.

Propagandanın algı yönetimi için kullanılan bir araç olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Soğuk Savaş döneminde, antikomünist bir algı oluşturma amacıyla haberde ve haber içeriğinde propaganda unsuru yaygın olarak kullanılmıştır. Nazi Almanyası'nda propaganda bakanlığı yapan Goebbels'in, propagandanın bir sonuç değil sonuca götüren bir araç olduğunu söylemesi de propagandanın algı yönetimi için bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Benzer

şekilde Hitler de propagandanın bir araç mı yoksa amaç mı olduğu noktasında kesinlikle bir araç olduğu noktasında kanaat kullanmaktadır (Bozkanat, 2021: 80).

İnsanların bilgiye kolay ve hızlı erişimi aynı miktarda bilgi kirliliğine neden olmakta ve bu durum algıları dış müdahalelere karşı savunmasız hale getirmektedir. Dolayısıyla algılar kolayca yönetilmekte, kitle hareketleri oluşturulabilmekte ve toplumsal olaylar kolayca manipüle edilebilmektedir (Köroğlu, 2023: 58). Algı sürecinde medya yoluyla yaratılan gerçeklik, bireyin kendi kanaatlerinden ve gerçekliğinden daha baskın gelmektedir. Dolayısıyla sahte ve yanıltıcı bilgilere maruz kalan kişilerin algılarını yönetmek daha kolay olabilmektedir.

Algı yönetiminin temelde üç amaca sahip olduğu söylenebilir (Siegel, 2005: 118-119) :

- Algı yönetimi öncelikle yapılan eylemlere meşruiyet kazandırarak kamuoyunun desteğini almayı amaçlamaktadır.
- Düşman ve / veya üçüncü taraflara niyetlerin ve amaçların iletilmesi hedeflenmektedir.
- Algı yönetimi ile hedef kitlenin tutum ve davranışlarını etkileyerek harekete geçmesini sağlamak amaçlanmaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ve medyanın küreselleşmesi sonucunda algı yönetiminin de farklı bir boyuta ulaştığı görülmektedir. Medyanın küresel düzeyde yayın yapma olanağına sahip olması, herhangi bir olayın sadece yerel değil dünya çapında da etkiye yol açmasına sebep olabilmektedir. Bu durum dünyanın farklı yerindeki bir bireyi bile algı yönetiminin hedefi haline getirebilmektedir (Özdoğru, 2021: 129). Özellikle küresel medyanın farklı ülkelerde yaşanan olaylarla ilgili haberlerde kullandıkları çerçeveler, bireylerin güncel olayları anlamasını ve yorumlamasını etkileyebilmektedir.

Callamari ve Reveron (2003:15) algı yönetiminin genel olarak dört aşamadan oluştuğunu belirtmektedir:

- Hedef kitlenin dikkatinin çekilmesi,
- Benzer bilgilerin paylaşılarak hedef kitlenin dikkatini kontrol altında tutmak,

- Sunulan bilgilerin hedef kitlenin algılarıyla tutarlı hale getirilmesi,
- Bilginin iletişim kaynaklarında devamlı tekrar edilmesi.

Medya, gerçekliğin belli boyutlarını ön plana çıkararak bilgileri kendi istediği şekilde değiştirmekte ve algıları yönlendirebilmektedir. Yanlış veya doğruluğu bulunmayan ve kasıtlı olarak yayılan sahte bilgilerle kitleler yönlendirilmekte ve etki altına alınmaktadır (Mumford, 1996: 45). Mesajların geniş kitlelere sürekli ve anında ulaştırılmasını sağlayan medya, kanaatlere yön verme gücüne sahiptir. Dolayısıyla aynı zamanda ve ortamda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldıran kitle iletişim araçları, propagandaya da yeni bir boyut kazandırmıştır (Tosyalı ve Sütçü, 2019: 65). Radyo, televizyon ve gazete gibi geleneksel medya dışında yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı sosyal medya araçları da propaganda çalışmalarında sıklıkla ve aktif şekilde kullanılmaktadır.

2. PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ ARACI OLARAK SOSYAL MEDYA

İletişim teknolojilerindeki gelişmeyle beraber sosyal medya günlük hayatın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Etkileşim içerisinde bilgi paylaşımına olanak sağlayan sosyal medya, propagandanın kapsamını, yayılma hızını ve yöntemlerini de değiştirmiştir. Küresel bir propaganda aracı haline gelen sosyal medya, mesajların çok geniş bir kitleye hızlı şekilde ulaşmasını sağlayabilmektedir (Doğan, 2022: 72; Durmuş, 2023: 44). Özellikle görseelliğin ön planda olması mesajların hızını ve etkisini daha çok artırmaktadır.

Jenkins'e (1992: 331) göre sosyal medyanın en önemli özelliği hızlı ve zamansız bir şekilde yayılabilir olmasıdır. Birbirleriyle sürekli etkileşimde olan katılımcılar, yeni bir içeriğin yaratılmasında ve yayılmasında aktif rol alarak katılımcı bir kültür oluşturmaktadır. Katılımcı kültürde bireyler, ürettikleri içeriklerin önemli olduğunu düşünmekte ve çevrim içi ağa bağlılık göstermektedir (Jenkins, 2009: 7). Manovich (2001: 55) ise üretilen içeriklerin diğerlerinin müdahalesine açık hale geldiğini ve içerik üretiminin kolaylaşmasıyla birlikte gerçekliğe olan bakışın da değiştiğini belirtmiştir. Bu modüler yapıda görüntü, ses ve metin değiştirilerek yeni içerikler üretilmektedir. Sosyal medyanın değişken yapısı, orijinal içerikten çok çeşitli kopyalar ya da yeni sürümler üretilmesi anlamına gelmektedir. Fuchs'a (2016: 113) göre de sosyal medyanın sahip olduğu güç, simgesel ve kültürel bo-

yutları ile irdelendiğinde, içeriğin üretimi ve yayılım hızı bakımından hem bireysel hem de topluluk hâlinde etkileşimlere olanak sağlamaktadır.

Öte yandan sosyal medyanın ucuz ve güncellenebilir olması, mobilizasyon oluşturabilmesi, hedef kitlede ortaya çıkan etkinin anında izlenebilmesi ve en önemlisi de interaktifliği, propaganda açısından sosyal medyayı etkili bir araç haline getirmektedir. Kitleler üzerinde tahakküm kurmak isteyen iktidarlar, sosyal medya sayesinde mesajlarının geniş halk kitlelerine ulaşabileceğini gördüklerinde, bu aracı aktif bir propaganda aracı olarak kullanmaya başlamışlardır (Toktay, 2019: 65; Tosyalı ve Sütcü, 2019: 66). Mesajın yayılım hızının artmasıyla birlikte kitlelerin algılarını yönetmek de daha kolay hale gelmiştir.

Devletler, kurumlar, şirketler, siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri propaganda yapmak amacıyla sosyal medyayı kullanabilmektedir. Bu kullanımlar çoğu kez kötü niyetle yapılmaktadır. Devletler, sahte haberler ve manipülasyon konusunda giderek daha fazla endişe duymaktadır. Modern propaganda, yeni teknolojiler sayesinde dezenformasyon yoluyla halkın algısını bozmaktadır. Bu nedenle ABD, Almanya, Fransa ve Türkiye gibi ülkeler, çıkardıkları yasalarla sosyal medyanın kötü niyetlerle kullanılmasını engellemeye çalışmaktadır (Doğan, 2022: 73). Örneğin Türkiye’de kamuoyunun “Dezenformasyon Yasası” olarak adlandırdığı kanun¹ 2022 yılında yürürlüğe girmiştir (Oymak, 2022: 504). Hatta geçen yıl yaşanan Kahramanmaraş depreminde, deprem bölgesi dışında bir şehirde yaşayan ve göçük altında olduğunu belirterek sosyal medyadan dezenformasyon amaçlı paylaşım yaptığı tespit edilen kişi, ilgili yasa kapsamında tutuklanmıştır.

Medyada yer alan bir haber, yayımlanmadan önce haberin yapıldığı kurumda editöryal süreçlerden geçmektedir. Sosyal medyanın yaygınlaşması ile birlikte bu süreç ortadan kalkarak kullanıcılara yeni bir alan açılmıştır. Bu durum sosyal medyayı propagandaya açık bir mecra haline getirmiştir. Çeşitli içerikleri tek bir mecrada iletme özelliğine sahip olan sosyal medya, kitlelere kolayca ulaşarak (Taşdemir, 2017: 734) onların algılarını değiştirerek istediği şekilde yönetebilmektedir.

Sosyal medyanın yaygın olarak propaganda ve algı yönetimi aracı olarak kullanılmasının en önemli sebebi, dijital mecralardaki sınırlama ya da denetlenme mekanizmasının zor olmasıdır. Sosyal medya yoluyla hedef kitlenin yönlendirilebil-

1 7418 sayılı “Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”

mesi ve bilginin kasıtlı olarak çarpıtılarak insanların manipüle edilmesi mümkün olmaktadır (Balcı ve Keser, 2023: 151). Bireylerin sosyal ağlarda paylaşılan bilginin doğruluğunu veya yanlışlığını öğrenmesi gittikçe zorlaşmaktadır (Ceng, 2018: 669). Özellikle popüler sosyal medya platformlarındaki “filtre balonu” olarak da bilinen algoritmalar, kullanıcıların etkileşimde bulunduğu içeriklere benzer daha fazla içerik sunmaktadır. Sosyal medyada kullanılan bu algoritmalar, bireylerdeki önyargıları pekiştirerek onları propaganda karşısında savunmasız duruma getirebilmektedir (Akbuğa, 2023: 371; Aydın, 2020: 79). Bilhassa bot hesapların ürettiği sahte içeriklere maruz kalan kullanıcıların karşısına yalan bilgi sunan başka hesaplar çıkmakta ve bireylerin doğru bilgiye erişimi engellenmektedir.

Yanlış bilgilerin yapay olarak çoğaltılarak popüler içerik şeklinde gösterilmesi gibi sosyal medya manipülasyonlarının farklı platformlara göre farklılık gösterdiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Örneğin Instagram’daki sahte takipçiler ve X platformundaki (eski adıyla Twitter) bot hesaplar endişe verici olabilmektedir (Rogers, 2023: 11). Dolayısıyla sosyal medya yoluyla hedef kitleye iletilen mesajların güvenilirliği, etkinliği ve geçerliliği, üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Algıyı yönetebilmek için hedef kitlenin motive edilerek onunla duygusal iletişim kurulması önemlidir. Bu iletişim, algıyı yönetenlerin ana stratejilerini belirleyecek bir faaliyet haline gelmektedir. İnsan psikolojisinin dış faktörlere son derece açık bir yapısı vardır. Bu sebeple büyük şirketler, devletler, hükümetler ve özellikle yasa dışı örgütler, gerçekleri çarpıtarak sunmaktadır (Aslan, 2015: 70). Farklı sosyal ağlar üzerinden aynı manipülatif içerikler sürekli tekrar yoluyla paylaşılarak algı yönetimi yapılmaktadır.

Dijital tüketiciler olarak adlandırılan sosyal medya kullanıcıları, popüler ve güncel olaylardan haberdar olabilmek için sosyal medyanın akışı içinde gezinirken dijital sürü haline gelmektedir. Zamanla sürekli bir döngü içerisinde farklı parçalara bölünen ve arzularını doyuma ulaştırmaya çalışan bireylerde bilincin fethedilmesi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle dikkati dağılmış kitleler, sosyal medya tarafından kolayca yönlendirilebilmektedir (Tekke ve Lale, 2021: 51). Dolayısıyla yanlış yönlendirilen kullanıcılar, sosyal medyanın yarattığı gerçeklik doğrultusunda düşünmeye ve davranmaya başlamaktadır.

Sosyal medyanın yapısı, sahte haberlerin yayılmasını ve hızlandırılmasını sağlayarak komplo teorilerinin daha çok artmasına yol açmaktadır (Rogers ve Niederer,

2020: 24). Zira bu mecradaki bilginin çok hızlı yayılması, bilgiyi teyit etmek için gereken süreci devre dışı bırakabilmektedir. Öte yandan yayılan mesajlara büyük bir kitlenin aynı anda tanık olması ve onların da bu mesajları yayması, mesajın inandırılığını artırabilmektedir. Sonuç olarak doğrulanmamış bir bilgi, binlerce hatta milyonlarca kişiye aynı anda yayılabilmektedir. Böylelikle komplo teorileri ve sahte bilgiler sosyal medyada yaygınlaşarak gerçekliği inşa etmekte ve yayılma hızı arttıkça inandırıcılık oranı da artabilmektedir (Değer, 2017: 77). Bu döngü içerisinde yanıltıcı içerikler daha fazla dolaşımında kalarak propagandanın etkisinin artarak devam etmesine neden olmaktadır.

Sosyal medyadaki paylaşımlarla ilgili başka bir tartışmalı konu ise teyit edilme-ye muhtaç içeriklerin, özel hayatın gizliliğinin ihlali ve nefret söylemi gibi etiksel problemlere yol açarak algı yönetimine sebep olmasıdır. Sosyal medyada içeriklerin bir an önce paylaşılma arzusu, yanlış bilgilerin hızlıca yayılmasına neden olmakta ve sosyal medya içeriklerinin teyit edilmeden paylaşılması problemini gündeme getirmektedir (Aydın, 2023: 2606; Kiraz, 2019: 11). Bu sorunun çözümü noktasında, kişilerin özellikle şüpheli buldukları bilgileri doğrulama platformlarından faydalanarak araştırmaları ve doğru bilgiye ulaşmaları kritik önem taşımaktadır.

Sosyal medyada sahte söylemler ve manipülatif bilgilerle içi boşaltılan gerçeğin yerine çeşitli çıkarlarla oluşturulan yeni bir gerçeklik algısı üretilmektedir. Böylece dijital mecradan beslenen kişilerin hakikat algısı şekillendirilerek yeni üretilen hakikate inanması amaçlanmaktadır. Böylelikle birey, ait olduğu kitlenin hakikatinin peşinde koşmaya devam etmektedir. Bu şekilde yeni bir aidiyetle kimliklendirilerek üretilen bireyler, kitleyi yöneten gücün emirleri ve amacı doğrultusunda sorgulama yapmaksızın hareket etmektedir (Arslan, 2022: 1877). Sosyal medya üzerinden yoğun bir propaganda sonucu algıları yönlendirilen kullanıcılar, gittikçe gerçeklerden uzaklaşmaya başlamaktadır.

Sosyal medyanın girift yapısı nedeniyle bu mecradaki haber kaynakları, geleneksel medyaya kıyasla daha karmaşık ve yanıltıcı olabilmektedir. Gerçek ile yalanın iç içe geçtiği bu ortamda, kullanıcıların farkında olmadığı pek çok yalan ve yanıltıcı içerik, kişilerin algılarını yönetmek için kullanılmaktadır (Durmuşahmet, 2021: 178). Yalan temeli üzerine oluşturulan mesajlarla propagandanın yayılma fırsatı bulunduğu sosyal medyada, bireyler neyin gerçek neyin sahte olduğunu anlamamakta ve yönlendirmeye açık hale gelebilmektedir.

Özetle sosyal medyanın propagandaya ve algı yönetimine sağladığı olanaklar şu şekilde sıralanabilir (Durmuş, 2023: 51) :

- Sosyal medyada propaganda yapmak daha düşük maliyetlidir.
- Geniş kitlelere hızlı ve kolay ulaşılması, algı yönetimini kolaylaştırmaktadır.
- Mesajların gönderilmesinde süre ve yer kısıtlamasının olmaması büyük avantaj sağlamaktadır.
- Hedef kitlenin geri bildirimleri hızlı ve eş zamanlı olarak alınabildiği için kitlenin tepkileri doğrultusunda farklı stratejiler belirlenebilmektedir.

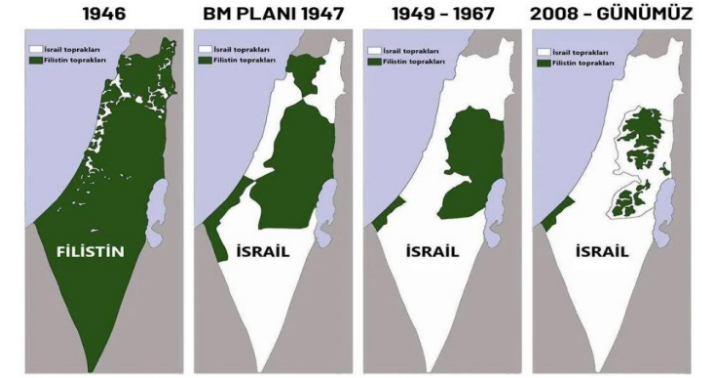
Sosyal medya üzerinden salgın, deprem ve savaş gibi kriz dönemlerinde yapılan kara propaganda, kitleler üzerinde manipülasyona neden olmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde haberleşme aracı haline gelen sosyal platformlar, bilginin iletilmesinde bazı problemlere yol açmaktadır. Gerçekliğin bağlamdan koparılarak dezenformasyon ortamının hızlı oluşması, propagandanın sosyal medyada daha kolay oluşmasına sebep olmaktadır. Siyasal ve ekonomik çıkarların da etkisiyle sahte hesaplar tarafından paylaşılan iddialar, doğru enformasyona ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Sahte belgeler ve gerçeği çarpıtan görüntüler (Akyıldız, 2023: 525) propagandanın etkisinin artarak daha çok yayılmasına neden olmaktadır.

3. İSRAİL-FİLİSTİN SAVAŞI'NDA PROPAGANDA AMAÇLI SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Geçmişten günümüze süregelen ve halen devam etmekte olan en kırılgan ve problemlili bölge Ortadoğu'dur (Sarp ve Cihan, 2020: 4). Bu problemlerin farklı nedenleri olmakla birlikte iki temel nokta önem taşımaktadır. İlki Ortadoğu'nun petrol kaynakları yönünden büyük bir zenginliğe sahip olması, ikinci ise üç semavi din için de kutsal topraklar olarak kabul edilmesidir. Bu iki temel faktör çerçevesinde devam eden ve Ortadoğu'nun kanayan yarası olarak bilinen en büyük problem ise İsrail - Filistin sorunudur (Kanat, 2022: 26). Semavi dinler açısından stratejik bir coğrafya olan ve Kudüs'ü içinde barındıran Filistin, geçmişte çeşitli şekillerde istilaya uğramış ve göçe maruz kalmıştır (Kişi, 2023: 266). Tarihsel süreçte İsrail- Filistin meselesi pek çok çatışma ve savaşla sürse de bir türlü kalıcı barışa gidecek çözümler üretilmemiştir. Kutsal topraklar konusundaki hassasiyetler, diğer dini farklar, zaman içerisinde oluşan karşılıklı

nefret ve insani açıdan yaşanan olumsuz gelişmeler sorunu uluslararası hale getirmiştir (Mucuk vd.,2023: 106).

1917'den 1948 yılına kadar geçen dönemde, Filistin topraklarının, bir Yahudileştirme süreci içerisine çekilmeye çalışıldığı görülmüştür. 1948 yılında İsrail'in resmi olarak kurulması ile beraber Arap dünyasının, oldukça sert tepki verdiği görülmüştür. Daha sonrasında ise aynı yıl I. Arap-İsrail Savaşı yaşanmıştır. Yaşanan savaş sonucunda, Arap dünyasının güçlü bir şekilde bir araya gelmesine karşın İsrail, Batılı destekçileri sayesinde galip gelmiştir (Kişi, 2023: 266). Savaş sonunda İsrail, Birleşmiş Milletlerin (BM) taksim kararıyla belirlenen toprakların çok daha ötesinde topraklar elde ederek sınırlarını genişletmiştir. Böylece İsrail, Filistin topraklarının dörtte üçünü ele geçirmiştir. BM Genel Kurulu, kararında Kudüs'ün milletlerarası bir kent olacağını belirtse de İsrail, savaş sonucunda Kudüs'ün yarısını topraklarına katmıştır. 1967 Arap-İsrail Savaşında ise İsrail, daha önce işgal edemediği Filistin topraklarının geri kalan yüzde 22'sini işgal etmiştir. Bu topraklar, Batı Şeria'nın geri kalan kısmı, Doğu Kudüs ve Gazze'yi kapsamaktaydı (Yıldırım, 2021: 3847-3848).

Şekil 1. 1946'dan Günümüze İsrail/Filistin Topraklarının Değişimi (bianet.org, 2023)

Uzun yıllardır devam eden İsrail-Filistin çatışması günümüzde de artarak devam etmektedir. 2007 yılından beri Gazze Şeridi'ni yöneten Filistinli örgüt Hamas, 7 Ekim 2023'te "Aksa Tufanı" adını verdikleri operasyonla Gazze Şeridi yakınında bulunan yerleşim bölgelerine farklı noktalardan sızarak İsrail'e yönelik saldırılar başlatmıştır (Kökmen, 2023). Saldırıları sonrası İsrail'in de karşılık vermesiyle birlikte yaşanan gerilim savaşa dönüşmüştür.

Savaş sürecinde taraflar sosyal medya üzerinden de psikolojik savaş yürütmeye başlamıştır. İsrail ve Hamas, sosyal ağlarda dolaşıma soktukları sahte ve manipülatif haberlere dayalı propaganda faaliyetleri ile kitlelerin algılarını yönetmeye çalışmıştır. Bu durum, gerçeği öğrenmek isteyen kişilerin haber alma özgürlüğünün önünde büyük bir engel oluşturmuştur.

4. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu araştırma, İsrail-Filistin Savaşı sırasında sahte haber içeriklerinin sosyal medyada yaygın şekilde paylaşılmasıyla propaganda ve algı yönetimi faaliyetlerinin hangi boyutta gerçekleştiğini araştırmayı amaçlamıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veri analiz tekniği olarak betimsel analiz tercih edilmiştir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 159). Veri toplama tekniği olarak doküman incelemesine başvurulmuştur. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu ya da olgulara ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 140).

Çalışmada, Türkiye’de faaliyetlerini yürüten teyit.org doğrulama platformunun 2023 İsrail-Filistin Savaşı sonrasında sosyal medyada ortaya atılan iddialara yönelik inceleme sonuçları ile ilgili verileri, “haber inddiası”, “analiz sonucu” ve “yanlış haber türü” kategorileri çerçevesinde ortaya konmuştur. Çalışma kapsamında ilgili platform tarafından ele alınan 7 Ekim-31 Aralık 2023 tarihleri arasındaki tüm iddialara yer verilmiştir. Sosyal medyanın gündemindeki şüpheli iddiaları inceleyerek kanıtlarıyla birlikte gerçekleri ortaya koymasından dolayı söz konusu platform seçilmiştir. Çalışmada tüm iddialara ilişkin detaylara yer vermek mümkün olmadığından, analiz sonucunda ortaya çıkan yanlış haber türlerinden birer örneğin ele alınması araştırmanın sınırlılığı olarak belirtilebilir.

5. BULGULAR

Türkiye’de çalışmalarını yürüten doğrulama platformu teyit.org (2024), 7 Ekim 2023 İsrail-Filistin Savaşı sırasında sosyal medyada sıklıkla paylaşılan iddiaları inceleyerek sahte haberleri belirlemiştir. Teyit.org platformu ele aldığı iddiaları belirli aşamalardan geçirdikten sonra, bu iddialar ile ilgili dört farklı kategoride sonuca ulaşmaktadır. “Doğru” etiketi, ele alınan iddianın doğru, “Yanlış” etiketi ise iddianın yanlış olduğuna dair verilerin elde edildiği sonucunu belirtmektedir.

“Karma” ifadesi incelenen iddianın hem doğru hem de yanlış bilgiler içerdiğini, “Belirsiz” etiketi ise eldeki verilerin iddiaya dair bir sonuca ulaşılması için yetersiz olduğu belirtmektedir. Teyit.org ayrıca yanlış olarak etiketlediği haberleri inceledikten sonra sonunda hangi yanlış haber türüne girdiğini belirtmektedir. Bu türlerle ve açıklamalarına tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Yanlış Bilgi Türleri (Foça, 2019)

Yanlış Bilgi Türleri	Açıklama
Hatalı İlişkilendirme	Farklı bir durumu yansıtan fotoğraf, video, alıntı ya da haber başlıklarının başka bir olayla ilişkilendirilmesi
Çarpıtma	Gerçek anlamından sapılarak yanlışla sürüklenme/yönlendirme
Uydurma	Gerçeklikten kopuk ve tamamen üretilmiş içerikler
Manipülasyon	Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla değiştirilmiş bilgi
Bağlamdan Koparma	Doğru bilginin, içinde bulunduğu olay veya ilişkil örgüsünden kopularak farklı şekilde anlatılması
Taklit	Bir kişiyi ya da kurumu taklit eden içerikler veya sosyal medya hesapları
Parodi	Eğlenmek ve dalga geçmek amacıyla hazırlanan yanıltıcı içerikler

Savaş sırasında sosyal medyada ortaya atılan iddiaların analiz sonuçları ve yukarıdaki yanlış bilgi türleri çerçevesinde hangi kategoriye girdiği tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. İsrail-Filistin Savaşı Sırasında Sosyal Medyada Yer Alan İddialar (Tablo, teyit.org sitesinde yer alan bilgilerden derlenerek oluşturulmuştur)

Haberin İddiası	Analiz Sonucu	Yanlış Haber Türü
İsrail’in Gazze’ye saldırısını gösteren görüntülerin güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Kudüs’ten kaçan İsrail vatandaşlarını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
İsrail ordusunun F-16 savaş uçakları dahil askeri teçhizat naklettiğini gösteren videonun güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
İsrail’in Gazze’ye düzenlediği hava saldırısını gösteren görüntülerin güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
İsrail Hamas hedeflerini vuruyor iddiasıyla paylaşılan görüntülerin güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
İsrail’i protesto etmek için sokağa kola döken vatandaşı gösteren videonun güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
“Mehmetçik Gazze’ye” sloganlarının atıldığı gösterinin güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Hamas tarafından vurulan iki İsrail helikopterini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Hamas tarafından roketle vurulan İsrail ordusuna ait bir helikopteri gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme

Videonun İsrail'e paraşütle inen Hamas güçlerini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntülerin Kapıköy Sınır Kapısı'nda bekleyen İranlı sığınmacıları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Video esir alınan İsraili komutanları mı gösteriyor?	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Kassam Tugayları'nın İsrail tankını imha ettiği anları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun İsrail Silahlı Kuvvetleri tarafından gözaltına alınan Hamas güçlerini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
İsrail askerlerinin isyan ettiğini gösteren videonun güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fotoğrafın Hamas güçleri tarafından esir alınan İsraili askerleri gösterdiği iddiası	Yanlış	Uydurma
Görselin İsrail askerleri tarafından tankla ezilen bir aracı gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Filistin bayrağını söken İsrail askeri görüntüsü güncel mi?	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntülerin İsrail'in Gazze şeridinde düzenlediği saldırıyı İsrail bayrağı yakarak protesto eden Yahudi bir grubu gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntülerin Alanya'ya gelen İsraili sığınmacıları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Hamas'ın kaçırdığı Yahudi bir bebeği gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntünün Kassam Tugayı tarafından Tel Aviv'in vurulduğunu gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fotoğrafın güncel İsrail Filistin çatışmasından olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun El Kassam Tugayları'nın düşürdüğü helikopterleri gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görselin Hamas'ın esir aldığı İsraili binbaşını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Putin'in ABD'yi İsrail-Filistin savaşına müdahil olmaması adına uyardığını gösterdiği iddiası	Yanlış	Uydurma
Video ile İsrail'de Hamas'ı hedef alan sahte çocuk infazı görüntüleri çekildiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Sosyal medyada dolaşıma giren videoların güncel çatışmalar sırasında İsrail askerlerinin çektiği TikTok içeriklerini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/Çarpıtma
Görüntülerin müzik festivalinde Hamas tarafından öldürülen kadına ait olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun İsrail tarafından misket bombasıyla saldırılan Gazze'deki son durumu gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntünün sahte cenaze töreni düzenleyen Filistinlileri gösterdiği iddiası.	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun İsrail Başbakanı Netanyahu'nun, desteklerinden dolayı Türkiye'ye iletildiği teşekkür mesajını gösterdiği iddiası	Yanlış	Uydurma
Videonun Gazze'deki olayları protesto etmek için Azerbaycan, Türkiye ve İsrail bayraklarını yaktıkları iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Paylaşılan videolarla Hamas'a bir yamaç paraşütünün elektrik tellerine çarpıp alev aldığı iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme

Filistin'e destek vermek için sınırnı geçmeye çalışan Lübnanlılar gösteren videonun güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun İsrail'e paraşütle inen Hamas kuvvetlerini gösterdiği iddia edildi.	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun, Mısırlı sivillerin Gazze halkına su, yiyecek ve malzeme ulaştırmak için Filistin sınırını geçtiği anları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntüde saldırıya uğrayan kişilerin İsrail askerleri olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
İsrail'in savunma sistemi demir kubbenin Hamas roketlerini imha ettiği görüntü güncel mi?	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Mısır'dan Filistin'e gıda ve ilaç yardımı taşıyan araçları gösteren videonun güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun camide salavat getirdikten sonra cihat için Gazze'ye giden Endonezyalıları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Filistin bayrağı açan kişinin Cristiano Ronaldo olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Tel Aviv'de toplanan 500 bin İsrailli göstericinin İsrail başbakanı Binyamin Netanyahu'nun katliam politikasını protesto ettiği iddiası	Karma	
İsrailli kadın askerlerin dans videosunun güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Sosyal medyadaki bir paylaşımda, CNN International ekibinin Gazze sınırındaki görüntülerinin sahte olduğu iddiası	Yanlış	Uydurma/Manipülasyon
Görselel Tel Aviv'de meydana geldiği iddia edilen bir patlamayı gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Ronaldo'nun bir video çekerek Filistin'e destek çağrısında bulunduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/Bağlamdan Koparma
İsrail Savunma Kuvvetleri'nin Facebook'ta Gazze'deki yetersiz tıbbi koşullar nedeniyle hastanenin bombalanmasına karar verildiğini söylediği iddiası	Yanlış	Taklit
Görselel 1947 yılında Filistin topraklarına ulaşan bir gemideki Yahudileri gösterdiği iddiası	Doğru	
Katar'ın, Gazze'ye yönelik saldırıların devam etmesi halinde tüm dünyaya gaz ihracatını durduracağını açıkladığı iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/Uydurma
İsrail Ordusu sözcüsünün doğrudan hastane yerine hastanenin garajını bombalamayı hedeflediklerini açıkladığı iddiası	Yanlış	Çarpıtma
Gazze'den olduğu iddia edilen bir videonun, yıkıntılar arasında yemek arayan çocukları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videodaki çocukların İsrail Hamas Savaşı nedeniyle yaşadıkları zorlukları anlattıkları iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fotoğrafın, Atletico Madrid taraftarlarının tribünde Filistin bayrağı açtığını gösterdiği iddiası	Yanlış	Manipülasyon
Ağaca sarılı halde bulunan çocuk görüntüsünün Gazze'de çekildiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Biden ve Netanyahu görüşmesinde çekilen bir fotoğraftaki boy farkı sosyal medyada şüphe uyandırmış.	Yanlış	Uydurma
İsrail bayrağını yakarken alev alan kişiye ait görüntünün Yozgat'ta kaydedildiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme

Hindistan'da düzenlenen bir gösteri yürüyüşünde Filistin bayrağı yerine yanlışlıkla İtalyan bayrağı kullanıldığı iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Bahreyn'deki İsrail Büyükelçilik binasının yakıldığı iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fotoğrafın İsrail başbakanı Binyamin Netanyahu'nun oğlu Yair Netanyahu'nun Miami'de tatil yaptığını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntülerin İsrail'in Gazze'de bulunan bir su tankı yakınındaki sivilere yönelik yaptığı hava saldırısını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Katar Emiri El Sani'nin, Kahire Barış Zirvesi'ni Filistin'deki gruplar için "terör çeteleri" denmesi üzerine terk ettiğini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Gazze yakınlarındaki ebabil kuşlarını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Gazze'ye kara harekati için İsrail'e iniş yapan ABD askerlerini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fotoğrafların 27 Ekim 2023'te Gazze'deki harekatta yaralanan İsrail askerlerini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/ Manipülasyon
Sosyal medyada paylaşılan videonun Filistin'e destek için yürüyen Fransalı yurttaşları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntülerin Kassam Tugayları'nın İsrail ordusuna ait askeri araçları imha ettiğini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görseldeki kişilerin Hamas tarafından yeraltı tünellerinde rehin alınan İsrail askerleri olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
500 ABD vatandaşının rehin tutulduğunu belirten açıklamanın Beyaz Saray'a ait olduğu iddiası	Yanlış	Çarpıtma
Videodaki büyük bir yük taşıyan nakliye aracının İsrail'e doğru yolda olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
İsrail Büyükelçisi'nin güncel İsrail Hamas Savaşı nedeniyle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndan kovulduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Gazze'deki kara operasyonlarında yaralanan İsrail askerine ait olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/ Uydurma
ABD Başkanı Joe Biden'ın Muhammed Peygamber'den alıntı yaptığı konuşmasının güncel olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Hamas tarafından imha edilen İsrail ordusuna ait tankları gösterdiği iddiası	Doğru	
Videonun İsrail'e ait bir tankın el bombası kullanılarak imha edildiği anları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Eski Hamas Lideri Halid Meşal'in 5 milyar dolarlık servetiyle Forbes dergisine kapak olduğu iddiası	Yanlış	Manipülasyon
Videonun Jason Statham'ın arabasına Filistin bayrağı astığını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/ Uydurma
Videonun Teksas'ta düzenlenen Filistin'e destek yürüyüşünü gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Hakan Fidan ve Anthony Blinken görüşmesinde ay ve yıldız figürünün içinde Mescid-i Aksa olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/ Bağlamdan Koparma
Kamera arkasında bir çocuğa yaralı görüntüsü vermek için makyaj yapıldığı sahnelerin Filistin'de kaydedildiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme

Fotoğraftaki kişinin İsrail'in en iyi keskin nişancılarından Barib Yariel olduğu ve bu kişinin öldürüldüğü iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/ Uydurma
Ceset torbasında "hapşırın" Filistinli videosu gerçek mi?	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntülerin Hamas'ın saldırısına uğrayan İsraili bir askeri gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Netanyahu'nun psikiyatristinin, yaşananlardan Netanyahu'yu sorumlu tutan bir not bırakarak intihar ettiği iddiası	Yanlış	Parodi
İspanyol Deportivo La Coruña takımının Filistin bayraklı formayla sahaya çıktığı iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
İsrailin Gazze'ye yönelik saldırıları sürerken İBB'nin İstanbulkart yüklemelerinde ücretsiz Starbucks kahvesi kampanyası başlattığı iddiası	Yanlış	Çarpıtma
Videonun İsrail'e ait su altında kalan askeri araçları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/ Uydurma
Videonun Londra'daki Filistin'e destek mitingine müdahale eden bir Yahudi'nin linç edildiğini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videonun Suudi Arabistan'da Filistin için dua edenlerin tutuklandığını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/ Bağlamdan Koparma
Görüntülerin Hamas'ın gizli tüneline gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fotoğrafın Yemenli Husilerin ele geçirdiği gemiye ait olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Elon Musk'ın X'in reklam gelirleriyle ilgili konuştuğu bir röportajı, güncel ve Filistin'e dair olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/ Bağlamdan Koparma
Marketler zinciri A101'in "Hadi" isminde ücretsiz bir Mastercard dağıttığı iddiası	Yanlış	Çarpıtma
Videonun Empire State Binası'nın Filistin'e bayrağının renkleriyle aydınlatıldığını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Videodaki caminin İsrail askerleri tarafından bombalandığı ve görüntülerin güncel İsrail Gazze savaşı olduğunu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
El Kassam Tugayları'nın İsrail askeri kıyafetleri giyerek keskin nişancıları pusuya düşürdüğü iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Bir papazın kilisede ezan okuyarak Netanyahu'yu protesto ettiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fransa'da İsrail'i protesto etmek için McDonalds önüne gübre döktüğü iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Paylaşılan bir görüntü ile Filistin'de yaralı kurgusu yapıldığı iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görüntülerin İsrail'e ait olduğu iddiasıyla Yemen tarafından vurulan kargo gemisi Unity Explorer'ın yandığı anları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Gazze'de ölen bir bebeğin gösterildiği video ve fotoğraflarda oyuncak bebek kullanıldığı iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fotoğrafın İsraili milyardere ait olduğu iddiasıyla bir gemiye Yemen tarafından düzenlenen saldırıyı gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Yanan otobüs ve otomobil görüntüsünün Tel Aviv'den olduğu iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme

Fotoğraftaki kişinin Suudi Arabistan'da imamlık yapan Mossad ajanını gösterdiği iddiası	Yanlış	Uydurma/Manipülasyon
Videonun Ronaldo'nun forması yırtılan Filistinli çocuk için ağladığı anları gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/Manipülasyon
Videonun giyim markası Zara'nın dünya genelinde protesto edildiğini gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Görselin El Kassam Tugayları tarafından öldürülen İsrail askerlerini gösterdiği iddiası	Yanlış	Manipülasyon
Sosyal medyada çeşitli videolardan oluşan bir kolajın İsrail'de kuş saldırısını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/Manipülasyon
Videodaki İsrailli askerın İsrail karşıtı bir konuşma yaptığı iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/Uydurma
Videonun İsrail'in Kemal Advan Hastanesi'ne düzenlediği baskını gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme
Fotoğrafın Gazze'de öldürülen Fransız Albay Emmanuel Senard'ı gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme/Uydurma
Fotoğrafın Yemen tarafından saldırıya uğrayan gemiyi gösterdiği iddiası	Yanlış	Hatalı İlişkilendirme

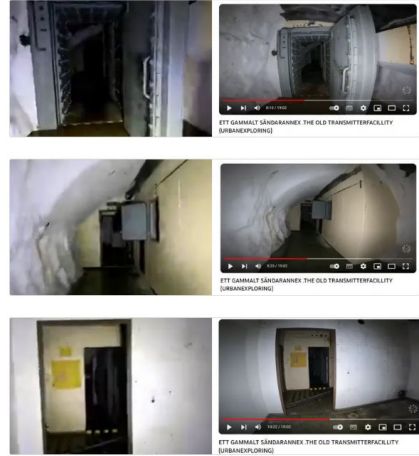
7 Ekim 2023 tarihinde İsrail-Filistin savaşının başlamasından sonra sosyal medyada ortaya çıkan iddialar incelendiğinde 109 tanesinin yanlış, 2 tanesinin doğru ve 1 haberin ise karma olduğu tespit edilmiştir. Yanlış haber türlerine bakıldığında 79'unun hatalı ilişkilendirme, 4'ünün çarpıtma, 4'ünün uydurma, 3'ünün manipülasyon, 1 tanesinin taklit, 1'inin parodi, 7'sinin hatalı ilişkilendirme/uydurma, 4'ünün hatalı ilişkilendirme/bağlamdan koparma, 3'ünün hatalı ilişkilendirme/manipülasyon, 2 tanesinin uydurma/manipülasyon, 1'inin hatalı ilişkilendirme/çarpıtma kategorisinde olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında ortaya çıkan yanlış haber türlerinden birer örnek ele alınacaktır.

Tablo 3. Yanlış Bilgi Türlerinin Dağılımı

Yanlış Bilgi Türleri	Sayı
Hatalı İlişkilendirme	79
Çarpıtma	4
Uydurma	4
Manipülasyon	3
Taklit	1
Parodi	1
Hatalı İlişkilendirme/Uydurma	7
Hatalı İlişkilendirme/Bağlamdan Koparma	4
Hatalı İlişkilendirme/ Manipülasyon	3

Uydurma/Manipülasyon	2
Hatalı İlişkilendirme/Çarpıtma	1

“Hatalı İlişkilendirme” türündeki bir iddiada, sosyal medyada dolaşıma sokulan görüntülerin Hamas’a ait bir tünele ait olduğu ileri sürülmüştür. İsrail, Gazze’de Hamas’ın uzun ve derin tünellerle donatılmış bir ağa sahip olduğunu ve bu tünellerin hastaneler ile operasyon merkezleri için kalkan olarak kullanıldığını iddia etmiştir. Fakat görüntülerin Hamas ve İsrail ile bir ilgisinin olmadığı, videodaki konumun İsveç’te bulunan eski bir verici tesisi olduğu görülmüştür (Oğraş, 2023).

Görsel 1. Görüntülerin Hamas’ın Gizli Tünelini Gösterdiği İddia Edilen Haber (Oğraş, 2023)

“Çarpıtma” türündeki bir haberde ise Beyaz Saray tarafından 500 ABD vatandaşının rehlin tutulduğuna dair bir açıklamanın yapıldığı öne sürülmüştür. Ancak bu açıklamanın Senatör Marsha Blackburn’a ait olduğu ortaya çıkmıştır. İsrail Savunma Kuvvetleri, Gazze’de 239 kişinin Hamas tarafından rehlin tutulduğunu belirtmiştir. Öte yandan İsrail hükümeti, rehinelere yarısından fazlasının yabancı pasaporta sahip olduğunu ve aralarında ABD, Arjantin, Fransa, Almanya ve Rusya’nın da bulunduğu 25 farklı ülkeden vatandaşın bulunduğunu açıklamıştır (Keskin, 2023).

Görsel 2. 500 ABD Vatandaşının Rehin Tutulduğuna Dair Haber (Keskin, 2023)

“Uydurma” kategorisindeki başka bir haberde, sosyal medyada paylaşılan bir videoda İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Türkiye'ye teşekkür ettiği iddia edilmiştir. Videonun orijinaline bakıldığında ise Türkiye'den bahsetmediği, videoya eklenen Türkçe altyazının uydurma olduğu ve videonun mizah amaçlı paylaşıldığı ortaya çıkmıştır. İddia sahibi kişi ise daha sonra kendi sayfasından videoyu mizah amaçlı paylaştığını açıklamıştır (Çakır, 2023).

Görsel 3. İsrail Başbakanı Netanyahu'nun, Desteklerinden Dolayı Türkiye'ye Teşekkür Ettiği İddia Edilen Görüntü (Çakır, 2023).

“Manipülasyon” içeren ve sosyal medyada paylaşılan bir fotoğrafın, El Kassam Tugayları tarafından öldürülen İsrail askerlerini gösterdiği öne sürülmüştür. Ancak dolaşımdaki fotoğrafın askeri simülasyon oyun videosundan alınarak montajla oluşturulduğu tespit edilmiştir (Oğraş,2023).

Görsel 4. El Kassam Tuğaylarının Öldürdüğü İsrail Askerlerini Gösterdiği İddia Edilen Tweet (Oğraş,2023)

“Taklit” türündeki bir paylaşımda, İsrail Savunma Kuvvetleri'nin Arapça Facebook sayfasında paylaştığı bir içerikte, Gazze'deki yetersiz tıbbi malzeme ve sağlık personeli nedeniyle hastanenin bombalanmasına karar verildiğini söylediği öne sürülmüştür. Paylaşımın yapıldığı Facebook sayfasının, İsrail Savunma Kuvvetleri'nin resmi bir parçası olmadığı ve ordunun resmi sayfalarında böyle bir paylaşım rastlanmadığı ortaya çıkmıştır (Keskin, 2023).

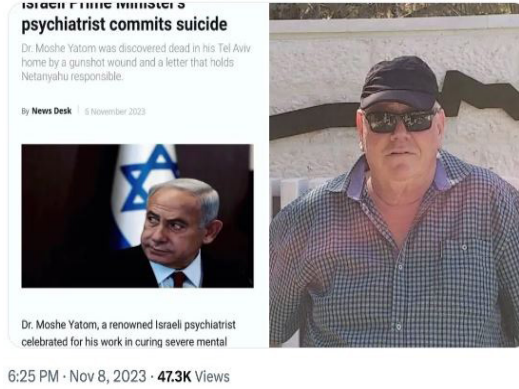

Görsel 5. İsrail Savunma Kuvvetleri'nin Arapça Facebook Sayfasında Paylaştığı İddia Edilen Paylaşım (Keskin, 2023).

“Parodi” içerikli bir sosyal medya paylaşımında ise Netanyahu’nun psikiyatristi Moshe Yatom’un intihar ettiğine dair iddialar gündeme gelmiştir. Arkasında not bırakarak intihar ettiği ve yaşananlardan Netanyahu’yu sorumlu tuttuğu da öne sürülmüştür. İddianın, aslında parodi bir haberden ibaret olduğu ve iddianın kaynağının 2010 yılında paylaşılan bir siyasi hiciv yazısına dayandığı tespit edilmiştir. Daha sonra yazının sahibi de içeriğin gerçeği yansıtmadığını doğrulamıştır (Temiz, 2023).

Netanyahu'nun psikiyatristi Moshe Yatom, olanlardan Netanyahu'yu sorumlu tuttuğu bir mektup bırakarak intihar etti.

[Translate post](#)

Görsel 6. Netanyahu’nun Psikiyatristi Moshe Yatom’un İntihar Ettiğine Dair İddiaların Yer Aldığı Paylaşım (Temiz, 2023)

“Hatalı İlişkilendirme/Uydurma” kategorisindeki bir haberde, İsrail’in en iyi keskin nişancılarından Barib Yariel’in öldürüldüğü iddia edilmiştir. Ancak keskin nişancıyı gösteren fotoğrafın 2020’den beri kullanılan stok bir görsel olduğu ortaya çıkmıştır. Barib Yariel adında İsraili bir keskin nişancının var olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Üstelik Barib Yariel isimli bir askerin adına ya da fotoğrafına, İsrail Savunma Kuvvetleri’nin kayıplar listesinde rastlanmamıştır (Keskin, 2023).

Görsel 7. İsrail'in En İyi Keskin Nişancılarından Barib Yariel'in Öldürüldüğünü İddia Eden Tweet (Keskin, 2023)

Sosyal medyada paylaşılan bir videoda, Mekke ve Medine'de Gazze hakkında konuşan ve dua edenlerin tutuklandığı öne sürülmüştür. "Hatalı İlişkilendirme/ Bağlamdan Koparma" türündeki bu paylaşımda, tutuklananlar arasında Türk vatandaşlarının da olduğu belirtilmiştir. Videonun 2022 tarihli olduğu ve videonun Mescid-i Nebevi'yi ziyaret eden eski Pakistan Başbakanı Şahbaz Şerif'i gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, videoda Filistin'e veya Türklere dair herhangi bir detay bulunamamıştır (Gençtürk, 2023).

Görsel 8. Mekke ve Medine'de Filistin'e Dua Edenlerin Tutuklandığını İddia Eden Video (Gençtürk, 2023)

“Hatalı İlişkilendirme/Manipülasyon” türündeki bir haberde, sosyal medyada bazı videolardan oluşan bir kolajın İsrail’deki kuş saldırısına ait olduğu öne sürülmüştür. Kolajda kullanılan videoların İsrail ile ilgisinin olmadığı, farklı zamanlarda Çin’de kaydedildiği tespit edilmiştir. Üstelik videodaki çılglık, çatışma ve siren seslerin de sonradan eklendiği görülmüştür (Yılmaz, 2023).

Görsel 9. İsrail’deki Kuş Saldırısına Ait Olduğu Öne Sürülen Video (Yılmaz, 2023)

“Uydurma/Manipülasyon” kategorisinde bulunan ve sosyal medyada yer alan bir paylaşımda, CNN International ekibinin Gazze sınırındaki görüntülerinin sahte olduğu iddia edilmiştir. Gazze sınırında görev yapan CNN International muhabiri Clarissa Ward’ın roket bombardımanından kaçtığı görüntülerin sahte olduğu öne sürülmüştür. Muhabir ve kameramana bazı direktiflerin verildiği seslendirmede, videoya seslendirmenin sonradan eklendiği ve videonun orijinalinin CNN International’ın sitesinde yer aldığı tespit edilmiştir (Toprak, 2023).

Görsel 10. CNN International Ekibinin Gazze Sınırdaki Görüntülerinin Sahte Olduğunu İddia Eden Paylaşım (Toprak, 2023)

“Hatalı İlişkilendirme/Çarpıtma” türündeki bir haberde ise, sosyal medyadaki bazı videoların güncel çatışmalar sırasında İsrail askerlerinin çektiği TikTok içeriklerini gösterdiği öne sürülmüştür. Videonun Mayıs 2023’te paylaşıldığı ve görüntülerin güncel İsrail-Hamas çatışmasına ait olmadığı görülmüştür. Videoyu paylaşan kullanıcının, İsrail’deki zorunlu askerlik görevine yerine getiren kişi olduğu tespit edilmiştir (Temiz, 2023).

İsrail askerlerinin çektiği tiktok videoları, sosyal medyada tartışma konusu oldu
Translate post

Görsel 11. Çatışmalar Sırasında İsrail Askerlerine Ait Olduğu İddia Edilen Tiktok İçeriği (Temiz, 2023)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal medya kullanımının her geçen gün artarak günlük hayatımızın bir parçası haline gelmesi, bu mecranın sosyalleşme dışında bilgi edinme ve gündemi takip etme aracı olarak da kullanılmasına yol açmıştır. Her kullanıcının aynı zamanda birer içerik üreticisi olduğu sosyal medya her ne kadar bilgiye erişimi kolay hale getirirse de öte yandan bilgi kaynağının güvenilirliği önemli bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle hedef kitlenin fikirlerini ve eylemlerini kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmek isteyen propaganda yapımcılar, bazen gerçek bilgileri çarpıtarak ya da abartarak manipüle etmekte bazen de uydurma bilgileri dolaşıma sokarak kitlelerin algılarını yönlendirmeye çalışmaktadır.

Miting, broşür, afiş gibi geleneksel propaganda yöntemlerinden farklı olarak sosyal medyanın geniş kitlelere hızlı ve kolay ulaşabilmesi, ucuz olması, etkileşimli yapısı, geri bildirim anında gerçekleşmesine olanak sağlaması bu mecraı etkin bir propaganda ve algı yönetimi aracı haline getirmiştir. Sosyal ağlar üzerinden paylaşılan gerçeklikten kopuk kışkırtıcı içerikler, toplumlar üzerinde büyük etki yaratarak çoğu kez toplumsal çatışmalara ve ayrışmalara yol açabilmektedir. Bunun en dikkat çekici örneği “Arap Baharı” adı verilen halk ayaklanmasında görülmüştür. Sosyal medya araçları propagandacılar tarafından, kitlelerin algılarını değiştirerek harekete geçirmek amacıyla aktif şekilde kullanılmıştır. Olaylar öncesinde benimsetilmek istenen görüşler sıklıkla sosyal medyadan iletilerek protestolara zemin hazırlanmış ve sonrasında eylemler kitlesel boyuta ulaşmıştır.

Özellikle deprem ve savaş gibi olağanüstü durumlarda dezenformasyon ve propaganda faaliyetlerinde büyük artış yaşanmaktadır. Gerek geçen sene yaşanan Kahramanmaraş depreminde gerekse şu anda devam eden İsrail- Filistin savaşında propaganda ve algı yönetimi çalışmalarının etkin şekilde yürütüldüğü görülmüştür. Savaş ortamını kendi çıkarları lehine kullanmak isteyen aktörler, kasıtlı olarak yanıltıcı bilgileri sosyal medya aracılığıyla dolaşıma sokarak kitlelerin zihinlerini yeniden inşa etmekte ve belirli bir algı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu süreçte sosyal medyadan kendisine ulaşan bilgileri sorgulamadan ve teyit etmeden paylaşan kullanıcılar ise farkında olmadan propaganda yapımcıların tuzağına düşmektedir. Öte yandan sosyal medyadaki paylaşımlar gerçek kişiler dışında yazılımla oluşturulan bot hesaplar tarafından da yapılmaktadır. Böylelikle yalan haberler çok daha hızlı şekilde yayılma fırsatı bularak büyük bir dezenformasyon yaşanmakta ve propagandanın etki gücü artmaktadır.

Savaş sürecinde sosyal medyada yaygın olarak paylaşılan ve 7 Ekim-31 Aralık 2023 tarihleri arasındaki şüpheli içerikleri analiz eden teyit.org adlı doğrulama platformunun elde ettiği verilere bakıldığında 109 tanesinin yanlış, 2 tanesinin doğru ve 1 haberin ise karma olduğu tespit edilmiştir. Yanlış haber türlerine bakıldığında 79'unun hatalı ilişkilendirme, 4'ünün çarpıtma, 4'ünün uydurma, 3'ünün manipülasyon, 1 tanesinin taklit, 1'inin parodi, 7'sinin hatalı ilişkilendirme/uydurma, 4'ünün hatalı ilişkilendirme/bağlamdan koparma, 3'ünün hatalı ilişkilendirme/manipülasyon, 2 tanesinin uydurma/manipülasyon ve 1'inin hatalı ilişkilendirme/çarpıtma kategorisinde olduğu görülmüştür.

Analiz sonuçlarına bakıldığında, savaş sürecinde paylaşılan haberlerin çoğunlukla yanlış olduğu göze çarpmaktadır. Benzer bir sonucun hem pandemi döneminde hem de Kahramanmaraş depremi sonrasında ortaya çıkması, bu durumun ciddi bir toplumsal sorun olduğunu ve bundan sonra yaşanacak olağanüstü durumlarda gerekli önlemlerin alınması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda bireylerin, devletin ve medyanın üstüne düşen sorumlulukları yerine getirmesi ve bu soruna ciddi olarak eğilmesi gerekmektedir. Sorunla mücadelede nelerin yapılması gerektiğine dair öneriler şu şekilde ifade edilebilir:

Bireysel düzeyde yapılması gerekenler

- Birey kendisine ulaşan haberlere eleştirel ve sorgulayıcı gözle bakabilmeli.
- Kişiler, haberleri teyit etme alışkanlığı edinmeli. Bunun için doğrulama platformlarından yardım alınabilir.
- Medya okuryazarlığı becerilerine sahip olması gerekir.

Devlet nezdinde alınması gereken önlemler

- Günümüzde dezenformasyonun, propagandanın ve algı yönetiminin ulaştığı boyut göz önüne alındığında, “Medya Okuryazarlığı” dersinin milli eğitim müfredatında zorunlu ders olarak okutulması elzem hale gelmiştir. Hatta üniversitelerde de Türk Dili ve İnkılap Tarihi gibi temel zorunlu derslerle birlikte zorunlu ders olarak verilmesi, medyayı yoğun olarak kullanan gençlerin farkındalığını artırmada büyük katkı sağlayacaktır.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, ilgili resmi kurumlar, sivil toplum örgütleri, doğrulama platformları ve medya ile işbirliği içerisinde çeşitli projeler geliştirebilir. Özellikle olağanüstü durumlarda vatandaşlara doğru bilginin ulaştırılması noktasında yoğun bir iletişim faaliyetinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Yanıltıcı haberlerin yaygınlaşmasını önlemeye yönelik bir yazılım geliştirilmesi için başta TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) olmak üzere farklı kurumlar tarafından proje çağrılarının çıkılabilir ya da yarışmalar düzenlenebilir.
- Yerel düzeyde valilikler ile belediyeler, üniversitelerle ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği içerisinde dezenformasyon/manipülasyon/propaganda ko-

nularında halka yönelik eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütebilir. Bu bağlamda Teyit, Malumatffuruş, Doğrula, Yalansavar ve Anadolu Ajansı Teyit Hattı gibi doğrulama platformları ile eş güdüm içerisinde çeşitli çalışmalar ve projeler yapılabilir.

Medyanın yapması gerekenler

- Medyanın sosyal ağlarda yaygın olarak paylaşılan yanıltıcı bir haberi, doğrulama mekanizmalarını çalıştırmadan ve kaynağını yeterince araştırmadan paylaşmaması gerekir. İnsanların geleneksel medyadaki haberlere daha çok itibar ettiği göz önüne alındığında bu konu üzerinde titizlikle durulması kritik önemdedir.
- Doğrulama platformlarının sosyal medya araçları ile işbirliği yapması, manipülatif haberlerin daha fazla yayılmasını önleyebilir. Örneğin Teyit adlı doğrulama platformu 2018'de Facebook ile anlaşarak Facebook'un Türkiye'deki üçüncü taraf haber doğrulama organizasyonu olmuştur. Özellikle Covid-19 pandemi sürecinde Facebook tarafından sahte içeriklere erişim düşürülmüştür.

KAYNAKÇA

AKBUĞA, Fulya (2023). "Post-Truth Çağı ve Sosyal Ağlarda Gerçeğin Sıradanlaşması", **Ulakbilge**, 83, ss. 369-374.

AKYILDIZ, Mahmut (2023). "Yalan Haber ve Dezenformasyonun Sosyal Medyada Yayılımı: Kahramanmaraş Depreminin Haarp Silahı Olduğu İddiası", **Türkiye Medya Akademisi Dergisi**, 3(6), ss. 523-543.

ARSLAN, Hüseyin.(2022). "Sosyal Medyada Paylaşılan Post-Truth *Söylemlerin* ve Dezenformasyonların Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri", **Academic Social Resources Journal**, 7(44), ss.1874-1885.

ASLAN, Mehmet Nizar (2015). "Sosyal Medyada Algı Yönetimi", **International Multilingual Academic Journal**, 2(1), ss.69-81.

AYDIN, Ali Fikret (2023). "Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Manipülasyon: 2023 Kahramanmaraş Depremi Örneği", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 12(5), ss.2603-2624.

- AYDIN, Ali Fikret (2020). "Post-Truth Dönemde Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Pandemi Süreci", **Asya Studies-Academic Social Studies/ Akademik Sosyal Araştırmalar**, 4(12), ss.76-90.
- AYHAN, Bünyamin ve ÇİFÇİ, Muhammet Emin (2018). "İşid, Propaganda ve İslamofobi", **Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)**, 1 (1), ss. 17-32.
- AVCI, Özkan (2018). "Propaganda Çeşitleri", Editörler: Mustafa Karaca ve Caner Çakı, **İletişim ve Propaganda içinde**, Eğitim Yayınevi, Konya.
- BAĞIMSIZ İLETİŞİM AĞI (BIANET) (2023). İsrail-Filistin Sorununun Tarihçesi: 1897'den 2022'ye, <https://bianet.org/haber/israil-filistin-sorununun-tarihcesi-1897-den-2022-ye-192219> (Erişim Tarihi: 27.03.2023).
- BALCI, Aykut ve KESER, Adem (2023). "Kamu Politikalarının Oluşturulma Sürecinde Sosyal Medyanın Etkisi: Dezenformasyon, Manipülasyon ve Propaganda", **Sosyolojik Düşün**, 8 (2), ss.125-164.
- BARNHIZER, David (2007). "Ideology, Propaganda and Legal Discourse in the Argument Culture", Cleveland-Marshall College of Law, **Cleveland State University Research Paper**, ss.7-141.
- BOZKANAT, Esra (2021). "Algı Yönetimi ve Propaganda: Nazi Almanyası Üzerinden Bir Değerlendirme", **Öneri Dergisi**, 16(55), ss.74-94.
- BRENNAN, Jason (2017). Propaganda about Propaganda, **Critical Review**, 29(1), ss.34-48.
- CALLAMARI, Peter ve Derek, Reveron (2003). "China's Use of Perception Management", **International Journal of Intelligence and Counter Intelligence**, 16, ss.1-15.
- CENG, Emine. (2018). "Algı Yönetimi Aracı Olarak Twitter Kullanımına İlişkin Siyasal Bir Analiz", **Erciyes İletişim Dergisi**, 5(4), ss.663-689.
- CÜLÜK, Ahmet (2018). "Sosyal Medya, Propaganda ve Terörizm", Editör: Göktuğ Sönmez, **Türkiye'nin Terörle Mücadelesi: Kavramlar, Örgütler ve Aktörler içinde**, ss.309-339, Vega Basım, Ankara.
- ÇAKIR, Buse (2023). "Video Netanyahu'nun Türkiye'ye teşekkür mesajını mı gösteriyor?", <https://teyit.org/analiz/video-netanyahunun-turkiyeye-tesekkur-mesajini-mi-gosteriyor> (Erişim Tarihi: 19.12.2023).
- ÇALIŞKAN, Sadık (2020). "12 Eylül Darbesi'nde Televizyon Yayınlarında Propaganda Faaliyetleri Üzerine İnceleme", **Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi**, 10(1), ss.85-116.

- DEĞER, Kamuran (2017). "Siyasal Komplu Teorilerinin Sosyal Medya Üzerinden Toplumsal Realiteyi İnşası", **AJIT-E: Academic Journal of Information Technology**, 8(26), ss.69-82.
- DOĞAN, Adem (2022). "Propaganda'nın Sosyal Medya Hali: Rusya ve Ukrayna Ankara Büyükelçiliklerinin Twitter Paylaşımları Üzerine Bir İnceleme", **İNİF E- Dergi**, 7(2), ss.67-89.
- DOĞAN, İrem (2020). "Siyasal Propaganda ve Sosyal Medya", **Ahi Evran Akademi**, 1(2), ss.1-13.
- DOĞAN, İsmailcan (2015). "Propaganda Aracı Olarak İnternet: Kayseri İli Merkez Seçmeni Üzerine Bir Alan Araştırması", **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 3(2), ss.296-319.
- DURMUŞ, Abdullah (2023). "Sosyal Medyada Propaganda: Rusya-Ukrayna Savaşı Örneği", **AJIT-E: Academic Journal of Information Technology**, 14(52), ss.41-69.
- DURMUŞAHMET, Anıl (2021). "Sosyal Medyada Propaganda Modelinin Karşılığı: Gözetimin Tüketimi Üzerine Bir İnceleme", **Etkileşim**, Sayı: 8, ss.160-184.
- GORWA, R. ve GUILBEAULT, D. (2020). "Unpacking the Social Media Bot: A Typology to Guide Research and Policy", **Policy & Internet**, 12(2), ss.225-248.
- FARKAS, J. ve NEUMAYER, C. (2020). "Disguised Propaganda from Digital to Social Media", Eds.: Hunsinger, J., Allen, M., Klastrup, L., **Second International Handbook of Internet Research**, Springer, Dordrecht.
- FOÇA, Mehmet Atakan (2019). "Sözlük: Yanlış Bilginin En Yaygın Yedi Türü", <https://teyit.org/sozluk-yanlis-bilginin-en-yaygin-7-turu/> (Erişim Tarihi: 21.03.2023).
- FUCHS, Christian. (2016). **Sosyal Medya Eleştirel Bir Giriş**, Çev. Diyar Saraçoğlu ve İlker Kalaycı, NotaBene Yayınları, Ankara.
- GARFIELD, Andrew (2002). "The Offence of Strategic Influence: Making The Case for Perception Management Operations", **Journal of Information Warfare**, 1(3), 30-39.
- GENÇTÜRK, Sena (2023). "Video Paraşütlü Hamas Güçlerini mi Gösteriyor? ", <https://teyit.org/analiz/video-parasutlu-hamas-guclerini-mi-gosteriyor> (Erişim Tarihi: 19.12.2023).
- HERMAN, Edward S. ve CHOMSKY, Noam (1988). **Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media**, New York: Pantheon Books.

- JENKINS, Henry (2009). **Confronting the Challenges Of Participatory Culture: Media Education For The 21st Century**, MIT Press, Massachusetts.
- JENKINS, Henry.(1992). **Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture**, Routledge, NewYork.
- JOWETT, G.S. ve O'DONNELL, V. (2012). **Propaganda and Persuasion**, Fifth Edition, Sage Publications, USA.
- KANAT, Zehra (2022). "Herman ve Chomsky'nin Propaganda Modeli Bağlamında 2021 Gazze Saldırısının Medyada Temsili: BBC, CNN International, The Times of Israel, The Jerusalem Post ve Al Jazeera Örneği", **The Journal of Communication and Social Studies**, 2(1), ss.20-42.
- KESKİN, Öyküm Hüma (2023). "Videonun Hamas'ın Kaçırıldığı Bebeği Gösterdiği İddiası", <https://teyit.org/analiz/videonun-hamasin-kacirdigi-bebegi-gosterdigi-iddiasi> (Erişim Tarihi: 18.12.2023).
- KİRAZ, Ersel (2019). "Sosyal Medya ve Algı Yönetimi: İngilterenin Brexit Sürecinde Sosyal Medya Dezenformasyonu", **PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, 15(1), ss.1-18.
- KİŞİ, Erden (2023). "1948'den Bugüne, Tarihi ve Siyasi Yönleri ile "İsrail- Filistin Sorunu", **Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 3(1), ss.262-274.
- KÖKMEN, Nihat (2023). "İsrail-Hamas Savaşı ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi", <https://edam.org.tr/dis-politika-ve-guvenlik/israil-hamas-savasi-ve-turkiye-abd-iliskilerine-etkisi> (Erişim Tarihi: 23.12.2023).
- KÖROĞLU, Gökhan (2023). **Yeni Medyada Dezenformasyon ve Yanlış Bilinç İnşası: Düzensiz Göçmenler Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- LOCK, I. ve LUDOLPH, R. (2020). "Organizational Propaganda on the Internet: A Systematic Review", **Public Relations Inquiry**, 9(1), 103-127.
- MANOVIC, Lev (2001). **The Language of New Media**, MIT Press, Massachusetts.
- MESSİNA, Alex (2007). Public Relations, the Public Interest and Persuasion: An Ethical Approach, **Journal of Communication Management**, 11(1), ss.29-52.
- MEZDA, Eda (2017). "Bir Propaganda Aracı Olarak Siyasi Parti Reklamları: 2014 Yerel Seçimleri Örneği", **Kurgu**, 25(3), ss.1-19.

MUCUK, Hüseyin, ÖZDEMİR, Hüseyin ve ANIK, Mehmet Aziz (2023). “El-Aksa Tu-fanı Operasyonu Ve Türkiye’de Kamuoyunun Filistin Algısı”, **Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 3(2), ss.101-118.

MUMFORD, Lewis (1996). **Makina Efsanesi**, Çev. Fırat Oruç, İnsan Yayıncılık, İstanbul.

OĞRAŞ, Meltem (2023). “İsrail’in Hamas Hedeflerini Vurduğunu Gösterdiği İddia Edilen Video Güncel Mi?, <https://teyit.org/analiz/israilin-hamas-hedeflerini-vurdugunu-gos-terdigi-iddia-edilen-video-guncel-mi> (Erişim Tarihi: 18.12.2023).

OYMAK, Hasan (2022). “Kamuoyunda Dezenformasyon Yasası Olarak Bilinen, 7418 Sayılı “Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” un Getirdikleri”, **Yeni Medya**, 13, ss.504-514.

ÖZDOĞRU, Elif Nur (2021). “Yabancı Ülkelerin Ürettikleri Covid-19 Aşısı Bağlamında Türkiye’ye Yönelik Yaptıkları Propaganda ve Algı Yönetimi Faaliyetleri”, **Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey**, Yıl: 3, Sayı: 6, ss.127-147.

ÖZEL, Meltem, KARAKAŞ, Onur ve DURMUŞ, Abdullah (2018). “Geleneksel Medya ve Sosyal Medyada Yer Bulan Türkiye-Hollanda Krizinin Propaganda Çerçevesinde İnce-lenmesi”, **Kurgu**, 26(1), ss.82-103.

ROGERS, Richard (2023). “Serious Queries” and “Editorial Epistemologies”, Ed.: Richard Rogers, **The Propagation of Misinformation in Social Media**, Amsterdam University Press, Amsterdam.

ROGERS, Richard ve NIEDERER, Sabine (2020). “The Politics Of Social Media Manipulation”, Eds.: **Richard Rogers and Sabine Niederer, The Politics of Social Media Manipulation**, Amsterdam University Press, Amsterdam.

SARP, Çağatay ve CİHAN, Murat (2020). **Ortadoğu’da Müdahalecilik ve Egemenlik**. Akademik Hassasiyetler, 7(13), ss.1-19.

SIEGEL, Pascale-Combelles (2005). “Perception Management: IO’s Stepchild?”, **Low Inten-sity Conflict & Law Enforcement**, 13 (2), 117-134.

SPROULE, J.Michael (1994). **Channels of Propaganda**, Bloomington: EDINFO Press.

STIVERS, Richard (2012). “The Media Creates Us in Its Image, Bulletin of Science”, **Techno-logy & Society**, 32 (3), ss.203-212.

TAŞDEMİR, Erdem (2017). “Sosyal Medyada Terör Propagandası: Deaş Örneği”, **Gümüş-hane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 5(2), ss.726-752.

- TEKKE, Aynur ve LALE, Aybala (2021). “Sosyal Medyada Etik, Bilgi Manipülasyonu ve Siber Güvenlik”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 16(2), ss.44-62.
- TEMİZ, Dilge (2023). “Elektrik Tellerine Çarpan Paramotor Hamas Güçlerine mi Ait?”, <https://teyit.org/analiz-enkazdan-cikan-kisiye-fazla-su-verilmesi-halinde-olebilecegi-iddiasi> (Erişim Tarihi: 19.12.2023).
- TOKTAY, Yakup (2019). **Sosyal Medyada Dezenformasyon, Manipülasyon ve Propaganda Etkisi: Zeytin Dalı Harekatı Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TOPRAK, Ezgi (2023). “Videonun Fransadaki Filistin’e Destek Yürüyüşünü Gösterdiği İddiası”, <https://teyit.org/analiz/videonun-fransadaki-filistine-destek-yuruyusunu-gosterdigi-iddiasi> (Erişim Tarihi: 21.12.2023).
- TOSYALI, Hikmet ve SÜTCÜ, Cem Sefa (2019). “Türkiye’de Sosyal Medya Üzerinden Siyasal Propaganda Yapmak: 2018 Cumhurbaşkanı Seçimi Örneği”, **Öneri Dergisi**, 14(51), ss.61-89.
- VANLIOĞLU, Muhammet (2018). “Siber Propaganda ve Dezenformasyon: Kitle Kaynaklı Troll Birimleri”, **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, 2(1), ss.206-235.
- YILDIRIM, Yusuf (2021). “İsrail-Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Arayışları”, **OPUS International Journal of Society Researches**, 18(41), ss.3840-3884.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2008). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YILMAZ, Yunus Anıl (2023). “Hindistan’daki Gazze’yle Dayanışma Gösterisinde İtalyan Bayrakları Kullanıldığı İddiası”, <https://teyit.org/analiz/hindistandaki-gazzeyle-dayanisma-gosterisinde-italyan-bayraklari-kullanildigi-iddiasi> (Erişim Tarihi: 21.12.2023).

MODERN DÜNYADA SAVAŞ SUÇU VE GÜÇ İLİŞKİSİ, İNSANCIL BİR BAKIŞ

War Crime and Power Relationship in the Modern World, A Humanistic Perspective

Doç. Dr. İbrahim DURMUŞ* - Dr. Öğr. Üyesi Faruk SEZER**

Geliş Tarihi: 26.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 20.03.2024

Öz

Günümüz modern dünyasında savaş suçu ve güç, irdelenmesi gereken en temel problemler içerisinde yer almaktadır. Genellikle güçlü olan ülkeler savaş suçlarının işlenmesine doğrudan veya dolaylı katkı sağlamaktadır. Araştırmada savaş suçu ve güç ilişkisinin vurgulandığı araştırmalar dikkate alınarak günümüzde meydana gelen savaşlar hakkında bir çıkarımda bulunulması amaçlanmıştır. Amaç doğrultusunda WoS veri tabanında savaş suçu ve güç ilişkisini ifade eden 500 makale analizin kapsamını oluşturmuştur. Araştırmada R programı altyapısı ile bibliyometrik analiz yönteminin faydalanılmıştır. Analiz sonucundan savaş suçu ve güç ilişkisinde, yazarların birçok kavrama vurgu yaptığı anlaşılmıştır. Uygulama sonucunda yazarların araştırmalarında en fazla vurgu yaptığı anahtar kelimeler arasında; savaş suçları, şiddet, suç, savaş, terörizm, güvenlik, Uluslararası Hukuk, organize suç, insan hakları, soykırım, adalet, kanun, güç, Uluslararası Ceza Mahkemesi, silahlı çatışma, iç savaş ve güvensizlik gibi kelimeler yer almıştır. Sonuç olarak güçlü ülkelerin, savaşa ve savaş suçlarına doğrudan ya da dolaylı olarak verdikleri desteklerin, 21. yüzyılda toplumsal kalkınma

Abstract

In today's modern world, war crimes and power are among the most fundamental problems that need to be examined. Generally, powerful countries directly or indirectly contribute to the commission of war crimes. The research aims to make an inference about the wars that occur today, taking into account the research that emphasizes the relationship between war crime and power. For this purpose, 500 articles expressing the relationship between war crime and power in the WoS database constituted the scope of the analysis. In the research, R program infrastructure and bibliometric analysis methods were used. As a result of the analysis, it was understood that the authors emphasized many concepts in the relationship between war crime and power. As a result of the application, among the keywords that the authors emphasized most in their research were; Words such as war crimes, violence, crime, war, terrorism, security, International Law, organized crime, human rights, genocide, justice, law, power, International Criminal Court, armed conflict, civil war and insecurity were included. As a result, it has been understood that the direct or indirect support of

* Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, ibrahimdurmus@bayburt.edu.tr, ORCID:0000-0002-3872-2258

** Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, faruksezer@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2029-5064

önünde ciddi bir engel teşkil ettiği anlaşılmıştır. Savaş suçunun oluşmasında etkili olan güçlü ülkelerin politik çıkarlar doğrultusunda, insanlığın veya toplumların özgürlüğünü yok saydığı, katliam, soykırım, işkence ve şiddet gibi olumsuz eylemlerin meydana gelmesine sebep oldukları ifade edilmiştir. Savaşlarda özellikle çocuk ve kadınlara yönelik katliamlarda ve savaş suçu sayılabilecek tüm eylemlerde, Uluslararası Hukuk Kurallarının işlevsizliği ifade edilmiştir. Araştırmada özellikle Filistin'in bağımsızlığı için verdiği mücadeleye vurgu yapılmıştır. İsrail'in savaştaki güç dengesizliğine, çıkarıcı politikalarına, katliamlarına ve savaş suçu oluşturan faaliyetlerine Uluslararası Hukuk çerçevesinde yer verilmiştir. Araştırmada dünya toplumlarının Filistin destekli söylemleri, güçlü ülke politikalarının savaş suçuna sebep olan eylemleri tartışılmıştır. Sonuç olarak savaş suçu ve güç ilişkisinin kötü niyetli politikacıların eylemleri ile katliama dönüştüğü anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güç, Savaş Suçu, Uluslararası Hukuk, Filistin-İsrail Savaşı.

powerful countries to war and war crimes constitutes a serious obstacle to social development in the 21st century. It has been stated that powerful countries, which are effective in the formation of war crimes, ignore the freedom of humanity or societies in line with their political interests and cause negative actions such as massacre, genocide, torture, and violence to occur. The dysfunction of the Rules of International Law has been expressed in the massacres of children and women in wars and in all actions that can be considered war crimes. In the research, particular emphasis was placed on Palestine's struggle for independence. Israel's power imbalance in the war, its self-interested policies, massacres, and war crime activities are included within the framework of International Law. In the research, the discourses of the world communities supporting Palestine and the actions of powerful country politicians that caused war crimes were discussed. As a result, it was understood that war crimes and power relations turned into massacres with the actions of malicious politicians.

Key words: Power, War Crime, International Law, Palestine-Israel War.

GİRİŞ

Dünyada gücü elinde bulunduran ülkeler genel olarak savaş suçlarına doğrudan ya da dolaylı olarak daha fazla destek vermektedir. Özellikle maddi açıdan daha fazla güce ve desteğe sahip ülkeler, nispeten daha az maddi gücü olan ve top- rak ya da değerli kaynağa (özellikle yeraltı zenginliklerine yönelik doğal kaynaklar) sahip ülkelere savaş açabilmektedir. Bu durum başta Uluslararası Hukuk olmak üzere birçok gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkenin savaşa yönelik politikalarının sorgulanmasını gerekli hale getirmiştir. Sömürüyü ülke politikası haline getiren ve insani değerleri yok sayan bir anlayış, birçok ülkenin kendi vatandaşları tarafından da eleştirilmiştir. Bu açıdan günümüzde var olan savaş suçları, genel olarak ülke vatandaşlarının toplumsal tepkilerine, politikacıların insansız uygulamalarına dönüşmüştür. Günümüzde İsrail'in Gazze'ye yönelik insan dışı (ahlak dışı) saldırıları bu durumun en açık göstergesidir. Ayrıca güce sahip ülkelerin dünyanın birçok bölgesinde teröre verdiği destek, özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarında önemli bir engeldir. Bu durum doğrudan ya da dolaylı

olarak savaş suçu işleyen ya da işlenmesine sebep olan ülke politikacılarının, insani olmayan politikalarının temelinde gücün olduğunu göstermektedir. Güç, savaş suçunu destekleyen bir aktör olarak birçok ülke politikacısı tarafından kötüye kullanılmaktadır.

Dünyada gündend güne soykırım, işkence ve sivillere yönelik şiddet artmaktadır. Silahlı çatışmalarda kurban edilenlerin yüzde sekseni sivillerden oluşur. Bu açıdan savaş hukukuna ilişkin teoriler ve uluslararası sözleşmeler çok az şey ifade etmektedir (Scheffer, 1999: 319). Uluslararası Hukuk Kuralları açısından, 1949 Cenevre Sözleşmesi kapsamında savaş suçuna sebep olan faaliyetler: Kasten öldürmek; biyolojik deneyler dahil işkence ve insanlık dışı muamele; kasten vücuda, sağlığa ağır acılar ve ciddi zararlar vermek; askeri ihtiyaçlar dikkate alınmaksızın hukuka aykırı bir şekilde geniş çapta maddi zarar vermek ve savaş esirlerinin ya da sivillerin düşmanın silahlı kuvvetlerine hizmet etmeye zorlamak; savaş esirlerinin ya da sivillerin mahkemelerde adil yargılanmasını kasıtlı olarak reddetmek; sivilleri sınır dışı etmek, nakletmek veya hukuka aykırı bir şekilde gözaltına almak; sivillerin rehin almak şeklinde sıralanmıştır (Khairani vd., 2021: 2130-2131). Günümüzde bu savaş suçlarını açık bir şekilde işleyen ülke politikacıları ve destekçileri söz konusudur. 21. yüzyılda İsrail hükümetinin Gazze'ye yönelik saldırıları bu durumun en açık göstergesidir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1940'lerden günümüze kadar, İsrail'in gerçekleştirdiği saldırılara (askeri, toprak ilhaki ve işgali, sömürgecilik) ve savaş suçlarına karşı 'etkili' veya 'sonuç odaklı' tedbirler almaktan uzak kalmıştır (Aral, 2023: 8). Ayrıca İsrail'in Uluslararası Hukuku hem zımni hem de açık bir şekilde ihlal ettiği, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (International Criminal Court / ICC) Filistin'de insan haklarını ihlal eden İsrail'i kovuşturma yetkisine sahip olmasına rağmen ICC'nin yargı yetkisinin temel taşı olan 12. maddeyi kullanmaması insan haklarına yönelik isteksizliğini ortaya koymuştur (Sitompul, 2023: 159). Savaş suçuna sebep olan İsrail'in genel olarak insanlığa karşı bir suç işlediği açıkça ortadadır. Bu durum işlenen savaş suçlarında Uluslararası Hukukun genel olarak gücünün (ekonomik, politik ya da ideolojik açıdan) yanında yer aldığını, tarafsız ve özgür bir duruş sergilemediğini göstermektedir. İsrail'in Gazze'ye yönelik orantısız güç kullanımı, birçok sivil vatandaşın katledilmesine, Filistinli vatandaşların manevi ve maddi olarak birçok kayıp yaşamasına sebep olmaktadır. Bu durum Uluslararası Hukuk Kurallarının kimler için var olduğu sorusunu akıllara getirmektedir.

Uluslararası Hukuk Kurallarının genel olarak savaş suçuna sebep olan maddeleri dikkate alındığında, İsrail'in genel olarak tüm savaş suçlarını hukuksuz bir şekilde işlediği anlaşılmaktadır. Bu durum ICC'nin gerekli yaptırım kararlarını almaması, ya da bu konuda geç kalması durumunda, gelecekte yeni ve benzeri katliamların yaşanmasına zemin hazırlayıcı bir niteliğe sahip olacağını göstermektedir.

Savaş, ahlaki ya da hukuki davranışlardan muaf sayılabilecek bir mazeret değildir (Bufacchi, 2023: 2). Bu açıdan son yıllarda Türkiye, Filistin konusunda etkin bir politika izlemekte ve barışçıl çözümü öngörmektedir. Türkiye başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız bir Filistin devletinin varlığından, bölgede oluşan haksız şiddet ve uzlaşmazlığı iki devletli bir çözüme kavuşmaktan yanadır. Ancak son zamanlarda İsrail hükümetinin bu çözümden oldukça uzak olduğu görülmektedir (Özer, 2023: 584). Bu durum dünyada genel olarak toplumların tepkisini çekmekte, özellikle ülke vatandaşları tarafından İsrail'e karşı toplumsal bir duruş sergilenmektedir. Savaş suçunun devam etmesi durumunda tüm dünyada İsrail menşeli ürünlere ve uygulamalara yönelik tepkilerin artması, dünyadaki güç dengelerinde değişikliklerin gözlemlenmesi olası bir durumdur. Savaşların etkileri uzun yılları kapsamayı, dünya güç dengelerinde değişime sebep olabilir. Birçok ülke politikalarını, savaşların etkileri ve sonuçlarına göre dizayn edebilir. Araştırmada güçlü olanın daha zayıf olana hem psikolojik hem de fiziki müdahalelere yönlendirmesi, savaş suçu ve güç ilişkisinin sorgulanmasını gerekli hale getirmiştir.

1. SAVAŞ SUÇU

Savaş, genellikle devletler ya da uluslararası silahlı çatışmayı başlatan bir unsurdur. Silahlı çatışma karşıt güçler arasında belli bir amaç için mücadeleyi veya rekabeti öngörür. Uluslararası insancıl hukukunun amacı gereksiz acıları ve yıkımı önlemek, askeri olarak orantısız eylemleri yasaklamak, askeri ve sivil olaylar arasındaki ayrımı ortaya koymaktır (Ugwu vd., 2023: 33). Başka bir açıdan savaş, ulaşılması gereken hedeflerin hayati önemi olduğu, her türlü yöntemin haklı kabul edildiği, aşırılıkların anlaşılabilir olduğu, anarşik ve tehlikeli bir durum olarak algılanmaktadır (Gordy, 2004: 12). Savaş suçu ise, savaş yasalarının ve geleneklerinin ihlalini oluşturan eylemler olarak ifade edilmektedir. Genel olarak savaş suçu, bireysel cezai sorumluluklara yol açan, savaş yasalarının ya da insana yönelik hukuki kuralların ihlal edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Teknik olarak savaş suçunun, genel olarak eylemlere ilişkin yürürlükte olan hukuk kurallarının ihlali

ile sınırlı olduğu anlaşılır (Khairani vd., 2021: 2134). Oysa savaşların tüm dünyada derin etkileri söz konusudur. Geçmişte yaşanan savaş suçları, soykırım ya da katliamların, günümüzde halen tartışılıyor ve irdeleniyor olması bunun en açık göstergesidir. Savaş suçu, tüm dünyada toplumların yaşam alanını sınırlandıran, fiziki, biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan insanlığı etkileyen ahlak dışı bir yapıya sahiptir. Bu yapının politikacılar tarafından diri tutulması, toplumların çöküşünü hızlandırmakta, ülkeler arası ilişkileri karmaşık hale getirmektedir.

Savaş suçlarında en önemli sorulardan biri suçluların kim olduğunu bulmak ve kullanılacak prosedürleri belirlemektir (Radin, 1945: 509). Ülkelerin savaş hukukuna yönelik ihlalleri günden güne artarak ciddi seviyelerde devam etmektedir (Hathaway vd., 2019: 113). Amerika'nın 1945'li yıllarda Nazilere yönelik keşifleri '*insanın insana karşı insanlık dışı davranışı*'nı ifade ettiği vahşetleri ortaya koyması (Alexander, 2002: 6), günümüzde İsrail'in işlediği savaş suçlarını açık bir şekilde desteklemesi ile çelişmektedir. Bu durum özellikle ülke politikacılarının, maddi çıkarları, farklı inançlara saygı göstermemeleri, Uluslararası Hukuku dikkate almamaları ve genel olarak gücü kötüye kullanmaları ile ilgili bir yaklaşımdır.

Savaşlar yapısal bozuklukların yanında, güçlü ve sıradan aktörlerin işgal ettiği konumları daha da kutuplaştırdığı için devlet suçu ya da kurumsal suç ile eşitlenebilir (Ruggiero, 2007: 216). Günümüzde savaşlar sadece çıkar çatışmalarına yönelik bir faaliyet olmakla kalmamış, savaşlar sosyal bir patolojik sonuca dönüşmüştür (Güntay, 2023: 893). Bu durum günümüzde İsrail'in Filistinli sivil vatandaşlara yönelik saldırılarının en önemli kanıtıdır. Savaşta uygulanan güç dengesizliği, savaş suçunun şiddetini artırmakta, bu durum savaşların sosyal etkilerinin yanında dini, ahlaki, psikolojik, kültürel, hukuki ve politik birçok etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkelerin geleceğe yönelik işgal planları, toplumsal olarak insanlık dışı katliamlara yol açmaktadır. Literatürde Green (1962: 336) karma suçları dikkate alan ülkelerin, vatandaşı olmayanlara ya da ulusal toprakları dışında işlenen toplu katliam veya savaş suçlarının hiçbir zaman siyasi suç olarak kabul edilmeyeceğini vurgulamıştır. Labanca (2004: 303) dünyada birçok ülkenin sömürgecilik suçu işlediğini, bu durumun sadece İtalya'ya özgü olmadığını ve İtalya'nın küçük bir sömürge imparatorluğuna sahip olduğunu, ABD'deki Hint savaşlarının, Asya'da Rusya'nın yayılcı politikalarının, Amerikan askeri kararlarının Vietnam'daki davranışlarının ve İsrail'in Filistin ve Ürdün'deki faaliyetlerinin bu çerçevede sorulanabileceğini vurgulamıştır. Karabağ (2023: 491) ise savaş hadiselerine zemin

oluşturmak için Orta Doğu'da birçok şiddet faaliyetinin gerçekleştirildiği, mali ve politik açıdan destek bulma anlayışının söz konusu olduğunu vurgulamıştır.

2. GÜÇ

Bireyler, yöneticiler veya devletler güç konusunda karşılaştırıldığında, yetki temelinde ve esasa ilişkin gücü kullanma açısından farklılıkları söz konusudur (Dahl, 1957: 205). Uluslararası faaliyetlerde güç; askeri, ekonomik ve demografik açıdan değerlendirilmektedir (Wallace, 1971: 34). Birçok ülke son yıllarda dünya genelinde yaşanan ekonomik savaşlara ek olarak silahlı savaşların esiri konumuna gelmiştir. Bu durum birçok ülkenin güce sahip olmasında askeri yatırımlara ağırlık vermesini zorunlu hale getirmiştir. Ekonomik, politik veya askeri açıdan güce sahip olan bazı ülkeler bu gücü, sivil katliamlara dönüştürmüştür. Modern olarak nitelendirilen dünyada her gün birçok sivil (özellikle çocuklar ve kadınlar) savaşlar veya etkileri yüzünden hayatını kaybetmektedir. 21. yüzyılda savaş sebebi ile insani yaşam alanı sınırlandırılan, aç bırakılan, toplumsal çöküşü ve dünyadaki insanlığı sorgulatan bir güç dengesizliği söz konusudur.

Dünya üzerinde meydana gelen savaşlar (Rusya-Ukrayna savaşı gibi), salgınlar (Covid-19 gibi) ve doğa olayları ülkelerin ekonomik durumlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Ülkelerin ekonomik aktiviteleri günümüzde salgın öncesi dönemin gerisinde kalmakta ve bölgeler arası farklılıklar iyice belirginleşmektedir. Dünyada çeşitli güçler ülkelerin toparlanmasını engellemektedir. Savaşlar ve jeo-ekonomik parçalanmalar bu durumun sebepleri arasında yer alır (IMF Library, 2023: 16). IMF dünyanın GSYİH açısından en gelişmiş ekonomilerini 2022, 2023 ve 2024 yılları açısından; ABD, Avro Bölgesi, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, Japonya, Birleşik Krallık, Kanada ve diğer gelişmiş ekonomiler olarak sıralamıştır. Araştırmalarında yükselen pazarlar ve gelişmekte olan ekonomiler açısından; Çin, Hindistan, Avrupa, Rusya, Latin Amerika ve Karayipler, Brezilya, Meksika, Orta Doğu ve Orta Asya, Suudi Arabistan, Sahra-altı Afrika, Nijerya ve Güney Afrika şeklinde bir sıralama yapmıştır (IMF, 2023). Dünyada ekonomik gelişmişlik ile savaşa veya teröre verilen destek arasında genel olarak doğrusal bir oran söz konusudur. Örneğin en büyük ekonomilerden biri olan ABD'nin kendi toprakları dışında dünyanın birçok bölgesinde savaşlara yön veren, savaşı ve terörü açık bir şekilde destekleyen politikaları bunun en açık göstergesidir. Gelişmekte olan ekonomiler arasında ilk sırada yer alan Çin'in de gücünü kullanıp benzer politikalara sahip olduğu ifade edilebilir.

Birleşmiş Milletlerin (BM) Güvenlik Konseyi'ni oluşturan ve 5 daimi üyesi olan ABD, Çin, Birleşik Krallık, Rusya ve Fransa büyük güçlere sahip olup, potansiyel bir savaşın yürütülmesinde belirsizlik oluşturmaktadırlar. Bu ülkelerin tamamı nükleer kapasiteye sahiptir. Diğer nükleer güce sahip devletler arasında Hindistan yer alabilir. Nükleer kapasitesi dışında büyük bir savaşa etki edebilecek güçler arasında ise Pakistan, İsrail, Kuzey Kore, Almanya ve NATO'nun geri kalan üye ülkeleri örnek verilebilir. Japonya, Güney Kore ve Avustralya gibi ülkeler ise Hint-Pasifik savaşının oluşmasında etkili olabilir. Üçüncü dünya savaşı, ABD, Çin ya da Rusya'yı kapsayacağına yönelik ortak bir görüş söz konusudur (Freedman, 2023: 42). Bu açıdan savaşlara büyük güçlü devletlerin doğrudan ya da dolaylı olarak etkileri söz konusudur. Dünyada ülkeler uluslararası kararlara ve hukuk kurallarının işlevselliğine eşit derecede etki edememektedir. BM'de yer alan ve güce sahip olan 5 daimi üyenin, uluslararası kararlarda söz sahibi ülke konumunda olmaları, ülke politikaları açısından menfaate yönelik gücün, eşitsizlik ya da adaletsizlik oluşturduğunun en açık göstergesidir. Bu açıdan Alvi ve Haider (2023: 6) ABD'nin diğer ülkelere göre güçlü olduğunu, ordu ve nüfus açısından da yüksek standartlara sahip olduğunu ancak hem kendi kurallarına hem de uluslararası savaş kurallarına uymadığını vurgulamışlardır.

Ülke politikacılarının gücü elinde bulundurmalarının yanında, gücü kontrol edebilme veya yönlendirebilme yetenekleri de oldukça değerlidir. Güç savaşlarda etkili bir faktör olmasının yanında, barışa yönelik kalıcı çözümlerde de etkili olabilir. Ancak dünya üzerinde güç genellikle, ülkelerin hakimiyet alanını ve kaynaklarını genişletmesi amacıyla hizmet etmektedir. Bu açıdan gerek Uluslararası Hukukta, gerekse ülke politikalarında barışa yönelik çözümlere daha fazla yer verilmelidir. Flores-Macias (2023: 258) gelişmekte olan birçok ülkenin yasama organlarının, silahlı kuvvetlerin eylemlerini anlama ve denetleme konusunda uzmanlığa sahip olmadıklarını ifade etmiştir. Bu açıklama günümüzde gelişmiş ülkelerin yasama organlarının silahlı kuvvetlerin faaliyetlerini ne kadar kontrol edebildiklerini akıllara getirmektedir. Özellikle Orta Doğu'da ve dünyanın diğer bölgelerinde yaşanan savaşlar ve bu savaşlara destek veren gelişmiş ülkelerin yasama organları hangi askeri gücü kontrol altına almaktadır? Literatürde Çatı ve Çamlıdağ (2023: 307-308) İran ve İsrail'in Orta Doğu'da nükleer güce sahip olabilmek için programlar geliştirdiğini, Uluslararası Hukukun eşit davranış sergilemediğini, ABD destekli İsrail'in nükleer güce sahip olmasında uluslararası toplumun herhangi bir yaptırımının olmadığını, İran'a ise çeşitli yaptırımların uygulandığını belirtmişlerdir.

3. METODOLOJİ

Bibliyometrik analiz yöntemi ile gelişmiş istatistiksel incelemeler, ölçümler, performans ve üretkenliği ortaya koyan kapsamlı analizler gerçekleştirilebilir. Bibliyometrik yöntem sayesinde farklı alanların bilimsel hareketliliğine ve uygulayıcıların değerlendirmelerine ilişkin tartışmalar hakkında bilgi elde edilebilir (Ellegard, 2018: 196). Bu açıdan araştırmada bibliyometrik analiz yardımı ile savaş suçu ve güç ilişkisini ortaya koyabilecek araştırmalar incelenmiştir. Analizler sonucunda konu üzerinde bilimsel olarak gerçekleştirilen uygulamalara, eleştirilere ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. Araştırmada yayın etiği kurallarına uyulmuştur. Araştırma etik kurul izni gerektiren araştırmalar kapsamında değildir.

Bibliyometrik analizler ile entelektüel yapıların belirlenmesi, bilimsel alanlara ilişkin araştırmaların gerçekleştirilmesi ve politika oluşturma olanakları sağlanması söz konusudur (Aria ve Cuccurullo, 2017: 972). Bu açıdan bibliyometrik araştırmalarda mesafe ve grafik bazlı haritalar söz konusudur. Mesafe bazlı haritalar, iki öge arasındaki mesafenin ögeler arasındaki ilişkinin gücünü yansıtır ve kümelerin tanımlanmasını kolaylaştırır. Grafik tabanlı haritalarda ise ilişkileri belirlemek için ögeler arasındaki çizgiler etkilidir (Eck ve Waltman, 2010: 525). Uygulamada hem mesafe hem de grafik bazlı incelemelere yer verilmiştir. Araştırmada dünyada oldukça etkili olmasına rağmen literatürde çok fazla yer bulmayan savaş suçu ve güç ilişkisinin etkinliğine ve ülkelerin genel olarak bu faaliyetlerdeki yerine, araştırmalar eşliğinde açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Analizde erişilen sonuçlar ile Filistin-İsrail savaşına ilişkin çıkarımlara yer verilmiştir. Uygulamada Web of Science (WoS) veri tabanında bibtex dosyası kullanılarak bibliyometrik analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada WoS veri tabanında savaş suçu ve güç ilişkisini ortaya koyan makalelere odaklanılmıştır. WoS veri tabanında 12.12.2023 tarihinde gerçekleştirilen uygulamaya ilişkin sınırlandırma sadece İngilizce makaleler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan araştırma örneklemini 500 makaleden oluşmuştur. Araştırmanın çerçevesi kapsamında gerçekleştirilen analizlerde, savaş suçu ve güç ilişkisini ortaya koyan incelemeler aşağıdaki aşamalardan oluşmuştur:

- Savaş suçu ve güç makaleleri genel bilgiler,
- Savaş suçu ve güç yıllık araştırma ve atıf oranları,
- Savaş suçu ve güç ilişkisinde kaynak, yazar ve anahtar kelime eşleşmesi,

- Savaş suçu ve güç ilişkisi üzerinde yoğun araştırma gerçekleştiren yazarlar ve verimlilik zamanları,
- Savaş suçu ve güç ilişkisine yönelik araştırma gerçekleştiren en ilgili kuruluşlar ve verimlilik,
- Savaş suçu ve güç araştırmaları sorumlu yazar ülke adresleri ve ülke verimlilik zamanları,
- Savaş suçu ve güç ilişkisinde yazarların en fazla vurgu yaptığı anahtar kelimeler ve verimlilik zamanları,
- Savaş suçu ve güç ilişkisinde popüler (trend) olan kelimeler ve yoğun kullanılma zamanları,
- Savaş suçu ve güç araştırmalarında vurgulanan anahtar kelimelerin tematik süreci ve tematik haritası,
- Savaş suçu ve güç ilişkisinde vurgulanan anahtar kelimelerin eş birliktelik ağı, şeklinde değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Bibliyometrik analizler sonucunda savaş suçu ve güç ilişkisinin ortaya koyulduğu araştırmalar aşağıda incelenmiş ve erişilen sonuçlar literatür eşliğinde tartışılmıştır.

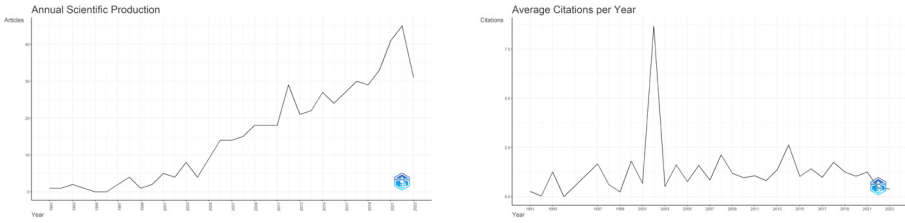
Tablo 1: Savaş suçu ve güç makaleleri genel bilgiler

A. Yılları	Kaynak S.	Makale S.	Büy. O.	Yazar S.	Tek Y.
1991-2023	342	500	%11,33	638	361
Uluslararası Ortak Y.	Ortak Yazar O.	Anahtar Kelimeler	Referans	Ortalama Yıl	Alıntı O.
%10,8	1,35	1402	28820	8,24	12,35

A=Araştırma, Büy.=Büyüme, O=Oran, S=Sayı, Y=Yazar

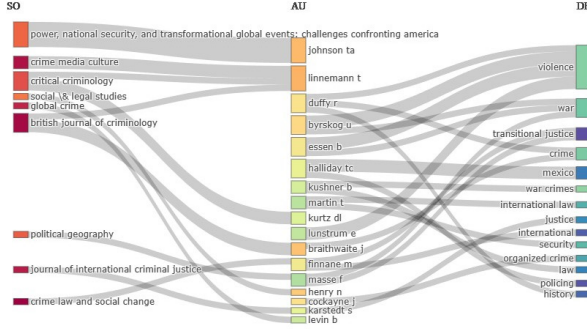
Araştırma sonucunda savaş suçu ve güç ilişkisini ortaya koyan makalelerin 1991 ile 2023 yıllarında gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Savaş suçu ve güç konusunda toplam 342 kaynağın yayın ürettiği, literatürde 500 İngilizce dilinde yazılmış makalenin yer aldığı görülmüştür. Savaş suçu ve güç makalelerinin yıllık büyüme oranı %11,33 gibi bir orana sahip olmuştur. Konu üzerinde toplam 638 yazar araştırma gerçekleştirmiş ve 361 adet tek yazarlı makale yer almıştır. Araştırmada uluslararası ortak yazar oranı %10,8 olup, makale açısından ortak yazar oranı 1,35 olarak hesaplanmıştır. Savaş suçu ve güç araştırmalarında toplam 1402 anahtar kelime, 28820 referans kullanılmıştır. Makalelerin ortalama yayın yılları 8,24 olup, her bir makalenin ortalama atıf oranı 12,35 olduğu görülmüştür.

Şekil 1. Savaş suçu ve güç yıllık araştırma ve atıf oranları

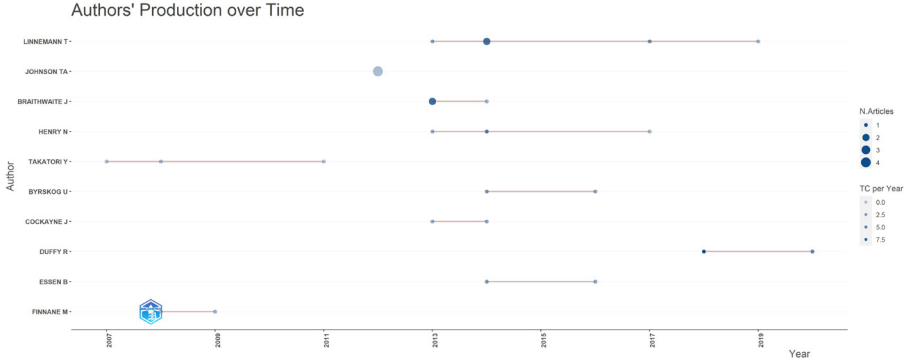
Şekil 1'de savaş suçu ve güç ilişkisini ortaya koyan makalelerin yıllara göre verimliliklerine ve atıf oranlarına yer verilmiştir. Analiz sonucunda savaş suçu ve güç ilişkisini inceleyen makalelerin yıllara göre genel olarak doğrusal bir artış gösterdiği anlaşılmıştır. Makalelere gerçekleştirilen atıflarda ise dalgalı bir seyir gözlemlenmiştir. Uygulamada savaş suçu ve güç makalelerinin 2022 yılında maksimum üretim miktarına sahip olduğu, 2002 yılında konu üzerinde gerçekleştirilen araştırmalara en fazla atıfın gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Yayın üretkenliği açısından en düşük 1995-1996 yılları olduğu, 1992 ve 1994 yıllarında en az atıf orana sahip olduğu anlaşılmıştır. Erişilen sonuçlar savaş suçu ve güç makalelerine yönelik üretkenliğin gelecek yıllarda artabileceğini göstermektedir.

Şekil 2. Savaş suçu ve güç ilişkisinde kaynak, yazar ve anahtar kelime eşleşmesi

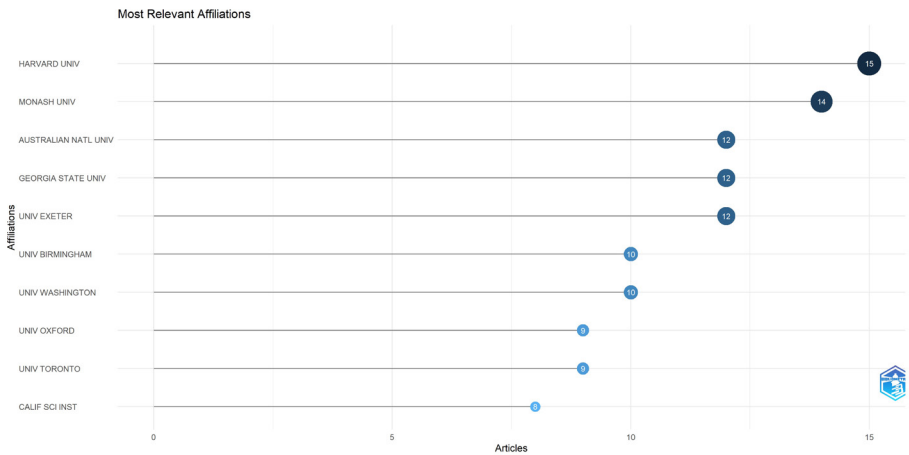
Şekil 2’de savaş suçu ve güç ilişkisinin ortaya koyulduğu makalelerde, yoğun yayın gerçekleştiren kaynak, yazar ve anahtar kelime eşleşmelerine yer verilmiştir. Analiz sonucunda konu üzerinde en yoğun araştırma yayınlayan kaynakların; Power, National Security, and Transformational Global Events: Challenges Confronting America, Crime Media Culture, Critical Criminology, Social & Legal Studies, Global Crime, British Journal of Criminology, Political Geography, Journal of International Criminal Justice ve Crime Law and Social Change şeklinde sıralandığı görülmüştür. Araştırmada konu üzerinde araştırma gerçekleştiren yazarlar; Johnson T.A., Linnemann T., Duffy R., Byrskog U., Essen B., Halliday T.C., Kushner B., Martin T., Kurtz D.L., Lunstrum E., Braithwaite J., Finnane M., Masse F., Henry N., Cockayne J., Karstedt S. ve Levin B. şeklinde sıralanmıştır. Şekilde yazarların makalelerinde vurguladıkları anahtar kelimeler ise; şiddet, savaş, geçiş dönemi adaleti (geçiş hukuku), suç, Meksika, savaş suçları, Uluslararası Hukuk, adalet, uluslararası, güvenlik, organize suç, kanun, polislik ve tarih şeklinde sıralandığı gözlemlenmiştir. Bu kavramların, günümüzde yaşanan savaşlarda birçoğunun varlığını devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Şekil 2’de yazarların genel olarak hangi kaynaklar üzerinde yayın gerçekleştirdiği ve konu üzerinde hangi kelimelere vurgu yaptıkları ifade edilmiştir. Örneğin Karstedt S. genel olarak Journal of International Criminal Justice dergisinde yayın gerçekleştirmiş ve araştırmasında adalet kavramına sıklıkla vurgu yapmıştır.

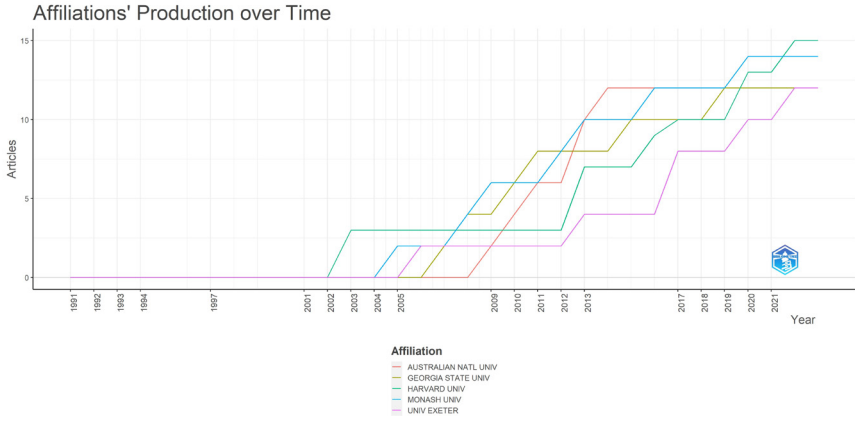
Şekil 3. Savaş suçu ve güç ilişkisi üzerinde yoğun araştırma gerçekleştiren yazarlar ve verimlilik zamanları

Şekil 3'te savaş suçu ve güç makalelerine ilişkin yoğun araştırma gerçekleştiren yazarlara ve yazarların konu üzerinde yoğun araştırma gerçekleştirdiği yıllara yer verilmiştir. Analiz sonucunda Linnemann T.'nin 2013-2019'lu yıllarında, Johnson T.A.'nin 2012'de, Braithwaite J.'nin 2013-2014'te, Henry N.'nin 2013-2017'de, Takatori Y.'nin 2007-2011'li yıllarda, Byrskog U.'nun 2014-2016'da, Cockayne J.'nin 2013-2014'te, Duffy R.'nin 2018-2020'li yıllarda, Essen B.'nin 2014-2016'da ve Finnane M.'nin 2008-2009'lu yıllarda savaş suçu ve güç konusunda araştırmalar gerçekleştirdiği gözlemlenmiştir. Günden güne gücü elinde bulunduran ülkelerin savaş suçu politikaları yürütmeleri, konu üzerinde yeni araştırmacılara ve araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

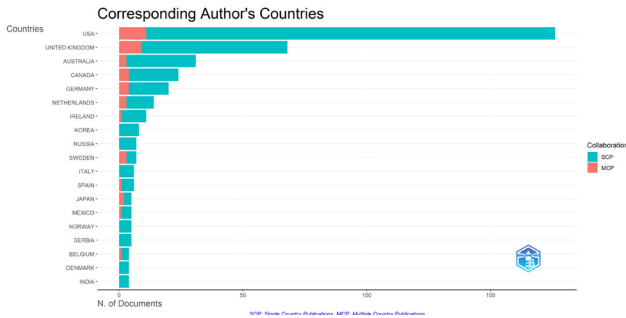
Şekil 4. Savaş suçu ve güç ilişkisine yönelik araştırma gerçekleştiren en ilgili kuruluşlar ve verimlilik zamanları

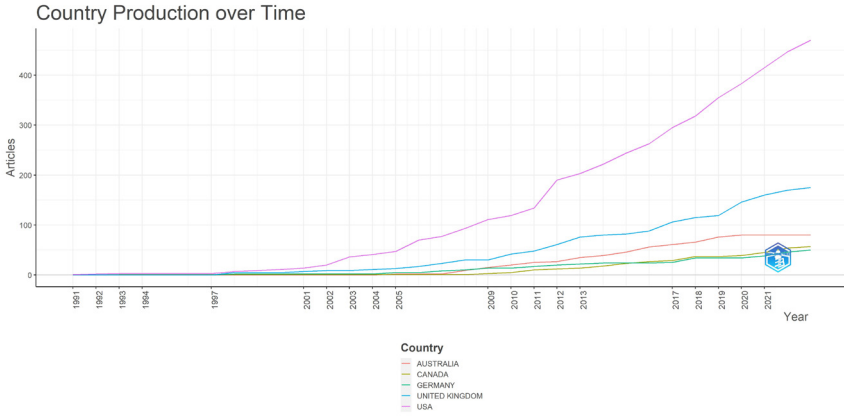

Şekil 4'te savaş suçu ve güç araştırmalarında tüm yıllarda en fazla araştırma gerçekleştiren kuruluşlara ve yıllara göre verimlilik zamanlarına yer verilmiştir. Analiz sonucunda Harvard Üniversitesi'nin en fazla makale üreten kuruluş olduğu ve son yıllarda (2022-2023) konu üzerinde oldukça fazla araştırma gerçekleştirdikleri anlaşılmıştır. Yoğunluk açısından ikinci sırada Australian Natl Üniversitesi yer almış ve son yıllarda üçüncü sırada verimliliğe sahip olduğu görülmüştür. Georgia State Üniversitesi hem tüm yıllarda hem de son yıllarda yayın üretimi açısından üçüncü sırada yer almıştır. Üniversite Exeter ise tüm yıllarda dördüncü sırada son yıllarda üçüncü sırada yer almıştır. Üniversite Oxford tüm yıllar açısından savaş suçu ve güç araştırmalarında beşinci sırada yer almıştır. Üniversite Toronto tüm yıllarda altıncı sırada yayın üretmiştir. Calif Scı Inst. tüm yıllar dikkate alındığında savaş suçu ve güç araştırmalarında yedinci sırada yer almıştır. Konu üzerinde yoğun araştırma gerçekleştiren yazarların ülke adresleri ve verimlilik zamanlarına aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 5. Savaş suçu ve güç araştırmaları sorumlu yazar ülke adresleri ve ülke verimlilik zamanları

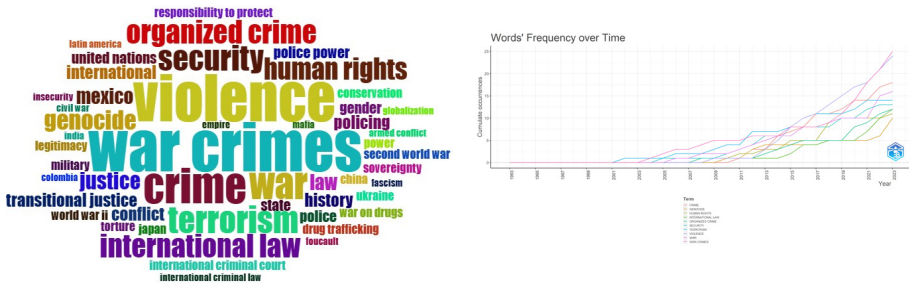

Araştırmada savaş suçu ve güç konularında yoğun araştırma gerçekleştiren sorumlu yazarların tek ülke yayınlarına (SCP) ve birden fazla ülke yayınlarına (MCP) yer verilmiştir. Yayın sıralamaları dikkate alındığında savaş suçu ve güç ilişkisine yönelik en fazla yayın gerçekleştiren yazarların ülke adresleri; ABD, Birleşik Krallıklar, Avustralya, Kanada, Almanya, Hollanda, İrlanda, Kore, Rusya, İsveç, İtalya, İspanya, Japonya, Meksika, Norveç, Sırbistan, Belçika, Danimarka ve Hindistan şeklinde sıralanmıştır. Şeklin alt kısmında yıllara göre araştırma oranlarına yer verilmiştir. Özellikle son yıllarda ABD, Birleşik Krallıklar, Avustralya, Kanada ve Almanya adresli yazarların savaş suçu ve güç ilişkisini ifade eden yoğun araştırmalar gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Son yıllarda konu üzerinde araştırma gerçekleştiren yazarların ülkelerinin genel özellikleri incelendiğinde, güçlü ekonomik yapıya sahip olmaları oldukça dikkat çekicidir. Bu durum araştırmada ifade edilen güç ve savaş suçu ilişkisine, araştırma oranları açısından da kaynaklık edebilir. Araştırmalarda farklı ülke vatandaşlarının dünyada yaşanan savaşları ve gücü ifade eden çalışmalarının da sıralamalarda etkili olduğu görülmektedir.

ABD'nin dünya genelindeki politik yaklaşımları, gücü ve savaş suçlarını destekler niteliktedir. ABD gibi birçok güçlü devletin dünya genelinde savaşı ve terörü açık bir şekilde desteklemeleri bunun en büyük kanıtıdır. Analizde savaş suçu ve güç araştırmalarına yönelik uluslararası literatürden çıkarımlar elde edilmiştir. Ancak gücün ve savaş suçlarının merkezinde yer alan ülke politikaları, yazarların konu üzerinde çalışmalarını da doğrusal bir şekilde desteklediğini göstermiştir. Ayrıca birçok ülke vatandaşının ve yazarın, savaş suçlarına karşı olduklarını gösteren eylemleri, bu faaliyetleri gerçekleştiren ülke yöneticilerini ve politikaya yönelik

uygulamalarını tartışma konusu haline getirmektedir. Günümüzde İsrail'in işlediği savaş suçları ve güce sahip olan ülke politikacılarının verdiği desteklere karşı duruş sergileyen toplumlar, bunun en açık kanıtıdır. Savaş suçu ve güç ilişkisinde yazarların vurguladığı anahtar kelimeler aşağıdaki gibidir.

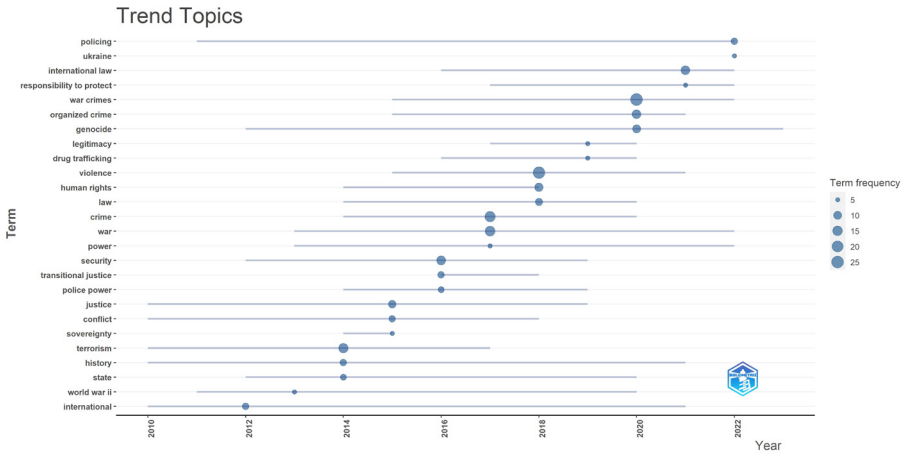
Şekil 6. Savaş suçu ve güç ilişkisinde yazarların en fazla vurgu yaptığı anahtar kelimeler ve verimlilik zamanları

Savaş suçu ve güç ilişkisine yönelik yazarların araştırmalarında en fazla vurgu yaptığı anahtar kelimeler; savaş suçları, şiddet, suç, savaş, terörizm, güvenlik, Uluslararası Hukuk, organize suç, insan hakları, soykırım, adalet, kanun, Meksika, çatışma, tarih, uluslararası, polislik, geçiş dönemi adaleti (veya geçiş hukuku), cinsiyet, polis, polis gücü, durum, Birleşmiş Milletler, Çin, koruma, uyuşturucu kaçakçılığı, güç, Uluslararası Ceza Mahkemesi, koruma sorumluluğu, ikinci dünya savaşı, egemenlik, Japonya, yasallık, askeri, işkence, Ukrayna, uyuşturucuya karşı savaş, II dünya savaşı, silahlı çatışma, iç savaş, Kolombiya, imparatorluk, faşizm, foucault (bilgi-iktidar ilişkisi), küreselleşme, güvensizlik, Hindistan, Latin Amerika ve mafya kavramlarından oluşmuştur. Kavramların özellikle son yıllarda kullanılma sıklıkları (verimlilikleri) incelendiğinde; savaş suçu, şiddet, suç, savaş, terörizm, güvenlik, organize suç, Uluslararası Hukuk, insan hakları ve soykırım kelimeleri yazarlar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Gelecek yıllarda yeni araştırmalarda Filistin, Gazze ve İsrail kavramlarının da bu kavramlar içerisinde yer alabileceği öngörülmektedir.

Son yıllarda ülkelerde yaşanan savaşlar bu kavramların tamamını kapsamı içerisine almaktadır. Gücü elinde bulunduran birçok ülkenin savaşı ve savaş suçu işleyenleri desteklemesi, Uluslararası Hukuk Kurallarının, insan haklarının ve onunun yok sayıldığıının en açık göstergesidir. Bu durum gücün ve savaş suçlarının birlikte hareket alanı oluşturmasına sebep olmuştur. Genel olarak güçlü devletler ve destekçileri tarafından, güçlünün yanında yer almayan, adaletsiz uygulamalara tepki gösteren devletlerin dünya genelinde birçok yaptırım (ekonomik, ticari veya politik açıdan) ile karşı karşıya kalması, gücün savaş suçlarının oluşumundaki etkisini ortaya koymaktadır. Gücün insanlık hizmetine kullanılması için politikacıların insancıl bir politika anlayışına sahip olmaları gerekir.

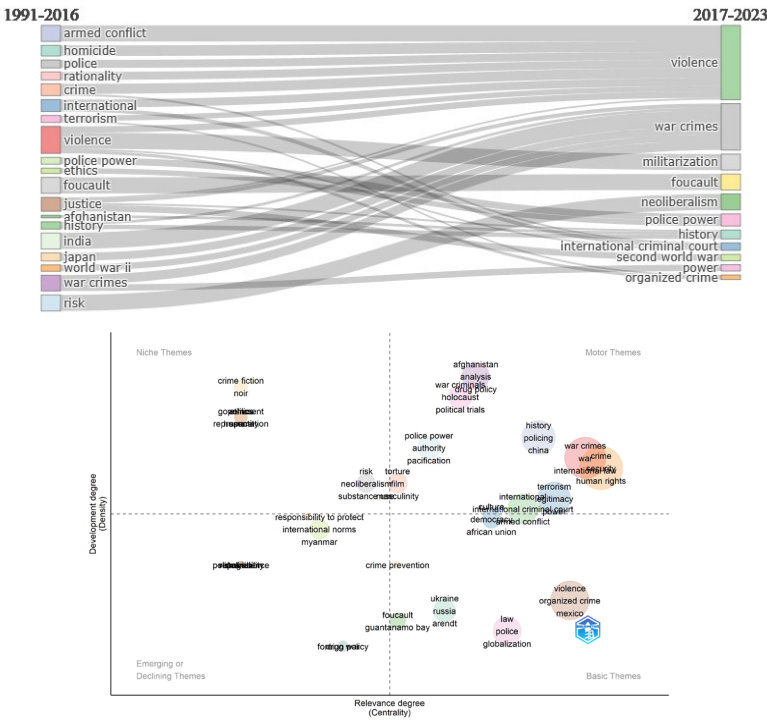
Şekil 7. Savaş suçu ve güç ilişkisinde popüler (trend) olan kelimeler ve yoğun kullanımla zamanlar

Şekil 7'de savaş suçu ve güç araştırmalarında yazarların kullandığı popüler kelimelere ve kelimelerin sıklıkla kullanıldığı yıllara yer verilmiştir. Analiz sonucunda; polislik kelimesinin 2011-2022'de, Ukrayna'nın 2022'de, Uluslararası Hukuk kavramının 2016-2022'li yıllarda, koruma sorumluluğunun 2017-2022'de, savaş suçları kavramının 2015-2022'li yıllarda, organize suç kelimesinin 2015-2021'de, soykırım kelimesinin 2012-2023 gibi geniş bir aralıkta, yasallığın 2017-2020'de, uyuşturucu kaçakçılığının 2016-2020'li yıllarda, şiddetin 2015-2021'de, insan hakları kavramının 2014-2016'da, kanun ve suç kelimelerinin 2014-2020'de, savaş ve güç kelimelerinin 2013-2022'li yıllarda, güvenlik kelimesinin 2012-2019'da, geçiş dönemi adaleti kavramının 2016-2018'de, polis gücü kavramının 2014-2017'de,

adalet kelimesinin 2010-2019 yıllarında, çatışma kelimesinin 2010-2018'de, ege-menlik kelimesinin 2014-2015'te, terörizmin 2010-2017'de, tarih kelimesinin 2010-2021 yıllarında, durumun 2012-2020'de, II. dünya savaşının 2011-2020'de ve uluslararası kavramının 2010-2021 yıllarında oldukça popüler oldukları göz-lemlemiştir. Sonuçlar son yıllarda savaş suçu ve güç kavramlarına yazarlar tara-fından sıklıkla vurgu yapıldığını ortaya koymuştur.

Şekil 8. Savaş suçu ve güç araştırmalarında vurgulanan anahtar kelimelerin tematik süreci ve tematik haritası

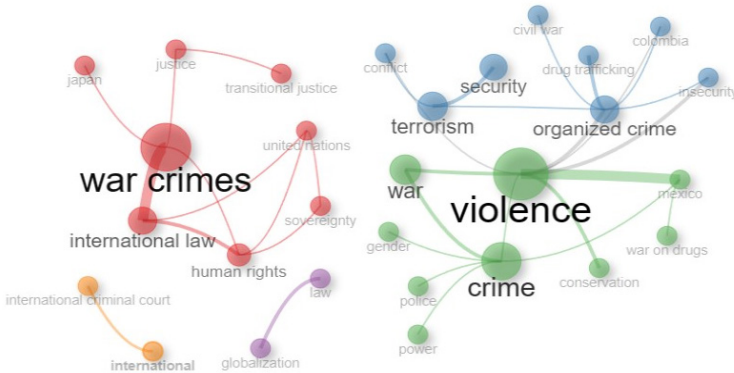
Şekil 8'de üst kısımda savaş suçu ve güç araştırmalarına ilişkin tematik süreç, alt kısımda ise tematik haritalara yer verilmiştir. Analizde herhangi bir yıl sınırlandırılması yapılmamıştır. Tematik süreç dikkate alındığında analiz programı 1991-2016 ile 2017-2023 yılları arasında yazarların vurguladığı anahtar kelimeleri ayrı ayrı sınıflandırmıştır. 1991-2016 yıllarında vurgulanan anahtar kelimeler arasında; silahlı çatışma, cinayet, polis, rasyonellik, suç, uluslararası, terörizm, şiddet, polis gücü, etik, bilgi-iktidar ilişkisi, adalet, Afganistan, tarih, Hindistan, Japonya, II. Dünya Savaşı, savaş suçları ve risk kavramları yer almıştır. Yazarların 2017-2023

yıllarında vurguladığı anahtar kelimeler arasında ise; şiddet, savaş suçları, askerileştirme, bilgi-iktidar ilişkisi, neoliberalizm, polis gücü, tarih, Uluslararası Ceza Mahkemesi, ikinci dünya savaşı, güç ve organize suç kavramları yer almıştır. Son yıllarda yazarlar savaş suçları ve güç kavramlarını inceleme alanlarına almışlardır. Şekilde 1991-2016 yıllarında yazarların vurguladığı birçok kavramın (silahlı çatışma, cinayet, polis, rasyonellik, suç, uluslararası ve terörizm gibi) 2017-2023'lü yıllarda şiddet kavramı ile daha fazla vurgu yaptıklarını göstermektedir. Ayrıca savaş suçu kavramının oldukça yoğun bir araştırma alanına sahip olduğu, dolayısı ile dünyada yaşanan savaşlarda birçok ülkenin savaş suçuna sebep olacak faaliyetler gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Özellikle birçok gelişmiş ülkenin ekonomik, politik ve dini çıkarlarını (üstünlüğü güç ile bağdaştırarak) ön plana koyarak güce sahip olmayı ve savaş suçuna ortam hazırlamayı politika haline getirmesi bu duruma etki etmektedir.

Şekil 8'de alt kısımda yer alan tematik haritada, savaş suçu ve güç ilişkisinde yazarların vurguladığı anahtar kelimelerin özellikle merkezilik ve yoğunluk düzeyleri incelenmiştir. Literatürde tematik haritaya yönelik analizlerin merkezilik ve yoğunluk açısından iki ve ya daha fazla tema arasındaki korelasyonun genişliğini ortaya koyduğu belirtilmektedir. Dört kısımdan oluşan bu temalarda sağ üstte yer alan kümede motor temaların; oldukça gelişmiş olduğu, güçlü merkezilik ve yoğunluğu, çoklu ilişkiyi ve bağlantıyı temsil ettiği, en gelişmiş ve en önemli temaların bu kısımda yer aldığı vurgulanmaktadır. Sağ alttaki kümede temel temaların; diğer temalarla çok sayıda ilişkisi olduğu ve bu ilişkilerin zayıf olduğu, ayrıca düşük yoğunluğu sahip olduğu belirtilmektedir. Sol alt tarafta kaybolan ya da yeni ortaya çıkan temaların; zayıf bağlantıları temsil ettiği ifade edilmektedir. Sol üst tarafta yer alan gelişmiş ve yalıtılmış (niş) temaların ise düşük merkeziliğin yüksek yoğunluğun olduğunu, diğer temalar ile az ancak güçlü ilişkilere sahip olduğu, bu temaların zamanla motor temalar haline alma yeteneklerinin olduğu vurgulanmaktadır (Sott vd., 2021: 7). Bu açıdan araştırmada sağ üst kısımda motor temalar kümesinde yer alan anahtar kelimeler incelenmiştir. Savaş suçu ve güç ilişkisinin ortaya koyulduğu incelemede yazarların en fazla vurgu yaptığı kelimeler ve kelimelerin birbirleri ile güçlü ilişkileri merkezilik ve yoğunluk açısından ortaya koyulmuştur. Analizde birçok kelimenin motor temalar içerisinde yer aldığı gözlemlenmiştir.

Analiz sonucunda en önemli temaların yer aldığı birinci grup motor temaların; savaş suçu, savaş, Uluslararası Hukuk, adalet, Japonya, ikinci dünya savaşı, faşizm, Hindistan, milliyetçilik ve mutabakat (uzlaşma) kelimelerinden oluştuğu görülmüştür. Motor temaların ikinci grubunda; suç, güvenlik, insan hakları, soykırım, geçiş adaleti, çatışma, cinsiyet, durum, Birleşmiş Milletler ve askeri kelimeleri yer almıştır. Üçüncü grup motor temalar; terörizm, yasallık, güç, uluslararası insancıl hukuk, liderlik, suçluluk, caydırıcılık, hibrit savaş, İslam devleti ve ahlaki panik kelimelerinden oluşmuştur. Dördüncü grupta; uluslararası, Uluslararası Ceza Mahkemesi, silahlı çatışma, uluslararası ceza hukuku, cinsel şiddet, işbirliği, eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi, İnsancıl Hukuk, Uluslararası Mahkemeler ve uluslararası suçlar kavramları yer almıştır. Beşinci grup içerisinde; tarih, polislik, Çin, Dünya Savaşı II, imparatorluk, ırk, göç, hafıza (bellek), ırkçılık ve kentsel kelimeleri yer almıştır. Altıncı grup; polis gücü, yetki, barışma ve görünür olma kelimelerinden oluşmuştur. Yedinci grupta; işkence, film ve erkeklik kelimeleri yer almıştır. Motor temalar sekizinci grup; savaş suçları, soykırım, siyasi davalar, kominizm, milis güçleri ve insanların kavramlarından oluşmuştur. Dokuzuncu grupta; Afganistan, analiz, ilaç politikası, ilaçlar, isyan, yasadışı, uluslararası suç, ağ, Pakistan ve kaçakçılık kelimeleri yer almıştır. Her grup içerisinde yer alan kelimeler merkezilik ve yoğunluk açısından birlikte güçlü ilişkilere sahip olmuşlardır. Motor temalar açısından yazarların en fazla vurgu yaptığı kelimelerin merkezilik ve yoğunluğun fazla olduğu kavramlar birinci gruptan itibaren ifade edilmiştir. Sonuçlar birçok kelimenin savaş suçu ve güç araştırmalarında oldukça etkili olduğunu göstermiştir.

Şekil 9. Savaş suçu ve güç ilişkisinde vurgulanan anahtar kelimelerin eş birliktelik ağı

Şekil 9'da savaş suçu ve güç ilişkisinde vurgulanan anahtar kelimelerin ilişkilerine yer verilmiştir. Şekilde belirginliği ve bağlantıları yüksek olan anahtar kelimeler oldukça güçlü ilişkilere sahiptir. Analiz sonucunda savaş suçları, Uluslararası Hukuk, insan hakları, egemenlik, Birleşmiş Milletler, adalet, Japonya ve geçiş adaleti kavramlarının birlikte güçlü ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca şiddet, suç, savaş, Meksika, koruma, uyuşturucuya karşı savaş, cinsiyet, polis ve güç kelimeleri oldukça güçlü ilişkiler ortaya koymuştur. Analizde organize suç, terörizm, güvenlik, çatışma, uyuşturucu kaçakçılığı, Kolombiya, güvensizlik ve iç savaş kelimeleri de birlikte güçlü ilişkiler oluşturmuştur. Araştırmada küreselleşme ve kanun birlikte ilişkiye sahip olmuştur. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve uluslararası kelimeleri de birbirleri ile ilişki ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda organize suç, şiddet, güvensizlik ve terörizm kavramları da birlikte ilişkilere sahip olmuştur.

Analiz sonucunda savaş suçu ve güç araştırmalarında, savaş suçu, şiddet, uluslararası hukuk, savaş ve suç kavramları oldukça dikkat çekicidir. Yazarların Uluslararası Hukuka sürekli vurgu yapması, Uluslararası Hukuk Kurallarının genel olarak geçerliliğinin sorgulanmasını akıllara getirmektedir. Uluslararası literatürde geçmişten günümüze vurgulanan kavramlarda Uluslararası Hukuk en çok tartışılan kavramlardan biri haline gelmiştir. Bu durum özellikle gücü elinde bulunduran ülkelerin bu hukuki kurallara kendilerinin ne kadar riayet ettiklerini tartışma konusu haline getirmiştir. Ayrıca genel olarak güce ve sömürü politikalarına sahip olan ülkelerin Uluslararası Hukuk Kurallarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmesi, birçok ülkenin geleceğe yönelik faaliyetlerini benzer politikalar çerçevesinde şekillendirmesine neden olmuştur. Sonuç olarak güç, potansiyel savaş suçu aracı haline gelmiştir.

5. TARTIŞMA

Analiz sonucunda savaş suçu ve güç ilişkisine vurgu yapılan bazı kavramlar; savaş suçları, güç, şiddet, suç, savaş, terörizm, güvenlik, Uluslararası Hukuk, organize suç, insan hakları, soykırım, adalet, kanun, çatışma, tarih, cinsiyet, polis gücü, Birleşmiş Milletler, koruma, uyuşturucu kaçakçılığı, Uluslararası Ceza Mahkemesi, koruma sorumluluğu, egemenlik, yasallık, askeri, işkence, silahlı çatışma, iç savaş, küreselleşme ve güvensizlik olarak sıralanmıştır. Günümüz Filistin-İsrail savaşında, İsrail'in kullandığı orantısız güç; savaş suçuna, şiddete, soykırıma ve işkenceye verilebilecek örneklerdir. İsrail hükümetinin insansız politikaları, güven-

sizlik oluşturmakta, Uluslararası Hukuk, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin işlevselliğini sorgulatmaktadır.

Savaş suçu ve güç ilişkisini ortaya koyan araştırmalarda terörizmin sıklıkla vurgulandığı, oldukça etkili olduğu anlaşılmıştır. Günümüzde dünyanın birçok bölgesinde terörün bölgesel, toplumsal ve insanlık açısından birçok olumsuz etkileri söz konusudur. Güce sahip olan ülkelerin teröre karşı net bir duruş sergilememesi, ayrıca dünyanın birçok bölgesinde teröre destek vermesi, ülkelerin gelişmelerine yönelik faaliyetleri engelleyebilmektedir. Terörizm, özellikle güvenli bölgenin oluşumu, ekonomik, politik, bölgesel ve toplumsal kalkınmanın gerçekleşmesi önünde ciddi problemler oluşturmaktadır. Dünyada birçok ülke, güce sahip olması ile birlikte teröre ve terör destekçilerine açıktan destek vermektedir. Bu durum terör mağduru ülkelerin gelişmişlik düzeylerine olumsuz etkileri olmaktadır. Terörün her şekli, ülkelerin tarihine derin yaralar bırakmaktadır. Güçlü bir yapıya sahip ülkelerin teröre verdikleri her türlü destek, savaş suçlarının oluşmasına doğrudan katkı sağlamaktadır. Literatürde Bourgois (2001: 30) kültürel ya da politik açıdan direnişle karşı karşıya kalanların, terörün ya da şiddetin etkilerinden ve baskılardan kaçamadıklarını ifade etmiştir.

Savaş suçu ve güç ilişkisinin vurgulandığı araştırmada, cinsel şiddetin motor temalar kısmında yer aldığı gözlemlenmiştir. Merkezilik ve yoğunluk açısından son yıllarda yazarlar tarafından sıklıkla vurgulandığı görülmüştür. Günümüzde özellikle çocuklar ve kadınlar savaş suçlarından genel olarak en fazla etkilenen grup oluşturmaktadırlar. Savaşların oluşturduğu ahlak dışı uygulamalar, çocukların ve kadınların yaşam alanlarını ve insani değerlerini tehdit etmektedir. Nowrojee (2005: 87) cinsel şiddeti görünmez savaş suçu olarak değerlendirmiştir. Bu suçun dikkate alınmamasının uluslararası toplumun kadınların çektiği sıkıntıları küçümsemelerine, görmezlikten gelmelerine sebep olduğunu belirtmiştir. Ugwu ve diğerleri (2023: 41) ise 21. yüzyılda savaş suçlarının özellikle çocuklar üzerinde birçok olumsuz etkisi olduğunu, çocukların cinsel istismara, köleliğe ve birçok sıkıntı ile karşı karşıya kaldığını, savaş suçlarına son verme görevinin devletlerin sorumluluğunda olduğunu vurgulamışlardır.

Analizde Çin, Hindistan ve Pakistan kavramlarına vurgu yapıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca soykırım kelimesinin sıklıkla kullanıldığı anlaşılmıştır. Soykırım suçunun işlenmesinde güçlü (askeri veya politik açıdan) devletlerin etkileri söz

konusu olabilmektedir. Soykırım suçları dünya üzerinde unutulması zor izler bırakmaktadır. Clark (2009: 425) ülkelerin kendilerini savaş suçlarından ayırmak yerine, bu suçların işlenmesini kolaylaştırmaya yardımcı olan, insanlıktan çıkan ve kolektif suçun işlenmesine yol açan süreçlerden uzaklaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Alamgir ve D'costa (2011: 39) Hindistan ve Pakistan'ın Uluslararası Hukuk açısından savaş suçlarını soruşturma ve cezalandırma sorumluluğunu yüklediklerini, her iki ülkenin soykırım, soykırımı yönelik komplo, soykırımı doğrudan ya da dolaylı teşvik, soykırımı teşebbüs, soykırım suç ortaklığı gibi durumlara karşı soykırım sözleşmesini onayladıklarını ifade etmişlerdir. Onlar buna rağmen Pakistan ve Bangladeş arasında soykırım suçu işlendiğini, Çin'in bu soykırımı destek verdiğini belirtmişlerdir.

Araştırmada savaş suçu ve güç ilişkisinde gücün ve suçun birlikte hareket edebildiği anlaşılmıştır. Güce sahip olmak, birçok örgüt ya da ülke politikacısı için gücü kötüye kullanabilme anlayışını doğurmuştur. Bu durum dünyada meydana gelen savaşların özellikle maddi (dünyevi) çıkarlar için gerçekleştirildiğini göstermiştir. Sömürgeciliğin birçok ülkenin savaş politikası haline geldiği günümüzde, gücün adalet ve eşitlik için kullanıldığı platformların sayısı oldukça sınırlıdır. Michalowski (2009: 311) şirket ve devlet suçları açısından büyük suçların, her zaman büyük gücün ürünü olduğunu, gücün yoğunlaşması arttıkça işlenecek suçların da arttığını vurgulamıştır. Ruggiero ve Welch (2009: 299) dünyada gücün suç oluşumuna olan desteğine vurgu yaparak şirketlerin ve ülkelerin bu güç suçunun oluşumunda etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Küreselleşmede siyasi ve ekonomik eşitsizliklerin etkili olduğunu, şirketlerin ticarete bağlı olarak sömürü eylemlerinden yağma eylemlerine ve çeşitli şiddet biçimlerine sebep olan suçları işlediklerini, örneğin ABD'nin Irak'ı işgalinde politik, ekonomik ve kültürel güçlerin yönlendirmelerinin baskın geldiğini belirtmişlerdir.

Uygulamada savaş suçlarının araştırmalarda sıklıkla vurgulandığı, birçok kavram ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Dünyada işlenen savaş suçları, özellikle politikacılar (karar alıcılar) tarafından tetiklenmekte, özünde; sömürgecilik, ekonomik çıkar, güç oluşturma, toprakları genişletme, üstünlük kurma gibi birçok amaç barındırmaktadır. Savaş suçuna sebep olan bu eylemler genel olarak toplumların tepkisine sebep olmaktadır. Scagliola (2012: 424) Hollanda'nın Endonezya'da işlediği savaş suçlarının 1969'da kamuoyuna duyurulması neticesinde, Hollandalıların hükümete ve silahlı kuvvetlere olan güvenlerinin zedelenebileceği endişesinin

oluşturduğunu vurgulamışlardır. O yetkililerin, savaş suçu bilgisinin niteliğini kontrol etmeye ve etkisizleştirmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Uygulamada savaş suçu ve güç ilişkisini ortaya koyan incelemelerde Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yazarlar tarafından sürekli bir şekilde kullanıldığı, birçok kavram ile ilişkili olduğu, özellikle savaş suçlarının incelenmesinde etkili bir role sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu açıdan Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin işlenen savaş suçlarında erken müdahale açısından, suçları önleme veya suçluları cezalandırmaya yönelik aktif bir rol üstlenememesi birçok tartışmaya konu olmasını sağlamıştır. Uluslararası Ceza mahkemesi, güçlünün ve güçlünün destek verdiği devletlerin baskılarından kendilerini arındıramamıştır. Bu durum dünya üzerinde işlenen savaş suçlarının uzun süreler devam etmesine ve cezai yaptırımların işleme alınmamasına sebep olmaktadır. Kearney (2017: 34) İsrail'in işlediği savaş suçlarında Roma Tüzüğü'nün kabulüne ilişkin karşı oy kullanmasının bir kanıt oluşturduğunu, suç teşkil eden davranışların ortaya koyulmasının Uluslararası Ceza Mahkemesi için daimi bir kaygıya sebep olduğunu, Filistin'deki durumun uluslararası suçları kapsadığı ve bu suçların dile getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Araştırmada savaş suçu ve güç incelemelerinde yazarların Uluslararası Hukuk Kurallarına sıklıkla vurgu yaptıkları anlaşılmıştır. Uluslararası Hukuk Kurallarını yok sayan ülkeler, zayıf olan ülkelere aşırı bir güç sergilemekle kalmayıp insan hakları, insan onuru, insan yaşam alanı gibi hassasiyetleri göz ardı etmektedir. Birçok ülke dünyada daha güçlü bir konum elde edebilmek uğruna, hukuksuz bir şekilde farklı ülke topraklarını işgal edebilmekte, Uluslararası Hukuk Kurallarını hiçe saymaktadır. Weiss ve Agassi (2022: 895) Uluslararası Hukuki müzakerelerde ülkelerin müzakere oyunu oynadıklarını ifade etmiştir. Her ülkenin kanunlara bakmaksızın kendi çıkarlarını en üst seviyeye çıkarmaya çalıştığını, müzakerenin başarısızlıkla sonuçlanma durumunda ise çatışmayı savaş yolu ile çözdükleri bir oyun olarak nitelendirmiştir. Arslan (2023: 243) Hukuk Kuralları açısından dünyada devletlerin kuralsal çekişmeler, devlet dışında rol alan aktörlerin ya da sivil toplum kuruluşlarının kurumsal çekişmeler sergilediğini, bu açıdan Filistin-İsrail ya da Ukrayna-Rusya savaşlarında, güç asimetrisinin söz konusu olduğunu vurgulamıştır.

Analizde ABD, Afganistan ve Çin gibi ülkelerin savaş suçu ve güç araştırmalarında, yazarlar tarafından sıklıkla vurgu yapılan ülkeler arasında olduğu görülmüştür. ABD ve Çin dünyada güç açısından oldukça etkili iki ülkedir. Dünya üzerinde yaşanan savaşlarda genellikle doğrudan ya da dolaylı etkiler ortaya koymaktadırlar. Hashimy (2022: 10) ABD'nin siyasi stratejilerini korumak için terörist olarak adlandırdığı (Taliban) gruplar ile anlaşmaya gittiğini, Amerika'nın önce Afganistan'ın güvenliğini, daha sonra bölgenin ve dünyanın güvenliğini baltaladığını vurgulamıştır. Alp (2023: 174) ise Çin'in, İsrail ve Filistin çatışmasında kesin çözüme odaklanmak yerine ulusal çıkarlarını ön planda tutan faydacı bir yaklaşım sergilediğini, sınırlı bir müdahale anlayışı yürüttüğü, bu durumun Orta Doğu'da ABD'nin daha proaktif olmasına yol açabildiğini vurgulamıştır.

Araştırmada savaş suçu ve güç ilişkisi araştırmalarında Birleşmiş Milletler kavramının, yazarların vurguladığı anahtar kelimelerde, merkezileşme ve yoğunluğu yüksek olan motor temalarda ve eş birliktelik ağında birçok kavram ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Birleşmiş Milletler birçok güçlü batılı devletin işlediği veya desteklediği savaş suçlarını resmileştirdiği bir birlik olarak görev yapmaktadır. Tarihte birçok savaş bunun doğruluğunu ortaya koymuştur. Günümüzde ise İsrail'e açıktan destek veren batılı ülkelerin (ABD gibi) Gazze katliamı konusundaki sessizliği bunun en açık göstergelerindendir. Aral (2023: 4) uluslararası düzenin baş aktörlerinden olan Birleşmiş Milletler'in batılı güçleri temsil ettiği, 1945 sonrasında batı dışındaki devletler için 'denetim ve gözetim altına almak' anlayışına sahip olduğunu belirtmiştir. Topuz ve Arafat (373) ise Birleşmiş Milletler'in, 1947 yılında Filistin'in bölünmesine, 1948'de ise İsrail Devletinin kurulmasında etkili olduğunu vurgulamışlardır.

Analizde yazarların şiddet, savaş ve suç kelimelerine sıklıkla vurgu yaptıkları, kavramların birbirleri ile ilişkilere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Şiddetin, savaşın ve suçların bir arada olduğu ortamlarda, insanlık adına hiçbir şeyin gelişme gösteremeyeceği açıktır. Bu durum özellikle güçlü devletlerin, dünyada kalkınma hamleleri gerçekleştiren veya o potansiyele sahip olan ülkelere yönelik bir takım yaptırımları olarak değerlendirilebilir. Savaşlarda etkin olan ülkeler uzun yıllar savaşın etkilerini derinden hissetmektedirler. Bu durum ülkeler arası politikaları ve geleceğe yönelik uluslararası kararları etkileyebilmektedir. İbrahimy (2023: 5) ülkelerde savaş sebebi ile gerçekleşen ölümlerin, çatışmalardan haftalar ya da aylar sonra meydana geldiğini, savaşların oluşturduğu altyapı tahribatlarının ve kötü

sağlık koşullarının, savaş bölgelerinde yaşanan şiddetin kendisinden daha fazla insanın ölümüne sebep olduğunu vurgulamıştır.

Uygulamada güvenlik kavramının yazarlar tarafından sıklıkla vurgulandığı ve birçok kavram ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Savaş suçlarında ve güç kullanımında, bireylerin güvenliği en temel ihtiyaçlardan biridir. Günümüzde Filistinli vatandaşların genel olarak güvensiz bir ortamda yer alıyor olmaları, uluslararası toplumun insan hak ve özgürlüklerinin sorgulanmasını akıllara getirmektedir. Loshytskyi ve diğerleri (2023: 18064) güvenlik açısından uluslararası toplumun insan hak ve özgürlüklerini korumak için çeşitli kurumsal topluluklar oluşturduğunu, bu kurumların insan yaşamını ve sağlığını kanunlarla koruyan sosyal ve kültürel değerlere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Güvenlik olmadan hiçbir devlette, sağlık ve yaşamın korunmasına yönelik bir garantinin sağlanamayacağını belirtmişlerdir.

Analizde çatışma ve silahlı çatışma kelimelerinin vurgulanan anahtar kelimelerde, tematik süreçte ve tematik haritalarda yer aldığı anlaşılmıştır. Filistin-İsrail savaşında yaşanan çatışmalar, İsrail hükümetinin orantısız güç kullandığını, Gazze'de sağlık kuruluşları dahil birçok alanı tahrip ettiği, 21. yüzyılda birçok modern ülkenin bu duruma seyirci kaldığını göstermektedir. Gücün kötüye kullanıldığı bütün alanlarda, ülkelerin özellikle maddi çıkarları dikkate aldığı anlaşılmaktadır. İnsan haklarının ve özgürlüğünün sınırlandığı çatışma ortamlarında, güç ve savaş suçu birbirini destekleyen iki kavram olmuştur. Literatürde Özer (2023: 206) silahlı çatışmanın yaşandığı ortamlarda askeri gereklilikler çerçevesinde, birçok eylemin gerçekleştirilmesine ilişkin özgürlüğe sahip olunmadığını vurgulamıştır.

SONUÇ

Savaş suçu ve güç ilişkisinin analiz edildiği bu çalışmada, literatüre farklı bakış açıları kazandırılmıştır. Çalışmada dünyada birçok ülkenin gücü kötüye kullanarak savaş suçu işlediği veya işlenmesine sebep olduğu görülmüştür. Savaş suçlarının oluşmasında ve sürekliliğinde Uluslararası Hukuk Kurallarının veya Uluslararası Ceza Mahkemelerinin aktif bir rol üstlenmediği anlaşılmıştır. Uluslararası Hukuk Kurallarında gücün baskın bir faktör olduğu anlaşılmıştır. Çalışmada birçok ülke politikalarının maddi çıkarları ön plana aldığı, insanın ve insani değerlerin hırslar ve kötü niyetli emeller uğruna katledildiği görülmüştür. İncele-

me sonucunda savaş suçu ve güç ilişkisinin oldukça yoğun bir yapıya sahip olduğu, birçok kavramın bu ilişkide etkili olduğu anlaşılmıştır. Uygulama sonucunda yazarların araştırmalarında en fazla vurgu yaptığı anahtar kelimeler arasında savaş suçları, şiddet, suç, savaş, terörizm, güvenlik, Uluslararası Hukuk, organize suç, insan hakları, soykırım, adalet, kanun, Meksika, çatışma, tarih, uluslararası, polislik, geçiş dönemi adaleti, cinsiyet, polis, polis gücü, Birleşmiş Milletler, Çin, koruma, uyuşturucu kaçakçılığı, güç, Uluslararası Ceza Mahkemesi, koruma sorumluluğu, ikinci dünya savaşı, egemenlik, Japonya, yasallık, askeri, işkence, Ukrayna, uyuşturucuya karşı savaş, silahlı çatışma, iç savaş, Kolombiya, imparatorluk, faşizm, bilgi-iktidar ilişkisi, küreselleşme, güvensizlik, Hindistan, Latin Amerika ve mafya kelimelerinin yer aldığı anlaşılmıştır. Merkezilik ve yoğunluğun yüksek olduğu kavramlar açısından savaş suçu, savaş, Uluslararası Hukuk, adalet, Japonya, ikinci dünya savaşı, faşizm, Hindistan, milliyetçilik ve mutabakat kelimelerinin son yıllarda sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Analiz sonucunda savaş suçları, Uluslararası Hukuk, insan hakları, egemenlik, Birleşmiş Milletler, adalet, Japonya ve geçiş adaleti kavramlarının birlikte güçlü ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca şiddet, suç, savaş, Meksika, koruma, uyuşturucuya karşı savaş, cinsiyet, polis ve güç kelimelerinin oldukça güçlü ilişkiler ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Filistin-İsrail savaşının önlenmesinde başta güçlü ülkeler olmak üzere, Uluslararası Hukuk Kurallarının, uluslararası anlaşmaların ve ülke politikacılarının aldığı kararlar oldukça etkili olmaktadır. Araştırma sonucu elde edilen çıkarımlar aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

- İsrail hükümeti, Gazze ve Filistin'e yönelik orantısız güç kullanmaktadır. Dolayısı ile savaş suçu işlemektedir.
- Savaş suçu ve güç ilişkisinde ülke yöneticilerinin aldığı politik kararlar, ülkelerin geleceğini etkilemektedir.
- Ülkeleri savaşa sürükleyen etkili faktörlerden biri güçtür, ancak gücün yanında savaşın oluşmasına sebep olan birçok maddi çıkar söz konusudur.
- Gücü kötüye kullanan ülkelerin genel olarak sömürgecilik politikaları yürüttüğü, bu durumun savaş suçunun oluşmasında oldukça etkili olduğu anlaşılmaktadır.

- Dünyada birçok ülkenin din, dil, ırk, kültür ya da cinsiyet ayırımı yaparak uygulamalar gerçekleştirdiği, bu durumun da savaş suçlarının oluşumunda etkili olduğu anlaşılmaktadır.
- İsrail hükümetinin insan dışı faaliyetlerinin devam etmesi durumunda, tüm dünyada ciddi bir prestij kaybı yaşayabileceği ve özellikle ticaret hacminin daha fazla daralacağı öngörülmektedir.
- Birçok ülke vatandaşı savaflara yönelik tepkisini gerek sosyal medya gerek fiili yürüyüşler gerekse farklı yöntemler ile (herhangi bir spor müsabakası gibi alanlarda) tepkisel olarak göstermektedir. Bu durum savaşın genel olarak toplumlar tarafından kabul görmeyen bir yapısının olduğunu, ülke politikacılarının hem kendi toplumları hem de dünya toplumsal tepkilerini dikkate almamakla ciddi hatalar yaptıklarını göstermektedir.
- Geçmişte yaşanan savaşların etkilerinin halen günümüzde devam ediyor olması, ülkelerin insancıl politikaları ön plana almalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Savaşın biyolojik ve psikolojik etkileri uzun yıllar insanlığın zihnini meşgul etmekte, toplumsal barışın ve insanlık huzurun sürekliliğine engel olabilmektedir.
- Savaşa sebep olan ve savaş suçunun oluşmasına zemin hazırlayan karar alıcıların, meydana gelen maddi-manevi katliamlardan, soykırımlardan ve genel olarak haksız uygulamalardan; Uluslararası Hukuk karşısında hesap verebilir bir yapının etkinliğine acil ihtiyaç vardır.
- Dünya barışının sağlanabilmesi için özellik güçlü olarak nitelendirilen ülkelerin, diğer ülkelere yönelik politikalarında daha insancıl yaklaşımlar sergilemeleri gerekecektir.

Sonuç olarak ülke yöneticilerinin savaş suçlarının işlenmemesine yönelik tutarlı bir duruş sergilemeleri gerekmektedir. Özellikle ülke politikalarının genel olarak dünyanın kalkınmasını destekleyici niteliğe sahip olması, çıkarların ve hırsların insanlığın ve insan onurunun önüne geçmemesi anlayışına sahip olmanın önemi kavranmalıdır. Araştırma WoS kategorisinde savaş suçu ve güç ilişkisinin incelendiği 500 makale ile sınırlı tutulmuştur. Gelecek araştırmalarda savaşların oluşmasını önleyebilecek yenilenebilir enerji kaynaklarının ve toplumsal barışın ülke politikaları üzerindeki etkileri incelenebilir.

KAYNAKÇA

- ALAMGIR, Jalal & Bina D'costa (2011). "The 1971 Genocide: War Crimes and Political Crimes," **Economic and Political Weekly**, Vol: 46, No: 13, pp. 38-41.
- ALEXANDER, Jeffrey C. (2002). "On the Social Construction of Moral Universals: The 'Holocaust' from War Crime to Trauma Drama," **European Journal of Social Theory**, Vol: 5, No: 1, pp. 5-85. <https://doi.org/10.1177/1368431002005001001>
- ALP, Emine (2023). "İsrail-Filistin Çatışmasına Yönelik Çin Dış Politikası: Filistin Yanlısı Söylemden Ara Buluculuk Diplomasisine," **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, ss. 148-185.
- ALVI, Zaid Mustafa & Sana Haider (2023). "Unveiling Shadows of Power: Examining International Crime Accountability in the Wake of Conflict – A Study of US War Crimes Post-1991," **International Journal of Human Rights Law Review**, Vol: 2, No: 6, pp. 1-25.
- ARAL, Berdal (2023). "Uluslararası Hukuk Bağlamında Birleşmiş Milletler'in Batı ve Doğu Kudüs'ün İsrail Tarafından İşgaline Yönelik Tutumu," **Journal of Islamicjersusalem Studies**, Cilt: 23, Sayı: 1, ss. 1-18. <https://doi.org/10.31456/beytulmakdis.1230891>
- ARIA, Massimo & Corrado Cuccurullo (2017). "Bibliometrix: An R-Tool for Comprehensive Science Mapping Analysis," **Journal of Informetrics**, Vol: 11, pp. 959–975. <http://dx.doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- ARSLAN, Beyzanur (2023). "Hukuk Savaşının Kavramsal Çerçevesi ve Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme," **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, "Yeni" Savaşlar ve "Yeni" Ordular Özel Sayısı, ss. 221-247. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtrj.1394945>
- BOURGOIS, Pehilippe (2001). "The Power of Violence in War and Peace: Post-Cold War Lessons from El Salvador," **Ethnography**, Vol: 2, No: 1, pp. 5-34.
- BUFACCHI, Vittorio (2023). "War Crimes in Ukraine: is Putin Responsible? ", **Journal of Political Power**, Vol: 16, No: 1, pp. 1-6. <https://doi.org/10.1080/2158379X.2022.2105495>
- ÇATI, Mehmet Osman ve Sem Çamlıdağ (2023). "Realizm ve Uluslararası Hukuk Bağlamında İran-İsrail Nükleer Güç Rekabeti," **Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences**, Cilt: 1, Sayı: 45, ss. 306-336.

- CLARK, Janine N. (2009). "Genocide, War Crimes and the Conflict in Bosnia: Understanding the Perpetrators", **Journal of Genocide Research**, Vol: 11, No: 4, pp. 421-445. <https://doi.org/10.1080/14623520903309479>
- DAHL, Robert A. (1957). "The Concept of Power", **Behavioral Science**, Vol: 2, No: 3, pp. 201-215. <https://doi.org/10.1002/bs.3830020303>
- ECK, Nees J. & Ludo Waltman (2010). "Software Survey: VOSviewer, a Computer Program for Bibliometric Mapping", **Scientometrics**, Vol: 84, pp. 523-538. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0146-3>
- ELLEGARD, Ole (2018). "The Application of Bibliometric Analysis: Disciplinary and User Aspects", **Scientometrics**, Vol. 116, pp. 181-202. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2765-z>
- FLORES-MACIAS, Gustova (2023). "Violent Crime and the Expansion of Executive Power in Latin America", **Presidential Studies Quarterly**, Vol. 53, pp. 256-272. <https://doi.org/10.1111/psq.12832>
- FREEDMAN, Lawrence (2023). "Humanitarian Challenges of Great Power Conflict", **Daedalus**, Vol: 152, No: 2, pp. 40-51.
- GORDY, Eric (2004). "Serbia After Djindjic: War Crimes, Organized Crime, and Trust in Public Institutions", **Problems of Post-Communism**, Vol: 51, No: 3, pp. 10-17. <https://doi.org/10.1080/10758216.2004.11052169>
- GREEN, L.C. (1962). "Political Offences, War Crimes and Extradition", **The International and Comparative Law Quarterly**, Vol: 11, No: 2, pp. 329-354.
- GÜNTAY, Nükhet (2023). "11 Eylül Saldırıları ve Terörizm Ekseninde Yeni Savaş Kavramının Analizi", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 33, Sayı: 2, ss. 889-905.
- HASHIMY, Sayed Qudrat (2022). "Analysis of the United States' Liability for War Crime in Afghanistan", **Indian Journal of Law and Legal Research**, Vol: 3, No: 1, pp. 1-16. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4138859>
- HATHAWAY, Oona A., Paul K. Strauch, Beatrice A. Walton & Zoe A.Y. Weinberg (2019). "What is a War Crime?", **The Yale Journal of International Law**, Vol: 44, No: 1, pp. 53-113.

- İBRAHİMİY, Habibullah (2023). "The American war in Afghanistan Concluded precisely as it had Begun, but the Outcome was War Crime", **Law and Social Policy Review**, Vol: 1, No: 1, pp. 1-12.
- IMF (2023). **October 2023 World Economic Outlook**, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>
- IMF Library (2023). **World Economic Outlook: Navigating Global Divergences**, International Monetary Fund, Washington, DC. October. ISBN: 979-8-40023-580-1
- KARABAĞ, Rıza (2023). "Savaş ve Barış Ahlakı: Dinî Metinler, Uluslararası Hukuk ve Sivil Toplum Örgütleri Zemininde Bir Yaklaşım", **Mütefekkir**, Cilt: 10, Sayı: 20, ss. 483-513. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1405315>
- KEARNEY, Michael G. (2017). "On the Situation in Palestine and the War Crime of Transfer of Civilians into Occupied Territory", **Criminal Law Forum**, Vol: 28, pp. 1–34. <https://doi.org/10.1007/s10609-016-9300-9>
- KHAIRANI, Muhammad, Fadjrın W. Perdana, Purboyo, Driaskoro B. Sidarta & Surnata (2021). "Tinjauan Yuridis Kejahatan Perang Menurut Hukum Internasional", **Jurnal Indonesia Sosial Sains**, Vol: 2, No: 12, pp. 2126-2137.
- LABANCA, Nicola (2004). "Colonial Rule, Colonial Repression and War Crimes in the Italian Colonies", **Journal of Modern Italian Studies**, Vol: 9, No: 3, pp. 300-313. <https://doi.org/10.1080/1354571042000254737>
- LOSHYTSKYI, Mykhailo, Oleksandr Kolotilov, Roman Bogdanov, Vitalii Verbytskyi & Anton Cherniienko (2023). "War Crimes and Ensuring Ukraine's National Security Through the Prism of Russia's Armed Aggression", **Revista Gestão e Secretariado (GeSec)**, Vol: 14, No: 10, pp. 18061-18073. <http://doi.org/10.7769/gesec.v14i10.2885>
- MICHALOWSKI, Raymond (2009). "Power, Crime and Criminology in the New Imperial Age", **Crime Law Soc Change**, Vol: 51, pp. 303–325. <http://doi.org/10.1007/s10611-008-9163-z>
- NOWROJEE, Binaifer (2005). "Making the Invisible War Crime Visible: Post-Conflict Justice for Sierra Leone's Rape Victims", **Harvard Human Rights Journal**, Vol: 18, pp. 85-105.

- ÖZER, Adem (2023). "The Balance Between Military Necessity and Humanitarian Considerations Under International Humanitarian Law", **Turkish Journal of War Studies**, Vol: 4, No: 2, pp. 189-211. <https://doi.org/10.52792/tws.1335241>
- ÖZER, Çağlar (2023). "Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu", **Küllüye**, (Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı), ss. 582-605. <https://doi.org/10.48139/aybukulluye.1360984>
- RADIN, Max (1945). "War Crimes and the Crime of War", **The Virginia Quarterly Review**, Vol: 21, No: 4, pp. 497-516.
- RUGGIERO, Vincenzo (2007). "War, Crime, Empire and Cosmopolitanism", **Critical Criminology**, Vol: 15, No: 3, pp. 211-221. <https://doi.org/10.1007/s10612-007-9033-5>
- RUGGIERO, Vincenzo & Michael Welch (2009). "Power Crime", **Crime Law Soc Change**, Vol: 51, pp. 297-301. <https://doi.org/10.1007/s10611-008-9162-0>
- SCAGLIOLA, Stef (2012). "Cleo's 'Unfinished Business': Coming to Terms With Dutch War Crimes in Indonesia's War of Independence", **Journal of Genocide Research**, Vol: 14, No: 3-4, pp. 419-439. <https://doi.org/10.1080/14623528.2012.719374>
- SCHEFFER, David J. (1999). "War Crimes and Crimes Against Humanity", **Pace International Law Review**, Vol: 11, No: 2, pp. 319-340. <https://doi.org/10.58948/2331-3536.1236>
- SOTT, Michele K., Leandro S. Nascimento, Cristian R. Foguesatto, Leonardo B. Furstenau et al. (2021). "A Bibliometric Network Analysis of Recent Publications on Digital Agriculture to Depict Strategic Themes and Evolution Structure", **Sensors**, Vol: 21, pp. 1-28. <https://doi.org/10.3390/s21237889>
- SITOMPUL, Ariman (2023). "War Crimes In Palestine From The Perspective Of The International Criminal Court (ICC) ", **International Asia Of Law and Money Laundering**, Vol: 2, No: 4, pp. 158-162. <https://doi.org/10.59712/iaml.v2i4.72>
- TOPUZ, Zuhâl Ç. ve Mohammad Arafat (2023). "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 78, Sayı: 2, ss. 357-380. <https://doi.org/10.33630/ausbf.1065955>
- UGWU, Maureen O., Chioma O. Nwabachili & Godwin E. Ngwu (2023). "Child Soldier A War Crime under International Humanitarian Law: An Appraisal", **Unizik Law Journal**, Vol. 19, No: 3, pp. 30-42.

WALLACE, Michael D. (1971). "Power, Status, and International War. **Journal of Peace Research**, Vol: 8, No: 1, pp. 23-35.

WEISS, Uri & Joseph Agassi (2022). "Playing the Game of International Law", **Touro Law Review**, Vol: 38, No: 3, pp. 893-936.

İSRAİL - FİLİSTİN SAVAŞI'NDA ULUSLARARASI KURULUŞLARIN GÖSTERMİŞ OLDUĞU DİPLOMASİ PERFORMANSININ İNCELENMESİ: BM ÖRNEĞİ

Regarding the Diplomatic Conduct of International Organisations During the Israeli-Palestinian War: UN Sample

Dr. Mustafa CANBEY*

Geliş Tarihi: 8.03.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 10.04.2024

Öz

7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail - Filistin gerilimi, İsrail'in saldırıları neticesinde farklı bir boyuta geçmiş, yaşanan insanlık dramı pek çok açıdan travmaya yol açmıştır. Yıllardır bölgede süregelen çatışmalar savaşa evrilmiş, çalışmanın yazıldığı bugün itibarıyla (25 Şubat) ölü sayısı 30 bine yaklaşmıştır. Birleşmiş Milletler'in Kalkınma Hedefleri kapsamında barışın, doğanın, insani yaşam alanlarının her geçen gün iyileştirilmesi planlanan modern dönemde yaşanan hadiseler siyasal, ekonomik, sosyolojik, psikolojik ve bilimsel pek çok alanda tepki bulmuştur. İsrail - Filistin Savaşı'nda uluslararası toplum, kurum ve kuruluşların pek başarılı bir sınav vermediği düşünülmektedir. Verilen sözlerin hiçbiri yerine getirilememiş, yardım koridorları açılmamış, tahliye olmak isteyen halk sınır kapılarında bekletilmiştir. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler ve diğer kuruluşlar başta olmak üzere diplomatik kuruluşların Filistin halkını tek başına bıraktığı, Filistin'in hak ve hukukunu koruyamadığı söylenebilir. Bu çalışmanın problemi, sivil insanlar savaşın merkezinde bulunurken dip-

Abstract

The Israeli-Palestinian tension, which started on October 7, 2023, passed to a different dimension as a result of Israel's attacks, and the human tragedy experienced caused trauma in many aspects. The conflicts that have been going on in the region for years have evolved into war, and as of today (February 25), when the study was written, the death toll has approached 30 thousand. The events experienced in the modern period, which is planned to improve peace, nature and human living spaces day by day within the scope of the Development Goals of the United Nations, have received reactions in many political, economic, sociological, psychological and scientific areas. It is thought that the international community, institutions and organizations did not pass the test very well in the Israel-Palestine War. None of the promises could be fulfilled, aid corridors could not be opened, and people who wanted to evacuate were kept waiting at the border gates. In this respect, it can be said that the United Nations and other organizations, especially the Palestinian people, left them

* Türkiye Büyük Millet Meclisi Balıkesir Milletvekili, mcanbey10@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9238-7617

loması adına neler yapıldığı, uluslararası kurum ve organizasyonlarının barış adına nasıl bir performans gösterdiği, barış diplomasisi adına hangi devletin ya da hangi kuruluşun nasıl mücadele ettiği. Çalışmanın evrenini uluslararası kuruluşlar oluştururken, çalışmanın örneklemini Birleşmiş Milletler'dir. Bu bakımdan çalışma Birleşmiş Milletler örneği üzerinden ilerleyecektir. Çalışma nitel araştırma yönteminin ilkeleri benimsenerek yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın deseni mevcut durumu tahlil etmesi sebebiyle durum analizidir. Nitel araştırmanın en önemli ve en sık kullanılan veri toplama tekniklerinden doküman incelemesine (2016: 129-156) başvurularak, konuyla ilgili literatürdeki veriler toplanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada toplanan verilerin durumu betimsel analizle çözümlenerek, diplomasi trafiği adına BM'nin göstermiş olduğu performans derli toplu bir biçimde alan yazına eklenecek, mevcut durumdaki literatüre bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Filistin, İsrail, Diplomasi, Çatışma.

alone and failed to protect Palestine's rights and laws. The problem of this study is what is being done in the name of diplomacy while civilians are at the center of so much suffering, how international institutions and organizations perform in the name of peace, and how which state or which organization struggles in the name of peace diplomacy. While the universe of the study consists of international organizations, the sample of the study is the United Nations. In this regard, the study will proceed through the example of the United Nations. The study was conducted by adopting the principles of the qualitative research method (Yıldırım and Şimşek, 2016). The design of the research is situation analysis because it analyzes the current situation. By resorting to document analysis (2016: 129-156), one of the most important and frequently used data collection techniques of qualitative research, data in the literature on the subject were tried to be collected. By analyzing the data collected in this study with descriptive analysis, the performance of the UN in terms of diplomatic traffic will be neatly added to the literature and will contribute to the existing literature.

Key words: United Nations, Palestine, Israel, Diplomacy, Conflict.

GİRİŞ

İslam dünyasının ilk kiblesi olarak Mescid-i Aksa'nın ve onun içinde yer aldığı Kudüs-ü Şerif'in, Müslümanlarda özel bir konumu bulunmaktadır. Aynı zamanda tarihsel süreçte kronolojik olarak da bakıldığında insanlığın en eski yerleşimlerine ve medeniyetlerine Kudüs'ün ev sahipliği yaptığı görülebilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri Kudüs'te her inançtan insanlar barış ve huzur içinde hayatlarını devam ettirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Yahudi Soykırımı, bugünkü İsrail Devleti vatandaşlarının yerlerini terk ederek Filistin coğrafyasına taşınmasıyla, bölgedeki barış ortamı yavaş yavaş bozulmuş ve yerini bugün kanlı bir savaşa bırakmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yahudi nüfusun Filistin topraklarına göç etmesiyle ve Osmanlı'nın bölgedeki varlığını kaybetmesi neticesinde kan, gözyaşı,

gerilim, çatışma bölgede hiç eksik olmamıştır. Hem Filistin halkına yapılan haksızlıklar ve zulümler hem üç dinin kutsallarını içinde barındıran Kudüs'ün, özellikle de Mescid-i Aksa'nın mahremiyetine yönelik saldırılar periyodik ve stratejik olarak sürdürülmüş, barış politikası yerine savaş ve çatışmanın temeli hazırlanmıştır.

Bugün gelinen noktada Filistin halkını görmezden gelerek bölgede planlar yapılması, yeni haritaların çizilmesi, Filistin halkının yersiz yurtsuzlaştırılması bugün akan kanın en önemli nedeni olmuştur. 1947 yılında kesinleşen Filistin toprakları ile bugün arasındaki fark, harita üzerinde incelendiğinde de net olarak görülmektedir. Bölgeden uzaklaştırılmak istenen Filistin halkıyla birlikte asıl amacın bir ulusun, milletin, halkın yerlerinden edilerek ırksızlaştırılmasıdır. Millet olma hâliinden savuşturulmasıdır.

İçinde bulunduğumuz modern dönemde, teknoloji ve tekniğin sağlamış olduğu imkânlardan faydalanarak gelecek nesiller için daha yaşanabilir, daha adil ve barışın egemen olduğu bir dünya vizyonu yerine üzücü olaylar silsilesi yaşanmış ve yaşanmaya devam ediyor. İsrail'in saldırıları neticesinde çocuk, kadın, yaşlı dinlemeden tüm siviller bombaların, mermilerin hedefi hâline geldi. Birçok çocuk öksüz ve yetim kalarak akranlarına göre adil olmayan bir dünya düzeniyle hayatlarına devam etmek durumunda kaldı.

İsrail - Filistin Savaşı'nda uluslararası toplum, kurum ve kuruluşların pek başarılı bir sınav vermediği düşünülmektedir. Verilen sözlerin hiçbiri yerine getirilememiş, yardım koridorları açılmamış, tahliye olmak isteyen halk sınır kapılarında bekletilmiştir. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler ve diğer kuruluşlar başta olmak üzere Filistin halkının tek başına bırakıldığı, Filistin'in hak ve hukukunu koruyamadığı söylenebilir.

Bölgede iki devletli kalıcı bir barış çözümü sağlanmadıkça akan kanın durmayacağı ortadadır. İsrail'in, Filistin halkının temel haklarını hiçe sayan ve önüne çıkan her Filistinliyi öldürme yaklaşımı, kendi halkının güvenliğini de tehdit etmektedir. Savaş diplomasisi ya da savaş usulü kapsamında sivillerin çatışmalardan uzak tutulması gerekirken, sivillerin savaşın içinde tutulması iki taraf halkı için de ayrıca tehdit ve tehlike oluşturmuştur.

Dünyanın gözü önünde yaşanan bu katliam; devletleri, sivil toplum kuruluşlarını, uluslararası organizasyonları harekete geçirme mecburiyetinde bırakması

gerekirken, istenilen tepki ve duruş ortaya koyulamamıştır. İki devlet arasındaki mesele yine iki devlet arasında çözülsün görüşü hâkim olmuştur.

İki devletli çözüm bölgede kabul görseydi ve ilgili diplomatik hamleler atılmış olsaydı durumun vahametinin bu noktaya ulaşmayacağı düşünülmektedir. Bu tür durumlarda araya girecek devlet ve kurumların barış diplomasisi süreci yürütmesi tüm insanlığın sorumluluğundadır. Sivil yerleşim yerleri bombalanmış, gıda ve temiz suya erişim engellenmiş, elektrik ve yakıt ikmalinin Filistin'e erişmesi İsrail tarafından önlenmiştir.

Bu ve benzeri durumlar yaşanan acı ve dramın boyutunu büyütüştür. Bu savaşı durdurmanın yerine, ABD'de ve diğer batılı devletlerin İsrail saldırganlığını desteklemesi şiddetin boyutunu uç noktalara ulaştırmıştır. Bölgenin stratejik ve jeopolitik önemi göz önüne alındığında, bazı devletlerin yangına ateşle gitmesi, gerilimi üst düzeyde çıkarmış ve şiddet bir bakıma destek bulmuştur.

Batılı devletlerin politikalarındaki İsrail sempatanlığına rağmen, halk bu karara tepki göstermiş ve Filistin için, yapılan soykırım için sokaklarda gösteri yürüyüşleri düzenlemiştir. Bireysel girişimlerle yapılan bu organizasyonlar, BM gibi tanınırlığı, geçerliliği ve saygınlığı olan kuruluşları gölgede bırakmıştır. Yapılan protestolar sosyal medya aracılığıyla dünyanın her yerine ulaşmış ve tepkiler çığ gibi yükselerek artmıştır. Bu durum karşısında hoşnut olmayan Batı medyası ise yaşanan dramı medya organlarında ya göstermemeyi tercih etmiş ya da çok az temsil imkânı vermiştir. Böyle bir olayın medyada görünürlüğü ve gündemi belirlemesi kritik konumdayken temsilin az tutulması bir seçimin sonucu olduğu düşünülmektedir.

Bölgenin stratejik önemi tekrar hatırlandığında, İsrail'in Filistin halkını yok etmeyi amaçladığı görülebilmektedir. Çocuk, sivil, kadın, yaşlı demeden Gazzede bulunanları öldüren İsrail Devleti, Filistin halkına kendi ideolojisini dayatmaktan başka bir fırsat tanımadığı çeşitli örneklerle görülmektedir. Bölgede bulunanları ayırt etmeden öldüren İsrail, geri kalan Filistin halkını da göç etmeye mecbur bırakmıştır. Evinden yurdundan olan Filistin halkı dünyanın çeşitli yerlerine dağılarak ulus ve millet olma şuurundan uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu durumla en somut mücadele etmesi gereken Birleşmiş Milletler'in yürütmüş olduğu diplomasi trafiğinin başarısız mücadelesi, ilerleyen bölümlerde daha detaylı görülebilecektir.

Konuyla alakalı değinilmesi gereken bir diğer durum, “Filistin Sorunu” ve “İsrail Sorunu” arasındaki kavramsal tartışmadır. Meseleyi Filistin sorunu olarak tanımlamak istemeyen bir kesimin olduğu ortadadır. Bugün gelinen noktada yaşananlar ortadayken, ölen Filistinli sayısı her geçen gün artarken, evinden yurdundan olan Gazzelilerin sayısı dur durak bilmezken, 1947 sınırlarına bakıldığında bölgede hâkim ve egemen devlet Filistinken hâlâ İsrail'in mağdur olduğunu göstermek için İsrail sorunu kavramını kullananlar dikkat çekmektedir. Bu çalışmada bu durum da ele alınmaktadır. Filistin ve İsrail'in bölgedeki varlığı tarihsel bağlamda da ele alınmakta ve sürecin, durumun nasıl değiştiği ortaya koyulmak istenmektedir.

Bu çalışmanın problemi, sivil insanlar bunca acının odağında bulunurken diplomasi adına neler yapıldığı, uluslararası kurum ve organizasyonlarının barış adına nasıl bir performans gösterdiği, barış diplomasisi adına hangi devletin ya da hangi kuruluşun nasıl mücadele ettiği sorularına odaklanarak, İsrail – Filistin arasında yaşanan bu acı savaşın diplomatik boyutlarını BM özelinde ele almaktır.

Çalışmanın evrenini uluslararası kuruluşlar oluştururken, çalışmanın örnekle mi Birleşmiş Milletler'dir. Bu bakımdan çalışma Birleşmiş Milletler örneği üzerinden ilerleyecektir. 7 Ekim'de çatışmalar ilk başladığı günden bugüne kadar BM'nin ilk tepkisinin ne olduğu, barış diplomasisi adına hangi adımları attığı, yardım koridorları için ne kadar mücadele ettiği, BM'nin sahip olduğu yetkileri ne ölçüde kullandığı, bu süreçten sonra hangi adımları atacağı bu çalışma kapsamında incelenecek, uluslararası kuruluşlardan BM'nin sergilediği davranış, tutum ve diplomasi performansına yönelik bir çıkarımda bulunulacaktır.

Çalışma nitel araştırma yönteminin ilkeleri benimsenerek yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın deseni mevcut durumu tahlil etmesi sebebiyle durum analizidir. Nitel araştırmanın en önemli ve en sık kullanılan veri toplama tekniklerinden doküman incelemesine (2016: 129-156) başvurulmuş, konuyla ilgili literatürdeki veriler toplanmaya çalışılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e göre elde edilen verilerin yüzeysel olarak çözümlenmesi betimsel analizdir (2016: 237-268). Bu çalışmada toplanan verilerin durumu betimsel analizle çözümlenerek, diplomasi trafiği adına BM'nin göstermiş olduğu performans derli toplu bir biçimde alan yazına eklenecek, mevcut durumdaki literatüre bir katkı sağlayacaktır.

1. BÖLGENİN ÖNEMİ VE GEÇMİŞİNİ TARİHSEL BAĞLAMDA DEĞERLENDİRMEK

Günümüzde Filistin ile İsrail arasında devam eden kanlı çatışmayı anlamak için bölgede yaşanan tarihsel, siyasal ve sosyal olayların arka planına bakmak ve bu süreçlerle ilişkili aktörleri tanımak gerekmektedir. Günümüzde “Filistin-İsrail Çatışması” olarak tanımladığımız mevcut çatışmanın kökleri 20. yüzyıla dayanmaktadır ancak bölgenin geçmişi ile ilgili yapılacak kısa bir girizgâh, özellikle bölgenin dinî ve tarihi öneminin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Filistin toprakları günümüzde, batısında Akdeniz, güneyinde Mısır, doğusunda Ürdün ve Suriye, kuzeyinde ise Lübnan ile komşudur. Bu topraklarda hem Yahudiler ve Hıristiyanlar hem de Müslümanlar için dini öneme sahip birçok yer bulunmaktadır ve bölge bu bağlamda tarihsel süreç içerisinde birbirile iç içe geçmiş, karmaşık bir tarihe sahiptir. Filistin’in tarihi hem birçok büyük din açısından taşıdığı önem nedeniyle hem de Filistin’in Afrika ile Asya arasında değerli bir coğrafi kavşakta yer alması nedeniyle sık sık yaşanan siyasi çatışmalar ve şiddetli savaşlarla tarihe damgasını vurmuştur.

Osmanlı Devleti, 1517’den 1917’ye kadar, Ortadoğu bölgesine ve Filistin topraklarına hâkim olmuştur. Birinci Dünya Savaşı döneminde, Fransızlar ve İngilizler Ortadoğu’yu kendi aralarında paylaşmak için, İtalyanlar ve Rusya’nın da içinde olduğu, çeşitli gizli görüşme ve anlaşmalar (bkz. İstanbul, Londra, Sykes-Picot ve Saint Jean De Maurienne) yapmış ve bu görüşmelerde Osmanlı’nın egemenliği altında olan bu bölgelerde Arapların milliyetçilik duygularıyla Osmanlı’ya karşı harekete geçirilmesi öngörülmüştür (Umar ve Yenisu, 2020, s.36). Bu çerçevede Mekke Emiri Şerif Hüseyin ile İngilizler çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiş ve bölgenin yönetiminin kendi ve oğullarının krallıkları altında toplanacağına dair vaatler verilmiştir (Şahin, 2011, s.39). Örneğin bu süreçte İngilizlerin Mısır Valisi Mc Mahon ile Şerif Hüseyin arasında bu minvalde bir görüşme gerçekleşmiştir (Kürkçüoğlu, 1982, s.75-96). İngiliz ve Fransızların Osmanlı ve egemenliği altındaki Ortadoğu topraklarını paylaşma planı çerçevesinde her iki ülke de Sykes-Picot anlaşması ile bölgedeki çıkar alanlarını belirlemiş olsalar da Filistin toprakları ile ilgili net bir karara varamamışlardır. Bu tarihlere kadar bir yandan bölgeye yoğun bir Yahudi göçü devam ederken diğer yandan ise bölgedeki Araplar ile Filistin

topraklarında bir yurt edinme amacıyla olan Yahudilerin (Siyonizm Hareketi)¹ arasındaki çatışma dinamikleri İngilizler tarafından adeta halının altına süpürülerek ilerleyen dönemlere ertelenmiştir.

1917 yılı Kasım ayına gelindiğinde İngiliz hükümeti, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlara karşı Yahudilerin desteğini kazanmayı umarak Balfour Deklarasyonu'nu ilan etmiştir. Bu Deklarasyonda "Filistin'de Yahudi Halkı için ulusal bir yuva kurulması" sözü verilmekteydi (Karaköse, s.156). Filistin'deki Araplar, bölgedeki bir Yahudi vatanının Filistinliler için boyun eğdirme anlamına geleceğinden deklarasyona şiddetle karşı çıkmışlardır. İngilizler bu konuda Şerif Hüseyin'e bölgedeki Arapların hiçbir şekilde Yahudilerin kontrolündeki bir bölgede onların egemenliği altına verilmeyeceğine dair teminat vererek Şerif Hüseyin ve oğlu Kral Faysal'ı bölgeye devam eden Yahudi göçüne karşı ikna etmiştir. Ancak 1920 San Remo konferansı ile İngilizler ve Fransızlar bölgeyi paylaşmış ve Filistin, Irak ve Ürdün'ün yönetimi İngiliz Manda Yönetimi altına verilmiştir. O dönem itibarıyla bu toraklarda yaşayan ve İngilizlerin "Yahudi olmayan topluluklar" ibaresi ile haklarını koruyacağını teminatını verdiği Arap nüfus oranı ise yaklaşık 670.000 kişilik bir nüfus ile toplam nüfusun %85'ini teşkil ediyordu (Cleveland, 2008, s.273).

Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde İngilizler Filistin'in kontrolünü tam olarak ele geçirmiştir. Milletler Cemiyeti 1922 yılında, Filistin'in yönetimi için bir İngiliz manda yönetiminin esaslarına ilişkin 28 maddelik bir karar yayınlamıştır. Britanya'ya (ve bu konuda ortağı olacak ABD'ye) bölge üzerinde idari bir kontrol imkânı sağlayan ve Filistin'de Araplarla birlikte bir Yahudiler için bir yurt kurulmasına yönelik hükümler içeren bu belge, 1923'te yürürlüğe girmiştir (Yıldırım, 2021, s.3845). Burada özellikle "Yahudilerin bu topraklarda egemen bir güç olarak

1 Türel Yılmaz Şahin mezkûr kitabında (ss.34-39) bu konuyu şu şekilde anlatmaktadır: "Siyonizm Hareketi, Yahudilerin Filistin'de bir yurt edinme faaliyetleri olarak tanımlanabilir. 1880'li yıllarda Rusya'da ortaya çıkan Yahudi aleyhtarlığı neticesinde Rusya'dan Filistin'e Yahudi göçleri yaşanmıştır. Bununla birlikte Fransa'da Yüzbaşı olan Alfred Dreyfuss'un casuslukla suçlanarak ordudan atılması sonrası olayı takip eden Theodor Herzl (1860-1904), Yahudilerin dünya genelinde sürekli ezildiklerini ve bunun çıkar tek yolunun Yahudilerin kendi devletlerine sahip olmaktan geçtiğini iddia ederek 1896 yılında "Yahudi Devleti (Der Judenstaat)" isimli kitabı kaleme almıştır. 1897 yılında ise İsviçre'de ilk Dünya Siyonist Kongresi'ni toplamış ve bu toplantı sonrasında Siyonistler, Yahudiler için Osmanlı'nın egemenliğinde bulunan Filistin'de bir anayurt edinme çabasında olacaklarını vurgulamışlardır. Theodor Herzl 1900'lerin başında bu amaçla Osmanlı Padişahı 2. Abdülhamit ile 2 kez görüşmüş ancak olumlu bir sonuç alamamıştır. Zira Abdülhamit o dönem Avrupa ülkelerinden İstanbul'a ve Filistin'e yoğunlaşan Yahudi göçünün ileride devletin bekasına karşı bir zarar ortaya çıkaracağını düşünmekteydi... İttihat ve Terakki Partisi ise ilk olarak Yahudilerin Filistin'deki toprak satın almaları hususuna izin vermişse de daha sonra, bu durumun azınlıkların Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık hareketlerini başlatmaları durumunda yaratacağı tehlikeyi öngörerek, 1920'de Yahudilerin toprak satın alma izinlerini iptal etmişlerdir. Ancak bu tarihe kadar Yahudiler gerek toprak sahiplerine değerinin çok üstünde fiyatlar ödeyerek gerekse de daha sonraki yıllarda satın almak istedikleri toprakları muvazaalı bir şekilde başta Arapların üzerine tescilleyerek toprak satın almalarına devam etmişlerdir."

tek bir yönetim tesis edemeyecekleri” vurgulansa da bu tarihten 1948 yılında İsrail’in kuruluşuna giden süreç içerisinde bu durum özellikle bölgedeki arazi, su ve çeşitli ekonomik kaynakların kullanımına yönelik sebeplerle Arap-İsrail çatışmasına evrilmiştir. Siyonistler bu süreç içerisinde İngilizlerden aldıkları destekle, sürekli göç² yoluyla nüfuslarını artırmaya ve İngilizlerin bölgeden çekilmesinin ardından bu bölgeyi kendi egemenlikleri altına almaya gayret göstermişlerdir (Şahin, 2011, s.46). 1931 yılında bölgede yaşayan Yahudi cemiyetinin sayısı 170.000 iken 1947 yılına gelindiğinde bu sayı 600.000’i geçmiştir (Cleveland, 2008, s.282).

Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasından İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesine kadar geçen sürede Yahudiler, Dünya Siyonist Organizasyonu liderliğinde diplomasiye, ekonomik güce ve bazen de teröre başvurarak Filistin topraklarında kurulacak bir Yahudi devletinin temellerini atmışlardır. Siyonist lider Haim Weizman, İngilizlerin Filistin topraklarının kaderini belirlemede etkin rol oynayacağını öngörerek Birinci Dünya Savaşı sırasında bu ülkeye yaklaşmıştır. 1915’te Osmanlı’ya karşı isyan başlatmaları karşılığında Araplara Ortadoğu’da bir Arap Krallığı’nın vaat edildiği bir ortamda Siyonist hareket 1917’de İngilizlerden Filistin’de bir Yahudi Devleti sözü almışlardır. Meşhur Balfour Deklarasyonu ile “İngiliz hükümetinin Filistin’de Yahudiler için bir devlet oluşturulmasını desteklediği” duyurulmuştur (Ulutaş, Bölme vd, 2012, s.21).

Filistin topraklarında Arap-Yahudi gerginliği 1929 yılında Batı Duvarı için çıkan çatışmalarla zirveye çıkmıştır. Olayları araştıran Shaw Komisyonu manda rejimine karşı bir öfkenin yükseldiğini belirtmiştir. Komisyon olayların nedeni olarak artan Yahudi göçünün Araplar üzerinde oluşturduğu endişeye dikkat çekmiştir. Olaylardan sonra İngiliz manda yönetimi 1930 yılında Passfield Beyaz Belgesi olarak bilinen yeni bir belge ilan etmiştir. Belge kararlarına göre Yahudi göçleri durdurulacak, Yahudilere toprak satışı durdurulacak ve böylece yerli çiftçilerin hayat standardı korunacaktı. Filistinlilerin desteklediği kararlar Yahudiler tarafından tepkiye sebep olunca İngiltere üzerinde baskıya neden olmuş ve İngilizler Yahudiler lehine geri adım atmışlardır. İngilizlerin Yahudilerin lehine geri adı atması ve Yahudi nüfusunun artarak devam etmesi 1935’te Arap isyanına sebep olmuştur.

2 branice yükselme manasına gelen “Aliya” kelimesi ile isimlendirilen Filistin’e Yahudi göçü, o dönem Siyonist hareketin en büyük önceliklerinden biriydi. Dünyanın dört bir yanından Filistin’e getirilen/gelen göçmen dalgaları ilk olarak Rusya ve Yemen’den getirilmiştir. Daha sonraki yıllarda özellikle 1930’lu yıllara kadar yine Rusya ve Polonya’dan, 1930’lardan sonra ise Hitler’in Almanya’da yönetime gelmesiyle birlikte Almanya ve Doğu Avrupa’dan gelmiş/getirilmiştir. 1933-1948 yılları arasında Filistin topraklarına yasadışı yollarla gelen Yahudilerin sayısı ise 110.000 civarındaydı.

İngilizler isyana çok sert karşılık vererek birçok infaz ve sürgün ile olayları ancak 1939'da bastırılabilmiştir (İlbaş, 2023, s.202).

İngilizler bir yandan isyanı bastırırken bir yandan da artan Yahudi göçü nedeniyle siyasi bir çözüm arayışlarına girişmiştir. Bundan dolayı İngilizler sorunun çözümü için Peel Planı ile Arap ve Yahudi toplumlarının bir arada yaşamasının mümkün olmadığı gerçeği çerçevesinde iki devletli bir çözüm önerisi sunmuştur. Olayları yatıştırmak için atılan bu adım, olayları yatıştırmadığı gibi taraflar arasında şiddeti daha da artırmıştır ve İngiltere plandan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Fakat şiddetin bir türlü bitmemesi üzerine İngilizler 1939 yılında her iki tarafı da memnun etmeyecek MacDonald Beyaz Kitabı adında bir belge yayınlamıştır. Beyaz Kitap, toprak satışını yasaklamayı değil denetlenmesini ve Yahudi göçünü yasaklamayı değil sınırlandırılmasını çözüm olarak sunuyordu. Böylece bu belge ile İngilizler, Peel Planı'nda açıklanan iki devletli çözümü rafa kaldırmış ve iki halktan oluşan tek devlet önerisine dönüştürmüştür. Ancak bu da krizi derinleştirmiş ve her iki toplulukta İngilizlerin tutarsız politikalarından dolayı güven kaybı yaşanmasına neden olmuştur (İlbaş, 2023, s.203).

İkinci Dünya Savaşı boyunca İngilizler resmi olarak Beyaz Kitap politikasını sürdürmüş olsa da bölgede nispeten daha az çatışma yaşanmıştır. Bunun nedeni Yahudiler Nazi Almanyası'na karşı savaşan İngilizlerle ters düşmek istememesiydi. İngiltere Beyaz Kitap'ta öngördüğü on yıllık süreye yaklaşılınca çatışmalar tekrar başlamıştır. Siyonist Yahudilerin Irgun ve Stern örgütleriyle İngiliz askerlerine yönelik terör saldırıları durmadan devam ediyordu. Manda yönetiminin iyice gevşediği bir dönemde Yahudi örgütlerinin teröre başvurmasının sebebi İngilizlerin itibarını düşürüp hâkimiyeti ele geçirmektir. Irgun lideri Menahem Begin "İsrail toprağında İngilizlerin prestijini düşürürsek, buradaki hâkimiyetinin sona ermesi kendiliğinden olacaktır" demiştir. Nihayetinde bu politikanın sonucunda İngilizler bölgeye daha çok asker göndermek zorunda kalmış ve sonrasında bölgeden çekilmiştir (İlbaş, 2023, s.204).

1947'de Birleşmiş Milletler, Filistin'deki İngiliz Mandasını Arap ve Yahudi devletlerine bölmeyi amaçlayan, Bölünme Planı olarak bilinen 181 sayılı Kararı kabul etmiştir. 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti kurulmuş ve ilk Arap-İsrail Savaşı'nın fitili ateşlenmiştir. Savaş 1949'da İsrail'in kazanımıyla sona ermiş, ancak 750.000 Filistinli yerinden edilmiş ve bölge 3 parçaya bölünmüştür: İsrail Devleti, Batı Şeria (Ürdün Nehri) ve Gazze Şeridi.

Birinci Dünya Savaşı'ndan Filistin İngiliz Mandası'nın kurulmasından İsrail'in bağımsızlığını ilan ettiği 1948 yılına kadar geçen sürede Siyonist hareket, kurulacak Yahudi devletinin siyasi, sosyal ve ekonomik temellerini atmıştır. 1929 yılında Dünya Siyonist Örgütü Filistin'de Yahudi Ajansı'nı kurmuştur. Bir konsey, idari komite ve yürütme kurulundan oluşan Yahudi Ajansı, devlet öncesi dönemde Yahudi otoritesi şeklinde çalışmış ve hem Aliya'yı hem de göçmenleri topluma adapte etme çalışmalarını yönetmiştir. Yine bu dönemde din, eğitim ve sosyal yardım işlerini koordine eden Ulusal Konsey (1920), Hahambaşılık (1921), merkezi İbranice eğitim sistemi, İsrail Teknoloji Enstitüsü (Technion) ve Kudüs İbrani Üniversitesi kurulurken Milli Yahudi Fonu Filistin'de toprak almaya ve Yahudi yaşam alanlarını genişletmeye devam etmiştir. İlerde İsrail Savunma Kuvvetleri'nin çekirdeğini oluşturacak Haganah da bu dönemde kurulmuştur (Ulutaş, Bölme vd, 2012, s.22).

Filistin toprakları, milattan önce başlayan tarihsel süreçten II. Dünya Savaşına kadar, savaşın yıpratığı ve çok tartışmalı bir bölge olmaya devam etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında İngilizlerin Mandater yetkilerini bırakmasının ve devamında Birleşmiş Milletlerin desteğiyle, 1948 yılı mayıs ayında İsrail Devleti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Birleşmiş Milletlerin bu yetkisini kullanması ve bunun sonucunda ortaya çıkan İsrail Devleti, günümüze kadar gelen süreçte gerek Arap-İsrail Savaşları (1948, 1967 Altı Gün Savaşı, 1973 Yom Kippur Savaşı, Lübnan-İsrail Savaşı vd.) gerekse 1948 yılından bu yana Filistin halkına karşı işlediği zulüm ve son olarak 7 Ekim 2023 tarihinden sonraki soykırım noktasına ulaşan hukuk ve insan hakları tanımazlığıyla bölgede sorunlar yaratmaya devam etmektedir (Joshua, 2018).

2. ULUSLARARASI BİR KURULUŞ OLARAK BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM), ÖNEMİ, SORUMLULUK VE YETKİ ALANI

1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası çok kapsamlı bir kuruluştur (Onaran, 1962: 319). Mevcutta 193 üyesi bulunan Birleşmiş Milletler, kuruluş aşamasında belirlenen ilke amaçlar doğrultusunda çalışmalarına devam etmektedir. Merkezi New York'ta bulunan örgütün Cenevre, Viyana ve Nairobi ofisleri de bulunmaktadır (mfa.gov.tr, 2024). Her üye devletin bir oy hakkı vardır (Çubukgil, 1950: 174).

Birleşmiş Milletler, kuruluş amacında da belirtildiği üzere uluslararası platformda dünyanın ve insanlığın karşı karşıya kaldığı sorunlara karşı ortak bir çözüm geliştirmek, daha yaşanabilir bir dünya mirası bırakmak için çalışmalarını yürütmektedir. Antonio Guterres, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri olarak görevine devam etmektedir. Birleşmiş Milletler'in ana organları;

Genel Kurul,

Güvenlik Konseyi (BMGK),

Ekonomik ve Sosyal Konsey (EKOSOK),

Vesayet Konseyi,

Uluslararası Adalet Divanı,

BM Sekreteryası'dır (mfa.gov.tr, 2024).

Birleşmiş Milletler'in ana organı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'dur (BMGK). Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında BMGK ana sorumluluğa sahiptir. Konseye 15 üye devlet bulunmaktadır. Bunların beşi daimi üyedir; Çin, Fransa, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık ve ABD. Birleşmiş Milletlerin kendi askeri gücü bulunmamaktadır. Üye devletler gönüllü olarak her barış gücü harekâtı için gerekli olan askeri ve polis personelini belirleyerek bölgeye intikal ettirmektedir (Vehbi Şahoğlu, 2023: 3).

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri neticesinde devletler ve halklar, yaşanan acıların bir daha yaşanmaması adına Milletler Cemiyeti'ni kurmuştur. Milletler Cemiyeti'nin kurucu devletleri dünya barışının tesis edilmesi adına her konuda karar almakla yetkili görülmüştür. Uluslararası barış adına mücadele edecek olan örgüt, barış adına özel önlemler almakla görevlendirilmişti. Ancak yola çıkılan ülkeler işleyiş de aynı verimi sağlamamıştır. Milletler Cemiyeti'nin uygulamadan ziyade ideallerle gündeme gelmesi, Cemiyetin temsil ve yaptırım gücünün düşük kalması, barışın sağlanması adına yeterli adımların atılamamış olması Milletler Cemiyeti'ni başarısızlığa sürüklemiş ve akabinde İkinci Dünya Savaşı yaşanarak büyük bir yıkım daha meydana gelmiştir (Kutlu, 2018: 179).

Kutlu'ya göre yaşanan bu başarısızlık ve sadece söylemden ibaret olmak biçimi, Milletler Cemiyeti'ni başarısız kılmış ve barışın daha güçlü adımlarla tesis edilebilmesi

için Birleşmiş Milletler 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın büyük yıkımı sonrasında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için kurulmuştur (2018: 180).

Birleşmiş Milletler'in ana amacı; uluslararası barış ve güvenliği tesis etmektir. Birleşmiş Milletler, barışı tehdit eden eylemleri ortadan kaldırmak için ortak önlemler almakla ve barışın bozulmasına yol açabilecek tehlikeleri adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun bir şekilde barışçıl yollarla çözmekle yükümlü görülmüştür. Sadece savaş değil küresel ölçekte etkisi olabilecek ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, eğitim, sağlık gibi alanlarda da barışçıl ve sürdürülebilir bir organizasyon kurmak için girişimlerini başlatmıştır.

Birleşmiş Milletler uluslararası bir örgüt olmasına rağmen, kendi gücüyle hareket ederek bağlayıcı kararlar alabilme yeteneğine sahip bir kurum değildir. Kutlu'ya göre örgütün bağlayıcı karar alma yetkisinin tek yolu, uluslararası barış ve güvenliği sağlamakla yükümlü olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'dir (2018: 180). Güvenlik Konseyi'ni, örgüt üyesi olsun veya olmasın bütün devletlerin uymak zorunda olduğu bağlayıcı kararlar alabilme gücüne sahiptir. Ancak bunun bile uygulamadaki güçlüğü tartışmaya açık bir konudur. Filistin'de sivil halk bombalanırken Konsey'in devreye girememiş olması bunun en somut örneğidir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Antlaşması'na göre Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'ne uluslararası barış ve güvenliği koruma konusunda yetki verilmesine rağmen bu yaptırım gücü niteliğinde değil tavsiye niteliğinde kararlardır. Elbette işlenen suçlar daha sonra Uluslararası ceza mahkemeleri aracılığıyla yargıya taşınabilmektedir. Ancak anında etki gösterecek bir mekanizmanın olmadığı görülmektedir.

Kutlu'ya göre Güvenlik Konseyi'nin BM Antlaşması çerçevesinde belirlenen görev ve yetkileri şu şekildedir:

“BM ilke ve amaçları çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliği korumak, Silah üretimini düzenleyici önlemler almak, Tarafların sorunlarını barışçıl yollardan çözmeleri için görüşmeye davet etmek, Uluslararası uyuşmazlıklara yol açabilecek anlaşmazlıkları ve sorunları araştırmak ve bu sorunların ya da maddelerin çözümü için tavsiyede bulunmak, Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için güç kullanımına başvurmak ya da onay vermek, Yerel anlaşmazlıkların bölgesel düzenlemeler aracılığıyla barışçıl yollarla çözülmesini teşvik etmek ve bu bölgesel düzenlemelerin BM yetkisi dahilinde kullanılmasını sağlamak, Genel Kurul'a Genel Sekreter ataması konusunda tavsiyede bulunmak, Kurulla birlikte Uluslararası

Adalet Divanı yargıçlarını seçmek, Uluslararası Adalet Divanından yasal konularda hukuki rapor talep etmek, BM'ye yeni üye kabulü konusunda Genel Kurul'a tavsiyede bulunmak” (Kutlu, 2018: 182).

Hızla değişen dünya karşısında Birleşmiş Milletler'in faaliyetleri önem kazanmıştır. Tüm devletlerin çıkarını koruyacak, ortak aklın somut çıktılarını uygulatabilecek bu tür uluslararası kuruluşlar hayati öneme sahiptir. Savaş, göç, ekonomi, işsizlik, çevre, iklim değişikliği gibi temel sorunlar Birleşmiş Milletler'in hassasiyet gösterdiği konuların başında gelmektedir. Çünkü bu tür sorunlar sadece kendi bölgesini değil, bir domino etkisi yaratarak tüm dünyayı etkileyebilmektedir (Cingi, 2012: 116-117).

Çevrenin insan eliyle oluşturulan yıkım ve afetlerinden koruyamamak iklim değişikliğini hızlandırabilmektedir. Amerika'da yaşanan çevre yıkımı Avrupa'yı ve Asya'yı etkilediği gibi tam tersi durumda da farklı kıtalar bu olumsuzluktan nasibini alabilmektedir. Benzer şekilde bir ülkedeki işsizliğin çok yüksek seviyelere ulaşması başka ülke ya da kıtalara göçü hızlandırmaktadır. Yaşanan göçü sayıca fazla olması, göç yönetimini zorlaştırmaktadır. Gittikleri ülkelerde zaten öteki konumunda bulunan göçmenler, yönetilemeyen göç karşısında hem kendilerini hem gittikleri bölgedeki insanları farklı sorunlarla karşı karşıya bırakabilmektedir (Bozlağan, 2004: 229).

Bu bakımdan bir bölgede yaşanan olumsuz gelişmeler küresel boyuta çok hızlı taşınabilmektedir. Birleşmiş Milletler ve benzeri uluslararası kuruluşlar bu tür durumlarda ortak sağduyuyu oluşturmak, tüm insanlığın çıkarına kararlar alarak farkındalık kazandırmak bakımından önemli bir misyonu üstlenmiş durumdadır (Cingi, 2012: 125). Peki Birleşmiş Milletler son dönemde yaşanan İsrail – Filistin Savaşı'nda başarılı bir sınav vermiş midir? Savaşı durdurmak için gerekli adımları atabilmiş midir? İnsani yardım koridorlarının açılması noktasında üye devletleri harekete geçirip aktif tutabilmiş midir? Bu ve benzeri sorular Birleşmiş Milletler'in pek çok açıdan eleştirilmesine yol açmış ve Birleşmiş Milletler'in organizasyon yapısına karşı merak uyandırmıştır.

Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları yoksulluğun son erdirilmesi, çevrenin korunması, iklim krizine karşı önlem alınması, refahın adil paylaşımı ve barışı hedefliyor. BM'nin çalıştığı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları şunlardan oluşuyor.

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>

Birleşmiş Milletler, Türkiye ve diğer üye devletler dahil "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları"na ulaşılması için hem 17 maddelik hedef belirlemiştir. Bu hedeflere ulaşılması için projeler üzerine çalışmalarına devam etmektedir. Birbiri ile bağlantılı 17 maddelik hedef, Türkiye dahil tüm dünyada insanların karşı karşıya kaldığı temel problemlerin çözümüne odaklanmaktadır. 2030 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için desteklerini sürdürüyor. Kalkınma hedeflerinde daha yaşanabilir, daha adil, daha çevreci bir dünya planlaması arzu edilirken, uygulamada karşılığı bulunmamaktadır. Filistin ile İsrail arasında yaşananlar, öteki tarafta Rusya ile Ukrayna arasında yaşananlar, dünya genelinde savaşın boyutunu artırmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Birleşmiş Milletler'in önemi, kapsamı ve yetki alanı meselesine tekrar dönüldüğünde, Birleşmiş Milletler'in mevcut yetki ve etki alanının çok sınırlı olduğu, bazı yaptırımları yeniden düşünülmesi ve bağlayıcılığının olması gerektiği görülebilmektedir. İsrail ile Filistin arasındaki çatışma masum Filistin halkını hedef almaya başladığında Birleşmiş Milletler'in çok geç kaldığı, tepki göstermekten başka bir aksiyon alamadığı, yardım koridorunun açılmasında bile pasif görevde kaldığı görülmüştür. Bu bağlamda tüm dünyada barışın sağlanması

için üye olan ve olmayan devletlerin uymakla yükümlü olduğu konuların tartışıl-
maya açılması ve Birleşmiş Milletler'in kendini yenileyerek geliştirmesi gerektiği
söylenbilir.

Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs'taki misyonuyla ilgili Vehbi Şahoğlu'nun yaptığı
çalışma da bu çalışmanın konusuyla paralellik göstermektedir. Dünya genelinde
barışı sağlamak için Birleşmiş Milletler'in varlığı bulunmak da ancak somut karşı-
lık bulamamaktadır. Vehbi Şahoğlu Kıbrıs meselesiyle ilgili Birleşmiş Milletler'in
başarısız misyonunu çalışmasında şu şekilde ifade etmiştir:

"Kıbrıs'ta konuşlanan Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFCIYP) son dö-
nemlerde sadece sınırlarda belirlenmiş bölgelerde asgari iki personelden oluşan
kolluk gücü görevini yapmaktadır. Bu gücün, barışı zorlama yetkisi yoktur, sade-
ce Genel Sekreterin toplumlar arası görüşmeleri teşvik etme çabalarını destekle-
mek ve kolaylaştırmak için vardır. Kısacası, BM güçleri sadece müzakerelerin de-
vam etmesi için statükoyu korumaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
(BMGK), Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulmak için iyi niyet misyonu
olarak çalışmaktadır ve bu nedenle 1968'den beri iki toplumun temsilcileri ara-
sında eşit koşullarda birçok toplumlar arası müzakereler gerçekleştirmiştir. BM-
GK'nin beş daimi üyesine verilen veto yetkisi nedeniyle BM'in siyasi olarak yete-
rince demokratik ve anayasasına uygun davranmadığı görülmekte olup; bu çoğu
üye devletler arasında adaletle çelişmektedir. Bu, gücün yanlış davranışlarına ne-
den olabilir ve yalnızca kendi ülkeleri için kazanımlar elde etmek için hareket ede-
bilirler. BM'in, bu beş devletin hakimiyetine ve yönetimine bağımlı olmaya devam
ediyor olması sonucunda BMGK uluslararası sistemde küresel barış ve güvenliğe
ilişkin ana hedefine ulaşma konusunda etkisiz hale geliyor. Son yıllara kadar BM
himayesinde Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum liderler arasında sayısız müzakereler ya-
pılmış, ancak hiçbir anlaşma sağlanamamıştır. Bu nedenle BM Kıbrıs sorununda
çözüme ulaşmak için arabulucu tekniklerini yeniden gözden geçirmelidir" (Vehbi
Şahoğlu, 2023: 1).

3. GEÇMİŞTEN BUGÜNE BÖLGEDE YAŞANAN ÇATIŞMALARA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN DİPLOMATİK DAHLİ VE HAMLELERİ

Filistin-İsrail çatışmasının, başladığı ilk günlerden bugüne gerek bölgesel gerek
küresel güçlerin gerekse de uluslararası aktörlerin bir şekilde dahil olduğu veya

dahil olmak zorunda kaldığı bir konu olduğu görülmektedir. Bu aktörlerin her birinin söz konusu çatışmaya yönelik müdahil tutumlarının kimi zaman bölgede tansiyonu daha da arttıran kimi zamansa bölgede huzur ve güvenliğin sağlanması amacını taşıdığı izlenmektedir.

BM söz konusu olduğunda ortaya konan çabaların bölgedeki kan ve göz yaşını dindirmeyi, bölgede sürdürülebilir bir barış ve güven inşasını öncelediği iddiası görülmektedir. Bu iddianın ne derece başarıya ulaştığının en büyük cevabı ise maalesef bugün hâlâ büyük bir vahşetle ve yıkımla Filistin'in İsrail tarafından maruz bırakıldığını gördüğümüz tablo vermektedir. Peki BM neden başarısız kalmaktadır? Bu sorunun cevabı aslında yukarıda da açıklandığı üzere BM'nin yapısıyla ve bu yapının merkezini oluşturan Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerinin tutumunda saklıdır demek yanlış olmayacaktır. Bu bölümde de geçmişten incelemelerle BMGK üyelerinin Filistin-İsrail çatışmasına olan yaklaşımları ele alınacaktır. Zira söz konusu yapının üyelerinin adı geçen çatışmaya yönelik tarihi tutumlarının, bugünkü tutumlarının anlaşılması noktasında önemli olacağı düşünülmektedir.

3.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD, İsrail'in kuruluş sürecinden sorunun günümüze kadar devan eden her aşamasında ağırlığını hissettiren ve soruna bir şekilde müdahil olan bir ülke profiline sahiptir. İsrail'i kurulduktan sadece dakikalar sonra tanıdığını açıklayan Birleşik Devletler'in konuya yönelik ilk ve en önemli yaklaşımı olarak gösterdiği tavır İsrail'in varlığını ve güvenliğini korumaya yönelik olarak şekillendirdiği tartışmasız yükümlülüğüdür. ABD, İsrail devletini kuruluşundan itibaren destekleyen, himaye eden ve koruyan politik argümanlar ve yaklaşımlar sergilese de İsrail özelindeki bu politika ve yönelimlerinde zaman zaman Ortadoğu'daki genel politikası içerisinde sınırlı ve dar kapsamlı da olsa bazı değişikliklere gitmiştir.

ABD'nin İsrail ve İsrail-Filistin Sorunu'na yaklaşımı incelendiğinde gözden kaçırılmayacak bir başka etken ise ABD'deki güçlü İsrail lobisidir. Bu durum İsrail lobisinin güçlü etkileri düşünüldüğünde her ABD yönetiminin ister istemez dikkat etmek ve desteğini yanında görmek istediği bir yapının ABD iç politikasından, dış politikasına dek ne kadar etkili olduğunu da göstermektedir. Nitekim bu realite ABD yönetimlerinin yıllarca Filistinlilere ve söz konusu soruna bakışını yakından etkilemiştir.

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra -Soğuk Savaş Döneminde- batı merkezli dünyanın lideri olarak Ortadoğu'da Sovyet yayılmacılığının önünü kesmek, bölgede bir denge sağlayarak hem çatışma ya da çatışmalara son vermek hem de bölgedeki kendi çıkarlarını maksimize edip, koruyacak bir profile büründüğü görülmektedir. Nitekim Soğuk Savaş döneminde ABD'nin İsrail-Filistin Sorunu'na yaklaşımı da genel olarak bu minval örtüsünde olmuştur. ABD, Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra da söz konusu sorunun muhatapları üzerinde etkili olan -mutlak manada- ya da bu denli yüksek etkide bulunma gücünü elinde tutan tek devlet olmuştur.

ABD'nin İsrail kurulduktan sonra bu ülkeye 1948-1967 yılları arasında ekonomik vb. gibi destekleri söz konusu olmuş ancak askerî açıdan desteğiye daha sınırlı olmuştur. 1967 Savaşı ve sonrasındaki 1973 Savaşı ile ABD'nin sorunun içerisinde daha aktif bir şekilde yer almaya başladığını görmekteyiz. 1967 Savaşı'nın hemen öncesinde Mısır ve Suriye gibi bölgedeki SSCB yanlısı ülkelere bizzat SSCB'ce yapılan askeri yardımların, ABD'yi İsrail'e daha önce yaptığı askeri ve teknik yardım programlarını daha da arttırmaya yöneltmiştir. ABD'nin İsrail'e yönelik bu yüklü silah ve teknik yardım programları 1973 Savaşı'nda da kendini göstermiştir. ABD'nin sorunun çözümüne yönelik hamlelerinin ise özellikle Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'in yoğun diplomatik faaliyetlerinde kendine yer bulduğunu görmekteyiz. ABD bu diplomatik hamlelerle özellikle Mısır-İsrail ve Suriye-İsrail arasındaki ateşkes görüşme ve anlaşmalarında arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Washington yönetimlerinin BM çatısı altında da kurumun 242 sayılı kararına³ göre bir çözümünden yana olduklarını dillendirse de 1988'de Arafat'ın İsrail'in varlığını tanımamasına dek FKÖ'yü bir terörist yapı olarak nitelendirdiklerini görmekteyiz. Bu tarihten sonra ise ABD, Arafat ve FKÖ ile diyalogunu arttırmaya yönelmiş, 1991 yılında gerçekleştirilen Madrid görüşmelerinde de artık ABD'nin sorunun çözümü için başat unsur olduğunu göstermektedir.

Tüm bunlara karşın ABD'nin zaman zaman İsrail'e olan desteğini çektiğini/ çekmek zorunda kaldığını da görmekteyiz. Ancak bunlar ABD-İsrail arasında derinlemesine çatlaklar oluşturacak boyutlarda olmamıştır. Nitekim İsrail'in kuruluşundan bu yana BM'de Filistinli mültecilerin işgal edilmiş topraklarına dönüşünü

3 242 Sayılı Karar: 6 Gün Savaşı'nın ardından BMGK'ca alınan karardır. Ortadoğu'da adil ve kalıcı bir barış çağrısı yapılırken; İsrail'den işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi, bölgedeki devletlerin de güvenli ve tanınmış sınırlar içinde var olma haklarına saygı duyulması istendi.

desteklemiş ve bu yönde oy kullanmıştır. Ancak ABD'nin bu konudaki tutumu 1994 yılında Clinton dönemiyle son bulmuştur ve ABD artık Doğu Kudüs'ü işgal edilmiş toprak olarak nitelendirmekten vazgeçmiştir.

George W. Bush'un iktidara gelmesiyle de yeni yönetim ilk etapta Clinton yönetiminden farklı bir yaklaşımla İsrail-Filistin sorununa yönelmeyeceğinin izlenimlerini vermiştir. Buna göre ABD, İsrail-Filistin Sorunu'na aktif olarak eğilim göstermeyip, dikkatini daha çok Irak'a kaydırmaya başlamıştır. Bush yönetiminin ilk yıllarında dikkat çeken bir diğer yaklaşım ise ABD'nin 2000 yılında olası bir Irak harekâtı için Arapların desteğini almak amacıyla İsrail-Filistin Sorunu'nda İsrail cephesinden biraz sıyrıldığını, sorunun çözümü için hazırlanmış Suudi Barış Planı'nı destekler gözüküp, İsrail'e zaman zaman eleştiriler yönelttiğidir. Hatta Başkan Bush Suudi Barış Planı'nın hemen öncesinde ilk kez Filistin Devleti'nin kurulmasını destekleyebileceklerini açıklamıştır.

11 Eylül ise ABD'nin soruna yönelik yaklaşımına etki eden unsurların başında geldi. Nitekim 11 Eylül sonrası vizyon ve misyonunu küresel terörle mücadele olarak açıklayan ABD, Ariel Şaron'un Filistin topraklarını işgal edip, Oslo prensiplerini ihlal etmesini ve Filistin ile Yaser Arafat'ı resmen kuşatarak dış dünyadan izole etmesini göz ardı etmiş; İsrail'e yönelik gerçekleşen Filistin saldırılarını da terörist faaliyet olarak nitelendirip, bunu global terörün bir parçası saymıştır. Ancak İsrail'in özellikle Cenin Mülteci Kampı ve Nablus'ta yaşattığı olaylar uluslararası kamuoyunda ciddi eleştiri ve kınamalar alınca, Başkan Bush da 4 Nisan 2002 tarihinde İsrail'den Filistin topraklarından çekilmesini istemiştir.

ABD, İsrail ile olan yakın bağları nedeniyle dünya kamuoyunda İsrail'in Filistin'deki şiddetine karşı çıkan unsurlarca sıklıkla anti-Amerikancı bir yaklaşıma maruz kalsa da sorunun nihai çözümü olarak aslında bu iki devletin barış ve güvenlik içerisinde yan yana yaşamalarını görmektedir.⁴ Zira ABD yönetiminin bölgede İsrail ile olduğu kadar Müslüman Arap ülkeleriyle de yakın ticari, ekonomik ve askeri iş birlikleri söz konusudur. Buna rağmen yukarıda da izah edilen çeşitli nedenler ve bölgedeki ABD varlığının gerekleri çeşitli tehditlere maruz kaldığıdaysa özellikle ABD'deki şahin kanadın etkin olduğu ve İsrail'in radikal tavırlarını Tel Aviv'in varlık sebebi olarak nitelendirdiğini görmekteyiz. ABD ayrıca bugüne

4 Dr. Rifat Uçaroğlu, *Siyasi Tarih (1798-2001)*, Der Yayınları, 6. Basım, Kasım 2006, s.850-851; US. EU Share Vision of Israel and Filistine Side by Side, Bush Says Washington File, 2 Mayıs 2002, VS Deporment of Stoke, <http://usingfo.state.gov>

dek BMGK'da oylanan İsrail'in Doğu Kudüs'te yeni yerleşim birimleri açmasının önlenmesi kararlarının da İsrail'in Filistin'e yönelik şiddetine karşı olan kararlarının birçoğunu da veto etmiştir.

3.2. Rusya

BMGK üyesi olan ve Soğuk Savaş Dönemi'nde Varşova Paktı'nın liderliğini üstlenen Rusya'nın gerek Ortadoğu Bölgesi'nde gerekse de İsrail-Filistin Sorunu'nda aldığı tutum ve uyguladığı politikalar uluslararası camiada hem önemli sonuçlar doğurmuş hem de yakından takip edilmiştir.

Avrupa ülkeleri gibi Rusya'nın sahip olduğu Yahudi nüfus ve İsrail devleti kurulmadan önce Yahudi toplumunun burada "Pogrom" adı verilen şiddet eylemlerine maruz kalması ve yine Yahudi milli devleti İsrail'e ve öncesinde Yişuv'a buradan yapılan "Aliyah" ismi verilen kitlesel Yahudi göçlerini Rusya ve Yahudi etkileşimi açısından not aldıktan sonra Rusya'nın soruna olan yaklaşımı konusuna devamla ilk önce belirtebileceğimiz nokta İngiltere'nin bölgedeki mandayı sona erdireceğini açıklayıp konuyu BM çatısı altına getirmesidir. Bu aşamada Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB-Rusya) bölgede bir Yahudi devletine olumlu baktığını görmekteyiz. Nitekim 1947'de BM çatısı altında yapılan toplantıda SSCB temsilcisi A. Gramyko konuşmasında şunları vurgulamıştır: "Filistin'i iki bağımsız devlete bölme fikrinin tarihte önemi büyük olacaktır. Çünkü bu karar hala bazı Avrupa devletlerinin sınırlarındaki kamplarda bulunan yüzbinlerce Yahudi'nin yasal hakkıdır."⁵ SSCB konuyla ilgili olarak yapılan oylamada da olumlu oy kullanmıştır.

1948 yılında İsrail devleti kuruluşunu ilan ederken onu ilk tanıyan ülkelerden biri yine SSCB olmuştur. Bu tanıma, diplomatik ve askeri etkileşimi de beraberinde getirmiş; 1948'deki ilk Arap-İsrail Savaşı'nda SSCB, bazı Doğu Avrupa ülkeleri aracılığıyla İsrail'e silah ve teknik malzeme yardımında bulunmuştur. Ancak ilerleyen zamanda gerek küresel gerekse bölgesel dengelerde gelişen değişim ve tutumlar SSCB-İsrail ilişkilerinde de farklılıklara yol açmıştır. Zira İsrail'in bu dönemlerde gerek Kore konusunda ABD liderliğindeki Batı dünyasının yanında yer alması gerekse de uluslararası arenada ABD'nin güçlü desteğine yönelmesi SSCB'nin bu ülkeyle ilişkilerinde değişikliklere yol açmıştır.

5 Jann A. DiGeorgio Later, "The US-PLO Relationship From Dialogue to the White House Lawn" David W. Lesch, *The Middle East and the United States* (Colorado: Westview Press, 1996), s.254 içinde, Milliyet, 8 Nisan 2002

Aynı dönemlerde Ortadoğu'da Mısır ve Suriye gibi Arap ülkelerinin Batı, İsrail ve ABD karşıtlığı bu ülkelerle SSCB'yi yakınlaştırmıştır. Böylece Arap ülkeleri ve İsrail aracılığıyla Ortadoğu, Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB'nin karşı karşıya geldiği bir başka merkez üs olmuştur.

SSCB 1956 yılında yaşanan ve İngiltere, Fransa, İsrail üçlü koalisyonun Mısır'a saldırmasıyla çatışmaya dönüşen Süveyş Krizi'nde aktif rol oynamış, koalisyonun çatışmalara son verip bölgeden çekilmemesi halinde Londra ve Paris'i nükleer saldırıyla tehdit etmiştir. SSCB lideri Kruşçev'in bu hamlesi sonuç vermiş, Nasır'ın Mısır'ı rahat bir nefes almıştır. SSCB'nin petrol ve enerji zengini bir bölge olan Ortadoğu'da bu denli etkin olması elbette ki ABD'yi rahatsız etmiştir. Buna rağmen ABD'de enteresan bir şekilde koalisyonun bu saldırı ve müdahalesine karşı çıkmıştır.

1967'de gerçekleşen, Arapların yenilgisi İsrail'in ise topraklarını daha da genişleterek kazandığı zaferle biten ve Altı Gün Savaşı olarak nitelendirilen ikinci Arap-İsrail Savaşı'nda ise SSCB, Arap ülkelerinden taraf olsa da söz konusu bu ülkelere (Mısır, Suriye, Ürdün) ciddi manada bir yardım ya da destek vermemiştir. Zira SSCB bu savaşta Arap ülkelerine vereceği askeri ya da teknik konuda bir desteğin bölgede ABD-SSCB krizine yol açabileceğini düşünmekteydi.

1973'teki savaştan sonra ise SSCB taraflar arası diyaloga ve kalıcı bir barışa dayalı BM hamlelerini desteklemiş, bu doğrultudaki BMGK kararlarında olumlu oy kullanmıştır. Ancak ABD'nin Camp David sürecinde oynadığı rol SSCB'yi hem bu süreçten hem de sorundan dışlanmış izlenimine yol açmıştır.

70'li yıllarla birlikteyse SSCB, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında ilişkilerin geliştiğini, Moskova'ya FKÖ ziyaretlerinin yapıldığını hatta burada bir FKÖ temsilciliğinin açıldığını, SSCB'nin uluslararası arenada Filistinlilere destek açıklaması yaptığını görmekteyiz.

Soğuk Savaş'ın hemen sonrasında ise daha çok kendi iç sorunlarına yönelen Rusya'nın, İsrail-Filistin Sorunu'nda ABD'ye nazaran daha geri planda olduğu görülmektedir. Ancak kendisi bir Ortadoğu uzmanı olan Primakov'un 1996 yılında Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesi, Rusya'nın sorunun çözümünde ve bölgede tekrar aktif bir hale bürünmesine yol açmıştır. Hatta Primakov, bölgeye yaptığı ziyaretlerde başta İsrail-Filistin Sorunu olmak üzere bölgedeki tüm sorunların

Ortadoğu'da huzur, barış ve istikrar için çözülmesi gerektiğini; bu konuda Rusya'nın üzerine düşeni yapmaya hazır olduğuna benzer açıklamalar yapmış ancak bu arabuluculuk taktiği İsrail tarafından ret edilmiştir. Filistin cenahı ise tam tersi istikamette adımlar atmış, Yaser Arafat bizzat Moskova'yı ziyaret ederek, sorunun çözümü ve İsrail'in işgal topraklarından çekilmesinin Rusya arabuluculuğuyla gerçekleşebileceğine inanmıştır .

İntifada sürecinde ise Rusya, ABD, AB ve BM'den oluşan "Dörtlü Yapı-Orta Doğu Dörtlüsü" taraflara çatışmalara son verme çağrısının yanında "İki Devletli Çözüm" dayanan bir de çözüm taslağı sunmuştur. Bu taslak genel olarak Madrid Konferansı⁶ sürecinde ortaya atılan toprak karşılığında barış ilkesiyle o güne kadar ki BM kararlarının toplamından oluşuyordu. Rusya söz konusu bu taslağı BM-GK'da da kabul etmiştir. Ayrıca taslak 2005 yılına dek Filistin'in resmi statüsünün de belirlenmesini içeriyordu. Ancak bu girişimler sonuç vermemiş ve üstelik İsrail Batı Şeria'da "Ayrım Duvarı" nı⁷ Rusya ve birçok devletin tepkisine rağmen inşa etmeye başlamıştır. Rusya İsrail'in Filistin topraklarında giriştiği yerleşim yeri inşalarını da sıklıkla eleştirmektedir. Rusya'nın sorun içerisindeki tutumuna yönelik önemli ve bir o kadar da ciddi olan bir gelişme Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in 2013 yılının hemen başında Filistin topraklarına gerçekleştirdiği ziyaret olmuştur. Medvedev, Filistin lideri Mahmud Abbas ile yaptığı görüşmenin ardından yaptığı açıklamasında kendilerinin bağımsız Filistin'i tanıdıklarını söylemiştir.

Rusya'nın soruna yaklaşımı konusunda ortaya attığı iki önemli tezi de incelemek de faydalı olacaktır. Bu tezlerden ilki İsrail'in haksız işgalleri için Filistinlilere tazminat ödemesi, ikincisi ise Kudüs'ün ikili bir statüye ayrılıp Doğu Kudüs'ün uluslararası bir yapıya yönetilmesidir.

3.3. İngiltere

Filistin'deki İngiltere varlığı Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgeyi kaybetmesiyle başlar. Ancak İngiltere'nin bölgeye yönelik çalışmalarının çok daha önce başladığı bilinmektedir. Zira daha önce yapılan gizli anlaşmalar aracılığıyla (Syces-Picot, McMahon-Hüseyin Mektuplaşmaları, Balfour Deklarasyonu

6 Madrid Konferansı: 1991 yılında İsrail ile Arap devletleri (Suriye, Filistin, Lübnan, Ürdün) arasında bir barış süreci başlatmak amacıyla İspanya'nın ev sahipliğinde ABD ve SSCB tarafından desteklenerek yapıldı.

7 Ayrım Duvarı: Utanç Duvarı olarak da bilinir. 2002 yılında Ariel Şaron'ın girişimleriyle yapımına başlandı. Filistinliler ırkçı duvar, İsraililer ise güvenlik duvarı olarak adlandırmaktadır.

nu) bölgeye yönelik, farklı unsurlarla planlamalar vs. yapılmıştır. Savaş sonunda ise Birleşik Krallık, Filistin'de Suriye'den ayrı bir yönetim kurmuştur. Oluşturulan bu yeni yönetime meşruluk sağlamak için de konuyu Milletler Cemiyeti'ne (MC) getirip 1922 yılında bu topraklarda resmi manda yönetimini oluşturmuştur. Birleşik Krallık Filistin Mandası'na atanan ilk manda yüksek komiseri olan Herbert Samuel -kendisi de bir Yahudidir- bundan sonraki çalışmalarında Yahudi unsuru önceleyen tutum ve çalışmalar izlemiştir .

Birleşik Krallık Filistin Mandası 1946 yılına dek Maverai-Ürdün Emirliği'ne bağlı bir özerk bölge olarak yönetilmiş ancak bu tarihten sonra da Ürdün'den ayrılmış; nihayetinde İngiltere'nin 1948'de çekilmesiyle de bu topraklarda ki manda yönetimi son bulmuş; hemen akabinde ise İsrail devleti kuruluşunu ilan etmiştir.

İngiltere gerek küresel arenada ki siyasi, sosyal, ekonomik diğer uğraşları gerekse de Filistin mandasındaki Arap ve Yahudi toplumu arasındaki her geçen gün artan gerilim ve çatışmaların sorunu çıkmaza sokup, düzeni zorlaştırması, sorunun yol açtığı maddi- manevi kayıplar vb. gibi nedenlerle önce 1947'de mandadan çekilmiştir. Bundan sonra ise İngiltere bölgede kurulan İsrail devletini tanımış, bu ülke ile birçok farklı alanda ilişki kurmuştur. Aslında bu yakınlaşma İngiltere açısından bir bakıma Ortadoğu politikaları için bir zaruretti de denebilir. Zira I. Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu'da çıkarları doğrultusunda yeni bir düzen oluşturma çabasına giren İngiltere'ye ve politikalarına zamanla bölgede tepkiler oluşmaya başlamış, özellikle de 2. Dünya Savaşı sırasında Arap Milliyetçiliği İngiliz düşmanlığı etrafında birleşmiş ve bölgede bu doğrultuda ya yeni aktörler oluşturmuş ya da yine bu doğrultuda olaylar zincirine yol açmıştır. Yaşanan bu gelişmeler de İngiltere'yi bölgede güvenilir bir partner ihtiyacına götürmüştür. Bu da İsrail'den başkası olmamıştır.

1956 yılında yaşanan Süveyş krizi ile Nasır'ın Kanalı millileştirmesine verilen en büyük tepkilerden biri de kuşkusuz İngiltere'nindir. Zira Nasır'ın bu kararı İngiltere tarafından bölgedeki finansal ve stratejik çıkarları açısından kabul edilemezdi. Nasır'ın Mısır'ına karşı harekete geçen İngiltere'nin yanında Fransa'nın yanı sıra İsrail de vardı. Oluşturulan üçlü koalisyonca yapılan anlaşmaya göre önce İsrail, Mısır'a saldırmış; akabinde savaşı durdurmak bahanesiyle Nasır'dan müdahale isteğinde bulunan İngiltere ve Fransa; Nasır'dan ret cevabı alınca saldırıya geçmiştir. SSCB ve ABD'nin bu duruma tepki göstermesi üzerineyse İngiltere ve

ortakları çekilmek zorunda kalmıştır. Süveyş Kanalı Krizi aslında bölgede hegemonların değiştiğinin en çarpıcı fotoğrafı olmuştur. Bölgede daha önce başat güç olan İngiltere ve Fransa Soğuk Savaş dönemiyle dahil oldukları Batı Bloğu'nun lideri ABD ve karşıt kampın lideri SSCB'nin müdahaleleriyle çekilmek zorunda kalmış, bölgedeki eski faal pozisyonlarını da bu ülkelere terk etmek durumunda kalmışlardır. Ancak bu durum söz konusu ülkelerin bölgeden mutlak manada silinmesi olarak yorumlanmamalıdır.

İngiltere bundan sonraki süreçte İsrail-Filistin Sorunu'na yönelik politika ve uygulamalarında BM faaliyete yönelmiş; söz konusu sorunla ilgili olarak BM çatısı altındaki çalışmalarda, komisyonlarda bulunmuş; bölgeye ve soruna yönelik ABD tez ve çalışmalarını, barış görüşmelerini desteklemiştir.

İngiltere'nin yakın dönemde zaman zaman İsrail-Filistin çatışmasına yönelik çözüm içinse iki devletli model seçeneğinden yana olduğu anlaşılmaktadır. Bu husus bir dönem İngiltere Başbakanlarından David Cameron tarafından BM 66. Genel Kurulu toplantısında İngiltere'nin sorunun iki devletli modelle çözülebileceğini⁸ savunduğunu belirtmesiyle de görülmüştür.

Yine İngiltere'nin sorunun çözümüne yönelik bir hamlesi olarak eski başbakanlarından Tony Blair'in 28 Temmuz 2015 tarihinde Filistin- İsrail sorunu ile ilgili gelişmeleri değerlendirmek ve Filistin –İsrail müzakerelerini yeniden başlatmak amacıyla Kahire'ye gittiğini⁹ görmekteyiz. İngiltere daha önce de yapılan görüşmelerde sorunun çözümü sürecinde – İsrail'in taraftar olmamasına rağmen- İsrail'ce Gazze'ye uygulanan ambargonun sona erdirilmesinden yana taraf olmuş, İngiltere parlamentosunun bir alt kanadı olan Avam Kamarası da Filistin'in devlet olarak tanınmasına ilişkin önergeyi 2014 yılının Ekim ayında 274 oyla kabul etmiştir.

3.4. Fransa

İsrail ile olumlu olarak nitelendirilebilecek ilişkilere sahip olan Fransa'da uluslararası Siyonist hareket ile ilişkiler İsrail'in kurulmasından önceye dayanır. İsrail'in kurulmasından sonra da bu ilişkiler ilerletilerek devam ettirilir. Fransa 1956 yılındaki Süveyş Krizi diye tabir edilen olayda İngiltere ve İsrail ile birlikte Mısır'a karşı hareket etmiştir.

8 www.haberler.com/ingiltere-basbakani-ndan-arapbahari-vurgusu-3010709-haberi/

9 www.trtturk.com/haber/ingiltere-eski-basbakani-blair-misirda-142987.html

Yaşanan bu krizin ABD ve SSCB'nin oynadığı rolle sona ermesinden sonra başta Mısır olmak üzere SSCB tarafından desteklenen Arap devletleri ordularını güçlendirme çalışmalarına girişmiştir. Bu süreçte benzer tutum sergileyen İsrail'in silah, teçhizat ve teknik açıdan tedarikçilerinden biri de Fransa olmuştur. Fransa- İsrail ilişkileri; De Gaulle döneminde MOSSAD'ın¹⁰ Paris'te büro açmasına izin verilmesiyle bir üst perdeye taşınmış oldu. Ancak Paris'te ki bu büro, Fas muhalefetinin önemli isimlerinden Mehdi B. Bereke'nin Fransa istihbaratı ve MOSSAD'ın ortaklaşa operasyonu ile Fransada öldürülmesinin oluşturduğu olumsuz havadan ötürü kapatılmıştır.

Fransa'nın, İsrail'in askeri ve teknik konularda olan ana tedarikçi rolü de 1966 yılına dek sürmüştür; Fransızların Cezayir'den çekilmesinden sonra De Gaulle bu durumun sona erdiğini ve İsrail tarafından kendilerine ödenen savaş uçakları parasını geri vermeyeceklerini¹¹ söylemiştir. Bu durum Fransa ve İsrail arasında gerilime yol açmış; İsrail'in cevabı 1969 yılında Fransa'nın Cherbourg Limanı'ndan beş füze gemisini kaçırmak olmuştur .

Fransa bu ve bundan sonraki süreçte ise soruna yönelik BM planlarını desteklemiştir. Ayrıca 2014 yılında önce parlamento Filistin'in devlet olarak tanınmasını kabul etmiş; ardından senato genel kurulunda aynı gündeme yönelik karar tasarısı 146 "hayır" oyuyla karşılık 153 "evet" oyuyla kabul edilmiştir. Görüşmeler sırasında hükümet adına konuşan Avrupa İşlerinden Sorumlu Bakan Harlem Desir, Fransa'nın söz konusu sorununa yaklaşımının barış içinde yaşayacak iki devletli çözümden yana olduğunu vurgulamıştır.

Senatodan çıkan bu karar her ne kadar sembolik olsa da karar Filistin ve İsrail cenahlarında farklı tepkilerle karşılandı. Alınan kararlar Filistin tarafında memnuniyete yol açarken; İsrail'in Paris büyükelçiliği konuyla ilgili olarak alınan kararların İsrail-Filistin barışına giden imkânları azaltıcı bir etkiye yol açabileceğini ifade etmiş; İsrail Başbakanı B. Netanyahu da daha öncesinde Fransa'nın Filistin'i bir devlet olarak tanıma girişiminde bulunmasını bir hata olarak değerlendirmiştir.¹²

İsrail – Filistin Sorunu'na Fransa'nın yaklaşımı konusunda Fransız bir yetkilinin Al- Monitor'a verdiği bilgide Fransa'nın yakın zamanda BMGK'dan Filistin

10 MOSSAD: İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü isimli İsrail istihbarat örgütüdür. Resmi olarak 13 Aralık 1949'da kurulan servisin merkezi Tel Aviv'dir.

11 Hnn.us/articles/751.html (17/10/2007)

12 www.aljazeera.com.tr/haber/fransa-senatosu-filistin-taninmasini-istedi

devleti lehine bir karar çıkarılmasına öncülük edeceğini de söylemiştir. Kararın ne olacağı ya da nasıl ve neyi içereceğine yönelik olaraksa temel parametrelerin 1967 Hattı'na dayanan sınırlar, Kudüs'ün iki devletçe başkent olarak paylaşılması ve Filistinli mülteciler karşısında iki tarafta mutabık kalınan bir çözüm olacağı şeklinde olmuştur. Aynı yetkili bu konuyla ilgili olarak BMGK'da yapılacak oylamada ABD'yi veto etmeme konusunda Fransa'nın ikna etmeye çalışacağını belirtmiştir. İsraili kaynaklar ise ABD'nin böyle bir kararı veto etmeyeceği yönündeki Fransız varsayımlarını pek geçerli gerçekçi bulmamıştır. Zira ABD'nin bölgede İran meselesine yoğunlaştığı dönemlerde İsrail'i ikinci bir diplomatik cephede karşısında görmek istemeyecektir.

Fransa'nın Filistin konusundaki diplomatik mesaisini arttırması İsrail'i pek hoşnut etmese de Filistin tarafında olumlu karşılanmıştır. Ayrıca kaynaklar bölgedeki diğer Arap devletleriyle (Mısır ve Suudi Arabistan gibi) olumlu sayılacak ilişkilere sahip olan Fransa'nın bu barış girişimlerinin; Araplar ve İsrail arasındaki ilişkilerin normalleşmesi ve bölgesel ekonomik iş birliği doğrultusunda Fransa'nın bölgeselci yaklaşımıyla uyuştuğunu da belirtmektedir.¹³

3.5. Çin

BMGK'nın 5 beş daimî üyesinden biri olan Çin genel olarak diğer konularda olduğu gibi İsrail- Filistin Sorunu'nda da ABD tezlerine yakın olan İngiltere ve Fransa'nın aksine Rusya'ya yakın durmuş; konuyla ilgili tutumu Rusya ile hemen hemen örtüşmüştür. Bu durum Rusya ile ilişkileri zaman zaman gerilse de büyük ölçüde bu şekilde devam etmiştir.

Soğuk Savaş dönemine denk gelen İsrail'in ilk kuruluş yıllarında Çin'in Orta Doğu ülkelerine mesafeli bir duruş sergilediği görülmüştür. Çin'in bu tutumunu açıklayacak en büyük neden SSCB ile paralel politikalar göstermesidir. Bu doğrultuda Çin, bölgede ABD'ye daha yakın duran bölge ülkeleriyle ilişkilerine dikkat etmiştir. Çin'in bu davranışı bölge ülkelerinin Çin'i tenkit etmesine yol açmıştır. Nitekim İsrail hariç o dönemin bölge ülkeleri 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanımamıştır.

13 www.al-manitor.com/pulse/tr/originals/2015/04/Israel-france-involvement-irantan-ruke-framework-poleskine.html

1955 yılına gelindiğindeyse 3. Dünya diye tabir edilen az gelişmiş ülkeler arasında kalkınmayı ve iş birliğini sağlamak amacıyla oluşturulan Bandung Konferansı¹⁴ ile Çin, Ortadoğu ülkeleriyle daha sıkı ilişkiler kurmuştur. Akabinde yaşanan 1956 Süveyş Krizi'nde İngiltere, Fransa ve İsrail koalisyonunun saldırısına uğrayan Mısır'ın yanında olan Çin, SSCB ile bu ülkeye yardımlarda bulunmuştur. Krizin sonunda da Çin, ilk kez İsrail'i ilk kez emperyalizmin bölge politikalarının bir aracı olarak tanımlamıştır.

1970'li yılların başlarındaysa batı ve ABD ile başlayan ve BMGK'daki daimî temsilin Tayvan yerine Çin'e verilmesi Çin'in İsrail-Filistin sorununa olan Arap yanlısı tutumunda da değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde Çin'in SSCB ile bozulan ilişkileri, Çin'in bölgede bu ülkeye yakın duran devletlerle mesafeli bir ilişki tercih etmesine sebep olurken; yine bölgede batı yanlısı ülkelerle de yakın ilişkiler kurmasına yol açmıştır. Bu dönemde İsrail ile dolaylı yollardan ilişkileri geliştiren Çin, SSCB'ye karşı İsrail'i destekleyen beyanatlarda bulunmuştur.

1989 yılında meydana gelen Tiananmen Olayları¹⁵ ise Çin- İsrail ilişkilerini ileri bir noktaya taşımış; ABD'nin Çin'e uyguladığı askeri ve teknolojik kesinti İsrail'i bu konularda Çin'in önemli bir ortağı haline getirmiştir. Çin bu dönemde İsrail ile yakın ilişkiler kurarken bölgedeki Arap ülkelerince dışlanmamaya da özen göstermiş; 1988'de Filistin'i devlet olarak tanımıştır.

İsrail – Çin ilişkileri 2000'li yıllarda duraklamıştır. Ancak 2011 yılında ilk kez bir Çin genelkurmay başkanının İsrail'i ziyaret etmesi de dikkat çekici ve kayda değer bir gelişme olmuştur. Tüm bu gelişmelerden İsrail'in bu ilişkilerden siyasi düzlemde beklentileri olduğunu değerlendirmek mümkündür. BMGK'da veto yetkisi olan Çin'in siyasi alanda desteğini yanında görmek isteyen bir İsrail'in varlığı şaşırtıcı değildir.

İsrail-Filistin sorununa bugüne dek BMGK'dan çıkan önemli kararlarda (242 vb. gibi) destek veren Çin'in; bu sorunda geleneksel olarak Araplara yakın olan ancak İsrail ile de askeri ve güvenlik ağırlıklı ilişkilerine önem veren bir tutum sergilediğini görmekteyiz.

14 Bandung Konferansı: Nisan 1955'te Endonezya'nın Bandung kentinde toplanan ve Bağılantısızlar Hareketi'nin temellerinin atıldığı toplantıdır. Dünya nüfusunun neredeyse yarısından fazlasına sahip olan katılımcı Asya ve Afrika ülkeleri Batılı devletlerin bölgeleri konusunda aldıkları kararlarda kendilerine danışılmamasına tepki göstermiştir.

15 Tiananmen Olayları: 1989 yılında Çin'de gerçekleşen ve siyasi, sosyal, ekonomik vb. gibi birçok alanda ki gidişattan memnun olmayan halkın birçok kesiminin katıldığı olaylardır. Olaylar oldukça sert müdahalelere yol açtı.

Mayıs 2013'te İsrail Başbakanı Netanyahu ve Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın aynı döneme denk gelen Pekin ziyaretlerinde Çin, Filistin-İsrail sorununa yönelik çözüm önerisini taraflara sunmuştur. Dört ana başlıktan oluşan bu çözüm önerisi genel olarak; 1967 sınırlarına¹⁶ dayanan ve Başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız bir Filistin'in kurulmasını; İsrail'in varoluş hakkının sorgulanmamasını, sorunun mutlaka görüşmeler yoluyla çözülmesini, "Toprağa Karşı Barış" ilkesinin ilgili BM kararlarıyla birlikte ele alınmasını; uluslararası toplumun tarafları kalıcı bir barış için görüşmelere teşviki gibi bir içeriğe sahiptir.

Yaşanan bu gelişmelerin hemen akabinde de BM desteğiyle Çin'in başkenti Pekin'de Haziran 2013'te İsrail- Filistin Barış Konferansı düzenlenmiştir.

2014 yılında İsrail'in Gazze'de başlattığı koruyucu Hat Operasyonu'na yönelik olarak yapılan BMGK toplantısında ise Çin daimî temsilcisi Liv Jie'yi İsrail'in orantısız bir güç sergileyerek; büyük çaplı maddi manevi kayıplara yol açtığını, söz konusu ülkelerin saldırılarına son vererek barış görüşmeleri için uygun ortamı sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Çin bu gelişmelerin öncesinde 2012 yılında da Filistin'in BM'de gözlemci devlet statüsü kazanmasını memnuniyetle karşılamıştır.

SONUÇ

7 Ekim'den beri devam İsrail saldırıları büyük bir insanlık dramına yol açmıştır. Gıda, barınma, sağlık ve iletişim başta olmak üzere etik ve insani değerler görmezden gelinmiştir. Kadın, çocuk, yaşlı ya da yardıma muhtaç ayrımı yapılmadan Filistin halkı hem ölüme terk edilmiş hem de kendi yurtlarından göçe zorlanarak evlerinden edilmiştir. Tüm dünyanın gözü önünde yaşanan bu dram, araya pek çok devlet ve liderin girmesine rağmen engellenememiştir.

Öte yandan Birleşmiş Milletler gibi örgütler, durumu ele almakta ve harekete geçmekte oldukça geç kalmıştır. Gerek çatışmaların durdurulmasında gerek yardım malzemelerinin bölgeye ulaştırılmasında gerekse yaptırım gücü bakımından Birleşmiş Milletler gibi örgütlerin aktif bir rol alamadığı görülmüştür. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler'in yapısında, yetki gücünde, tüm dünyayı eşit temsil edebilme kabiliyetinde önemli problemlerin olduğu ve geliştirilmesi gerektiği saptanmıştır.

16 İsrail'in 1967 savaşı ile ele geçirdiği Batı Şeria, Golan Tepeleri ve Doğu Kudüs'ten tamamen çekilmesini ön gören sınırlardır.

Filistin - İsrail çatışmasının tarihi ve teolojik bir alt yapı ve geçmişe sahip olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu çatışmanın kimi aktörlerce Filistin Sorunu gibi bir isimlendirmeyle anılması ise tamamen bu aktörlerin günümüze dek süren Filistin-İsrail çatışmasına bakış açısıyla alakalıdır. Yukarıda da izah olunduğu gibi aslında tüm mesele ve çatışmalar İsrail'in bölgede varlık göstermeye başlamasıyla gün yüzüne çıkmıştır. Bundan sonra çatışmanın önce bölgesel sonrasında ise küresel bir boyut ve hal aldığı; dolayısıyla konuya dair birçok aktörle beraber BM'nin de müdahil olduğunu söyleyebilmekteyiz.

BM'nin adı geçen çatışmaya müdahil olma durumu diploması başlığıyla ağırlık kazanmıştır. Ne yazık ki yıllardır BM tarafından sürdürülen diploması de yine BM tarafından alınan İsrail'i ve onun şiddet eylemlerini kınama kararları da beklenen etkiyi göstermekten çokça uzak kalmıştır. 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren başlayan ve bu makalenin kaleme alındığı dönemde de tüm şiddeti ile tek taraflı orantısız bir savaşa ve hatta birçok aktörün artık soykırım olarak nitelendirdiği İsrail'in Filistin'i hedef alan saldırıları gelinen noktada BM'nin durumunu net şekilde ortaya koymuştur.

BM'nin zayıf girişimlerinin üzerine yine BMGK'da yapılan ve İsrail'i bu tür eylemlerden men etme amacı güden kararların ABD tarafından tek taraflı veto edilerek işlerlik kazanamaması BMGK üyelerinin bu çatışmaya yaklaşımlarını da BM'nin mevcut yapısını da hiç olmadığı kadar gündeme getirmiştir. Buna karşın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde Türkiye'nin gerek BM ülkeleri nezdinde gerekse küresel arenanın diğer safhalarında Filistin'e yönelik saldırıların son bulması ve adilane bir barışın bir an önce tesisi için yaptığı girişimler, BM'nin mevcut yapısının reforme edilmesine yönelik çağruları bu süreçte dünyanın farklı ülkelerinden de daha açık destek bulmuştur. Dahası İspanya gibi ülkelerden bu doğrultuda gelen açıklamaların haricinde Güney Afrika'da İsrail'e yönelik başlayan yargılama ve ABD'den Avrupa'ya birçok ülkede görülen Filistin yanlısı halk hareketleri, İsrail mallarının geniş kitlelerce protesto edilmesi BM'nin girişimlerinden daha çok ses getirebilmiştir.

7 Ekim'den bugün yaşanan İsrail saldırılarının orantısızlığı ve Filistinlilerin yaşadığı baskı, şiddet ve zorunlu göç sarmalının dünyadaki bir yankısı da mevcut küresel sistemin ticari ve ekonomik hayat başta olmak üzere Siyonizm anlayışını paylaşan gruplarca domine edildiği gerçeğinin kitlelerce fark edilmesi olmuştur.

Hatta bu durumun küresel siyasette bir başat unsur veya baskı unsuru olarak adalet ve vicdanları da hiçe saydığı yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. BM'nin kuruluş düzenine ve mevcut yapısına getirilen eleştirileri dile getirenler bu husus da açıkça ifade etmeye başlamıştır.

Gelinen süreç ve görülen tabloda BM'nin diplomatik bazda yoğunluk kazanan girişimlerinin başarısız birer denemeden, sonuçsuz birer çabadan başka bir anlam taşımadığı bir kez daha görülmekte; BM'nin yapısının reforma tabi tutulma ihtiyacı her geçen gün kendisini tüm çıplaklığıyla göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ABD KONSOLOSLUĞU (2024). "Amerika Birleşik Devletleri", <http://usingfo.state.gov>
- AL JAZEERA (2024). "Fransa Senatosu", www.aljazeera.com.tr/haber/fransa-senatosu-filistin-taninmasini-istedi
- AL MANİTOR (2024). "Fransa Parlamentosu", www.al-manitor.com/pulse/tr/originals/2015/04/İsrael-france-involvement-İrantan-
- ARI, T. (2012). Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi Cil-1, MKM Yayınları, s.33.
- BATUK, C., Mert, R. (2017). "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 17(2), s. 132.
- BOZLAĞAN, R. (2004). Birleşmiş Milletler Uygulamaları ve Yerel Yönetimler. Öneri Dergisi, 6(22), 229-235.
- CİNGİ, S. (2012). Birleşmiş Milletler ve Bütünleşemeyen Dünya. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (11-12-13).
- CLEVELAND, W. (2008). Modern Ortadoğu Tarihi, Çev. Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, s.266.
- ÇUBUKGİL, Müzehher. (1950). Birleşmiş Milletler Teşkilâtında Veto. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 7, sy. 3.

(2024).“Birleşmiş Milletler” , mfa.gov.tr, 2024

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2024).“Birleşmiş Milletler” , Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>

HABERLER.COM (2024).“İngiltere Başbakan Açıklaması” , www.haberler.com/ingiltere-basbakani-ndan-arapbahari-vurgusu-3010709-haberi/

İLBAŞ, S. (2023).“Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Yaklaşımının Çöküşü”, Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 4(2), s.200.

JOSHUA J. Mark,“Filistin”, Çev. Nizamettin Karaben, World History Encyclopedia, 25 Ekim 2018, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-192/filistin/>.

KARAKÖSE, H.“Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış: XIX. Yüzyılın Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar”, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), s.156.

KARAMAN, M, L. (1996).“Filistin”, TDV İslam Ansiklopedisi, 13, s.90.

KUTLU, İ. (2018). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Reform Tartışmaları. Bilge Strateji, 10(19), 177-200.

KÜRKÇÜOĞLU, Ö. (1982). Osmanlı Devleti'ne Karşı Arap Bağımsızlık Hareketleri (1908-1918), Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, s.75-96.

NISTORY NEWS (2024).“When Did the U.S. and Israel Become Allies?” , hnn.us/articles/751.html

ONARAN, O. (1962). Birleşmiş Milletler Sekreterliği. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 17(01).

ruke-framework-poleskine.html

ŞAHOĞLU, H. (2023). Başarısız Bir Birleşmiş Milletler Misyonu: Kıbrıs. Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), 1-12.

TRTTÜRK (2024).“İngiltere Başbakan Açıklaması” , www.trtturk.com/haber/İngiltere-eski-basbakani-blair-misirda-142987.html

UÇAROĞLU R. (2006). Siyasi Tarih. İstanbul: Der Yayınları.

Ulutaş, U., Bölme S. vd., (2012).“İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu”, SETA Vakfı Yayınları, s.21

- UMAR, Ö. ve Yenisu M. (2020). "Gizli Antlaşmalar Çerçevesinde San Remo Konferansı'nda Ortadoğu'yu Şekillendirme Çabaları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, s.36.
- UNITED NATIONS TÜRKİYE (2024). "Birleşmiş Milletler", <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIRIM, Y. (2021). "İsrail-Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Arayışları", Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 18(41), s.3845.
- YILMAZ ŞAHİN, T. (2011). Uluslararası Politikada Ortadoğu, Barış Kitap, s.39.

FİLİSTİN'DE İSLAMİ HAREKETİN SİYASALLAŞMASI: HAMAS (1946-2024)

Politization of the Islamic Movement in Palestine: HAMAS (1946-2024)

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÇINKARA*

Geliş Tarihi: 22.02.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 29.03.2024

Öz

Bu akademik çalışma Filistin'de İslami hareketin siyasallaşması süreci üzerinden Hamas'ın ortaya çıkmasına imkân veren toplumsal, siyasal ve jeopolitik faktörleri incelemektedir. Hamas, 1987 yılında kuruluşunu ilan etmiş olmasına rağmen bu oluşumun üzerinde yükseldiği geniş bir elit havuzu, toplumsal yardımlaşma ağları ve uluslararası dengelerin ivmelendirmesiyle yükselen destekleyici kümesi bulunmaktadır. Hamas esasında Filistin'de kurumsallaşmış Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın yerel ve dinamik bir koludur. Müslüman Kardeşler Teşkilatı üyeleri kuruluşlarından itibaren Hasan El-Banna önderliğinde Filistin'e özel bir önem atfetmişlerdir. Müslüman Kardeşler Teşkilatı 1946 yılında Filistin'de kurumsallaşma sürecini başlatmıştır. Bu süreç Filistin'de İslami hareketin Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Mısır ve Ürdün şubeleri olmak üzere karşılaştıkları meydan okumalar veya önlerine çıkan fırsat pencerelerinden etkilenmelerine yol açmıştır. Bu sebeple Hamas'ın gelişim süreci Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın iç ve dış gelişmelerine bağlı olarak şekillendiği söylenebilir.

Abstract

This study delves into the confluence of social, political, and geopolitical dynamics that facilitated Hamas's emergence, rooted in the politicization of Palestine's Islamic movement. Officially established in 1987, Hamas's ascent was underpinned by an extensive elite network, social support structures, and an international context conducive to its growth. Fundamentally, Hamas emerges as a localized, dynamic extension of the Muslim Brotherhood in Palestine, echoing the special emphasis placed on Palestine by the Brotherhood's founder, Hasan al-Banna, since its inception. The institutionalization of the Muslim Brotherhood in Palestine began in 1946, a crucial phase that exposed the Islamic movement in Palestine to the vicissitudes and prospects faced by its Egyptian and Jordanian counterparts. Hence, Hamas's evolution is discernibly influenced by both internal dynamics and external interactions with the broader Muslim Brotherhood network. This evolution also intersects with the Islamic Movement in territories Israel occupied post-1948, spanning both its

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, gokhan.cinkara@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8372-8571.

lir. Hamas'ın bahsedilen faktörlerin yanında İsrail'in 1948 sonrasında işgal ettiği coğrafyada yeşeren İslami Hareket (Kuzey ve Güney kolları) ile etkileşim içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Bu makalenin temel araştırma konusu Hamas'ın tarihsel ve toplumsal gelişim süreçlerini elitler, kurumlar ve olaylar üzerinden incelemektir. Makalenin temel araştırma soruları şu şekildedir: Hamas'ın ortaya çıkışında ne tür faktörler etkili olmuştur? Hamas'ın toplumsal, siyasal ve jeopolitik kökenleri neler olabilir? Bu soruları cevaplarken metodolojik olarak yapısal faktörlerin baskın rolü göz önüne alınmıştır. Bunlar konjonktürel gelişmelerden etkilenmeyen ve kökleşmiş toplumsal kurumlar, ilişkiler, kültür ve jeopolitik olarak sayılabilir. Öte yandan elitlerin tercihleri ve güncel kriz momentleri ise konjonktüre bağlı faktörler olarak gösterilebilir. Bu iki temel dinamik yani yapısal ve konjonktürel faktörler Hamas'ın gelişim ve oluşum süreçlerinde temel yönlendiriciler olarak makalede işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Filistin Siyaseti, Filistin Milliyetçiliği, Filistin İslami Hareketi, HAMAS.

Northern and Southern branches. To classify Hamas solely as a localized entity confined to Gaza disregards these broader connections and influences.

The focal point of this article is to analyze Hamas's historical and social evolution, highlighting the roles of elites, institutions, and pivotal events. It questions the factors instrumental in Hamas's formation and its social, political, and geopolitical roots. The study foregrounds the impact of structural elements—social institutions, relationships, culture, and geopolitics—unaltered by transient events, alongside the decisions of elites and specific crises, as pivotal to understanding Hamas's trajectory.

Key words: Palestine, Palestinian Politics, Palestinian Nationalism, Palestinian Islamic Movement, HAMAS.

GİRİŞ

7 Ekim Olayları sonrasında Hamas hem bölgesel hem de küresel ölçekte, medya, araştırmacılar ve siyasetçilerin dikkatini çeken ana konulardan birine dönüşmüştür. Bu ilgi, Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırılarıyla daha da yoğunlaşmıştır. Ancak, Ortadoğu çalışmalarında Hamas üzerine odaklanan akademik literatür, yirmi yıldan uzun bir süredir var olan bir konu alanını temsil etmektedir. Hamas'ın kuruluşu, ideolojik temelleri, toplumsal kökenleri ve dış ilişkileri gibi konular bu araştırmalarda incelenen başlıca temalar olarak öne çıkmaktadır.

Hamas, resmi olarak 1987 yılında kurulmuş olmasına rağmen, kurumsal, kadrosal ve ideolojik olarak daha eski bir geçmişe dayanmaktadır. Bu organizasyon, Filistin'deki İslami Hareket'in bir uzantısı olarak kabul edilmektedir ve kökenleri, Filistin'de Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın genişlemesine kadar uzanmaktadır.

Müslüman Kardeşler Teşkilatı, 1928 yılında Mısır'da Hasan El Benna liderliğinde kurulmuş olup, El Benna'nın karizmatik vaizliği sayesinde hareket kısa sürede kitleleşmiştir. Hasan El Benna, eklektik bir fikir yapısına sahip olup, Filistin

meselesine özel bir önem atfetmiştir. O, Mısır'daki İngiliz sömürgeciliğine karşı yürüttüğü mücadelenin, Filistin'de benzer şekilde manda yönetimi altında örgütlenmesinin gerekliliğine inanmıştır. El Benna'nın düşünceleri, ümmetçilik anlayışı üzerine kuruludur; bu da onun, ulusların yapay sınırları tarafından sınırlanmamış, genel ve evrensel bir perspektifle tüm Müslümanların (*ümmet*) sorunlarına eğilmenin önemini vurgulamasına olanak tanımıştır (El-Benna, 2023). 1946 yılında, Filistin'de Kudüs merkezli olarak resmîyet kazanan Müslüman Kardeşler Teşkilatı, önemli bir taraftar kitlesi edinmiştir.

İsrail'in 1948'deki kuruluşu ve Mısır'daki politik gelişmeler, Müslüman Kardeşler'in faaliyetleri ve stratejilerini şekillendiren iki temel faktör olarak öne çıkmıştır. Filistin'in Kudüs ve Batı Şeria bölgesindeki hakimiyetin bir dönem Ürdün altında olması, bu bölgeleri Ürdün Müslüman Kardeşler'in etki alanına dönüştürmüştür. Gazze'nin Mısır'a yakınlığı nedeniyle merkez teşkilatın etkisi altında bulunmasına karşın, Mısır yönetiminin baskıları sonucunda faaliyetlerin yer altında yürütülmesi ve sisteme karşı mücadelenin güçlenmesi gözlemlenmiştir. Bu durum, İslami Hareketin Gazze'de izlediği stratejinin, Batı Şeria ve Kudüs bölgelerinden kısmen farklılaşmasına yol açmıştır.

Filistin'de İslami Hareketin gelişimiyle birlikte, Gazze'de de toplumsal reform çabaları ve örgütlenme ağları genişlemiştir. Toplumsal yardımlaşma dernekleri, camiler, üniversiteler ve sendikalar aracılığıyla takipçi kitlesi genişletilmiştir. Şeyh Ahmet Yasin'in liderliğinde Gazze'de İslami Hareket, geniş bir taraftar kitlesine ulaşmış ve 1980'lerin sonlarına kadar silahlı mücadeleyi ana strateji olarak benimsemmiştir.

Bu makalenin ana amacı, Hamas'ın kuruluşunu ve tarihsel gelişim süreçlerini detaylı bir şekilde incelemektir. Bu bağlamda, makale, kurumsal gelişim ve siyasal ideolojinin sadece elitlerin kararlarıyla değil, aynı zamanda tarihsel bağlamın getirdiği zorunluluklarla da şekillendirildiğini öne sürmektedir. Metodolojik yaklaşım olarak, tarihsel anlatıya öncelik verilmekte ve kurumsal değişim süreçlerinin başlangıcını işaret eden kritik dönemeçlerin üzerinde durulmaktadır. Makale, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın 1946'da Kudüs'te kuruluşundan başlayarak, Hamas'ın 1987'deki kuruluşuna kadar olan dönemi, Filistin'de İslami Hareketin kurumsallaşmasının ilk evresi olarak ele almaktadır. Bu dönemde teşkilatın organizasyonel kapasitesinin genişlemesi, ideolojik temelleri, toplumsal kökenleri ve dış ilişkileri gibi konular incelenmektedir.

İkinci olarak, makale Hamas'ın 1987'deki kuruluşundan, 2006 yılında Filistin'de gerçekleştirilen seçimlerde elde ettiği zafere kadar olan süreci detaylandırmaktadır. Bu bölümde, Hamas'ın siyasal ideolojisindeki evrim, toplumsal hareket olarak benimsediği stratejiler ve Filistin siyasi arenasındaki konumlanması üzerinde durulmaktadır. Son bölümde ise, Hamas'ın 2006 Seçimleri ile Filistin siyasetindeki iki parçalı yapının önemli bir aktörü olarak yer alışından, 2024'teki beklenmeyen 7 Ekim Olayları'na kadar olan dönem ele alınmaktadır. Bu kısımda, Hamas'ın Filistin Otoritesi ile ilişkilerinin genel yapısı, iki parçalı siyasi yapı içindeki rolü ve bölgesel ile küresel aktörlerle olan ilişkileri incelenmektedir. Bu analiz, Hamas'ın ideolojik yapısı ve siyasal stratejilerinin hem tarihsel bağlam içinde hem de güncel politik gelişmeler ışığında nasıl şekillendiğini detaylı bir şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir.

1. İLK AŞAMA: FİLİSTİN'DE MÜSLÜMAN KARDEŞLER TEŞKİLATI'NIN KURULMASI (1946-1987)

Hamas (*Hareket El-Mukavame El-İslamiye*), yani Filistin İslami Direniş Hareketi, Filistin'de faaliyet gösteren ve kökenleri Mısır merkezli Müslüman Kardeşler Teşkilatı'na dayanan bir organizasyondur (Aktaş, 2023; Nusse, 1999; Litvak, 1998). 1928 yılında Mısır'da Hasan El-Benna (1906-1949) tarafından kurulan Müslüman Kardeşler Teşkilatı, Ortadoğu'da siyasi düşünceyi ve pratiği köklü bir şekilde değiştiren toplumsal hareketlerden biri olmuştur (Ganim, 2014). Bu hareket, ekonomik, siyasi ve jeopolitik yapıların İslami öğretilere uygun hale getirilmesini temel hedef olarak belirlemiş ve bu yolda iç ve dış engellerin aşılmasını önemli bir amaç haline getirmiştir. Bu çerçevede, Mısır'daki İngiliz mandasına karşı yürütülen bağımsızlık mücadelesinde Müslüman Kardeşler ön plana çıkmış, Filistin'deki benzer siyasi durum da bu hareketin dikkatini ve müdahalesini çekmiştir ('Uwaysi, 1998).

Bu siyasi ve ideolojik hareketin yayılmasında, Hasan El-Benna'nın eklektik düşünce yapısı ve karizmatik liderliği büyük bir rol oynamıştır. El-Benna, hem Hasafiye sufi tarikatından alınan ilhamlar hem de Muhammed Reşid Rıza ve Muhibeddin El-Hatib gibi selevi ve modernist düşünürlerden etkilenmiş, bu çeşitlilik hareketin zenginleşmesine katkı sağlamıştır (Kandil, 2014; Mellor, 2017). Bu ideolojik temeller, El-Benna'nın liderliğinde Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın hızla büyümesini ve kısa sürede geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. 1930'lar boyunca

Teşkilatın şube ve üye sayısındaki hızlı artış, onun Müslüman dünyasında önemli bir siyasi ve sosyal güç haline gelmesine olanak tanımıştır (Gershoni, 1986; Tamimi, 2007). Örneğin, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın 1929'da 4 şubesi varken, 1932'de bu sayı 15'e, 1938'de 300'e ve 1948'de ise 2000'e ulaşmıştır. 1945'e gelindiğinde sadece Mısır'da 500,000'e yakın üyesi bulunmaktadır (Tamimi, 2007).

Filistin'de, özellikle Gazze bölgesinde, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın faaliyetlerinin temelleri başlangıçta birkaç yerel şube ile atılmış, ancak 6 Mayıs 1946'da Kudüs'te açılan Merkez Ofis ile resmi bir yapıya kavuşmuştur (Bartal, 2021; Harüb, 2000; Tamimi, 2007; Wagemakers, 2020). Gazze'de ise Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın ilk şubesi 25 Kasım 1946'da kurulmuştur (Filiu, 2012). Kudüs'teki kuruluşa yerel liderlerin yanı sıra, hareketin ana akımını temsil eden Kahire'den gelen delegeler de katılmıştır. Bu durum, teşkilatın yapısal olarak olgunlaşma sürecine işaret etmektedir. Tamimi'nin (2007) işaret ettiği gibi, bu gelişmeler, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın hem yerel hem de uluslararası düzeyde etkili bir organizasyon olarak kendini konumlandırmasının belirgin bir göstergesidir. 1948 yılında İngiltere'nin Gazze'den çekilmesi, Müslüman Kardeşler lehine bir nüfuz alanı oluşturmuştur. Bunun bir sonucu olarak, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Birinci Genel Mürşidi Hasan El-Benna, Gazze'nin Nuseyrat bölgesine bizzat gelmiştir (Filiu, 2012).

Filistin'deki *nekbe* (felaket), İsrail Devleti'nin İngiliz Mandası altındaki Filistin'in büyük bir kısmında kurulmasıyla başlayarak, sayısız Filistinli'nin yaşamını derinden sarsmış ve Müslüman Kardeşler'in politikalarını da etkilemiştir. 24 Şubat 1949'da Rodos'ta İsrail ile Arap komşu ülkeler arasındaki ateşkes anlaşması sonucu, Batı Şeria ve Gazze Şeridi bağımsız coğrafi bölgeler olarak ayrılmıştır. Batı Şeria, Doğu Kudüs'ü de içerecek şekilde, Ürdün Haşimi yönetimine geçerken; Gazze Şeridi Mısır'ın askeri yönetimine verilmiştir (Roberts, 2017). 1950 yılında Batı Şeria'nın Ürdün'e katılması ve bu bölgenin sakinlerine Ürdün vatandaşlığının verilmesiyle, Filistin Müslüman Kardeşler Teşkilatı iki farklı yapıda örgütlenmek zorunda kalmıştır: bir kısmı Mısır yönetimindeki Gazze'de, diğeri ise Ürdün yönetimindeki Batı Şeria'da faaliyet göstermiştir (Rabasa vd., 2004). Batı Şeria'daki Müslüman Kardeşler üyeleri, kısa süre sonra Ürdün Müslüman Kardeşler Teşkilatı'na katılmışlardır (Tamimi, 2007). Ürdün'deki Müslüman Kardeşler, hanedana olan bağlılıklarını ifade ederek faaliyetlerini toplumsal meselelere yönlendirmiş ve Ürdün toplumunun bir parçası olduklarını ifade etmişlerdir (Atzori, 2015). Ür-

dünlü Kardeşlerin temel amaçları, geniş bir reform stratejisiyle İslami yenilenme olarak öne çıkmıştır (Atzori, 2015; Roy, 2014).

Ancak, 1948 savaşının sonuçları, Filistin halkının dağılmasına, İsrail devletinin kurulmasına, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde sırasıyla Ürdün ve Mısır yönetimlerinin kurulmasına ve sürgündeki Filistinli toplulukların yabancı idarelerin kontrolüne girmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler, siyasal İslam'ın etkinliğini önemli ölçüde sınırlamıştır. 1950'lerden 1970'lere kadar Filistinler arasında önemli bir İslami örgütlenme bulunmamakta, ancak Ürdün Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Batı Şeria'da gerçekleştirdiği sınırlı faaliyetler dikkate değer bir istisna oluşturmaktadır (Ghanem & Mustafa, 2014). Öte yandan, Gazze'deki Müslüman Kardeşler kolunun, kısmen Mısır tarafından ilhak edilmemesi nedeniyle, bağımsız bir şekilde geliştiği ve daha militan bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir. 1948 yılında Mahmut Nukraşi Paşa başbakanlığındaki Mısır hükümetinin teşkilata karşı aldığı sert önlemler ve Kahire'deki Yahudi cemaatine yönelik Müslüman Kardeşler'in (*el-ci-haz el-sirri*, gizli aparat veya *el-nizam el-has*, özel teşkilatın alt yapılanmaları) saldırıları sonrasında getirilen yasak, Gazze ve Mısır Müslüman Kardeşler Teşkilatları arasındaki ilişkileri kısıtlamıştır (Eldeniz, 2012). Yine de, Gazze Müslüman Kardeşleri, gizli siyasi ve askeri faaliyetler gerçekleştirerek, 1948 savaşına katılım da dahil olmak üzere, 1955 yılına kadar Gazze'de baskın bir siyasi hareket haline gelmiştir (Roy, 2014).

Gazze Şeridi'nde faaliyet gösteren Filistinli Müslüman Kardeşler mensupları, Mısır'daki muadillerinin maruz kaldığı baskıların benzerlerini yaşamışlar, örgütsel yapıları ayrı olsa da karşılaştıkları zorluklar bakımından paralellikler göstermişlerdir. Gazze'de Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın etkinlikleri yasaklanmış ve bu yasaklamanın bir sonucu olarak, 18 Mayıs 1949'da teşkilatın Gazze Şubesi'nin eski genel sekreteri Zafer Şava tarafından Tevhid Cemiyeti (*Cemiyet'üt Tevhid*) kurulmuştur (Filiu, 2012).

1950'lerin başlarında Müslüman Kardeşler, Gazze'de İsrail'e karşı faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1956 Savaşı (Süveyş Krizi veya II. Arap-İsrail Savaşı) sonrasında, Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır ile Müslüman Kardeşler arasındaki çatışmalar, hareketin birçok üyesini olumsuz etkilemiş, Gazze'deki üyeler de bu durumdan nasibini almıştır. Hamas'ın kurucuları arasında yer alan Şeyh Ahmet Yasin de bu süreçten zarar görmüştür. Yasin, 1936 yılında, günümüz İsrail sınırları

içerisinde kalan Al-Jura köyünde doğmuş ve İsrail işgali sonucu Gazze'ye sürgün edilmiştir. 1959'da eğitim amacıyla Mısır'a gitmiş, ancak eğitimini tamamlamadan Gazze'ye dönmüş ve burada Arapça ve din öğretmenliği yaparak vaizlikle tanınmıştır. Mısır'da geçirdiği dönemde Müslüman Kardeşler ile ilişkiler kurmuş, 1966'da Mısır hükümetinin Müslüman Kardeşler liderlerini ve önde gelen üyelerini tutuklaması sürecinde Seyyid Kutub'un idam edilmesine şahit olmuştur (Al Jazeera, 2004). Yasin, serbest bırakıldıktan sonra, 1967'deki Altı Gün Savaşları sonrasında Gazze'de Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nı yeniden yapılandırmış ve Gazze ile Batı Şeria arasındaki teşkilatlar arası iletişimi güçlendirmiştir. Altı Gün Savaşı'nın ardından Gazze'nin İsrail işgali altına girmesi, Filistin meselesine İslami bir çözüm sunma fikrine olan ilgiyi artırmıştır. Bu dönemin öne çıkan figürlerinden biri olan Şeyh Ahmed Yasin, İslami direnişin öncülüğünü yaparak, işgal altındaki toplumu mobilize etmek amacıyla camiler, dini ders çevreleri ve sosyal hizmetler aracılığıyla bir ağ kurmaya başlamıştır. Yasin'in bu çabaları, Gazze'deki İslami Hareketin temel taşlarını oluşturmuştur.

1950'lerin ve 1960'ların ortalarında, Nasır'ın Mısır Müslüman Kardeşler Teşkilatı'na yönelik sert tutumu ve liderlerinin idam edilmesi, Gazze'de İslami faaliyetlere yönelik ağır baskıların uygulanmasına ve Müslüman Kardeşler ile ilişkilendirilen kişilerin tutuklanmasına sebep olmuştur. Birçok Müslüman Kardeşler üyesi, daha güvenli bir ortam ve gelir kaynağı arayışı içerisinde Gazze'yi terk ederek, özellikle Körfez Ülkelerine göç etmiştir (Ikhwan Wiki, 2023). Bu süreçte Müslüman Kardeşler, ademi merkezîyetçi, militan ve gizli örgütler kurma konusunda tecrübe kazanmıştır. Ancak Nasır'ın zamanla Filistin milliyetçiliğini ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) desteklemesi, Müslüman Kardeşler'in Gazze'deki nüfuzunu önemli ölçüde azaltmıştır (Roy, 2014).

Bu zorluklarla karşı karşıya kalan Gazze Kardeşliği, yeni bir strateji geliştirme ihtiyacı hissetmiştir. 1957'de Halil El Vezir (Ebu Cihad), Filistin'i silahlı mücadele yoluyla özgürleştirme vizyonuna uygun bir örgüt kurmaları için Müslüman Kardeşler'e başvurmuştur (Roy, 2014; Zuhur, 2008). Başlangıçta bu fikri küçümseyen Müslüman Kardeşler'in pek çok üyesi, sonrasında 1958'de kurulan Fetih Hareketine katılmıştır. Bunlar arasında Muhammed Yusuf El-Neccar, Salim Zenun, Fethi Belevi ve Abdel Rauf El-Kidva El-Hüseyni (Yaser Arafat) bulunmaktadır (Khatib, 2010). Ancak ana akım Gazze Müslüman Kardeşleri, 1960 yılında Fetih'e resmen karşı çıkmış ve 1964 yılında FKÖ'nün kuruluşuna katılmayı reddetmiştir (Roy, 2014).

1967 Arap-İsrail Savaşı sırasında Filistin Müslüman Kardeşler Teşkilatı, popülerlik ve etkinlik açısından en zayıf dönemlerinden birini yaşamıştır (Ikhwan Wiki, 2023). Savaş, bazı bölgelerde İslami bir dirilişe yol açmışken, Filistin'de, özellikle seküler milliyetçi güçlerin hâkim olduğu alanlarda, benzer bir etki yaratmamıştır. Bu dönem, İslami kimliğin güçlü bir milliyetçi kimlik tarafından gölgede bırakıldığı ve Filistin topraklarındaki işgal, kimlik kaybı ve yerleşim sorunlarını etkili bir şekilde ele almakta Müslüman Kardeşler'in zorlandığı bir dönem olarak karakterize edilmiştir (Roy, 2014). Bununla birlikte, Ürdünlüler, Müslüman Kardeşler'i yükselen Filistin milliyetçiliğinin kendilerine yönelik potansiyel bir tehdit olarak algıladıkları bir dönemde, ittifak edilebilecek bir aktör olarak görmüşlerdir. Hem Ürdünlüler hem de bölgenin diğer önemli aktörleri (Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri) Müslüman Kardeşler'in faaliyetlerini desteklemek amacıyla maddi yardımlarda bulunmuşlardır (Friedland & Hecht, 2000).

1967 Savaşı, Araplar için utanç verici bir dönem olmuş ve Arap milliyetçiliğinin çöküşünü işaret etmiştir. Savaş sonucunda İsrail, Gazze Şeridi, Batı Şeria, Sina ve Golan Tepeleri dahil, topraklarını genişletmiştir (Tamimi, 2007). Filistinlilerin bağımsızlığı için Arap birliğinin gerekliliği üzerine yapılan ön kabul, bu dönemde zayıflamıştır (Fareed, 1973). Bu süreç Filistin'e odaklanan aktörlerin, stratejilerin ve fikirlerin ön plana çıktığı bir dönemi işaretlemiştir.

Toplumun ilgisinin ve desteğinin azalmasıyla karşılaşan Müslüman Kardeşler, faaliyetlerini kısmen azaltmış ve kamusal imajlarını ve siyasal ve toplumsal mesajlarını yeniden tanımlamak amacıyla bir iç gözlem sürecinden geçmişlerdir. Milliyetçi coşkunun, İsrail işgaline karşı silahlı mücadeleyi savunan Gazze'deki fedai hareketiyle daha da arttığı gözlemlenmiştir. Bu zorluklara yanıt olarak, özellikle Gazze'deki İslami hareket, milliyetçi hareketle ittifak kurmaktan kaçınmış ve bunun yerine içsel konsolidasyona ve kalkınmaya yönelmiştir. Dönemin Gazze İslam Üniversitesi Rektörü'nün FKÖ ile ittifak kurulmasına dair itirazları bu bağlamda anlamlıdır:

“İslami hareket, Arap rejimleri tarafından maruz kaldığı zulmün 1967'deki bu rejimlerin yenilgisinin nedenlerinden biri olduğunu düşünmektedir. İslami hareket, FKÖ'nün bu rejimlerin bir uzantısı olduğuna inanmakta ve bu nedenle onların hizmetinde çalışacağını ve bu rejimlerin birbirlerine karşı savaşlarında kullanılacağını öngörmektedir (Abu-Amr, 1994).”

Körfez ülkelerinin artan petrol zenginliği, 1967 ve 1975 yılları arasında cami inşaatlarında önemli bir artışa tanıklık etmiştir. Ayrıca, 1970'ler ve 1980'ler boyunca, İslami hareket altında çeşitli sosyal kurumların, öğrenci toplulukları, gençlik örgütleri, yardım dernekleri, anaokulları ve sağlık klinikleri dahil, kurulduğu gözlemlenmiştir. Buradaki temel amaç, takipçileri "daw'a"/davet (İslam'a Çağrı) konusunda bilgilendirmektir. Bu bağlamda, camiler sadece ibadet edilen yerler olmakla kalmayıp, topluma nüfuz edebilecek elverişli mekanlar olarak işlev görmüşdür (Tamimi, 2009). Bu dönem, aynı zamanda İslami Şeriat kolejlerinin kuruluşuna ve 1973 yılında Şeyh Ahmed Yasin tarafından kurulan ve 1978 yılında İsrail ordusu tarafından yasallaştırılan İslam Merkezi'nin (Mujamma el-Islami) kuruluşuna tanıklık etmiştir (Roy, 2014). Mujamma, özellikle Gazze'deki Müslüman Kardeşler'in ana akımını temsil eden ve toplumsal dönüşüm projelerine önem veren bir organizasyondur. Bu organizasyonun görece özerk hareket edebilmesinin bir nedeni, taktiksel olarak milliyetçi projeksiyondan kendini uzak tutması ve şiddet eylemlerini benimsememesi olarak değerlendirilebilir (Mishal & Sela, 2006).

İsrail'in sağcı partisi Likud'un 1977'deki yükselişi, istemeden de olsa İslamcı hareketi desteklemiştir. Likud'un Filistinlilere yönelik genel düşmanlığına rağmen, çatışmayı mesihçi ve dini bir çerçeveye oturtması, İslamcı perspektiflerle bir ölçüde örtüşmüştür (Roy, 2014). İsrail'in 1980'lerin başındaki politikaları, Arap devletlerindeki benzeri şekilde, laik milliyetçilere karşı Müslüman Kardeşler'i destekleyerek siyasi ve sosyal mobilizasyona izin vermiş ve hatta FKÖ'nün etkisine karşı koymak amacıyla İslami gruplara mali yardım sağlamıştır (Abu-Amr, 1994; Friedland & Hecht, 2000). İsrail'in bu yaklaşımı ve sonucunda İslami hareketin altyapısındaki büyüme, Filistin'de İslamcı siyasi güçlerin güçlenmesine zemin hazırlamıştır (Roy, 2014).

1979 yılındaki İran İslam Devrimi, siyasi İslam'ın doğasında 20. yüzyılın sonlarında önemli bir değişim yaratmıştır. İran'daki devrimin ardından, Filistin'de ve İsrail'de İslami hareketler hızla genişlemiş ve kitlelere ulaşmıştır. Örneğin, 1979 yılında İsrail'de Şeyh Abdullah Nimir Derviş tarafından Cihad Ailesi (*Usrat Al Jihad*) adlı yapı kurulmuştur (Abu-Amr, 1994). Şeyh Esad Beyud El Tamimi, *Cihad Beyt El Makdis* adlı yapıyı Ürdün merkezli olarak oluşturmuştur (Abu-Amr, 1994). Aynı yıl, Fethi Şakaki tarafından, Mısır'daki cihatçı yapılardan etkilenerek Filistin İslami Cihad organizasyonu kurulmuştur. El-Şakaki, İran'daki İslami Devrim fikrinden etkilenerek, yozlaşmış ve çürümüş rejimlere karşı Humeyni liderli-

ğindeki sistemin alternatif bir model olduğunu düşünmüştür. Bu amaçla kaleme aldığı “*Al-Khomeini: al-Hall al-Islami wal-Badil*” (Humeyni: İslami Çözüm ve Alternatif) eseri dikkat çekicidir (Abu-Amr, 1994).

Bu kritik olay sadece Orta Doğu'nun jeopolitik dinamiklerini yeniden şekillendirmekle kalmadı, aynı zamanda Lübnan'daki Hizbullah gibi grupları ilgi odağı haline getirerek İslam'ın politik vizyonunun yayılmasını da hızlandırdı. İran İslam devrimi, İslami grupları silahlı direniş hareketi olarak yeniden yapılanmaya ve onlara taklit edebilecekleri bir model sunmada önemli bir rol oynamıştır. Sudan, Tunus ve Cezayir'deki İslami etkinin mevcut yükselişi Filistinli İslamcılara ahlaki, psikolojik ve siyasi destek sağlamıştır (Abu-Amr, 1994).

1980'lerin başı, Müslüman Kardeşler için bir dönüm noktası olmuştur. İslami ilkelere olan bağlılıkları nedeniyle önceden takdir edilen örgüt, artan ilgi ve eleştirinin merkezinde bulunmuştur. Özellikle milliyetçi kesimlerden, Müslüman Kardeşler'in İsrail'in Filistin'deki süregiden işgaline karşı eylemsiz kalmasına yönelik güçlü itirazlar gelmiştir. Bu eleştiri, özellikle İsrail'in varlığına karşı çıkılmasının gerekliliğini vurgulayan Filistin üniversitelerindeki İslamcı öğrenci aktivistleri arasında derin bir yankı uyandırmıştır (Roy, 2014). Ayrıca, 1981'de Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat'ın suikastı, Filistinli öğrenciler arasında şiddetin direnişin temel bir unsuru olarak kabul edilmesine dair tartışmaları yoğunlaştırmıştır (Skare, 2021b).

Artan hoşnutsuzluk ortamında, Gazzé'de Filistin İslami Cihad'ın kurulması yeni bir evrenin başlangıcını işaret etmiştir. Silahlı direnişi benimseme konusundaki isteksizliğinden ötürü Müslüman Kardeşler ile yollarını ayıran, hayal kırıklığına uğramış liderlerin öncülüğünde şekillenen İslami Cihad, önemli bir politik ve askeri güç olarak öne çıkmıştır. Şeyh Abdülaziz Avde ve Fethi Şakaki, bu hareketin öncü isimleri olarak, işgale karşı mücadele ile İslami ilkelere dayalı toplumsal reformları savunan ikili bir yaklaşımı benimsemişlerdir (Roy, 2014). Erik Skare'in analizine göre, Filistin İslami Cihad'ın kuruluşundaki temel motivasyon ile Fetih Hareketi'nin kuruluşundaki dinamikler benzerlik göstermektedir. İslami Cihad'ın kurucuları, mevcut koşulların iyileşmeyeceği görüşüne sahip olup, “siyasi eylem ve silahlı direnişe” odaklanılmasının gerekliliğini vurgulamışlardır (Skare, 2021a). Müjamma'nın temel stratejisi, Filistin toplumunu İslam'a hazırlamak ve hilafetin kuruluşunu hedeflemek iken, İslami Cihad, merhaleler stratejisini reddederek, acil ve doğrudan mücadele aşamasına geçmiştir.

İslami Cihad'ın kuruluşu, artan popülaritesi ve askeri başarıları ile Müslüman Kardeşler'in İslami cemaat içindeki eski hakimiyetine karşı önemli bir meydan okuma oluşturmuştur. Özellikle, geleneksel olarak iç sosyal reformun önemini vurgulayan Müslüman Kardeşler'in İsrail'e yönelik stratejik duruşunu sorgulamıştır (Roy, 2014). Bu dönüşüm, Müslüman Kardeşler için genç nesil aktivistler üzerindeki etkisini kaybetme ihtimali gibi acil bir endişeyi gündeme getirmiştir. İslami Cihad'ın yükselişi ve gençler arasındaki cazibesi, Müslüman Kardeşler'in değişen siyasi ve sosyal gerçeklikler karşısında stratejilerini ve ideolojilerini yeniden değerlendirme ihtiyacını ortaya koymuştur (Roy, 2014).

Müjamma, 1979 yılında Müslüman Kardeşler'den ayrılarak kurulan Filistin İslami Cihad'tan farklı olarak, toplumsal meselelere odaklanmıştır. Filistin İslami Cihad, daha ziyade silahlı mücadeleye ağırlık verirken, Müjamma camiler inşa etmiş, yayıncılığa ve geniş eğitim kurumları oluşturup toplumsal hizmetlere önem vermiştir. Müjamma'nın teolojisinde, bu faaliyetler kalpleri ve akılları cihada hazırlamanın yolunu temsil etmektedir. 1983 yılında Şeyh Ahmed Yasin İsrail güçleri tarafından tutuklanmış, 1985'te bir mahkûm anlaşması sonucu serbest bırakılmıştır. 1987 yılındaki Birinci İntifada'ya (*Cihad İntifadası*) kadar Şeyh Yasin Gazze merkezli İslami Hareketi yoğun silahlı yöntemlere mesafeli tutmuştur.

FKÖ'nün 1982'de Lübnan'dan çıkarılması, Gazze'deki yükselen İslami hareketlerin askeri yöntemleri benimsemesi sürecini hızlandırmıştır. Filistin sahasında FKÖ'nün askeri yenilgileri ve somut bir ulusal strateji oluşturamayışı, Filistin İslami Hareketi'ni doğal bir alternatif olarak öne çıkarmıştır. Bu bağlamda, Filistin İslami Hareketi'nin önde gelen isimlerinden Şeyh Ahmet Yasin, *El-Mejd* (1986) ve *El-Mücahidin* (1986) adlı iki askeri örgütlenme oluşturmuştur (M. M. Saleh, 2014; P. D. M. M. Saleh, 2023) 1980'lerden itibaren, İsraili yetkililerin İslami harekete olan yaklaşımlarında gözle görülür bir değişiklik başlamış, Şeyh Ahmet Yasin başta olmak üzere hareketin önde gelen isimlerine yönelik tutuklama dalgaları görülmüştür. Filistin İslami Hareketi hem İsrail'in baskısı hem de FKÖ'nün yeniden toparlanışının yarattığı endişe ile silahlı direniş stratejilerini olgunlaştırmaya başlamıştır. Bu süreçte, Filistin İslami Hareketi toplumsal reformculuk stratejisinden askeri direnişe doğru bir kayışı tamamlamıştır.

2. İKİNCİ AŞAMA: FİLİSTİN İSLAMİ HAREKETİ'NİN YENİ SİYASİ VE SİLAHLI YÜZÜ: FİLİSTİN İSLAMİ DİRENİŞ HAREKETİ (HAMAS) (1987-2007)

1980'lerin ortalarında, İslami mobilizasyonun hızlanması İsraililerin dikkatini çekmeye başlamıştı. Bu dönemde, Filistin İslami Cihad Hareketi'nin Müslüman Kardeşler Teşkilatı'na meydan okuması ve Şeyh Ahmed Yasin ile Salah Şahada'nın 1984'te tutuklanması, hareketin önemli dönüm noktalarından biri oldu. Şeyh Yasin, bu süreçte İsrail ile silahlı bir çatışmaya hazırlanmanın vaktinin geldiğine inanıyordu. Ancak, hapishanedeki günlerinin ardından dikkatli bir şekilde hareket ettiği gözlemlenen Şeyh Yasin'in stratejisi, 9 Aralık 1987'de Birinci İntifada'nın patlak vermesiyle değişikliğe uğradı. Bu dönemde, 18 Ağustos 1988'de açıklanan ve Yahudi karşıtı bir ton taşıyan Hamas Misakı, hareketin ideolojik çerçevesini kamuoyuna sundu. Hamas yetkilileri, bu metnin dönemin ruhunu yansıttığını belirtmekte ve metnin oluşumunda El-Kaide'nin kurucularından Şeyh Dr. Abdullah Azzam'ın siyasi, finansal ve lojistik desteğinin etkili olduğu vurgulanmaktadır (Lea-Henry, 2018). Ayrıca, Azzam'ın fikirlerinin, Birinci İntifada sırasında sıkça başvurulan video konferanslar ve yazılar aracılığıyla Hamas Misakı üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Lea-Henry, 2018). Ayrıca Sovyet işgaline karşı El-Azzam önderliğindeki Afgan mücahitlerin zaferi de, 1989'da Hamas kurucuları için önemli bir ilham kaynağı olmuştur (Dunning, 2016).

Hamas 14 Aralık 1987'de Gazzé'de Şeyh Ahmet Yasin (1937-2004) liderliğinde Birinci İntifada (İntifada El-Ula) sırasında kurulmuştur (Al Jazeera, 2023). Hamas'ın devlet, toplum, siyaset ve jeopolitika hakkındaki görüşleri, Şeyh Ahmed Yasin tarafından 18 Ağustos 1988'de açıklanan Hamas Misakı'nda ifade edilmiştir. Bu belgede, Hamas'ın "askeri boyutu ağır basan İslami bir uyanış hareketi" olduğu vurgulanmaktadır. Hamas'ın temelini Filistin milliyetçiliği ve İslami siyaset oluşturur. Mayıs 2017'de, 1988'deki Hamas Misakı'na ek olarak, "Genel İlkeler ve Politikalar Metni" yayımlanmıştır. Bu yeni metinde, Arap Baharı'nın etkisiyle, daha pragmatik ve gerçekçi bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir (The Middle East Eye, 2017).

Hamas'ın kökleri, mevcut organizasyonlar, kadrolar ve fikirler üzerine inşa edilmiştir ve Filistin'deki İslami Hareketin (Mujamma El-İslami) bir yan kuruluşu olarak ortaya çıkmıştır. İsrail'in Filistin topraklarındaki varlığına karşı ve Filistin

siyasi sistemine, özellikle FKÖ ve Fetih Hareketi'nin seküler kurumlarına bir alternatif olarak konumlanmıştır (Bröning, 2013). Hamas'ın temel mesajı, Filistin'in işgalden kurtarılmasını ve İslami bir yönetimin kurulmasını hedeflemektedir. Hamas Misakı'nda bu konular şu şekilde belirtilmiştir:

“Madde-1: İslami Direniş Hareketi: Hareketin programı İslam'dır. Fikirlerini, düşünme biçimlerini ve evren, hayat ve insan anlayışını ondan alır. Tüm davranışlarında hüküm için ona başvurur ve adımlarına rehberlik etmesi için ondan ilham alır (The Avalon Project, 2008).”

Hamas, sosyal hizmetler ve dini faaliyetler aracılığıyla toplumsal tabanını genişletmiş, Filistin üniversitelerinde öğrenci grupları üzerinde etkin bir güç kazanmıştır (Mahmoud, 2004; Salah, 2017). Hamas'ın kurumsal yapısının hızlı ve etkili bir şekilde genişlemesinin temelinde, İsrail'in, öncelikli olarak Fetih Hareketi merkezli FKÖ ve ona bağlı direniş hareketlerine odaklanmasının yattığı belirtilebilir. Bu durum, Hamas'a, Filistin direniş hareketleri içerisinde stratejik bir avantaj sağlamış ve organizasyonel kapasitesini güçlendirmesine olanak tanımıştır. İsrail'in bu yönelimi, Hamas'ın hem sosyal hizmet ağlarını genişletmesine hem de politik ve askeri altyapısını konsolide etmesine zemin hazırlamıştır (Issa, 2007; Salah, 2017).

Bu kapsamlı toplumsal entegrasyon ve stratejik konumlanma, Hamas'ın Filistin direniş hareketleri içerisindeki benzersiz (*unique*) pozisyonunu daha da pekiştirmiştir. Hamas'ın temelleri atılmadan önce, Fetih Hareketi başta olmak üzere birçok Filistin direniş hareketi, milliyetçilik ve sekülerizm temelli stratejiler geliştirerek Filistin'in özgürlüğüne yönelik çeşitli yaklaşımlar benimsemiştir. Ancak, Hamas'ın kurucuları, Arap ve İslami kimlikleri merkeze alan yeni bir milliyetçilik anlayışı ile Filistin'in İsrail ve Yahudi kontrolünden kurtarılması gerektiğini savunmuşlardır. Bu yeni yaklaşım, geniş bir jeopolitik çerçevede kutsal bir cihadın gerekliliğini vurgulamakta ve Hamas'ın Müslüman dünyası ile ilişkilerini güçlendirmektedir. “Mukaddes bir dava” olarak nitelendirilen bu politik hedeflere ulaşmak için kitlesel mobilizasyonun ve seferberliğin önemi sürekli olarak altı çizilmiştir. Bu perspektif, Hamas'ın ideolojik çerçevesi ile Filistin'deki siyasi taktiklerini belirleyen kritik bir faktördür. Bu bağlamda, Hamas'ın kurumsal yapılarının oluşumunu ve evrimini yönlendiren ideolojik temellerin incelenmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Hamis'in ideolojik temelleri, Mısır merkezli Müslüman Kardeşler örgütüne dayanır. Bu bağlamda, Halid Meşal (1996-2017), Hamas'ın politbüro başkanlığı döneminde, "Hamis, Filistin Müslüman Kardeşlerinin bir parçasıdır. Ancak, küresel Müslüman Kardeşler organizasyonunun doğrudan bir uzantısı olarak faaliyet göstermemekteyiz. Hamas Hareketi, İslami değerlere, Filistinli kimliğe ve milli bir duruşa sahip bir harekettir" şeklinde bir tanımlamada bulunmuştur (Al Jazee-ra, 2018). Hamas'ın temel kadroları ve üyeleri, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın cihat anlayışından derinlemesine etkilenmişlerdir. Bu bağlamda, Hasan El Benna, Seyyid Kutub, Abdullah Azzam ve Said Havva gibi Müslüman Kardeşler'in önde gelen üyelerinin eserleri ve düşünceleri, Hamas'ın yapılanması ve ideolojisini şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır (Bartal, 2021). Özellikle Abdullah Azzam, 1941 yılında Cenin'de doğmuş ve 1953 yılında Müslüman Kardeşler'in Batı Şeria koluna katılarak, sonrasında küresel cihat anlayışının öncü figürlerinden biri haline gelmiştir (Hegghammer, 2020). Hasan El Benna, Müslüman Kardeşler'in kurucu lideri olarak, 1930'lar ve 1940'larda Filistinli milliyetçi liderlerle (Hac Muhammed Emin El-Hüseyni) ilişkiler kurmuş, bu bağlamda Filistin'deki direniş hareketleri ile Müslüman Kardeşler arasında köklü bir etkileşim oluşmuştur. Müslüman Kardeşler Teşkilatı ile Hamas arasındaki ilişki, tarihsel olarak karşılıklı ve dinamik bir nitelik taşımaktadır.

Hamis, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın etkisi altında, geniş ve kapsamlı bir ümmet vizyonunun bir parçası olarak kendini konumlandırmıştır. Ancak, 1988 ve 2017 yıllarında yayımlanan resmi belgelerde, örgüt kendini net bir şekilde Filistinli, milli ve İslami bir hareket olarak tanımlamış ve ana hedefini Filistin topraklarının özgürleştirilmesi ve bağımsız bir devletin kurulması olarak belirtmiştir (The Middle East Eye, 2017). Hamas bu hedef doğrultusunda, Filistin halkının genelini hedef alan sosyal yardım kurumları kurmuş, dini, toplumsal, eğitim ve spor alanlarında hizmetler sunmuştur. İsrail, başlangıçta bu faaliyetleri, FKÖ'nün milliyetçiliğine karşı bir ağırlık merkezi olarak görmüş ve Filistin siyasetinin bölünmesini kolaylaştırıcı bir faktör olarak değerlendirmiştir. Müslüman Kardeşler'in Filistin'deki faaliyetleri ve Hamas'ın kuruluşu, bu tarihsel ve ideolojik bağlam içinde ele alınmalıdır. 1948 savaşında Müslüman Kardeşler'in önemli bir rol oynadığı ve savaş sonrasında Filistin'deki yapılanmalarının nasıl değiştiği, Hamas'ın ideolojik ve organizasyonel temellerini anlamada önem taşır. Gazze ve Batı Şeria'daki Müslüman Kardeşler arasındaki ayrım ve bu ayrımın Hamas'ın ideolojik parametrelerine etkisi, örgütün politik ve sosyal stratejilerini şekillendiren temel faktörler arasında yer almaktadır.

Hamas'ın Filistin coğrafyasına bakışı, onun işgal altındaki topraklar olduğu yönündedir. Bu sorunun çözümü, Filistin'in kesinlikle herhangi bir şekilde bölünemeyeceği ilkesine dayanmaktadır. 'Nehirden denize Filistin' ifadesi, Ürdün Nehri'nden Akdeniz'e kadar uzanan coğrafyada Filistin halkının tam ve bölünmez egemenliğini vurgular. Bu, temel bir hedef olarak benimsenmiştir. Hamas, bu coğrafyayı Arap yurdunun ve İslam ümmetinin ayrılmaz bir parçası olarak görür. Hamas'ın lider kadrosundan İsmail Heniyye, 'Hamas'ın tarihi Filistin topraklarında Filistin halkının hakkından şüphesi yoktur; bu toprakların sınırları nehirden denize Filistin'dir,' demiştir (Qossay, 2023).

FKÖ tarafından Oslo Anlaşmaları ile İsrail'in tanınması ve sonrasında gelen güvenlik iş birlikleri, Hamas'ın Filistin siyasetindeki konumunu ayırtmıştır (Zilber & Al-Omari, 2018; Aral, 2018; Aral, 2021). Hamas'ın Oslo Anlaşmaları'na muhalif tutumu FKÖ tarafından sert bir şekilde bastırılmaya çalışıldı. Bu krizin bir yansıması olarak, 1994 yılında Filistin Güvenlik Güçleri, Gazze Camii'nde Hamas mensuplarına ateş açmış ve bu olayda 14 kişi yaşamını yitirmiştir (Zilber & Al-Omari, 2018). Bu gibi olaylar dolayısıyla FKÖ merkezli Filistin otoritesi, Hamas elitleri ve destekçi toplum kesimlerinden kendini yabancılaştırmıştır. Oslo Anlaşmalarına tepki olarak Hamas, FKÖ'ye alternatif bir siyasi güç olarak Filistin siyaset sahnesinde yerini almıştır (Jacoby & Sasley, 2002). Bu bağlamda, Hamas ve İslami Cihad, Filistin'in yeniden özgürleşmesi için silahlı mücadelenin tekrar ön plana çıkarılması, İsrail ile güvenlik koordinasyonunun sona erdirilmesi ve İsrail'in tanınmasının sonlandırılması gerektiğini vurgulamışlardır (XinhuaNet, 2018; Yaakov, 2014).

Hamas'ın işgali sonlandırmak ve Filistin'i özgürleştirmek amacıyla uyguladığı temel stratejinin dayandığı esas pratiğin cihat olduğu söylenebilir (Levitt, 2008). 1948'den bu yana işgal altındaki Filistin topraklarının yeniden özgürleştirilmesi için askeri gücün ortaya konulması önemlidir. Hamas, FKÖ'den farklı olarak, İsrail'in diplomatik baskı ile geri adım atmayacağını düşünmektedir. Bu sebeple, İsrail ile mücadele için en etkin metodun silahlı güç olduğunu savunmaktadır. Filistin'le kurdukları ilişkide, cihat metoduna psikolojik anlam ve tarihsel derinlik katmak için İkinci Halife Ömer bin Hattab'ın Kudüs'ü fethini örnek göstermektedirler (Jefferis, 2016). Hamas retoriğinde, Kudüs, cihat yoluyla İslam beldesi (*el-vaqf*) olmuştur. Bu açıdan, Filistin tüm Müslümanlar için kutsaldır. Diğer bir örnek ise, 1099'da Kudüs'ün Haçlı İstilasası'na uğramasıdır. Selahaddin Eyyubi de bu amaçla cihat yapmıştır (Bartal, 2021; Jefferis, 2016). Bugün de aynı durum söz konusu-

dur. Hamas için cihat, Filistin tam özgürlüğüne kavuşuncaya değin başvurulması gereken işgale karşı esas bir yanittir. Hamas böylece eylemlerine dini bir meşruiyet kazandırmıştır (Cohen, 2013). Hamas'ın cihat temelli stratejisi, İsrail ile olan mücadelesinde sadece askeri ve ideolojik bir çerçeve sunmakla kalmıyor, aynı zamanda bu mücadelenin finansal destek mekanizmalarını da şekillendiriyor. Bu çatışma, sadece silahlarla ve söylemlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ekonomik kaynakların mobilizasyonu da derinleşmektedir. Bu bağlamda, Hamas'ın maddi kaynaklarını nasıl sağladığı ve bu kaynakların cihat çabalarını nasıl desteklediği, stratejilerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Hamas'ın 1987'de Şeyh Ahmed Yasin önderliğinde kurulmasıyla maddi kaynakların elde edilmesi önemli bir başlık olmuştur. Bu amaçla bir dizi vakfın kurulduğu görülmektedir. Bunlardan biri, Musa Ebu Merzuk'un yönettiği ABD merkezli Kutsal Topraklar Vakfı olarak gösterilebilir. Diğerleri arasında, Şeyh Yusuf El-Karadavi tarafından idare edilen Vakıflar Koalisyonu (İhtilaf El-Hayr) bulunmaktadır. Bu vakıf, ağırlıklı olarak Körfez ülkelerinden elde ettiği fonları Hamas'a aktarmaktadır. Karadavi, verdiği bir fetvada, zekatların cihat amacıyla verilebileceğine hükmetmiştir.

1980'lerin sonlarında FKÖ içerisinde İsrail ile barış görüşmelerine başlama konusu yoğun tartışmaları beraberinde getirmiştir. FKÖ, Hamas'ın sert tutumundan farklı bir yol izleyerek, daha ılımlı bir yaklaşım benimsemiştir. Hamas, işgal altındaki topraklarla ilgili her türlü aracı kullanarak mücadele etmenin zorunlu olduğunu savunurken, FKÖ müzakere ve diplomatik çözüm arayışında olmuştur. Hamas'ın kuruluşunun ardından, bu vizyon doğrultusunda askeri kanatların güçlendirilmesine öncelik verilmiş ve bu bağlamda Salih Aruri, Batı Şeria'da Abdullah Azzam Alayları'nı kurmuştur (Bartal, 2015). 1991 yılına gelindiğinde, bu silahlı gruplar Zekeriya Velid Ahel liderliğinde İzzeddin El Kassam Tugayları çatısı altında birleştirilmiştir (Bartal, 2015).

1993 yılında Oslo Anlaşmaları, Filistin'deki politik gerçekliği önemli ölçüde değiştirmiştir. FKÖ, ABD ve İsrail arasındaki müzakereler sonucunda Filistin Otoritesi'nin kurulmasına öncülük etmiş, bu da Filistin Otoritesi'nin uluslararası tanınırlık kazanmasına ve İsrail ile resmi ilişkilere girmesine yol açmıştır. Ancak, Hamas FKÖ'nün Oslo Anlaşmaları aracılığıyla Filistin'e ihanet ettiğini ileri sürmüştür. Hamas'a göre, İsrail'in tanınması ve bu tanınmanın arkasında somut bir kazanımın olmaması, işgalin daha da derinleşmesine neden olacaktır (Caridi, 2012).

1994 Şubat'ında, Amerikalı-İsraili terörist Baruch Goldstein'in El-Halil'deki bir camide düzenlediği ve 29 Filistinlinin ölümüne yol açan silahlı saldırısı, Hamas'ın intihar bombalı eylemlerine başlamasına sebep olmuştur. Nisan 1994'ten itibaren, Hamas İsrail askerlerini kaçıрма ve öldürme taktiklerinin yerine yoğun intihar bombalı saldırıları yeni bir yöntem olarak benimsemiştir (Singh, 2013). Bu durum, Oslo Anlaşmaları ile kurulan Filistin Otoritesi'nin meşruiyetini sarsmıştır. Alternatif bir güç olarak ortaya çıkan Hamas, İsrail ile mücadelede etkili bir aktör olarak varlığını sürdürmektedir. Bu süreçte Hamas'ın başarısı, aktivistlerini İsrail ile mücadelede motive ederken, kutsal cihadı sürekli vurgulamasından kaynaklanmaktadır. Hamas, İsrail'i yalnızca politik bir mesele olarak değil, aynı zamanda Filistinli, Arap ve Müslüman varoluşuna engel teşkil eden bir unsur olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, Hamas'ın önemli bir başarısı olarak kabul edilebilir.

28 Eylül 2000'de El-Aksa İntifadası'nın (II. İntifada) patlak vermesi, Filistinli kuruluşlar arasında birleşme yönünde motivasyonu artırdı. Hamas, İslami Cihad ve FKÖ, ortak silahlı eylemler düzenlemeye başladılar. İslami Cihad'ın askeri kanadı Kudüs Tugayları (*Saraya El-Kuds*) ve FKÖ'ye bağlı El-Aksa Şehitleri Tugayı (*Kata'ib Şuhada El-Aksa*) iş birliği yapmaya başladılar. Özellikle Kudüs Tugayları, Batı Şeria'nın kuzey bölgesinden, Fetih mensubu birçok genci saflarına çekmeyi başardı (Friedrich & Luethold, 2007). II. İntifada sırasında, 2004 yılında Hamas'ın kurucusu Şeyh Ahmed Yasin'in bir suikast sonucu öldürülmesi, bu sürecin önemli bir gelişmesi olarak görülmektedir. Ahmed Yasin'in öldürülmesinin ardından, Hamas'ta ikinci nesil liderlerin yükselişi gözlemlenmiştir. Bu liderler arasında İsmail Haniye (2017-), Halid Meşal (1996-2017) ve Yahya Sinvar (2017-) öne çıkmaktadır.

Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırıları süreklilik arz etmektedir. 2002 yılında Hamas, İsrail'e yönelik roket saldırıları başlatmıştır. Bunun sonrasında, Hamas Haziran 2006'da Gilad Şalit adlı İsraili bir askeri esir almıştır (Seurat, 2022). 2011 yılında İsrail ve Hamas arasında gerçekleşen müzakereler sonucunda Şalit Anlaşması imzalanmış ve Hamas'ın Yahya Sinvar da dahil olmak üzere üst düzey birçok üyesi serbest bırakılmıştır. Bu süreçten sonra Hamas, İsrail'e yönelik saldırılarında intihar bombası eylemleri yerine "yalnız kurt" saldırılarına yönelmiştir (The Economist, 2017). İsrail'in Kasım 2012'de Savunma Sütunu Operasyonu ve 2014'te Koruyucu Hat Operasyonu adını taşıyan iki geniş çaplı saldırısı gerçekleşmiştir (Seurat, 2022). Hamas'ın bundan sonraki operasyonlarında, El-Aksa'nın özgürleştirilmesi misyonunun temel motivasyon olduğu vurgulanmaktadır. 2018'deki Büyük Dönüş Yürüyüşü, bu yaklaşımın bir örneğidir (Al Arabiya, 2018).

3. ÜÇÜNCÜ AŞAMA: HAMAS VE FİLİSTİN OTORİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER (2007-2024)

25 Ocak 2006'da Hamas'ın desteklediği Değişim ve Reform Listesi, Filistin genel seçimlerinde önemli bir başarı elde etti. Seçim sonuçlarına göre, Filistin Yasama Meclisi'ndeki 132 sandalyenin 74'ü Değişim ve Reform Listesi'ne geçti (Bıçakçı, 2007). İsmail Heniyye'nin liderliğinde bir hükümet kuruldu. Seçim sonrasında Filistin Başkanı Mahmud Abbas, İsmail Heniyye liderliğindeki yeni hükümetin İsrail ile yapılan anlaşmaları tanıması gerektiğini vurguladı. Ancak, Hamas'ın Oslo Anlaşmaları'nı bir ihanet olarak görmesi ve bu konudaki pozisyonunu değiştirmemesi, aktörler arasındaki ihtilafı derinleştirdi. Dörtlü (the Quartet, Rusya, ABD, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler) tarafından, Ocak 2006 seçimleri sonrası Hamas ile müzakerelere başlandı. Dörtlü, Hamas'a, uluslararası tanınırlık için üç koşul öne sürdü: İsrail'i tanıması, şiddeti reddetmesi ve barış sürecine katılması (Charrett, 2019). Hamas bu talepleri reddetti ve bu durum, 2007'den itibaren Gazze'ye Mısır ve İsrail merkezli ablukanın başlamasına neden oldu (Mellen & Chen, 2023).

Hamas ve FKÖ arasındaki gerilimin başlangıcı, 2004 yılında FKÖ lideri Yasser Arafat'ın ölümü ve yenilenen başkanlık seçimlerine Hamas'ın katılmamasıyla ilintilendirilebilir. 2006 yılı boyunca, Hamas ve Fetih Hareketi arasında anayasal yetki merkezli çatışmalar yaşandı. Fetih'e mensup güvenlik yetkilileri, Hamas hükümetiyle iş birliği yapmayı reddetti. Yeni hükümetin İçişleri Bakanı Said Seyam, Hamas'a sadık birimlerden oluşan "İcra Gücü" adında bir askeri güç oluşturdu (Bauck & Omer, 2013). 2007'nin başlarında, Gazze'deki Fetih yetkililerinin çıkarılmasıyla çatışmalar sona erdi. Haziran 2007'de, Gazze'de Fetih Hareketi ve Hamas arasındaki çatışmalar, Filistin ulusal uzlaşısının sona ermesine yol açtı. Temmuz 2007'de Selam Feyyad'ın başbakanlığında yeni bir hükümet kuruldu (Jewish Virtual Library, 2007).

Hamas ise Gazze'de hükümet organlarını ele alarak gündelik işleri yürütmeye odaklandı. Bu süreçte Hamas'a finansal destek, özellikle Katar üzerinden sağlandı. Hamas, Fetih Hareketi ile yeniden müzakerelere başladı ve taraflar, 8 Şubat 2007'de Mekke Anlaşması ile Hamas-Fetih ortaklığında bir hükümet kurdular (Bauck & Omer, 2013). Ancak Mekke Anlaşması'nın çökmesi ve sonrasında 2011'de Kahire'de imzalanan Hamas-Fetih Anlaşması, uzun süreli olmadı. Neti-

cede, Filistin’de iki siyasal aktörün varlığı bir gerçeklik kazandı: Batı Şeria’da Fetih hareketi merkezli FKÖ; Gazze’de ise Hamas merkezli yönetim (ECF, 2011). Hamas’ın Gazze’de yönetimini perçinlemesi İsrail ile ilişkilerinde de yeni bir dinamizmi ortaya çıkaracaktı.

Hamas, İsrail ile çatışmalarda zaman zaman ateşkese (*hudna*) varsa da nihai bir barış anlaşması (*sulh*) yapmaktan kaçınmaktadır. Hamas’a göre, zafere kadar sabırlı ve kararlı bir şekilde İsrail’le mücadele etmek en doğru stratejidir (Tuastad, 2010). Bu stratejinin sonucunda Filistin özgürleşecek ve İslami bir Filistin devleti kurulacaktır. Hamas’ın İsrail ile taktiksel sakinlik arayışları bölgesel konjonktürdeki önemli değişimlerle yeni adımlar atmasını zorunlu kılmıştır.

Hamas, dinamik bir toplumsal hareket olarak, 1 Mayıs 2017’de “Genel İlkeler ve Siyaset Belgesi”ni açıklamıştır (The Middle East Eye, 2017). Bu belge, hareketin liderliğini 1996 yılından itibaren üstlenen Halid Meşal’in görevi bırakması ve silahlı kanadın liderliğini üstlenen Yahya Sinvar’ın geçiş dönemini işaret etmektedir. Belgede, “*vesika*” (belge) vurgusu, 1988 yılındaki “*misak*” (tüzük) teriminden ayrılmaktadır (Legrain, 2021). Şöyle ki, misak bağlayıcı ve sabit bir metin anlamına gelirken vesika ise günün şartlarına göre değiştirilebilecek dinamik bir dokümana işaret etmektedir. Wilson Center’daki bir analizde ifade edildiği üzere Hamas’ın siyasi duruşu, üç temel gelişmenin de gösterdiği gibi, önemli revizyonlardan geçmiştir (Wilson Center, 2023). İlk olarak örgüt, 1967 sınırlarına dayanan ve başkenti Kudüs olan İsrail ile var olacak bir Filistin devletini geçici olarak kabul ettiğini ve mültecilerin geri dönüş hakkını savunduğunu ifade ederek İsrail’e karşı temel muhalefetinden vazgeçmeden ulusal uzlaşmayı sağlamayı amaçlayan bir duruş sergiledi. İkinci olarak Hamas, 1988 tarihli orijinal tüzüğünde yer alan Yahudi karşıtı söylemlerden uzaklaşarak, muhalefetini Yahudilik ya da Yahudi halkından ziyade ırkçı ve sömürgeci olarak nitelendirilen Siyonist hareketi hedef olarak netleştirmeye çalıştı. Son olarak, güncellenmiş politika belgesi stratejik olarak Filistinli Müslüman Kardeşler’deki köklerinden bahsetmeyerek kendisini daha geniş siyasi manzara içinde yeniden konumlandırma çabasına işaret etmektedir. Bu evrim, Hamas’ın ideolojik ve siyasi söyleminde, potansiyel olarak daha geniş bir kabul ve meşruiyet hedefleyen incelikli bir değişimi yansıtmaktadır (Wilson Center, 2023).

7 Ekim 2023’te Hamas’ın askeri unsurlarının (*Nukhba*) İsrail’e saldırısı, hareketin yeni bir meydan okumayla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur (Rubin & Morris, 2023). Gazze’de 2005’ten itibaren sürdürdüğü siyasi iktidarı İsrail’in 7

Ekim'e karşılık olarak başlattığı askeri operasyonlarla ciddi bir meydan okumayla karşılaşmıştır. Hamas'ın askeri stratejisi kuruluşundan itibaren berrak olduğunu çizmek gerekir: Filistin topraklarının topyekün özgürleştirilmesi için işgal güçleriyle (İsrail) silahlı mücadele. 7 Ekim'de yaşananlarda esasında Hamas'ın Filistin'e yönelik temel stratejisinin doğal bir uzantısı olarak görülebilir.

7 Ekim Olayları kapsamında Ramallah merkezli Filistin Otoritesi'nin Hamas'ın İsrail ile olan çatışmalarını zaman zaman eleştirdiği gözlemlenmiştir (The Wall Street Journal, 2023). FKÖ yetkilileri, kamuoyu önünde doğrudan eleştirilerde bulunmasalar da, "ulusal birliğe" dayalı "direniş stratejisi"nin altını çizmektedirler (MEMO, 2023). FKÖ yetkilileri, Filistin'deki tüm politik ve silahlı unsurların FKÖ çatısı altında faaliyet yürütmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Özellikle FKÖ Yürütme Komitesi Sekreteri Hüseyin El-Şeyh, FKÖ merkezli Filistin yönetiminin Filistin halkının tek meşru temsilcisi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Hamas'ın İsrail ile çatışma yönteminin kabul edilemez olduğunu ve Filistin'i yöneten tek bir hükümet olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu açıklamalar, 2006 seçimleri sonrasında Gazzé'de Filistinli aktörler arasında yaşanan çatışmaların yarattığı travmanın izlerini taşımaktadır (Nakhoul & Sawafta, 2023).

Hamas yetkilileri ise, bu tür bir adımın özerk alanlarını kısıtlayacağını belirtmişlerdir. Hamas, 7 Ekim özelinde izlediği askeri stratejinin uzun bir tarihsel mücadelenin bir aşaması olduğunu sürekli vurgulamaktadır. Hamas'ın liderlerinden Halid Meşal, ulusların kolay kolay özgürleşmediğini, büyük fedakarlıklar gerektiğini ifade etmiştir:

"Sevgili kardeşim, uluslar kolay kolay özgürleşmez. Ruslar İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler'in saldırısından kurtarmak için 30 milyon insanını feda etti. Vietnamlılar Amerikalıları yenene kadar 3,5 milyon insanını feda etti. Afganistan, SSCB'yi ve ardından ABD'yi yenmek için milyonlarca şehit verdi. Cezayir halkı 130 yıl boyunca altı milyon şehit verdi. Filistin halkı da tıpkı diğer uluslar gibidir. Hiçbir ulus fedakârlık yapmadan özgürleşemez (Al-Arabiya, 2023)."

Filistin'de ulusal birliğin sağlanamaması, iki temel etkiye yol açmaktadır: Filistinli aktörler arasında mutabık kalınan bir ulusal liderliğin oluşmaması ve siyasete yönelik toplumsal desteğin zayıflaması. Filistin merkezli düşünce kuruluşu PCPSR'nin (Palestinian Center for Policy and Survey Research) 15 Ocak 2024'te yayınladığı ankete göre, mevcut Filistin lideri Mahmud Abbas'a olan halk desteği

yüzde 8'de kalmıştır (PCPSR, 2024). Aynı ankette, Fetih'e olan destek yüzde 30, Hamas'a yüzde 21, diğerlerine yüzde 12 ve hiçbirine yüzde 37 olarak belirlenmiştir (PCPSR, 2024). Bu veriler, Filistin'deki süregiden politik ayrışmanın toplumun geniş kesimlerini siyasetten uzaklaştırdığını göstermektedir. Housam Itani'nin belirttiği gibi, FKÖ ve Fetih bir yanda, Hamas ve İslami Cihad ise diğer yanda yer alarak Filistin'in parçalı ve ayrışmış siyasi manzarasının, Filistin ulusal kimliğinin güçlendirilmesi ve devletin inşasına yönelik çabaları zayıflattığı görülmektedir (Itani, 2024).

Filistin siyaseti, ulusal dinamiklerin ötesinde, jeopolitik dengeler etrafında şekillenmektedir. Bu dinamik, Filistin siyasetinin kurumsal ve kadrosal oluşumunun belirginleştiği 1950'lere kadar izlenebilir. Arap siyasetindeki bölünmeler, Filistin siyasetindeki aktörlerin pozisyonlarını da etkilemektedir. Fetih hareketinin erken dönemlerinde, birleşik Arap siyasetini bölme eleştirisiyle karşı karşıya kalmıştır. Filistin siyasetinin özerkleşmesi ve ulusal çıkarları takip etmesi, bölgesel güç mücadeleleri içinde zorluklar yaratmaktadır. Bu nedenle, Filistinli siyasal aktörler, bölge ülkeleriyle olan diplomatik ilişkilere önem vermektedirler. Bu bağlamda, Gazze'ye komşu olan Mısır ve Batı Şeria'ya komşu olan Ürdün, önemli ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

Arap Baharı'nın başladığı 2010'lu yıllarda, bölge jeopolitiği, revizyonistler ve statükocular olmak üzere iki kampa ayrılmıştır. Revizyonistler, toplumsal muhalefetin desteklenmesini ve siyasi reformların güçlendirilmesini savunan Katar ve Türkiye iken, statükocular, mevcut sistemlerin korunmasını savunan Körfez Arap ülkeleridir. Bu ayrışma, 2021'deki El-Ula Zirvesi'ne kadar sürmüştür (Aldroubi, 2021). Bu süreçte Hamas, Katar ve Türkiye ile diplomatik ilişkiler geliştirirken, FKÖ, Mısır başta olmak üzere Körfez ülkeleriyle ortak siyaset izlemiştir. Bu ayrışmanın Filistin siyasetine etkisi, İbrahim Anlaşmaları sürecinde de görülmüştür (Dazi-Héni, 2020).

İbrahim Anlaşmaları, ABD Başkanı Donald J. Trump liderliğinde, İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn gibi Körfez Arap ülkeleri arasında diplomatik ilişkilerin normalleştirilmesi sürecini işaret etmektedir. Bu süreç, Arap Birliği'nin 2002 yılında Suudi Arabistan Krallığı öncülüğünde oluşturduğu Arap Barış Girişimi'nden bir sapmayı temsil etmektedir. Zira bu girişim, İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesi karşılığında Arap ülkelerinin İsrail ile tam diplomatik ilişkiler kuracağını

öngörmekteyken, İbrahim Anlaşmaları, İsrail'e herhangi bir ön koşul sunmadan diplomatik ilişkilerin kurulmasını öngörmektedir. Bu anlaşmalar sonucunda, Hamas'ın Gazze'deki pozisyonunu koruması ve bölgesel ayrışmanın bir diğer aktörü olan İran ile olan yakınlaşmasını hızlandırması gözlemlenmiştir. Gazze'de faaliyet gösteren İslami Cihad'ın İran ile sürdürdüğü lojistik ve eğitim ilişkileri de devam etmektedir. Ayrıca, Hamas da farklı ölçeklerde İsrail'e baskı yapmak ve bölgedeki nüfuz alanlarını korumak amacıyla İran ile yakınlaşma stratejisi izlemiştir. 7 Ekim Olayları'nda, Hamas'a yönelik tepkilerin bölgesel ayrışmanın jeopolitik yarış olarak değerlendirilmesi mümkündür (Aaronson, 2023; Rakipoğlu & Menderes, 2019).

7 Ekim Olayları, Hamas'ın İsrail'de yaşayan Filistinlilerle olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin Filistin siyasetindeki önemli rolünü yeniden değerlendirmesine neden olmuştur. Bu olaylar, Hamas'ın bölgesel politik ve toplumsal etkileşimlerinin karmaşıklığını ve bu etkileşimlerin dinamiklerini daha iyi anlamamız için kritik bir öneme sahiptir. 1989'dan bu yana, Hamas İsrail'de yaşayan Filistinli Araplarla sürekli ve karşılıklı bir ilişki içinde olmuştur. İsrail'deki İslami Hareketin bileşenleri ile Hamas arasındaki ilişki, özellikle Kudüs'te Mescid-i Aksa çevresinde organize olan *Şebab El Aksa* (Aksa Gençliği) gibi gruplar aracılığıyla gelişmiştir. Bu gruplar, Mescid-i Aksa çevresinde yerleşimci İsraillilerin girişlerini engelleme faaliyetleriyle öne çıkmış ve Şeyh Ra'ed Salah'ın liderliğinde hareket etmiştir (Ahmad Biqawi, 2023; Al Hiwar TV, 2022) 2011 yılında İsrail hükümeti tarafından yasadışı ilan edilen ve terör örgütü olarak sınıflandırılan bu gruplar, İsrail'deki İslami Hareketin hem Kuzey hem de Güney kanadı ile yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. Ancak, Kuzey Kanadı daha yoğun ilişkiler içindeyken, Güney Kanadı zamanla İsrail siyasetine entegre olmaya ve farklı bir siyasal ekol geliştirmeye yönelmiştir. Bu hareketin güncel siyasi temsili, Ra'am (Birleşik Arap Listesi) olarak İsrail yasama meclisinde yer almaktadır. Ra'am partisinin lideri Mansur Abbas, 7 Ekim Olayları'nı takiben yaptığı açıklamalarda, bu olaylardan Hamas'ı sorumlu tutmuş ve eleştirilerini açıkça dile getirmiştir. Bu durum, Hamas'ın İsrail içindeki Filistinlilerle olan ilişkilerinin karmaşıklığını ve bu ilişkilerin zaman içinde nasıl evrildiğini göstermektedir (Staff, 2023; Zalzburg, 2023).

7 Ekim Olayları'nın ardından, Hamas'ın Filistin siyasetindeki bileşenleriyle-Ramallah merkezli Filistin otoritesi, diaspora ve İsrail'de yaşayan Filistinliler dahil olmak üzere- geniş bir toplumsal kesimle ilişkilerini yeniden yapılandırması gerekmektedir.

SONUÇ

2017 yılında Hamas tarafından yayımlanan bir belge, başkenti Kudüs olan ve İsrail ile komşu olarak var olabilecek bir Filistin devletinin mümkünlüğünü ortaya koymuştur. Bu belge, İsrail'in varlığını geçici bir durum olarak kabul etse de Hamas'ın 1988'de yayımladığı Misak metnindeki dil ve pratiğe kıyasla önemli bir farklılık göstermektedir. Bu durum, Hamas'ın ideolojik tutumunda ve politik stratejisinde bir evrime işaret etmektedir.

Hamas, 1980'lerin sonlarında, Filistin İslami Hareketi'nin politik ve silahlı yüzünü temsil eden bir organizasyon olarak ortaya çıkmıştır. Bu yapı, ideolojik kökenlerini Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın fikirlerine dayandırmaktadır. Hasan El Benna'nın liderliğinde kurulan Müslüman Kardeşler Teşkilatı, Filistin meselesine özel bir önem vermiş ve bu konuda toplumsal bir hareket olarak öne çıkmıştır. Coğrafi yakınlık, Mısır'daki Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Hamas üzerindeki etkisini güçlendirmiştir. Bu bağlamda, Hamas'ın Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın bir uzantısı olarak doğmasına rağmen, kendi özgün gündemini ve stratejilerini belirleyen bağımsız bir kuruluş olduğu vurgulanmalıdır.

Hamas, Filistin siyasetinde, 1950'lerden bu yana baskın olan Filistin milliyetçiliğine derin ve kapsamlı bir dini boyut eklemeyi başarmıştır. Bu, geniş çaplı toplumsal organizasyonlar ve yeni mücadele yöntemleri geliştirerek Filistin'de etkin bir rol oynamasıyla mümkün olmuştur. Hamas'ın İsrail ile mücadelesi, bu çerçevede hem dini hem de milliyetçi unsurları içeren karmaşık bir yapıya sahiptir.

Hamas, Filistin genel siyasetinde zaman zaman zorlayıcı ilişkiler yaşamış olmasına rağmen etkisini sürdürebilmiştir. 2006 yılındaki seçimlerde Filistin yasama meclisinde önemli bir zafer kazanmıştır. FKÖ'den farklı tutumu nedeniyle, bölge ülkeleri tarafından uygulanan zorunlu izolasyonla karşı karşıya kalmıştır. Arap Baharı'nın getirdiği iç tartışmalar ve dış dengelerdeki değişimlerle, Hamas yeni bir döneme adım atmıştır. Jeopolitik dengelerdeki bu değişim, ittifaklarını esas olarak Katar ve Türkiye ile sınırlandırmıştır; zira Arap Baharı sonrasında oluşan Müslüman Kardeşler karşıtı yeni düzen arayışları, Hamas'ı bölge siyasetinden dışlayan ve izole eden bir yöne evirtmiştir. Bu durum, Hamas mensuplarının Körfez Arap ülkelerinden dışlanmasına veya tutuklanmasına yol açmıştır. Bölgesel jeopolitiğe bağlı Filistin siyasetinde bu gelişmeler, yeni ittifak arayışlarını hızlandırmıştır.

2017'de yayınlanan belge, Hamas'ın Arap Baharı sonrası ortaya çıkan yeni dengeleri göz önünde bulundurarak strateji ve politikalarında bir değişikliğe girmesinin ilk göstergesi olarak kabul edilir. Bu belge, Müslüman Kardeşler Teşkilatı ile olan ilişkileri yeni bir boyuta taşımış ve İsrail gerçekliğine yönelik söylemde değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. Bölgesel jeopolitik ve siyasi dinamiklere bağlı olarak strateji, söylem ve pratiklerinde değişiklikler yapan Hamas, silahlı ve siyasi bir kuruluş olarak, Filistin'de devlet ve egemenlik sorunları devam ettiği sürece varlığını sürdürecektir.

Hamas'ın geniş toplumsal kaynaklara, çeşitli bölgesel ve uluslararası bağlantılara sahip olması, onu göz ardı edilmesi güç bir aktör yapmaktadır. Karşılaştığı jeopolitik izolasyon, askeri operasyonlar ve hedef alınan suikastler, kurumsal yapısının çözülmesine yol açmamıştır. 7 Ekim Olayları ile başlayan yeni süreçte, Hamas'ın kontrolündeki Gazzede İsrail saldırıları sonucu sivil kayıplar artmış olsa da askeri ve siyasi etkinliğinin zayıfladığına dair somut bir gelişme yaşanmamıştır.

Filistin siyasetinin parçalı yapısı ve elit gruplarının özgün çıkarları Hamas'a yönelik ilgiyi canlı tutmuştur. Hamas'ın erken dönemlerinde kendisinden temel beklenti FKÖ'nün oluşturduğu statükonun Filistin halkının deneyimlediği işgal pratiklerini ortadan kaldırmadığına dair toplumsal öfkenin bir yansıması olarak sivrilmiştir. Hamas bu sebeple İsrail'in yürütmüş olduğu işgal politikalarının karşısında kendini konumlandırmakta ve bu da onu doğal bir aktör olarak konsolide olmasına yardımcı olmaktadır.

KAYNAKÇA

Aaronson, D. (2023, Kasım 4). *When Israel destroys Hamas, the Abraham Accords will grow stronger*. The Jerusalem Post. <https://www.jpost.com/opinion/article-771461>

Abu-Amr, Z. (1994). *Islamic Fundamentalism in the West Bank and Gaza: Muslim Brotherhood and Islamic Jihad*. Indiana University Press.

Ahmad Biqawi (Direktör). (2023, Haziran 8). ما خصوصية الحركة الإسلامية في فلسطين؟ مع

يبارع يراس عم؟ نيطسلف | براق تسانكدوب | #68. <https://www.youtube.com/watch?v=pI8UF2ePz-c>

- Aktaş, Ü. (2023, Ekim 29). *Filistin direnişi ve Hamas*. Hikmet Akademisi. <https://www.hikmetakademisi.com/Article/554-umit-aktas/filistin-direnisi-ve-hamas>
- Al Arabiya. (2018, Ağustos 17). *Israel kills three Palestinians, injures 240 and empty 'Al Aqsa' of worshippers*. Al Arabiya English. <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2018/08/17/Israel-kills-three-Palestinians-injures-240-and-empty-Al-Aqsa-of-worshippers>
- Al Hiwar TV (Direktör). (2022, Ağustos 1). | مراجعات | الشيخ كمال الخطيب | الحركة
الحركة https://www.youtube.com/watch?v=6_CRI-luKP1k
- Al Jazeera. (2004). *The life and death of Shaikh Yasin*. <https://www.aljazeera.com/news/2004/3/24/the-life-and-death-of-shaikh-yasin>
- Al Jazeera (Direktör). (2018, Eylül 18). هل حركة حماس فرع من الاخوان المسلمين. <https://www.youtube.com/watch?v=46WeRsd8hIA>
- Al-Arabiya. (2023, Ekim 19).
مقابلة خاصة مع خالد مشعل رئيس المكتب السياسي لحركة حماس في الخارج. العربية.
<https://l24.im/dZHcwSf>
- Al Jazeera. (2023, Ekim 8). *What is Hamas? A simple guide to the armed Palestinian group*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/8/what-is-the-group-hamas-a-simple-guide-to-the-palestinian-group>
- Aldroubi, M. (2021, Ocak 7). *What does the GCC's Al Ula agreement mean for the region?* The National. <https://www.thenationalnews.com/world/gcc/what-does-the-gcc-s-al-ula-agreement-mean-for-the-region-1.1142155>.
- Aral, B. (2018). *OSLO 'PEACE PROCESS' AS A REBUTTAL OF PALESTINIAN SELF-DETERMINATION*. Ortadoğu Etütleri, 10(1), Article 1.
- Aral, B. (2021). *Rethinking the Palestinian Problem and 'The Right Strategy' for Palestinian Liberation*. Insight Turkey, 23(3), 11-26.

- Atzori, D. (2015). *Islamism and Globalisation in Jordan: The Muslim Brotherhood's Quest for Hegemony*. Routledge.
- Bartal, S. (2015). *Jihad in Palestine: Political Islam and the Israeli-Palestinian Conflict*. Routledge.
- Bartal, S. (2021). *Ḥamās: The Islamic Resistance Movement*. BRILL. https://doi.org/10.1163/9789004435544_021
- Bauck, P., & Omer, M. (Ed.). (2013). *The Oslo Accords: A Critical Assessment: C. no. 22925/15*. The American University in Cairo Press.
- Biçakci, S. (2007). *The Palestinian parliamentary legislative elections 25 January 2006*. *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 9(1), 65-78. <https://doi.org/10.1080/14613190701218777>
- Bröning, M. (2013). *Political parties in Palestine: Leadership and thought* (1st ed.). Palgrave Macmillan.
- Caridi, P. (2012). *Hamas: From Resistance to Government*. Seven Stories Press.
- Charrett, C. (2019). *The EU, Hamas and the 2006 Palestinian Elections: A Performance in Politics*. Routledge.
- Cohen, H. (2013). *The Rise and Fall of Arab Jerusalem: Palestinian Politics and the City Since 1967*. Routledge.
- Dazi-Héni, F. (2020). *The Gulf States and Israel after the Abraham Accords. Arab Reform Initiative*. <https://www.arab-reform.net/publication/the-gulf-states-and-israel-after-the-abraham-accords/>
- Dunning, T. (2016). *Hamas, Jihad and Popular Legitimacy: Reinterpreting Resistance in Palestine*. Routledge.
- ECF. (2011). *ECF - Economic Cooperation Foundation: Cairo Hamas–Fatah Agreement (2011)*. Economic Cooperation Foundation. <https://ecf.org.il/issues/issue/1167>
- El-Benna, H. (2023). *Müslüman Kardeşler ve Filistin Davası* (M. Suyabatmaz, Çev.). Nida Yayıncılık.

- Eldeniz, S. (2012). *The Relationship between the Egyptian State and the muslim brotherhood from 1952 to 1970* [Master Thesis, Middle East Technical University]. <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/21903>
- Fareed, M. M. A. (1973). *Al-Fatah, the Palestine National Liberation Movement*. [PhD Thesis, Kansas State Teachers College of Emporia]. <https://esirc.emporia.edu/bitstream/handle/123456789/2579/Fareed%201973.pdf>
- Filiu, J.-P. (2012). *The Historical Roots of Hamas in Gaza (1946-1987)*. *Vingtieme Siecle. Revue d'histoire*, 115(3), 3-14.
- Friedland, R., & Hecht, R. (2000). *To Rule Jerusalem*. University of California Press.
- Friedrich, R., & Luethold, A. (2007). *Entry-points to Palestinian Security Sector Reform*. DCAF.
- Ganim, İ. el-Beyyumi. (2014). *Hasan El-Benna'nın Siyasi Düşüncesi*. Ekin Yayınları.
- Gershoni, I. (1986). *The Muslim Brothers and the Arab Revolt in Palestine, 1936-39*. *Middle Eastern Studies*, 22(3), 367-397.
- Ghanem, A., & Mustafa, M. (2014). *Explaining Political Islam: The Transformation of Palestinian Islamic Movements*. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 41(4), 335-354. <https://doi.org/10.1080/13530194.2014.918800>
- Harüb, K. (2000). *Hamas: Political Thought and Practice*. Institute for Palestine Studies.
- Hegghammer, T. (2020). *The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad*. Cambridge University Press.
- 'Uwaysi, 'Abd al-Fattāḥ Muḥammad. (1998). *The Muslim Brothers and the Palestine Question, 1928-47*. Bloomsbury Academic.
- Ikhwan Wiki. (2023). (The Muslim Brotherhood in Gaza Strip) الإخوان في قطاع غزة. https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%AE%D9%88%D8%A7%D9%86_%D9%81%D9%8A_%D9%82%D8%B7%D8%A7%D8%B9_%D8%BA%D8%B2%D8%A9

- Issa, M. N. (2007). *Political Participation of Hamas in the Palestinian Political System Between Ideological Attitude and Political Pragmatism* [Master's thesis]. Birzeit University.
- Itani, H. (2024, Şubat 2). *Hamas must also be held to account after guns fall silent in Gaza*. Al Majalla. <https://en.majalla.com/node/309766>
- Jacoby, T. A., & Sasley, B. (2002). *Redefining Security in the Middle East*. Manchester University Press.
- Jefferis, J. (2016). *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*. Bloomsbury Publishing USA.
- Jewish Virtual Library. (2007). *Palestinian Emergency Government (June 2007)*. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/palestinian-emergency-government-june-2007>
- Kandil, H. (2014). *Inside the Brotherhood*. John Wiley & Sons.
- Khatib, G. (2010). *Palestinian Politics and the Middle East Peace Process: Consensus and Competition in the Palestinian Negotiating Team*. Routledge.
- Lea-Henry, J. (2018). *The Life and Death of Abdullah Azzam*. *Middle East Policy*, 25(1), 64-79.
- Legrain, J.-F. (2021). *Hamas according to Hamas: A reading of its Document of General Principles*. İçinde *Routledge Handbook of Political Islam* (2. bs, ss. 79-90). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429425165-7>
- Levitt, M. (2008). *Hamas: Politics, Charity, and Terrorism in the Service of Jihad*. Yale University Press.
- Litvak, M. (1998). *The Islamization of the Palestinian-Israeli Conflict: The Case of Hamas*. *Middle Eastern Studies*, 34(1), 148-163.
- Mahmoud, K. S. (2004). *The Impact of the Islamic Resistance Movement "Hamas" on Political Development in Palestine (West Bank and Gaza Strip) 1987-2004* [Master's thesis]. Al Najah National University.
- Mellen, R., & Chen, S. Y. (2023, Ekim 26). *See how Israel's siege has plunged Gaza into darkness and isolation*. Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/world/2023/10/26/gaza-israel-siege-blackout-isolation/>

Mellor, N. (2017). *Voice of the Muslim Brotherhood: Da'wa, Discourse, and Political Communication*. Routledge.

MEMO. (2023, Aralık 24). *Top Fatah leader calls on Turkiye to mediate for unity between PLO, Hamas*. Middle East Monitor. <https://www.middleeastmonitor.com/20231224-top-fatah-leader-calls-on-turkiye-to-mediate-for-unity-between-plo-hamas/>

Mishal, S., & Sela, A. (2006). *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Co-existence*. Columbia University Press.

Nakhoul, S., & Sawafta, A. (2023, Aralık 17). *Palestinians must find new path from Israeli rule after war, top official says* | Reuters. Reuters. <https://www.reuters.com/world/middle-east/palestinians-must-find-new-path-israeli-rule-after-war-top-official-says-2023-12-17/>

Nusse, A. (1999). *Muslim Palestine: The Ideology of Hamas*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203013359>

PCPSR. (2024, Ocak 15). *ARAB BAROMETER 8 in Palestine* | PCPSR. PCPSR. <https://www.pcpsr.org/en/node/965>

Qossay, H. (2023). *Hamas in Power: The Question of Transformation: The Question of Transformation*. IGI Global.

Rabasa, A., Waxman, M., Larson, E. V., & Marcum, C. Y. (2004). *The Muslim World After 9/11*. Rand Corporation.

Rakipoğlu, M., & Menderes, K. (2019). *Suudi arabistan-İsrail Örtülü İttifakını anlamlandırmak*. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 101-132.

Roberts, P. (2017). *Arab-Israeli Conflict: A Documentary and Reference Guide*. Bloomsbury Publishing USA.

Roy, S. (2014). *Hamas and civil society in Gaza: Engaging the Islamist social sector*

(With a New afterword by the author). Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400848942>

Rubin, S., & Morris, L. (2023, Ekim 27). **How Hamas broke through Israel's border defenses during Oct. 7 attack**—*The Washington Post*. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/world/2023/10/27/hamas-attack-israel-october-7-hostages/>

Salah, A. M. A. (2017). **The Hamas Movement and its political and democratic practice, 1992–2016**. *Contemporary Arab Affairs*, 10(4), 561-576. <https://doi.org/10.1080/17550912.2017.1401739>

Saleh, M. M. (2014). **The Palestinian Issue: Historical Background & Contemporary Developments**: القضية الفلسطينية: خلفياتها التاريخية وتطوراتها المعاصرة. مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات.

Saleh, P. D. M. M. (2023). **The Road to Jerusalem: A Historical Study of the Islamic Experience in the Land of Palestine From the Time of the Prophets to the 21st Century**. مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات.

Seurat, L. (2022). **The Foreign Policy of Hamas: Ideology, Decision Making and Political Supremacy**. Bloomsbury Publishing.

Singh, R. (2013). **Hamas and Suicide Terrorism: Multi-causal and Multi-level Approaches**. Routledge.

Skare, E. (2021a). **A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East**. Cambridge University Press.

Skare, E. (2021b). **Palestinian Islamic Jihad: Islamist Writings on Resistance and Religion**. Bloomsbury Publishing.

Staff, T. (2023, Aralık 2). **Ra'am's Abbas urges armed Palestinian factions to disarm, before softening statement**. <https://www.timesofisrael.com/raams-abbas-urges-armed-palestinian-factions-to-disarm-before-softening-statement/>

Tamimi, A. (2007). **Palestine Question and Islamic Movement: The Ikhwan (Muslim Brotherhood) Roots of Hamas**. *Kurenai*, 1(1). <https://doi.org/10.14989/70857>

Tamimi, A. (2009). **Hamas: Unwritten Chapters**. Hurst Publishers.

The Avalon Project. (2008). *The Avalon Project: Hamas Covenant 1988*. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hamas.asp

The Economist. (2017, Haziran). **How Israel spots lone-wolf attackers**. *The Economist*. <https://www.economist.com/international/2017/06/08/how-israel-spots-lone-wolf-attackers>

The Middle East Eye. (2017). **Hamas in 2017: The document in full**. Middle East Eye. <https://www.middleeasteye.net/news/hamas-2017-document-full>

The Wall Street Journal. (2023, Ekim 16). **Palestinian Authority President Criticizes Hamas in Call With Venezuelan Leader**. WSJ. <https://www.wsj.com/live-coverage/israel-hamas-war-gaza-conflict/card/palestinian-authority-president-criticizes-hamas-in-call-with-venezuelan-leader-5xQH01FcADH7a5AMRcdQ>

Tuastad, D. H. (2010). *The Hudna: Hamas's Concept of a Long-term Ceasefire* [PRIO Policy Brief]. The Peace Research Institute Oslo. <https://www.prio.org/publications/7356>

Wagemakers, J. (2020). *The Muslim Brotherhood in Jordan*. Cambridge University Press.

Wilson Center. (2023, Ekim 20). **Doctrine of Hamas**. Wilson Center. <https://www.wilsoncenter.org/article/doctrine-hamas>

XinhuaNet. (2018, Ocak 6). **Hamas, Islamic Jihad call on PLO to withdraw Israel recognition—Xinhua | English.news.cn**. http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/06/c_136875191.htm

Yaakov, Y. (2014, Mayıs 31). **Hamas vows to end West Bank security cooperation with Israel**. The Times of Israel. <http://www.timesofisrael.com/hamas-vows-to-stop-west-bank-security-cooperation-with-israel/>

Zalzburg, O. (2023, Ekim 16). **X'te Ofer Zalzburg: "MK Mansour Abbas, Ra'am chairperson, 16 Oct 23. @mnsorabbas "On Saturday, October 7, we were overcome with astonishment and sorrow in light of the criminal and reprehensible attack that claimed the lives of many— mainly Jews, but also Arab citizens, especially Negev residents. X (formerly Twitter)**. <https://twitter.com/OferZalzburg/status/1713946822178218073>

Zilber, N., & Al-Omari, G. (2018). *State with No Army, Army with No State Evolution of the Palestinian Authority Security Forces, 1994–2018*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/state-no-army-army-no-state-evolution-palestinian-authority-security-forces-1994>

Zuhur, S. (2008). *Hamas and Israel: Conflicting Strategies of Group-based Politics*. U.S. Army War College, Strategic Studies Institute.

İSRAİL'İN DEZENFORMASYON STRATEJİSİNİ ÇÖZÜMLEMEK: GAZZE SALDIRILARI ÖRNEĞİ

Analyzing Israel's Disinformation Strategy: The Case of Gaza Attacks

Doç. Dr. Abdulkadir GÖLCÜ* - Arş. Gör. Betül KARADENİZ DEMİRATA**

Geliş Tarihi: 31.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 27.03.2024

Öz

Filistin sorunun bölgesel ve küresel düzeyde doğru şekilde anlaşılmasının önündeki temel engel hiç kuşkusuz tarihsel olarak Yahudi toplumu ve İsrail yönetimi tarafından üretilen teopolitik kökenli dezenformasyon girişimleridir. Bu girişimler tahrif edilmiş Tevrat ve Eski Ahit kaynaklı referanslarını kullanarak Filistin topraklarının Yahudi toplumuna ait olduğu dezenformasyonunu üretmeye devam etmektedir. Bunun en son örneği ise İsrail'in yıllardır sürdürdüğü saldırganlıklarına karşılık 7 Ekim 2023 tarihinde Gazze Şeridi'nin yasal hükümeti Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın İsrail'e karşı başlattığı "Aksa Tufanı" saldırısının ardından yaşanan dezenformasyon savaşımıdır. 2006 yılından beri İsrail tarafından fiziki olarak abluka altında tutulan Gazze, 7 Ekim tarihinden itibaren enformasyon akışını da engelleyen yeni bir ablukayı tecrübe etmek zorunda kalmıştır. İsrail yönetimi bu süreçte Gazze'de işlediği savaş suçlarını ve soykırımı gözlemlemek, yaşananları

Abstract

The main obstacle to a correct understanding of the Palestine issue at the regional and global level is undoubtedly the theopolitically based disinformation initiatives historically produced by the Jewish society and the Israeli administration. These initiatives continue to produce disinformation that the Palestinian lands belong to the Jewish community, using references from the distorted Torah and Old Testament. The latest example of this is the disinformation war that took place after the "Aqsa Flood Attack" launched against Israel by the Izz al-Din al-Qassam Brigades, the armed wing of Hamas, the legal government of the Gaza Strip, on October 7, 2023, in response to Israel's continued aggression for years. Gaza, which has been physically blockaded by Israel since 2006, had to experience a new blockade that also prevented the flow of information as of October 7. During this period, the Israeli administration chose to implement a series of communication and disin-

* Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, kadirgolcu@selcuk.edu.tr,

ORCID: 0000-0001-7320-6745

** Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, betulkaradeniz@trabzon.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-1066-1684

kendi çıkarları doğrultusunda dünya kamuoyuna aktarmak için bir dizi iletişim ve dezenformasyon stratejisi uygulamayı tercih etmiştir. Bu çalışma kapsamında 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren İsrail'in Gazze saldırıları sürecinde uyguladığı iletişim ve dezenformasyon stratejileri Örnek Olay Çalışması yöntemi kullanılarak çeşitli örnekler üzerinden ele alınmıştır. İsrail yönetimi havadan ve karadan abluka aldırdığı Gazze'yi, bilgi akışı açısından da abluka altında tutarak askeri ve siyasi açıdan destekçilerini arttırmaya ve dünya kamuoyunu meşru müdafaa hakkını kullandığına inandırmaya çalışmıştır. Savaş süresince yerel bilgi kaynaklarının kısıtlı imkanları etkin şekilde kullanması, bölgesel haber ağlarının olağanüstü haber-bilgi üretme çabaları, bazı sosyal medya platformlarının küresel Yahudi-İsrail lobisinin baskılarına direnmesi; İsrail'in Gazze'ye uygulamak istediği enformasyon ablukasının ve dezenformasyon stratejisinin işlevsiz hale gelmesine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dezenformasyon, Enformasyon Savaş Durumu, Haber-Bilgi Akışı, Strateji, Gazze Savaşı.

formation strategies in order to hide the war crimes and genocide it committed in Gaza and to convey what happened to the world public opinion in line with its own interests. Within the scope of this study, the communication and disinformation strategies implemented by Israel during the Gaza attacks since October 7, 2023 were discussed through various examples using the Case Study method. The Israeli administration has tried to increase its military and political supporters by blockading Gaza, which it has blockaded by air and land, in terms of information flow, and to convince the world public opinion that it is exercising its right to self-defense. The effective use of limited resources by local information sources during the war, the extraordinary efforts of regional news networks to produce news and information, the resistance of some social media platforms to the pressures of the global Jewish-Israeli lobby; It caused the information blockade and disinformation strategy that Israel wanted to implement in Gaza to become dysfunctional.

Key words: Disinformation, Information Warfare, News-Information Flow, Strategy, Gaza War.

GİRİŞ

İsrail'in 75 yıldır işgal altında tuttuğu Filistin topraklarında sürdürdüğü insan hakları ihlalleri, siyasi ve kitlesel cinayetler, yurtsuzlaştırma ve illegal yerleşimci politikalarına karşılık Gazze Şeridi'nin yasal hükümeti Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları, 7 Ekim 2023 tarihinde "Aksa Tufanı" adlı kapsamlı bir karşı saldırı başlatmıştır. Bu gelişmeler sonrasında İsrail, Gazze Şeridi'ni boşaltarak 2,5 milyon Filistinliyi Mısır'a sürgün etmeyi ve Gazze'yi tamamen işgal etmeyi amaçlayan acımasız bir saldırganlık ve kitlesel bir cezalandırma savaşının fitilini ateşlemiştir. Bu satırlar kaleme alınırken dördüncü ayını tamamlamak üzere olan Gazze Savaşı insanlık dışı saldırganlıklar ve soykırım girişimleriyle İsrail tarafından devam ettirilmektedir. 2006 yılından bugüne kadar Gazze Şeridi'nin havadan ve karadan yıllardır katı bir abluka altında tutulması; bu savaşla birlikte binlerce sivilin öldürülmesi, hastane, ibadethane ve yardım kuruluşlarının bile

bombalanmasını beraberinde getirmiş, bölgeyi büyük bir kaosa sürüklemiştir. Bu abluka nedeniyle Gazze Şeridi'ne insani yardım, gıda ve su gibi ihtiyaçların sunulması İsrail güçleri tarafından engellenirken; Gazze'den dünya kamuoyuna bilgi akışının da önüne geçilmek istenmiştir. Bu kapsamda bölgenin elektrik ve internet altyapısı tamamen yok edilmiş, sahadaki yerel ve uluslararası medya kuruluşları doğrudan hedef alınmış, 100'den fazla gazeteci öldürülmüş, bölgeye gazetecilerin girişi yasaklanmış ve askeri düzeyde manyetik patlamalarla bilgi teknolojileri için kullanılan teknolojik altyapıya zarar verilmiş, bölgeden bilgi akışını durdurmak için her türlü girişim denenmiştir.

Gazze Savaşı'na ilişkin İsrail yönetimi tarafından üretilen bilgi boşluğu yine İsrail tarafından uygulanacak ulusal, bölgesel ve küresel kamuoyunu şekillendirmek için de bir dizi iletişim ve dezenformasyon stratejisinin sahada uygulanmasını da beraberinde getirmiştir. İsrail'in orantısız güç kullanımı, sivil ayrımı gözetmeksizin yaptığı bombalamalar ve katliamlar, su kaynaklarını ve alt yapıyı yok etmesi, sivilleri göçe zorlaması gibi uluslararası hukuka aykırı birçok uygulama dünya kamuoyunun tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu saldırganlık İsrail'in Holokost'tan bugüne kadar küresel kamuoyunda ürettiği mağduriyet söylemi ve Filistin realitesinin medyatik bağlamda çarpıtılmasının devamlılığını da İsrail açısından tehlikeye düşürmüştür. Bu nedenle İsrail ulusal düzeyde iç kamuoyunun konsolidasyonunu sağlamak ve uluslararası kamuoyundaki "mağdur" pozisyonunu korumak adına bir dizi iletişim ve dezenformasyon stratejisini planlı bir şekilde 7 Ekim'den itibaren uygulamaya koymuştur.

Teopolitik gerekçelerin yanı sıra, İsrail'in mağduriyet söyleminin ve dezenformasyon stratejilerinin Holokost'a dayandırılan tarihsel bir arka planı bulunmaktadır. Finkelstein'a (2003: 30) göre, Yahudi Diasporası ve İsrail; politik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda ve küresel düzeyde zorda kaldıkları gelişmelerde Holokost'u bir mağduriyet aracı olarak sık sık kullanmaktadır. Klar ve arkadaşlarına (2013: 134-135) göre ise, 2000'lerden sonra İsrail'e karşı dünya kamuoyunda düşüşe geçen destek ve medyatik mağduriyet söylemi yeni bir iletişim stratejisinin uygulanmaya konmasına neden olmuştur. Bu yeni strateji ekseninde ulusal ve küresel düzeyde düşüşe geçen Holokost hassasiyeti ve algısına katkı sağlamak ve küresel düzeyde bir tehdit olarak sunulan İran'ın nükleer kapasitesini arttırması ikinci bir Holokost olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama sonrasında Hollywood ve Batı kökenli küresel medya organizasyonları Orta Çağ'dan fırlamış bir perspektifle "şey-

tanlaştırılmış” bir İran profili çizerken, İsrail de ulusal düzeyde benzer bir algının meşrulaşması için yoğun bir medya mesaisinin startını vermiştir. Akdoğan’a (2021: 499) göre, İsrail stratejik anlatı inşası çerçevesinde olumsuz anlatı üretiminde bu-lunarak bir taraftan İran’a yönelik benimsediği tutum ve sergilediği davranışları uluslararası toplum nezdinde meşrulaştırmaya, diğer taraftan da uluslararası siya-sete yön veren büyük güçleri İran üzerinde baskı kurmaya ikna etmeye çalışmak-tadır. Bu çerçevede İsrail, yürüttüğü dezenformasyon ve manipülasyon faaliyetleri ile dünya kamuoyunu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışmakta, ulusal ve küresel destekçisi olan küresel medya kuruluşları aracılığıyla gerçekte hiç-bir karşılığı olmayan manipülatif içerikleri dünya kamuoyuna rutin olarak servis etmektedir. Bu çalışma özelinde ise savaş dönemlerinde çok önemli olan medya üzerinden bilgi ve anlam üretme mücadelesi; İsrail’in Gazze saldırıları sürecinde uyguladığı dezenformasyon ve iletişim stratejileri üzerinden Örnek Olay Çalışma-sı yöntemi kullanılarak çeşitli örnekler ekseninde ortaya konulacaktır.

1. BİR SAVAŞ STRATEJİSİ OLARAK DEZENFORMASYON

Dezenformasyon, kasıtlı olarak üretilen yanlış ve aldatıcı bir grup içeriğinin ser-vis edildiği bir dizi iletişimsel eylemden oluşmaktadır. Bu nedenle, dezenformas-yonun yaratıcısı veya yayıcısı, hedeflenen alıcıları aldatmak ve onlar üzerinde etki yaratmak için bilgiyi amaçlanan sonuç doğrultusunda manipüle etmektedir (Ha-meleers, 2022: 130). Bu çerçevede dezenformasyon; siyasi hedeflerin devamlılığını sağlamak için haber öyküleri veya simüle edilmiş belgesel formatları olarak yayı-lan kasıtlı yalanlardır (Bennett ve Livingston 2018: 124). Bugün dezenformasyon dendiğinde; düşmanca propaganda, ideolojik saptırma, trolleme veya forumlarda ve sosyal medyada tartışmaların kötü niyetli bir şekilde denetlenmesi gibi çeşitli biçimler akla gelmektedir. Uygulama safhasında dezenformasyon için uygun bir strateji benimseyerek, gerçeği çarpıtmak, güvensizliği yaymak veya şüphe yarat-mak için genellikle ülkelerin, toplumların ve belirli hedef gruplarının özelliklerine göre uyarlanmış araçlar kullanılmaktadır. Özü itibarıyla dezenformasyon; alıcıla-rı aldatmaya, yanıltmaya, zarar vermeye veya siyasi, kişisel veya finansal kazanç sağlamaya yönelik yanlış ve/veya manipüle edilmiş bilgilerin kasıtlı olarak oluş-turulması ve yayılmasıdır. Kitle psikolojisi bağlamında ise dezenformasyon; kitle psikolojisinin ilkelerine dayalı tekniklerin, bir kalabalığın davranışlarını belirli bir eyleme yönlendirmek amacıyla onları meşgul etmek, kontrol etmek veya etkilemek için kasıtlı olarak kullanılması olan kitle manipülasyonunu başarmaktır (Agbedo

ve Krisagbedo, 2014: 18). Fallis'e (2009: 2-3) göre dezenformasyon birçok farklı şekilde ortaya çıkmaktadır:

- Dezenformasyon genellikle hükümet etkinliklerinde ve askeri faaliyetlerde etkili bir şekilde kullanılmaktadır.
- Dezenformasyon genellikle dikkatle planlanmış ve teknik açıdan karmaşık bir aldatmacanın ürünüdür.
- Dezenformasyon genellikle yazılı veya sözlü bilgidir. Ancak görsel öğelerle üretilmiş (üzerinde oynanmış fotoğraflar vb.) diğer yanlış bilgiler de dezenformasyon kaynağıdır.
- Dezenformasyon her zaman doğrudan aldatmayı amaçlayan kuruluş veya kişiler tarafından üretilmez.
- Dezenformasyon genellikle çok geniş bir alana yayılmakla (televizyonu olan herkese, internet erişimi olan herkese vb.) birlikte belirli kişileri veya kuruluşları da hedef alır.
- Dezenformasyonla yapılan aldatmada amaçlanan kurban genellikle bir kişi veya bir grup insandır.

Dezenformasyonun, yanıltıcı olması amaçlanan veya en azından yanıltıcı olması öngörülen, istenilen yanıltıcı bilgidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu dezenformasyonun doğrudan yanlış bilgi veren kaynaklardan gelmesi zorunluluğunun olmamasıdır. Örneğin, bir siyasi grup ya da figür tarafından kasıtlı olarak üretilmiş dezenformasyon içeren bir basın açıklamasının haber servisleri tarafından servis edilmesi ya da gündemde tekrarlanması da dezenformasyon yaymak olarak kabul edilmektedir. Ancak bu açıklamayı hazırlayanın aksine, haber servisleri halkı yanlış bilgilendirmemekte, sadece yanlış ya da kasıtlı bilginin dolaşıma girmesini, yayılmasını sağlamaktadır. Yani bir bilgi yayma sürecinin dezenformasyon sayılması için, bilginin yanıltıcı olduğuna inanan kişinin doğrudan bilginin kaynağı olması şart değildir. Ayrıca bilginin yanıltıcı olduğuna inanan kişinin asıl kaynak olması da gerekmez. Çünkü bilgi genellikle son kullanıcıya ulaşmadan önce birçok elden geçer. Bu araçlardan birinin bilginin yanıltıcı olduğuna inanması yeterli olabilir (Fallis, 2009: 6).

Bilginin işlenmesi ve yayılması konusunda uzun süredir belirli çalışmalar yapan ve konuya ilişkin bilimsel bir çerçeveye çizerek, öncelikli bir politika belirleme çabasında olan Avrupa Konseyi adına Claire Wardle ve Hossein Derakhshan (2017: 20) tarafından hazırlanan “*Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making*” başlıklı raporda bilgi bozukluğu misenformasyon, dezenformasyon ve malenformasyon olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre;

Misenformasyon: Zarar verme amacıyla oluşturulmamış yanlış bilgidir.

Dezenformasyon: Bir kişiye, sosyal gruba, kuruluşa veya ülkeye zarar vermek amacıyla kasti olarak üretilmiş yanlış bilgidir.

Malenformasyon: Bir kişiye, kuruluşa veya ülkeye zarar vermek amacıyla kullanılan, gerçeğe dayalı bilgidir.

Şekil 1: Bilgi Bozukluğunun Üç Türü

Kaynak: Wardle ve Derakhshan, 2017: 20

Bir savaş stratejisi olarak dezenformasyon ise dünya tarihinin önemli kesitlerinde çeşitli düzeylerde ve çok farklı ülkelerde kendisini göstermektedir. Özellikle her savaş döneminde düşman ordularının yanlış yönlendirilmesi için yapılan askeri girişimler, stratejik hileler, aldatmaca içeren açıklamalar ve kitlesel yönlendirmeler dezenformasyonun tarihsel varlığını kanıtlayan süreçlerdir. Modern çağın savaş alanları ise geleneksel çatışma modellerinin ötesine geçmiş, enformasyon üreten ve

dağıtan mecralara doğru bir genişleme yaşamıştır. Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, savaş stratejilerini derinden etkileyerek yeni bir boyut kazandırmış, stratejilerin yeni aktörler tarafından güncellenmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle kitle iletişim araçları ve medya teknolojilerinin gelişimi sonrasında oluşan bilgi hiyerarşisinin ilk aşamasında yer alan ham verinin işlenmesi aşaması; savaş stratejilerinde enformasyonu dezenformasyona ve malenformasyona dönüştürme aşamasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu işleme aşamasında uygulanan taktik ve stratejiler dezenformasyonun da oluşumunu şekillendirmektedir.

Bugün dezenformasyon; düşmanca propaganda, ideolojik saptırma, trolleme veya forumlarda ve sosyal medyada tartışmaların kötü niyetli bir şekilde denetlenmesi gibi çeşitli biçimlere evrilmiştir. Uygun bir strateji benimseyerek, gerçeği çarpıtmak, güvensizliği yaymak veya şüphe yaratmak için genellikle ülkelerin, toplumların ve belirli hedef grupların özelliklerine göre uyarlanmış araçlar ve mecralar kullanılmaktadır. Bir savaş gerçekliği ekseninde ele alındığında dezenformasyon, bir ülkenin askeri gücü ve planlarına ilişkin, hükümet veya istihbarat teşkilatları tarafından taktiksel siyasi saptırma faaliyetlerinde yayılan yanlış bilgilerin yayılması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda dezenformasyon kamu güvenliğini, toplum uyumunu tehdit edebilir, devlet kurumlarına ve medyaya olan güveni azaltabilir, bir ülkenin hükümetinin bütünlüğünü ve demokratik süreçlerini baltalayabilir, bir ülkenin yerel ve küresel olarak ekonomik refahına zarar verebilir (Zafoğa, 2022: 44).

Modern çağın savaş alanları, geleneksel çatışma modellerinin ötesine geçmiş, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte savaş stratejileri yeni bir boyut kazanmış ve dezenformasyon savaş stratejilerinde önemli bir süreç olarak kabul edilmiştir. Siyasette dezenformasyon ise, siyasal bir rakibin seçmen desteğini saptırmaya yönelik kasıtlı bir girişimdir ve muhalefete ilişkin araştırmaların ortaya koyduğu adayların savunmasızlıklarına dayalı yanlış imaları ve ifadeleri yaymayı içermektedir. Her iki durumda da yapılan girişimler, izlenen yollar ya da taktikler, gerçek bilgiyi işe yaramaz hale getirecek şekilde çarpıtmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla bir içeriğin çarpıtılması aşamasında stratejik olarak dezenformasyon; sahte belgelerin, el yazmalarının, fotoğrafların, videoların dağıtımını veya kötü niyetli söylentilerin ve simüle edilmiş bilgisayar görüntülerinin yayılmasını içerebilir. Özellikle 1990'lı yıllarla birlikte Amerikan kökenli Bilgi/Enformasyon Savaş Durumu (Information Warfare) teriminin gündeme gelmesi, dezenformasyon süreçlerine ilişkin akademik ilginin artmasına ve bir dizi kavramsal çerçevenin oluş-

masına fırsat tanımıştır. Bilgi/Enformasyon Savaş Durumu; taktiksel bilgilerin toplanmasını, kişinin kendi bilgilerinin geçerli olduğuna dair güvenceleri, düşmanın ve halkın moralini bozmak veya manipüle etmek için propaganda veya dezenformasyonun yayılmasını, muhalif güç bilgilerinin kalitesini baltalamayı ve muhalif güçlere bilgi toplama fırsatlarının reddedilmesini içeren bir kavramlar dizinine dayanmaktadır (Agbedo ve Krisagbedo, 2014: 18-19). Bu bağlamda 1980'lerden sonra bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmeler, dezenformasyon sorunsalının küresel dünya gündemine girmesi ve ulusal ve küresel siyasal-toplumsal süreçleri etkisi altına alması kaçınılmaz bir sonuca dönüşmüştür. Özellikle soğuk savaşın sona ermesi, internet teknolojilerinin yaygınlaşması ve küreselleşmenin politik ve toplumsal etkileri; dezenformasyon tartışmalarının da yeni bir boyuta taşınmasını hızlandırmıştır.

2. YENİ DÜNYA DÜZENİNDE DEZENFORMASYON SAVAŞI

Tarih boyunca haber ve bilginin doğruluğunun ve güvenilirliğinin en önemli olduğu dönemler, kriz ve savaş dönemleri olmuştur (Akyüz ve Özkan, 2022: 67). Çünkü kriz ve savaş dönemlerinde taraflar birbirlerine üstünlük sağlamak için haber ve bilgiyi bir güç olarak kullanmaktadır. Günümüz dünyasında savaşlar her ne kadar ön saflarda çeşitli taktikler kullanılarak yapılsa da bu savaşlar temelde algıların yönetilmesi noktasında sürdürülmektedir. Algıların yönetilmesi ise haber ve bilginin sistematik bir şekilde kullanılmasından geçmektedir. Enformasyon ve bilgi savaşları olarak ifade edilen bu durum, yalnızca savaşa taraf olan devletler tarafından değil, küresel düzeyde irili ufaklı birçok aktörün ve lobi grubunun savaşa katılan ülkeler hakkında yaptıkları girişimlerle olumlu ya da olumsuz bir algı oluşturmak için yürütülmektedir (Babacan ve Tam, 2022: 76). Küresel dünyanın bilgi ve iletişim ve dijital dönüşüm tecrübeleri, savaş stratejilerini derinden etkileyerek onlara yeni bir boyut kazandırmış ve dezenformasyonun savaş stratejilerindeki merkezi konumunu pekiştirmiştir. Çünkü savaş ve kriz dönemlerinde devletlerden ve küresel odaklardan kaynaklanan çok yoğun dezenformasyon sorunları ortaya çıkmakta, bu dönemlerde medya etkin bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Savaş ve gerginlik dönemlerinde medyayı bir propaganda aracı olarak kullanan devletler, iç ve dış politikalarında enformasyonun sınırlanması, enformasyona sansür uygulanması ve dezenformasyon gibi çeşitli yöntemleri de kullanmaktadır (Yoloğlu, 2017: 14).

Savaş gibi gerginliğin had safhada olduğu bir durum karşısında doğruyu yansıtmayan bilgilerin toplum içerisinde dolaşıma girmesi mevcut gerginliğin daha da tırmanmasına neden olabilmektedir. Bu durumda toplumu bilgilendirme, bilinçlendirme ve kamu yararı sağlama işlevleri olan medyanın varlığı daha da önemli bir hal almakta ve bir zarurete dönüşmektedir. Savaş döneminde resmi kaynaklardan elde edilmeyen, toplumu ayaklandırmak adına kasıtlı bir şekilde dolaşıma sokulan ve gerçekte hiçbir karşılığı olmayan bilgilerin önüne geçebilmek adına medya bir sigorta işlevini yerine getirmektedir. Dolayısıyla medyanın savaş dönemlerinde üstlendiği misyon, izlediği yol, haber dili, haberlerde kullanılan görseller, kaynaklar, haberin sunuş şekli vb. noktalar oldukça önem kazanmaktadır (Onar ve Uçurum, 2022: 1281). Bu bağlamda dezenformasyon; kitle iletişim araçlarının gelişimine paralel olarak kazandığı yeni anlamlar ve çağrışımlar ile günümüz dünyasında kritik uygulamaları tarif eder hale gelmiştir. Çünkü dezenformasyon; uluslararası düzlemde emperyalist güçlerin çıkarlarının önünde engel olarak gördükleri rejimleri değiştirmede, ulusal düzlemde ise siyasal iktidarların muhaliflerini etkisiz hale getirmelerinde ve toplumu kendi amaçlarına uygun şekilde manipüle etmelerinde sistematik olarak izlenen bir politika haline dönüşmüştür (Aşkın, 2014: 5).

Günümüzde dezenformasyon örneklerine bakıldığında; iletişim dünyasında medya aracılığıyla enformasyonun değiştirildiği, dönüştürüldüğü, çarpıtıldığı, ekonomik veya politik amaçlarla kamuoyuna sunulduğu yani bilginin dezenformasyona uğratılmış halinin servis edildiği görülmektedir (Çakmak, 2019: 1129). Avrupa Birliği politik öncelikleri ve çerçeve programları ekseninde oluşturulan Avrupa Dijital Medya Gözlemcisi (EDMO) ve Disinfo Laboratuvarları (EU Disinfo Lab, 2021), dezenformasyonun siber güvenlik için bir tehdit olduğunu ve bu tehdidin çeşitli nedenlere dayandığını dile getirmektedir. Bu platformlar kapsamında yapılan araştırmalarından yola çıkarak, ulus devletler ekseninde dezenformasyon ve siber güvenlik arasında dört yakınsama alanı olduğu bulgulanmıştır. Bu alanlar sırasıyla; dezenformasyonun dağıtıldığı “mecra”, dezenformasyonu siber saldırılarla birleştiren “taktikler”, hem dezenformasyon kampanyalarının hem de siber saldırıların kurbanı olan “hedefler” ve “ayartma” dedikleri şey veya bu tür bir savaşın çekici doğasını içeren bir dizi gelişmedir. Bu anlamda devletler, askeri kapasitelerini destekleme ve dış politikada bir baskı aracı olarak kullanma noktasında siber uzaydan faydalanmaktadır. Ayrıca bu devletler, iletişim ve telekomünikasyon teknolojilerinde yaşanmakta olan gelişmeleri bir enformasyon savaşı tekniği şeklinde okuyarak, bu alanda da çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Bu kapsamda

tarihsel hafızanın tazelenmesi adına küresel haber ağı CNN'in 1991 yılındaki I. Körfez Savaşı esnasındaki yayın performansı ile başlayan ve daha sonra Bosna Savaşı ve Rusya Federasyonu'nun 1994–1996 yılları arasındaki Çeçenistan Müdahalesi ile internetin bir propaganda yöntemi olarak ilk kez kullanılması, yeni bin yılda yaşanacak dezenformasyon savaşımının çetin olacağını işaretini vermiştir. Akabinde yaşanan II. Körfez Savaşı, Afganistan ve Irak'ın Amerika öncülüğünde bir grup ülke tarafından işgali süreçlerindeki küresel düzeyde yürütülen medya ve kamuoyu stratejileri, dezenformasyon savaşımının profesyonel ekiplerce yürütülme-ye başladığını ispatlayan gelişmeler olmuştur. 2010 yılında başlayan Arap Baharı olayları kapsamında El Cezire'nin yayın politikası ile birlikte daha da gelişen ve yakın zamanda yaşanan pek çok olayda olduğu gibi uluslararası medya kuruluşları tarafından yapılan yayınlarla da çok boyutlu hale gelen yeni nesil enformasyon savaşımı; sosyal medya platformlarının kullanıcılarına sağladığı olanakların da muazzam katkısıyla son yıllarda ulusal ve bölgesel aktörlere yönelik etkili bir uluslararası müdahale aracı olarak kullanılmaktadır (Darıcı ve Özdal, 2017: 28).

Günümüz dezenformasyon savaşımına yönelik en iyi örneklerinden bir tanesi ise şüphesiz 2022 yılında başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı olmuştur. Savaşın başlamasıyla birlikte hem Rusya'ya hem de Ukrayna'ya ait yasal kurumlar ve sıradan sosyal medya kullanıcıları, propagandanın da ötesinde gerçekleştirdikleri dezenformasyon faaliyetleriyle savaşı yönlendirmeye çalışmışlardır. Savaşın başladığı andan itibaren pek çok yalan, yanlış ve sahte bilgi dolaşıma sokulmuş, bu içerikler viral olmuş, bir dizi kitlesel ve küresel reaksiyona dahi neden olmuştur. Bu örnekte savaşın her iki taraf da düşmanın moralini bozmak, haklılığını kendi kamuoyuna göstermek ve iç kamuoylarını konsolide etmek, dünya kamuoyunun desteğini kazanmak için çeşitli enformasyon ve dezenformasyon stratejileri yürütmüş ve bugün de devam etmektedirler. Enformasyon akışının yoğun bir şekilde yaşandığı bu dönemde, enformasyonun işleme sürecinde yanlış bilgi ve sahte haberler de yoğun olarak içeriğe sızmıştır (Akyüz ve Özkan, 2022: 71). Özellikle Soğuk Savaş dönemini andıran bir kutuplaşmayla Avrupa ve dünya kamuoylarında Rusya karşıtı bir söylemsel üstünlük inşası için çok yönlü bir enformasyon işleme süreci yaşanmış, her iki taraf için de yoğun olarak dezenformasyon içeren medya içerikleri üretmeyi önceleyen bir strateji benimsenmiştir. Bu bağlamda dünya genelinde birçok alanda devam etmekte olan sıcak savaş bölgeleri için dezenformasyon savaşımı sürdüren devletler her ülkede bir ölçüde var olan ve bilinen dezenformasyon metotlarını mükemmelleştirmekle kalmamakta, yeni dezenformasyon metotları

da geliştirmek için çaba harcamaktadır. Yeni dezenformasyon stratejilerinin uygulanması için hem ulus devlet hem de küresel işbirliği yapılarında sorumlu devlet organları kurarak işletmek ve bu yapılar için dezenformasyon uzmanları yetiştirmek devletlerin öncelikli politikaları arasına girmiştir. Bu organlar ve uzmanlar dezenformasyon metotlarını o ülkenin halkına veya rekabet içinde olduğu ülkelerin halkına ve devletine karşı kullanmaktan çekinmezken; bu ülkelerdeki yeni bir insan, yeni bir toplum yaratma hırısı, hasım ülkeyi dize getirme ve dünyaya hâkim olma ideali bu faaliyetlere büyük bir enerji ve dinamizm de katmaktadır. Bu ideallerin kaynağı olan üniversal niteliğe sahip olma iddiasındaki ideoloji; dezenformasyon faaliyetlerinde aktif olunan her ülkede yerli ortaklar bulmayı da kolaylaştırmaktadır (Yayla, 2020: 130).

3. İSRAİL'İN DEVLET KAYNAKLI SİSTEMATİK DEZENFORMASYON STRATEJİSİ

Üç semavi dinin kutsal metinlerinde “Barış” ve “Selamet” şehri olarak anılan Filistin; verimli topraklarından ve coğrafi öneminden dolayı, beş bin yıllık tarihi boyunca birçok kez farklı medeniyetler tarafından ele geçirilmiş ve çeşitli yıkımlara maruz kalmıştır. Babillilerden, Perslere, Mısırlılardan, Müslümanlara ve Haçlılara kadar çok farklı medeniyetlerin farklı yönetim faaliyetlerini tecrübe eden Filistin toprakları, Osmanlı yönetimi sonrasında emperyalist, Siyonist ve teopolitik politikaların deneme tahtasına dönüştürülmüştür. 1850’lerden sonra Avrupa topraklarında filizlenen Siyonist hareket için de Filistin toprakları kutsal bir hedefe gidişin asıl mecrası olarak kodlanmış ve hareketin takipçilerinin nihai destinasyonu olarak açıklanmıştır. Bu nihai hedefin meşruiyet kazanması adına Siyonizm, Filistin’in Tanrı tarafından İbrahim peygamber itibarıyla Yahudilere sonsuza dek verildiğinin dolayısıyla bu toprakların Yahudilerin mülkiyetinde olduğunun altını çizerek Yahudilerin dirilişinin sadece ata topraklarında mümkün olabileceğini iddia etmiştir. Siyonist hareket ideolojik meşruiyet için adeta Yahudilerin kutsal kitabı Tanah’a demir atmış ve Filistin topraklarında kurmak istediği devlet için aradığı zemini de Tanah’a onaylatmıştır (Karahana, 2021: 181-182). Bu çerçevede Yahudi teolojisinin temel kaynaklarından olan Tevrat’a göre; seçilmişlik ve vaat edilmiş topraklar birbirine içkin olgulardır ve her biri birbirinin tamamlayıcı cüzüdüdür. Genel anlamda Siyonizm tabiri ise Arz-ı Mev’ud (Vaad Edilmiş Toraklar), yani Filistin dışındaki kalan bütün Yahudileri bu bölgede toplamak ve sonra da Süleyman Mabedi’ni Siyon Dağı üzerinde yeniden inşa etmek amacı olarak ifade edilmiştir.

İlk kez 19. yüzyılın son çeyreğinde bir Rus Yahudisi olan Nathan Birnbaum tarafından siyasal düşünceler literatürüne sokulan kavram, Theodor Herzl'e kadar duygusal, kültürel ve milli bir hareketi ifade ederken Herzl ile birlikte Siyonizm hareketi toprağa, yani devlete dayalı Siyasal Siyonizm'e dönüşmüştür (Duran, 2020: 140). 1900'lü yılların başından itibaren vaat edilmiş topraklar tezi varoluşsal bir perspektifle Batı basınında ve kamuoyunda dillendirilmiş ve küresel bir söyleme dönüştürme girişimleri de hız kazanmıştır. 1930'lardan sonra ise bölge, Hristiyan Batının tarihsel günahlarını çıkarma ve kendini affettirme adına bir dizi Siyonist politikaya göz yummayı ve Filistinlileri yok saymayı içeren bir dayatmayı tecrübe etmektedir. 1930'lardan bugüne bölgedeki dengelerin planlı şekilde bozulmasına hizmet eden küresel güçler, gün be gün bölgesel istikrarsızlıkları daha da arttırırken ve İsrail lehine bölge yapısının şekillenmesine hizmet eden kararlara da imza atmışlardır. Yaklaşık yüz yıllık bu tarihsel süreçte İsrail'in politik, ekonomik ve askeri eylemselliğinin tamamlayıcı unsuru din olmuş ve Yahudiler dini inanışları gereği, kendilerine belirli bir alandaki toprakların vadedildiğine inanmışlardır. İsrail'in günümüzdeki temel politikaları da, vadedilmiş toprakların tekrar ele geçirilmesine ve burada tam hâkimiyet tesis edilmesine dayanmaktadır. Dolayısıyla İsrail'in politik, ekonomik ve askeri çıkarlarını gerçekleştirmek için kullandığı dini söylemler iç kamuoyunda etkili ve elverişli bir motivasyonun oluşmasını da sağlamaktadır. Bu nedenle İsrail devletinin çıkarları ile dini söylem ve eylemleri arasında doğrusal bir bağlantı vardır (Emir, 2024: 208-209). Özellikle İsrail gibi politikaları büyük oranda dini temeller ekseninde şekillenen bir devletin Başbakanı Netanyahu'nun "Yeşeya kehanetlerini yerine getireceğiz" açıklaması, teopolitik stratejinin ispatı olarak kayıtlara geçmiştir (NTV, 2023).

Bugün küresel ve bölgesel politikayı doğrudan etkileyen ve pek çok devletin iç ve dış politikası çerçevesinde müdahil olduğu Filistin sorunu, uzun yıllardan beri çözüme kavuşturulamayan ve etkisini giderek arttıran bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir (Altun, 2020: 2009). İsrail-Filistin sorunun başlangıcı 19. yüzyılın sonuna kadar götürülebilse de sorunun çıkmaza girmesi 1948 yılında Filistin toprakları üzerinde eşitsiz bir planlamayla ve tek taraflı bir kararla İsrail devletinin kurulmasıyla görünür kılınmıştır. Filistin toprakları üzerinde işgalci ve dayatmacı bir süreçle İsrail devletinin kurulması, bugüne kadar etkisini devam ettirecek olan bir egemenlik ve varoluş savaşının fitilini ateşlemiştir. İsrail, arkasına aldığı uluslararası güçler ve bu güçlerin sağladığı siyasal, ekonomik ve askeri olanakların verdiği cesaret ve şımarıklık ile Filistin topraklarındaki işgal faaliyet-

lerine ve buna paralel olarak Filistin halkına yönelik insanlık dışı eylemlerine devam etmektedir (Köylü, 2018: 92). İsrail'in 1948'den itibaren Filistinlilere yönelik sürdürdüğü işgal politikası ve insanlık dışı saldırılarının en sonuncusu ve en kanlı olanı ise Gazze Şeridi'nin yasal hükümeti Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kasam Tugayları'nın İsrail'e karşı başlattığı "Aksa Tufanı"nın ardından başlamıştır. 2006'dan beri abluka altında tuttuğu Gazze Şeridi'ne her yıl düzenli aralıklarla saldıran ve bölgedeki kalkınma ve insani gelişme süreçlerini akamete uğratmayı amaçlayan İsrail'in, Gazze bölgesini insansızlaştırmaya yönelik resmi beyanları ve politikaları bulunmaktadır.

Gazze Şeridi'ne ve diğer Filistin topraklarına yönelik insansızlaştırma politikalarını açıkça beyan eden ve uygulayan İsrail; 7 Ekim 2023 tarihinde "Aksa Tufanı Operasyonu" ile başlayan olayları dezenformasyon temelli bir sürece çevirerek, bu tarihten beri insan haklarına ve savaş hukukuna aykırı bir şekilde Gazze'de sivil mekânları vurmaktan çekinmemiştir. İsrail; çocuk ve kadınların da aralarında bulunduğu binlerce insanı katletmekte, soykırım yapmakta (Arı, 2023: 19) ve Mısır'daki Sina Çölüne ya da Afrikadaki bazı ülkelere Filistinlileri göç ettirmek gibi politikalarının dünya kamuoyunda meşrulaşması için medyatik çabalar da harcamaktadır. İsrail yönetimi, meşru müdafaa sınırlarını aşan operasyonlar ve bombalamalar ile Filistin direnişini yok etmeye yönelik eylemlerin yanı sıra bölge halkını, tüm yerleşim birimlerini ve okul, hastane, fırın, yardım kuruluşları ve hatta çocuk parkları gibi sivil/insani tesisleri yok etmeye çalışmaktadır. Bu toplu yok etme girişiminin meşrulaştırılması adına İsrail yönetimi Arz-ı Mev'ud öğretisine dayandırarak teopolitik gerekçeler öne sürmekte, Amerikan medyasının Afganistan ve Irak işgallerinde yaptığına benzeyen "terörizm", "insansı hayvanlar" gibi medyatik korku unsurlarını da etkin şekilde kullanarak Filistinlileri bu unsurlarla ilişkilendirerek göçe zorlamaktadır. Teopolitik açıdan da Yahudi kutsal kitaplarından Talmud'da geçen "Goyim Öğretisi"ne dayandırılan "insansı hayvanlar" tanımlaması, dünya genelinde Yahudiler haricindeki bütün insanları insandan aşağıda ve hayvanlara yakın bir pozisyona yerleştiren sorunlu bir bakış açısından beslenmektedir (Meirison, vd., 2020: 122).

İsrail'in uluslararası hukuka, insan hak ve hürriyetlerine aykırı yürüttüğü bu saldırılar ve uyguladığı politikalar sonucunda, çoğunluğu çocuk olmak üzere yüz binlerce sivil hayatını kaybetmiş; okul, hastane ve ibadethaneler bombalanmış, yerleşim yerleri yerle bir edilmiş, milyonlarca insan kendi topraklarında ev-

siz bırakılmıştır (Akdoğan, 2023: 208). İsrail yönetimi, Gazze'ye karşı havadan, karadan ve denizden yürüttüğü insanlık dışı saldırıların bir benzerini ise dünya kamuoyunu yaşanan olaylar hakkında yanlış bilgilendirerek, dezenformasyon temelli haberler ve içerikler yayarak, olayları bağlamından kopartarak ve manipüle ederek, küresel medya ağlarındaki ilişkilerini etkin şekilde kullanarak, bölgeden bilgi alınmasını ve bilgi çıkışını engelleyerek yapmaktadır. Nitekim İsrail yönetimi, çeşitli iletişim stratejileri kullanarak Gazze'de gerçekleştirdiği devlet terörünü ve soykırımı meşrulaştırmaya, bölgede yaşanan insanlık dramının üzerini örtmeye çalışmaktadır. Eş zamanlı olarak Filistin topraklarındaki İsrail varlığının sebeplerini ise dini metinler, Tevrat temelli kehanetler ve Siyonizm kökenli stratejilerle açıklamaya çalışan İsrail yönetimi, çok yönlü bir dezenformasyon stratejisini de uygulamaya devam etmektedir. Bu kapsamda 1930'lardan beri İsrail yönetimi, Filistin topraklarında yaşanan olayların arka planını gizlemekte ve gelişmeleri kendi önceliklerine uygun şekilde bağlamından kopartarak kendi çıkarları doğrultusunda yeniden kurgulayarak ulusal, bölgesel ve küresel kamuoyuna aktarmaktadır. Filistin Direnişinin temel gerekçesi olan Filistin topraklarında yıllardır devam eden işgalci politikalarının ve hak ihlallerinin olduğunu bir kenara bırakan İsrail yönetimi direnişin reaksiyonları karşısında tüm dünya kamuoyunu meşru müdafaa hakkını koruduğuna, Filistinlilerin İsrail'in ve dolaylı olarak 'insanlığın' varoluşuna karşı bir tehdit olduğuna ikna etmeye çalışmaktadır. Benyamin Netenyahu'nun 22 Ocak 2024 (O'Carroll, 2024) tarihinde uluslararası basına yaptığı açıklamada, Batı medeniyetinin güvenliğinin İsrail'den başladığını ve İsrail yönetiminin bölgede "terörizme" karşı verdiği mücadelenin Batı için de bir garanti olduğunu söylemesi dikkat çekmektedir. Bu bağlamda İsrail yönetimi kendi eylem ve politikalarını meşrulaştırmak için yalan haberlere, yanlış içeriklere, yanıltıcı iddialara ve profesyonel dezenformasyon stratejilerine başvurmaktadır.

İsrail yönetimi tarafından uygulanan dezenformasyon stratejilerinin bir süreç olarak görülmesi ve bu sürecin içinde bir dizi alt başlığın olduğu Gazze Savaşı'nda daha da görünür olmuştur. Öncelikli olarak tarihsel süreçte yaşanan olaylarda İsrail yönetiminin alışlagelmiş şekilde yaptığı; olayların sebep ve sonuçlarına ilişkin var olan gerçekliği örtme ya da çarpıtma ve yerine kurgulanmış bir gerçeklik ikame etme yaklaşımı Gazze Savaşı'nda da kendisini göstermiştir. Bu bağlamda İsrail yönetimi manipülatif içerikler, dezenformasyon teknikleri ve yalan haberler kullanarak Gazze'ye yaptığı saldırıların ardalanını ve bağlamını gizleyen bir dezenformasyon stratejisi benimsemiştir. Özellikle saldırıların ilk

günlerinde bir İsrail TV kanalı tarafından ortaya atılan “ Hamas’ın 40 İsraili bebeğin kafasını kestiği” (Anadolu Ajansı Teyit Hattı, 2023) yönündeki iddiası sosyal medya platformlarında hızla yayılmış ve bu iddia dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. İsrail medyası tarafından ortaya atılan bu iddiayı ABD Başkanı Joe Biden’da “Çocukların kafalarının kesildiği fotoğrafları göreceğimi hiç düşünmezdim” (DMM, 2023) şeklindeki açıklamalarıyla dezenformasyonun yayılım hızını ve maruz kalan insan sayısını arttırmıştır. Amerikan yönetiminin ilerleyen günlerde bu iddianın asılsız olduğunu dile getirmesi ise, yayılan içeriğin oluşan etkisini azaltmaya fayda sağlamamıştır.

İsrail yönetimi saldırıların ilk gününden itibaren pek çok yalan haberi dünya kamuoyuna servis ederken, bu süreçte CNN, BBC, DW, AFP, vb. küresel haber ağlarının da desteğini almayı başarmıştır. Bu sayede dezenformasyon içeren haberler ve bilgilerin küresel yayılımı hızlanırken, dünya siyasal kamuoylarındaki desteğin de İsrail lehine olduğu görülmüştür. Olayın ilk günlerinde üretilen ve dezenformasyon içeren benzer içeriklerde; İsraili sivillerin kalbinin söküldüğü (DMM, 2023), kasıtlı olarak İsrail’deki ilkokulların vurulduğu ve saldırılarda özellikle çocukların ve kadınların hedef alındığı (DMM, 2023; Küçükaksu, 2023), müzik festivalindeki saldırıda yaralanan bir kadının diri diri yakıldığı (DMM, 2023), Gazze’deki el-Ehli Baptist Hastanesini vuran füzenin Gazze tarafından ateşlendiği (Tosun, 2023a) gibi çeşitli asılsız iddialar yer almıştır. İlerleyen günlerde sistematik olarak asılsız iddia üretimine devam eden İsrail yönetimi, ulusal ve küresel yaygın medya mecralarını adeta bir dezenformasyon bombardımanına maruz bırakırken hem kendi kamuoyunda hem de küresel medya ağlarındaki bilgi akışını denetim altına alacak bir “editorial denetim” stratejisini de uygulamaya koymuştur.

İsrail yönetiminin Gazze’yi uzun yıllardır abluka altına alarak insanların hayatını devam ettirebilmesi için gereken su, yiyecek, ilaç gibi temel ihtiyaçlara ulaşımını engellemesi, 7 Ekim olayları sonrasında yeni bir boyuta taşınarak bilgi akışının da kesilmesine evrilmiştir. Esasında İsrail’in dünya kamuoyunu etki altına almak için başlattığı dezenformasyon stratejisinin tamamlayıcı bir aşaması olan bilgi akışının kesilmesi, İsrail yönetimi tarafından üretilen dezenformasyon içeren medya içeriklerinin etkisinin artması ve kalıcılığı için de hayati önem arz etmektedir. Bu kapsamda savaşın başlangıcından itibaren bölgede yaşananların kendi kontrolü dışında dünya kamuoyuna servis edilmesini önlemek için bilgi çıkışını engellemek isteyen İsrail yönetimi, çeşitli aşamalarda bu stratejiyi uygulamaya koymuştur. Bu-

nun için bilgi-iletişim ağlarını yok etme girişimleri, elektrik üretim ve dağıtım mekanizmalarının imha edilmesi, yakıt ve enerji kaynaklarının bombalanması gibi alt yapıya yönelik saldırılar gerçekleştirilmiştir.

İsrail yönetimi benimsediği dezenformasyon stratejisinin bir parçası olarak bilgi-iletişim teknolojilerinin kullanılması için gereken insan sermayesini de ikinci aşamada yok etmeyi planlamıştır. Özellikle medya kuruluşlarının çalışanlarının bölgeye girişini yasaklayan İsrail, Filistinli ulusal medya çalışanları ve gazetecileri hedef almış, bu kişilerin evlerini bombalamış ve ailelerini katleden saldırılar gerçekleştirmiştir. İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının başladığı andan itibaren 100'den fazla gazeteci gerçekleştirilen saldırılar ile hayatını kaybetmiştir. Gazeteci Muhammed Abu Hweidy İsrail'in Shujaiya mahallesine düzenlediği hava saldırısında (Aljazeera, 2023), Hamza el Dahdouh ve Mustafa Thuraya İsrail'in Gazze'nin güneyindeki saldırısında (Khalil, 2024), Muntasır es-Savvaf İsrail'in düzenlediği hava saldırısında kardeşi ve bazı akrabalarıyla birlikte evlerinin önünde öldürülmüştür (Deveci, 2024). Görüldüğü üzere İsrail, Gazze'ye düzenlediği saldırılarda sivillerin yanı sıra birçok gazeteci ve medya çalışanını da hedef alarak öldürmüştür ve öldürmeye devam etmektedir. Ayrıca İsrail yönetimi uluslararası basın çalışanlarının Gazze'ye girişlerini yasaklarken, Gazze Savaşı yerine küresel medya ağlarındaki etkisini de kullanarak uluslararası basın kurumlarının dikkatini İsrail'e ve İsrail topraklarına düşen füzelere çevirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda yüzlerce haber üreten-ürettiren İsrail, küresel kamuoyunda inşa etmek istediği mağduriyet düşüncesinin yaygınlaşması için gereken çabayı göstermiştir.

İsrail yönetiminin dezenformasyon stratejisini uygulama sürecinde benimsediği ilginç taktikler, yıldırma çabaları ve yasaklamalar da söz konusu olmuştur. Tel Aviv ya da Kudüs merkezli haber aktarımlarında habercilerin içeriklerine müdahale eden İsrail güvenlik güçleri; Filistinlilere mikrofon uzatmayı yasaklarken, Filistin tarafının haklılığına ilişkin yayın politikası izleyen basın kuruluşlarına ve çalışanlarına da çeşitli saldırılar gerçekleştirmiştir. TRT, Habertürk, CNN Türk, gibi Türk medya kuruluşlarının çalışanlarına yapılan saldırıların yanı sıra; Reuters, El Cezire, AFP gibi küresel haber ağlarının çalışanlarından bazıları kasıtlı olarak öldürülmüş ya da saldırılara maruz kalmıştır. İsrail yönetiminin sansürleme çalışmalarına ilginç bir örnek ise Filistin topraklarına ve Gazze'ye girişine izin verdiği gazetecilerin Filistinlilerle iletişim kurmasını yasaklaması olmuştur. Ayrıca bu gazetecilerin hazırladıkları haberler için İsraili yetkililerden onay almaları gerek-

mekte ve haberler servis edilmeden önce de kontrolünün yaptırılması istenmektedir (RSF, 2023). Bu uygulama İsrail'in onayı olmadan bölgeden herhangi bir bilginin çıkmaması ve dolaşıma girmesinin istenmediğini kanıtlamaktadır. Bu sayede İsrail yönetimi, medyaya uyguladığı baskı ve yasaklama ile bölgede yaşananların dünya kamuoyuna aktarılmasını önleyerek bölgedeki saldırılarına ve katliamlara son vermesi yönünde oluşacak küresel kamuoyu baskısından kurtulmayı amaçlamaktadır. Amerikan hükümetinin Körfez Savaşları ve Irak İşgalinde kullandığı Embedded Journalism (İliştirilmiş Gazetecilik) tecrübesinden esinlenen İsrail yönetiminin; gazetecilik literatüründe yer almayan ama Affiliated Journalism (Bağlanmış Gazetecilik) olarak ifade edilebilecek bir uygulamayı hayata geçirdiğini göstermektedir. Sonuç olarak Gazze ve Filistin merkezli bilgi akışını durdurmak için her türlü girişimi uygulamaya koymaktan çekinmeyen İsrail yönetimi, bölgedeki insanların yaşam haklarını elinden aldığı gibi dünya kamuoyuna seslerini duyurmalarına da engel olmaktadır.

İsrail yönetiminin dezenformasyon stratejisinin bir ayağını da sosyal medyada yürüttüğü çalışmalar oluşturmaktadır. Uluslararası medyaya yönelik gerçekleştirdiği etki ve yönlendirme çalışmalarının bazı aşamalarda eleştirilere maruz kalması ve çeşitli sosyal medya mecralarında İsrail kaynaklı dezenformasyonların ifşa edilmesi İsrail yönetiminin sosyal medya platformları özelinde daha yoğun bir çaba harcamasına neden olmuştur. Fakat sosyal medya platformlarında içerik ve paylaşım denetiminin oldukça zor olması İsrail yönetimini, bu mecraların sahipleriyle iletişime geçmeye sevk etmiştir. Küresel medya ağlarındaki ilişkileri sayesinde elde ettiği desteği, sosyal medya mecralarının sahipleriyle etkileşime geçerek elde etmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Gazze Savaşı süresinde kendisini en çok zorlayan ve küresel gündemin şekillenmesinde oldukça önemli bir güce sahip olan X platformunun sahibi Elon Musk, İsrail yönetiminin daveti üzerine bölgeyi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin temelinde İsrail'in dezenformasyon stratejisinin ve içeriklerinin X üzerinden yürütülen kolektif ya da bireysel çabalarla ifşa edilmesi, Filistin yanlısı grupların küresel kamuoyuna belirgin şekilde etki altına alması, İsrail'in askeri başarısızlıklarının Hamas tarafından sosyal medya platformlarında video kayıtları ile kanıtlanması, Batı ve dünya kamuoylarında Yahudi sempatisinin önemini yitirmesi, antisemitik propagandanın artışı, İsrail iç kamuoyundaki muhaliflerin konsolidasyonu, dünyadaki farklı Yahudi grupların İsrail karşıtı sosyal medya kampanyalarına destek vermesi ve sosyal medya kaynaklı küresel boykot kampanyalarının İsrail ya da Yahudi kökenli firmalar için önemli ekonomik kayıplara yol açması

gibi bir dizi neden yatmaktadır. Musk'ın siyasal düzeyde kendisine ve X platformuna yönelen baskıları azaltmak için İsrail'i ziyaret etmesi, bir anlamda İsrail'in yanında yer aldığını gösterme girişimi olarak değerlendirilmiş ve çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu ziyaretin İsrail'in dezenformasyon stratejisi açısından sonucu ise Gazze'ye Starlink üzerinden internet erişimi sağlayacağını ifade eden Musk'ın, gezi sırasında erişimin İsrail İletişim Başkanlığı'nın iznine bağlı olmasını kabul ettiğini açıklaması olmuştur (BBC, 2023). Bu gelişme İsrail'in dezenformasyon stratejisinin temelini oluşturan tek merkezden bilgi ve haber servisi yapılmasını destekleyen bir sonuç olarak değerlendirilmelidir.

İsrail yönetiminin dezenformasyon stratejisinin bir boyutunu da Hamas'ın yönetici kadrosu, faaliyetleri ve açıklamalarına ilişkin bir dizi yanıltıcı açıklama yapma ve çarpıtma girişimi oluşturmaktadır. Bu kapsamda Gazze'ye yardım kampanyalarının girişinin Hamas tarafından engellendiğini ve yardımların Hamas tarafından çalındığını resmi kaynaklar üzerinden açıklayan İsrail yönetimi, Hamas yöneticilerinin ise kasıtlı olarak bu faaliyetleri planladıklarını iddia etmiş ve Gazze halkının Hamas'a karşı harekete geçmesini talep etmiştir. Bu kapsamda uçaklardan el ilanları atacak kadar II. Dünya Savaşı'ndan kalma demode yöntemleri bile kullanmaktan çekinmeyen İsrail yönetimi, Hamas yöneticilerinin "şeytanlaştırılması" için geleneksel medya ve sosyal medya platformlarında kurgu içerikleri yaymış ve bu kişilerin başına ödül koyduğunu açıklamıştır. İsrail yönetimi eş zamanlı olarak kendi askeri gücünü ön plana çıkararak içerikleri daha fazla yaymayı tercih ederken, Hamas tarafından yayınlanan saldırı görüntüleri ve İsrail tarafının zayıflarının ise gerçeklikten uzak "dezenformasyon" içeren içerikler olduğu iddia eden haberler yayınlamayı tercih etmiştir. İsrail yönetimi Gazze Savaşı'na ilişkin ürettiği dezenformasyon girişimlerini akamete uğratabilecek her türlü enformasyon üretimi ve dolaşımını ise "dezenformasyon" olarak adlandırmış ve gerçeklikten uzak olduğunu öne sürmüştür.

4. GAZZE SALDIRILARINDA UYGULANAN DEZENFORMASYON STRATEJİSİNİN AŞAMALARI

Dezenformasyon stratejilerinin çözümlenmesi, stratejinin geliştirildiği ve uygulandığı olay ya da süreçlere göre farklılık göstermektedir. İsrail'in Gazze Savaşı boyunca uyguladığı dezenformasyon stratejisini çözümlemek için çalışmanın amacına da uygun olduğu için yöntem olarak Örnek Olay Çalışması yöntemi tercih edilmiş-

tir. Nitel bir araştırma yöntemi olarak Örnek Olay Çalışması; bir ya da birden fazla olayı ya da olguları tanımlamak ve açıklamak amacıyla geliştirilen sistematik bir inceleme çabasıdır (Bromley, 1990). Yönteme ilişkin benzer bir tanımlama yapan Hagan (2006: 140) ise Örnek Olay Çalışmasını nitel çerçevede bir ya da birden fazla olayın derinlemesine incelemesi olarak tanımlamaktadır. Creswell'e (2007) göre Örnek Olay Çalışması; bireyden büyük şirketlere, küçük bir olaydan büyük dönüşümlere değişen analiz birimlerini kullanarak basit ya da karmaşık olguları inceleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım kapsamında veri toplama süreci çok farklı ve çeşitli veri toplama türlerinin ve araçlarının kullanılmasını gerektirirken, bu veriler ışığında bir sosyal teoriye katkı sunmaktadır. Dolayısıyla birçok araştırmacı Örnek Olay Çalışması yöntemini kullanarak olay, olgu ve süreçler üzerine yoğunlaşmakta ve bu örnekler üzerinden bir olayın ya da olgunun önemli özelliklerini, olaya etki eden faktörleri ortaya koyabilmektedir (Berg ve Lune, 2015: 356). Bu çerçevede çalışma kapsamında 7 Ekim sonrası yaşanan ve bugün hala devam etmekte olan Gazze saldırıları ve ablukası boyunca İsrail'in yürütmekte olduğu dezenformasyon stratejisi örnek olayı ele alınmıştır. Çalışmada örnek olayın detaylarını, onu etkileyen unsurları ve bu süreçte yürütülen iletişim ve dezenformasyon stratejisinin ele alındığı İsrail kaynaklı resmi açıklamalar ve dezenformasyon içeriklerini ifşa eden karşı açıklamalar ele alınmıştır. Olayın uzun bir süreç içerisinde cereyan etmesi nedeni ve çalışmanın zaman sınırlılığı nedeniyle olaya ilişkin İsrail'in dezenformasyon stratejisini ortaya koyan belirli açıklamalara odaklanılmıştır.

İsrail, Gazze'ye karşı havadan, karadan ve denizden başlattığı savaşın bir benzerini iletişim alanında da yürütmektedir. İsrail yönetimi, savaşın başladığı ilk günden itibaren Gazze'deki saldırılarıyla ilgili başta sosyal medya olmak üzere görsel ve yazılı medyaya yalan, yanlış, yanıltıcı birçok haberi servis etmekte olup, yalanlarla dolu anlatılarını gerçek olmayan fotoğraf, görsel ve videolarla desteklemektedir. Bu bağlamda İsrail yönetimi 7 Ekim'den bu yana yoğun bir şekilde dezenformasyon savaşı yürütmektedir. Bölgedeki insanlık dışı saldırılarını ve hak ihlallerini meşrulaştırmak adına gerçekleri sansürleyerek, çarpıtarak gizlemekte, bunun için dezenformasyon içeren birçok haberi dolaşıma sokmaktadır. İsrail, savaşın ilk gününden itibaren özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinden dezenformasyon savaşını sürdürmektedir. İsrail yönetimi öldürüldüğü, kaçırıldığı, işkence yapıldığı ya da esir alındığı iddia edilen İsraili kadınlar ve çocuklarla ilgili manipüle edilmiş görüntüler ve asılsız iddialar ile medyanın gücünü kullanarak "mağdur" rolünü oynamakta ve bu iddialar aracılığıyla Hamas'a yönelik olumsuz bir imaj çizerek savaştaki haklılığını

ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Örneğin sosyal medya platformlarında “Hamis Direnişçileri Festivalde Yakaladıkları Bir Kızı Diri Diri Yaktı” (DMM, 2023) iddiasıyla görüntüler paylaşılmıştır. Bu iddianın doğru olmadığı ve görüntülerin Mayıs 2015’te Guatemalada kaydedildiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde “Hamis Direnişçileri 40 İsraili Bebeğin Kafasını Kesti” (Gündoğan, 2023) iddiası İsrail basınında yer almıştır ve daha sonra sosyal medya platformlarında hızla yayılmıştır. Bu iddiayla ilgili dünya kamuoyunda tartışmalar arttıktan sonra İsrail Ordu Sözcülüğü ellerinde bunu teyit edecek bir bilgi bulunmadığını ifade etmiştir. “Hamile Bir Kadın Hamas Tarafından İşkenceye Uğrayarak Öldürüldü” (Küçükaksu, 2023), “Hamis Üyeleri Festivalden Aldığı Bir kadına, ‘Bu Kadın Esir Değil, Tecavüz İçin” (DMM, 2023) iddiaları ve “Hamis Tarafından İşkence Gören, Öldürülen ve Yakılan Çocukların Dişleri” (DMM, 2023) iddiasıyla servis edilen fotoğraflar olmak üzere kadınlar ve çocuklarla ilgili birçok yalan haber dolaşıma sokulmuştur.

İsrail yönetimi, insanlık dışı saldırılarına ve yasa dışı bombalamalarına yürüttüğü dezenformasyon çalışmaları ile devam etmektedir. İsrail, Hamas’ın sivilleri kalkan olarak kullandığı iddiasını kullanarak hastaneleri, okulları, mülteci kampalarını bombalamakta, bu bombardımanlarını meşrulaştırmak için ise bu yapıların altında Hamas’a ait tüneller olduğu, bu tünellerde Hamas üyelerinin ve askeri mühimmatın saklandığı iddiasını öne sürmektedir. Örneğin İsrail’in hava saldırılarından kaçınmak için El-Ehli Baptist Hastanesine sığınan insanlar, İsrail tarafından yapılan roket atışıyla birlikte öldürülmüştür. Saldırının uluslararası kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmasıyla birlikte İsrail yaptığı saldırıyı inkâr etmiştir ve suçlu olarak Hamas’ı hedef göstermiştir. Saldırının kimin tarafından yapıldığı açık ve net bir şekilde belli olmasına rağmen “Saldırıyı İsrail Değil, Hamas Yaptı” (Tosun, 2023a) iddiası dolaşıma sokulmuştur. Bu iddia başta ABD olmak üzere İsrail’i destekleyen Batılı ülkeler tarafından gelen açıklamalar ile desteklenmiştir.

İsrail tarafından ortaya atılan bir başka iddia ise Şifa Hastanesine düzenledikleri saldırısı sonrasında olmuştur. İsrail yönetimi, Şifa Hastanesinin altında “Hamis’in Komuta Merkezi Olduğu” iddiasında bulunarak hastaneye bombalı saldırı düzenlemiştir. Saldırıda açık bir şekilde siviller hedef alınmış olmakla birlikte saldırıyı meşrulaştırmak adına “Gazze’deki Şifa Hastanesinin Girişinde Vurduğumuz Ambulanslar Hamas Militanlarını Taşıyordu” (Erdoğan, 2023) iddiası ortaya atılmıştır. Ancak bu açıklamaların doğru olmadığı bölgede bulunan uluslararası basın kuruluşları tarafından servis edilen görüntüler ve yapılan açıklamalar

ile ortaya konulmuştur (Altun, Canlı ve Aydemir, 2023). Bu iddialar “Şifa Hastanesi’nin Altında Hamas Karargahı Var” (TRT Haber, 2023), “Gazze’deki Şifa Hastanesi’nde Hamas Üyeleri ile İsrail Askerleri Çatıştı” (DMM, 2023), “Hamas, Şifa Hastanesi’nde İsrail ile Çatışıyor” (Yıldızalp, 2023) şeklindeki asılsız açıklamalarla devam ettirilmiştir.

İsrail yönetimi, Gazze şeridinde yaşanan insani krizin temel nedeni olarak Hamas’ı göstermekte ve bu doğrultuda dezenformasyon üretimini sürdürmektedir. Bu bağlamda İsrail yönetimi, Hamas ve Kassam Tugayları ile ilgili gerçek olmayan yalan haber, fotoğraf ve videolar aracılığıyla bu iddiasını güçlendirmeye çalışmaktadır. İsrail tarafından ortaya atılan iddialarda Hamas, hem Gazze’deki hem de İsrail’deki sivillerin ölümünden sorumlu tutulmaktadır. Örneğin bazı sosyal medya hesaplarında “Hamas’ın Füzesi Sivilleri Vurdu, 20 Filistinli Öldü” (DMM, 2023) iddiası ile görüntüler paylaşılmıştır. Görüntünün Hamas’la ilgili olmadığı ve iddiaya konu olan görüntünün 2021 yılında DAES’in Bağdat’a düzenlediği bombalı saldırıya ait olduğu tespit edilmiştir. Yine bazı sosyal medya hesaplarında “Hamas Gazze’deki Tünellerin İnşasında 160 Filistinli Çocuğu Öldürdü” (DMM, 2023) iddiası dolaşıma sokulmuştur. Bu görüntülerin 2014 yılında dünya kamuoyunu Gazze’de yaşananlarla ilgili manipüle etmek amacıyla İsrail propagandası yapan Tablet dergisinin internet sitesinde yayımlandığı tespit edilmiştir. “Hamas Üyelerinin İsrail Yerleşim Yerlerine Girişini Gösteren Görüntü” (DMM, 2023), “Gazze’de Hamas Keskin Nişancısı Bir Kadını Vurdu” (DMM, 2024), “Hamas Direnişçileri İsraili Bir Sivili Öldürüp Kalbini Söktü” (DMM, 2023) gibi çeşitli iddialar, İsrail yönetiminin Hamas ile ilgili ortaya attığı asılsız iddialardan birkaç tanesidir. İsrail yönetimi Gazze’ye eşi benzeri görülmemiş saldırılar düzenlemekle birlikte uyguladığı dezenformasyon stratejisi ile bölgedeki insanlık dışı durumun sorumlusu ve tek suçlusunu Hamas’ı göstermektedir. Ancak İsrail yönetiminin saldırgan politikaları bölgede yaşanan insani krizin derinleşmesindeki temel etken olmakla birlikte sivil yerleşim alanlarını, hastaneleri, okulları sürekli olarak bombalaması ve bölgeye giriş çıkışı kısıtlayarak insani yardımların ulaştırılmasını engellemesi de bir diğer etkidir.

İsrail yönetimi, Gazze’de yaşananların dünya kamuoyuna anlatımında kontrolü elde tutmak ve tek elden bilgi çıkışı sağlamak adına dezenformasyon çabalarını sürdürmektedir. Bunun için de Gazze’deki enerji kaynaklarını ve internet altyapısını tamamen yok etmekte, bölgeden bilgi çıkışını sağlayan gazeteci ve medya

çalışanlarını öldürmekte ve tüm bunlara ek olarak bölgeden paylaşımında bulunan sivillerin görüntü ve videolarının sahte olduğunu iddia etmektedir. İsrail yönetimi belgesel çekimlerinden, kısa filmlerden vb. yerlerden alınan görüntüleri “Gazzeliler Sahte Görüntü ve Videolar Üretiyor” (Tosun, 2023b) iddiasıyla servis etmektedir. Sosyal medya platformlarında “Gazze’de Canlı İnsanlar Kefenlenerek Ölü Taklidi Yaptırılıyor” (DMM, 2023) şeklinde bir iddia ortaya atılmıştır. Ancak iddiaya konu olan görüntülerin Malezya’da bir cami içerisinde verilen cenaze işlemleri eğitimine ait bir bölümün olduğu tespit edilmiştir. Bir başka iddia ise “Hamas’ın Propagandası: 3 Farklı Yerde Aynı Çocuk” (DMM, 2023) iddiası ile paylaşılan fotoğraftır. İddiaya konu olan fotoğrafın 2016 yılında Suriye’deki bir bombardımanın ardından çekildiği tespit edilmiştir. “Filistinliler Çocuklara Afyon Benzeri Şeyler Koklatıp Bilinçsiz Hale Getiriyor, Ardından Makyaj Yapıp Görüntüleri Dünyaya Gösteriyorlar” (DMM, 2023), “Filistinliler Uluslararası Medyayı ve Kamuoyunu Kandırıyor, Kameralar Önünde Yaralı Rolü Yapıyorlar” (DMM, 2023), “Annesinin Yanına Koştugu Hastanedeki Gazzeli Gencin Yaralı Olmadığı, Yaralanma Görüntülerinin Sahte Olduğu” (Tosun, 2023c) yönündeki çeşitli iddialar ile aslında İsrail yönetimi, Gazze’de insanlık dışı bir durumun yaşanmadığına dair bir anlatı inşa etmektedir. Bu anlatısını güçlendirmek için ise bölgeden servis edilen görüntü ve videoların Gazzeliler tarafından kasıtlı olarak üretildiği iddiasında bulunmaktadır.

İsrail yönetiminin Gazze’ye uyguladığı enformasyon ablukasını kıracak her türlü girişim ve dezenformasyon süreçlerine zarara verecek her türlü iletişim ve gazetecilik faaliyetleri de açık hedef olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda Gazze savaşı süresince bölgeyi terk etmeyerek dünyaya haber ve bilgi servisi yapan gazeteciler, İsrail istihbaratı ve ordusu tarafından hedef alınmıştır. Örneğin Beyt Hanun’da yaşananları dünyaya duyurmaya çalışan Filistinli gazeteci Hossam Shabat İsrail istihbaratının kendisine telefonla ulaşarak sosyal medya üzerinden yaptığı paylaşımları silmesini ve Beyt Hanun’dan ayrılmasını istediğini yoksa evini bombalamakla tehdit ettiğini belirterek, bölgeden ayrılmayı reddetmesinin ardından İsrail’in evini bombaladığını açıklamıştır (CNN Türk, 2023). Benzer bir durum Al Jazeera için çalışan Filistinli gazeteci Enes eş-Şerif tarafından tecrübe edilmiştir. İsrail ordusunun 7 Ekim’den bu yana devam eden saldırılarıyla ilgili yayın yapmasını engellemek için evini bombaladığını söyleyen Eş-Şerif; evinin bombalanmasının İsraili subaylardan Gazze Şeridi’nin kuzeyindeki Cibaliya Mülteci Kampı’ndan yayın yapmayı durdurması yönünde aldığı tehditlerden sonra gerçekleştiğini ifade etmiştir (Akman, 2023). İsrail ordusunun benzer bir saldırısı, gazeteci Mu-

hammed Halife'nin Gazze'nin orta kesimlerinde bulunan Nusayrat Mülteci Kampı'ndaki evini bombalaması ve Halife ile birlikte ailesinden çok sayıda kişinin vefat etmesiyle sonuçlanmıştır (Canik, 2023). Bölgeden alternatif bilgi ve haber çıkışını engellemek için her türlü saldırı planını uygulamaktan çekinmeyen İsrail ordusu ve istihbaratı Han Yunus kentinde Filistinli gazeteci Yasir Ebu Namus'un ailesinin evini de hedef alarak gazeteci Ebu Namus ve annesinin yaşamını yitirmesine neden olmuştur (TRT Haber, 2023).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Filistin sorunun bölgesel ve küresel düzeyde doğru şekilde anlaşılmasının önündeki temel engel hiç kuşkusuz tarihsel olarak Yahudi toplumu ve İsrail yönetimi tarafından üretilen teopolitik kökenli dezenformasyon girişimleridir. Bu girişimler tahrif edilmiş Tevrat ve Eski Ahit kaynaklı referansları kullanarak Filistin topraklarının Yahudi toplumuna ait olduğu dezenformasyonunu üretmeye devam etmektedir. Sürdürülebilirliği dini metinlere dayandırılan bu iddialar, yaklaşık 150 yıllık bir dezenformasyon hikayesinin dünya tarihinde bir "gerçekliğe" dönüştürme çabasını da görünür kılmaktadır. Bu çerçevede Filistin sorunsalı İsrail kaynaklı tarihsel bir dezenformasyon sorunsalı olarak da ele alınabilir. Bu çalışma özelinde ise İsrail'in tarihsel süreçte uluslararası hukuku yok sayarak gerçekleştirdiği saldırılar ve ablukalar sonucunda yaklaşık 17 yıldır 2,5 milyon insan için bir açık hava hapisanesine dönüştürülen Gazze topraklarına başlattığı son saldırıların ve soykırımın dezenformasyon stratejisi ekseninde nasıl planlandığı incelenmiştir. İsrail, Gazze'deki insani varlığı sonlandırmak için her türlü saldırganlığı gösterirken, bu saldırganlığın dünya kamuoyuna yansımaları da planlı ve amaçlı bir dezenformasyon stratejisi üzerinden yürütmeyi tercih etmiştir. İsrail Gazze'nin dış dünyayla iletişimini kesmek, bilgi ve enformasyon akışını engellemek ve küresel medya mecralarına alternatif bilgi-veri girişini sonlandırmak için katı bir enformasyon ambargosu uygulamaktadır. İsrail yönetiminin sistematik dezenformasyon stratejisi, evrensel insan hakları arasında yer alan iletişim kurma hakkının Gazze topraklarında sonlandırılması için her türlü girişimin uygulandığını kanıtlamıştır.

İsrail yönetimi Gazze'de yaptığı katliamları ve savaş suçlarını küresel kamuoyunun dikkatinden kaçırmak için çeşitli aşamalardan oluşan bir dizi enformasyon ve dezenformasyon stratejisi uygulamaya koymuştur. Bu bağlamda İsrail, bölgede yaşanan olaylar hakkında ulusal, bölgesel ve küresel kamuoylarını kendi çıkarları doğrultusunda bilgilendirmek, Gazze kaynaklı bilgilerin dolaşıma girişini engelle-

mek, kendisini mağdur göstermek ve gerçekte herhangi bir karşılığı olmayan birçok bilgiyi servis etmek üzere bir dizi stratejiyi gerçekleştirmeye çalışmıştır. İsrail'in Gazze'de saldırılarına başladığı andan itibaren uyguladığı dezenformasyon ve iletişim stratejilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İsrail yönetimi, Filistin sorunu bağlamında gerçekleşen 7 Ekim saldırılarının arka planını gizlemekte ve yaşanan olayları bağlamından kopartarak aktarmaktadır.
- İsrail yönetimi, 7 Ekim saldırılarında yaşananları çarpıtmakta, saldırılara ilişkin bazı tartışmalı konuların aydınlatılmasına ilişkin girişimleri engellemektedir (Festival alanının bombalanması vb.).
- İsrail yönetimi, Gazze'nin yasal temsilcisi Hamas'ın meşruiyetini ortadan kaldırmak için terörizmle ilişkilendirmekte, hastane, ibadethane, okul, yerleşim yerleri gibi alanlara düzenlediği saldırıları meşrulaştırmakta, direnişçilerin "insan" olmadığı düşüncesini yaymaktadır.
- İsrail yönetimi, 7 Ekim saldırıları üzerinden mağduriyet üretmekte ve işlediği savaş suçlarını ve saldırganlığını meşrulaştırmaktadır.
- İsrail yönetimi, Gazze'ye giriş ve çıkışı engelleyerek abluka altında tutmakta, bölgeden bilgi akışını engellemeye çalışmakta ve uluslararası haber medyasına kısıtlamalar getirmektedir.
- İsrail yönetimi, Gazze'den bilgi çıkışını engellemek için enerji kaynaklarını ve internet altyapısını tamamen yok etmekte, gazetecilere saldırılar düzenlemekte ve öldürmektedir.
- İsrail yönetimi, Gazze'den bilgi akışını engelleyerek kendisini meşru bilgi kaynağı konumuna yerleştirmek istemektedir.
- İsrail yönetimi, uluslararası haber medyasının yanı sıra sosyal medya platformları üzerinde de hâkimiyet kurabilmek adına çeşitli girişimlerde bulunmakta, SpaceX Firmasının bölgeye uydu interneti hizmeti vermesini ikili ilişkilerle engellemektedir.
- İsrail yönetimi, gazetecilerin ailelerini ve yaşam alanlarını bombalayarak bölgedeki bilgi üretimini sona erdirmek istemektedir.

- İsrail yönetimi, askeri kayıplarını kendi iç kamuoyundan gizlemek için dezenformasyon yapmakta, farklı sayı ve bilgiler vermekte ve yayın yasakları getirmektedir.
- İsrail yönetimi, yazı ve montajlanmış görseller, videolar ile bot hesaplardan sistematik olarak dezenformasyon ve manipülasyon içeren içerikler yaymaktadır.
- İsrail yönetimi, dezenformasyon üretimi ve yayılımı için kamusal güvenilirliği ve etkisi olan önemli siyasi ve sosyal figürleri kullanarak dezenformasyon etkisini küresel boyuta taşımayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak 4 aydan uzun süredir devam eden İsrail yönetiminin saldırıları ile Gazze’de yaşayan tüm insanlar başta yaşam hakkı olmak üzere temel insani haklarından mahrum bırakılmıştır. Bu mahrum bırakılış ve insanlık dışı saldırılar nedeniyle, İsrail yönetimi tarafından uygulanan enformasyon ablukası ve uygulanan dezenformasyon stratejileri ile bölgesel ve küresel kamuoyuna aktarılmada zorluklara neden olmaktadır. İsrail yönetimi havadan ve karadan ablukaya aldığı Gazze’yi, bilgi akışı açısından da abluka altında tutarak askeri ve siyasi açıdan destekçilerini arttırmaya ve dünya kamuoyunu meşru müdafaa hakkını kullandığına inandırmaya çalışmaktadır. Fakat Gazze Savaşı süresince yerel bilgi kaynaklarının kısıtlı imkanları etkin şekilde kullanması, bölgesel haber ağlarının haber-bilgi üretme girişimleri, bazı sosyal medya platformlarının küresel Yahudi-İsrail lobisinin baskılarına direnmesi; İsrail’in Gazze’ye uygulamak istediği enformasyon ablukasının ve dezenformasyon stratejisinin işlevsiz hale gelmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

AGBEDO, Chris Uchenna ve KRISAGBEDO, Ebere Celina (2014). “Lying Honestly for Government: Linguistic Manipulation as Disinformation Strategy in Nigeria”, **Innovare Journal of Social Sciences**, Cilt: 2, Sayı: 4, ss. 16-27.

AKDOĞAN, İsmail (2021). “İran’a Yönelik Suudi Arabistan-İsrail Stratejik Anlatı İttifakı”, **İran Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 479-503.

AKDOĞAN, Yağın (2023). “İsrail’in Gazze Katliamı: UCM’ye Göre Savaş Suçu mu, Devlet Terörü mü?”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Medeniyet ve Toplum Dergisi (METDER)**, Cilt: 7, Sayı: 2, ss. 200-211.

AKMAN, Şeyma (2023). “Filistinli Gazeteci: İsrail, Gazze’deki Yayınımı Durdurmak İçin Evimi Bombaladı”, <https://www.haber7.com/dunya/haber/3374693-filistinli-gazeteci-israil-gazzedeki-yayinimi-durdurmak-icin-evimi-bombaladi> (Erişim Tarihi: 03.01.2024).

AKYÜZ, Selman Selim ve ÖZKAN, Merve (2022). “Kriz Dönemlerinde Enformasyon Süreçleri: Ukrayna-Rusya Savaşında Dolaşıma Giren Sahte Haberlerin Analizi”, **International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)**, Cilt: 8, Sayı: 2, ss. 66-82.

ALJAZEERA (2023). “Gaza Media Office Says 100 Journalists Killed since Israeli Attacks Began”, <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/23/gaza-media-office-says-100-journalists-killed-since-israeli-attacks-began> (Erişim Tarihi: 25.01.2024).

ALTUN, Ali (2020). “David Hare’in Bakış Açısıyla İsrail-Filistin Çatışması: Via Dolorosa”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 4, ss. 2009-2017.

ALTUN, Tuğba, CANLI, Enes ve AYDEMİR, Mücahit (2023). İsrail Ordusunun ‘Hamas Karargâhı’ Olduğunu Savunduğu Şifa Hastanesinden Sunduğu ‘Kanıtlar’ Eleştirisi Konusu Oldu”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ordusunun-hamas-karargahi-oldugunu-savundugu-sifa-hastanesinden-sundugu-kanitlar-elestiri-konusu-oldu/3055047> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).

ANADOLU AJANSI TEYİT HATTI (2023). “İsrail Ordusunun Kafası Kesilmiş 40 Bebek Bulduğu İddiası”, <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/blog/israil-ordusunun-kafasi-kesilmis-40-bebek-buldugu-iddiasi/1816693> (Erişim Tarihi: 16.03.2024).

ARI, Yılmaz (2023). “Bir İnsanlık Suçu ve Soykırım Trajedisi: İsrail’in Filistinlilere Uyguladığı Devlet Terörü Nedeniyle Yargılanması Gerektiğine Dair Bir Değerlendirme”, **Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 5, ss. 16-38.

AŞKIN, Ahmet Cevdet (2014). **Dezenformasyonun Küreselleşmesi ve Bir Örnek Olarak Batı Basınında NATO’nun Kosova Harekâtı**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BABACAN, Kazım ve TAM, Mehmet Sinan (2022). “The Information Warfare Role of Social Media: Fake News in the Russia - Ukraine War”, **Erciyes İletişim Dergisi**, Sayı: 3, ss. 75-92.

- BBC (2023). "Elon Musk İsrail'i Ziyaret Etti, Starlink Konusunda İsrail Hükümetiy-le Anlaştı", <https://www.bbc.com/turkce/articles/cndpe5n6yzzo#:~:text=Musk%2C%20C4%B0srail'in%20Gazze,dahilinde%20sunmay%C4%B1%20kabal%20etti%C4%9Fi%20belirtildi> (Erişim Tarihi: 16.03.2024).
- BENNETT, W Lance ve LIVINGSTON, Steven (2018). "The Disinfor-Mation Order: Disruptive Communication and the Decline of Democratic Institutions", **European Journal of Communication**, Cilt: 33, Sayı: 2, ss. 122–139.
- BERG, Brube L. ve LUNE, Howard (2015). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yön-temleri**, Çev. Hasan Aydın, Eğitim Yayınevi, Konya.
- BROMLEY, David (1990). "Academic Contributions to Psychological Counselling: A Philosophy of Science for the Study of Individual Cases", **Counselling Psychology Quarterly**, Cilt: 3, Sayı: 3, ss. 299-307.
- CANİK, Muhammed Emin (2023). "İsrail, Saldırılarını Sürdüğü Gazze'de Bir Gaze-teciyi Daha Öldürdü", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-saldirilarini-surdurdu-gazze-de-bir-gazeteciyi-daha-oldurdu/3090339> (Erişim Tarihi: 23.02.2024).
- CNN Türk (2023). "İsrail Zulmü Sınır Tanımıyor! Gitmeyi Kabul Etmeyen Filistinli Ga-zetecinin Evini Bombaladılar", <https://www.cnnturk.com/dunya/israil-zulmu-si-nir-tanimiyor-gitmeyi-kabul-etmeyen-filistinli-gazetecinin-evini-bombaladilar> (Erişim Tarihi: 03.01.2024).
- CRESWELL, John W. (2007). **Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches**, London, Second Edition, Sage Publications.
- ÇAKMAK, Fatma (2019). "Medyada Dezenformasyon Sorunsalı ve Manipülasyonun Gücü: İdeoloji ve Söylem Açısından Seçim Haberlerinin Siyasal İletişimdeki Rolü", **Selçuk İletişim**, Cilt: 12, Sayı: 2, ss. 1127-1154.
- DARICILI, A. Burak ve ÖZDAL, Barış (2017). "Enformasyon Savaşı Bağlamında Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkilerinin Analizi", **İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, ss. 19-40.
- DEVECİ, Mustafa (2024). "İsrail'in 3 Ayda Gazze'de Katlettiği Gazeteci Sayısı Dün-yada İki Yılda Öldürülen Den Fazla", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-in-3-ayda-gazze-de-katletti-gazeteci-sayisi-dunyada-iki-yilda-oldurulenden-faz-la/3103923> (Erişim Tarihi: 20.01.2024).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Hamas Direnişçileri Festivalde Yakaladıkları Bir Kızı Diri Diri Yaktı İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/624> (Erişim Tarihi: 02.01.2024).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Hamas Direnişçileri İsraili Bir Sivil Öldürüp Kalbini Söktü İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/635> (Erişim Tarihi: 07.01.2024).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Öldürülen Hamas Direnişçilerinin Üzerinden Çıkan Gizli Belgelere Göre, Kasıtlı Olarak İsrail’deki İlkokullar ve Çocuklar Hedef Alınmış İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/638> (Erişim Tarihi: 16.03.2024).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). ABD Başkanı Joe Biden’ın ‘ Çocukların Kafalarının Kesildiği Fotoğrafları Göreceğimi Hiç Düşünmedim’ İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/634> (Erişim Tarihi: 16.03.2024).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Hamas Üyeleri Festivalden Aldığı Bir Kadına, ‘ Bu Kadın Esir Değil, Tecavüz İçin’ Diyor İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/663> (Erişim Tarihi: 28.12.2023).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Hamas Üyelerinin İsrail Yerleşim Yerlerine Girişini Gösteren Görüntü İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/640> (Erişim Tarihi: 20.12.2024).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Bunlar Hamas Tarafından İşkence Gören, Öldürülen ve Yakılan Çocukların Dışları” İddiasıyla Servis Edilen Fotoğraflar”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/684> (Erişim Tarihi: 28.12.2023).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Hamas’ın Propagandası: 3 Farklı Yerde Aynı Çocuk İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/676> (Erişim Tarihi: 15.03.2024).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Gazze’de Canlı İnsanlar Keşfedilerek Ölü Taklidi Yaptırılıyor İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/691> (Erişim Tarihi: 07.01.2024).

DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “ Filistinliler Çocuklara Afyon Benzeri Şeyler Koklatıp Bilinçsiz Hale Getiriyor, Ardından Makyaj Yapıp Görüntüleri Dünyaya Gösteriyorlar İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/701> (Erişim Tarihi: 07.01.2024).

- DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “Filistinliler Uluslararası Medyayı ve Kamuoyunu Kandııyor, Kameralar Önünde Yaralı Rolü Yapıyorlar İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/697> (Erişim Tarihi: 07.01.2024).
- DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “Gazze’deki Şifa Hastanesi’nde Hamas Üyeleri ile İsrail Askerleri Çatıştı İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/712> (Erişim Tarihi: 28.12.2024).
- DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “Hamas’ın Füzesi Sivilleri Vurdu, 20 Filistinli Öldü İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/711> (Erişim Tarihi: 28.12.2024).
- DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2023). “Hamas Gazze’deki Tünellerin İnşasında 160 Filistinli Çocuğu Öldürdü İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/725> (Erişim Tarihi: 20.12.2024).
- DMM (Dezenformasyonla Mücadele Merkezi). (2024). “Gazze’de Hamas Keskin Nişancı Bir Kadını Vurdu İddiası”, <https://dbs.iletisim.gov.tr/hakikat/796> (Erişim Tarihi: 25.01.2024).
- DURAN, Mehmet Ali (2020). “Politik Siyonizm Ekseninde Yahudi Devleti Fikri”, **Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 1, ss.135-158.
- EMİR, Mehmet (2024). “İsrail’in Hamas Savaşı Bağlamında Teopolitik Motivasyonu İle Müttelik İlişkinin Bölgesel Etki Analizi”, **UPA Strategic Affairs**, Cilt: 5, Sayı: 1, ss: 204-226.
- ERDOĞAN, Muhammed Nuri (2023). “Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, Gazze’de Vurulan Ambulanların ‘Hamas Militalarını Taşdığı’ İddiasını Yalanladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dezenformasyonla-mucadele-merkezi-gazze-de-vurulan-ambulanslarin-hamas-militanlarini-tasidigi-iddiasini-yalandi/3044468> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).
- EU DISINFO LAB (2021). “Why Disinformation is a Cybersecurity Threat”, <https://www.disinfo.eu/advocacy/why-disinformation-is-a-cybersecurity-threat/> (Erişim Tarihi: 28.12.2023).
- FALLIS, Don (2009). “Conceptual Analysis of Disinformation”, https://www.researchgate.net/publication/42101173_A_Conceptual_Analysis_of_Disinformation (Erişim Tarihi: 02.01.2024).

FINKELSTEIN, Norman G. (2003) **The Holocaust Industry: Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering**, Verso, Second Edition, London,

GÜNDOĞAN, Barış (2023). “Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, ‘ Hamas direnişçileri 40 bebeğin kafasını kesti’ İddiasını Yalanladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dezenformasyonla-mucadele-merkezi-hamas-direniscileri-40-bebegin-kafasini-kesti-iddiasini-yalanladi-/3017035#:~:text=Cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20%C4%B0leti%C5%9Fim%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Dezenformasyonla%20M%C3%BCadele,kesti%22%20iddias%C4%B1n%C4%B1n%20do%C4%9Fru%20olmad%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1%20bildirdi> (Erişim Tarihi: 05.01.2024).

HAGAN, Frank E. (2006). **Research Methods in Criminal Justice and Criminology**, Pearson, London.

HAMELEERS, Michael (2022). “Populist Disinformation: Are Citizens With Populist Attitudes Affected Most by Radical Right-Wing Disinformation?”, **Media and Communication**, Cilt: 10, Sayı: 4, ss. 129-140.

KARAHAN, Semiha (2021). “Siyonist Öğretide Vaat Edilmiş Topraklar”, **Ortadoğu Etütleri**, Cilt: 13, Sayı: 2, ss. 177-213.

KHALIL, Shaimaa (2024). “Al Jazeera Bureau Chief’s Son Hamza Al-Dahdouh Among Journalists Killed in Gaza”, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67905566> (Erişim Tarihi: 30.01.2024).

KLAR, Yechiel, SCHORI-EYAL, Noa ve KLAR, Yonat (2013). “The “Never Again” State of Israel: The Emergence of the Holocaust as a Core Feature of Israeli Identity and Its Four Incongruent Voices”, **Journal of Social Issues**, Cilt: 69, Sayı: 1, ss. 125-143.

KÖYLÜ, Murat (2018). “İsrail’in Filistinli Gençlere Yönelik İnsan Hakları İhlalleri”, **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu**, Sayı: 1, ss. 63-95.

KÜÇÜKAKSU, Irmak (2023). “Videonun Hamas Tarafından İnfaz Edilen Hamile Kadını Gösterdiği İddiası”, <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/gazze/videonun-hamas-tarafından-ınfaz-edilen-hamile-kadini-gosterdigi-iddiasi-/1816763> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).

MEIRISON, Meirison, RIDHO, Muhammad, TAJUDDIN, Elfi ve TRINOVA, Zulvia (2020). “Jewish Faith, Talmud, And Zionist in Islamic Review”, **Majalah Ilmu Pengetahuan dan Pemikiran Keagamaan Tajdid**, Cilt: 23, Sayı: 2, ss. 118-125.

NTV (2023). “Netanyahu’dan Gazze’ye Kara Harekâtı Hazırlığında ‘Yeşaya Kehanetleri’ Vurgusu: Yeşaya Kehanetleri Nelerdir?”, <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/netanyahudan-gazze-ye-kara-harekati-hazirliginda-yesaya-kehanetleri-vurgusu-ye-saya-kehanetleri-nelerdir,ZBDhTWx6AkupBffp-sGj7g/eleDQ-w9H0SZWqJV-3djeKw> (Erişim Tarihi: 20.03.2024).

O’CARROLL, Lisa (2024). “EU Foreign Policy Chief Says Israel Failed To Engage With Brussels Peace Summit”, <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/22/eu-foreign-policy-chief-vows-to-push-for-two-state-solution-in-middle-east> (Erişim Tarihi: 20.03.2024).

ONAR, Sinem ve UÇURUM, Buse (2022). “Ukrayna Savaşı’nın Günlük Haber Sitele-
rindeki Yansıması - Türk Basınından Yeni Akit ve Sözcü Gazeteleri Örneklerinde
Bir Analiz”, **Turkish Studies**, Cilt: 17, Sayı: 6, ss. 1277-1296.

RSF (Reporters Without Borders). (2023). “Israeli politicians call for journalists in Gaza to be killed”, <https://rsf.org/en/israeli-politicians-call-journalists-gaza-be-killed> (Erişim Tarihi: 20.03.2024).

TOSUN, Mehmet (2023a). “Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, ‘Gazze’deki Hastaneyi Hamas Vurdu’ İddiasını Yalanladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dezenformasyonla-mucadele-merkezi-gazzedeki-hastaneyi-hamas-vurdu-iddiasini-yanlanladi/3023777> (Erişim Tarihi: 28.12.2023).

TOSUN, Mehmet (2023b). “Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, İsrail’in ‘Yaralı Görüntülerinin Sahte Olduğu’ İddiasını Yalanladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dezenformasyonla-mucadele-merkezi-israilin-yarali-goruntulerinin-sahte-oldugu-iddiasini-yanlanladi/3053745> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).

TOSUN, Mehmet (2023c). “Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, İsrail’in ‘Yaralı Görüntülerinin Sahte Olduğu’ İddiasını Yalanladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dezenformasyonla-mucadele-merkezi-israilin-yarali-goruntulerinin-sahte-oldugu-iddiasini-yanlanladi/3053745> (Erişim Tarihi: 03.01.2024).

TRT HABER (2023). “Şifa Hastanesinin Altında Hamas Karargahı Var İddiasına Yalanlama”, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sifa-hastanesinin-altinda-hamas-karargahi-var-iddiasina-yanlanlama-815325.html> (Erişim Tarihi: 06.01.2024).

TRT HABER (2023). “İsrail’in Han Yunus’taki Bir Evi Bombalaması Sonucu 15 Filistinli Öldürüldü”, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilin-han-yunusta-ki-bir-evi-bombalamasi-sonucu-15-filistinli-olduruldu-807371.html> (Erişim Tarihi: 03.01.2024).

- YAYLA, Atilla (2020). “Totaliterizm ve Dezenformasyon”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 98, ss. 125-146.
- YILDIZALP, Merve (2023). “Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, ‘Hamis, Şifa Hastanesi’nde İsrail İle Çatışıyor’ İddiasını Yalanladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dezenformasyonla-mucadele-merkezi-hamas-sifa-hastanesinde-israil-ile-catisiyor-iddiasini-yanlanladi/3054866> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).
- YOLOĞLU, Nurhayat (2017). “Küresel Medya ve İletişim Anlayışında Aktüel Enformasyondan Dezenformasyona Yöneliş”, **Middle Black Sea Journal of Communication Studies**, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 8-15.
- ZAŁOGA, Wiesława (2022). Disinformation in the Age of the Digital Revolution in the Aspect of State Security. **Wiedza Obronna**, Cilt: 280, Sayı: 3, ss. 43-62.
- WARDLE, Claire ve DERAKHSHAN, Hossein (2017). “Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making”, <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html> (Erişim Tarihi: 25.12.2023).

BAHAİLERİN FİLİSTİN'E YERLEŞME SÜRECİ VE SİYONİSTLERE TOPRAK SATTIKLARINA DAİR İDDİALAR * (1868-1922)

The Process of Bahai Settlement in Palestine and the Allegations That They Sold
Land to the Zionists (1868-1922)

Öğr. Gör. Dr. Zikrullah AYKAÇ**

Geliş Tarihi: 1.02.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 22.03.2024

Öz

1844 yılında İran'da Kaçar Hanedanlığı döneminde Mirza Ali Muhammed Şirazi (Bâb) liderliğinde dini bir hareket olarak doğan Bâbîlik, İsnâaşeriyye el-İmamiyye" olarak bilinen On İki İmam fırkası dairesinde olan Şeyhlik tarikatına bağlıydı. Kısa süre içerisinde kendisine has bir usul ve anlayış edinerek müstakil bir din iddiasıyla propaganda yapmaya başlamıştır. Kaçar Hükümeti, Mirza Ali Muhammed'i peygamberlik iddiası ile İran'da siyasal ve toplumsal düzeni tehdit etmesi üzerine 1850 yılında idam etmiş ve Bâbîliği tamamen ortadan kaldırmak için de sert tedbirler almıştır. Bâbîler, bundan kurtulmak amacıyla İran'dan kaçarak Şi'ilerin yoğun olarak yaşadığı Osmanlı hâkimiyetindeki Necef, Kerbelâ ve Bağdat gibi yerlere sığınmışlardır. Mirza Hüseyin Ali, Mirza Yahya Nuri gibi hareketin ileri gelenleri de idamdan kurtulmak amacıyla 1853'te Rusya'nın Tahran Büyükelçisi'nin himayesinde Bağdat'a giderek Osmanlı

Abstract

Born in 1844 during the Qajar Dynasty in Iran as a religious movement under the leadership of Mirza Ali Muhammad Shirazi (Bâb), Bâbism was affiliated to the Shaykhî sect of the Twelve Imams, known as "İsnâashariyya al-Imamiyya". In a short period of time, it acquired a unique method and understanding and started to propagate with the claim of an independent religion. The Qajar government executed Mirza Ali Muhammad in 1850 because he threatened the political and social order in Iran with his claim of prophethood, and took harsh measures to completely eradicate Babiism. In order to escape from this, the Babis fled from Iran and took refuge in the Ottoman-controlled areas such as Najaf, Karbala and Baghdad, where the Shiites were densely populated. In 1853, prominent figures of the movement such as Mirza Hussein Ali and Mirza Yahya Nuri travelled to Baghdad under the auspices of the Russian Ambassador to Tehran and took refuge in the Otto-

* Bu makale doktora tezinden çıkarılmıştır.

** Muş Alparslan Üniversitesi, z.aykac@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2023-9583.

Devletî'ne sığınmıştır.

Mirza Hüseyin Ali, Bağdat'ta dağılmakta olan Bâbîleri yeniden toplamış, bir süre sonra da yeni bir peygamber olduğunu iddia ederek Bahâilîği vaaz etmeye başlamıştır. Bâbîli, söz konusu faaliyetlerin Osmanlı-İran ilişkilerini etkileyecek boyuta ulaşması üzerine hareketin ileri gelenlerini 1863 yılında İstanbul'a daha sonra da Edirne'ye, 1868 yılında da Akka'ya sürgün etmiştir. Mirza Hüseyin Ali liderliğindeki Bahâîler, kısa sayılabilecek bir sürede Filistin'de örgütlenip Avrupa ve Amerika'ya yayılarak uluslararası bir güç haline gelmiştir.

Bu çalışmada Bahâîlerin dini merkez olarak kabul ettikleri Filistin'deki 1868-1922 yılları arasındaki faaliyetleri (propaganda faaliyetleri, ikametgâhları, örgütlenme çalışmaları, Yahudilerle ve misyonerlerle ilişkileri) Osmanlı Devlet Arşivleri başta olmak üzere dönem kaynakları ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Filistin, Bâbîlik, Bahâîlik, Mirza Hüseyin Ali, Akka,

man Empire in order to avoid execution.

Mirza Husayn Ali regrouped the disintegrating Bâbîs in Baghdad, and after a while he began to preach Bahâism, claiming to be a new prophet. When these activities reached a level that would affect Ottoman-Iranian relations, the Porte exiled the leading figures of the movement to Istanbul in 1863, then to Edirne, and in 1868 to Acre. The Bahâ'îs, led by Mirza Husayn Ali, became an international power by organising in Palestine and spreading to Europe and America in a short period of time.

In this study, the activities of the Bahâ'îs in Palestine between 1868 and 1922 (propaganda activities, residences, organisational activities, relations with Jews and missionaries), which they accepted as their religious centre, are discussed in the light of the sources of the period, especially the Ottoman State Archives.

Key words: Ottoman Empire, Palestine, Bâbîsm, Bahâîsim, Mirza Husayn Ali, Acre.

GİRİŞ

Bâbî hareketi 1844 yılında İranda hâkim olan Şia anlayışı içerisinde ortaya çıkmıştır. Bâbîler, İslam şeriatını reddederek müstakil bir din olduklarını iddia etmeleri üzerine İran hükümeti tarafından, hareketin kurucu lideri olan Şirazlı Ali Muhammed idam edilmiş, taraftarları da ağır cezalara çarptırılmıştır. Mirza Hüseyin Ali gibi bazı öncüleri ve taraftarları İrandan kaçarak Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki Irak'a sığınmıştır. Mirza Hüseyin Ali, Osmanlı Devleti'ne sığındıktan sonra kendisini yeni peygamber olarak ilan etmesi ile Bâbî hareketi, Bahâîlik hareketi olarak evrilmeye başlamıştır. Mirza Hüseyin Ali liderliğindeki Bahâî cemaati, çeşitli tarihlerde Bağdat, İstanbul, Edirne ve Akka'da sürgünde kalmışlardır. Bahâîlik hareketinin fikri temelleri İranda atılmış olmasına rağmen gelişim süreci ve uluslararası bir boyuta erişmesi Osmanlı coğrafyasında olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yüz yılındaki mevcut koşulları hareketin yapısal ve fikrîsel özelliklerini, gelişimini doğrudan etkilemiştir.

1860'larda Osmanlı Devleti sınırları içerisinde doğan Bahâîlik, günümüzde dünyanın dört bir yanında milyonlarca taraftara sahip müstakil bir din haline gelmiştir. Bahâîlik ile ilgili Amerika ve Avrupa başta olmak üzere çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'ni kapsayan (1863-1922) Bahâî konulu bu çalışmalarda tarihsel gelişimi ele alınırken temel kaynaklar hükmünde

olan Osmanlı Devlet arşivlerinden yeterince yararlanılmadığı söylenebilir. Oysaki Bahâilik inancının dini merkezi olarak kabul edilen Filistin'e yerleşme süreçlerini ve buradaki faaliyetlerini, Bahâî anlatımlarından ayrı olarak söz konusu belgeler ile ortaya koymak hayati bir öneme sahiptir. Söz konusu arşivde hareketin gelişim sürecine, faaliyetlerine ve ilişkilerine ışık tutacak zengin bir kaynak bulunmaktadır. Bu arşivler, aynı şekilde Bahâîlerin Siyonistlerle (1868-1922) kurdukları ilişkilerinin aydınlatılması açısından da önemli belgeleri içermektedir. Bu çalışmada Osmanlı Arşiv (BOA) belgeleri esas alınarak özetle Bâbilik ve Bahâilik hareketlerinin ortaya çıkışı, Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki gelişimi ele alındıktan sonra Bahâîlerin Akkâ'daki sürgün koşulları ve buradaki faaliyetlerine yer verilmiştir. Son olarak Siyonistlerin Filistin'de Yahudi yerleşimlerin kurulması amacıyla toprak satın almak için Bahâîleri, aracı olarak kullandığına dair mevcut şikâyet raporları ve bu şikâyetler doğrultusunda oluşturulan tahkikat komisyon raporları ele alınmıştır.

BÂBİLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI VE OSMANLI DEVLETİ'NE SİĞINMASI

Bâbilik/Bahâilik, 19. Yüzyıl Kaçar hâkimiyetindeki İran'ın siyasi, sosyal, ekonomik ve dini koşullarından doğan dini karakterli bir harekettir.¹ Söz konusu hareketin ortaya çıkışı Kaçarların siyasi, askeri, ekonomik gücünün azalmaya başladığı ve buna bağlı olarak yabancı nüfuzunun iyice hissedildiği bir döneme denk gelmiştir. Kaçar Hanedanlığının idaresindeki İran'da 19. Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde içteki otoritenin azalmasına paralel olarak İngiltere ve Rusya'nın bölgedeki nüfuz kurma faaliyetleri de artmaya başlamıştır. Rusya, bu yüzyılda sıcak denizlere inmek amacıyla güneye ilerlemeye çalışırken, İngiltere ise Hindistan başta olmak üzere bölgedeki sömürgelerini koruma ve yeni sömürgeler elde etme amacı gütmüştür.² Rus baskısı, İngiliz hegemonyası, buna paralel olarak İran'da ortaya çıkan sosyal, toplumsal ve ekonomik tahribat çeşitli isyanlara ve arayışlara zemin hazırlamıştır.³ İran'da siyasi, sosyal, ekonomik sıkıntılara karşı duyulan memnuniyetsizlik, gizli örgütlenme ve kurtarıcı fikirlerden olan Bâbilik-Bahâilik gibi hareketlerin oluşmasına imkân tanımıştır.⁴

1. Abdulgaffar Aslan (2001), "Kur'an'a Göre Hz. Peygamberin Son Peygamber Oluşu ve Yalancı Peygamberlik", IV. Kutlu Doğum Sempozyumu, SDÜ. İlahiyat Fak. Yay. Isparta, s. 121.
2. Geniş bilgi için bkz. Yılmaz Karadeniz (2016), Kaçarlar Döneminde İran (1795-1925), İdari, Askeri, Sosyal Yapı ve Toplumsal Hareketler, Selenga Yayınları, İstanbul; Gökhan Bolat (2016), "Muhammed Ali Şah Döneminde İran'ın Siyasi Durumu (1907-1909)", Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, Yıl 8, s. 327-330.
3. Elena Andreeva (2014), "Russia i. Russo-Iranian Relations up to the Bolshevik Revolution", Encyclopædia Iranica, Elr.
4. Moojan Momen (2005), "The Babi and Baha'i Community of Iran: a case of "suspended genocide?", Journal of Genocide Research, 7(2), June, s. 176.

Şeyh Ahmed Ahsâî ve halefi Seyyid Kazım Reşî'nin İsnâaşeriyye'nin düşüncesinden beslenerek temellendirdiği Şeyhilik Tarikatı, Bâbilik hareketini ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁵ Şirazlı Seyyid Mirza Ali Muhammed, kendisinin 1844 (H.1260) yılında "Bâb" (Kapı) olduğunu, bir süre sonra mehdilik iddiasını daha ileriye taşıyarak, peygamber olduğunu iddia etmiştir.⁶ İran'daki mevcut koşullar hareketin kısa bir süre içerisinde taraftar bulmasına imkân tanımıştır.⁷ Mirza Ali Muhammed'e ait *Beyan*'ın yeni şeriat kaynağı olduğu iddiası Şiraz başta olmak üzere İran'ın farklı bölgelerinde şiddetli tartışmalar ve kamuyu tehdit eden isyanlara sebebiyet verecek boyuta ulaşmıştır.⁸ Bâbî olaylarının kamuyu tehdit emesi üzerine⁹ Mirza Ali Muhammed (Bâb), tutuklanmış daha sonra (9 Temmuz 1850) Tebriz'de halka açık bir alanda kurşuna dizilerek infaz edilmiştir.¹⁰

Bâbiler, liderlerinin kurşuna dizilmesine tepki olarak 15 Ağustos 1852'de Nasırüddin Şah'a başarısız bir suikast girişimde bulunması üzerine Kaçar Hükümeti, Bâbileri¹¹ tamamen yok etmek için harekete geçmiştir.¹² Şah'a suikast girişimi sonrası başlatılan infaz ve tutuklama dalgası sonucunda Bâbilerin öncü isimleri ve tabanı büyük ölçüde ortadan kaldırılmış ve Bâbî hareketi dağılma sürecine girmiştir.¹³ Bu süreçte Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki Bağdat, Nefef ve Kerbelâ gibi yerler, Bâbî topluluğu için sığınma merkezleri haline gelmiştir.¹⁴

Nasırüddin Şah'a düzenlenen suikast sonrasında Tahran'da tutuklanan hareketin öncü isimlerinden Mirza Hüseyin Ali, Rusya'nın baskısıyla yaklaşık dört ay sonra¹⁵

5 Tood Lawson (1996), "Baha'i Religious History", Journal of Religious History, vol. 36, no. 4, Dec. 465-466; Mumammed Cevad (1996), *Meşkür, Ferheng-i Fırak-ı İslam*, 3.baskı, Meşhed.

6 Ethem Ruhi Fiğlalı (2001), *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepler*, Şa-to yay, İstanbul, s. 245.

7 Moojan Momen (1983), "The Social Basis of the Bâbî Upeavals in Iran (1848-53): A Preliminary Analysis", International Journal of Middle East Studies (Published by: Cambridge University Press), Vol 15, No 2, May, 157; Nikki Keddie (1962), "Religion and Irreligion in early Iranian Nationalism", Comparative Studies in Society and History, 4, s. 274-75.

8 Mustafa Ünsal (2003), *Ali Muhammed Şîrâzî ve Bâbilik Hareketi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 42-48; Muhammed Zerendi, (2001). Nebil Tarihi, Çev. Minu Drahşan, Bahâî yay. İstanbul, s. 143-203; Abbas Amanat, (2005), *Resurrection and Renewal: The Making Of The Bâbî Movement In Iran, 1844-1850*, Kalimat Press Los Angeles 1989, Paperback Edition, s. 254-255.

9 Momen, "The Social Basis of the Bâbî Upeavals in Iran (1848-53): A Preliminary Analysis", s. 157.

10 Amanat, *Resurrection and Renewal*, s. 380-385; Nebil, Nebil Tarihi, s. 183-191.

11 Momen, "The Babi and Baha'i Community of Iran: A Case of "Suspended Genocide?", s. 222; Şevki Efendi (1995), Bahâî Dininin I. Yüzyılı, Çev. Suna Bozkır, Bahâî Yayınları, İstanbul, s. 64

12 *Amanat, Resurrection and Renewal*, s. 405.

13 Denis MacEoin (1983), "From Babism to Baha'ism: Problems of Militancy, Quietism, and Conflation in The Construction of A Religion" Religion 13.3, s. 219.

14 MacEoin, "From Babism to Baha'ism", s. 220.

15 Mina Yazdani (2011), *Religious Contentions In Modern Iran, 1881-1941*, (Doctoral thesis) for the degree of Doc-

serbest bırakılmıştır. Mirza Hüseyin Ali, 12 Ocak 1853'te bazı aile fertleri ve İran muhafızlarından bir subay ile Rusya sefaretinin bir temsilcisi refakatinde Bağdat'a sığınmak üzere yola çıkmıştır.¹⁶ Bâbilerin Tahran'dan Bağdat'a gideceği bilgisi Tahran Sefareti tarafından Babiâli'ye bildirilmiştir.¹⁷ Mirza Hüseyin Ali 8 Nisan 1853'te Bağdat'a varmıştır.¹⁸ Mirza Hüseyin Ali'nin Bağdat'ı seçmesinde İran'a yakın olmasının yanında sosyal ve kültürel tabanını kaybetmeme amacı da vardı.

Bâbiler, güçlü bir liderin otoritesine ihtiyaç duyarak Bağdat'ta Mirza Hüseyin Ali Nuri ve üvey kardeşi Mirza Yahya Nuri etrafında yeniden toplanmaya başlamışlardır. Mirza Hüseyin Ali, on yıl kaldığı Bağdat'ta liderliğini büyük ölçüde kabul ettirerek Bâbileri yeniden bir araya getirmeyi başarmıştır. Bâbilerin Mirza Hüseyin Ali'nin liderliğinde yeniden örgütlenerek aktif faaliyet yürütmesi İran'ın dikkatini ve tepkisi arttırmıştır. İran, sapkın bir hareket olarak tanımladığı Bâbi grubunun kendilerine iadesini veya İran sınırına uzak, toplumdaki izole bir yere sevk edilmelerini istemiştir. İran hükümetinin talebi Sadrazam Mehmed Emin Ali Paşa ve Hariciye Nazırı Fuad Paşa tarafından Sultan Abdülaziz'e arz edilmiş ve Bâbilerin İstanbul'a gönderilmesi için irade çıkarılmıştır. Çıkarılan iradede Bâbiler için, "mezheb-i bâtil ve hâfi" ifadesi kullanılmış, ayrıca Şah'a suikast girişiminde bulunan bu hareketin İran sınırında olmasının devletler hukukuna uygun olmayacağı kabul edilerek özellikle lider kadrosunun İran'a uzak bir yere sevk edilmesinin bir zaruret olduğu belirtilmiştir. İran'ın Bâbileri kendilerine iade etmeleri talebi devlet hukukuna ve şanına uygun olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Bağdat Valisi Namık Paşa'nın Bâbileri bir tehdit unsuru olmadığını beyan eden raporuna rağmen Babiâli, Bağdat'ın kozmopolitik yapısı dolayısıyla bu tür bir hareketin orada olmasının Devlet-i Aliyye'ye zarar verebileceğini bildirerek grubun 1863 yılında sürgün edilmesine karar vermiştir.¹⁹ Bâbilerin, Edirne'ye sürgün edilmesi için Bağdat hazinesinden 25 bin kuruş harcırah tahsis edilerek muhafızlar eşli-

tor of Philosophy Department of Near and Middle Eastern Civilizations University of Toronto, s. 55-56; Juan R. I. Cole (1998), *Modernity and the Millennium: The Genesis of the Baha'i Faith in the Nineteenth, Century Middle East*, New York: Columbia University Press, May, s. 65; Hasan M. Balyuzi (1971), *Abdu'l-Baha -The Centre of the Covenant of Bahauallah-*, George Ronald: London 1971, s. 21.

16 Şevki Efendisi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 111.

17 BOA. A.MKT.UM 120/2. (23 Ra. 1269/4 Ocak 1853).

18 Myron Henry Phelps (1903), *Life and Teachings of Abbas Effendi: a Study of the Religion of the Babis, or Beha'is Founded by the Persian Bab and by his Successors, Beha Ullah and Abbas Effendi*, GP Putnam's sons, s. 17-18.

19 BOA. I.HR.198/11268. (12 Ş.1279/2 Şubat 1863); BOA. HR. SYS. 2930/106. (29 Ş. 1279/19 Şubat 1863).

ğinde gönderilmelerini sağlayacak irade çıkarılmıştır.²⁰ Dört aylık bir yolculuğun ardından²¹ İstanbul'a ulaşan sürgün kafilesi, burada iki buçuk ay kaldıktan sonra masrafları hazineden karşılanarak Edirne'ye sevk edilmişlerdir.²² 12 Aralık 1863'te Edirne'ye ulaşan Bâbî kafilesi²³ 12 Ağustos 1868 yılında Akka'ya sürgün edilene kadar yaklaşık beş yıl burada yaşamışlardır.

BAHÂÎ/BÂBÎLERİN FİLİSTİN'E SÜRGÜN EDİLMESİ

Mirza Hüseyin Ali ile kardeşi Mirza Yahya Nuri arasında Bağdat'ta başlayan liderlik mücadelesi Edirne'de cemaatin iki kola ayrılması ile sonuçlanmıştır. Mirza Hüseyin Ali taraftarları Bahâîler ve Mirza Yahya Nuri taraftarları Ezelîler olarak adlandırılmaya başlanmıştır.²⁴ İran'ın İstanbul Büyükelçisi Hacı Mirza Hüseyin Han (Sipahlar)'ın Bâbîlerin Edirne'den daha uzak ve sınırlandırılmış bir yere sürgün edilmesi için hükümet nezdinde yoğun baskısı ve Mirza Hüseyin Ali ile Mirza Nuri Yahya'nın birbirleri aleyhine İran Büyükelçiliğine ve Babiâli'ye sürekli şikâyet dilekçeleri göndermeleri sonucunda İstanbul'daki bazı Bâbîler tutuklanarak tahkikat başlatılmıştır.²⁵ Yapılan sorgu ve tahkikat neticesinde ceza kanununun 28. maddesi hükmünce Bâbilere 1868 yılında "nefy-i ebed" ve "kalebentlik" cezası verilmesine hükmedilmiştir.²⁶

Osmanlı Devleti, Mirza Hüseyin Ali'yi taraftarlarıyla (Bahâîler) birlikte Akka'ya, 27 Subh-i Ezel'i (Ezeliler) Kıbrıs Magosa'ya²⁸ sürgün etmiştir. Bâbîlerin, Edirne'de misyoner ve konsolosluklarla ilişkileri, halkla iç içe olmaları, hacca gitmek bahanesiyle İrandan İstanbul'a çok sayıda ziyaretçilerinin gelmesi, İstanbul'u karargâh olarak kullanmaya başlamaları gibi gerekçeler devletin tekrar sürgün kararı almasını gerektirmiştir. Bâbîleri tamamıyla tecrit etmek amacıyla yaşam koşullarının çok ağır olduğu ve denetimin daha kolay sağlanabileceği Akka ve Kıbrıs

20 BOA. İ. HR. 200/11389. (2 Z. 1279/21 Mayıs 1863); BOA. İ. HR. 203/11614. (24 R. 1280/8 Ekim 1863).

21 Phelps, *Life and Teachings of Abbas Effendi*, s. 32.

22 BOA. İ. HR. 198/11268. (12 Ş. 1279/2 Şubat 1863); BOA. HR. SYS. 2930/106. (29 Ş. 1279/19 Şubat 1863); BOA. HR. MKT. 458/67. (18 Ca. 1280/31 Ekim 1863); BOA. HR. MKT. 458/53. (18 Ca. 1280/31 Ekim 1863).

23 Phelps, *Life and Teachings of Abbas Effendi*, s. 35; Balyuzi, *Abdu'l-Baha*, s. 19; Adip Taherzadeh, Hz. Bahaullah'ın Zuhuru (1998), Hz. Bahaullah'ın Zuhuru – "Bahâî Dininin Doğuşu", İstanbul-Edirne 1863-1868, Çev. Süreyya Güler, Bahâî Yayınları, C. II, İstanbul, s.76; Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 168.

24 Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 30; Adip Taherzadeh (1995), Hz. Bahaullah'ın Zuhuru – "Bahâî Dininin Doğuşu" Bağdat Dönemi 1853-1863, Çev. Süreyya Güler, Bahâî Yayınları, C. I, İstanbul, s. 51, 260.

25 BOA. HR. MKT. 495/04. (18 Rebülahir 1281/20 Eylül 1864).

26 BOA. İ. MMS. 36/1475.01.03. (26 S. 1285/17 Haziran 1868).

27 BOA. ZB. 2/76. 8 B. 1285/24 Ekim 1868).

28 BOA. ZB. 02/74. 16 R. 1285/5 Ağustos 1868).

adaları tercih edilmiştir. Mirza Hüseyin Ali, Akka'ya olan sürgün kararının durdurulması için İngiltere, Fransa ve Rusya konsoloslukları ve misyoner gruplarından yardım istemesine rağmen Babî'li, mevcut durumun bir iç mesele olduğunu beyan ederek geri adım atmamıştır.²⁹ Bu döneme kadar genel olarak Bâbî olarak tanımlanan grup bundan sonra Mirza Hüseyin Ali'nin taraftarları olanlar Bahâî ve Mirza Yahya'nın taraftarı olanlar Ezeli olarak daha çok ifade edilmeye başlanmıştır.

Gerekli hazırlıkların yapılması için bir süre verilmiş, Mirza Hüseyin Ali'nin esnafa olan borçları da Edirne mal sandığından karşılanmıştır.³⁰ 72 kişilik sürgün kafilesinin yevmiye ve yol harcırahları³¹ sağlandıktan sonra 12 Ağustos 1868 günü askerlerin refakatinde Gelibolu'ya doğru yola çıkmıştır. Avusturya bandıralı buharlı bir gemi, 21 Ağustos 1868'de Gelibolu'dan yola çıkarak İzmir, İskenderiye, Port Said ve Yafa'ya uğradıktan sonra Hayfa'ya varmıştır. Mirza Hüseyin Ali ve beraberindekiler buradan bir yelkenliye bindirilerek 31 Ağustos 1868'de Akka'ya ulaştırılmıştır.³² Sürgünler Akka'ya geldikten hemen sonra, en büyük camide Sultan Abdülaziz'in sürgünlerin en sıkı şekilde hapsedilmeleri hakkındaki sarih emirlerini içeren fermanı okunmuş, halka Allah düşmanı ve fitne olarak tanımlanan bu mahkûmlardan uzak durulması için tembihat yapılmıştır. Mahkûmlar Akka kalesindeki hücrelere yerleştirilmiştir.³³

BAHÂİLERİN AKKA'DAKİ SÜRGÜN KOŞULLARI

1864 yılında yeni vilayet sistemi içerisinde bir mutasarrıflık merkezi olarak teşkilatlandırılan Akka Sancağında Hayfa, Nasıra, Taberiye, Safed kazaları ile Şağur ve Sahil-i Akka nahiyeleri yer almıştır. 1888 yılında Beyrut Vilayeti tesis edilince Akka, Suriye Vilayeti'ne bağlanmıştır. Akka Mutasarrıflığı'nın kuruluşundan Osmanlı idaresinden çıkışına kadar, Akka idare Meclisi'nin tabii üyelerini mutasarrıf başkanlığında naip, müftü, muhasebeci ve tahrirat müdürü oluşturmuştur. Akka, korunaklı surları ve dış dünya ile bağlantısının kolaylıkla kontrol edilebilmesinden dolayı ağır cezaya çarptırılan tehlikeli veya kontrol edilmesi ehemmiyet teşkil edenler için bir sürgün yeri olarak kullanılmıştır.³⁴

29 Moojan Momen, (1981), *The Bâbî and Baha'î Religions 1844-1944 Some Contemporary Western Accounts*, George Ronald, Publisher Oxford, s. 189 (Elliot no. 54, 6 Ağustos 1868: FO 195. 901); Momen, *The Babi and Baha'î Religions 1844-1944*, s. 190. (Elliot NO. 55, 10 Ağustos 1868: FO 195 901); Momen, *The Babi and Baha'î Religions 1844-1944*, s. 190. (No. 52, 14 Ağustos 1868: MAE Corr. Polit. Consulat d'Adrinople).

30 BOA. İ. DH. 590/41057. 18 Z.1285/1 Nisan 1869).

31 BOA. A. MKT. MHM. 418/82. (14 Ca. 1285/2 Eylül 1868); BOA. İ. DH. 590/41057. 18 Z.1285/1 Nisan 1869).

32 BOA. ZB. 2/76. 8 B. 1285/24 Ekim 1868). BOA. İ. DH. 590/41057. (18 Z. 1285/1 Nisan 1869); Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, s. 189; Taherzadeh, II, s. 431-433.

33 BOA. ZB. 2/76. 8 B. 1285/24 Ekim 1868); Phelps and Bahiyih Khanum, 52-65; Sarah and Blomfield, 1940; Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, 193-194.

34 Ali İhsan Aydın (2013), *Akka'nın İdarî Ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (1864-1918)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat

Bahâiler, Akka'ya sürgün edildikten sonra kendilerine yönelik katı kurallar ilk iki yıl sıkı şekilde uygulanmıştır. Mirza Hüseyin Ali Bahâullah ve ailesi iki yıl boyunca Akka surları içerisinde yer alan askeri bir kışlada hapsedilmiş ve taraftarları ile temas kurulmasına müsaade edilmemiştir. Bahâiler, sert koşullara sahip olduğu için Akka'yı ilk zamanlarda "lanetli, hastalıklı" bir yer olarak tarif etmişlerdir. İlk iki yıl Akka'ya yaklaşık 100 Bahâî yerleşmişti. Genellikle İrandan gelen ve ticaretle uğraşan Bahâiler, Mirza Hüseyin Ali'yi görebilmek için dükkânlarını kapatıp kışlanın önünde toplanarak, onun balkona çıkmasını gözlemiş ve bu durum her gün aynı şekilde devam etmiştir.³⁵ İki yıl boyunca kışla hapishanesindeki Bahâilerin yaşam koşullarında önemli bir değişiklik olmamış ve bu süre zarfında hiç kimse hapishaneden ayrılamamıştır. Mirza Hüseyin Ali Bahâullah, zamanını odasında tabletler³⁶ yazarak ya da çocuklarına yazıları dikte ederek geçirmiştir.³⁷ İran, bu sıkı denetimin sürdürülmesi için Şam Başkonsolosu'na bağlı olarak Akka'da konsolosluk düzeyinde bir temsilcilik açmıştır.³⁸ Ancak bir süre sonra vekil tayini ile idare edilmeye başlanan konsolosluk, daha sonra Akka'da bulunan başka ülke temsilcilerinin (İtalya) aracılığıyla idare olunmuştur.³⁹ Bahâilerin askeri kışladaki zorunlu ikametgâhları ikinci yılın sonuna doğru 1868-1874 Osmanlı-Rus Savaşından dolayı Akdeniz'in güvenliği için daha fazla askeri kışla ihtiyacı doğması üzerine Akka İdare Meclisi, Bahâileri askeri kışladan çıkararak çeşitli evlere yerleştirmiştir.⁴⁰

BAHÂİLERİN FİLİSTİN'DE FAALİYETLERİ VE BAHÂİLİĞİN YAYILMASI

Bahâilerin kışla dışındaki evlere nakledilmesiyle Akka halkı ile yakınlaşma imkânı doğmuştur. Bahâiler, özellikle de Mirza Hüseyin Ali'nin en büyük oğlu Abbas Efendi (Abdulahâ), kısa sürede esnaf ve idareciler ile çok yakın ilişkiler kurmuştur.⁴¹ Abdulahâ'nın yerel idareciler ile kurmuş olduğu ilişkiler sayesinde sürgün ko-

Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, s. 20.

35 Afroukhteh, *Memories of Nine Years in Akka*, s. 132; Adip Taherzadeh (2001), *Hız. Bahâullah'ın Zuhuru – "Bahâî Dininin Doğuşu"* Akka'daki Yıllar 1868-1877, Çev. Süreyya Güler, Bahâî Yayınları, C. III, İstanbul, s. 472-473.

36 Mirza Hüseyin Ali Bahâullah'ın yazdığı metinler, Bahâilerce Allah tarafından vahyedildiği kabul edilir. Bunlar Levih ve Tablet olarak ifade edilmektedir.

37 Lady Sarah and Blomfield (Sitarîh Khanum) (1940/1967), *The Chosen Highway*, Wilmette, IL: Bahâ'î Publishing Trust, https://bahai-library.com/blomfield_chosen_highway (Erişim Tarihi: 10.01.2024), s. -66-68; Myron Henry Phelps and Bahiyyih Khanum (1903), *Life and Teachings of Abbas Effendi*, The Knickerbocker Press, New York, s. 62-71.

38 BOA. I. HR. 229/133424. (14 Ş. 1284/11 Aralık 1867).

39 Youness Khan Afroukhteh (1952-2003), *Memories of Nine Years in Akka (Hatırat-ı Nuh Sali Akka)*, Translator: Riaz Masrour, Oxford: George Ronald, s. 313-314.

40 BOA. ŞD.3220/40.01. (11 Ca. 1288/ 29 Temmuz 1871).

41 Taherzadeh, *Hız. Bahâullah'ın Zuhuru*, III, s. 249-254; Phelps and Bahiyyih Khanum, s. 68,82; Lady Sarah Louisa Blomfield, *The Chosen Highway*, s. 66-69.

şulları Babiâli'den gelen uyarılara rağmen hafifletilmeye başlamıştır. Dersaadet'e gönderilen şikâyet raporlarında Abdulbaha'nın maddi menfaat karşılığında istediklerini yapabildiği anlaşılmaktadır. Abbas Efendi (Abdulbaha), Akka ve Hayfa idarecileri nezdinde nüfuz kurması, menfaat temin etmesi sonucunda⁴² günden güne güçlenerek geniş araziler, çiftlikler satın almıştır.⁴³ Bahâîlerin bu maddi gücü İran, Avrupa özellikle de Amerika'daki müntesiplerinden gelen yardımlar sayesinde olmuştur.⁴⁴

Babiâli'nin talimatlarına rağmen Akka'da Bahâîlere yönelik "nefy-i ebed" ve "kalebentlik" koşulların uygulanmadığı çok sayıda belgeye yansımıştır. Abdulbahâ'nın yerel bürokrasi ile kurduğu ilişkiler ve onlara sağladığı menfaatler⁴⁵ sayesinde irade-i seniyye'de belirtilmiş olan kalebentlik koşullarına riayet edilmemiştir. Bahâîler, Akka'da ikamet etme zorunluluğu olmasına rağmen Akka'nın dışına çıkarak Hayfa'ya yerleşerek burayı kısa süre içerisinde Bahâîliğin hareket merkezi haline getirmiştir.⁴⁶ Mirza Hüseyin Ali Bahâullah, tamamen tabletlerin yazımı ile uğraşırken dış işlerin yürütülmesi, ziyaretçilerin kabulü ve ziyaretlerin planlanması gibi tüm işler ile büyük oğlu Abdulbahâ ilgilenmekteydi. Abdulbahâ, bölgedeki konsoloslar, misyonerler ve Avrupa ile Amerika'dan gelen ziyaretçilerle bizzat ilgilenmiştir. Bahâîlerin faaliyetleri 1890'dan sonra İran,⁴⁷ Avrupa, Amerika,⁴⁸ Mısır,⁴⁹ Bağdat,⁵⁰ Musul,⁵¹ Beyrut⁵² İstanbul, İzmir, Aydın⁵³, Maraş⁵⁴ gibi yerlerde yürütülmüş hatta buralarda temsilcilikler açılmıştır.

Amerika, Bahâîliğin en hızlı yayıldığı merkezlerinden biri olduğu için Hayfa ve Akka'ya özellikle buradan gelen ziyaretçi sayıları her geçen gün artmıştır. Bu ziyaretçiler hacı olarak kabul edilmiş ve bunlar için konaklama yerleri hazırlanmıştır. Bu yapılan ziyaret ve faaliyetler ile ilgili Babiâli'ye çok sayıda şikâyet dilekçeleri

42 BOA. HR. TO. 399/47. (5 Ra. 1311/ 16 Eylül 1893).

43 BOA. HR. TO. 390/89. (19 Ra. 1303/ 26 Aralık 1885).

44 BOA. Y. MTV. 214/176.

45 BOA. DH. MKT. 138/31. (13 Ra. 1311/ 23 Eylül 1893); BOA. HR. TO. 396/11. (18 Z. 1308/ 25 Temmuz 1891); BOA. BEO. 481/36072. (14 B. 1322/ 24 Eylül 1904).

46 BOA. Y. PRK. AZ]. 27/39. (2 S. 1311/15 Ağustos 1893); BOA. BEO. 481/36072. (14 B. 1322/ 24 Eylül 1904).

47 BOA. Y. PRK. TKM. 01/23.04. (14 Z. 1293/31 Aralık 1876).

48 BOA. Y. MTV. 214/176. (22 M. 1319/ 11 Mayıs 1901).

49 BOA. BEO. 2595/194566.3 (14 Ca. 1323/ 17 Temmuz 1905).

50 BOA. DH. MKT. 1762/75. (4 S. 1308/18 Eylül 1890); BOA. DH. MKT. 1788/11. (20 R. 1308/ 3 Aralık 1890).

51 BOA. DH. MKT. 726/63. (18 Ra. 1321/14 Haziran sene 1903).

52 BOA. Y. PRK. ASK. 228/60 (26 S. 1323/ 1 Mayıs 1905).

53 BOA. DH. MKT. 411/22 (21 S. 1313/ 13 Ağustos 1895).

54 BOA. DH. ŞFR. 125/164 (8 L. 1302/ 21 Temmuz 1885).

gönderilmiştir.⁵⁵ Ancak Babî'î'nin özellikle Amerika ve Avrupadan gelen ziyaretlerin engellenmesi için Akka Mutasarrıflığı'na gönderdiği emirler uygulanamamıştır. Akka'da nefy ü teb'idlerine yönelik koşulların devam etmesi gereken dönemde, Mirza Hüseyin Ali Bahauallah'ın tablet ve levih olarak adlandırılan yazılarının çoğaltılması ve dağıtılması için İskenderiyede bürosu kurulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca İran, Irak, Kafkaslar, Türkistan, Mısır, Hindistan, Burma'da görevlendirmeler yapılarak hareketin kurumsallaşmasını sağlayacak adımlar atılmıştır. Aşka-bat'ta Bahâî Mezarlığı ve Bahâî dünyasının ilk Maşriku'l-ezkarı (ibadetgâhları) kurulmuştur.⁵⁶ Akka ve Hayfa merkezli bu faaliyetlerin sonucunda Bahâilik kısa sürede müstakil bir din özelliği kazanmaya başlamıştır.⁵⁷ İran'ın İstanbul Büyükelçisi Mahmud Han (Ala'ül-mülk), 1901 yılında Bahâîlerin Akka'daki faaliyetlerine yönelik Şah'a sunulmak üzere İran Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda, Mirza Hüseyin Ali liderliğindeki Bahâiliğin bu şekilde büyümesi durumunda İran için gelecekte çok daha ciddi bir tehdit haline geleceğini bildirmiştir.⁵⁸

İran, Bâbîlerin Akka'ya sürgününden kısa bir süre önce buraya konsolos vekili tayini yapmış olmasına⁵⁹ rağmen ilerleyen süreçte İran temsilciliğinin Akka'da etkin faaliyet yürütemediği anlaşılmaktadır. Mısır ve Akka'daki İran temsilcilikleri, Bahâîlerin etkisi altına girmiş, hatta Akka ve Hayfa'daki temsilcilikler, Bahâîlerin çalışma ofisleri olarak kullanılmıştır.⁶⁰ Bahâîlere yönelik sıkı denetimin ilk iki yıldan sonra değişmesinde Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'da gittikçe zayıflamasına bağlı olarak, Batılı devletlerin artan gücü, Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Akka'nın siyasi, ticari öneminin artması ile Bahâîlerin yerel idarecilere yüksek meblağlarda menfaat temin etmesi gibi faktörler etkili olmuştur.

Mirza Hüseyin Ali Bahauallah, dokuz yıl Akka'da sur içerisinde kaldıktan sonra 1877 yılında surların dışındaki farklı konaklarda ikamet etmeye başlamıştır. 1876'daki I. Meşrutiyet'in ilanı Bahâîlere yönelik denetimin gevşetilmesinde etkili

55 BOA. DH. MKT. 2207/72 (21 M. 1317/ 1 Haziran 1899).

56 Şevki Efendi, Bahai Dininin I. Yüzyılı, s. 203.

57 Necati Alkan (2008), Dissent and Heterodoxy in the Late Ottoman Empire, Reformers, Bâbîs and Baha'is, İstanbul, s. 87.

58 Ala'ül-Mulk (1901/2000), A Report to the Shah from Akka, translated by Ahang Rabbani, published in World Order, https://bahai-library.com/alaulmulk_report_shah_akka, (Erişim Tarihi: 25.01.2023).

59 BOA. İ. HR. 229/133424. (14 Ş. 1284/ 11 Aralık 1867).

60 Youness Khan Afroukhteh (1952/2003), Memories of Nine Years in Akka (Hatırat-ı Nuh Sali Akka), Translator: Riaz Masrour, Oxford: George Ronald, s.313-314.

olmuştur.⁶¹ Mirza Hüseyin Ali Bahâullah, sürgün cezası devam ettiği halde Haziran 1877'de Akka'nın kuzeyinde geniş bir bahçede yer alan Abdullah Paşa isimli yazlık konağına⁶² 1879 yılında da Behci Kasrı'na taşınmıştır. Akka'nın birkaç kilometre kuzeyinde büyük bir servet harcanarak inşa edilmiş Uddi Hammar adındaki kişinin kasrı, Mirza Hüseyin Ali'nin büyük oğlu Abdulbahâ tarafından önce beş yıl için kiralanmış, daha sonra satın alınmıştır. Mirza Hüseyin Ali'nin idari makamlardan izin almadan taşındığı bu yerde istediği şekilde ziyaretçileri kabul edebildiği hatta sık sık Hayfa'ya gidip orada Alman misyonerlerin köyünde kaldığı bilinmektedir. Ömür boyu kalebentlik cezasına çarptırılan ve herkesçe tanınan birisi olmasına rağmen Akka surlarının dışına taşınan Mirza Hüseyin Ali Bahâullah, son yıllarını burada geçirmiş ve 29 Mayıs 1892'de Akka'da hayatını kaybetmiştir. Akka'da Behci Kasrı arazisine defnedilen Mirza Hüseyin Ali Bahâullah'ın ölümünden sonra en büyük oğlu Abbas Efendi (Abdubaha), vekili olarak yerine geçmiştir.⁶³

BAHÂİLERİN YEREL İDARECİLER İLE İLİŞKİSİ

Akka İdare Meclisi'nin tabii üyeleri mutasarrıf başkanlığında toplanan naib, müftü, muhasebeci ve tahrirat müdüründen oluşmaktaydı. İmparatorluğun son yüzyılında buhranın artması birçok alanda olduğu gibi siyasi ve idari istikrarsızlığı da beraberinde getirmiştir. Bu duruma paralel olarak 1865-1918 yılları arasında Akka'ya otuz beş mutasarrıf görevlendirilmiş, özellikle son dönemlerde bu değişimler becayiş usulü ile gerçekleşmiştir. Akka'nın bu kadar sık değişen mutasarrıflarıyla ilgili görevlerinde yetersiz kaldıkları veya yolsuzluk yaptıklarına dair çok sayıda şikâyet yazısı İstanbul'a gönderilmiştir. Mutasarrıflar başta olmak üzere İdare Meclisi üyeleri ile Abdulbahâ arasında yakın ilişkiler kurulmuştur. Çok sayıda belgede Abdulbahâ'nın mutasarrıf, müftü, naib, muhasebeci ve tahrirat müdürü gibi idarecilere menfaat temin ederek işlerini yürüttüğü anlaşılmaktadır.⁶⁴ Abdubaha ile menfaat karşılığında iş birliği yapan bu idarecilerle ilgili Akka ve Hayfa'da çok sayıda usulsüz arazi satışı iddiaları şikâyet konusu olduğu görülmektedir.⁶⁵ Akka'da görev yapan Ahmed Tefrik Paşa

61 Cole, *Modernity and the Millennium*, s. 72.

62 Taherzadeh, Adip (2005). Hz. Bahaullah'ın Zuhuru – “Bahâî Dininin Doğuşu” Mezra ve Behci 1877-1892, Çev. Süreyya Güler, Bahâî Yayınları, C. IV, İstanbul, s. 5.

63 Taherzadeh, Hz. *Bahaullah'ın Zuhuru*, III, s. 488-492; Taherzadeh, IV, s. 5, 106; Şevki Efendi, s. 202.

64 BOA, YPRK. AZJ. 27/39. (02 S. 131/ 15 Ağustos 1893).

65 BOA. DH. MKT. 2207/72. (21 M. 1317/1 Haziran 1899); Y. PRK. AZJ. 27/39. (2 S. 1311/15 Ağustos 1893).

(1871-1873), Esat Efendi (1873-1875) ile Fevzi Paşa (1875-1876) gibi mutasarrıflar Mirza Hüseyin Ali ve Abdulbahâ ile çok yakın ilişki içerisinde olmuşlardır. Bahâîlerin Akka'da bürokrasi ile kurdukları bu ilişkiler sayesinde çok rahat şekilde hareket etmiş, hatta kendilerine karşı İstanbul veya vilayetten gönderilen talimatları önceden haber aldıkları anlaşılmaktadır.⁶⁶

Bahâîler, kendi cemaatleri dışındakilere karşı Takiyye⁶⁷ yapmış ve bu sayede onları da kullanarak gün geçtikçe güçlenmişlerdir. Mirza Hüseyin Ali de taraftarlarına umumi yerlerde inançlarını açıklamamalarını öğütlemiştir.⁶⁸ Bahâîler, kendilerini Müslüman cemaatten ayırmamış hatta camilerde namaz kılmak ve Müslüman bayramlarını kutlamak gibi İslami ibadetlere bağlı kalmışlardır.⁶⁹ Süleyman Nazif, Abdulbahâ'nın kendisine, "Bâbîlikle hiçbir ilgilerinin olmadığını hatta amaçlarının İttihad-ı İslam olduğunu" dediğini aktarmaktadır.⁷⁰ Abdulbahâ, kendilerine yönelik yapılan şikâyetlere cevaben Sultan II. Abdülhamid'e gönderdiği mektupta, Bahâî inancını yeni bir din olarak değil, İslam'ın bir tarikatı olarak tanıtmıştır.⁷¹ Abdulbahâ'nın ayrıca sohbet ve yazılarında Kur'an ayetlerinin tefsirini yaptığı,⁷² camiye gittiği ve Ramazan ayında oruç tuttuğu bilinmektedir.⁷³ Bahâîlik inancında Cuma namazı olmamasına rağmen Abdulbahâ'nın ölümünden iki gün önce Cuma namazına katılmıştır.⁷⁴

BAHÂİLERİN SİYONİSTLERLE İLİŞKİSİ

Siyonistler, 19. Yüz yılın ikinci yarısında itibaren Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'ne bağlı olarak değişen yenedünya düzeninde Filistin'de bir Yahudi devleti

66 Taherzadeh, *Hz. Bahau'llah'ın Zuhuru*, III, s. 32, 88, 485-488.

67 Sepehr Manuchehri (2000), "Taqiyyah (Dissimulation) in the Babi and Bahá'í Religions", published in *Australian Bahá'í Studies*, 2, 2000, s. 220-221.

68 Taherzadeh, *Hz. Bahau'llah'ın Zuhuru*, II, s. 38.

69 Breneman M. Reed (2008), *The Baha'i Students and AUB in the Early 20th Century*, (MA thesis), American University of Beirut, 2008, s. 58.

70 Süleyman Nazif (2014). Nâsirüddin Şah ve Bâbîler, A. Ergun Çınar (Haz.), Kitabevi yay. İstanbul, s. 61.

71 Necati Alkan (2016). "Filistin'de Jön Türkler ve Bahâîler", Yuval Ben-Bassat, Eyal (Derleyen: Ginio), Jön Türklerin Filistin'i, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 224-225.

72 Moojan Moomen (1985), "Abdu'l-Baha's Commentary On The Islamic Tradition: "I Was A Hidden Treasure (A Provisional Translation)", *Bulletin of Baha'i Studies*, vol. 3, no. 4, Dec. s. 4-64; Moojan Momen (2001), "Abdu'l-Baha's Commentary on the Qur'anic Verses Concerning the Overthrow of the Byzantines: The Stages of the Soul", in *Lights of Irfan*, Volume 2, 99-118; Necati Alkan (2003), "Abdu'l-Baha's commentary on the Islamic tradition: 'God doth give victory to this religion by means of a wicked man' – a provisional translation and notes", *Baha'i Studies Review* 11, 2003, 53-57.

73 Afroukhteh, *Memories of Nine Years in Akka*, s. 295, 311.

74 Şevki Efendi, s. 324.

kurmak için harekete geçmişlerdir. Yahudi çevreler, Avrupa ve Amerika'da oluşturdukları lobiler aracılığıyla siyasi, mali yönden etkin hale gelmiş,⁷⁵ ayrıca yerelde kendilerine yardım edebilecek kişi ve gruplara menfaat temin ederek Filistin'de planlı şekilde toprak satın almaya başlamışlardır.⁷⁶ 19. yüzyılın sonlarında Romanya, Ukrayna, Rusya gibi ülkelerde bazı sorunlar yaşayan Yahudiler, toplu şekilde Filistin'e yerleştirilmeye başlanmıştır.⁷⁷ Bu göçleri Siyonizm'in hayata geçirilmesi için fırsat olarak gören büyük Yahudi sermayedarlar, bu amaçla farklı yollara başvurmuşlardır. Örneğin Viyana'da Nevlinski adında zengin bir Yahudi, Filistin'de Yahudilere toprak verilmesi karşılığında, Girit meselesinin çözümünde Osmanlı Devleti lehine Avrupa basını, diplomasisi ve oradaki güçlü bankerler aracılığıyla destek verebileceklerini açıklamıştır. Teodor Herzl de aynı şekilde Filistin'de Yahudilere toprak verilmesi karşılığında Osmanlı Devleti'nin Düyun-ı Umumiye'ye olan borçlarını karşılayabileceğini Sultan II. Abdülhamid'e iletmiştir.⁷⁸

Sultan II. Abdülhamid, Yahudilerin Filistin'e yerleşimlerini engellemek amacıyla Filistin ve Suriye'de arazi satışını yasaklamak, hatta arazileri şahsi mülkü olarak ilan etmek gibi çeşitli tedbirler almıştır. Osmanlı Devleti'nin doğrudan Rus ve Doğu Avrupa'dan gelen göçleri yasaklaması üzerine Museviler, bu engelleri aşmak için⁷⁹ önce Almanya, Avusturya veya İngiltere'ye uğrayıp bu devletlerin vatandaşlığına geçip sonra Filistin'e sızmışlardır. Dâhiliye Nezareti, 1898 yılında yeni bir tedbir alarak Filistin'in, vatandaşlık ayrımı gözetmeksizin tüm Musevilere kapalı olduğunu ilan etmiştir. 21 Kasım 1900 tarihinde de Musevilerin Filistin'e yerleşmelerini önleyici bir tedbir olarak '*Mukaddes Topraklara Duhuliye Şartları*' adı altında yeni önlemler getirmiştir. Bu şartlara göre, Filistin'i ziyaret edecek her Musevi kimliği ve ziyaret gerekçesi açık şekilde yazılı tezkere taşıma zorunluluğu olacak ve bu ziyaret otuz gün ile sınırlı olacaktır.⁸⁰ 1891 yılında Sultan II. Abdülhamid tarafından çıkarılan bir ferman ile Yahudilerin Osmanlı vatandaşlığına ve yerleşimine kesinlikle izin

75 BOA. HR.SYS.57/42. (3 Ş. 1299/20 Haziran 1882); BOA. HR.SYS.59/4. (4 Ca. 1302/19 Şubat 1885); BOA. Y.PRK. EŞA, 13/67. (20 L. 1308 /29 Mayıs 1891); BOA, HR. SYS, 2333/8.

76 BOA. DH.MKT. 36/2025.

77 Catherine Nicault (2001), *Kudüs 1850-1948- Osmanlılardan İngilizlere-*, İletişim yayınları, İstanbul 2001, s. 40-50.

78 BOA. Y.PRK.TKM, 38/51. (4 Ca. 1298 /4 Nisan 1881); BOA. Y.MTV. 285/162. (24 S. 1324/19 Nisan 1906); BOA. Y.PRK.ML.23/8. (18 R. 1320/25 Temmuz 1902).

79 BOA. A.MKT.MVL, 93/38. (25 R. 1274/13 Aralık 1857).

80 Mim Kemal Öke (1982), *Osmanlı imparatorluğu. Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul; BOA. DH. MKT, 1908/19. (5 C. 1309 /6 Ocak 1892).

verilmeyeceği ilan edilmiştir.⁸¹ Bütün bu tedbirlere rağmen Yahudiler rüşvet, satın alma, sahte evrak düzenleme, batılı devletlerin vatandaşlığına geçme ve bazı yerel grupları kullanma gibi çeşitli imkânlarla Kudüs ve çevresinde geniş araziler edinebilmişlerdir.⁸²

Osmanlı Devlet Arşivlerinde yer alan şikâyet ve bunun neticesinde kurulan ilgili tahkikat komisyonu raporlarına göre Siyonistlerin Filistin'de arazi satın almak için Bahâîler ile iş birliği yapmışlardır. Osmanlı Devlet arşivlerinden elde edilen çok sayıda belgede Mirza Hüseyin Ali Bahâullah'ın büyük oğlu Abbas Efendi (Abdulahâ) aracılığıyla Akka ve Hayfâda Yahudilere arazi temin edildiği anlaşılmaktadır. Abbas Efendi, Akka ve Hayfâda arazileri ucuz şekilde aldıktan sonra yüksek meblağlarla Yahudilere satmıştır.⁸³ Bahâîler, bu dönemde Yahudiler ile birlikte İngiliz, Alman, Fransız, Amerika ve İtalyan temsilci ve misyonerlerle yakın ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Amerika'dan çok sayıda Baâî müntesibi Akka ve Hayfâ'yı ziyaret etmiştir.⁸⁴ Hayfa ve Akka'dan İstanbul'a bu ziyaret ve yakın ilişkilere dair gönderilen şikâyet dilekçeleri üzerine Babîâli, komisyonlar oluşturup tahkikat yaptırmış ancak Abdulahâ'nın yerel makamları maddi menfaat karşılığında elde ederek bu tahkikatları kendi lehine sonuçlandırdığına dair de şikâyetler olmuştur.⁸⁵

Bahâîler müntesipleri tarafından Amerika, Avrupa ve İran'dan gönderilen maddi destekler⁸⁶ ve yabancı temsilcilerin koruması ile mutasarrıf, müftü, tapu memuru gibi yerel idarecilerle ilişkileri/ortaklıkları sayesinde halktan ucuza aldığı arazileri yüksek fiyatlarla Yahudi yerleşimcilere satmıştır. Bu duru ile ilgili çok sayıda şikâyet raporu düzenlenmiştir. Örneğin 25 Temmuz 1891'de Muhtar Kasım ve azası Ahmed imzalarıyla sadarete gönderilen dilekçede, Abdulahâ'nın ortaklık kurduğu Mutasarrıf Sadık Paşa ile Hayfâda usulsüz şekilde geniş ara-

81 Ahmet Akgündüz (1987), "II. Abdülhamid'in Yahudilerin Filistin'e Yerleşmesini Yasaklayan Bir İradesi", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart, Sayı.3, s. 27-29.

82 BOA. Y.PRK.DH. 7/29. (3 B. 1311 / 10 Ocak 1894); BOA. HR.SYS.59/4. (4 Ca. 1302/19 Şubat 1885); BOA. HR. HMŞ.İŞO. 219/74 (28 S. 1302/17 Aralık 1884); BOA. ŞD. 2275/34. (7 M. 1304 /6 Ekim 1886); BOA. Y.PRK. AZI. 27/39. (2 S. 1311/15 Ağustos 1893); BOA. İ. MMS. 123/5276. (21 Z. 1308 /28 Temmuz 1891); BOA. DH.MKT. 100/2269; HR.SYS.59/4. (4 Ca. 1302/19 Şubat 1885); BOA. Y.PRK. AZI. 27/39. (02 S. 1311/15 Ağustos 1893).

83 BOA. Y.PRK. AZ. 27/39.

84 Geniş bilgi için bkz. Zikrullah Aykaç (2021). Osmanlı Devleti Döneminde Bâbîlik/Bahâîlik Hareketi'nin Gelişimi ve Faaliyetleri (1844-1922)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.

85 BOA. DH.MKT. 974/44. (6 Ra. 1323/ 11 Mayıs 1905); BOA. BEO. 2612/195854. (27 R. 1323/1 Temmuz 1905); BOA. BEO. 2612/195854. (27 R.1323/1 Temmuz 1905).

86 BOA. DH. MKT. 2207/72. (2 L. 1306/1 Haziran 1889); BOA. BEO. 481/36072. (14 B. 1322/24 Eylül 1904).

ziler satın alıp yüksek fiyatla (18 bin Fransız lirası) Yahudi yerleşimcilere sattığı bildirilmiştir.⁸⁷ Hayfa ahalisi olan Şeyh Abdullah imzasıyla Dâhiliye Nezareti'ne yazılan bir başka şikâyet dilekçesinde, Abbas Efendi'nin Mutasarrıf Sadık Paşa aracılığıyla Akka Belediyesi Bahçesi civarında çok sayıda kıymetli araziye usulsüzce satın aldığı bildirilmiştir.⁸⁸

15 Ağustos 1893 tarihinde birkaç kişinin imzasıyla hazırlanmış başka bir şikâyet raporunda, Beyrut, Hayfa ve Belkâda yer alan arazilere Yahudilerin izinsiz olarak yerleştirildiği bildirilmiştir. Raporda, Abdulbahânın Akka mutasarrıfı Sadık Paşa, Hayfa eski kaymakamı Mustafa Efendi, Hayfa yeni kaymakamı Ahmed Şükrü, Akka Müftüsü Ali, Hayfa Belediye Reisi Mustafa ve Hayfa İdare Meclisi azası Necip Efendi aracılığıyla sahte evraklar düzenleyerek satın alınan köyün Yahudi Baron Rothschild'e satıldığı yazılmaktadır. Söz konusu araziye Rusya'dan getirilen 140 Yahudi aile tapu müdürünün maharetiyle eski yerleşimci olarak gösterilip ikametgâh verildiği ayrıntılı şekilde aktarılmıştır.⁸⁹ Aynı şikâyet raporda, Zemarin adındaki bir köyün Baron Rothschild'e satılarak 700 haneden oluşan köy haline getirilip Yahudiler yerleştirildiği yazılmaktadır. Raporun devamında Eşfiya ve Ümmü't-Tût ve Ümmü'l-Cemâl köyleri ile Hışmü'z-Zerka adıyla bilinen otuz bin dönümden fazla hazine arazisinin Zemarin Yahudilerine satıldığı belirtilmektedir. Abdulbahânın doktor ve tercümanlığını yapan Bahâi Youness Khan, Abdulbahânın bu toprakların Yahudilerin egemenliğine geçeceğine olan inancını bazı özel sohbetlerinde ifade ettiğini aktarmaktadır.⁹⁰ İşaret edilen belgelerin tamamında Abbas Efendi'nin satın aldığı toprakları, Yahudi yerleşimcilere sattığı hususu dikkat çekmektedir.

Abdulbahânın Hayfa'daki idarecilere menfaat temin ederek Yahudilerin haricindeki yabancı güçlere de arazi sattığı anlaşılmaktadır. Hayfa'da yer alan Kermil Dağı eteklerindeki arazileri İngiliz, Fransız, Alman misyonerlere de peşkeş çektiği şikâyetlere konu olmuştur. Bu bölgede 15 bin dönüm Fransız rahiplere, 10 bin dönüm Alman rahiplere, 5 bin dönüm Hayfa'daki İngiltere Konsolosu Mösyö Schmitt aracılığıyla Alest el-İngilizkiye adlı İngiliz kadın misyoner grubuna verilmiş ve burada çeşitli yapılar ve kiliseler inşa edilmiştir.⁹¹ Abdulbahâ, mutasarrıf,

87 BOA. HR.TO. 396/11. (18 Z. 1308/25 Temmuz 1891).

88 BOA. HR.TO. 399/47. (5 Ra. 1311/16 Eylül 1893); HR. TO. 399/50. (16 S. 1311/29 Ağustos 1893).

89 BOA. Y.PRK.AZJ. 27/39. (2 S. 1311/15 Ağustos 1893).

90 Afroukhteh, *Memories of Nine Years in Akka*, s. 234.

91 BOA. Y.PRK.AZJ. 27/39. (2 S. 1311/15 Ağustos 1893).

müftü gibi yerel bürokrasiyi elde ederek yabancılara arazi satışı gerçekleştirdiği gibi kendi cemaati için de aynı şekilde bu dağın çevresinde geniş araziler satın alarak çok sayıda imaret inşa etmiştir.⁹² Bahâîlerin bu bölgenin dışında da geniş arazi ve çiftliğe sahip olduğu çok sayıda arşiv vesikasına konu olmuştur.⁹³ Bahâîler, Hayfa'da Kermil Dağı eteklerinde geniş topraklar satın alarak bugünkü Bahâî Merkezinin temeli olan imaretlerin yapımına o dönemde başlamış, hastane adı altında Hayfa'da Bâb'in türbesinin inşasına devam edilmiştir.⁹⁴ Bahâîler elde ettikleri bu nüfuzu kullanarak gerekli izinleri almadan Akka'da kendilerine ait okul dahi açmışlardır. 95 Bahâî faaliyetlerinin Akka ve Hayfa sınırlarını aşarak Mısır'a kadar yayılması şikâyetlere konu olmuştur. Akka mutasarrıfı İbrahim Sârim Bey, 13 Ocak 1905 tarihinde verdiği cevapta, Abbas Efendi'nin ticaret ve sanatla meşgul olup kendi halinde ve İslam şeriatına, Peygamberin sünnetine bağlı biri olduğunu savunmuştur.⁹⁶

Bahâîlerin faaliyetlerine yönelik şikâyetlerin artmasıyla Sultan Abdülhamid, Tahkikat Komisyonu oluşturularak Akka'ya göndermiştir.⁹⁷ Arif Efendi başkanlığındaki komisyon, hazırlayıp sunduğu raporunda, "Abbâs Efendi liderliğindeki Bâbî fırkasının, Amerikâdaki Bahâî cemaatleri vasıtasıyla Hayfa'daki Kermil Dağı üzerinde bir hastane inşa edeceklerini" bildirmiştir. Raporunda, ayrıca bu inşaatın durdurulması ve söz konusu fesat hareketine karşı acil olarak tedbir alınması gerektiği yazılmaktadır.⁹⁸ Tahkikat neticesinde 10 Haziran 1905 yılında Sultan II. Abdülhamid'in fermanı ile "Abdulahâ ve avenesinin" gizlice Fizan'a gönderilmesine karar verilmiştir.⁹⁹ Bu karar Akka'ya bildirilmiş olmasına rağmen Akka mutasarrıfı İbrahim Sârim Bey, Abbas Efendi'nin uygunsuz ve kanunsuz bir faaliyetinin olmadığını belirterek durumun yeniden değerlendirmesini Beyrut vilayetinden istemiştir.¹⁰⁰ Mutasarrıf İbrahim Sârim Bey, hakkında açılan Tahkikatın neticesinde görevinden alınarak yerine Ahmet

92 BOA. BEO. 481/36072. (14 B. 1322/ 24 Eylül 1904).

93 BOA. DH. MKT. 138/31. (13 Ra. 1311/ 23 Eylül 1893); BOA. HR.TO. 390/89. (19 Ra. 1303/ 26 Aralık 1885); BOA. DH. MKT. 2207/72. (2 L. 1306/1 Haziran 1889); BOA. BEO. 435/32568. (11 M. 1312/15 Temmuz 1894); BOA. DH. MKT. 144/10. (16 C. 1312/15 Aralık 1894).

94 Şevki Efendi, s. 278-280.

95 BOA. MF.MKT. 780/43.01. (23 M. 1322/ 9 Nisan 1904).

96 BOA. BEO. 2595/194566.03. (7 Za. 1322/13 Ocak 1905).

97 BOA. ŞD. 2750/11. (17 Ş. 1323/17 Ekim 1905); BOA. DH. MKT. 974/44.03. (16 Ra. 1323/ 21 Mayıs 1905); BOA. BEO. 2596/194674. (7 R. 1323/11 Haziran 1905).

98 BOA. BEO. 2619/196422.02. (3 C. 1323/5 Ağustos 1905); BOA. BEO. 2612/195854. (27 R. 1323/1 Temmuz 1905).

99 BOA. İ.HUS. 130/10. (6 Ra. 1323/ 11 Mayıs 1905); BOA. DH.MKT. 974/44. (6 Ra. 1323/ 11 Mayıs 1905).

100 BOA. DH.MKT. 974/44.01 (6 Ra. 1323/ 11 Mayıs 1905); BOA. İ.HUS. 130/10. (6 Ra. 1323/ 11 Mayıs 1905); BOA. BEO. 2595/194566.2 (14 Ca. 1323/17 Temmuz 1905).

Arif Bey atanmıştır. Mutasarrıf, aynı zamanda Filistin'e Yahudi iskânı ve usulsüz arazi muamelesi suçlamasıyla da tahkikata uğramıştır.¹⁰¹ Buna rağmen Fizan'a olan sürgün kararı 21 Temmuz 1905'te Sultan Abdülhamid'e yönelik suikast girişimi¹⁰² nedeniyle rafa kaldırılmış, 1908 yılında da aynı gerekçelerle tahkikat yapılmış ancak II. Meşrutiyet ile tamamen sonuçsuz kalmıştır. II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında çıkan genel af ile Bahâiler de çıkan genel af kapsamından yararlanmışlardır. Dâhiliye Nezâreti'nden, Beyrut Vilayeti'ne gönderilmiş olan telgrafta, Bahâilere verilmekte olan yevmiye tahsisi sonlandırılmıştır.¹⁰³ Hayfa ve Akka'da serbestçe faaliyet yürüten Bahâilerin özgür oldukları resmen kabul edilmiştir. Abdulbahâ, kısa bir süre sonra Mısır, Beyrut, Avrupa ve Amerika'ya seyahatler yaparak Bahâiliği müstakil bir din kimliğine kavuşturacak faaliyetler yürütmüştür. I. Dünya Savaşı'nda İngiliz birlikleri Filistin'i (Hayfa ve Akka) işgal ettiklerinde Abdulbahâ Hayfa'da bulunmaktaydı. 1917-1290 yılları arasında İngiliz savaş güçleriyle yakın ilişkiler kurmuş, nitekim İngiltere'ye hizmetlerinden dolayı kendisine 27 Nisan 1920'de Hayfa'da şövalyelik nişanı vermiştir.¹⁰⁴ İngiliz kuvvetlerinin Filistin işgalinden sonra Abdulbahâ liderliğindeki Bahâî cemaati, Akka ve Hayfa'daki Kermil Dağı yamaçlarındaki Bahâî imaretlerinin inşasına yeni araziler ekleyerek daha hızlı şekilde sürdürmüştür.¹⁰⁵ 29 Kasım 1921 tarihinde hayatını kaybeden Abdulbahâ, Hayfa'da defnedilmiştir. Kendisinden sonra Bahâî cemaatinin başına torunu Şevki Efendi geçmiştir.

SONUÇ

19. yüzyılda Şirazlı Seyyid Ali Muhammed'in önce Mehdilik daha sonra peygamberlik iddiasıyla başlattığı Bâbilik hareketi kısa süre içerisinde dönemin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik koşullarının etkisiyle Şiîlerin yoğun olarak yaşadığı İran ve Osmanlı hâkimiyetindeki bölgelerde yayılmaya başlamıştır. Şirazlı Seyyid Ali Muhammed'in 1850 yılında Kaçar Hükümeti tarafından idam edilmesinden sonra hareketin öncüleri ve inanları daha yoğun şekilde Osmanlı Devleti hâkimiyetin-

101 BOA. DH.MKT. 997/11. (3 Ca. 1323/6 Temmuz 1905); BOA. BEO. 2618/196330. (4 Ca. 1323/7 Temmuz 1905); BOA. BEO. 2650/198717, 20 C. 1323/22 Ağustos 1905); BOA. DH.MKT. 814/12. (12 R. 1324/5 Haziran 1906).

102 Abdulbahâ'nın Fizan'a sürgününü içeren fermanın ilanından kısa süre sonra Sultan II. Abdülhamid'e cuma namazından saraya dönerken bombalı bir suikast düzenlenmiştir. Geniş bilgi için bkz. İhsan Burak Birecikli, Fahri Maden, "Yıldız Suikastı: Ermenilerin Abdülhamid'e Karşı Son Teşebbüsleri Bombalı Saldırı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 23, sayı. 67-68-69, Kasım 2007, 399-424.

103 BOA. DH. MKT. 2731/12. (28 Recep 1326/26 Ağustos 1908); BOA. DH. MKT. 1288/35. 5 Şaban 1326 (2 Eylül 1908); BOA. DH. MKT. 2619/25. (11 Şaban 1326 /8 Eylül 1908).

104 Momen, The Babi and Baha'i Religions 1844-1944, s. 344.

105 Şevki Efendi, Bahâî Dininin I. Yüzyılı, s. 320.

deki Bağdat, Necef ve Kerbelâ gibi Irak topraklarına sığınmaya başlamışlardır. Bağdat'ta sığınan Bâbi liderlerinden Mirza Hüseyin Ali, on yıl içerisinde (1853-1863) Bâbileri yeniden toparlayarak Bahâîliği tesis etmeye başlamıştır. Bâbi faaliyetlerinin İran ve Osmanlı ilişkilerini tehdit edecek boyuta ulaşması üzerine Bâbiler İstanbul üzerinden Edirne'ye sevk edilmiştir. Bâbi lider Mirza Hüseyin Ali, Bağdat ve Edirne'de sürgünde bulunduğu süreçte Bâb'in işaret ettiği kişi (menyuzhirullah) olduğunu belirterek peygamberliğini ilan etmiştir. Böylece Bâbilik hareketi Bahâîliğe evrilmiştir. Edirne'de ikamet eden Bâbiler/Bahâiler (1863-1868), Bağdat ve İran'daki taraftarlarıyla ilişkilerini sürdürmeye devam etmiştir. Burada da faaliyetlerinin artması daha korunaklı ve izole edilmiş bir yer olan 1868'de Filistin'deki Akka'ya sürgün edilmelerine sebep olmuştur. Akka'ya sürgün edilen Bahâiler, burada büyük bir gelişme göstererek geniş kitlelere ulaşmış ve Bahâîliği müstakil bir din haline getirecek yapıya kavuşturmuştur. Mirza Hüseyin Ali'nin ölümünden sonra (1892) yerine geçen büyük oğlu Abbas Efendi (Abdulbaha), Bahâîliği kurumsal bir yapıya kavuşturmuş ve faaliyetlerini Avrupa ve Amerika'ya taşıyarak uluslararası bir güce ulaşmaya başlamıştır. İstanbul, Edirne, Kıbrıs ve Akka gibi yerlere sürgün edilen Bahâilerin sürgün hayatı, 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra çıkarılan genel af ile son bulmuştur. Ancak Bahâiler, sürgünleri bitmesine rağmen burada kalmış ve Akka ile Hayfa'da faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Akka ile Hayfa bu dönemde Bahâîliğin merkezi haline gelmiştir. Bahâiler, özellikle Amerika'daki müntesipleri arasında topladıkları bağışlarla ciddi bir güce ulaşmıştır. Mirza Hüseyin Ali'nin ölümünden sonra (1892) yerine geçen büyük oğlu Abbas Efendi (Abdulahâ), konsolosluklar, misyonerler ve bürokrasi ile çok iyi ilişkiler hatta ortak şirketler kurarak etkinliğini gün geçtikçe arttırmıştır. Malum olduğu üzere dünyanın farklı yerlerine dağılmış olan Yahudiler, Siyonistlerin öncülüğünde 19. yüzyıldan itibaren Filistin'de yurt kurmak amaçlı arazi satın alma ve yerleşim yerleri kurmaya başlamışlardır. Sultan II. Abdülhamid, bu planlara engel olmak için büyük gayretler sarf etmesine rağmen tam olarak başarılı olmamıştır. Siyonistler amaçlarına ulaşmak için büyük devletleri baskı altına alarak, Filistin'deki yerel idarecilere menfaat temin etmek suretiyle toprak satın almak ve bölgede bulunan azınlık gruplarıyla iş birliği yapmak gibi birçok farklı yola başvurmuşlardır. Yahudilerin emelleri için kullandıkları güçlerden biri de Bahâiler olmuştur. Bahâî lider Abbas Efendi, Filistin'de satın aldığı geniş arazileri Filistin'e çeşitli yollardan göç eden Yahudilere satarak onların buraya yerleşmesini sağlamak suretiyle Siyonistlerle iş birliği yapmıştır.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Babiâli Evrak Odası (BEO.): 2595/194566, 2596/194674, 2650/198717, 2612/195854, 2618/196330, 2619/196422.02, 435/32568, 481/36072,

Dahiliye Nezâreti Mektubi Kalemî (DH. MKT.): 1908/19, 1288/35, 138/31, 144/10, 1762/75, 1788/11, 2207/72, 2619/25, 2731/12, 411/22, 726/63, 974/44.03, 36/2025. 814/12, 974/44, 997/11, 100/2269.

Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH. ŞFR.): 125/164.

Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı (HR. HMŞ. İŞO.): 219/74.

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî Evrakı (HR. MKT.): 458/53, 458/67, 495/04.

Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS.): 2930/106, 2333/8. 57/42, 59/4.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR. TO.): 390/89, 396/11, 399/47, 399/50, 396/11.

İrade Dâhiliye (İ. DH.): 590/41057.

İrade Hariciye (İ. HR.): 198/11268, 200/11389, 203/11614, 229/133424.

İrade Hususi (İ. HUS.): 130/10.

İrade Meclis-i Mahsus (İ. MMS.) 36/1475, 123/5276.

Maarif Nezâreti Mektubi Kalemî (MF. MKT.): 780/43.

Sadâret Mektubî Kalemî Meclis-i Vâlâ Yazışmalarına Ait Belgeler (A. MKT. MVL.): 93/38.

Sadâret Mektubî Kalemî Mühimme Kalemî (Odası) Belgeleri (A. MKT. MHM.): 418/82.

Şûrâ-yı Devlet (ŞD.): 2275/34, 2750/11, 3220/40.01.

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y. MTV.): 214/176, 285/162.

Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal (Y. PRK. AZJ.): 27/39.

Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat (Y. PRK. ASK.): 228/60.

Yıldız Perakende Evrakı Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (Y. PRK. EŞA.): 13/67.

Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Maliye Nezareti Maruzatı (Y. PRK. ML.): 23/8.

Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y. PRK. TKM.):
01/23, 38/51.

Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB.): 02/74, 2/76.

B. Kaynak Eserler ve İnceleme Eserler

Afroukhteh, Youness Khan (1952/2003). *Memories of Nine Years in Akka* (Hatırat-ı Nuh Sali Akka), Translator: Riaz Masrouf, Oxford: George Ronald.

Afroukhteh, Youness Khan (1952-2003). *Memories of Nine Years in Akka* (Hatırat-ı Nuh Sali Akka), Translator: Riaz Masrouf, Oxford: George Ronald, 1952/2003.

Akgündüz, Ahmet (1987). "II. Abdülhamid'in Yahudilerin Filistin'e Yerleşmesini Yasaklayan Bir İradesi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı.3/ Mart.

Ala'ü'l-Mulk (1901/2000). *A Report to the Shah from Akka*, translated by Ahang Rab-bani, published in *World Order*, https://bahai-library.com/alaulmulk_report_shah_akka, (Erişim Tarihi: 25.01.2023).

Alkan, Necati (2003). "Abdu'l-Baha's commentary on the Islamic tradition: 'God doth give victory to this religion by means of a wicked man' – a provisional translation and notes", *Baha'i Studies Review*, 11, ss. 53–57.

Alkan, Necati (2008). *Dissent and Heterodoxy in the Late Ottoman Empire, Reformers, Bâbîs and Baha'is*, İstanbul.

Alkan, Necati (2016). "Filistin'de Jön Türkler ve Bahâiler", Yuval Ben-Bassat, Eyal (Derleyen: Ginio), *Jön Türklerin Filistin'i*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 217-258

Amanat, Abbas (2005). *Resurrection and Renewal: The Making Of The Bâbî Movement In Iran, 1844-1850*, Kalimat Press Los Angeles 1989, Paperback Edition.

Andreeva, Elena (2014). "Russia İ. Russo-Iranian Relations up to the Bolshevik Revolution", *Encyclopædia Iranica*, Elr.

- Aslan, Abdulgaffar (2001). "Kur'an'a Göre Hz. Peygamberin Son Peygamber Oluşu ve Yalancı Peygamberlik", IV. Kutlu Doğum Sempozyumu, SDÜ. İlahiyat Fak. Yay. Isparta.
- Aydın, Ali İhsan (2013). Akka'nın idarî Ve Sosyo-Ekonomik yapısı (1864-1918), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul.
- Aykaç, Zikrullah (2021). Osmanlı Devleti Döneminde Bâbilik/Bahâilik Hareketi'nin Gelişimi ve Faaliyetleri (1844-1922)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Balyuzi, Hasan M. (1971). Abdu'l-Baha –The Centre of the Covenant of Bahauallah-, George Ronald: London.
- Birecikli, İhsan Burak - Maden, Fahri (2007). "Yıldız Suikastı: Ermenilerin Abdülhamid'e Karşı Son Teşebbüsleri Bombalı Saldırı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 23, sayı. 67-68-69, Kasım, ss. 399-424.
- Bolat, Gökhan (2016). "Muhammed Ali Şah Döneminde İran'ın Siyasi Durumu (1907-1909)", Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, Yıl 8, ss. 327-330.
- Cole, Juan Ricardo I (1998). Modernity and the Millennium: The Genesis of the Bahá'í Faith in the Nineteenth Century Middle East, Columbia University Press, May, New York.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, (2001). Çamızda İtikadi İslam Mezhepler, Şa-to yay, İstanbul.
- Karadeniz, Yılmaz (2016). Kaçarlar Döneminde İran (1795-1925), İdari, Askeri, Sosyal Yapı ve Toplumsal Hareketler, Selenga Yayınları, İstanbul.
- Keddie, Nikki (1962). "Religion and Irreligion in early Iranian Nationalism", Comparative Studies in Society and History, 4, ss. 274-75.
- Lawson, Tood, "Bahá'í Religious History," Journal of Religious History, vol. 36, no. 4, Dec. 2012, s. 463–470.
- MacEoin, Denis (1983). "From Bábism to Bahá'ism: Problems of Militancy, Quietism, and Conflation in the Construction of a Religion." Religion 13.3, ss. 219-255.
- Manuchehri, Sepehr (2000). "Taqiyyah (Dissimulation) in the Bábí and Bahá'í Religions", published in Australian Bahá'í Studies, 2, s. 219-251.
- Momen, Moojan (1981). The Bábí and Bahá'í Religions 1844-1944 Some Contemporary

Western Accounts, George Ronald, Publisher Oxford.

Momen, Moojan (1983). "The Social Basis of the Bâbî Upheavals in Iran (1848–53): A Preliminary Analysis", *International Journal of Middle East Studies* (Published by: Cambridge University Press), Vol 15, No 2, May, ss. 157-183.

Momen, Moojan (1985). "Abdu'l-Bahá's Commentary On The Islamic Tradition: "I Was A Hidden Treasure (A Provisional Translation)", *Bulletin of Baha'i Studies*, vol. 3, no. 4, Dec. ss. 4-64.

Momen, Moojan (2001). "Abdu'l-Bahá's Commentary on the Qur'anic Verses Concerning the Overthrow of the Byzantines: The Stages of the Soul", in *Lights of Irfan*, Volume 2, 2001, ss. 99-118.

Momen, Moojan (2005). "The Babi and Baha'i Community of Iran: a case of "suspended genocide?", *Journal of Genocide Research*, 7(2), June, ss. 221–241.

Mumammed Cevad (1996). *Meşkûr, Ferheng-i Fırak-ı İslam*, 3.baskı, Meşhed.

Myron Henry Phelps and Bahiyiyh Khanum (1903). *Life and Teachings of Abbas Effendi*, The Knickerbocker Press, New York.

Nazif, Süleyman (2014). *Nâsıruddin Şah ve Bâbiler*, A. Ergun Çınar (Haz.), Kitabevi yay. İstanbul.

Nicault, Catherine (2001). *Kudüs 1850-1948- Osmanlılardan İngilizlere-*, İletişim yayınları, İstanbul.

Öke, Mim Kemal (1982). *Osmanlı imparatorluğu. Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

Phelps, Myron Henry (1903). *Life and teachings of Abbas effendi: a study of the religion of the Bâbîs, or Beha'is founded by the Persian Bâb and by his successors, Beha Ullah and Abbas effendi*, GP Putnam's sons.

Phelps, Myron Henry, *Life and teachings of Abbas effendi: a study of the religion of the Bâbîs, or Beha'is founded by the Persian Bâb and by his successors, Beha Ullah and Abbas effendi*, GP Putnam's sons, 1903.

Reed, M. Breneman (2008). *The Baha'i Students and AUB in the Early 20th Century*, (MA thesis), American University of Beirut.

- Sarah and Blomfield (Sitarih Khanum) (1940/1967), *The Chosen Highway*, Wilmette, IL: Bahá'í Publishing Trust, https://bahai-library.com/blomfield_chosen_highway (Erişim Tarihi: 10.01.2024)
- Şevki Efendi (1995). *Bahâî Dininin I. Yüzyılı*, Çev. Suna Bozkır, Bahâî Yayınları, İstanbul.
- Taherzadeh, Adip (1995). Hz. Bahauallah'ın Zuhuru – “Bahâî Dininin Doğuşu” Bağdat Dönemi 1853-1863, Çev. Süreyya Güler, Bahâî Yayınları, C. I, İstanbul 1995.
- Taherzadeh, Adip (1998). Hz. Bahauallah'ın Zuhuru – “Bahâî Dininin Doğuşu”, İstanbul-Edirne 1863-1868, Çev. Süreyya Güler, Bahâî Yayınları, C. II, İstanbul.
- Taherzadeh, Adip (2001). Hz. Bahauallah'ın Zuhuru – “Bahâî Dininin Doğuşu” Akka'daki Yıllar 1868-1877, (Çev. Süreyya Güler), Bahâî Yayınları, C. III, İstanbul 2001.
- Taherzadeh, Adip (2005). Hz. Bahauallah'ın Zuhuru – “Bahâî Dininin Doğuşu” Mezra ve Behci 1877-1892, Çev. Süreyya Güler, Bahâî Yayınları, C. IV, İstanbul 2005.
- Ünsal, Mustafa (2003). *Ali Muhammed Şîrâzî ve Bâbilik Hareketi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazdani, Mina (2011), *Religious Contentions in Modern Iran, 1881-1941*, (Doctoral thesis) for the degree of Doctor of Philosophy Department of Near and Middle Eastern Civilizations University of Toronto.
- Zerendi, Muhammed (2001). *Nebil Tarihi*, Çev. Minu Draşan, Bahâî yay. İstanbul.

7 EKİM SONRASI TÜRKİYE'NİN GAZZE DİPLOMASİSİ: FİLİSTİN'DE BARIŞ İNŞASINA YÖNELİK İMKÂN VE SINIRLAR

Türkiye's Gaza Diplomacy After October 7: Opportunities and Challenges to Peacebuilding in Palestine

Dr. Öğr. Üyesi Hikmet MENGÜASLAN*

Geliş Tarihi: 28.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 29.03.2024

Öz

Bu çalışma 7 Ekim sonrası Türkiye'nin Gazze Diplomasininin Filistin'de barış inşasına yönelik imkân ve sınırlarını ele almıştır. Çalışma Filistin'de barış inşası süreçlerinde yaşanan çözümsüzlüklerin aşılmasına yönelik yenilikler sunması dolayısıyla Gazze diplomasininin kilit bir konumda olduğunu ileri sürmüştür. Geleneksel diplomasi araçları Gazze'de 7 Ekim'de başlayan çatışmalar sonrası İsrail'in oran-tısız güç politikalarından caydırılması ve barış için adımlar atılması konularında yetersiz kalmıştır. Genel anlamda Filistin-İsrail meselesinde yaşanan bu çözümsüzlük ve sürünceme hali yeni fikir, yaklaşım ve çözümleri zorunlu kılmaktadır. Bu noktada, Türkiye'nin insani diplomasi anlayışıyla şekillendirdiği Gazze diplomasisi meselenin iki-devletli çözüm temelinde çözümlenebilmesi için somut adımlar ve işlevsel mekanizmalar – özellikle “garantörlük formülü” – ortaya koymuştur. Çalışma, süreç takibi yönetimi yardımıyla, Gazze diplomasisi ile Türkiye'nin ortaya koyduğu alternatif barış inşası çerçevesinin (en az) 3 açıdan önemli yenilikler getirdiği sonucuna ulaşmıştır. Birincisi, Filistinliler başta devletsizlik sorunu olmak üzere İsrail tarafından uygulanan politikaların

Abstract

This article examined the opportunities and challenges that Türkiye's Gaza Diplomacy after October 7 has faced as to peacebuilding in Palestine. The article asserts that Gaza diplomacy has acquired a key position thanks to its novelties which can overcome the deadlock in peacebuilding in Palestine. The conventional diplomacy instruments have failed in deterring Israel from using unproportionate force and taking necessary steps towards peace after October 7 conflict in Gaza. The deadlock and abeyance as to the Israeli-Palestinian issue in general necessitates fresh ideas, approaches, and solutions. In this vein, Türkiye's Gaza diplomacy shaped by humanitarian diplomacy understanding put forth concrete steps and functional mechanisms – especially “the guarantor formula” in order to resolve the issue on the basis of the “two-state solution”. With the help of the process tracing method, the study concluded that the alternative framework for peacebuilding presented by Türkiye as part of its Gaza diplomacy has brought innovation in (at least) three ways. First, Palestinians have been struggling with statelessness particularly and the problems of dispossession, poverty, and

* Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, hikmet.menguaslan@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4836-5108.

yarattığı mülksüzleştirme, yoksulluk ve az gelişmişlik problemleriyle mücadele etmektedir. Türkiye'nin insan odaklı ve bütüncül bir yaklaşımla oluşturduğu Gazze diplomasisi kalkınma ve devlet inşası süreçlerinin birlikte yürütülebilmesi için adımlar içermektedir. İkincisi, Filistin ve İsrail arasındaki asimetrik güç kapasitelerinin İsrail'in yayılmacı politikalarını meşrulaştırması karşısında uluslararası toplumun baskı-gözetim araçlarının hayata geçirilmesi hayati önemdedir. Türkiye'nin Gazze diplomasisinin ortaya koyduğu başta garantörlük formülü olmak üzere çeşitli mekanizmalar Filistin'in sahada ihtiyaç duyduğu desteğin verilmesini mümkün kılmaktadır. Üçüncüsü, Türkiye 2000'lerde Filistin davasının önemli bir savunucusu konumuna gelmiş ve meseleye ilişkin çeşitli konularda arabuluculuk-kolaylaştırıcılık faaliyetlerinde bulunmuştur. Garantörlük formülü ile Türkiye Filistin'e garantör ülke olabileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda Gazze diplomasisi Türkiye'ye Filistin'de barış inşası ve bağımsız devlet kurma amaçlarına yönelik etkisini önemli ölçüde arttıracak başat bir konum sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filistin-İsrail Meselesi, İnsani Diplomasi, 7 Ekim Çatışmaları, Barış İnşası, İnsani Kriz.

underdevelopment in general due to Israeli policies. With a humanitarian and holistic approach, Türkiye's Gaza diplomacy includes phases which enables to carry out together the development and state building processes. Secondly, Due to asymmetrical power capabilities between Israel and Palestine, it is crucial to call forth the deterrence-guardianship tools of international society against the legitimization of Israel's expansionist policies. Various mechanisms, especially the guarantor formula, devised by Türkiye's Gaza diplomacy enable to provide necessary support of which the Palestinians need on the ground. And thirdly, Türkiye has acquired a major position as an advocate of the Palestinian cause and put effort in distinctive mediation-facilitation processes as to the issue. By means of the guarantor formula, Türkiye uttered that it can be one of the guarantors for the Palestinians. In this regard, the Gaza diplomacy provides Türkiye with an influential position that will greatly increase its clout over peacebuilding and state building in Palestine.

Key words: Israeli-Palestinian Issue, Humanitarian Diplomacy, October 7 Conflict, Peacebuilding, Humanitarian Crisis.

GİRİŞ

Bu çalışma, 7 Ekim sonrası insani krizin sonlandırılması ve genel olarak Filistin'de barış inşası süreçlerinde yaşanan çözümsüzlüklerin aşılmasına yönelik yenilikler sunması dolayısıyla Türkiye'nin Gazze diplomasisinin kilit bir konumda olduğunu öne sürmektedir. İsrail'in Gazze Şeridi'ndeki bunalımcı kuşatma ve ambargo politikalarını gerekçe gösteren başta Hamas olmak üzere çeşitli direniş örgütleri 7 Ekim 2023 tarihinde İsrail'e yönelik saldırılar başlatmıştır. 7 Ekim çatışmaları olarak da adlandırılan bu süreç İsrail'in "Hamas'ı Yok Etme" amacıyla sivil-asker ayrımı gözetmeksizin orantısız bir şekilde karşılık vermesiyle Gazze'de çok ağır bir insani kriz doğurmuştur. Gazze'de 1,7 milyondan fazla Filistinlinin zorla yerinden edilmesi ve daha fazlasının temel insani ihtiyaçlara erişim konusunda sıkıntı yaşamaması insani krizin ulaştığı boyutları¹ göstermektedir (UNRWA 90. Durum Raporu, 15.03.2024). Öte yandan, İsrail'in uluslararası hukuka aykırı ve

1 Rapora göre büyük bir kısmı kadın ve çocuklardan oluşan ölü sayısı zobinleri aşmış, bununla birlikte Gazze'de yaşayanlar için açlık konusu çok ağır bir problem haline gelmiştir.

orantısız güç politikalarına karşı uluslararası toplum nezdinde caydırıcı ve zorlayıcı bir karar alınması – başta ABD ve İngiltere gibi Batılı aktörlerin İsrail'in saldırılarını destekleyen ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni (BMGK) bloke eden tutumları gibi – çeşitli sebeplerle aksamıştır.

Çalışma, bu aksaklığın meydana gelmesinde siyaset ve güvenlik kaygıları temelinde işleyen geleneksel diplomasi yaklaşımının insani krizler karşısındaki yetersizliği ve etkisizliğinin büyük rol oynadığını vurgulamıştır. Bu noktada, Türkiye insani diplomasi anlayışıyla şekillendirdiği Gazze diplomasisini hayata geçirmiş ve insani diplomasi araçlarını Gazze için seferber etmiştir. Bu kapsamda Türkiye ihtiyaç sahiplerine insani yardım sağlamanın yanı sıra Gazze'de devam eden ablukanın sonlandırılması, İsrail'in hukuka aykırı politikalarının caydırılması ve Filistin'in bağımsız bir devlet kurma mücadelesinin savunuculuğu gibi girişimlere öncülük etmiştir. Türkiye ayrıca Filistin-İsrail meselesinde kalıcı bir barış inşasını mümkün kılabilecek alternatif ve işlevsel bir mekanizma olan – “garantörlük formülü”nü – geliştirmiştir (Anadolu Ajansı, 17.10.2023). Garantörlük formülü, çatışma sonrası barış inşası sürecinde Filistin ve İsrail taraflarına garantörlerin gözetimi ve desteği sağlanarak barışın garanti altına alınması fikrini ifade etmektedir.

Türkiye'nin insani diplomasi alanında yükselen konumu ve dikkat çeken girişimleri alanyazında giderek daha fazla ilgi çeken bir konudur. Çeşitli çalışmalar Türkiye'nin özellikle insani yardımlar ve kalkınma işbirliği alanlarında insaniyetçilik ve yardımseverlik ilkeleriyle hareket ettiğini ileri sürmüştür (örn., Haşimi, 2014; Gilley, 2015). Yine bu doğrultuda, diğer insani diplomasi aktörleriyle karşılaştırmalı analizler yaparak Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımının belirgin niteliklerini ve kapsamını tanımlayan çalışmalar bölge, vaka ve tarihsel dönem odaklı sonuçlar ortaya koymuştur (örn. Dülger, 2017; Şeyşane ve Tanrıverdi-Şeyşane, 2022; Yıldırım, 2019; Tekin, 2023). Bu çalışma Türkiye'nin aktif ve insan odaklı Gazze diplomasisinin temel unsurlarını ortaya koymuş ve söz konusu formüle ilişkin imkân ve sınırları ele almıştır (ayrıca bakınız, Bulut, 21.11.2023; Doğan ve Özcan, 2023). Çalışma mezkur formülün ve Türkiye'nin Gazze diplomasisinin Filistin-İsrail meselesinin iki-devletli çözüm temelinde çözümlenebilmesine katkı sağlayacak somut ve işlevsel yenilikler getirdiğini öne sürmektedir. Bu kapsamda, çalışmadan elde edilen bulgular Filistin'in bağımsız bir devlet kurma mücadelesi için önemli sonuçlar barındırmanın yanı sıra Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımının temel ilkeleri ve mekanizmalarına ilişkin yeni çıkarımlar sağlamaktadır.

Bununla birlikte, çalışma insanîyetçilik, uluslararası işbirliği ve çok taraflılık ilkelerinin etkin şekilde işletildiği somut bir insani diplomasi örneği ortaya koyması ve uluslararası barışın tesisi için başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere diğer insani diplomasi aktörlerinin de takip edebileceği bir yaklaşımın geliştirilmesine katkıda bulunması dolayısıyla özgün bir değere sahiptir.

7 Ekim sonrası Türkiye'nin Gazze diplomasisini derinlemesine incelemeyi amaçlayan çalışmada nitel bir metodoloji çerçevesinde süreç takibi yönteminden faydalanılmıştır. Gazze diplomasisinin Türkiye'nin insani diplomasi anlayışı içinde nasıl konumlandığı söylemsel, araçsal ve pratik boyutlarıyla değerlendirilmiş ve Filistin-İsrail meselesinin iki-devletli çözüm temelinde çözümlenebilmesine ilişkin etkisi tartışılmıştır. Bu doğrultuda, anahtar metinler ve söylemler, çeşitli kurum raporları (örn. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı-TİKA) ve veri tabanlarından (OECD ve Dünya Bankası gibi) elde edilen veriler yorumsamacı bir analize tabi tutulmuştur.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Türkiye'nin insani diplomasi alanında markalaşmasına değinilmiştir. Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımının temel nitelikleri diğer aktörlerle – Batılı ülkeler ve yükselen güçler – karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. İkinci bölüm Filistin-İsrail meselesinde çözümsüzlük doğuran temel dinamikleri kısaca tanımlamıştır. Daha sonra Türkiye'nin 2000'lerde Filistin meselesine ilişkin benimsediği aktif tutum ele alınmış ve bu kapsamda kalkınma iş birliği, insani yardımlar, arabuluculuk-kolaylaştırıcılık gibi çeşitli insani diplomasi araçlarını kullanan Türkiye'nin Filistin davasının (başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız bir Filistin devletinin kurulması) önemli savunucularından biri konumuna yükseldiği yönündeki varsayım tartışılmıştır. Üçüncü bölümde 7 Ekim sonrası insani kriz karşısında geleneksel diplomasi yaklaşımları yetersiz kalırken Türkiye'nin insan odaklı Gazze diplomasisi çerçevesinde sunduğu yenilikler ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, başta garantörlük formülü olmak üzere Gazze diplomasisinin barış sürecine katkılarına ilişkin imkânlar ve sınırlar tartışılmıştır.

1. BİR DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK İNSANİ DİPLOMASİ

Geleneksel anlamda diplomasi kavramı devlet merkezli dış politika çerçevesinde belirlenen hedeflere ulaşılması, tehditlere karşı önlemler alınması ve bu doğrultuda kullanılan araç, yöntem ve pratikleri ifade etmektedir (Sander, 2008: 13).

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde yaşanan çeşitli ekonomik, toplumsal ve siyasal dönüşümler beraberinde yeni belirsizlikler ve krizler meydana getirmiştir. Buna paralel olarak belirsizliklerin kontrol edilmesi ve krizlere çözümler üretilmesi için yeni fikir, yaklaşım ve etkileşim biçimlerine duyulan ihtiyaç geleneksel diplomasinin yanında çeşitli diplomasi yaklaşımlarının gelişmesinde etkili olmuştur (Cooper, 2013: 37). Jan Egeland'a (2013: 353) göre genellikle kriz, çatışma ve/veya kaos durumlarında siyasal bir çözümün sağlanmasına yönelik geleneksel diplomasinin etkisiz kaldığı ya da birçok hükümetin bu konuya zaman, kaynak ve irade ayırmadığı vakalar bu süreci hızlandırmaktadır. Bu ve benzeri durumlarda, "insani diplomasi" hem bilimsel disiplin hem de uluslararası politika pratiğiyle uluslararası ilişkilerde sıklıkla başvurulan bir olgudur.

Ancak alanyazında insani diplomasi kavramının kapsamı, içeriği ve anlamı konusunda bir uzlaşma olmadığı gözlemlenmektedir.² Bunun başlıca sebepleri arasında insani diplomasi uygulayıcılarının çeşitliliği (devletlerin yanı sıra Sivil Toplum Kuruluşları -STKlar- ve Uluslararası Kızıllıhaç Komitesi, Kızıllay vb. uluslararası/ulusal yardım kuruluşları) ve insani krizlerin çoğunlukla kendine özgü coğrafi, kültürel ve toplumsal dinamiklere göre işlenmesi sayılabilir (Regnier, 2011: 1222). Sonuçta, her iki unsur da insani diplomasinin genel geçer bir şekilde tanımlanmasını zorlaştırmaktadır (De Lauri, 2018: 2). Çalışmada devlet merkezli bir yaklaşım kullanılması sebebiyle insani diplomasi kavramı buna uygun şekilde tanımlanmıştır. Bu kapsamda Tekin'e göre (2023: 125) "insani diplomasi, devletlerin ve uluslararası kuruluşların insani yardım alanındaki politikaları ve uygulamalarıdır." Devletler insani diplomasiyi temelde insani krizlerin etkisinin azaltılması ve çözüm üretilmesi amacıyla siyasal ve insani yardımların yanı sıra *dikkat çekme, farkındalık yaratma, kanaat önderlerini etkileme, arabuluculuk, savunuculuk, uzlaştırıcılık* gibi çeşitli yollarla icra etmektedir.

Uluslararası politikada insani diplomasi ağırlıkla Batılı ülkeler tarafından kullanılmıştır. Ancak 2000'li yıllardan itibaren insani diplomasinin temel araçları kapsamında- özellikle dış yardımlar ve kalkınma işbirliği gibi- en belirgin kapasite artışları Türkiye'nin de aralarında bulunduğu yükselen güçler³ grubunda gözlemlenmiştir (Binder ve Meier, 2011: 1136). Aynı dönemde Türkiye insani diplomasi

2 İnsani diplomasi kavramının çeşitli boyutlarını ele alan detaylı bir çalışma için bakınız: Minear, L. ve Smith, H. (ed.) (2007). *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*. Tokyo, United Nations Press.

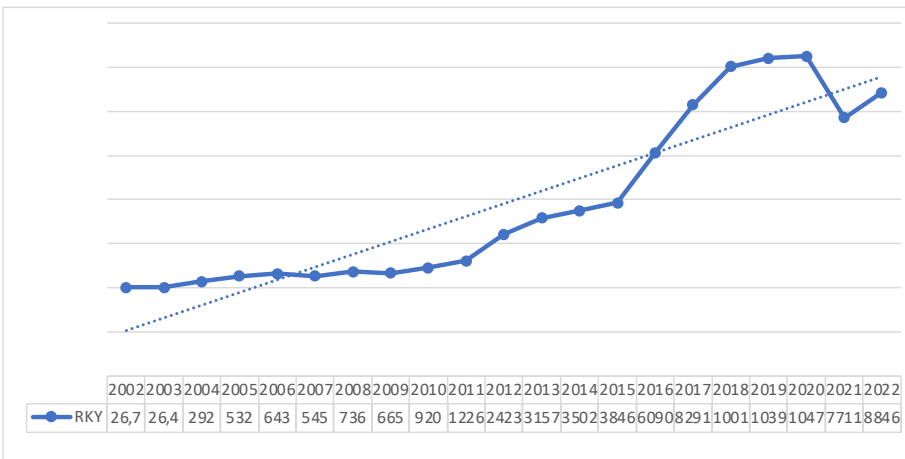
3 "Yükselen Güçler" kavramı çalışmada gelişmekte olan ülkeler içinde yüksek ekonomik büyüme performansı gösteren ve dış politikada aktif tutumlar benimseyen ülkeleri kapsayacak şekilde geniş anlamda kullanılmıştır.

yaklaşımında dikkat çekici girişimlerde (“Somali’ye yönelik insani yardımlar ve kalkınma iş birliği” ve “Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapılması” gibi) bulunmuş (örneğin, Akpınar, 2013; Tank, 2015) ve öne çıkan bir insani diplomasi yaklaşımı geliştirerek bu alanda önemli bir aktör konumuna yükselmiştir (Haşimi, 2014; Dülger, 2017; Şeyşane ve Tanrıverdi-Şeyşane, 2022). Bununla birlikte, Türkiye’nin insani diplomasi yaklaşımı geleneksel Batılı aktörler ve diğer yükselen güçlerin uyguladığı yaklaşımlardan belirgin farklılıklara sahiptir.

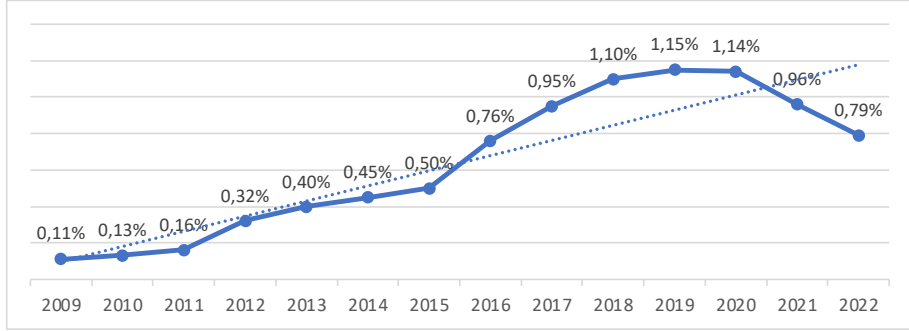
1.1. Türkiye’nin İnsani Diplomasisi: Yaklaşım, Motivasyon ve Araçlar

2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetleri dış politikada insani ve girişimci bir vizyon benimsemiştir. Bu vizyonun temel yönelimi uluslararası düzende istikrar ve barışın tesis edilmesinde Türkiye’nin özellikle yumuşak güç kapasitesinden faydalanarak daha aktif ve görünür olmasıdır (Yavuz, 2022; Kubicek, 2022; Omid, 2021). Bu amaçla diplomasi yaklaşımını ve araçlarını çeşitlendiren Türkiye özellikle insani diplomasi kapasitesinde belirgin artışlar kaydetmiştir. Örneğin, 2002 yılından itibaren resmi kalkınma yardımları (RKY) miktarı istikrarlı bir biçimde arttırılmış (bakınız Şekil 1) ve Türkiye gayri safi milli gelire (GSMG) oranla en yüksek kalkınma yardımlarını sağlayarak dünyanın en cömert ülkeleri sıralamasında en tepede yer almıştır (bakınız Şekil 2) (ayrıca bakınız, TİKA Kalkınma Yardımları Raporları).

Şekil 1: 2002-2022 Dönemi Resmi Kalkınma Yardımları Miktarları (milyon dolar)

Kaynak: OECD.

Kaynak: OECD ve World Bank veri tabanlarından derlenmiştir.

Türkiye'yi insani diplomasi alanında küresel seviyede bir aktör haline getiren bu dönüşüm "Türk tipi insani diplomasi" çerçevesinin, diğer bir deyişle ulus markalama girişimlerinin önemli bir sonucudur (Şeyşane ve Tanrıverdi-Şeyşane, 2022). Bu bakımdan, Türkiye ile geleneksel Batılı aktörler ve yükselen güçler tarafından icra edilen insani diplomasi arasında; yaklaşım, motivasyon ve araçlar bağlamında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

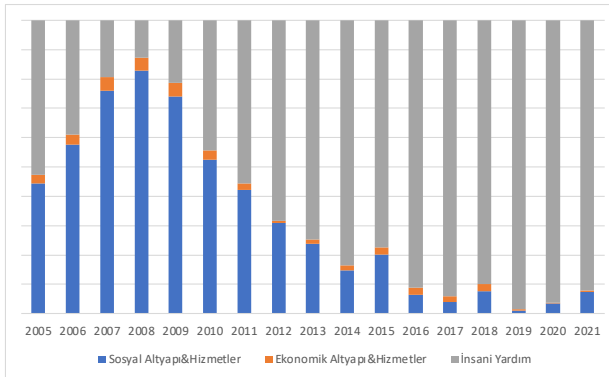
Uluslararası politikada insani diplomasi icra eden ülkeler "insaniyetçilik" (humanitarianism) fikrini çeşitli biçimlerde ele almaktadır. Geleneksel Batılı aktörler çoğunlukla OECD Kalkınma Yardımları Komitesi'nin tanımını benimsemektedir. Bu tanıma göre insani girişimler acil durumlarda insanların korunması, zarar görenlere destek sağlanması gibi amaçlarla yardım ve koruma sağlanması ile sınırlıdır (OECD DAC, 2010: 38). Diğer yandan, Binder ve Meier (2011: 1137-1138) Batı-dışı aktörlerin genel anlamda insaniyetçilik kavramıyla diğerkam (selfless) yapılan tüm yardımları kastettiğine dikkat çekmektedir. Bu anlayış farklılığı Batı-dışı yükselen güçlerin uluslararası sistemde kendilerine yeni alanlar açması ve geleneksel Batı merkezli ilişki biçimlerinin yanında kendi fikir, kültür ve yaklaşımlarına dayanan yeni yöntemler geliştirmesine paralel seyretmektedir. Örneğin, geleneksel Batılı kalkınma işbirliği biçimlerini çeşitli sebeplerle eleştiren başta Çin, Hindistan ve Brezilya gibi yükselen Küresel Güney ülkeleri kalkınma işbirliği ve dış yardımlar alanında kendi yöntemlerini, yani Güney-Güney İş Birliği'ni (GGİ), ortaya koymuşlardır (Quadir, 2013: 321-322). Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin insani diplomasi gibi yeni araçlara daha sık başvurması genellikle uluslararası sistemde konumlarını değiştirme girişimlerinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye örneği için de benzer yorumlar söz konusudur, örneğin Haşimi (2014: 141) Türkiye'nin insani diplomasi alanındaki yükselişini uluslararası politikada yeni roller, kimlik ve adalet arayışı kapsamında değerlendirmiştir. Gilley de (2015) Türkiye'nin insani diplomasi alanında dönüşümünü, yükselen ve orta büyüklükte bir aktörün, daha aktif dış politika takip etmesi üzerinden okumuştur. Bununla birlikte, çalışma Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımının şekillenmesinde kültürel ve tarihsel kaynaklarının da önemli bir etkisi olduğuna dikkat çekmiştir. Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde insani yardım, kalkınma iş birliği ve barış inşası gibi alanlara daha fazla kaynak ayırması ve bölgesinde yumuşak güç unsurlarını (tarihsel-kültürel bağlar, ekonomik-sivil kapasiteler gibi) öne çıkarması bunun önemli bir göstergesidir. AK Parti hükümetlerinde çeşitli diplomatik görevler üstlenen İbrahim Kalın da insani diplomasi ile Türkiye'nin ulusal çıkarlarını savunurken aynı zamanda uluslararası politikada güç mücadelesi sorunlarının ötesine geçebildiğini tartışmıştır (Kalın, 2011: 9).

Türkiye'nin geleneksel Batılı ve Batı-dışı diğer aktörlerden farklılaştığı ikinci nokta bir dış politika aracı olarak insani diplomasinin hizmet ettiği çıkarlar üzerinedir. İnsaniyetçilik fikri ve dış politika çıkarlarının siyasal anlamda uzlaşmaz iki zıt kutbu temsil ettiğini iddia eden De Lauri'ye göre (2018: 2) devletlerin insani diplomasiyi kullanma amaçları çoğunlukla şüpheyile değerlendirilmektedir. Bunun somut bir örneği, Woods'un da (2005: 393-394) işaret ettiği gibi, 2000'lerde terörizm gibi ulusötesi boyutlara ulaşan güvenlik tehditlerinin özellikle Batılı ülkelerin sağladığı dış yardımlarda siyasallaşma ve güvenlik odaklı bir yaklaşım doğurmasıdır. Aynı durum, kalkınma işbirliği, çatışma çözümü ve barış inşası gibi diğer insani diplomasi araçları için de söz konusudur. Bu kapsamda, Dobrowolska-Polak (2014: 117-119) başta ABD, Kanada ve Suudi Arabistan gibi önemli insani diplomasi aktörlerinin siyasal-güvenlik çıkarlarına bir kılıf olarak insani diplomasiden faydalandıklarını ortaya koymuştur. Dobrowolska-Polak'a göre siyasallaşmış bir insani diplomasinin temel niteliği dış politika önceliklerine göre bölge, konu ya da sektör belirlenmesi, çıkarların gerektirdiği şekilde yardımların miktarında azalma/artma, yardımların genellikle belirli siyasal/ekonomik koşullara bağlı sağlanması gibi işlevsel önceliklere odaklanmasıdır. Batılı aktörlerin insani diplomasi araçlarını siyasal ve güvenlik ağırlıklı çıkarlar için kullanması yükselen güçler tarafından sıklıkla eleştirilse de Binder ve Meier (2011: 1141-1142) insani diplomasi icrasının tam olarak hangi motivasyonlarla gerçekleştiğini kestirmenin kolay olmadığını tartışmıştır.

Bu bağlamda somut örnekler üzerinden ampirik değerlendirmeler daha kesin çıkarımlar yapmaya imkân vermektedir. Türkiye örneği ele alındığında insani diplomasi girişimlerini dış politikada güvenilirlik, iç politikada meşruiyetin sağlanması gibi pragmatik hedeflere dayandıran görüşler bulunmaktadır (örneğin, Langan, 2017; Altunışık, 2022). Bu çalışma ise Türkiye’nin (daha fazla kaynak ayırma, daha fazla ülke ve bölgede faaliyet gösterme, kendi modelini ortaya koyma çerçevesinde) yükselen bir insani diplomasi aktörüne dönüşmesini artan belirsizliklere yönelik daha işlevsel ve etkili çözümler üretme motivasyonu ile ilişkilendirmektedir (ayrıca bakınız Mengüaslan, 2023). Bununla birlikte, Dışişleri Bakanlığı ve Başbakanlık görevlerinde bulunan Ahmet Davutoğlu (2013: 866-868) Türkiye’nin insani diplomasi icrasına yön veren temel ilkeleri “Türk vatandaşlarının sorunlarının çözülmesi ve hayatlarının kolaylaştırılması, kriz bölgelerine insan odaklı bir yaklaşım ortaya konulması, Birleşmiş Milletler sistemi içinde reformu teşvik edecek şekilde kapsayıcı bir insani perspektif geliştirilmesi” şeklinde ifade etmiştir. Söz konusu ilkeler Türkiye’nin insani diplomasi icra ettiği tipik örnekler bakıldığında daha net bir şekilde gözlemlenmektedir. Örneğin, Tank (2015: 4) Türkiye’nin Somali’ye sağladığı insani yardımların temel motivasyonunu katışıksız bir insanîyetçilik olarak değerlendirmiştir. Bu ve çeşitli diğer örneklerin de işaret ettiği gibi geleneksel Batılı aktörlere kıyasla Türkiye’nin insani yardımlarının siyasal çıkar ve ayrımlardan çok daha az etkilendiği ileri sürülebilir (Mengüaslan, 2023; Turhan, 2022). Şekil 3’ten de görülebileceği üzere Türkiye insani diplomasi araçlarını kullanırken gizli gündemleri olmayan ve yeni bağımlılıklar oluşturulmasına müsaade etmeyen bir anlayışla hareket etmekte ve desteğini çok büyük oranda insani yardımlar sektöründe sağlamaktadır.

Şekil 3: 2005-2021 RKY Sektörel Dağılım (%)

Kaynak: TİKA.

İnsani diplomasi çerçevesinde seferber edilen araçlar ve kurumlar bakımından da Türkiye ve geleneksel Batılı insani diplomasi aktörleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye'nin en etkili insani diplomasi araçlarından bir tanesi insani yardımlardır. Haşimi (2014: 127-128) diğer aktörlerin aksine Türkiye'nin insani yardımlarının sadece para, malzeme ya da kaynak gönderimi ile sınırlı olmadığını ortaya koymuştur. Bu yardımlar aynı zamanda savunuculuk (advocacy), arabuluculuk-kolaylaştırıcılık, barış inşası gibi çok çeşitli rolleri icra etmesine imkân verecek şekilde geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımı kamu kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları ve diğer aktörlerin de belirli projeler kapsamında bir arada çalışabilmesine imkân vermektedir (Şeyşane ve Tanrıverdi-Şeyşane, 2022: 162). Örneğin, dünyanın birçok ülkesinde çeşitli ofisleri olan TİKA koordinatörlüğünde AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı), Diyanet İşleri Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi kurumlar eşgüdümlü hareket ederek çeşitli projeleri hayata geçirmektedir (Kocabıyık, 2019: 193).

Temel nitelikleri ve tipik örnekleriyle Türkiye'nin insani diplomasi anlayışı ulusal çıkar ve güç mücadelesi temelinde işleyen geleneksel diplomasinin ötesine geçerek uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi, çatışmaların çözülmesi ve insani krizlere çözüm üretilmesi gibi alanlarda işlevsel bir örnek temsil etmektedir. Söz konusu çerçeve izleyen bölümlerde değerlendirildiği üzere Filistin meselesinde de aktif bir şekilde icra edilmektedir.

2. FİLİSTİN-İSRAİL MESELESİ: ÇÖZÜMSÜZLÜK VE TÜRKİYE'NİN İNSANİ DİPLOMASİ YAKLAŞIMI

Modern anlamda⁴ Filistin-İsrail meselesi İkinci Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu'da Filistinlilerin yaşadığı topraklarda iki devlet (bir Arap ve bir Yahudi devleti) kurulmasını öngören Birleşmiş Milletler Genel Kurulu taksim planının (181 sayılı karar) aksine 14 Mayıs 1948 günü İsrail devletinin tek taraflı bir şekilde kurulmasına dayanmaktadır. Filistinlilerin "Nekbe" yani felaket olarak adlandırdıkları bu tarihten sonra zorunlu göç ve katliamlar süreci (örneğin, 1948 Deir Yasin ve Tantura Katliamları) başlamıştır. Bu bağlamda, Filistin-İsrail meselesi temelde Filistin halkının kendi kaderini tayin edebilmesi ve İsrail'in yayılmacı politikalarla topraklarını genişletmesi arasındaki çatışma, orantısızlık ve baskıları ifade etmektedir.

4 Meselenin tarihsel analizine ilişkin daha fazla bilgi için bakınız, Ömer Sabuncu (2021). "Hz. Ömer Döneminde (634-644) Beytülmeke'din Fethi ve İskân", Journal of Islamic Jerusalem Studies, Cilt: 21, Sayı: 3, ss. 335-352.

Diğer yandan, Filistin meselesi işgal edilmiş Filistin topraklarında yaşayan Filistin halkı için sürekli ve ağır bir insani kriz içerisinde yaşamak anlamına gelmektedir. Bu bakımdan bağımsız bir devlet kurma mücadelesi ve “iki devletli çözüm” – “Kudüs’ün statüsü”, “Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı”, “sınırlar” ve “yerleşimciler” meselelerini de kapsayacak şekilde- Filistin meselesinin en önemli gündemini oluşturmaktadır. Tarihsel süreçte Filistin-İsrail meselesinin çözümü için çok çeşitli girişimler başlatılmış ancak hiçbiri devletsizlik sorununun çözümü ya da Filistinlilerin maruz kaldığı çok boyutlu insani kriz durumunun sonlandırılmasında başarı sağlayamamıştır. Bu sebeple, Filistin meselesini çözümsüzlüğe iten unsurların- *sistemik-jeopolitik, siyasal-güvenlik ve ekonomik-toplumsal*- kısaca tanımlanması hem Filistin’de barış inşası süreci hem de Türkiye’nin 2000’lerde benimsediği aktif Filistin diplomasisinin temel dinamiklerinin anlaşılabilmesi bakımından önemlidir.

2.1. 7 Ekim Öncesi: Filistin-İsrail Meselesinde Çözümsüzlük

Filistin-İsrail meselesi İsrail’in topraklarını devamlı genişletmesi ve Filistin halkının işgal edilen topraklarda (Gazze ve Batı Şeria dahil olmak üzere) sürekli bir siyasal-ekonomik baskıya maruz kalmasıyla durmaksızın büyüyen bir sarmala dönüşmüştür. Meseleyi çözümsüzlüğe iten anlaşmazlıklar başta toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere oldukça geniş boyutludur. Nitekim Filistin halkı “devletsizlik” sorunu başta olmak üzere mülksüzleştirme, yoksulluk ve az gelişmişlik ile de mücadele etmektedir. Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası meselenin gidişatında – başta ABD olmak üzere – bölge dışı büyük güçlerin artan etkisi göz önünde bulundurularak bu çalışmada dış etmenlerin ve jeopolitik rekabetin rolüne daha fazla odaklanılmıştır.

İsrail devletinin kuruluşu İkinci Dünya Savaşı sonrası gerek büyük güçlerin gerekse Ortadoğu’da kurulan yeni devletlerin çatışan jeopolitik ve güvenlik kaygılarına yeni ve sıcak bir çatışma alanı daha eklemiştir. Sıklıkla savaflara dönüşen bu çatışma kapsamında (örneğin, 1967 6 Gün ve 1973 Yom Kippur) Mısır, Suriye, Ürdün gibi bölge ülkeleri İsrail’le karşı karşıya gelmiştir. Aynı jeopolitik rekabet ve güvenlik kaygıları Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği gibi süper güçlerin meseleye ilgisini her zaman canlı tutmuş ve çeşitli barış inşası denemelerine sebep olmuştur. Bu kapsamda 1979’da ABD’nin girişimleriyle Mısır-İsrail arasında başlayan ve Mısır’ın İsrail karşıtı tutumunu değiştirmesinde büyük rol

oynayan “Camp David” görüşmeleri en tipik örneklerden biridir. Benzer şekilde, Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkı için en somut adımlardan biri olarak görülebilecek İsrail, Mısır, Suriye, Ürdün ve Filistin’i bir araya getiren “Madrid Barış Konferansı” 1991’de ABD’nin öncülüğünde gerçekleşmiştir. Konferansı takip eden 1993 “Oslo Görüşmeleri” sonrası Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve İsrail karşılıklı olarak birbirini tanımış (Sela ve Maoz, 1997: 107), ve 1996’da Yaser Arafat’ın lideri olduğu Filistin Ulusal Yönetimi (FUY) kurulmuştur. Meselenin uzun yıllar sürüncemede kaldıktan sonra 90’larda önemli ilerlemeler kaydetmesinde Soğuk Savaş’ın bitişi ile ABD’nin tek süper güç olarak kalmasının büyük rol oynadığı öne sürülebilir. Öte yandan, Filistin devletinin kurulmasına dair karar ve sınırlar, mülteciler, su paylaşımı gibi hayati konularda nihai sonuç zamana bırakılmıştır (Shlaim, 2019).

2000’lere gelindiğinde ABD’nin küresel çapta başlattığı “terörizme karşı savaş” kampanyası uluslararası jeopolitik dinamiklerin yeniden yorumlanmasına yol açmıştır. Söz konusu değişim İsrail’in terörle mücadele gerekçesiyle Filistin halkına yönelik baskı ve yıldırma politikasını büyütmesi sebebiyle barış sürecine olumsuz yansımıştır. Manna’ya göre (2013: 97-98) bir yandan müzakere yolunun tıkanması diğer yandan Filistinlilerin birbirinden izole edilmesi, buna ilaveten yenilmişlik ve umutsuzluk hissi barış için müzakere imkânlarını azaltan en önemli faktörlerdir. 2000’lerde yaşanan bu sıkışmışlık hali büyük bir halk ayaklanması (İkinci İntifada) doğurmuştur. Pressman (2003: 115) her iki tarafın sert güç politikalarına ağırlık vermesinin caydırıcılık oluşturmak yerine İkinci İntifada sürecinde daha geniş bir güvensizlik girdabı oluşturduğunu ileri sürmüştür. Bu doğrultuda, barış sürecinin zarar görmesi her iki toplum için de daha fazla güvensizlik yaratarak çözümsüzlüğü derinleştirmiştir.

Aynı dönemde, terk edilen barış sürecini tekrar başlatma kapasitesine sahip aktörlerin başında gelen ABD ağırlığını İsrail’in güvenlik kaygılarının giderilmesinden yana kullanmıştır. Bu yaklaşım meseleyi çözümsüzlüğe iten en büyük unsurlardan biridir (Belcastro, 2023). Söz konusu yaklaşımın günümüzde de devam ettiği gözlemlenmektedir. Örneğin, ABD Başkanı Donald Trump’ın 2017’de İsrail’in Kudüs’ü başkent ilan etmesi kararını tanıması “iki-devletli çözüm” modeline olan inancın azalması şeklinde yorumlanmaktadır (Pertile ve Faccio, 2020). Yine benzer şekilde Trump döneminde “Refah İçin Barış”, ya da “İbrahim Anlaşmaları”, doğrultusunda bölge ülkeleri ve İsrail’in ekonomik entegrasyon yoluyla bir güven-

lik kompleksi oluşturması gündeme gelmiştir. Süreç 2020 yılında İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn arasında anlaşmalarla başlamış; sürece daha sonra Fas ve Sudan dahil edilmiştir. Fraihat ve Ezbidi (2023: 18) söz konusu planın iki devletli çözümden daha fazla kopuşun ve çözümsüzlüğün en büyük sembolü olarak tarihe geçtiğini iddia etmiş ve barış sürecinden geri dönülmez bir şekilde uzaklaştığını savunmuştur. Diğer yandan, plana dahil olan bölge ülkelerinin sayısındaki artış Arap ülkelerinin Filistin davasına siyasi desteğinde azalma olarak değerlendirilmektedir.⁵

Benzer bir taraflılık Avrupa Birliği'nin (AB) yaklaşımında da gözlemlenmektedir. AB İsrail'in en büyük ticaret ortağı olması ve Filistin'e yönelik sağlanan yardımlarda üst sıralarda yer almasıyla her iki taraf üzerinde büyük bir etki kapasitesine sahiptir. Ancak AB, İsrail ile askeri ilişkilerini devam ettirmekte (Abu Saada ve Turan, 2020) ve İsrail'in insan haklarını ihlal eden ve uluslararası hukuka uymayan politikaları karşısında çatışmada daha çok Filistin tarafını sorumlu tutan kararlar almaktadır. İsrail'e karşı düzenlenen saldırıların caydırılması amacıyla baskı unsuru olarak sıklıkla Filistin Ulusal Yönetimi'ne sağlanan yardımları kesme konusunu gündeme getirmektedir (Le Moore, 2008). Bu kapsamda, Batılı aktörler tarafından sağlanan dış yardımların Filistin'i kontrol etme araçlarından biri haline dönüştüğünü düşünen Tartir'e göre (2015: 484) söz konusu taraflı yaklaşım mevcut kuşatma politikalarının meşrulaştırılmasına ve Filistin'in ekonomik bağımlılığının devamlılığına yol açmaktadır.

Barış için müzakere yolunu tıkayan bir diğer unsur İsrail'in uzlaşmaz ve hukuka aykırı politikalarla anlaşmazlıkları daha fazla şiddet sarmalına dönüştürmesidir. Mevcut durumda İsrail ve Filistin arasında İsrail lehine asimetrik güç kapasiteleri bulunmakta ve İsrail'in bu avantajı çeşitli politikalarla daha da genişletmek istediği gözlemlenmektedir. Amir'e göre (2017: 381) İsrail söz konusu kontrol, izolasyon ve kuşatma politikalarına giderek daha fazla başvurarak Filistin halkının devlet kurma mücadelesine karşı bütüncül bir siyasi kırım (politicide) yürütmektedir. Bu kapsamda, kısaca İsrail'in "yerleşimciler", "su paylaşımı" ve "ekonomik kuşatma"

5 Bu durumun çeşitli sebepleri olmakla birlikte; bölgesel jeopolitik rekabet odaklı bir analiz için bkz., Engin Koç (2020). "İran ve Suudi Arabistan Rekabetinin İsrail ve Filistin Sorunu Üzerinden Analizi", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, cilt: 7, sayı: 2, ss.233-263; Necmettin Acar (2023). "Orta Doğu Güvenlik Mimarisinde Yaşanan Değişimin İsrail Siyasetine Etkileri", Liberal Düşünce Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 112, ss. 1-20; artan yerel milliyetçiliklerin etkisini değerlendiren bir çalışma için bkz., Gökhan Çınkara ve Batu Coşkun (2023). "Mapping the Genesis of the Abraham Accords Elite Preferences, Rising Nationalism, and the Quest for Political Stability", Insight Turkey, Cilt: 25, Sayı: 2, 63-76.

politikalarından bahsedilmesi önemlidir. Öncelikle, Filistinlilere karşı başta Kudüs ve Mescid-i Aksa bölgelerinde olmak üzere mülksüzleştirme, zorunlu göç ve izolasyon politikaları uygulanmaktadır. İsrail'in bu topraklara kendi vatandaşlarını yerleştirme düşüncesine dayanan yerleşimciler politikası uzun vadede siyasal amaçlar ve toprak taleplerine dayanak oluşturma hedefi doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (Newman, 2009: 635-637). İkinci bir konu su kaynakları üzerinde İsrail'in insan haklarını ihlale varan ölçüde adaletsiz yaklaşımlarıdır. Morağ'a göre (2001) su kaynaklarını kontrol etme politikası İsrail'in devlet yapılanmasına etki eden ve hayati önem taşıyan bir mesele olarak görülmektedir. Bunun sonucunda Gazze'de yaşayan Filistinliler için içme suyuna erişim büyük bir sorun haline gelmekte ve UNCTAD raporlarının da (UNCTAD, 2023) işaret ettiği üzere Filistinliler kanalizasyon sistemlerinin yetersizliği, temiz suya erişimin kısıtlılığı gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Üçüncüsü, İsrail'in ekonomik kuşatma politikaları ile Filistin'i dışa bağımlı bir toplum olmaya mahkûm etmesidir. Uygulanan kuşatma Filistinlilerin doğal kaynak, lojistik liman, havaalanı gibi unsurlar üzerinde tasarruf yetkisini büyük ölçüde kısıtlamaktadır (DEİK, 2017). Bununla birlikte, sürekli devam eden bombalamalar ekonomik ve sosyal altyapıyı tahrip etmektedir. Öyle ki Filistin siyasal otoritesi (Filistin Ulusal Yönetimi ve Gazze Şeridi) herhangi bir şekilde ekonomik büyüme imkânı sağlayacak unsur ve kaynaklardan sürekli mahrum bırakılmaktadır. Roy'a göre (1999: 65) İsrail ve Filistin arasındaki bu asimetrik güç ilişkisi Filistin ekonomisinin az gelişmişlik statüsünden daha da geride kalmasına yani tersine kalkınmaya (de-development) yol açmaktadır. Çoğu Filistinli bu sebeple işsizlik, yoksulluk ve gıda güvensizliği tehditleriyle karşı karşıya kalmaktadır.

Özetle, son dönemde Filistin-İsrail meselesinin iki-devletli çözümden uzaklaşarak çözümsüzlüğe itilmesinde üç temel eğilim gözlemlenmektedir. Birincisi, mesele-ye taraf olan büyük güçler siyasal ve güvenlik-merkezli kaygıları öncelleyen tarafgir tutumlar benimsemektedir. İkincisi, Filistin ve İsrail arasında asimetrik güç kapasiteleri bulunmakta ve uluslararası toplumda İsrail'e karşı zorlayıcı bir baskı oluşturulamamaktadır. Üçüncüsü, İsrail'in bütüncül şekilde uyguladığı kontrol, izolasyon ve kuşatma politikaları meselenin barışçıl müzakereler yoluyla çözümlenebileceğine duyulan inancı azaltmakta ve şiddete başvurma sıklığını arttırmaktadır.

2.2. 2000'lerde Türkiye'nin Filistin Diplomasisi: Yaklaşım, Roller ve İsrail'le İlişkiler

Filistin meselesi, Aykan'ın da belirttiği gibi (1993), Türk dış politikası için her zaman önemli bir konu olsa da Türkiye özellikle Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında bu konuda ihtiyatlı bir tutum takınmıştır. Bu tutum AK Parti hükümetleri döneminde benimsenen girişimci ve insani dış politika yaklaşımı çerçevesinde yerini aktif ve insani nitelikleriyle öne çıkan Filistin diplomasisine bırakmıştır.

Aras (2009: 4) Türkiye'nin insan odaklı bir yaklaşımla icra ettiği Filistin diplomasisinin üç temel ilkeye dayandığını ifade etmiştir: I) her iki taraf ile ilişkilerin sürdürülmesi; II) Filistinlilere karşı İsrail saldırganlığının caydırılması ve III) Filistinlilerin İsrail'e yönelik saldırılarının kınanması. Bu kapsamda, 2000'lerde icra edilen Filistin diplomasisinde insani diplomasi araçlarının– insani yardımlar, arabuluculuk-kolaylaştırıcılık, savunuculuk gibi- etkisi daha görünür hale gelmiştir. Bununla birlikte, aktif diplomasi anlayışı Türkiye'yi Filistin davasının en önemli savunucularından biri konumuna getirmiştir.

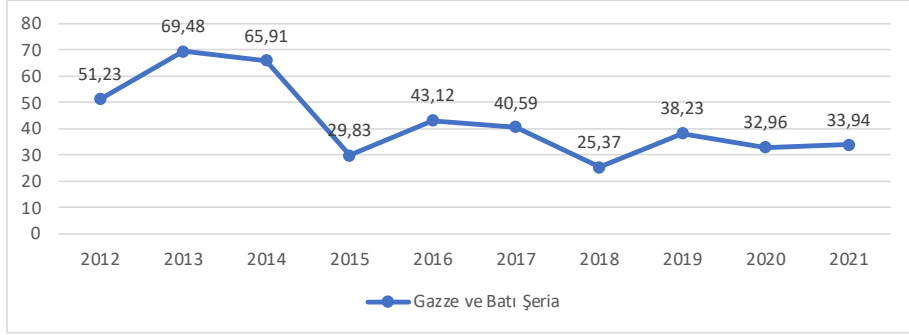
Türkiye'nin insani diplomasi anlayışının Filistin-İsrail meselesine ilişkin *üstlenilen roller* (operasyonel), *seferber edilen siyasal-ekonomik kaynaklar* (araçsal) ve *İsrail'le ikili ilişkiler* açısından belirgin sonuçları bulunmaktadır. Öncelikle, Türkiye Filistin'in bağımsız bir devlet kurma hedefine yönelik siyasal ve ekonomik destek sağlamaktadır. Bu kapsamda, tüm uluslararası ve bölgesel toplantılarda Filistin lehine oy kullanan Türkiye ayrıca uluslararası toplumda farkındalık oluşturma, müzakere süreçlerini kolaylaştırma gibi girişimlerde bulunmaktadır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2020: 28). Örneğin, İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesi ve ABD'nin bu kararı tanıması karşısında Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) dönem başkanı olarak İslam dünyasında ortak bir tepki oluşturulması için çabalar sarfetmiştir. Ayrıca İİT olağanüstü zirvesini İstanbul'da toplayan Türkiye zirve karar bildirgesinde Doğu Kudüs'ün "Filistin devletinin işgal altındaki başkenti" olarak tanınmasında etkili olmuştur (BBC News Türkçe, 13.12.2017). Bu ve çeşitli girişimlerde Filistin için savunuculuk rolünü başarılı bir şekilde icra eden Türkiye, ayrıca arabuluculuk-kolaylaştırıcılık girişimlerinde de bulunmuştur.

İsrail ve Filistin arasında aktif bir üçüncü taraf olma konusunda Türkiye'nin izlediği strateji ve somut girişimleri değerlendiren Gürkaynak'a göre (2007: 102-103) Türkiye'nin arabuluculuk-kolaylaştırıcılık rolü yumuşak güç kapasitelerine

daha fazla dayandığı ve güvenilirlik, gönüllülük ve tarafsızlık ilkelerini daha net takip ettiği ölçüde kabul görmüş ve talep edilmiştir. Nitekim Türkiye'nin İsrail ve/veya Filistin taraflarını belirli amaçlar dahilinde bir müzakereye zorlama ya da teşvik etmeye yetecek kapasitelerden yoksun olması da üstlenebileceği rolleri kısıtlamaktadır (Hale, 2009: 150). Bu noktada, Gürkaynak (2007: 102-103) tarafsızlık ilkesiyle çelişen ve özellikle Filistin tarafı üzerinde daha etkin bir konum elde etmeye yönelik girişimlerin Türkiye'nin sağlamlaştırmaya çalıştığı aktif ve etkili arabulucu-kolaylaştırıcı konumunu aşındırıcı sonuçlar doğurduğunu ifade etmiştir. Aras'a göre de (2009: 6) Filistin meselesinde aktif bir konum elde etmek isteyen Türkiye 2006'da Hamas ve El-Fetih arasında arabuluculuk yaparak daha önce hiç olmadığı kadar bölgesel anlaşmazlıklara müdahil olmuştur. Yine bir başka örnekte 2006'da Gazze'deki seçimleri kazanan Hamas'ın İsrail'le müzakereye karşı tutumunun değiştirilmesine öncülük etmek isteyen Türkiye Hamas lideri Halid Meşal'le görüşmeler yürütmüş ancak istediği etkiyi oluşturamamıştır. Bu bağlamda, Altunışık ve Çuhadar (2010) Türkiye'nin Hamas üzerindeki etkisini artırma stratejisini giderek daha fazla benimsemesini tarafsız arabulucu-kolaylaştırıcı rolünden bir uzaklaşma olarak değerlendirmiştir. Söz konusu strateji kapsamında İsrail'e yöneltilen sert ve olumsuz eleştirilerin İsrail'le ikili ilişkilerde yarattığı hasar da Türkiye'nin arabuluculuk-kolaylaştırıcılık rolü kapsamında oluşturmak istediği etkiyi sınırlandıran bir diğer unsur olarak göze çarpmaktadır (Adam, 2015: 139).

Öte yandan, aktif Filistin diplomasisi siyasal araçların yanı sıra ekonomik işbirliği ve yardımların da etkili bir şekilde kullanımını kapsamaktadır. İsrail'in kuşatma politikaları yüzünden sürekli bir ambargoya tabi olan Filistin ekonomisi birçok işlevi – örneğin, maaşların ödenmesi, dış ticaret işlemleri gibi – yerine getirebilmek için büyük oranda dış yardımlara bağımlıdır. Bu bağlamda Filistin için ekonomik işbirliği hayati önem taşımaktadır. Türk kalkınma yardımlarından en çok faydalanan ülkeler sıralamasında Filistin'in üçüncü sırada (Suriye ve Somaliden sonra) yer alması Türkiye'nin Filistin'in ekonomik bağımsızlığına verdiği önemi göstermektedir (bakınız Şekil 4) (Mengüaslan, 2023: 150).

Şekil 4: Gazze ve Batı Şeria'ya Yönelik Resmi Kalkınma Yardımları (milyon dolar)

Kaynak: OECD.

Türkiye-Filistin ikili işbirliği ağırlıklı olarak insani yardım sektöründe destek verilmesinin yanı sıra İsrail'in sürekli saldırılar altında harap ettiği ekonomik ve sosyal altyapının güçlendirilmesi amacına da odaklanmaktadır. 2005'te Türkiye-Filistin Geçici Serbest Ticaret Antlaşması imzalanmasıyla Türkiye Filistin'in en önemli ticaret ortaklarından biri haline gelmiştir (DEİK, 2017). Bu kapsamda, Filistin'de ofisleri bulunan TİKA'nın koordinatörlüğünde Kızılay ve AFAD gibi kurumlar çeşitli STK'larla işbirliği içinde çalışmaktadır (bakınız, Ertem, 2019: 147-156). Kamu kurumları ve STK'lara ek olarak Türk iş adamlarının da dahil olduğu projeler bulunmaktadır. Bunun en önemli örneği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından planlanan "Barış İçin Sanayi" girişimidir. Türk iş adamlarının öncülüğünde Filistin ve İsraili iş adamlarının birlikte çalışarak barışa katkıda bulunması fikrine dayanan bu girişim bir organize sanayi bölgesi kurulmasını içermektedir (TOBB-BIS, 2006).

Aktif Filistin diplomasisi aynı dönemde İsrail ile ikili ilişkiler üzerinde de belirgin sonuçlar doğurmuştur. Öncelikle, Türkiye-İsrail ikili ilişkileri 2000'lerde büyük iniş ve çıkışlar yaşamıştır. İsrail'in güvenlik gerekçeleriyle düzenlediği operasyonlarda sivil-asker gözetmeksizin orantısız güç uygulaması Türkiye'nin ikili ilişkilerde en çok eleştirdiği konuların başında gelmektedir. Uzer (2013: 97) zaman zaman sert söylemlerle ifade edilen bu eleştirilerin ikili ilişkilerde önemli bir gerilim oluşturduğunu tartışmıştır. Çeşitli örnekleri olmakla birlikte en dikkat çekici olaylardan bir tanesi "Mavi Marmara" hadisesidir. İsrail 2010'da Gazze'ye insani yardımların girişine izin vermeyen kuşatmasını protesto etmek amacıyla yola çıkan "Mavi Marmara" gemisine yönelik orantısız güç uygulamış ve sivilleri öldürmüştür. Ancak İsrail'le ikili

ilişkilere ağır hasar veren bunun gibi hadiselerle rağmen Türkiye Filistin diplomasisi kapsamında İsrail’le ilişkilerin belirli bir seviyede yürütülmesine önem vermektedir (Kösebalaban, 2010: 49). Zira Ertem’in de belirttiği gibi (2019: 159) İsrail ile ikili ilişkilerde belirli bir seviyenin korunması Türkiye’nin Filistin’e sağladığı ekonomik yardımlar ve kalkınma iş birliği süreçlerinin İsrail devleti tarafından sekteye uğratılmaması adına büyük önem taşımaktadır.

Sonuçta, Türkiye’nin 2000’lerde icra ettiği aktif Filistin diplomasisinin şekillenmesinde insani diplomasi yaklaşımı belirleyici olmuştur. İnsan odaklı ve aktif diplomasiyle Türkiye bu dönemde Filistin meselesinin kilit aktörlerinden biri konumuna yükselmiştir.

3. 7 EKİM SONRASI: “BARIŞ” İÇİN İMKANLAR VE SINIRLAR

7 Ekim’de başlayan çatışmalar ve sonrasında Gazze’de meydana gelen insani kriz iki-devletli çözümün hayata geçirilmesine duyulan aciliyeti bir kez daha vurgulamıştır. İsrail’in orantısız güç politikalarından caydırılması ve insani krizin sonlandırılması konularında yaşanan çözümsüzlük ve sürünceme hali yeni fikir, yaklaşım ve çözümleri zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’nin Gazze diplomasisi Filistin’de barış için somut ve işlevsel yenilikler sunmuştur. Türkiye’nin alternatif çerçevesi – özellikle garantörlük formülü – Filistin’de barış inşası ve bağımsız bir devlet kurulması süreçleri için somut adımlar içermektedir. Söz konusu adım ve süreçlere ilişkin imkân ve sınırların tanımlanması Filistin-İsrail meselesinin iki devletli çözüm temelinde müzakere edilebilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

3.1. 7 Ekim: Görülmemiş İnsani Kriz ve Geleneksel Diplomasiğin Yetersizliği

İsrail 7 Ekim’de başlayan çatışmalar sonrası güvenlik gerekçeleriyle Gazze’de tam bir kuşatma politikası başlatmıştır. Gazze’ye elektrik, gıda ve yakıt kaynaklarının girişini durdurmuştur. Bununla birlikte nüfusun büyük çoğunluğunun ihtiyacı olan insani yardımların geçişini durma noktasına kadar kısıtlamıştır (Time, 6 Ocak 2024). Kuşatma politikalarına paralel olarak güvenlik gerekçeleriyle ağır bombardıman uygulamış, sivil-asker gözetmeksizin güç politikalarını sürdürmüştür. Söz konusu orantısız uygulamalar Gazze’de insani krizin boyutlarını daha önce görülmemiş seviyelere çıkarmıştır. BM raporlarına göre İsrail’in kuşatma ve saldırı

politikaları sonucu Gazze'de yaşayanların %90'ı zorla yerinden edilmiş, altyapının %60'ından fazlası tahrip edilmiş, ölü sayısı 30 binleri geçmiştir (UNRWA 90. Durum Raporu, 15.03.2024). Gazze'de sağlık, barınma, gıda ve giyecek kaynaklarına ulaşım durma noktasına gelmiş, Filistinliler temel ihtiyaçları için kısıtlı şekilde izin verilen insani yardımlara bağımlı hale gelmiştir.

Filistin ve İsrail arasındaki asimetrik güç kapasiteleri göz önüne alındığında İsrail'in orantısız güç uygulamalarının caydırılmasında uluslararası toplumdan gelecek baskılar hayati önem taşımaktadır. Öte yandan, uluslararası toplumda İsrail'in insani krizi giderek ağırlaştırılan uygulamalarına karşı bağlayıcı ve/veya caydırıcı bir karar alınamamıştır. Bunun başlıca sebebi geleneksel diplomasi yaklaşımları, kurumları ve aktörlerinin siyasal-güvenlik kaygılara ağırlık vererek insani krizi kavrama ve çözüm üretmede yetersiz kalmasıdır. Örneğin, BM tarafından alınabilecek bağlayıcı bir karar – başta ABD'nin İsrail yanlısı tutumundan kaynaklanan- büyük güçler arasındaki güç mücadelesi ve fikir ayrılıkları nedeniyle ertelenmektedir. Bu kapsamda, Gazze'de saldırıların durması ve insani ateşkes ilan edilmesine ilişkin çeşitli sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlerden gelen çağrılar ve Rusya'nın 16 ve 25 Ekim'de BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu karar tasarısı ABD tarafından reddedilmiştir. Yine aynı şekilde insani krizin hafifletilmesi için yardımların ulaştırılması ve koordinasyonunu belirleyecek karar uzun süre alınamamıştır (TRT Haber, 22.12.2023). Bununla birlikte, başta ABD olmak üzere çeşitli Batılı aktörler Hamas'ı bir terör örgütü olarak değerlendirmekte ve İsrail'in güvenlik kaygılarını haklı bulmaktadır. Bu kapsamda, ABD'nin İsrail'e silah ve askeri teçhizat sağlamasına imkân veren anlaşmalar devam etmektedir (Sharp, 2022). Benzer bir durum AB'nin politikalarında da gözlemlenmektedir. Dağcı ve Sak'ın da kaydettiği gibi (2016) AB, süreçte ekonomik yardımları Filistin-İsrail meselesinin çözümü için etkin bir şekilde kullanmaktadır. Ancak AB Komisyonu 9 Ekim'de Gazze'ye yönelik kalkınma yardımlarını durdurma kararı alarak İsrail'in orantısız güç politikalarını meşrulaştıran bir tutum takınmıştır (Bloomberg HT, 09.10.2023). Bu ve çeşitli örnekler geleneksel diplomasi anlayışıyla şekillenen girişimlerin Filistin-İsrail meselesinde insan odaklı ve kalıcı bir çözüm üretebilmekten uzak kaldığını açıkça göstermektedir.

Bu bağlamda, 7 Ekim sonrası yaşananlar Filistin-İsrail meselesinde acil ve uzun vadeli çözümlerin bir arada yürütülmesine imkân veren insan odaklı bütüncül bir çerçeveye duyulan ihtiyacı bir kez daha vurgulamıştır. Tam bu noktada, Türki-

ye'nin uluslararası topluma sunduğu alternatif barış çerçevesi mevcut çözümsüzlüklerin aşılmasında etkili olabilecek yenilikler ortaya koymuştur.

3.2. Barış için Türkiye'nin Gazze Diplomasisi: İmkân ve Sınırlar

Türkiye 7 Ekim sonrası Gazze diplomasisi ile insani krizin sonlandırılmasına yönelik dikkat çekici girişimlerde bulunmuştur. İnsani yardımları yönlendirmiş, insani krizin sonlandırılması için farkındalık oluşturmuş, ayrıca Filistin'de barış inşası için alternatif bir mekanizma-“garantörlük formülü”- geliştirmiştir. Çalışma Filistin-İsrail meselesinde çözümsüzlük doğurduğu gözlemlenen siyasal-güvenlik kaygıları odaklı geleneksel diplomasiye kıyasla Türkiye'nin Gazze diplomasisinin barış inşası için (en az) 3 açıdan önemli yenilikler sağladığını iddia etmiştir: i) insan odaklı bütüncül bir çerçevesi vardır; ii) çok taraflılık ilkesini etkin bir şekilde çalıştırarak uluslararası toplumun gözetici ve caydırıcı gücünü kullanmaktadır ve iii) Filistin'de barış inşası ve bağımsız devlet kurma amaçlarına yönelik Türkiye'ye etkisini önemli ölçüde arttıracak başat bir konum sağlamaktadır.

7 Ekim çatışmaları sonrası Gazze'de insani krizin sonlandırılması en acil gündem olmuştur. Ancak meselenin barışçıl bir şekilde kalıcı olarak çözümlenebilmesi barış inşası kadar devlet inşası süreçlerinin de desteklenmesini zorunlu kılmaktadır. Bir önceki kısımda örnekleri verilen güvenlik odaklı ve tarafgir tutumların aksine Türkiye bu süreçte insan odaklı ve bütüncül bir diplomasi anlayışı ortaya koyarak meseleye kapsamlı bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu doğrultuda insani diplomasi araçlarını etkin bir şekilde kullanan Türkiye uluslararası toplumda İsrail'e karşı caydırıcı bir tepki oluşturulması amacıyla farkındalık oluşturma çabalarında bulunmuştur. Örneğin, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 7 Ekim sonrası katıldığı tüm uluslararası toplantılarda (“Türk Devletleri Teşkilatı”, “Ekonomik İşbirliği Teşkilatı”, “İslam İşbirliği Teşkilatı” ve “Arap Ligi” gibi) Filistin için barış diplomasisi yürütmüş, yine bu amaçla mevkidaşlarıyla ikili ve çok taraflı temaslarda bulunmuştur (Türkten, 29.12.2023; ayrıca bakınız Telci, 2023; Duran, 2023). Bununla birlikte, Türkiye'nin insani diplomasi girişimleri Gazze'de sağlık altyapısının tahrip olması dolayısıyla sağlık hizmetine ihtiyaç duyan sivillerin Türkiye'de tedavi edilmesi gibi çeşitli sorunlara da odaklanmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 27.10.2023). Ayrıca bütüncül Gazze diplomasisi çatışma sonrası süreçte izlenecek yol haritasını oluşturmayı kapsamaktadır. Gazze aralıklarla İsrail'in bombalı saldırılarına maruz kalması sebebiyle ekonomik ve sosyal altyapı açısından harap olmuş

durumdadır. Bu doğrultuda, kalkınma ve devlet inşası süreçlerinin bir arada yürütülmesi gerekmektedir (Daoudi ve Khalidi, 2008: 35). Türkiye'nin çatışma sonrası alternatif barış inşası çerçevesi Gazze'nin yeniden inşası için fon oluşturulmasına özellikle dikkat çekmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu konuyu İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Ligi zirvesinde dile getirerek başta Körfez ülkeleri olmak üzere İslam dünyasında koordinasyon oluşmasına öncülük etmiştir (Türkten, 29.12.2023).

İkincisi, Gazze diplomasisi Filistin'de barış ve adalet için uluslararası toplumun baskı-gözetim araçlarından etkili biçimde faydalanabilecek mekanizmalar geliştirmiştir. Örneğin, Cumhurbaşkanı Erdoğan "bölgede etkili tüm aktörlerin yer alacağı bir Uluslararası Filistin-İsrail Barış Konferansı düzenlenmesi" önerisini dile getirmiştir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 25.10.2023). Tarihsel süreçte bölge dışı büyük güçlerin tek taraflı ve zorlayıcı müzakere girişimlerinde başarısız olduğu göz önüne alındığında bölgesel aktörleri sürece dahil etme düşüncesi bağlayıcı bir karar alınabilmesi ve uygulanabilmesi için önemli sonuçlar doğurabilecektir. Bu kapsamda, barış inşası için Gazze diplomasisinin ortaya koyduğu en önemli alternatif mekanizma "garantörlük formülüdür". Dışişleri Bakanı Hakan Fidan 21 Ekim'de Kahire'deki Barış Zirvesi'nde Türkiye'nin Filistin'de barış sağlanması için garantörlük sistemi kurulması önerisini açıklamıştır (BBC News Türkçe, 24 Ekim 2023).

Kavram olarak garantörlük uluslararası ilişkilerde çeşitli örnekleri olmakla birlikte genel anlamda bir sorun ya da anlaşmazlığın üçüncü taraf aktörlerin gözetimi, teşviki ve/veya korumasında bir statüye ulaştırılmasını ifade etmektedir. Bakır (17.01.2024) Türkiye'nin garantörlük formülü önerisiyle temel hedefinin Gazze'de ateşkesin sağlanması ve çatışmaların kalıcı ve sürdürülebilir şekilde durdurulması olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Filistin'de barış, güvenlik ve istikrarın tesisi için uluslararası garantörlerin gözetiminde bir geçiş süreci başlatılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, sert güce dayalı bir caydırıcılık yerine uluslararası toplumun gözetimi ve caydırıcı etkisini etkin bir şekilde barış inşası sürecine dahil etmeyi hedefleyen Türkiye'nin formülü İsrail ve Filistin arasındaki asimetrik güç kapasitelerinin süreci sekteye uğratmasının da önüne geçebilecektir.

Ancak Rusya Federasyonu'ndan gelen güçlü destek dışında uluslararası toplumda garantörlük formülüne yönelik net ve olumlu bir tepki oluşmadığı gözlemlenmektedir. Formüle ilişkin "kayıtsızlık" olarak nitelendirilebilecek bu yaklaşımın ardında ağırlıklı olarak jeopolitik ve güvenlik merkezli kaygıların bulunduğu ileri

sürülebilir. Acer'e göre de (2023: 4) başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler Türkiye'nin garantör ülke olarak Filistin-İsrail meselesinde başat bir aktöre dönüşmesine sıcak bakmamaktadır. Ayrıca Batılı ülkelerin İsrail'in saldırgan politikalarına karşı çoğunlukla taraflı bir tutum takınması Türkiye'nin önerisine de mesafeli durmalarına yol açmaktadır (Acer, 2023: 3). Bu noktada bölge ülkelerinden de Türkiye'nin garantörlük çerçevesine yönelik güçlü bir karşılık gelmediği gözlemlenmektedir (Bakır, 17.01.2024). Gazzede ateşkes sağlanması için yapılan görüşmelerde Türkiye'nin aksine Mısır ve Katar gibi bölge ülkelerinin daha etkili roller üstlenmesi de bu tutumun önemli bir sonucudur (Independent Türkçe, 31.01.2024). Garantörlük formülü, jeopolitik kaygıların yanı sıra içeriği ve Türkiye'nin bu konudaki motivasyonlarının muğlak olduğu gerekçesiyle de eleştirilmektedir. Ancak Türkiye'nin garantörlük çerçevesi ve içeriğinin müzakere sürecine taraf olacak aktörler tarafından uzlaşma içinde belirlenmesi gerektiğini dile getirmesi bu eleştirilerin yersiz olduğunu göstermektedir (BBC News Türkçe, 24 Ekim 2023). Bu noktada, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "insani, siyasi ve askerî varlığımızla Filistin tarafının garantörlerinden biri olmaya hazırız. Bu konuda hüsnüniyet ve irade sahibi ülkeleri bir an önce bu teklifimizi değerlendirmeye, somut adım atmaya, barışa giden kapıları aralamaya davet ediyoruz" demeci Türkiye'nin temel motivasyonunun Filistin'de barış için uluslararası toplumda farkındalık ve koordinasyon sağlanması olduğunu açıkça göstermektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 27.10.2023). Bununla birlikte, Türkiye bölgesindeki diğer anlaşmazlıklarda (örneğin, "Astana Süreci" ve "Rusya-Ukrayna Savaşı" gibi) sergilemiş olduğu başarılı arabuluculuk-kolaylaştırıcılık performansı ile tarafsız ve adil bir imaj oluşturmuştur. Ayrıca aktif insani diplomasi anlayışıyla 2000'lerden itibaren Filistin davasının önde gelen savunucularından biri olarak Filistin'in bağımsız bir devlet kurabilmesine yönelik siyasal-ekonomik ve teknik desteğini istikrarlı bir şekilde sağlamaktadır. Bu ve benzeri örnekler Türkiye'nin bölgesinde adalet ve güvenlik sağlanmasına katkıda bulunma motivasyonu ile tecrübe ve kapasitelerini yönlendirmek istediğini kanıtlar niteliktedir.

Üçüncüsü, Türkiye 2000'lerde aktif bir Filistin diplomasisi icra etmiş, ancak savunuculuk ve arabuluculuk-kolaylaştırıcılık rolleri kapsamında etkisi sınırlı kalmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye'nin İsrail ve Filistin taraflarını belirli bir sürece zorlayacak/teşvik edecek sert güç kapasitelerinden yoksun olduğu göz önüne alındığında Filistin meselesinde hedeflenen aktif ve işlevsel konumun elde edilmesi daha çok yumuşak güç kapasitelerine – örneğin, her iki tarafla iyi ilişkiler yürütebilme, güvenilirlik ve gönüllülük ilkeleriyle hareket etme, siyasal çıkarlar

yerine insani kaygıları önceleme gibi – bağlı hale gelmektedir. Bu bakımdan, insan odaklı Gazze diplomasisi ile ortaya konulan garantörlük formülü ve diğer mekanizmalar Türkiye'nin barış inşası sürecinde etkisini daha da arttırabilecek bir konum elde etmesine önemli katkılar sağlayabilecektir. Işıksal (2024: 15) garantörlük çerçevesi kapsamında Türkiye'nin Filistin'le kültürel ve dini bağları, Türk toplumunda Filistin meselesine yönelik olumlu destek gibi yumuşak güç kapasitelerini işlevsel bir şekilde kullanabileceğini kaydetmiştir. Ayrıca Acer'in de (2023:2) belirttiği gibi, garantörlük kapsamında sahip olunan konum anlaşmazlıkların çözümü açısından Türkiye'nin daha önceki arabuluculuk girişimlerinde elde ettiği sonuca kıyasla daha kalıcı ve somut bir çözüm imkânı verebilecektir. Bununla birlikte, Türkiye Filistin'de barış için sunduğu manevi ve hukuki desteğin yanı sıra garantörlük kapsamında sahada da ihtiyaç duyulan desteği sağlayabilecektir (Uzer, 2023: 5).

SONUÇ

7 Ekim sonrası Gazze'de daha önce benzeri görülmemiş bir insani kriz meydana gelmiştir. Gazze'deki insani krizin sonlandırılması engelleyen başlıca unsurların aynı zamanda Filistin-İsrail meselesinde de barışçıl bir çözümün önünü tıkayan dinamiklerle ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Çalışma söz konusu çözümsüzlüklere ilişkin 3 temel eğilimin etkisine odaklanmıştır. Birincisi, Filistin-İsrail meselesine taraf olan aktörlerin çoğunluğu- başta Batılı ülkeler olmak üzere- geleneksel diplomasi yaklaşımı çerçevesinde İsrail'in güvenlik kaygılarını öncelemekte ve insani krizin yarattığı sorunlara çözüm üretmede yetersiz kalmaktadır. İkincisi, Filistin ve İsrail arasındaki asimetric güç kapasiteleri İsrail'in yayılmacı politikalarının meşrulaştırılması sonucunu doğurmaktadır. Bu kapsamda, İsrail'in uluslararası hukuka aykırı ve insan haklarını ihlal eden politikardan caydırılmasında uluslararası toplumun baskısı büyük önem kazanmaktadır. Üçüncüsü, İsrail'in Filistin halkına bütüncül şekilde uyguladığı kontrol, izolasyon ve kuşatma politikaları meselenin barışçıl müzakereler yoluyla çözümlenebileceğine duyulan inancı azaltmakta ve her iki tarafın şiddete başvurma sıklığını arttırmaktadır.

Öte yandan, Türkiye 7 Ekim sonrası süreçte insani diplomasi yaklaşımıyla şekillendirdiği Gazze diplomasisini hayata geçirmiştir. Gazze diplomasisi gerek insani krizin sonlandırılması gerek Filistin'de barışın tesis edilmesi süreçlerinde yaşanan çözümsüzlükleri aşabilecek yenilikler – alternatif fikir ve mekanizmalar sunmuştur. Öncelikle, Gazze diplomasisi insan odaklı ve bütüncül bir yaklaşımla

sadece insani yardımlar sağlamanın ötesine geçmiş aynı zamanda uluslararası toplumda Filistin'in savunuculuğunu yaparak farkındalık oluşturulmasına öncülük etmiştir. Bununla birlikte, Filistin'de devlet inşası ve ekonomik kalkınma süreçlerinin bir arada yürütülmesine yönelik somut adımlar ve yol haritaları tasarlamıştır. İkincisi, Filistin-İsrail meselesinin iki-devletli çözüm temelinde çözümlenebilmesi amacıyla çok taraflılığa dayalı ve uluslararası toplumu sürece dahil eden bir çerçeve geliştirmiştir. Bunun en önemli mekanizması garantörlük formülüdür. Muğlak ve pragmatik olduğu yönündeki şüphe ve eleştirilere karşılık formül Filistin'de uluslararası hukukun üstünlüğüne saygı duyan ve çok taraflılık ilkesine dayanan barışçıl bir çözümün hayata geçirilmesini mümkün kılabilecektir. Bu bakımdan, çalışma formülü iki-devletli çözüme dayanan, insan odaklı ve işlevsel bir öneri olarak tanımlanmış ve Filistin-İsrail meselesinde bir dönüm noktası teşkil ettiğini tartışmıştır. Üçüncüsü, Gazze diplomasisi Türkiye'ye Filistin'de barış inşası ve bağımsız devlet kurma amaçlarına yönelik etkisini önemli ölçüde arttıracak başat bir konum sağlamaktadır. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan garantörlük formülü kapsamında Türkiye'nin Filistin tarafına garantör ülkelerden biri olabileceğini dile getirmiştir. Filistin'e garantör olması durumunda Türkiye hem barış sürecinin sürdürülmesi hem de Filistin'in sahada ihtiyaç duyduğu desteğin sağlanmasına daha büyük katkılarda bulunabilecektir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin aktif ve insani Gazze diplomasisini öne çıkaran temel nitelik insani krize çözümler üretmesinin yanı sıra Filistin-İsrail meselesinde barışın tesisi için insani ve işlevsel bir çerçeve sunabilmesidir. Ancak bu alternatif çerçeve kapsamında geliştirilen mekanizmaların hayata geçirilebilmesine yönelik imkân ve sınırların daha çok tartışılması ve farkındalığın artırılması gerekmektedir. Çalışmanın sonuçları bu amaca katkı sağlamanın yanı sıra insanîyetçilik, uluslararası iş birliği ve çok taraflılık ilkelerinin etkin şekilde işletildiği somut bir insani diplomasi örneği ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, bölgesel ve uluslararası barışın tesisi için başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere diğer aktörlerin insani diplomasi alanında takip edebileceği işlevsel bir çerçevenin geliştirilmesine de fayda sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- ABU SAADA, Mohammed ve Yıldırım Turan (2020). "European-Israeli Military Relations During Israel Regional Wars (2006-2016)", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, 2020, ss.209-32.
- ACAR, Necmettin (2023). "Orta Doğu Güvenlik Mimarisinde Yaşanan Değişimin İsrail Siyasetine Etkileri", **Liberal Düşünce Dergisi**, Cilt:28, Sayı:112, ss.1-20.
- ACER, Yücel (2023). "Filistin-İsrail Barışı için Türkiye'nin Garantörlük Teklifi ve Önemi", **SETA Perspektif**, Sayı:376, www.setav.org (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- ADAM, Philipp (2015). "Turkey: A Viable Peace Broker In The Israeli-Palestinian Conflict?", **Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution**, Cilt:23, Sayı:1, ss.115-140.
- AKPINAR, Pınar (2013). "Turkey's peacebuilding in Somalia: The limits of humanitarian diplomacy", **Turkish Studies**, Cilt:14, Sayı:4, ss.735-757.
- ALTUNIŞIK, Meliha ve Esra Cuhadar (2010). "Turkey's Search for a Third-Party Role in Arab-Israeli Conflicts: A Neutral Facilitator or a Principal Power Mediator?", **Mediterranean Politics**, Cilt:15, Sayı:3, ss.371-392.
- ALTUNIŞIK, Meliha (2022). "Humanitarian diplomacy as Turkey's national role conception and performance: evidence from Somalia and Afghanistan", **Southeast European and Black Sea Studies**, DOI: 10.1080/14683857.2022.2131978.
- AMIR, Merav (2017). "Revisiting politicicide: state annihilation in Israel/Palestine", **Territory, Politics, Governance**, Cilt:5, Sayı:4, ss.368-387.
- ANADOLU AJANSI (17.10.2023). **Türkiye'den İsrail-Filistin konusunda garantörlük** formülü önerisi, <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/turkiyeden-israil-filistin-konusunda-garantorluk-formulu-onerisi/1817496> (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- ARAS, Bülent (2000). "Turkish Foreign Policy And Jerusalem: Toward A Societal Construction Of Foreign Policy", **Arab Studies Quarterly**, Cilt:22, Sayı:4, ss.31-58.
- ARAS, Bülent (2009). **Turkey and the Palestinian Question**, SETA Policy Brief No:27, www.setav.org (Erişim Tarihi:19.01.2024).

- AYKAN, Mahmut Bali (1993). "The Palestinian Question in Turkish Foreign Policy from the 1950s to the 1990s", **International Journal of Middle East Studies**, Cilt:25, Sayı:1, ss.91–110.
- BAKIR, Ali. (17.01.2024). "Turkey's "Guarantor System" for Ending the Gaza War Has Limitations". **Arab Center Washington DC**. <https://arabcenterdc.org/resource/turkeys-guarantor-system-for-ending-the-gaza-war-has-limitations/> (Erişim Tarihi:25.03.2024).
- BBC NEWS TÜRKÇE (13.12.2017). **İslam İşbirliği Teşkilatı: Doğu Kudüs Filistin'in başkentidir**, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42337996#:~:text=%C4%B0stanbul'da%20T%C3%BCrkiye'nin%20daveti,Filistin'i%20tan%C4%B1yoruz%22%20dendi> (Erişim Tarihi:24.03.2024).
- BBC NEWS TÜRKÇE (24.10.2023). **Türkiye'nin İsrail-Filistin sorununun çözümü için önerdiği garantörlük modeli dünyada nasıl algılandı?** <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1dp7gjjro> (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- BELCASTRO, Francesco (2023). **The great powers and the Palestine-Israel issue**. Editörler: Benjamin Houghton ve Kasia Houghton, **China, Russia, and the USA in the Middle East**. Routledge.
- BINDER, Andrea ve Claudia Meier (2011). "Opportunity knocks: Why non-Western donors enter humanitarianism and how to make the best of it", **International Review of the Red Cross**, Cilt:93, Sayı:884, ss.1135–49.
- BLOOMBERG HT (09.10.2023). **AB Filistin'e kalkınma yardımı ödemelerini askıya aldı** <https://www.bloomberght.com/ab-filistin-e-kalkinma-yardimi-odemele-rini-askiya-aldi-2339801> (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- BULUT, Seher (21.11.2023). "7 Ekim Sonrasında Türkiye'nin Gazze Diplomasisi", **ORSAM**, <https://www.orsam.org.tr/tr/7-ekim-sonrasinda-turkiyenin-gazze-diplomasisi/>. (Erişim Tarihi:25.03.2024).
- COOPER, Andrew (2013). "The Changing Nature of Diplomacy", içinde Andrew F. Cooper, Jorge Heine, ve Ramesh Thakur (Ed.), **The Oxford Handbook of Modern Diplomacy** (ss. 33-54), Oxford University Press, UK.
- CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI (2020). **Yüzyılın İşgali Tek Taraflı Planların Gölgesinde: Filistin**, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI (25.10.2023). **Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Bölgede etkili tüm aktörlerin yer alacağı bir ‘Uluslararası Filistin-İsrail Barış Konferansı’ düzenlenmesini öneriyoruz”**, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-bolgede-etkili-tum-aktorerin-yer-alacagi-bir-uluslararasi-filistin-israil-baris-konferansi-duzenlenmesini-oneriyoruz> (Erişim Tarihi:19.01.2024).

ÇINKARA, Gökhan ve Batu Coşkun (2023). “Mapping the Genesis of the Abraham Accords Elite Preferences, Rising Nationalism, and the Quest for Political Stability”, **Insight Turkey**, Cilt:25, Sayı:2, 63-76.

DAOUDI, Hanna ve Raja Khalidi (2008). “The Palestinian War-Torn Economy: Aid, Development and State Formation”, **A Contrario**, Cilt:5, Sayı:1, ss.23-36.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001). **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul.

DAVUTOĞLU, Ahmet (2012). “**Principles of Turkish foreign policy and regional political structuring**”, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1336135395-4.Principles_of_Turkish_Foreign_Policy_and_Regional_Political_Structuring_by_Ahmet_Davutoglu.pdf (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

DAVUTOĞLU, Ahmet (2013). “Turkey’s humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects”, **Nationalities Papers**, Cilt:41, Sayı:6, ss.865–870.

DAĞCI, Kenan ve Elif Sak. (2016). “AB'nin Dış Politikası Açısından Filistin-İsrail Sorununa Temel Yaklaşımı ve Araçları: Deklarasyonlar Ve Ekonomik Yardımlar”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:10,ss.9-30.

DE LAURI, Antonio (2018). “Humanitarian diplomacy: A new research” agenda”, **Cambridge Market Insights Brief 4** <https://www.cmi.no/publications/6536-humanitarian-diplomacy-a-new-research-agenda> (Erişim Tarihi:19.01.2024).

EGELAND, Jan (2013). “Humanitarian Diplomacy”, içinde Andrew F. Cooper, Jorge Heine, ve Ramesh Thakur (Ed.), **The Oxford Handbook of Modern Diplomacy** (ss. 353-369), Oxford University Press, UK.

DEİK (2017). **Filistin Ülke Bülteni**, <https://www.deik.org.tr/uploads/filistin-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf> (Erişim Tarihi:19.01.2024).

- DOBROWOLSKA-POLAK, Joanna (2014). "Humanitarian Diplomacy of the European Union", **Open Europe: Cultural Dialogue Across Borders**, Cilt:5, ss.115-126.
- DOĞAN, Soner ve Mesut Özcan (2023). "İsrail-Filistin Sorununa Bir Çözüm Önerisi: Türkiye'nin Garantörlük Teklifi", **ORSAM**, <https://www.orsam.org.tr/tr/israil-filistin-sorununa-bir-cozum-onerisi-turkiyenin-garantorluk-teklifi/>. (Erişim Tarihi:25.03.2024).
- DURAN, Burhanettin (2023). "Filistin Sorunu ve Türkiye'nin Rolü", **Kriter**, Cilt:8,Sayı:84,ss.6-8.
- DÜLGER, Kenan (2017). "Etkinliği Giderek Artan Yeni Bir Kavram Olarak İnsani Diplomasi Ve Bu Alanda Örnek Teşkil Eden Türkiye'nin İnsani Diplomasi Anlayışı", **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2,ss.1-20.
- ERTEM, Helin Sarı (2019). "Filistin'in Sosyo-Ekonomik Sorunlarının Giderilmesinde Türkiye'nin İmkân ve Sınırları", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, ss.133-168.
- FRAIHAT, Ibrahim ve Basem Ezbidi (2023). "The Lasting Impact of Trump's 'Deal of the Century' on the Question of Palestine", **Middle East Critique**, DOI:10.1080/19436149.2023.2261082.
- GILLEY, Bruce (2015). "Turkey, Middle Powers, and the New Humanitarianism", **Perceptions**, Cilt:20, Sayı:1, ss.37-58.
- GÜRKAYNAK, Esra (2007). "Turkey As A Third Party In Israeli-Palestinian Conflict: Assessment and Reflections", **Perceptions**, Cilt:Bahar, ss.89-108.
- HALE, William (2009). "Turkey and the Middle East in the 'New Era'", **Insight Turkey**, Cilt:11, Sayı:3, ss.143-159.
- HAŞIMI, Cemalettin (2014). "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation". **Insight Turkey**, Cilt:16, Sayı:1, ss.127-145.
- INDEPENDENT TÜRKÇE (31.01.2024). **Mısır ile Katar arabuluculuğu, Gazze'de ateşkes konusunda anlaşmaya yakın mı?**, <https://www.indyturk.com/node/694911/d%C3%BCnya/m%C4%B1s%C4%B1r-ile-katar-arabuluculu%C4%9Fu-gazgede-ate%C5%9Fkes-konusunda-anla%C5%9Fmaya-yak%C4%B1n-m%C4%B1>. (Erişim Tarihi:25.03.2024).

- IŞIKSAL, Hüseyin (2024). "The Palestinian-Israeli Conflict and the Requirements of a Guarantorship Model", **Sam Papers No. 25**, Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM).
- KALIN, İbrahim (2011). "Turkish Foreign Policy: Framework, values, and mechanisms", **International Journal**, Cilt:67, Sayı:1, ss 7-21.
- KOCABIYIK, Hasan (2019). "Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye", **Avrasya Etüdleri**, Cilt:55, Sayı:1, ss.163-196.
- KOÇ, Engin (2020). "İran Ve Suudi Arabistan Rekabetinin İsrail Ve Filistin Sorunu Üzerinden Analizi", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, ss.233-263.
- KÖSEBALABAN, Hasan (2010). "The Crisis In Turkish-Israeli Relations: What Is Its Strategic Significance?", **Middle East Policy**, Cilt:17, Sayı:3, ss.36-50.
- KUBICEK, Paul (2022). "Contrasting theoretical approaches to Turkish foreign policy", **Turkish Studies**, Cilt:23, Sayı:5, ss.645-658.
- LANGAN, Mark (2017). "Virtuous Power Turkey in Sub-Saharan Africa: The 'Neo-Ottoman' Challenge to the European Union", **Third World Quarterly**, Cilt:38, Sayı:6, ss.1399-1414.
- LE MORE, Anne (2008). **International Assistance to the Palestinians After Oslo: Political Guilt, Wasted Money**. Taylor & Francis.
- MANNA, Adel (2013). "The Palestinian Nakba and its Continuous Repercussions", **Israel Studies**, Cilt:18, Sayı:2, ss.86-99.
- MENGÜASLAN, Hikmet (2023). "Turkish Aid Allocation in Turbulent Times: Changes and Continuities in Turkish Aid Modality", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 25.Özel Sayı, ss.135-160.
- MINEAR, Larry ve Hazel Smith (Editörler) (2007). **Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft**, United Nations Press, Tokyo.
- MORAG, Nadav (2001). "Water, Geopolitics and State Building: The Case of Israel", **Middle Eastern Studies**, Cilt:37, Sayı:3, ss.179-198.
- NEWMAN, Daniel (2002). "The geopolitics of peacemaking in Israel-Palestine", **Political Geography**, Cilt:21, Sayı:5, ss.629-646.

- OECD/DAC (2010). **DAC Statistical Reporting Directives** www.oecd.org/dataoecd/28/62/38429349.pdf (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- OECD. **Aid by Sector and donor**. https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=Table5, (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- OMİDİ, Ali (2021). The Evolutionary Feature of Turkey's Soft Power in the Middle East, 2011-2020. **Insight Turkey**, 23 (4). 11-25.
- PERTILE Marco ve Sondra Faccio (2020). "What we talk about when we talk about Jerusalem: The duty of non-recognition and the prospects for peace after the US embassy's relocation to the Holy City", **Leiden Journal of International Law**, Cilt:33, Sayı:3, ss.621-647.
- PRESSMAN, Jeremy (2003). "The Second Intifada: Background and Causes of the Israeli-Palestinian Conflict", **Journal of Conflict Studies**, Cilt:23, Sayı:2, ss.114-141.
- QUADIR, Fahimul (2013). "Rising Donors and the New Narrative of 'South-South' Cooperation: what prospects for changing the landscape of development assistance programmes?", **Third World Quarterly**, Cilt:34, Sayı:2, ss.321-338.
- ROY, Sara (1999). "De-development Revisited: Palestinian Economy and Society Since Oslo", **Journal of Palestine Studies**, Cilt:28, Sayı:3, ss.64-82.
- RÉGNIER, Philippe (2011). "The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition", **International Review of the Red Cross**, Cilt:93, Sayı:884, ss.1211-1237.
- SABUNCU, Ömer (2021). "Hz. Ömer Döneminde (634-644) Beytülmağdis'in Fethi ve İskân", **Journal of Islamic Jerusalem Studies**, Cilt:21, Sayı:3, ss. 335-352.
- SANDER, Oral (2008). **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme**, İmge Yayınları, Ankara.
- SELA, Avraham ve Moshe Ma'oz (1997). **The PLO and Israel from Armed Conflict to Political Solution, 1964- 1994**, St. Martin's Press, New York.
- SHARP, Jeremy (2022). **US Foreign Aid to Israel**. Washington DC: Congressional Research Service.
- SHLAIM, Avi (2019). "The Rise and Fall of the Oslo Peace Process" içinde Louise Fawcett (editör), **International Relations of the Middle East** (ss.285-303), Oxford University Press, Oxford.

- ŞEYŞANE, Volkan ve Görkem Tanriverdi-Şeyşane (2022). "States as 'Humanitarians': The Turkish Brand of Humanitarian Diplomacy", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, ss.153-178.
- TANK, Pınar (2015). **Turkey As a Humanitarian Actor: The Critical Cases Of Somalia And Syria**. Norwegian Peacebuilding Resource Centre.
- TARTIR, Ala'a (2015). "Contentious Economics in Occupied Palestine", içinde Fawaz Gerges (Editor), **Contentious Politics in the Middle East**, Palgrave Macmillan, New York.
- T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI (27.10.2023). **İnsani, Siyasi ve Askeri Varlığımızla Filistin Tarafının Garantörlerinden Biri Olmaya Hazırız** <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/149864/-insani-siyasi-ve-asker-varligimizla-filistin-tarafinin-garantorlerinden-biri-olmaya-haziriz> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).
- TEKİN, Segâh (2023). "Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi: Latin Amerika Ve Karayiplerle İlişkiler", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı, ss.124-35.
- TELCİ, İsmail Numan (2023). "Bölgesel Barış ve İstikrarın Temininde Türkiye'nin Gazze Diplomasisi", **Ortadoğu Analiz**, Cilt:14,Sayı:131,ss.8-11.
- TIME (06.01.2024). **How Experts Believe Starvation Is Being Utilized in Gaza** <https://time.com/6552740/gaza-israel-starvation-hunger/> (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- TİKA. **TİKA Kalkınma Yardımları Raporları**, https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/lis-te/turkiye-kalkinma_yardimlari_raporlari-24?page=1 (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- TOBB-BIS (2006). **Baris İcin Sanayi Girisimi: Kavramsal Cerceve**, TEPAV, Ankara.
- TRT HABER (22.12.2023). **BMGK'den Gazze için "acil adım atılması" kararı** <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bmgkden-gazze-icin-acil-adim-atilmasi-karari-823090.html> (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- TURHAN, Yunus (2022). "Turkey as an emerging donor in the development community: The Turkish-type Development Assistance Model (TDAM)", **Development Policy Review**, Cilt:40, e12583.

- TÜRK TEN, Ferdi (29.12.2023). **Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan, 2023'te Gazze için yoğun diplomasi**, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-dan-2023te-gazze-icin-yogun-diplomasi/3095320> (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- UNCTAD (2023). **Developments in the economy of the Occupied Palestinian Territory**, https://unctad.org/system/files/official-document/tdbex74d2_en.pdf (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- UNRWA (15.03.2024). **90. Durum Raporu**, <https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-situation-report-90-situation-gaza-strip-and-west-bank-including-east-Jerusalem> (Erişim Tarihi:22.03.2024).
- UZER, Umut (2023). "Guarantorship Model for Palestine: An Alternative Approach to Peace", **SAM Papers**, No. 24. Center for Strategic Research.
- WORLD BANK, **World Development Indicators**, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?contextual=default&end=2022&locations=TR&start=2002&view=chart> (Erişim Tarihi:19.01.2024).
- WOODS, Ngaire (2005). "The shifting politics of foreign aid", **International Affairs**, Cilt:81, Sayı:2, ss.393-409.
- YAVUZ, Hakan (2022). "The motives behind the AKP's foreign policy: neo-Ottomanism and strategic autonomy", **Turkish Studies**, Cilt:23, Sayı:5, ss.659-680.
- YILDIRIM, Elif (2019). "İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisi", **OPUS International Journal of Society Researches**, Cilt:13, Sayı:19, ss.2562-2591.

İSRAİL'İN FİLİSTİN TOPRAKLARINI İŞGALI: GAZZELİLERİN SU HAKKININ İHLAL EDİLMESİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Israel's Occupation of Palestinian Territories: Assessing the Violation of
the Right to Water of Gazans in Terms of International Law

Arş. Gör. Fatih TUNA*

Geliş Tarihi: 14.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 18.03.2024

Öz

Filistinli İslami direniş hareketi Hamas tarafından, Müslüman kadınlara yönelik kabul edilemez saldırıları, Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın kutsiyetine saygısızlık etmesi ve Gazze'yi abluka altına alması nedeniyle İsrail'e karşı 7 Ekim 2023 tarihinde El Aksa Tufanı operasyonu yapılmıştır. İsrail tarafı ise Hamas'ın operasyonuna karşılık olarak Demir Kılıçlar operasyonunu başlatmıştır. Her ne kadar İsrail, operasyonunun amacının Hamas'ın Gazze'deki askeri altyapısı yok etmek olduğunu iddia etmişse de İsraili üst düzey yetkililerin yaptığı açıklamalar Tel Aviv yönetiminin aslında farklı bir amacı olduğunu göstermiştir. İsrail savunma bakanı Yoav Gallant tarafından Filistinliler insan formundaki hayvanlar olarak tanımlanmıştır. İsrail başbakanı Benyamin Netanyahu ise Gazzelileri, eski ahitte adı geçen ve Tanrı'nın İsraililere yok etmesini emrettiği Amalek kavmine benzetmiştir. İsraili üst düzey politika yapımcıların kullanmış olduğu bu ve benzeri ifadeler Tel Aviv yönetiminin Filistinlilere yönelik soykırım amacıyla saldırıda bulunduğu

Abstract

The Al-Aqsa Flood operation was carried out by the Palestinian Islamic resistance movement, Hamas, on October 7, 2023, against Israel due to its unacceptable attacks on Muslim women, disrespect for the sanctity of the Al-Aqsa Mosque in Jerusalem, and the blockade of Gaza. In response to Hamas' operation, the Israeli side launched the Swords of Iron operation. Although Israel claimed that the purpose of the operation was to destroy Hamas' military infrastructure in Gaza, statements made by senior Israeli officials indicated that the Tel Aviv administration had a different purpose. Israeli Defense Minister Yoav Gallant described Palestinians as 'human animals,' while Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu likened the people of Gaza to the tribe of Amalek, mentioned in the Old Testament, whom God commanded the Israelis to destroy. Such statements, among others, indicate that the Tel Aviv administration is conducting a genocidal attack against Palestinians. In addition to making derogatory statements towards Palestinians

* Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi, fatih.tuna5@pa.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7140-9207

işaret etmektedir. İsrail'in Gazze'deki Filistinlilerine yönelik aşağılayıcı söylemlerde bulunmasının yanı sıra bölgeye yönelik tüm hayati malzemeleri kesmesiyle birlikte zaten uzun zamandır devam eden temiz suya erişim sorunu da tekrar dikkatleri çekmiştir. İsrail'in Gazzeli yüzbinlerce masum sivil su hakkında mahrum etmesi ve dolayısıyla Gazzelilerin temiz, içilebilir ve güvenli su kaynaklarına erişmesini engellemesi aynı zamanda insanlığa karşı işlenmiş suç olarak da değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada, uluslararası insancıl hukuk, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası antlaşmalar hukuku kapsamında işgalci İsrail'in Filistinlilerin en temel insan haklarından biri olarak kabul edilen su hakkını nasıl ihlal ettiği incelenecektir

Anahtar Kelimeler: Filistin, İsrail, Gazze, El Aksa Tufanı, Su Hakkı.

in Gaza and cutting off all vital supplies to the region, the long-standing problem of access to clean water has come to the forefront again. Israel's deprivation of the right to water to hundreds of thousands of innocent civilians in Gaza, and therefore preventing Gazans from accessing clean, drinkable, and safe water resources, can also be considered a crime against humanity. This research will examine how Israel violated the Palestinians' right to water, considered one of the most basic human rights, within the scope of international humanitarian law, international human rights law, and international law of treaties.

Key words: Palestine, Israel, Gaza, Al Aqsa Flood, Right to Water

GİRİŞ

7 Ekim 2023 tarihinde Filistinli İslami direniş hareketi Hamas tarafından, Müslüman kadınlara yönelik kabul edilemez saldırıları, Kudüs'teki Mescid-i Akşanın kutsiyetine saygısızlık etmesi ve Gazze'yi abluka altına almasına karşılık olarak İsrail'e yönelik El Aksa Tufanı operasyonu gerçekleştirilmiştir (Sen, 2023). Hamas'ın El Aksa Tufanı operasyonuna karşılık olarak ise İsrail, Hamas'a yönelik savaş ilan ederek Demir Kılıçlar operasyonunu başlatmıştır (Cohen & Gentile, 2023). Her ne kadar İsrail, amacının Gazze'de Hamas'ın askeri yetenek ve altyapısını yıkmak olduğunu iddia etse de giriştiği saldırılar neticesinde çoğunluğu masum ve savunmasız kadın ve çocuklar olmak üzere otuz binden fazla sivil katletmiştir.

Sivilleri katletmekten çekinmediğini gösteren Tel Aviv yönetimi aynı zamanda Gazze'ye yönelik olarak hayati ikmal malzemelerini kestğini tüm dünyaya ilan ederken hava ve kara operasyonlarını da sürdürmekten geri durmamıştır. Uzun yıllardır böylesine bir şiddete tanık olmadıklarını ifade eden Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Mirjana Spoljaric, savaşlarda daima sivillerin en ağır bedeli ödediklerini ve bu sebepten dolayı uluslararası insancıl hukuk bağlamında sivillerin hayatları ve mülklerinin korunması gerektiği çağrısında bulunmuştur (International Committee Of The Red Cross, 2023).

Sivillerin öldürülmesi veya sivillere kötü davranılmasının Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu belirten Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Spoljaric, yine Cenevre Sözleşmesi'ne göre yaralı ve hastalara gerekli tıbbi bakımın yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Masum sivillerin hayatlarını doğrudan etkileyen elektrik hatları ve su sistemi gibi hayati öneme sahip altyapı tesis ve ağlarının hedef alınmasına karşı çıkan Spoljaric, çatışma ve abluka durumlarında bile yetkililer tarafından sivillerin temiz su, gıda ve tıbbi malzemelere erişiminin sağlanması gerektiğini söylemiştir. Son olarak, Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Spoljaric tarafından hastanelerin ve sağlık personelinin hedef alınmaması gerektiği belirtilmiştir (International Committee Of The Red Cross, 2023).

Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Birleşik Krallığın uzun yıllardan beri toprakları ellerinden alınan, temel insan haklarına erişiminden mahrum bırakılan, ve en temel insan haklarından biri olan yaşama hakları bile işgalci İsrail güçleri tarafından elinden alınan Filistinlilerin durumunu tamamiyle görmezden gelerek İsrail'e katı bir şekilde askeri ve diplomatik destek olmaları nedeniyle BM Güvenlik Konseyi'nde Filistinli sivilleri korumaya yönelik herhangi bir karar alınamamıştır. Çatışmaların en başından itibaren İsrail'i Filistin'den üstün bir seviyede konumlandıran bu batılı güçler, içerisinde "ceasefire" (ateşkes) ifadesi geçen tasarıları dahi veto etmiş ve askeri anlamda da İsrail'e milyar dolarlık destekler açıklamının yanı sıra savaş gemilerini de Doğu Akdeniz bölgesine mevzilendirmişlerdir (Bahtic, 2023).

ABD ve Birleşik Krallığın Filistin'in yaşadığı insanlık trajedisine kayıtsız kalarak İsrail'e her platformda koşulsuz destek olmaları nedeniyle BM Güvenlik Konseyi masum sivilleri koruma noktasında bir çıkmaza girmiştir. Bunun üzerine 26 Ekim 2023 tarihinde BM Güvenlik Konseyi yerine BM Genel Kurulu'nda Gazze özelinde İsrail'in hukuksuz bir şekilde işgali altında bulunan Filistin topraklarında yaşanan insanlık trajedisine yönelik olarak bir karar alınabilmiştir (United Nations General Assembly, 2023). Karar tasarısına katkıda bulunan ülkeler arasında Türkiye de bulunmaktadır.

26 Ekim 2023 tarihinde alınan BM Genel Kurulu kararıyla, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesine uygun olacak şekilde uluslararası insancıl hukuka saygı gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Aynı kararda silahlı çatışmalarda çocukların korunmasına ilişkin geçmişte alınmış olan BM Güvenlik Kon-

seyi kararları hatırlatılırken, sivillere yönelik olarak her türlü şiddet içeren eylem kınanmıştır. Büyük yıkım ve ağır sivil kayıplarından endişe duyulduğu belirtilerek, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku uyarınca sivillerin korunması gerektiği vurgulanmıştır. Gazze’de yaşanan facia ve bunun içinde çocukların da bulunduğu Gazze’deki sivillere yönelik olumsuz sonuçları nedeniyle acilen insani yardımın sağlanmasına yönelik kaygılar ifade edilmiştir. BM Genel Sekreteri’nin de söylediği gibi gıda, su, tıbbi malzeme ve yakıt gibi Gazze’deki sivillerin ihtiyaç duyduğu temel insani malzemelerin sağlanması için insani yardım yapılmasına yönelik güçlü bir destek açıklanmıştır (United Nations General Assembly, 2023).

Uluslararası insancıl hukuka göre çatışmaya müdahil olan tüm taraflar hem sivilleri hem de sivillerin mülklerini korumakla yükümlü durumdadır. Bu bağlamda, Uluslararası Kızılhaç Komitesi Orta ve Yakın Doğu Bölge Koordinatörü Fabrizio Carboni tarafından tüm tarafların uluslararası insancıl hukuk altında yükümlülüklerine saygı duyması gerektiği ve bu durumun tartışmaya kapalı olduğu vurgulanmıştır. Carboni tarafından sivillere ve sivillerin mülklerine saygı gösterilmesi ve onların korunması, ihtiyaç sahibi insanların gerek duydukları tedaviye ulaşmalarını sağlamak amacıyla gerek sağlık çalışanlarının gerekse de sağlık tesislerinin korunması ve hayatını kaybedenlere de insan onuruna yakışır bir şekilde muamelede bulunulması yönünde çağrı yapılmıştır (International Committee Of The Red Cross, 2023).

Uzun yıllardan beri Filistin topraklarını işgal etmiş olan İsrail’in Filistinli sivil-lerin birçok evrensel temel insan hakkını ihlal ettiği son derece açıktır. İsrail tarafından gerçekleştirilen bu temel insan hakkı ihlalleri özellikle Tel Aviv yönetiminin gerçekleştirdiği Demir Kılıçlar operasyonu ile birlikte bir kez daha uluslararası toplumun gündemine oturmuştur. İşgalci İsrail yönetimi tarafından yapılan hak ihlallerinin tamamının tek bir çalışmada kapsamlı olarak incelenmesi neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla, bu çalışmada ise uluslararası insancıl hukuk, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası antlaşmalar hukuku kapsamında işgalci İsrail’in Filistinlilerin en temel insan haklarından biri olarak kabul edilen su hakkını nasıl ihlal ettiği incelenecektir.

1. GAZZE'DE TEMİZ SUYA ERİŞİM SORUNU

İsrail'in Gazze'deki Filistinlilere yönelik aşağılayıcı söylemlerde bulunmasının yanı sıra bölgeye yönelik tüm hayati malzemeleri kesmesiyle birlikte zaten uzun zamandır devam eden temiz suya erişim sorunu da tekrar gündeme gelmiştir. İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesiyle birlikte ortaya çıkan su sorununun uzun zamandan beri önemli bir problem oluşturduğu söylenebilir. İsrail tarafından şiddet kullanılarak yerlerinden edilmiş, barınma hakları ihlal edilmiş olan Filistinliler Gazze'ye itilerek burada yaşamlarına devam etmişlerdir. İsrail'in bu zorla yerinden etme politikaları yüzünden Gazze'de yaşayan Filistinli nüfus giderek artmış ve Gazze kilometrekareye düşen insan sayısı bakımından dünyanın en yoğun nüfusuna sahip yerlerinden biri haline gelmiştir (The Economist, 2023). İsrail'in şiddet politikası nedeniyle ortaya çıkan bu yoğun nüfus dolayısıyla Gazze'de temiz ve içilebilir suya erişim noktasında Filistinliler sorunlar yaşamaktadır.

BM Genel Kurulu'na İnsan Hakları Yüksek Komiseri tarafından sunulan ilgili rapora göre Gazze'deki mevcut su kaynakları Filistinli nüfus için oldukça yetersiz durumdadır. Dünya Bankası verilerine göre ise 2005 yılından beri Gazze'deki su rezervi kriz seviyesinde bulunmaktadır (World Bank Group, 2018). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından yapılan bir hesaplama göre ise Gazze'deki Filistinli nüfusun yalnızca yüzde 10'u temiz ve içilebilir su kaynaklarına ulaşabilmektedir (UNICEF, 2023). Bununla birlikte, Gazze nüfusunun yaklaşık olarak yarısını oluşturan bir milyon Filistinlinin temiz suya erişim ve atık sularının sağlıklı bir şekilde yönetimi için yardıma ihtiyacı bulunduğu değerlendirilmektedir. Yakın Doğu'daki Filistinli Mülteciler Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) tarafından ise Gazze nüfusunun yüzde 95'inin temiz suya erişemediği ifade edilmektedir (UNRWA, 2023).

İsrail'in Gazze'ye verilen temiz ve içilebilir suyu da kesmesiyle birlikte Filistinli halk kendi imkânlarıyla kuyular kazarak su kaynakları oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak bu kaynaklar da büyük oranda deniz suyu veya kanalizasyon sularıyla karıştığı için hayati sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Birçok uluslararası kuruluş tarafından da belirtildiği gibi Gazze'de yaşanan suya erişim probleminin çözülebilmesi için Gazze'nin içme suyu ve kanalizasyon sistemlerinin büyük oranda yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Bu altyapı inşaat faaliyeti için ise yüklü miktarda demir ve çimentoya ihtiyaç duyulmaktadır. İsrail ise bu çimento ve demirin aynı

zamanda askeri amaçla kullanılabileceğini iddia ederek adı geçen malzemelerin Gazze'ye tedarik edilmesini sınırlandırmaktadır (United Nations Human Rights Council, 2021). İsrail yönetimi, ilgili malzemelerin Gazze'ye girişini sınırlandırmak amacıyla süreli ithalat izni sistemini suistimal etmektedir. Gazzelilerin ihtiyacı olan temiz içme suyuna erişimin sağlanması için gerekli demir ve çimento gibi inşaat malzemelerinin tedarik edilmesi amacıyla bir yıllık süre tanıyan İsrail, ilgili malzemeler Gazze dışarısından temin edilse dahi bu malzemelerin Gazze'ye girişini uzun süreler boyunca bekleterek bir yıllık ithalat izin süresinin dolmasına ve böylelikle Gazze'nin ihtiyaç duyduğu altyapı malzemelerinin tedarik edilmesinin engellenmesine neden olmaktadır.

İsrail'in engellemelerinin sonucu olarak mevcut durumda Gazze'de teknolojik olarak yetersiz bir su ve kanalizasyon sistemi bulunmaktadır. Boruların eskimiş olması nedeniyle temiz suyu sızdırması, İsrail'in sivil hedefleri de ayırt etmeksizin saldırarak altyapıya zarar vermesi, Gazze'nin altyapısının ve doğal kaynaklarının kaldırabileceğinden çok daha fazla nüfusa ev sahipliği yapması gibi büyük oranda İsrail işgalinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle Gazze'deki Filistinli halk temiz suya erişim konusunda önemli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

İsrail tarafından Gazze'ye verilen elektriğin sınırlandırılması ise yine temiz suya erişim konusunda Filistinlilerin yaşadığı zorlukların bir başka sebebi olarak görülebilir. İsrail, Hamas tarafından gerçekleştirilen El Aksa Tufanı operasyonunun ardından Gazze için elektrik üreten santrale yakıt vermeyi kestiğini ilan etmiştir (Human Rights Watch, 2023). Ancak İsrail zaten Gazzeliler için insani standartlarda ihtiyaç duyulan elektriği daha öncesinde de sağlamamaktaydı. 2021 yılında Gazzeliler günde ortalama olarak sadece 13 saat elektriğe erişebilmekteydi (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, n.d.). Yaklaşık olarak günün yarısında elektriğe erişememek ise Gazzelileri sulama, kanalizasyon, arıtma, içme suyu ve sağlık için ihtiyaç duydukları temiz suya erişim noktasında zaten strese sokuyordu. Elektriğin İsrail tarafından kısıtlanması nedeniyle ise arıtma sistemleri çalışmamakta ve bu durum Gazze'de halk sağlığı açısından hayati tehlikeler oluşturmaktaydı. Gazze'de yaşanan su sorunu yalnızca sivillerin su erişiminde problemler yaşamasında sınırlı kalmamakta, aynı zamanda suyun kirlenmesi nedeniyle ortaya çıkan hastalıklar ve yoğun nüfus nedeniyle yaşanabilecek salgınlar gibi çeşitli sağlık risklerini de beraberinde getirmektedir.

İsrail'in, El Aksa Tufanı operasyonunun ardından Gazze'de elektrik üreten santrallere yakıt ikmalini kesmesiyle birlikte elektrikle çalışan su arıtma tesisleri ve sulama sistemleri hizmet veremez hale gelerek Gazze'deki sivillerin temiz suya erişimini daha da imkânsız hale getirmiştir. UNRWA Genel Komiseri Philippe Lazarini ise Gazze'deki durumu bir ölüm kalım meselesi olarak tanımlarken Gazze'de su kuyularından kirli su içmek zorunda kalan iki milyondan fazla Filistinlinin temiz suya erişiminin sağlanması için Gazze'ye elektrik verilmesinin bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir (UNRWA, 2023).

İsrail işgali nedeniyle ortaya çıkan bir başka sorun ise Gazze'deki Filistinlilerin kullandığı suyun uluslararası standartlardaki hijyen kalite değerlerinin altında kalmış olmasıdır. Gazze'deki içme ve temizlik gibi amaçlarla kullanılan su düşük kalite standartlarına sahiptir ve insanların kullanımı için riskler barındırmaktadır. İsrail'in işgal politikaları, sivilleri ve sivillerin kullandığı su kanalları, içme su boru hatları ve arıtma sistemleri gibi altyapı tesislerini askeri güçleriyle hedef alması, suyun arıtılması ve aktarılması için gerekli elektriğin üretilmesi için ihtiyaç duyulan yakıtı vermemesi gibi Gazze'deki içme suyuna erişimi önemli ölçüde etkileyen yaklaşım ve uygulamalar nedeniyle Gazze'deki hane halkının yüzde 90'ından fazlası sağlık ve temizlik kalite standartları açısından yetersiz içme suyu kullanmak zorunda kalmaktadır (Relief Web, 2021).

İsrail işgali nedeniyle suya erişim noktasında ciddi zorluklarla karşılaşan Gazze'deki siviller, deniz kenarına yakın bölgelerden kendi açtıkları kuyular vasıtasıyla suya erişmeye çalışmaktadır. Bu durum ise kuyular vasıtasıyla yer altı sularının yoğun şekilde kullanılmasına sebep olmakta, yağış miktarıyla yer altı suları yeterli ölçüde yenilenememekte ve dolayısıyla yer altı sularına tuzlu ve kirli deniz suyu da karışmaktadır. İsrail'in işgal uygulamaları, sivil altyapı tesislerine ayırım gözetmeksizin saldırılar düzenlemesi, elektrik üretim tesislerinin çalışmasını kısıtlaması gibi nedenlerden dolayı atık su ve kanalizasyon arıtma tesisleri yetersiz elektrik sebebiyle çalışmamaktadır. Bu problemten dolayı, kanalizasyon sistemindeki atık suları doğrudan denize boşaltılmakta ve deniz akıntısının yanı sıra dalgalarla birlikte kirli su tekrar Gazze sahillerine doğru vurmaktadır. Sonuç olarak, Filistinli yetkililer tarafından Gazze sahil sularının yaklaşık olarak yüzde 75'inin kirli olduğu açıklanmıştır (United Nations, 2019).

Oslo Antlaşmalarına göre İsrail'in temiz içme suyunu Filistin'e tedarik etmesi gerekmektedir. İsrail'in Oslo Antlaşmalarına göre yıllık olarak 5 milyon metreküp

temiz ve içilebilir suyu Gazze'ye gönderme yükümlülüğü bulunmaktadır (THE ISRAELI-PALESTINIAN INTERIM AGREEMENT-Annex III, 1995). Ancak, işgalci İsrail yönetimi tarafından bu uluslararası antlaşmalarla kabul edilmiş olan yükümlülük de suistimal edilmektedir. İsrail, tedarik etmesi gereken suyu eski ve tamarata ihtiyaç duyulan bir su kanalıyla verirken bu kanaldan geçen su, kirli yer altı sularıyla karışmakta ve içilemez hale gelmektedir.

Öte yandan, İsrail'in en temel insan haklarından biri olan temiz içme suyuna erişim hakkını Gazzelilerin aleyhine olacak şekilde ihlal etmesi Filistinlilerin yaşadığı birçok farklı sağlık sorununu da beraberinde getirmektedir. Yeterli miktarda suya erişemeyen Gazzeli çiftçiler ürün verimini artırmak amacıyla yoğun miktarda kimyasal gübre ve zirai ilaç kullanmak zorunda kalmaktadır (UN Environment Programme, 2020). Yoğun miktarda zirai ilaç ve kimyasal gübre kullanımının yanı sıra atık sularının da insanların su içmek için açmak zorunda kaldığı kuyu sularına karışmasıyla birlikte kuyulardan çıkarılan suyun kalitesi de dikkat çekici bir şekilde düşmüştür.

Gazze'deki su kuyularının yaklaşık olarak yüzde 80'inde nitrat ve klorür miktarlarının Dünya Sağlık Örgütü standartlarının çok daha üzerinde olduğu görülmüştür (UN Environment Programme, 2020). İçme suyu kuyularındaki yoğun nitrat miktarı Gazzeli çocukların büyüüp gelişmelerini engellemekte ve beyin gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Aynı şekilde yoğun nitrat çeşitli cilt hastalıklarına sebebiyet vermekte, hamile kadınların sağlığını olumsuz etkilemekte ve kanser riskini artırmaktadır. Gazzeli çocukların hastalıklarının yaklaşık olarak dörtte biri temiz olmayan içme suyuyla ilintilidir (UN Environment Programme, 2020). Temiz suyun oldukça düşük kalitede olması, bununla ilgili olan hijyen problemleri, ve atık ve kanalizasyon sularının arıtılmaması gibi temel olarak İsrail işgalinden kaynaklanan sorunlar gelecekte de Gazze'de yeni sağlık sorunlarının ve salgın hastalıkların çıkmasına sebep olabilecektir.

2. İSRAİL'İN SU HAKKI İHLALİNİN ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Gazze'nin işgal edilmiş topraklar statüsüne sahip olup olmadığına ilişkin olarak literatürde çeşitli tartışmalar bulunmaktadır (Sassoli, 2023). İsrail ordusu 2005 yılında askerlerini Gazze topraklarından çekmiştir (Peters, 2010). Ancak, İsrail ordusu tarafından Gazze'nin karadan, havadan ve denizden ablukası devam

etmektedir. İsrail'in 2005 yılında askerlerini Gazze topraklarından çekmiş olsa bile Gazze'de hala yoğun bir şekilde etkisini sürdürmesi nedeniyle işgalci bir güç konumunda olduğu açıktır. Uluslararası hukuka göre, işgal sırasında bile işgalci tarafın işgal altında bulunan sivillerin haklarını koruması gerekmektedir. Benzer şekilde, İsrail Dışişleri Bakanlığı tarafından 2009 yılında Gazze'de İsrail tarafından gerçekleştirilen askeri operasyonlara ilişkin olarak hazırlanan bir raporda da İsrail'in Gazze'deki askeri operasyonlarında hem uluslararası hem de uluslararası olmayan silahlı çatışma kurallarını uyguladığı ifade edilmiştir (Israeli Ministry of Foreign Affairs, 2009).

Gazze, Batı Şeria ve Doğu Kudüs İsrail tarafında işgal edilmiş Filistin toprakları olarak kabul edilmektedir. İşgal edilmiş Filistin topraklarında uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuka uyulması gerekmektedir (UN Human Right Council, 2017). Dolayısıyla, işgalci taraf olan İsrail Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin şartları uyarınca sivilleri korumakla yükümlü hale gelmektedir. Dördüncü Cenevre Sözleşmesi, harp zamanında sivillerin korunmasına ilişkin bir uluslararası sözleşmedir. Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin özellikle üçüncü kısmında (madde 24-141) düzenlenmiş olan hükümlerde sivillerin ne şekilde korunması gerektiği ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir (Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 1949).

Uluslararası insancıl hukuk işgal ve silahlı çatışma hali gibi durumları düzenlediğinden dolayı Gazze de dahil olmak üzere işgal altındaki Filistin topraklarında uygulanabilir konumdadır. Uluslararası insancıl hukuka göre işgalci taraf işgal ettiği topraklarda kamu düzenini sağlamakla, işgal altındaki topraklarda uygulanan hukuk kurallarına saygı göstermekle ve sivillerin hayatlarını insan onuruna uygun bir şekilde devam ettirmeleri için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür (Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land., 1907). Bu bağlamda, işgalci taraf işgal ettiği topraklarda uygulanabilir olan tüm uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuk kurallarına uymalıdır (Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), 2005). Benzer bir şekilde, işgal altındaki topraklarda yaşayan insanların sağlıklarının korunması ve insan onuruna yaraşır bir şekilde temizlik ve hijyenlerinin sağlanması da işgalci tarafın yerine getirmesi gereken yü-

kümlülükler arasındadır (Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 1949).

Uluslararası insancıl hukuka göre işgal altındaki topraklarda bulunan özel mülkün yanı sıra taşınır ve taşınmaz tüm kamu mallarının da korunması gerekmektedir (Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land., 1907). Su kaynakları gibi doğal kaynaklar taşınmaz kamu malı olarak değerlendirildiğinden dolayı işgalci tarafın su kaynaklarını koruma altına alması ve bu kaynakların kullanımını ve üzerindeki irtifak hakkını uluslararası insancıl hukuka uygun olacak şekilde sağlaması gerekmektedir (UN Human Right Council , 2017). Su kanalları, arıtma tesisleri ve kanalizasyon boru hatları gibi altyapı tesisleri de taşınmaz kamu malı kategorisinde değerlendirilmektedir. İşgalci taraf işgal ettiği topraklarda bulunan tüm bu doğal kaynaklara, kamu mallarına ve özel mülklere zarar verilmesini engellemekle yükümlüdür. Bahsi geçen tüm doğal kaynak, kamu malı veya özel mülklerin işgalci güç tarafından geniş kapsamlı bir şekilde zarara uğratılması Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin ihlalini ve bu sebeple doğrudan savaş suçu teşkil etmektedir (UN General Assembly, 1998)

Uluslararası insancıl hukuka göre sivil nüfusun işgalci güç tarafından zorla başka topraklara nakledilmesine ve nüfus mühendisliği nedeniyle su da dâhil olmak üzere bölgedeki doğal kaynakların yoğun şekilde kullanılmasına izin verilmemektedir (Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 1949). Yine su gibi gerek insan hayatının gerekse de doğal hayatın sürdürülmesi için hayati öneme sahip doğal kaynakların korunması açısından da çatışmacı taraflar yükümlü tutulmaktadır.

Su hakkı hem Filistin Otoritesi hem de İsrail'in taraf olduğu 1966'da BM Genel Kurulu'nca kabul edilip 1976 yılında yürürlüğe giren BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 11. maddesi, yine BM Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilen Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nin 14. maddesi ve yine 2006 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 28. maddesiyle güvence altına alınmış olan bir haktır (Office of the High Commissioner for Human Rights, 2003). Aynı şekilde, BM Genel Kurulu tarafından su hakkının, yaşam hakkı ve tüm diğer insan haklarından faydalanmak için asıl gerekli

olan hak olduğu vurgulanmaktadır (UN General Assembly, 2016). Su hakkı doğrudan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile ek protokollerinde düzenlenmemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ise su hakkına ilişkin davaları adı geçen sözleşmenin 8. maddesi kapsamında içtihat yoluyla ele alabilmektedir (Braig, 2018).

Bir anlamda su hakkı, insan onuruna ve sağlığına uygun kaliteye sahip temiz su kaynaklarının, kullanılabilir ve ulaşılabilir durumda olmasını ifade etmektedir (Office of the High Commissioner for Human Rights, 2003). Devletler herhangi bir şekilde dil, din, ırk, cinsiyet gibi ayırım gözetmeksizin su hakkına saygı gösterme ve bu hakkı korumayla yükümlüdürler (UN General Assembly, 2010). Bir başka ifadeyle, devletler su hakkını ihlal edebilecek davranışlardan kaçınmalı ve su hakkını suistimal eden kişi veya gruplara yönelik uygun tedbirleri almalıdır. Buna ek olarak, devletlerin su hakkından yararlanılmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. Benzer şekilde, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi tarafından BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin şartları uyarınca su hakkına ilişkin olarak bir takım asgari yükümlülükler belirlenmiştir. Asgari düzeyde ihtiyaç duyulan suya erişimin sağlanması; hiçbir şekilde ayrımcılık yapılmaksızın suya, su ile ilgili tesis ve hizmetlere erişim hakkının güvence altına alınması; yeterli miktarda, düzenli ve güvenli bir şekilde su sağlayan tesis ve hizmetlere fiziksel erişimin sağlanması; su kaynağına fiziksel olarak erişen kişilerin can güvenliğinin koruma altına alınması; herkesin kullanılabilir tüm su tesisleri ve su hizmetlerinden adil bir şekilde faydalanmasının sağlanması BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi tarafından belirtilen asgari yükümlülüklerin arasında bulunmaktadır (Office of the High Commissioner for Human Rights, 2003).

Kendi kaderini tayin hakkı BM Antlaşması'nın yanı sıra BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme gibi insan hakları alanında yapılmış uluslararası sözleşmelerde de açıkça ortaya konulmuştur. Benzer bir şekilde, Uluslararası Adalet Divanı tarafından da açıkça vurgulandığı gibi kendi kaderini tayin hakkı modern uluslararası hukukun asli ilkelerinden bir tanesi konumundadır (Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia), 1995). İnsanların kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla özgür bir şekilde kendi doğal kaynaklarını kullanabilmesi de kendi kaderini tayin hakkının bir parçasıdır. Su ise bu noktada bahsedilen doğal kaynak-

ların en hayati seviyede olanıdır. Dolayısıyla, su hakkının aynı zamanda uluslararası antlaşmalar ve Uluslararası Adalet Divanı tarafından güvence altına alınmış olan kendi kaderini tayin hakkının bir parçası olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır.

3. İSRAİL'İN ULUSLARARASI HUKUKA GÖRE SORUMLULUĞU

İsrail, işgal altındaki Filistin topraklarının bir parçası olan Gazze'yi karadan, denizden ve havadan abluka altına alarak kuşatmıştır. İsraili üst düzey yetkililer tarafından Gazzelilerin insan formunda hayvan (human animal) olduğu söylenmiştir (Middle East Eye, 2023). İsrail, Gazze'ye verilen yakıt, elektrik, gıda ve suyu kestiğini açıklamıştır (Jankowicz, 2023). İşgalci İsrail'in neden olduğu bu durum, Gazzelilerin aşırı derecede açlık çekmesine ve Gazze'de beslenme yetersizliğine neden olmaktadır. Dolayısıyla, İsrail'in Gazzeli sivilleri bir savaş yöntemi olarak bırakmayı tercih ettiği ifade edilebilir. Bir savaş yöntemi olarak sivil nüfusu açlığa terk etmek ise uluslararası insancıl hukukun bir başka yönden ihlal edilmesidir (Customary International Humanitarian Law, n.d.). Ek olarak, İsrail'in bilerek, isteyerek ve kasıtlı olarak gıda, tıbbi malzeme, ve su gibi hayatlarını sürdürdürebilmeleri açısından olmazsa olmaz olan ihtiyaçlarından Gazzelileri mahrum bırakması savaş suçudur (UN General Assembly, 1998).

Uluslararası insancıl hukuka göre, işgalci taraf işgal ettiği topraklardaki sivililerin refahının korunması açısından bir takım katı ve bağlayıcı kurallara uymakla yükümlü hale gelmektedir. Bu bağlamda, Gazze'de işgalci taraf olan İsrail, Filistinlilerin temiz, güvenli ve içilebilir su kaynaklarına erişim gibi temel insani ihtiyaçlarının karşılanması ve Gazze halkının refahının sağlanmasıyla uluslararası hukukça sorumludur (Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 1949). İsrail tarafının, Gazzelilerin su kaynaklarına ve dolayısıyla su hakkına erişimini engelleyen veya kısıtlayan tüm eylemleri uluslararası insancıl hukukun ihlal edilmesidir.

İsrail'in, Hamas tarafından gerçekleştirilen El Aksa Tufanı operasyonuna karşılık olarak tüm Gazze halkının su hakkına erişimini engellemesi ise uluslararası insancıl hukuk tarafından yasaklanmış olan toplu cezalandırma örneğini teşkil etmektedir (Customary International Humanitarian Law, n.d.). Buna ek olarak, İsrail'in Gazzeli yüzbinlerce masum sivil su hakkından mahrum etmesi ve dolayısıyla Gazzelilerin temiz, içilebilir ve güvenli su kaynaklarına erişmesini engellemesi aynı zamanda insanlığa karşı işlenmiş suç olarak değerlendirilebilmektedir. Kasıtlı

olarak bir insan topluluğunun su hakkına erişiminin engellenmesine ilişkin olarak bu durumun bir insan topluluğunu yok etmeye yönelik bir suç olarak yorumlandığı durumlar da mevcuttur (Situation in Darfur, Sudan, In the Case of the Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir , 2009). Çatışma, savaş ve benzeri durumlarda su gibi doğal kaynaklara yönelik işlenen suçlar “Ecocide” olarak nitelendirilmektedir (Lindgren, 2018). Dolayısıyla, İsrail uluslararası hukuk bağlamında “Ecocide” suçundan da sorumlu tutulabilir konumdadır.

Gazze de dâhil olmak üzere Filistin topraklarını işgal eden İsrail'in gerek uluslararası insancıl hukuk gerekse de Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'ne uygun hareket ederek işgal altında yaşayan Gazzelilerin insan haklarına saygı göstermesi ve Gazzeli sivillerin insani ihtiyaçlarının karşılanmasına izin vermesi gerekmektedir (International Court of Justice, 2004). Temiz, içilebilir ve güvenli suya erişimi de kapsayan su hakkı en temel insan haklarından biridir. İsrail ise işgal ettiği Gazze'de sivillerin temiz, içilebilir ve güvenli suya erişimini engellemek suretiyle suyu çatışma durumunda sivil halkı cezalandırıcı bir araç olarak kullanarak uluslararası insancıl hukuku ve Gazzeli sivillerin insan haklarını ihlal etmektedir.

İşgalci İsrail'in sivillere yönelik insani yardım faaliyetlerini de kasıtlı olarak engellemesi ve kısıtlaması ise yine su hakkıyla ilişkili olarak Gazzelilerin uluslararası hukukça güvence altına alınmış haklarının bir başka açıdan ihlalidir. Çatışmanın taraflarından biri olan İsrail'in Gazze'deki sivillerin yaşadığı zorluklar ve su da dahil olmak üzere temel ihtiyaç malzemelerine erişimde yaşadıkları güçlüklerin hafifletilmesi için bölgeye insani yardımın ulaştırılmasına izin vermesi gerekirken bu sorumluluğunu yerine getirmemektedir. Çatışma ve benzeri durumlardan olumsuz etkilenen sivillere yönelik insani yardımda bulunma yükümlülüğüne ilişkin BM Güvenlik Konseyi de çağrıda bulunmaktadır (UN Security Council, 2021). Uluslararası insancıl hukuk yalnızca çatışmadan olumsuz etkilenen sivillere yönelik insani yardım yapılmasını zorunlu kılmamakta, aynı zamanda bahse konu insani yardımı yapacak yardım personelinin de güvenliğinin sağlanması noktasında yükümlülükler getirmektedir. Ancak, İsrail uluslararası insancıl hukuku bu anlamda da ihlal ederek birçok insani yardım görevlisini öldürmüş veya yaralamıştır (Graham-Harrison, 2023). Benzer şekilde, Su Altyapısının Korunması Hakkında Cenevre İlkeler Listesi de silahlı çatışmaların tarafı olan aktörlerin su ateşkesi ilan ederek su hakkına ilişkin yardım faaliyeti sürdüren insani yardım ekiplerinin güvenli geçişlerinin sağlanmasını tavsiye etmektedir (Geneva Water Hub, n.d.).

Ancak İsrail'in BM Güvenlik Konseyi'nde bulunan ABD ve Birleşik Krallık gibi stratejik müttefikleri ise içerisinde ateşkes ifadesi geçen tüm tasarılarla ilişkin veto haklarını kullanarak Gazzeli sivillerin su hakkı ve diğer temel insan haklarının ihlaline bir anlamda diplomatik olarak destek olmaktadır.

İşgal altındaki Gazze, Doğu Kudüs ve Batı Şeria topraklarındaki Filistinli sivillerinin su hakkı başta olmak üzere tüm temel insan haklarından mahrum bırakılmasının ana sorumlusunun İsrail işgali olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. İsrail bu ihlallere son vererek sivillere yönelik olarak su hakkına erişimlerinin güvence altına alınması açısından hem kendi gerekli adımları atmalı hem de bölgeye yönelik insani yardım faaliyetlerinde bulunan kurum ve personelin geçişine izin vermelidir.

Öte yandan, Uluslararası insancıl hukuk su altyapısı gibi sivillerin kullandığı tesislere saldırıları yasaklamış olmasına rağmen İsrail tarafından Filistinli sivillerin kullandığı su altyapısına zarar verilmektedir (Customary International Humanitarian Law, n.d.). Yine İsrail tarafından sivil ve askeri hedef ayrımı yapılmaksızın tüm Filistinliler özellikle Gazze'de orantısız şiddete maruz kalarak hedef alınmaktadır. Sivillerin kullandığı su kaynakları ve boru hatları gibi altyapı tesislerinin İsrail güçleri tarafından kasıtlı olarak hedef alınması uluslararası insancıl hukuku ihlal eden bir diğer eylemdir.

Uluslararası Adalet Divanı da İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında gösterdiği faaliyetlerine karşılık olarak 2004 yılında yayınladığı bir tavsiye görüşünde Cenevre Sözleşmeleri'ni kabul eden tüm tarafların BM Antlaşması ve uluslararası hukuka bağlı kalmak şartıyla İsrail'in uluslararası insancıl hukuka uygun şekilde hareket etmesini sağlamakla yükümlü olduğunu belirtmiştir (International Court of Justice, 2004). Bu nedenle, Cenevre Sözleşmeleri'ne taraf olan tüm üçüncü taraf devletler nüfuzlarını kullanmak suretiyle uluslararası insancıl hukukun ihlal edilmesini engellemelidir. Benzer şekilde, İsrail'in yapmış olduğu insan hakları ihlallerinin önüne geçmek amacıyla başta ABD olmak üzere tüm tedarikçiler İsrail'e silah satışı ve yardımını durdurmalıdır.

3.1. İsrail'in İşlediği Savaş Suçlarının Soruşturulması

Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 146. maddesine göre sözleşmenin tüm tarafları uluslararası insancıl hukuku ağır bir şekilde ihlal eden kişilere bu kişilerin

uyruğu ne olursa olsun dava açabilmektedir (Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 1949). Bu ağır ihlaller hakkında tarafsız bir şekilde, derinlemesine ve hızlı olarak soruşturma yapılmalıdır. İsraili savaş suçluları yargılanmalı ve Filistinlilere gerekli tazminatın ödenmesi sağlanmalıdır.

Filistin Roma Statüsü'ne taraf olan bir devlet olduğundan dolayı başsavcılığının İsrail tarafından işlenen tüm uluslararası insancıl hukuk ihlallerini soruşturma yetkisi bulunmaktadır. Ek olarak, İsrail'in Gazze'ye 2023 yılının Ekim ayında başlattığı saldırıdan önce zaten Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarındaki hak ihlallerine ilişkin bir soruşturma devam etmekteydi (International Criminal Court, 2021). İsrail bu son saldırısıyla yapmış olduğu yeni hak ihlallerine ilişkin delillerin de bu mevcut soruşturma dosyasına dahil edilmesi İsrail'in işlediği suçlardan sorumlu tutulmasını sağlayabilecektir. Buna ek olarak, İsrail'in yapmış olduğu ağır hak ihlallerinin tespit edilmesi açısından Cenevre Sözleşmesi ek protokolünde belirtildiği üzere bir bilirkişi hakem heyeti görevlendirilerek uluslararası hukukun ihlaline ilişkin bir soruşturma yapılabilir (Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 1977). Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus ise böyle bir heyetin görev yapabilmesi için çatışmanın taraflarından olan İsrail'in de onay vermesi gerekmektedir ki bunun ne derecede mümkün olabileceği tartışma konusudur.

Son zamanlarda İsrail'in Gazze'de gerçekleştiriyor olduğu saldırılara karşı uluslararası hukuk bağlamında sorumlu tutulması açısından dikkat çeken bir girişim Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından İsrail'in 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne aykırı davranarak Filistinlilerin önemli bir kısmını ortadan kaldırmayı amaçladığı iddiasıyla hazırlanan 84 sayfalık bir dosya Uluslararası Adalet Divanı'na (ICJ) sunulmuştur. 11 Ocak 2024 tarihinde ilk duruşması yapılan davada, Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından çocuklar da dahil olmak üzere yüksek sayıda Filistinlinin öldürülmesi, Filistinlileri yok etmek amacıyla onlara fiziksel ve zihinsel zarar verilmesi, Filistinlilerin evlerinin yıkılarak kitle halinde yerlerinden edilmesi, Filistinlilerin yeterli miktarda gıda ve sudan mahrum edilmesi, Filistinlilerin tıbbi hizmetlerden mahrum bırakılması, Filistinlilerin barınma hakkının ihlal edilmesi ve yeterli giyecek, hijyen ve temizlik malzemelerine erişimlerinin engellenmesi, Filistin halkının yaşama hakkının ihlal edilmesi, ve Filistinli-

lerin üremesini engellemek dahil toplamda sekiz farklı eylemin özellikle Gazze’de yaşayan Filistinlilere yönelik soykırım suçu kapsamında olduğu ifade edilmiştir (van den Berg, Deutsch, & Sterling, 2024). Dava duruşmalarında Türkiye’nin de dahil olduğu 56 ülke söz almıştır. 26 Ocak 2024 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı, Güney Afrika Cumhuriyeti’nin İsrail’in Gazze’deki saldırılarının Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’ni ihlal ettiği iddiasıyla açmış olduğu davaya ilişkin bir ara karar vermiştir. Bahsi geçen ara kararda, İsrail’in Gazze’deki Filistinlilere yönelik soykırım suçunun işlenmesine karşı mümkün olan tüm önlemleri alması, soykırım suçunu kışkırtıcı çağrılarını engellemesi ve bu çağrılarda bulunanları cezalandırması, Gazze şeridinde insani yardım geçişine izin vermesi, soykırım suçuna ilişkin delilleri koruma altına alması, ve bir ay içerisinde bu ara karar hükümlerince alınan tedbirlere ilişkin bir raporu Uluslararası Adalet Divanı’na sunması gerektiğine ilişkin hükümler verilmiştir (26 JANUARY 2024 ORDER APPLICATION OF THE CONVENTION ON THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE CRIME OF GENOCIDE IN THE GAZA STRIP (SOUTH AFRICA v. ISRAEL) , 2024).

İsrail ve ABD gibi müttefikleri tarafından Gazze’deki insanlık dramına ilişkin Uluslararası Adalet Divanı’na başvuru oldukça olumsuz karşılanmıştır (De Simone & Davies, 2023). İçerisinde Türkiye’nin de bulunduğu birtakım ülkeler ise bu davayı desteklemektedir. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan, ilgili davada Türkiye tarafından verilen belgelerin de kullanıldığını ifade etmiştir (TRT Haber, 2024). Anadolu Ajansı tarafından hazırlanan “Kanıt” isimli kitaptaki fotoğraflar da Uluslararası Adalet Divanı’ndaki davaya delil olarak dahil edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2024).

Soykırımı ilişkin olarak İsrail savunma bakanı Yoav Gallant tarafından Filistinliler insan formunda hayvanlar olarak tanımlanmıştır (Medet, 2023). İsrail başbakanı Benjamin Netanyahu ise Gazzelileri eski ahitte Tanrının İsraililere yok etmelerini emrettiği Amalek kavmine benzetmiştir (Lanard, 2023). Bu kişiler İsrail devletinde önemli karar alıcı ve uygulayıcı konumunda bulunan kimselerdir. Bununlar birlikte, İsraili yetkililerin bu ifadelerine ek olarak somut bir şekilde Gazze’de İsrail tarafından işlenen hak ihlalleri de Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından hazırlanan 84 sayfalık dosyada bulunmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından Uluslararası Adalet Divanı'nın İsrail'in saldırılarını durdurması için bir geçici ara karar verilmesi talep edilmiştir (Wintour, 2024). 26 Ocak 2024 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı tarafından davaya ilişkin bir ara karar verilmiştir ancak İsrail'in soykırım yapıp yapmadığına ilişkin nihai kararın alınması ise büyük ihtimalle çok daha uzun zaman alacaktır.

Uluslararası Adalet Divanı'nın nihai kararları bağlayıcıdır ve temyize götürülemez. Ancak Uluslararası Adalet Divanı'nın aldığı kararları uygulama gücü yoktur. Örneğin, 2022 yılının şubat ayında Rusya Federasyonu tarafından Ukrayna'ya yönelik başlatılan askeri operasyon Uluslararası Adalet Divanı tarafından hukuka aykırı bulunmuştur ancak bu karara rağmen BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi Rusya Federasyonu tarafından operasyon devam ettirilmiştir (International Court of Justice, 2022).

Uluslararası Adalet Divanı'nın Gazze'deki insanlık trajedisine ilişkin kararından sonra Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından BM Güvenlik Konseyi'ne başvuru yapılarak konuya ilişkin harekete geçmesi talep edilebilir. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nde bulunan ABD ve Birleşik Krallık, İsrail'in stratejik müttefiki durumundadır ve bu ülkelerin İsrail'e karşı herhangi bir tasarımı engelleyebilecek veto hakkı bulunmaktadır. Dolayısıyla, büyük ihtimalle Uluslararası Adalet Divanı'nın İsrail aleyhine alabileceği herhangi bir karar İsrail'i işlediği hak ihlallerinden dolayı sorumlu tutacak uzun bir uluslararası hukuk sürecinin sembolik anlamda ilk adımı olarak değerlendirilebilecektir.

İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirmiş olduğu saldırılarında işlediği pek çok hak ihlali bulunduğu son derece açıktır. Bu ihlallerden özellikle sivillerin kullanımı için verilecek su ve gıda gibi hayati ihtiyaçların kasıtlı olarak kesilmesi savaş suçu olarak değerlendirilebilecek durumdadır (UN Human Rights Office of the High Commissioner, 2014). Gerçekten de İsrail tarafından yaygın, kapsamlı ve sistematik bir şekilde ve kasıtlı olarak Filistinli sivillere temiz ve içilebilir suyun kesilmesi bir insanlık suçudur. Filistin topraklarını işgal eden İsrail'in bu hak ihlallerinden, savaş ve insanlık suçlarından sorumlu politika yapıcı ve uygulayıcıları hukuki zeminde sorumlu tutulmalıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada da belirtildiği üzere işgalci güçlerin işgal ettikleri topraklarda kamu düzenini sağlama ve o topraklarda hüküm süren kanunlara saygı gösterme gibi yükümlülükleri bulunmaktadır. Ayrıca, işgalci güç tarafından su hakkı da dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları hukukundan doğan temel hakların güvence altına alınması gerekmektedir. Yer altı suları da dâhil olmak üzere tüm doğal kaynaklar taşınmaz kamu malı statüsüne sahip olduklarından dolayı bunların koruma altına alınması ve uluslararası insancıl hukuka uygun bir şekilde yönetilmesi ve üzerlerinde bulunan irtifak hakkının kullanılmasının sağlanması gerekmektedir.

İşgalci güç statüsünde olan İsrail ise işgal altındaki Filistin topraklarında bu makalede bahsedilen su paylaşımı ve yönetimine ilişkin ilgili uluslararası hukuk hükümlerini ihlal etmektedir. İşgalci İsrail tarafından yapılan hak ihlalleri nedeniyle Filistinliler, çeşitli uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış olan su hakkından yeterince faydalanamamaktadır.

Uluslararası hukukça yasaklanmış olan nüfus transferi yöntemiyle işgal ettiği Filistin topraklarına Yahudi yerleşimcileri yerleştiren İsrail yönetimi, Filistinlilerin sahip olduğu su da dâhil tüm doğal kaynaklarda uluslararası hukuka aykırı bir şekilde hak iddia etmektedir. İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarında uyguladığı nüfus mühendisliği ise su kaynakları başta olmak üzere tüm doğal kaynakların aşırı kullanımına sebep olmaktadır. İsrail'in su kaynaklarının kullanımına uluslararası hukukun en temel prensiplerinden biri olan eşitlik ilkesini ihlal ederek Yahudi yerleşimcilere eşi benzeri görülmemiş bir öncelik vermesi ise Filistinlilerin su hakkı da dâhil olmak üzere en temel insan haklarından yeterli ölçüde faydalanamamalarına neden olmaktadır. Filistinliler açık bir şekilde işgalci İsrail tarafından uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukukuna aykırı bir biçimde ayrımcılığa uğratarak mağdur edilmektedir. Uluslararası hukuka aykırı bir şekilde sürekli olarak ayrımcılık yapan İsrail politikalarıyla karşı karşıya bırakılmış olan Filistinlilerin su hakkını kullanmaları engellenmektedir.

İşgalci İsrail, Gazze'deki su ve kanalizasyon boru hatlarının yanı sıra, su arıtma tesisleri gibi yapıların onarılması ve eskimiş kısımlarının yeniden inşa edilmesi için gerekli malzemelerin tedarik edilmesini engelleyici politika ve uygulamalarını sürdürmektedir. Bununla birlikte yıllardır belirli aralıklarla düzenlenen işgalci İsrail

saldırılarıyla ilgili su tesisleri ve altyapısına zarar verilmektedir. İşgalci İsrail'in tüm bu politika, uygulama ve askeri saldırıları ise başta Gazze olmak üzere tüm işgal altındaki Filistin topraklarındaki su stresini daha da artırmakta ve Filistinlilerin en temel insan haklarından biri olan su hakkını kullanmalarına dikkat çekici bir şekilde engel teşkil etmektedir.

İşgalci İsrail tarafından Oslo Antlaşmaları'nda kabul edilen su tedarik edilmesine ilişkin hükümler uluslararası hukuka aykırı bir şekilde yerine getirilmeyerek Filistinlilerin su hakkı ihlal edilmektedir. Gazze'deki su kaynaklarının yüzde 96'sının insan kullanımına uygun olmadığı uluslararası kuruluşlar tarafından tespit edilmiştir. Bununla birlikte, Batı Şeria'daki su kaynaklarının önemli bir kısmına ise Filistinliler, işgalci İsrail'in engellemeleri nedeniyle ulaşamamaktadır. Genel olarak bakıldığında, işgal altındaki Filistin topraklarının neredeyse tamamında Filistinlilerin su hakkına erişimi yoğun bir şekilde İsrail işgaliyle engellenmektedir.

İşgalci İsrail'in gerek uluslararası insancıl hukuk gerekse de uluslararası insan hakları hukukuna saygı göstererek Gazze'deki işgale ve uygulanan ablukaya son vermesi gerekmektedir. İşgalci İsrail tarafından Gazze'deki su ve kanalizasyon sistemlerinin yanı sıra arıtma tesislerinin tamir ve onarımı için gerekli maddelerin it-halatına getirdiği kısıtlamalar kaldırılmalıdır. Filistinlilere yönelik insani yardımın ulaştırılması için gerekli izinler verilmelidir.

Büyük oranda İsrail işgali ve sivil ayrımı gözetmeksizin yaptığı saldırılardan kaynaklanan Gazze'deki insani krizin ivedilikle sona erdirilmesi gerekmektedir. Gazze'deki elektrik üretimi için gerekli yakıtın ikmaline İsrail makamları izin vermemelidir. İsrail'in Gazze'de elektrik üretimini engelleyen politikaları aynı zamanda su, arıtma ve kanalizasyon sistemleri gibi kritik insani altyapıların da çalışmasını engelleyerek Filistinlilerin su hakkı gibi en temel insan haklarından faydalanmasını kısıtlamaktadır.

İsrail tarafından ilgili uluslararası antlaşma ve uluslararası hukuk kurallarına uyularak şeffaflık ve hesap verilebilirlik temelinde yeterli miktarda temiz suyun Filistinlilerin kullanımını için sağlanması gerekmektedir.

İşgalci güç olan İsrail'in sadece kendi çıkarlarını düşünüp Filistinlilerin başta su kaynakları olmak üzere tüm doğal kaynaklara erişimi engelleyen uluslararası insancıl hukuka açık bir şekilde aykırı bulunan politika ve uygulamalarına son

vermesi gerekmektedir. İşgalci İsrail yönetimi tarafından Filistinlilerin en temel evrensel insan haklarından biri olan su hakkına erişimine saygı gösterilmeli ve bu haktan yararlanmaları için İsrail yönetimi tarafından uluslararası anlaşmalarca da kabul edilen gerekli önlemler alınmalıdır.

23 Aralık 2016 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen 2334 numaralı tasarıda İsrail'in 1967 yılındaki Filistin topraklarını işgali ve sonrasında yaptığı nüfus yapısını bozan işgal altındaki Filistin topraklarında yeni Yahudi yerleşim alanlarının inşa edilmesi, Yahudi yerleşimcilerin işgal altındaki Filistin topraklarına transfer edilerek buralara yerleştirilmesi, Filistinlilerin mal ve mülklerine el konulması, Filistinlilerin evlerinin yıkılması ve evlerinden edilen Filistinlilerin topraklarından sürülmesi gibi hem uluslararası insancıl hukuk hem de çeşitli BM kararlarına aykırı faaliyetler kınanmıştır. Su hakkı da dâhil olmak üzere Filistinlilerin birçok temel insan hakkını ihlal eden işgalci İsrail politikalarının aynı zamanda 1967 sınırlarına göre iki devletli bir çözüm arayışının altını oyduğu görülmektedir. İşgalci İsrail'in özellikle 1967 yılından itibaren takip ettiği Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşimci politikasının uluslararası hukukta hiçbir yeri yoktur ve bu durum uluslararası hukukun bariz bir şekilde ihlalidir.

Uluslararası hukukta hiçbir yeri olmadığı ve uluslararası hukuka aykırı olduğu BM tarafından da açıkça belirtilen işgalci İsrail devletinin Yahudi yerleşimcileri işgal altındaki Filistin topraklarına yerleştirme politikası nedeniyle aynı zamanda Filistin topraklarındaki su kaynakları sömürülmekte ve bu durum işgal altındaki Filistin topraklarında çevre kirliliğine neden olmaktadır. İşgalci İsrail, BM Güvenlik Konseyi kararlarına ve uluslararası hukukun temel prensiplerine uyarak Yahudi yerleşimcileri işgal altındaki Filistin topraklarından çekmeli ve başta su hakkı olmak üzere hiçbir ayrımcılık yapmaksızın tüm Filistinlilerin temel insan haklarından faydalanmasına yönelik adımlar atmalıdır.

İsrail'in aynı zamanda işgal altındaki Filistin topraklarından sivillerin mülklerini ve hayatını idame etmeleri için gereken su kanalları gibi altyapı tesislerini yıkmaya siyasetinden vazgeçmesi, Filistinlilerin su hakkına erişimi için olmazsa olmazdır. İsrail, işgal altındaki Filistinlilere elektrik üretimi için yeterli yakıtı sağlayarak elektrikle çalışan arıtma tesislerinin tekrar işler bir hale gelip atıkları ayrıştırmak suretiyle Filistinlilerin temiz ve içilebilir suya erişimini sağlamalıdır.

Su hakkına erişimin sağlanması için gerekli olan en temel adım uluslararası hukuka uygun olarak hareket etmektir. Bu çalışmada bahsedilen uluslararası hukuk ilkelerine riayet edilmesi durumunda sadece su hakkına erişim sağlanmayacak aynı zamanda iki taraf arasında çözümün bulunmasına yönelik olarak ortak bir zemin oluşturularak diplomatik müzakereler de başlayabilecektir. İşgalci bir güç konumunda olan İsrail başta ilgili Cenevre Sözleşmeleri olmak üzere tüm uluslararası hukuk ilkelerine uyararak işgal ettiği Filistin topraklarındaki sivilin haklarını korumakla yükümlü konumdadır. Hamas'ın El Aksa Tufanı operasyonuna karşı Demir Kılıçlar operasyonunu başlatan İsrail, bir silahlı çatışmanın da tarafı haline gelmiştir. Bu durumda, İsrail aynı zamanda çatışmadan etkilenen sivillere insani yardım ulaştırılmasını kolaylaştırmakla da yükümlü konumdadır. Uluslararası insancıl hukuk çatışma durumunda bile olsa sivilin gıda ve suya erişim gibi temel haklardan mahrum edilmesine kesin bir şekilde karşı çıkmaktadır. İsrail ise bu belirtilen uluslararası hukuk ilkelerini bariz bir şekilde ihlal ederek gerek çatışma gerekse de çatışma öncesi işgal ve abluka durumunda işgal altındaki Filistin topraklarında yaşayan Filistinlilerin temiz ve içilebilir suya erişimini önemli ölçüde engellemektedir. Gerek işgalci taraf olan İsrail gerekse de üçüncü taraflar uluslararası hukuk ilkelerine uyararak Filistinli sivilin haklarını korumak ve onlara hayati insani yardımı ulaştırmak noktasında çaba göstermelidir. Bu bağlamda, hem Cenevre Sözleşmeleri hem de uluslararası insancıl teamül hukuku sivilin hayatını devam ettirmesi için gerekli su tesisleri gibi altyapının korunması çağrısında bulunmaktadır. Uluslararası insancıl hukuku tüm dünyanın gözleri önünde ihlal ederek işgal altındaki Filistin topraklarında büyük çoğunluğu kadın ve çocuk olan onbinlerce Filistinli masum sivilin katledip onların hayatlarını sürdürmesi için kritik öneme haiz olan su altyapısına zarar veren İsrail politika yapıcı ve karar alıcıları hakkında soruşturma yapılarak sorumlular hukuka uygun bir şekilde cezalandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

26 JANUARY 2024 ORDER APPLICATION OF THE CONVENTION ON THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE CRIME OF GENOCIDE IN THE GAZA STRIP (**SOUTH AFRICA v. ISRAEL**) , 192 (INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE Ocak 26, 2024).

Anadolu Ajansı. (2024, Şubat 21). AA tarafından “Gazze’de Soykırım: Yeni Kanıtlar” paneli düzenlendi . **Anadolu Ajansı**: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/aa-tarafindan-gazzedede-soykirim-yeni-kanitlar-paneli-duzenlendi/3141507>

Bahtic, F. (2023, October 16). *US and UK sending forces to Eastern Mediterranean to support Israel* . **Naval Today**: <https://www.navaltoday.com/2023/10/16/us-and-uk-sending-forces-to-eastern-mediterranean-to-support-israel/>

Braig, K. F. (2018). The European Court of Human Rights and the right to clean water and sanitation. *Water Policy*, 20(2), 282–307.

Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (**Democratic Republic of the Congo v. Uganda**), 116 (International Court of Justice December 19, 2005).

Case Concerning East Timor (**Portugal v. Australia**), General List No. 84 (International Court of Justice June 30, 1995).

Cohen, R. S., & Gentile, G. (2023, October 23). *The Four Questions the U.S. Military Should Be Asking About Operation Swords of Iron*. The Rand Blog: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/10/the-four-questions-the-us-military-should-be-asking.html>

Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. (1949, August 12). *ICRC International Humanitarian Law Databases*. International Committee of Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949>

Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. (1907, October 18). *International Humanitarian Law Databases*. International Committee of Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907>

Customary International Humanitarian Law. (n.d.). *Customary International Humanitarian Law*. **International Committee of Red Cross**: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1>

- De Simone, D., & Davies, A. (2023, December 29). *South Africa files ICJ case accusing Israel of 'genocidal acts'*. **BBC** : <https://www.bbc.com/news/world-africa-67844551> adresinden alındı
- Geneva Water Hub. (n.d.). *The Geneva List of Principles on the Protection of Water Infrastructure*. **Geneva Water Hub**: <https://www.genevawaterhub.org/resource/geneva-list-principles-protection-water-infrastructure>
- Graham-Harrison, E. (2023, December 24). *Israeli airstrike kills Gaza aid worker and 70 of his extended family, UN says*. **The Guardian**: <https://www.theguardian.com/world/2023/dec/23/israeli-airstrike-kills-gaza-aid-worker-and-70-of-his-extended-family-un-says>
- Human Rights Watch. (2023, October 21). *Israel: Immediately Restore Electricity, Water, Aid to Gaza*. Human Rights Watch: <https://www.hrw.org/news/2023/10/21/israel-immediately-restore-electricity-water-aid-gaza>
- International Committee Of The Red Cross. (2023, October 7). *Israel and the occupied territories: ICRC calls for immediate protection of civilians after horrific violence*. International Committee Of The Red Cross: <https://www.icrc.org/en/document/israel-and-occupied-territories-icrc-calls-immediate-protection-civilians-after-horrific>
- International Committee Of The Red Cross. (2023, October 10). *Israel and the occupied territories: Targeting civilians leads to further spirals of violence and hatred*. International Committee Of The Red Cross: <https://www.icrc.org/en/document/israel-and-occupied-territories-targeting-civilians-leads-further-spirals-violence-and-hatred#:~:text=Foundations%20and%20trusts-,Israel%20and%20the%20Occupied%20Territories%3A%20Targeting%20civilians%20leads%20to%20furthe>
- International Court of Justice. (2004, July 9). *Advisory Opinion. International Court of Justice*: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf>
- International Court of Justice. (2022, March 16). *International Court of Justice preliminary decision in Ukraine v Russia (2022)*. European Parliament : [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729350/EPRS_ATA\(2022\)729350_EN.pdf?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=Africa%20Brief%20-%202001102024&utm_term=africa_brief](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729350/EPRS_ATA(2022)729350_EN.pdf?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=Africa%20Brief%20-%202001102024&utm_term=africa_brief)

- International Criminal Court. (2021, February 5). **Decision on the ‘Prosecution request pursuant to article 19(3) for a ruling on the Court’s territorial jurisdiction in Palestine’** . International Criminal Court: <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/18-143>
- Israeli Ministry of Foreign Affairs. (2009, July 29). **The Operation in Gaza, Factual and Legal Aspects**. Israeli Ministry of Foreign Affairs: <https://casebook.icrc.org/case-study/israelgaza-operation-cast-lead>
- Jankowicz, M. (2023, October 9). *Israel announces ‘complete siege’ of Gaza, cutting its electricity, food, water, and fuel* . **Business Insider**: <https://www.businessinsider.com/israel-gallant-announces-complete-siege-gaza-no-electricity-food-fuel-2023-10>
- Lanard, N. (2023, November 3). *The Dangerous History Behind Netanyahu’s Amalek Rhetoric* . **Mother Jones**: https://www.motherjones.com/politics/2023/11/benjamin-netanyahu-amalek-israel-palestine-gaza-saul-samuel-old-testament/?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=Africa%20Brief%20-%2001102024&utm_term=africa_brief
- Lindgren, T. (2018). Ecocide, genocide and the disregard of alternative life-systems. **The International Journal of Human Rights**, 22(4), 525-549.
- Medet, H. İ. (2023, October 23). *Israel paints Palestinians as ‘animals’ to legitimize war crimes: Israeli scholar* . **AA**: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/israel-paints-palestinians-as-animals-to-legitimize-war-crimes-israeli-scholar/3030278>
- Middle East Eye. (2023, October 9). *Israel-Palestine war: ‘We are fighting human animals’, Israeli defence minister says* . **Middle East Eye**: <https://www.middleeasteye.net/news/israel-palestine-war-fighting-human-animals-defence-minister>
- Office of the High Commissioner for Human Rights. (2003, January 20). **General Comment No. 15: The Right to Water (Arts. 11 and 12 of the Covenant)**. United Nations: <https://www.refworld.org/pdfid/4538838d11.pdf>
- Peters, J. (2010). The Gaza Disengagement: Five Years Later. **Israel Journal of Foreign Affairs**, 4(3), s. 33-44.
- Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I). (1977, June 8). **Article 90 - International Fact-Finding Commission** . International Committee of Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-90>

Relief Web. (2021, June 29). **Gaza WASH sector damage assessment** . Relief Web: <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/gaza-wash-sector-damage-assessment>

Sassoli, M. (2023, October 30). **ISRAEL – HAMAS 2023 SYMPOSIUM – ASSESSING THE CONDUCT OF HOSTILITIES IN GAZA – DIFFICULTIES AND POSSIBLE SOLUTIONS**. Lieber Institute West Point: <https://lieber.westpoint.edu/assessing-conduct-hostilities-gaza-difficulties-possible-solutions/>

Sen, S. (2023, October 8). *There is nothing surprising about Hamas's operation*. **Al Jazeera**: <https://www.aljazeera.com/opinions/2023/10/8/there-is-nothing-surprising-about-hamass-operation>

Situation in Darfur, Sudan, **In the Case of the Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir** , ICC-02/05-01/09 (International Criminal Court March 4, 2009).

The Economist. (2023, October 14). *Southern Gaza could become more densely populated than Delhi*. **The Economist**: <https://www.economist.com/graphic-detail/2023/10/14/southern-gaza-could-become-more-densely-populated-than-delhi>

THE ISRAELI-PALESTINIAN INTERIM AGREEMENT-Annex III. (1995, September 28). **THE ISRAELI-PALESTINIAN INTERIM AGREEMENT-Annex III** . Ministry of Foreign Affairs of Israel: <https://www.gov.il/en/Departments/General/the-israeli-palestinian-interim-agreement-annex-iii>

TRT Haber. (2024, January 12). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bizim teslim ettiğimiz belgelerle İsrail mahkum olacak* . **TRT Haber**: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-bizim-teslim-ettigimiz-belgelerle-israil-mahkum-olacak-828502.html>

UN Environment Programme. (2020). **State of Environment and Outlook Report for the occupied Palestinian territory 2020**. Nairobi: UN Environment Programme.

UN General Assembly. (1998, July 17). **Rome Statute of the International Criminal Court**. International Criminal Court: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

UN General Assembly. (2010, October 6). **15/9 Human rights and access to safe drinking water and sanitation** . United Nations: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/166/33/PDF/G1016633.pdf?OpenElement>

- UN General Assembly. (2016, February 22). ***The human rights to safe drinking water and sanitation***. United Nations: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/442/72/PDF/N1544272.pdf?OpenElement>
- UN Human Right Council . (2017, April 13). ***Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General Human rights situation in Palestine and other occupied Arab territories***. UN Human Right Council : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/091/86/PDF/G1709186.pdf?OpenElement>
- UN Human Rights Office of the High Commissioner. (2014, February 6). ***“Deprivation of food, water, shelter and medical care – a method of war in Syria, and a crime against humanity”***. United Nations : <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2014/02/deprivation-food-water-shelter-and-medical-care-method-war-syria-and-crime>
- UN Security Council. (2021, April 27). ***Resolution 2573 (2021)***. United Nations: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/104/98/PDF/N2110498.pdf?OpenElement>
- UNICEF. (2023, December 20). ***‘Barely a drop to drink’: children in the Gaza Strip do not access 90 per cent of their normal water use***. UNICEF: <https://www.unicef.org/turkiye/en/press-releases/barely-drop-drink-children-gaza-strip-do-not-access-90-cent-their-normal-water-use>
- United Nations. (2019, September 20). ***Report of the Special Committee to Investigate Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People and Other Arabs of the Occupied Territories***. United Nations: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/288/60/PDF/N1928860.pdf?OpenElement>
- United Nations General Assembly. (2023, October 26). ***Illegal Israeli actions in Occupied East Jerusalem and the rest of the Occupied Palestinian Territory***. United Nations: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N23/319/20/PDF/N2331920.pdf?OpenElement>
- United Nations Human Rights Council. (2021). ***Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General***. New York: United Nations.

- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (n.d.). **Electricity in the Gaza Strip** . United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs: <https://www.ochaopt.org/page/gaza-strip-electricity-supply>
- UNRWA. (2023, October 14). **A Matter of Life and Death: Water Runs Out For 2 Million People in Gaza**. UNRWA: <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/matter-life-and-death-water-runs-out-2-million-people-gaza>
- UNRWA. (2023, August n.d.). **Gaza Strip**. UNRWA: <https://www.unrwa.org/where-we-work/gaza-strip>
- van den Berg, S., Deutsch, A., & Sterling, T. (2024, January 11). *At ICJ, South Africa accuses Israel of genocide in Gaza*. **Reuters**: https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-safrica-face-off-un-top-court-gaza-genocide-case-2024-01-11/?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=World%20Brief%20-%2001112024&utm_term=world_brief
- Wintour, P. (2024, January 4). *Stakes high as South Africa brings claim of genocidal intent against Israel* . **The Guardian**: https://www.theguardian.com/world/2024/jan/04/stakes-high-as-south-africa-brings-claim-of-genocidal-intent-against-israel?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=Africa%20Brief%20-%2001102024&utm_term=africa_brief
- World Bank Group. (2018, August 31). **Publication: Toward Water Security for Palestinians: West Bank and Gaza Water Supply, Sanitation, and Hygiene Poverty Diagnostic** . World Bank Group: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/414a420d-e248-50ee-be8e-de0c45eee76b> adresinden alındı

FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASI: LİBERAL BASININ BAKIŞ AÇISINDAN ULUSLARARASI BİR ANALİZ

The Palestinian-Israeli Conflict: An International Analysis from the Perspective of the Liberal Press

Öğr. Gör. Dursun YILMAZ*

Geliş Tarihi: 29.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 24.04.2024

Öz

Bu araştırma, dünya çapında tanınan üç önemli medya kuruluşunun, Ortadoğu'daki Filistin-İsrail çatışmasıyla ilgili tutumlarını inceleyerek liberal basın kuramının pratik yansımalarını anlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın hipotezi, gazetelerin çatışma ile ilgili tavırlarının, siyasi, kültürel ve ideolojik bağlamlarına ve okuyucu kitlesine bağlı olarak değişebileceğini öngörmektedir. The New York Times (ABD), The Guardian (İngiltere) ve Hürriyet (Türkiye) gazeteleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bulgular, gazetelerin haber dillerinde genelde nesnel bir yaklaşım sergilediğini ancak belirli bir perspektifi vurguladıklarını ve güç dengesizliğinden kaynaklanan bir bakış açısı oluşturduklarını göstermektedir. İncelenen gazeteler, çoğunlukla nesnel habercilik anlayışını benimsemişlerdir. Ancak gazeteler, çatışmaları haberleştirirken kullandıkları bazı kavramlarla Hamas'ı eleştirirken İsrail'i ise haklı gösteren bir perspektifi öne çıkardıkları saptanmıştır. The New York Times, çatışmaları genellikle İsrail'in perspek-

Abstract

This research aims to understand the practical reflections of liberal press theory by examining the attitudes of three world-renowned important media organizations regarding the Palestinian-Israeli conflict in the Middle East. The hypothesis of the study predicts that newspapers' attitudes towards conflict may vary depending on their political, cultural and ideological context and readership. The New York Times (USA), The Guardian (England) and Hürriyet (Turkey) newspapers were examined by content analysis method. The findings show that newspapers generally display an objective approach in their news language, but they also emphasize a certain perspective and create a perspective resulting from the imbalance of power. The newspapers examined mostly adopted the approach of objective journalism. However, it has been determined that newspapers, with some of the concepts they use while reporting the conflicts, highlight a perspective that justifies Israel while criticizing Hamas. While The New York

* Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, dursun.yilmaz@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6161-3482.

tifinden ele alırken, The Guardian daha dengeli bir şekilde hem İsrail'in güvenlik endişelerine hem de Filistinlilerin yaşadığı zorluklara vurgu yapmıştır. Hürriyet ise Filistin-İsrail çatışmasında daha insani bir yaklaşım sergileyerek, Filistinlilerin yaşadıkları zorlukları vurgularken, İsrail'in politikalarını ve askeri operasyonlarını eleştirmiştir. Fakat özellikle Hamas aleyhine bir tutum aldığı da görülmüştür. Gazete, Filistin halkına daha fazla empati göstermiştir. Sonuç olarak, bu araştırma, liberal basın kuramının pratikteki uygulanabilirliğini değerlendirerek, medyanın çatışma perspektifinin kamuoyu algısını etkileyebileceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Filistin-İsrail Çatışması, Liberal Basın, İçerik Analizi, The New York Times, The Guardian, Hürriyet.

Times generally covered the conflicts from Israel's perspective, The Guardian emphasized both Israel's security concerns and the difficulties experienced by the Palestinians in a more balanced way. Hürriyet, on the other hand, displayed a more humane approach to the Palestinian-Israeli conflict, emphasizing the difficulties experienced by the Palestinians and criticizing Israel's policies and military operations. However, it was also seen that he took a stance especially against Hamas. The newspaper showed more empathy towards the Palestinian people. In conclusion, this research evaluates the practical applicability of liberal press theory, showing that the media's conflict perspective can influence public perception.

Key words: Palestine-Israel Conflict, Liberal Press, Content Analysis, The New York Times, The Guardian, Hürriyet.

1. GİRİŞ

Filistin-İsrail çatışması, dünya kamuoyu tarafından büyük ilgi ile izlenen, takip edilen kadim uluslararası bir tartışma konusudur. Bu çatışma, politik, kültürel ve ideolojik farklılıkların yanı sıra sivil kayıpların da olduğu karmaşık ve trajik bir durumu içermektedir. Medyanın bu çatışmayı nasıl temsil ettiği ve kamuoyuna hangi bakış açılarını yansıttığı, toplumların algısını ve tartışmaları ne şekilde, hangi boyutta etkilediği önemli bir konudur.

Çalışma, The New York Times, The Guardian ve Hürriyet gibi liberal basının temsilcileri konumundaki önemli medya kuruluşlarının Filistin-İsrail çatışmasını nasıl temsil ettiklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu gazeteler, uluslararası alanda etkili ve geniş bir okuyucu kitlesine sahip olduğundan, sundukları haberler, haberlerinde öne çıkardıkları kavramlar aracılığıyla toplumların algısını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, adı geçen liberal gazetelerin Filistin-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerinde kullandıkları terimlerle tarafları nasıl tanımladıklarını anlamak ve her gazetenin siyasi, kültürel ve ideolojik bağlamlarını incelemektir. Bu bağlamda, gazetelerin liberal görüşlerini nasıl yansıttığını analiz ederek, her bir gazetenin tutumunu anlamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, liberal basın kuramı perspektifinden yola çıkarak gazetelerin tarafsızlık ilkesini ne ölçüde uyguladıklarını ve farklı bakış açılarına nasıl yer verdiklerini değerlendirmiştir. Ayrıca, liberal basının önde gelen ilkelerinden biri olan çeşitliliği yansıtmaya ve toplumsal adaleti önemseme ilkesi bağlamında, gazetelerin sundukları haberler ve kullandıkları kavramlar aracılığıyla Filistin-İsrail çatışmasının kamuoyu algısında nasıl bir rol oynadığı ele alınmıştır. Bu değerlendirme, gazetelerin çatışmayı temsil etme biçimlerini derinlemesine analiz ederek, hangi perspektifleri vurguladıklarını ve hangi konulara öncelik verdiklerini incelemeyi amaçlamıştır. Böylece, medyadaki çatışma haberlerinin toplumsal algı üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemiştir.

Filistin-İsrail çatışması, geçmişi uzun bir tarihe sahip olduğundan dolayı uluslararası literatürde çeşitli yönleriyle (dini, tarihi, siyasi, kültürel, etnik vb.) geniş bir ilgi görmektedir. Ancak, Hamas tarafından 7 Ekim 2023'te başlatılan "Aksa Tufanı" harekâtı, 10 Mart 2024 itibarıyla altı aydır devam etmektedir. Çatışma hakkında ulusal düzeyde medya analizlerini içeren çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu konuda ulaşılabilen tek çalışma, Yılmaz'ın (2024) çatışmanın ulusal medya sunumunu konu alan araştırmasıdır. Uluslararası literatürde de son çatışmalarla ilgili sınırlı sayıda medya (daha çok yeni medya) analizi çalışmasına rastlanmıştır (Dereszewski & Rubinsky, 2023; Azuma, 2024). Geçmişte uluslararası basının Filistin-İsrail çatışmasıyla ilgili yaklaşımlarını belirlemek amacıyla yapılan bazı çalışmalar incelenerek, bu çalışma için bir zemin oluşturulmuştur.

Bu bağlamda, Viser'in (2003) "*Attempted Objectivity: An Analysis of the New York Times and Ha'aretz and their Portrayals of the Palestinian-Israeli Conflict*" başlıklı çalışması, örnekleme olan The New York Times gazetesinin konu hakkındaki tutumuna dair önemli bilgiler sunmaktadır. Çalışmada, New York Times'in Filistin-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerinde muhtemel önyargılarla hareket ettiğini ve dengeli davranmadığını vurgulanmaktadır. Bu önyargıların, gazetecilerin erişimi, kültürel yakınlık (muhabirlerinin İsrail kaynaklarına daha fazla erişim sağladığı ve bunun da İsrail'in medya üzerindeki etkisinin artmasına katkıda bulunduğunu) ve ABD'nin dış politikası (New York Times'in İsrail'e yönelik tutumunun ABD'nin dış politikası ile uyumlu olduğu) gibi faktörlerden kaynaklandığı belirtilmektedir.

Bu makaleden yirmi yıl sonra yayımlanan Jackson'ın (2023) "*The New York Times distorts the Palestinian struggle: A case study of anti-Palestinian bias in US*

news coverage of the First and Second Palestinian Intifadas” başlıklı makalesinde, The New York Times’in Filistin-İsrail çatışmasını ele alma biçimi analiz edilmektedir. Analizde, The New York Times’in Filistin-İsrail çatışması haberlerinde Filistin mücadelesine karşı bir çarpıtma ve önyargı olduğu iddia edilmektedir. Birinci ve İkinci İntifada olaylarının kapsamını vaka çalışması olarak sunan makale, The New York Times’in bu konudaki haberlerinde anti-Filistin önyargısına sahip olduğunu ve haber yorumlarında Filistinlilere karşı önyargılı bir dil kullandığını öne sürmektedir.

Filistin-İsrail çatışmalarıyla ilgili yapılmış basın analizi çalışmalarında The Guardian gazetesinin yaklaşımının daha dengeli ve barış gazeteciliği prensiplerine daha uygun olduğu değerlendirilmiştir. Majeed’in (2008), “*Comparative study of news reports by BBC world, CNN, Guardian Unlimited and Al-Jazeera for the Annapolis summit (Nov 19th-Dec 9th 2007): The Role of media in conflict resolution*” başlıklı yüksek lisans tezinde The Guardian, örneklem alınan diğer haber ağlarına göre daha dengeli bir bakış açısı sunduğunu belirtmiştir. Gazete haberlerinde iki tarafın görüşlerini ve çatışma ile ilgili alternatif siyasi düşünceleri ele almış ve çatışma hakkında eksik kalan siyasi temaları gündeme getirmiştir.

Çalışmanın örnekleminde yer alan Hürriyet gazetesi, Yılmaz’ın (2024), ulusal medya analizine göre son Filistin-İsrail çatışmasında daha dengeli bir yaklaşım sergilediği belirtilmektedir. Gazete, çatışma ile ilgili haberlerinde Hamas’ı eleştiren bir tutum sergilerken, haber dilinde nesnel olmaya özen göstermiştir. Ancak, Hamas için kullandığı ifadelerle olumsuz bir imaj oluşturduğu ifade edilmiştir. Gazete, haber başlıklarında belirgin bir taraflılık göstermemiştir. Çatışmanın taraflarına değil, eylemlerin sonucundaki insani drama odaklanmıştır. Günaydın (2017) ise Hürriyet gazetesinin ikinci El-Aksa İntifadası sırasındaki haberlerinde İsrail’e yönelik olumlu bir dil kullandığını, çatışma haberlerinde Filistinlileri sivil direnişçiler olarak gösterdiğini ve tarafsızlık ilkesini ihlal eden bir yaklaşım sergilediğini belirtmiştir.”

Bu çalışmanın Filistin- İsrail çatışmasını temsil etme biçimleri üzerine bir ışık tutacağı ifade edilebilir.

LİBERAL BASIN KURAMI VE HABER

Liberal basın kuramı, 17. ve 18. yüzyıllarda Batı'da ortaya çıktı ve Aydınlanma döneminin etkisi altında gelişti. Bu kuramın temelleri, basın özgürlüğü, demokrasi ve fikir özgürlüğü gibi liberal değerlere dayanmaktadır. Liberalizm, Ortaçağ Hıristiyan felsefesine karşı bir tepki olarak doğmuş ve Aydınlanma dönemi ile birlikte şekillenmiştir. Bu düşünce akımı, 17. yüzyılda özellikle John Locke'un eserleriyle zirveye ulaşmıştır. Locke, insan aklının kullanımını vurgulayarak liberalizmin temelini atmış ve klasik liberalizmin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Locke'un düşünceleri, düşünce ve ifade özgürlüğü konularının da öncüdür. İfade özgürlüğü, liberal siyasal düşünceyle birlikte gelişen özgürlük anlayışının önemli bir parçasıdır. Liberal basın kuramı da, bu temel prensiplerden türemiştir (Çetin, 2002: 79-96; Çilingir, 2019: 42).

John Locke'un düşünce ve ifade özgürlüğü temelli anlayışının, İngiliz filozof John Stuart Mill'in özgürlükçü basına ilişkin görüşleriyle şekillendiği ifade edilebilir. Mill, *On Liberty* (Özgürlük Üzerine) adlı eserinde, "çok seslilik" ilkesine dayanan özgürlükçü anlayışın, herkesin söz ve ifade hakkına saygı duyulmasıyla, gerçeğe ulaşma sürecini ve toplumun genel refahını artıracığını savunur. Mill'e göre, özgür bir medya, toplumun farklı görüşleri duyabilmesi ve çeşitliliği onaylayabilmesi için kilit bir araçtır. Düşüncelerin özgürce ifade edilmesi basın aracılığıyla sağlanmalıdır, zira bazen yöneticiler tarafından bastırılan bir düşünce bile doğru olabilir. Bir düşüncenin susturulması, o düşüncüyü bastırılanların kendi doğrularını mutlak doğru olarak gördükleri anlamına gelir ki, bu durum gerçekte böyle olmayabilir. Tek bir fikrin hakikat olduğu anlamına gelmediğini ve gerçeğe sadece zıt görüşlerin karşılaştırılmasıyla ulaşılabileceğini belirtir. Hatta bir düşünce hakikat içerse bile, farklı görüşler olmadan zamanla dogmatik hale gelebileceği uyarısını yapmaktadır (Mill, 2019: 31-72).

Mill'e göre, basın özgürlüğü bireylerin düşüncelerini ifade etme ve bilgiye erişme hakkını içermektedir. Ancak, bu özgürlük başkalarına zarar verme hakkını kapsamaz. Liberal basın ise farklı görüşleri ifade edebilen, eleştirel ve bağımsız bir basın olarak tanımlanır. Liberal basın, hükümetin ve otoritenin eylemlerini sorgulamalı, toplumun bilinçlenmesine katkıda bulunmalı ve demokrasinin işleyişine destek olmalıdır (Mill, 2019). Mill'in bu görüşleri günümüzde de basın özgürlüğünün ve liberal basının önemini vurgulamaktadır. Basın, demokrasinin temel taş-

larından biridir ve toplumun bilinçlenmesine katkıda bulunurken, aynı zamanda sorumluluk ve etik çerçevesinde hareket etmelidir.

Mill'e göre, insanlar herhangi bir konuda bütünü öğrenebilmek için her türlü düşüncenin dile getirilmesini duymalıdır. Mill, düşünceyi susturmanın yanlış olduğunu ve herkesin yanılabilceğini savunur. İnsanlar, hatalarını düzeltebilme yetisine sahiptir ancak bunu sadece tartışma ve görüşme ortamında kullanabilirler. Bu nedenle, herkesin fikirlerini özgürce ifade edebileceği bir ortamın sağlanması gerektiğini vurgular. Mill, *On Liberty* adlı eserinde, "çok seslilik" ilkesine dayanan özgürlükçü anlayışın, herkesin söz ve ifade hakkına saygı duyulması, gerçeğe ulaşma sürecini ve toplumun genel refahını artıracaklarını savunur. Mill'e göre, özgür bir medya, toplumun farklı görüşleri duyabilmesi ve çeşitliliği kutlayabilmesi için kilit bir araçtır (Gürcan, vd., 2012; Ak, 2015; Odabaş, 2018).

Liberal basın, klasik liberal teoriye dayanarak, serbest piyasa koşullarında yayıncılık özgürlüğünün geniş bir toplumsal çıkar ve görüş yelpazesini yansıttığı şeklinde tanımlanmıştır (Curran, 2018). Liberal basın kuramı, objektif, özgür ve çoğulcu bir basın anlayışını temsil eder. Çoğulculuk, liberal basın yaklaşımının bir parçası olarak basını, fikirlerin çeşitliliğini garanti eden bir unsur olarak ele alır. Bu perspektif, basının iktidarı denetleyen bir güç olduğunu savunur ve yasama, yürütme ve yargı erklerinden sonra "Dördüncü Güç" olarak tanımlar. Objektiflik ise liberal basının benimsediği bir diğer önemli ilkedir. Objektif habercilik idealini destekleyen bu ilke, önyargısızlık, aslına uygunluk ve olay/yorum ayrımı gibi unsurları içerir. Önyargısızlık, haberlerin tarafsızlık, dengelilik, hakkaniyet ve eşit uzaklık ilkelerine uygun olarak sunulmasını öngörür. Aslına uygunluk ilkesi ise haberlerin doğruluğunu vurgularken, olay/yorum ayrımı prensibi haberlerin olayları aktarmasını ve yorumların gazetecinin köşesine bırakılmasını savunur (Taş, 2010: 6-7).

Özer (2010), *Liberal Basın* adlı kitabında liberal basın kuramını geniş bir perspektiften inceler. Kitabında, kuramın tarihsel ve düşünsel kökenlerini Türkiye'deki görgül araştırmalarla birleştirerek açıklar. Özer'e göre, liberal basın kuramı şu temel noktalarda tanımlanır: Çoğulculuk, basının fikirlerin çeşitliliğini garanti eden bir unsur olarak görülmesi ve demokratik toplumun işleyişinde önemli bir rol oynaması; Objektiflik, basının objektif habercilik idealini benimsemesi, önyargısızlık, aslına uygunluk ve olay/yorum ayrımı gibi unsurları içermesiyle vurgulanır. Ayrıca, Özer, liberal basın kuramının ideallerinin gerçekleşmesinin zorluğunu

eleştirir ve Türkiye'deki uygulama eksikliklerini gösteren araştırmalara da yer verir. Özer, liberal basın anlayışının demokratik toplumların bilgiye erişimini sağlamak ve farklı görüşleri barındırmak için önemli bir rol oynadığını vurgular.

Bugün, liberal basın kuramının temel ilkeleri birçok demokratik ülkenin basın kurallarına ve gazetecilik etiğine yansımaktadır. Liberal basın kuramına uygun gazeteler, genellikle çeşitli görüşlere ve bakış açılarına yer veren, tarafsızlık ilkesine önem veren ve hükümet ve diğer güç odaklarına karşı bağımsız bir duruş sergileyen yayınlar olarak tanımlanır. Liberal basına örnek olarak The Guardian, The New York Times, Le Monde ve Hürriyet gibi gazeteler gösterilebilir. Bu gazeteler, çeşitli görüşleri yansıtarak çoğulculuğu destekler ve objektif habercilik ilkelerine önem verdiklerini ilkelerinde belirtirler.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde liberal basın kuramı, demokratik toplumların bilgiye erişimini sağlamak ve farklı görüşleri barındırmak için önemli bir rol oynamaktadır.

Liberal basın kuramına göre, medya bir iletişim ve enformasyon kanalı olarak toplumsal gruplar arasında ortak tartışmayı teşvik etmeli ve sosyal entegrasyonu desteklemelidir. Bağımsızlık ve özgürlükçü bir perspektifle ele alınan medya, toplum içinde var olan çeşitli görüşleri yansıtarak demokratik bir tartışma ortamı oluşturmaktadır (Özer, 2010: 40-41).

Ancak, liberal basın kuramı aynı zamanda özgür rekabet ortamında medyanın kar odaklı bir işletme olarak algılanmasını eleştirmektedir. Haberin bir meta olarak değerlendirilmesi, liberal anlayışa göre, medyanın toplumun gerçeklere ulaşma yolundaki rasyonel çabasını etkileyebilir. Medya, liberal kuramın öne sürdüğü gibi, tamamen bağımsız bir tartışma forumu oluşturarak kamuoyunu şekillendirebilir. Ancak, medyanın kâr odaklı işleyişi ve rekabet ortamındaki zorluklar, bu ideallerin gerçekleşmesini sınırlayabilir (Udeoğlu, 2015: 352-353).

Liberal basın kuramı, John Locke'un ifade özgürlüğü ve demokratik katılım düşünsel mirası üzerine, John Stuart Mill tarafından temelleri atılmıştır. Liberal basın kuramı, basının işleyişi ve rolü üzerine odaklanan bir perspektifi temsil eder. Bu kuram, genellikle demokratik değerlere, ifade özgürlüğüne ve kamusal katılıma vurgu yapar. Liberal basın perspektifi, genellikle şu temel unsurları içermektedir: Bireysel özgürlük, liberal basın tarafından vurgulanır ve bireylerin düşünce, ifade ve bilgi

edinme özgürlüklerine önem verilir. Bu çerçevede, haberlerde farklı görüşlere ve çeşitliliğe yer verilmesi beklenir. Demokrasi, liberal basının demokratik değerlere vurgu yapar ve haberlerde toplumun katılımını artırmaya ve demokratik süreçlere katkıda bulunmaya odaklanır. Hak ve adalet, liberal basının hukukun üstünlüğüne, adil yargı süreçlerine ve bireylerin haklarına saygı göstermeyi amaçladığı temel bir prensiptir. Bu bağlamda, haberlerde hukuki perspektiflere ve hak ihlallerine dikkat çekilebilir. Çeşitlilik ve katılım, liberal basının çeşitli bakış açılarına ve toplumsal gruplara adil bir şekilde yer verilmesini savunduğu bir ilkedir. Bu, haberlerin geniş bir perspektifle sunulması anlamına gelir. Son olarak, kamuoyunu aydınlatma, liberal basının toplumu bilgilendirme ve aydınlatma sorumluluğunu taşıdığı önemli bir ilkedir. Haberlerin doğru, tarafsız ve güvenilir olması bu perspektifin önemli bir parçasıdır (Özer, 2010; Dağtaş ve Yıldırım, 2018; Çilingir, 2019).

McQuail (1994) zaman içinde medyanın özgürlükçü anlayışının tartışmalı hale geldiğini ve teknolojik gelişmelerin, kitlesel yayıncılığın evriminin, gazetelerin sahiplik yapısının ve yönetim biçiminin değişimine yol açtığını belirtmiştir. Büyük medya gruplarının yükselmesiyle rekabetin arttığı ve küçük gazetelerin kapanmak zorunda kaldığını vurgulamış, bu durumun çok seslilik ortamında azalmaya neden olduğunu ifade etmiştir. Medyadaki tek seslilik, genellikle medya patronlarının çıkarlarının korunması eğilimindedir ve özgürlükçü bir ortamın ticari çıkarlarla ve sansasyonel içerikle uyumsuz olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, medya özgürlüğü, eğitim, kültür, sanat ve iletişim arasındaki denge konusunda belirsizlik olduğu ve televizyon yayıncılığını desteklemenin ne kadar geçerli olabileceği üzerinde durmuştur. Ayrıca, kişisel yaşam gizliliği ve sosyalleşme prensipleri gibi konularda kurumun yeterince kapsayıcı olmadığı belirtilmiştir.

Walter Lipmann, 1922'de yayımladığı *Kamuoyu* kitabında medyanın sunduğu gerçeklik ile gerçek dünyanın gerçekliği arasında fark olduğuna dikkat çekmiştir. Lipmann'a göre, medya daha çok gerçek dışı olayları ve resimleri zihninde oluşturmaktadır. Lipmann, medyanın insanların algılarını şekillendirdiğini ve kamusal tartışmalarda sahte bir ortama neden olduğunu savunmaktadır (Bybee, 1997).

Yusuf Devran (2010), *Haber, Söylem, İdeoloji* adlı kitabında haberin farklı bir bakış açısıyla ele alındığını belirtir. Haber, söylemde bulunanlar tarafından haber konusu olan olay üzerinden kendi ideolojisini yeniden inşa etmekte ve bu ideolojinin toplumda egemen olması için uğraş vermektedir. Bu tanım, haberin sadece

bilgi iletmekten öte, aynı zamanda ideolojik bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Haberler, dil ve söylem aracılığıyla toplumsal gerçekliği şekillendirme ve ideolojik görüşleri yayma amacı taşır.

Liberal-çoğulcu yaklaşım, medyanın toplumsal olayları ve gerçekleri yansıtan bir ayna olduğunu belirtir ve bu bağlamda 'tarafsız' haberin 'doğru' olduğunu kabul eder. Bu yaklaşımda, 'nesnellik', 'tarafsızlık' ve 'dengecilik' gibi değerler kutsal kabul edilir. Bu nedenle, muhabirin kendi öznelliğini gizlemesi ve haberin nesnel olduğunu vurgulamak için çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Ancak, bazı eleştirel yaklaşımlar, haberin sadece gerçeği yansıtan nesnel metinler olmadığına ve habercinin sadece bir aracı olduğuna inanır. Bu görüşe göre, medya kapitalist bir toplumda işlediğinden dolayı belirli sınıfların çıkarlarını yansıtmakta ve bu nedenle nesnel ve tarafsız bir habercilik anlayışından bahsedilemez. Bu yaklaşım, habere ve haberciliğe farklı bir perspektiften bakmaktadır, çünkü habercilik sadece gerçekleri aktarmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal yapı ve güç dinamiklerine de etki eder (Utma, 2022: 12).

2. YÖNTEM

Çalışma, içerik çözümlemesi yöntemiyle yapılmıştır. İçerik çözümlemesi, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, yazılı materyallerin dikkatlice okunmasından farklı olarak, kişilerin ürettiği iletişim materyallerini ele alarak inceleme yapar. İçerik çözümlemesinin tanımı zaman içinde değişebilir, çünkü yeni sorunlar, farklı materyaller ve teknolojik gelişmelerle birlikte içerik çözümlemesinin uygulama alanları genişlemiştir. Literatürdeki tanımlar arasında, nitel verilerin nicel terimlere indirgendiği, mevcut verilerin özetlendiği ve standartlaştırıldığı belirtilmiştir. Temel özellikleri arasında nesnellik, sistemlilik ve genellik bulunmaktadır. Bu özellikler, gözlemcilerin aynı doküman üzerinde aynı sonuçları elde edebilmesini, araştırmacının sadece kendi amaçlarına uygun verileri çözümlemesini ve bulguların kuramsal bir temele dayanmasını gerektirir. İçerik çözümlemesinin nicel ya da nitel olup olmaması, genellikle tartışmalı bir konudur ve nicel verilerin yanı sıra nitel verilere de önem verildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, içerik çözümlemesinin yalnızca görünen içerikle sınırlanıp sınırlanmaması konusu da genellikle evet yanıtı almaktadır, çünkü nesnellik özelliği bunu gerektirir (Öğülmüş, 1991; Drisko ve Maschi, 2016; Krippendorff, 2018; Yılmaz ve Sezgin, 2020; Metin ve Ünal, 2022).

Liberal basın kuramını benimseyen ve demokrasi ile insan hakları gibi değerlere vurgu yapan The New York Times (ABD), The Guardian (İngiltere) ve Hürriyet (Türkiye) gazeteleri, Ortadoğu'da yaşanan Filistin-İsrail çatışmasını haberleştirirken hangi perspektifi benimsemekte ve bu perspektifte özgürlük, adalet ve eşitlik gibi liberal değerler nasıl temsil edilmektedir?

Bu araştırmada, Filistin-İsrail çatışmasının başladığı ilk 5 gün boyunca yayınlanan haberlere odaklanılmıştır. Bu yaklaşımın amacı, ilgili gazetelerin olaya ilk tepkilerini belirlemektir. Bu nedenle, çatışma haberlerinin yoğun olduğu 8-12 Ekim 2023 tarihleri arasındaki dönem örneklem olarak seçilmiştir. Bu süre zarfında, The New York Times (ABD), The Guardian (İngiltere) ve Hürriyet (Türkiye) gazetelerinin ön sayfalarında yer alan Filistin-İsrail çatışmasıyla ilgili haberler incelenerek ve gazetelerin bu konuda nasıl bir yaklaşım sergilediği ve haberlerin nasıl şekillendiği analiz edilmiştir.

Filistin-İsrail çatışması, dünya genelinde büyük bir ilgiyle takip edilen ve farklı bakış açılarına sahip olan bir konudur. Bu çatışmanın medya üzerindeki etkisini anlamak amacıyla The New York Times, The Guardian ve Hürriyet gazeteleri tercih edilmiştir. Bu gazetelerin seçilmesindeki en temel etken, liberal basın politikalarını benimsemiş olmalarıdır. Liberal medya, genellikle olaylara çeşitli perspektiflerden yaklaşma eğiliminde olup, bu özelliğiyle çatışmanın daha geniş bir bağlamda değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, bu gazetelerden ikisinin Amerika ve İngiltere gibi İsrail'e açık destek veren ülkelerde faaliyet gösteriyor olmaları, çatışmaya dair haber ve analizlerin küresel düzeyde etkili bir şekilde paylaşılmasına katkı sağlamaktadır. Gazetelerin sahip oldukları yapı ve buldukları ülkelerde (dünya genelinde) etkin bir kamuoyu gücüne sahip olmaları, çatışma hakkındaki haber ve yorumlarının geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamaktadır.

The New York Times, 1851'de kurulan ve ABD'de uzun süre "kayıt gazetesi" olarak bilinen önde gelen bir sabah gazetesidir. Gazete, sakın ve tarafsız bir haber anlayışıyla öne çıkmıştır. Adolph Simon Ochs'un 1896'da satın almasıyla uluslararası alanda saygın bir günlük haline gelen The Times, haber raporlamasına vurgu yapmış, uluslararası haberleri ön plana çıkarmış ve kurgusal içerikleri kaldırmıştır. 1971'de "Pentagon Papers" belgelerini yayımlaması büyük bir tartışma yaratmış, ancak ABD Yüksek Mahkemesi, basın özgürlüğü kapsamında korunduğuna karar vermiştir. Teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak çevrimiçi bir sürüm başlatan ve Pulitzer Ödülleri kazanan The New York Times, gazetecilikte öncü bir rol oynamıştır (Britannica, 2024).

The Guardian, 1821'de kurulan ve başlangıçta "The Manchester Guardian" adını taşıyan bir İngiliz gazetedir. 1959'da adı değiştirilerek günümüzdeki ismini almıştır. Guardian, Scott Trust tarafından kurulan ve Guardian Media Group'un bir parçası olan bir medya kuruluşudur. Gazete, Londra merkezli olarak faaliyet göstermektedir ve liberal ile sol kanat arasında değişen politik bakış açılarına sahip birçok okur tarafından takip edilmektedir. Scott Trust Limited, The Guardian'ın mali ve editöryel bağımsızlığını güvence altına almak amacıyla kurulmuş, bu sayede gazetenin ticari veya siyasi müdahalelere karşı özgürlüğü korunmaktadır (Kasap, vd., 2019).

Hürriyet Gazetesi, Sedat Simavi tarafından 1 Mayıs 1948'de kurulan Türkiye'nin önde gelen yayın organlarından biridir. Yönetimdeki değişikliklere rağmen gazete, 1973'te renkli fotoğraf baskısıyla öne çıkmıştır. Ancak, 1990'da eski genel yayın yönetmeni Çetin Emeç'in silahlı saldırı sonucu öldürülmesi gibi trajik olaylar yaşamıştır. Yıldırım Demirören tarafından 2018'de satın alınan gazete, hükümete muhalif duruşundan uzaklaşmıştır. Türkiye'nin en çok okunan gazetelerinden biri olan Hürriyet, 2023'te 129,717 tiraj ile öne çıkmıştır (medyatakip.com.tr, Erişim: 24.01.2024). "Türkiye Türklerindir" sloganını benimseyen gazete, Atatürk Milliyetçiliği, laiklik savunucusu ve Batı yanlısı liberal anaakım (Demirören Grubuna geçtikten sonra bu durum tartışılmaktadır) medyanın önde gelen temsilcisi olarak tanımlanmaktadır (Özkır, 2013, Kasap, vd., 2019).

Bu araştırma kapsamında, ilgili gazetelerin belirlenen tarihlerdeki ön sayfalarında yer alan Filistin-İsrail çatışmasıyla ilgili haberler, belirli anahtar kelimelerin veya terimlerin kullanılmasıyla sistematik olarak toplanmıştır. Bu anahtar kelimeleri içeren haberler sayısal olarak analiz edilerek, haberlerin içerdikleri perspektifler, vurgular ve temalar üzerinden çatışma konusundaki gazetelerin yaklaşımları ortaya konmuştur.

Ölçüm birimlerinin belirlenmesinde, sayfadaki ilgili haberlerde kullanılan kavramlar dikkate alınmıştır. Gazetelerin Filistin-İsrail çatışmasını nasıl öne çıkardığı, hangi detaylara vurgu yaptığı ve hangi perspektifi benimsediği konusunda analiz, temel ölçüm birimlerini oluşturmuştur.

Filistin-İsrail çatışması üzerine çalışmalarıyla tanınan Neil Caplan'ın *The Israel-Palestine Conflict: Contested Histories* adlı kitabı Orta Doğu'nun tarihi ve siyaseti derslerinde standart bir metin olarak kabul edilmektedir. Caplan, bu önemli

eserinde kavramların rolüne odaklanmıştır. Yazar, “tıpkı diğer çatışma ve savaş anlatılarında olduğu gibi terminoloji, çatışma ile savaş arasındaki ayrımı netleştirmeye yardımcı olmak amacıyla kullanıldığını, kahramanları kötü karakterlerden ayırmak, yazarın veya gözlemcinin taahhütlerine ve duygularına bağlıdır ve bu tercihler terim seçimine yansır” şekilde bir ifade de bulunmaktadır. Aşağılayıcı çağrışımlar içeren terimler (örneğin “terörist”) yerine, aktörleri daha olumlu bir ışıkta gösteren terimler (örneğin “özgürlük savaşçısı”) tercih edilir. Taraflar, eylemlerini tanımlarken (örneğin “saldırı” ve “direniş”), gözlemcilerin taraf tutuyor gibi görünmemesi için hangi terimleri seçeceklerine dikkat ederler. Ana karakterlerin adlandırılması, bazı insanlar için otomatik olarak olumlu veya olumsuz çağrışımlar uyandırabilir, bu nedenle bu durumda dikkatli olunmalıdır (Caplan, 2019: 6).

Kodlama tablosu oluşturulurken, haber metinlerinde ve literatürde yer alan belirli ifadelerin tespiti yapılarak bu ifadelerden kategoriler oluşturulmuştur. Çalışmada belirli anahtar kelimeler veya ifadeler temelinde haberler farklı kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Haberlerin içeriği analiz edilirken belirli konulara odaklanılarak bazı kalıplar belirlenmiştir (bkz. Tablo 1). Bu kalıpların belirlenmesi sürecinde literatürde geçen kavramlar ve gazete haberlerinde sıkça kullanılan ifadelerin yoğunluğu dikkate alınmış, ana temalar ve alt temalar titizlikle belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında kullanılacak kodlamalar, temel konulara odaklanacak şekilde düzenlenmiştir. İlk olarak, “Saldırıların Tanımlanması” başlığı altında, çatışma sürecinde gerçekleşen saldırıları ve bunların özelliklerini tanımlamak amaçlanmıştır. Ardından, “Savaşın Tanımlanması” altında, çatışmada yer alan tarafların kimlik ve motivasyonları üzerine odaklanılmıştır. Üçüncü olarak, “Ölenlerin Tanımlanması” başlığı altında, çatışma sırasında hayatını kaybeden kişilerin profilleri ve ölüm nedenleri incelenmiştir. “İşgalci-Yerleşimci Tanımlanması” altında, çatışmada işgalci veya yerleşimci olarak tanımlanan grupların özellikleri ve rolleri ele alınmıştır. “Devlet Tanımlanması” başlığı altında, çatışmada yer alan devletlerin rolü ve etkileri üzerine odaklanılmıştır. Son olarak, “Aktörlerin Tanımlanması” başlığı altında, çatışmada etkili olan diğer aktörlerin, örneğin uluslararası kuruluşlar veya sivil toplum örgütleri gibi, rolleri ve etkileri değerlendirilmiştir. Bu kodlamalar, çatışma olaylarını daha ayrıntılı bir şekilde analiz etmek ve temel konuları belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

Tablo 1. Filistin-İsrail Çatışmasının Temaları ve Alt Temaları*

Temalar (Themes)	Saldırıların tanımlanması (Identifying attacks)	Savaşanların tanımlanması (Identification of combatants)	Ölenlerin tanımlanması (Identification of the deceased)	İşgalci-Yerleşimci tanımlanması (Identification of Occupier-Settlers)	Devlet tanımlanması (State identification)	Aktörlerin tanımlanması (Identification of actors)
Alt Temalar (Child Themes)	Abluka (Blockade) 5	Asker (Soldier) (27)				
	Baskın (Raid) (6)	Direnişçi (Resistant/Fighter) (6)			Filistin (Palestine/Palestinian) (57)	
	Çatışma (Conflict) (17)	İsrail ordusu (Israeli military) (8)	Katliam (Massacre) (8)			Hamas (Hamas) (125)
	Harekât (Military Operation) (3)	Militan (Militant) (57)	Ölü-öldü-öldürüldü (Dead) (24)	İşgalci (Occupier)	Filistin devleti (State of Palestine)	Filistinli (Palestinians) (29)
	Kuşatma (Siege) (6)	Ordu (Army) (3)		Yerleşimci (Settlers)	İsrail (Israel) (309)	İsraili (Israeli) (38)
	Misilleme (Retaliation) (2)	Ordu (military) (24)			İsrail devleti (State of Israel)	
	Operasyon (Operation) (6)	Örgüt (Organization) (1)				
	Saldırı (Attack) (62)	Terörist (Terrorist) (6)				
	Savaş (War) (33)					

*Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

SALDIRILARIN TANIMLANMASI (IDENTIFYING ATTACKS)

Filistin-İsrail çatışması, tarih boyunca bir dizi çatışma ve saldırıya sahne olmuştur. Bu olayların haber başlıklarında kullanılan terimler, medya organlarının ve haber yazarlarının olayları yorumlama ve aktarma biçimlerine bağlı olarak değişebilir. “abluka” “saldırı”, “çatışma”, “kuşatma” ve “savaş” gibi kelimeler, haber başlıklarında ya da haber metinlerinde kullanıldığında olayların algılanma şeklini etkileyebilir ve bir taraftan diğer tarafa geçen bilgiyi şekillendirebilir. Filistin-İsrail çatışmasında karşılıklı saldırıları tanımlamak, bir dizi karmaşık ve duygusal konuyu içerir. Taraflar arasındaki dil ve tercihler genellikle propagandaya ve iletişim stratejilerine dayanır. İnsanlar ve topluluklar, çatışmaya yönelik duygusal bağlılıkları ve politik görüşleri nedeniyle bu terimlere farklı anlamlar yükleyebilirler.

Abluka (Blockade): Bu terim, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre bir ülkenin veya bölgenin çevresinin kapatılması veya kuşatılması, engellenmesi anlamına gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>, erişim: 26.03.2024). Deniz, hava

veya kara ablukaları, ekonomik ve askeri baskı unsurları olarak kullanılmaktadır. “Abluka” terimi, bir bölgeye dışarıdan gelen yardımı engellemek veya sınırlamak amacıyla uygulanan bir kapanma durumunu ifade eder. Bu kavram, bir tarafın diğerini dış dünya ile olan bağlantısını kesecek şekilde etkilemeye çalıştığı durumları belirtebilir. Filistin politikalarını tanımlamak amacıyla, bu terim üç farklı gazete tarafından beş günlük bir yayın dilimi içinde toplam beş defa kullanılmıştır. Bu kullanımlardan ikisi The New York Times, ikisi The Guardian ve biri Hürriyet gazetesi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Baskın (Raid): TDK’na göre bu terim kısa süreli, beklenmedik saldırıları ifade etmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>, erişim: 26.03.2024). Genellikle beklenmeyen, ani ve kısa süreli saldırıları ifade eder. Taraflar, kendi askeri başarılarını vurgulamak veya düşmanlarını zayıf göstermek amacıyla bu terimi kullanabilirler. Filistin politikalarını tanımlamak için altı defa kullanılan bu kavram, özellikle Hamas’ın faaliyetlerini ifade etmek için üç kez Hürriyet ve bir kez The New York Times tarafından kullanılmıştır.

Çatışma (Conflict): TDK, kavramı askeri bir terim olarak savaş maksadıyla silahlı vuruşma olarak tanımlamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, erişim: 26.03.2024). Daha geniş bir perspektifi ifade eder ve genellikle karşılıklı düşmanlıkları, çatışan tarafları ve uzun süreli mücadeleleri anlatır. Diplomatik, askeri ve toplumsal düzeyde çatışmayı kapsayan bir terimdir. “Çatışma” terimi, taraflar arasındaki gerilimi ve mücadeleyi ifade eder. Haber içeriklerinde kullanıldığında, çatışmanın iki taraf arasında devam ettiğini ve her iki taraftan da karşılıklı eylemlerin gerçekleştiğini belirtir. Bu kavram, olayın karmaşıklığını vurgulayabilir. Gazetelerin birbirine yakın oranlarda kullandığı kavramı Hürriyet yedi, The New York Times altı, The Guardian ise beş defa kullanmıştır.

Harekât (Operation): Genellikle askeri operasyonları ifade eder ve geniş bir stratejik planın parçası olarak kullanılır (Bora, 2018: 142). Askeri eylemlerin planlı ve koordineli bir şekilde gerçekleştirilmesini anlatır. İsrail’in eylemlerini tanımlamak için Hürriyet iki, The New York Times bir defa kullanırken, The Guardian kullanmamıştır.

Kuşatma (Siege): Kuşatma veya muhasara, bir şehrin, bir ülkenin veya bir bölgenin dış dünya ile bağlantısının kesilerek abluka altına alınması durumunu ifade etmektedir (wikipedia.org, erişim: 31.03.2024). Terim, bir bölgenin çevresinin sarılması ve kapatılması anlamına gelir. Taraflar, karşı tarafın bölgeyi kontrol etme

çabalarını vurgulamak için bu terimi kullanabilirler. “Kuşatma” kavramı, bir bölgeyi çevreleme ve kontrol etme stratejisinin benimsendiği durumları vurgulayabilir (Kohn, 2013). Kuşatma, bir tarafın diğerini izole etme amacını taşıyan uzun vadeli bir stratejiyi ima edebilir. The New York Times, İsrail’in Filistin politikalarını tanımlayan bu kavramı üç kez kullanmışken, Hürriyet gazetesi bir kez kullanmıştır.

Misilleme (Retaliation): Misilleme, bir eyleme karşı verilen benzer bir tepki veya karşılık anlamına gelir. TDK, kavramı kısasa kısas şeklinde açıklamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, erişim: 26.03.2024). Bu terim genellikle bir zararın veya saldırının karşılığında yapılan benzer bir eylemi ifade etmek için kullanılır. Örneğin, bir ülke bir saldırıya uğradığında, o ülkenin misilleme olarak saldırgan ülkeye karşı bir tepkide bulunması “misilleme” olarak adlandırılabilir. The Guardian’ın kullanmadığı kavramı diğer gazeteler birer defa kullanmıştır.

Operasyon (Operation): Kelime Latince “operation” kelimesinden gelir ve temel olarak yapmak, yerine getirmek veya ifa etmek anlamına gelir. Türkçe sözlüklerdeki karşılıkları arasında ameliyat, harekât, askeri girişim ve bir sonuç elde etmeye yönelik eylem ve işlemler bulunur. Bu kelimenin kullanım alanı oldukça geniştir ve askeri terminolojide güç kullanımıyla ilişkilidir (Bora, 2018: 142). Kavram bu çalışmada genellikle askeri faaliyetleri ifade eder ve belirli bir hedefe ulaşmak için planlı bir şekilde yürütülen eylemleri tanımlar. Kavramı Hürriyet üç, The New York Times iki, The Guardian ise bir kez kullanmıştır. Kavram toplam altı kez kullanılmıştır.

Saldırı (Attack): Daha genel bir terim olup, bir tarafın diğerine yönelik agresif eylemlerini ifade eder. “Saldırı”, düşman kuvvetlerine karşı düşman hattını yarmak, düşman mevzilerini ele geçirmek veya düşman kuvvetlerini etkisiz hale getirmek amacıyla yapılan bir askeri harekâttir (https://www.jcs.mil/doctrine/dod_dictionary/, erişim: 30.03.2024). Saldırı terimi nesnel bir ifade olabilir, ancak kullanım bağlamına bağlı olarak farklı anlamlar kazanabilir. “Saldırı” terimi genellikle bir tarafın diğerine yönelik bir agresif eylemi ifade eder. Bu terim, bir gücün diğerine karşı başlatılan bir saldırıyı vurgular ve genellikle negatif bir çağrışıma sahiptir. Medya, belirli bir olayı vurgulamak ve okuyucuya bir taraftan diğerine geçen bilgiyi netleştirmek için bu terimi kullanabilir. Filistin ve İsrail arasındaki çatışmaları tanımlamak için gazetelerin en sık başvurduğu kavram, “saldırı” olmuştur. Bu kavram toplamda altmış iki defa kullanılmıştır; The New York Times yirmi sekiz defa, The Guardian on dokuz defa, Hürriyet ise on beş defa kullanmıştır.

Savaş (War): Askeri, yarı askeri veya askerlerin katılmadığı türlerden olabilir; şiddet içerebilir ya da hiç şiddet içermeyebilir (Özer, 2018: 36). Savaş; en geniş anlamıyla çatışmanın zirvesini ifade etmektedir. Kavram, devletlerarası veya iç savaşlar gibi genellikle büyük bir çatışmayı tanımlamak için kullanılır. Filistin ve İsrail arasındaki saldırıların tanımlanmasında İsrail'in perspektifini ifade etmek için "saldırı" kavramından sonra en fazla otuz üç defa ile "savaş" kavramı kullanılmıştır. Bu kavramı en fazla kullanan gazete The New York Times olup, on dört defa ile öne çıkarken, Hürriyet ise bu terimi yedi defa kullanarak The New York Times'ın yarısı kadar kullanım gerçekleştirmiştir.

Taraflar, kavram seçimlerini genellikle kendi bakış açılarına ve amaçlarına uygun olarak yaparlar. Bu tercihler, propaganda, uluslararası kamuoyunu etkileme çabaları ve iç politika gibi faktörlerden etkilenir. Bu bağlamda, saldırıların tanımlanmasında üç gazetede de benzer kavramların yoğunlukla kullanıldığı görülmüştür. En fazla kullanılan kavramlar sırasıyla saldırı (62), savaş (33) ve çatışma (17) olurken, en az kullanılan kavram ise iki kez kullanılan misilleme olmuştur.

SAVAŞANLARIN TANIMLANMASI (IDENTIFICATION OF COMBATANTS)

Filistin-İsrail çatışması, savaşan tarafların tanımlanması açısından kullanılan kavramlar çeşitli duygusal ve politik anlamlar içermektedir ve karmaşık bir konudur. Bu tanımlamalar, medyanın dil kullanımına, bakış açısına ve siyasi duruşuna bağlı olarak değişebilmektedir. Filistin-İsrail çatışması boyunca, basında sıkça kullanılan; "asker", "direnici", "militan", "ordu" ve "terörist" gibi terimler arasında bulunmaktadır. Her bir terim, savaşan tarafların kimliklerini ve eylemlerini belirtme konusunda farklı anlamlar içermektedir. Basının tercih ettiği bu kavramlar genellikle tarafların eylemlerini değerlendirmek ve olayları anlamlandırmak amacıyla seçilmektedir.

Asker (Soldier): Terim, genellikle resmi devlet ordularına mensup erden mareshale kadar rütbeye sahip bireyleri ifade etmektedir (wikipedia.org, erişim: 31.03.2024). Bu terim, devletin kontrolünde olan ve belirli bir askeri disipline tabi olan bireyleri tanımlamak için kullanılır. İsrail ordusu gibi resmi ordular, "asker" olarak adlandırılır. Toplam yirmi yedi defa kullanılan kavramı New York Times yirmi, The Guardian dört, Hürriyet üç defa kullanmıştır. The New York Times'ın kavramı İsrail perspektifinden yoğun şekilde kullandığı dikkat çekicidir.

Direnışçi (Resistance Fighter): Direniş kavramı, 1789 Fransız Devriminde “baskıya karşı direnme hakkı” ifadesi olarak doğmuş, 1793 yılında İnsan Hakları Bildirgesi’ne girmiştir (Rabinovitch, 2017). “Direnişçi” terimi genellikle bir işgale veya baskıya karşı direnen, kendi topraklarını savunan kişileri ifade etmektedir. Bu terim, Filistin tarafındaki grupların, kendi bakış açılarına göre tanımlamalarında sıkça kullanılmaktadır. Kavram, özgürlük, bağımsızlık veya toprak savunması gibi amaçlar doğrultusunda mücadele eden kişileri tanımlamaktadır. Filistin’deki bazı gruplar, kendilerini “direnişçi” olarak adlandırarak mücadelelerinin haklılığını vurgulamaktadırlar (Sen, 2017). Toplamda yedi kez kullanılan ve Filistin perspektifini yansıtan bu kavram, The New York Times tarafından altı kez, The Guardian ise bir kez kullanılmıştır. Genellikle Filistinli savaşçıları olumlu bir şekilde tanımlamak için kullanılan bu kavramın Hürriyet gazetesi tarafından hiç kullanılmamış olması dikkat çekicidir.

Militan (Militant): TDK’ya göre siyasi veya sosyal bir dava uğruna savaşan anlamına gelen “Militan” terimi, Fransızcadan alıntıdır (<https://sozluk.gov.tr/>, erişim: 26.03.2024). Kavram, genellikle silahlı eylemleri destekleyen veya uygulayan bireyleri tanımlamaktadır. Bu terim, bir grup veya bireyin silahlı mücadelede yer aldığını ifade eder. Ancak kullanımı, terimin sübjektif bir şekilde algılanmasına neden olabilir. Terim, çatışmanın taraflarına ve olayların bağlamına bağlı olarak olumlu veya olumsuz bir çağrışım yaratabilir. Bir grup veya birey, kendi bakış açısından militan olarak nitelendirilebilirken, diğer taraftan bakıldığında terörist olarak değerlendirilebilir. Medyanın kullanımı ve politik bağlam, “militan” teriminin algılanmasını etkileyebilir. Örneğin, bir grup, kendi ülkelerinin bağımsızlığı için silahlı mücadele veriyorsa, bu grup kendi taraftarları tarafından “özgürlük savaşçıları” olarak adlandırılırken, diğer taraftan “militan” olarak görülebilir. Dilin manipülatif kullanımı, bir grup veya bireyin algısını etkileyebilir. Özellikle propaganda amaçlı kullanılan terimler, bir grup veya bireyi suçlu veya düşman olarak tanımlamak için seçilebilir. “militan” terimi, genellikle bir nötr ifade olmaktan çok, çatışmanın ve belirli bir durumun karmaşıklığını yansıtan bir terimdir. Ancak, kullanıldığı bağlam ve hangi perspektife göre değerlendirildiği, toplumda nasıl algılandığını belirleyebilir. Bu nedenle, bu terimin anlamının tam olarak anlaşılabilmesi için olayları çok yönlü bir şekilde değerlendirmek önemlidir (Yanarışık, 2021: 246). Savaşanları tanımlarken, gazetelerin en fazla kullandığı kavram “militan” olmuştur. Toplamda elli yedi defa kullanılan bu terimi, The New York Times ile Hürriyet yirmi dörder kez kullanmış, The Guardian ise dokuz kez kullanmıştır. Savaşanları tanımlamak

için gazetelerin sıklıkla kullandıkları kavram genellikle tarafsızlık iddiası taşımaktadır. Ancak, bu terimin kullanımı aynı zamanda içinde ideolojik veya siyasi bir yükümlülük barındırabilir. Bazı gruplar için “militan” teriminin olumsuz bir çağrışım yaptığı söylenebilir.

Ordu (Army): “Ordu” terimi, ülkelerinin topraklarını iç ve dış tehditlere karşı koruyan devletin resmi silahlı kuvvetlerini tanımlamaktadır (wikipedia.org, erişim: 31.03.2024). İsrail ordusu gibi resmi ordular, genellikle “ordu” olarak adlandırılır ve devletin kontrolü altında faaliyet gösterirler. İsrail ve Filistin’deki resmi ordular, bu terimle tanımlanmaktadır. Kavram, üç gazete tarafından da yoğun olarak kullanılmıştır. Kavramı en fazla kullanan The New York Times gazetesi bu ifadeyle hem İsrail’in düzenli devlet ordusunu hem de Hamas savaşçıları tanımlamak için toplam yirmi sekiz kez kullanırken, The Guardian yedi, Hürriyet ise dört kez kullanmıştır.

Terörist (Terrorist): “Terörist” terimi, şiddet kullanarak politik veya ideolojik hedeflere ulaşmaya, kabul ettirmeye çalışan bireyleri veya grupları tanımlamaktadır (https://sozluk.gov.tr/, erişim: 26.03.2024). Ancak, bu terim sıklıkla tartışılmaktadır, çünkü taraflar arasında terimlerin nasıl kullanılacağı konusunda anlaşmazlık olabilmektedir. Konu ile ilgili TBMM’de yapılan tartışmalarda da terör tanımlamaları konusunda ortak bir anlayış olmadığı görülmektedir. “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, AKP Meclis Grup Toplantısı’nda yaptığı konuşmada İsrail’i sert bir dille eleştirdi, ‘Hamas terör örgütü değil, kurtuluş ve mücahitler grubudur’ dedi (https://www.bbc.com/turkce/articles/c51xzenk981o). CHP Genel Başkan Özgür Özel, gazetecilere yaptığı açıklamalarda ‘Erdoğan tarafından Hamas’ın bir terör örgütü olarak kabul edilmemesini tamamen reddediyoruz ve Türkiye açısından da son derece utanç verici bir yaklaşım olarak değerlendiriyoruz. Hamas bir terör örgütüdür...’ dedi (https://www.milliyet.com.tr/gundem/chpli-ozelden-degisim-ve-kurultay-aciklamasi-7025495).” “Terörist” terimi, siyasi veya dini nedenlerle sivilleri hedef alan şiddet eylemlerine başvuran kişilere atıfta bulunur. Ancak bu terim, Filistin-İsrail çatışması bağlamında tartışmalıdır, çünkü taraflar arasında terör eylemlerine yönelik farklı bakış açıları bulunmaktadır. Üç gazetenin de toplamda altı defa kullandığı kavram, Hamas’ın eylemlerini ifade etmek için tercih edilmiştir. The New York Times ve The Guardian gazeteleri Hamas’ın eylemlerini tanımlamak için bu ifadeyi kullanırken, Hürriyet ise doğrudan Hamas için bu tanımlamayı kullanmadan eylemleri terörist eylem

olarak tanımlayarak fail olarak da dolaylı şekilde Hamas'ı terörist örgüt olarak ilan etmiştir.

Medyanın terim seçimindeki nedenler genellikle eşik bekçilerinin siyasi duruş, nesnellik çabası, hedef kitlenin algısı ve dilin tarafsızlığına duyulan hassasiyetle ilgilidir. Terimlerin kullanımındaki bu çeşitlilik, haberin algılanma biçimini etkiler ve okuyucunun bakış açısını şekillendirir. Çatışma haberlerini değerlendirirken, dilin etkisi ve tercih edilen terimlerin siyasi etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Yukarıdaki kavramların seçilme nedenleri genellikle haberin tonunu, tarafsızlığını veya belli bir bakış açısını yansıtmak amacıyla kullanılabilir. Medyanın tercih ettiği kavramlar, okuyucunun olayları nasıl anlamlandıracağı üzerinde etkili olabilir ve taraflar arasında duygusal tepkilere neden olabilir. Bu nedenle, haberleri değerlendirirken kullanılan terimlerin sübjektif ve etkili olduğunu anlamak önemlidir.

ÖLENLERİN TANIMLANMASI (IDENTIFICATION OF THE DECEASED)

Filistin-İsrail çatışması kapsamında ölen tarafların tanımlanmasında kullanılan kavramlar incelendiğinde, medyanın tercih ettiği ifadelerin büyük bir öneme sahip olduğu görülebilir. Bu kavramlar, olayların algılanma biçimini etkileyebilir ve insanların duygusal tepkilerini şekillendirebilir.

Katliam (Massacre): İfadesi, genellikle büyük çaplı ve özellikle sivil can kayıplarını ifade etmektedir (Levene & Roberts, 1999). Bu terim, olayın şiddet derecesini vurgulayarak güçlü bir etki yaratma amacı taşımaktadır. The New York Times Hamas saldırılarında yaşamını kaybedenler için Hamas'ın katliamı şeklinde iki kez, The Guardian her iki tarafın eylemleri sonucu hayatını kaybedenler için beş kez, Hürriyet gazetesi ise kavramı cumhurbaşkanının ağzından bir kez vermiştir.

Ölü-Öldü-Öldürüldü (Dead-Died-Killed): Bu ifadeler, hayatı sona ermiş, artık yaşamıyor olanı basit ve doğrudan bir dil kullanarak belirtmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>, erişim: 26.03.2024). “Ölü”, genellikle nötr bir ifade olarak kullanılırken, “öldü” ve “öldürüldü” terimleri, ölümün nedenine dair belirli bir anlam taşımaktadır. “Öldürüldü” terimi, şiddetin bir sonucu olarak hayatını kaybedenleri vurgular ve genellikle suçlamalar içerir.

Bu kavramların tercih edilme nedenleri, medya organlarının siyasi duruşları, olaylara yaklaşımı, duygusal etki yaratma amacı ve kamuoyunu etkileme çabalarına bağlı olarak değişebilir. Örneğin, bir haber kuruluşu olaylara tarafsız bir bakış açısıyla yaklaşırken, diğer bir kuruluş duygusal bir etki yaratma amacı güdebilir. Bu kavramı Hürriyet gazetesi ölüm olaylarını sivillerin veya askerlerin “yaşamını yitirmesi”, “can kaybı” gibi daha genel biraz da yumuşatıcı bir ton ile ifade ederken, diğer iki gazete daha nötr olan “ölu-öldü-öldürüldü” ifadelerini kullanmışlardır. Ayrıca, taraflar arasındaki çatışmanın hassasiyeti, tercih edilen ifadelerin seçilmesini etkileyebilir. Filistin-İsrail çatışması bağlamında, ölen tarafların tanımlanmasında kullanılan kavramlar genellikle olayın siyasi, askeri ve toplumsal bağlamına göre şekillenmektedir. Toplamda yirmi dört kez kullanılan kavram, The New York Times tarafından yedi, The Guardian tarafından on bir, Hürriyet tarafından ise altı kez kullanılmıştır.

İŞGALCI-YERLEŞİMCİ TANIMLANMASI (IDENTIFICATION OF OCCUPIER-SETTLER)

Filistin-İsrail çatışmasının temel nedenlerinden birini oluşturan “İşgalci” ve “Yerleşimci” kavramları incelendiğinde, bu terimlerin büyük bir siyasi yük taşıdığını ve çatışmanın tarafları arasında farklı algılanabileceğini görülmektedir.

İşgalci (Occupier): Ülke, fiili olarak düşman ordusunun otoritesi altına geçtiğinde işgal edilmiş olarak addedilir (Albayrak, 2020: 447). Genellikle bir devletin zorla başka bir ülkenin topraklarını, bölgelerini veya yerleşim alanlarını kontrol etmesini ifade etmektedir. Filistin-İsrail çatışması bağlamında, bu terim genellikle İsrail’in 1967 Altı Gün Savaşı sonrasında ele geçirdiği Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi gibi bölgelerdeki varlığını tanımlamak için kullanılmaktadır. Yapılan çalışmalara göre (Yılmaz, 2024), birçok gazete İsrail’in Filistin topraklarındaki işgallerini ele alsada, örneklemede yer alan gazetelerin hiçbiri bu konuya değinmemiş olması, liberal değerler açısından sorgulanmalıdır.

Yerleşimci (Settler): “Yerleşimci” terimi dünyada genellikle Batı Şeria’daki Yahudi yerleşimcilerle ilişkilendirilmektedir (Çakmak, 2023). Kavram, genellikle bir devletin vatandaşlarının, genellikle kendi ülkelerinin sınırları dışında, başka bir bölgede yerleşim kurduğunu ifade eder. Özkoç, İsrail’in Filistin topraklarını işgalini literatürde “yerleşimci sömürgecilik” kavramsallaştırması üzerinden ele

alan eleştirel yaklaşımların olduğunu ifade etmiştir (2021: 313-314). Filistin-İsrail çatışması bağlamında, “yerleşimci” terimi genellikle İsraili vatandaşların Batı Şeria ve Doğu Kudüs gibi tartışmalı bölgelerdeki yerleşim bölgelerine taşınmasını tanımlamak için kullanılmaktadır (Oktay, 2019: 163-164; Yacobi, & Milner, 2022: 43-53). Filistin-İsrail çatışmasında, bu terimler genellikle taraflar arasındaki toprak anlaşmazlıkları, yerleşim politikaları ve bölgedeki egemenlik iddiaları üzerinden kullanılarak çatışmanın kökenlerini ve dinamiklerini yansıtmaktadır. Kavram, Filistin-İsrail çatışmalarının merkezinde yer almasına rağmen örnekleme yer alan gazetelerin hiçbirinin konuya değinmemiş olması da manidar bir durum olarak değerlendirilebilir.

Gazetelerin genel olarak bu kavramları tercih etmesi ya da etmemesinin nedenleri, taraflar arasındaki siyasi duruşlar, toprak talepleri, barış süreçlerine yönelik bakış açıları ve uluslararası hukuk normlarına uyum çabaları gibi faktörlere dayanabilir. Örneğin, bir taraf “işgalci” terimini kullanarak bir bölgenin haksız bir şekilde ele geçirildiğini vurgulayabilirken, diğer taraf “yerleşimci” terimini kullanarak bölgeye yasadışı yerleşimler kurmanın meşru bir eylem olduğunu savunabilir (Freedman, 2021).

Devlet Tanımlanması (State Identification): Filistin-İsrail çatışması çerçevesinde çatışmanın statü boyutunu anlamak için kullanılan kavramlar incelendiğinde, medyanın tarafları tanımlama konusundaki dilin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Çatışmanın bir statü savaşı olarak tanımlanması, tarafların siyasi duruşları, uluslararası hukuk normlarına uyum ve toplumlar arasındaki algılamalar gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak medya dilinin şekillenmesine neden olmaktadır.

Filistin-İsrail çatışmasının bir statü savaşı olarak adlandırılması, tarafların kendi ulusal kimliklerini ve toprak haklarını koruma mücadelesiyle ilgilidir. İsrail’in siyasi, askeri ve toprakla ilgili politikaları çeşitli tartışmalara yol açmış ve bu durum farklı tanımlamalara neden olmuştur. İsrail’in mevcut durumu ve politikalarıyla ilgili olarak farklı kesimler arasında devam eden görüş ayrılıkları bulunmaktadır (Ateş, 2009: 61-83; Oktay, 2019: 171). Bu bağlamda, gazeteler tarafları şu şekillerde adlandırabilir (Freedman, 2021):

İsrail:

- “İsrail Devleti” (State of Israel)
- “İsrail Hükümeti” (Government of Israel)
- “Tel Aviv Yönetimi” (Tel Aviv Administration)
- “Yahudi Devleti” (Jewish State)

Filistin:

- “Filistin Devleti” (State of Palestine)
- “Filistin Yönetimi” (Palestinian Authority)
- “Gazze Hükümeti” (Government of Gaza)
- “Filistin Ulusal Otoritesi” (Palestinian National Authority)

Gazeteler tarafları tanımlarken, kullanılan terimler genellikle tarafların statüsüne, bağımsızlığına ve uluslararası toplum tarafından tanınma derecesine atıfta bulunabilir. Örneğin, “İsrail Devleti” ifadesi, uluslararası alanda tanınan bir devletin resmi bir adıdır ve İsrail’in bağımsızlığını vurgular. Benzer şekilde, “Filistin Devleti” ifadesi, Filistin’in bağımsızlığını ve uluslararası toplum tarafından tanınma çabalarını yansıtabilir.

Tarafların tanımlanmasındaki tercihler, çatışmanın temel meseleleri olan toprak, egemenlik ve kimlik üzerindeki rekabetin bir yansımasıdır. Medyanın bu terimleri seçme nedenleri, okuyucular üzerinde etki bırakma, siyasi görüşlere yönlendirme ve toplumun çatışma hakkındaki algısını şekillendirme amacını taşıyabilir. Bu nedenle, gazete dilini anlamak, çatışmanın temel dinamiklerini kavramak adına önemlidir.

Aktörlerin Tanımlanması (Identification of Actors): Filistin-İsrail çatışmasının ana aktörlerini gazetelerin nasıl tanımladığı konusu, çatışmanın karmaşıklığı ve taraflar arasındaki siyasi farklılıklar nedeniyle çeşitli yaklaşımlara sahiptir. Bu tanımlamalar, medyanın siyasi duruşları, okuyucu kitlesi ve çatışma hakkındaki genel algıları şekillendirme çabalarına bağlı olarak değişebilmektedir.

Filistin-İsrail çatışmasının ana aktörleri arasında “ Hamas”, “İsraililer” ve “Filistinliler” bulunmaktadır.

Hamas: Gazeteler genellikle “ Hamas” terimini kullanarak örgütü tanımlar. Bu terim, çoğunlukla Filistin’deki Gazze Şeridi’nde kontrolü elinde bulunduran siyasi ve askeri bir örgütü ifade etmektedir. Ayrıca, “terör örgütü” ifadesi de zaman zaman kullanılarak Hamas’ın şiddet içeren eylemlerine vurgu yapılmaktadır. Hamas, 1987’deki İntifada sürecinde kurulmuştur. Kökü Mısır’da kurulan Müslüman Kardeşler’e dayanmaktadır. İslami direniş hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Fetih hareketi ile Hamas arasındaki farklılıklar, Filistin toplumunun yapısı, siyasi görüşleri ve İsrail’e karşı alınan tutum konularında odaklanmaktadır. Hareket, İslamcılık ve milliyetçilik unsurlarını birleştirerek Filistin toplumunda etkili bir güç haline gelmiştir (Zariç, 2018).

İsraililer: “İsraililer” terimi genellikle İsrail vatandaşlarını genel anlamda ifade etmektedir. Ancak, bu terim daha spesifik olarak kullanılarak İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF) üyelerini veya yerleşimcileri belirtmek amacıyla da kullanılabilir.

Filistinliler: “Filistinliler” terimi genellikle Filistin halkını genel anlamda tanımlamaktadır. Bu terim, Filistin Devleti sakinlerini, mültecileri veya çeşitli siyasi görüşleri temsil eden grupları içerebilmektedir.

Bu tanımlamaların medya tarafından kullanılma nedenleri, genellikle olayları belirli bir perspektiften ele alarak, okuyuculara belirli bir bakış açısını iletmek ve çatışmanın karmaşıklığını basitleştirmekle ilgilidir. Medyanın siyasi duruşu, okuyucu kitlesi ve haber organının amacı, aktörleri tanımlama şeklini etkiler. Bu nedenle, farklı gazeteler aynı olaya farklı gözlemlerle yaklaşabilir.

3. BULGULAR

3.1 Filistin-İsrail Çatışmasının Tanımlanmaları

Bu araştırma, The New York Times, The Guardian ve Hürriyet gazetelerinin içerik analizi sonuçlarına dayanmaktadır. Analitik bir yaklaşım benimsemek amacıyla, bu üç gazeteden alınan verilere dayanan üç ayrı tablo oluşturulmuştur. Tablolar, seçilen gazetelerin çatışma konusundaki tutumlarını detaylı bir şekilde

inceleyerek, haberlerde geçen kavramlara odaklanmaktadır. Kavramlar, konuyu tanımlama ve adlandırma açısından önemli unsurları içermekte olup, Caplan'ın (2019) ilgili eseri *The Israel-Palestine conflict: contested histories* bu tanımlamaların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Örneklemde yer alan gazetelerin sadece tarafları nasıl tanımladığı değil, aynı zamanda dilin tonu ve üslubu üzerinden gazetelerin taraflara yaklaşımını göstererek, basın kuruluşlarının tutumlarına dair kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Bu durum, gazetelerin kendi duruşlarını açıklama bağlamında da önemli bir role sahiptir.

Tablo 2. The New York Times gazetesinin Filistin-İsrail Çatışmasını Tanımlaması

Temalar	Saldırıların tanımlanması	Savaşanların tanımlanması	Ölenlerin tanımlanması	İşgalci-Yerleşimci tanımlanması	Devlet tanımlanması	Aktörlerin tanımlanması
Alt temalar	Abluka (4)	Asker (20)				
	Baskın (1)	Direnışçi (6)			Filistin (29)	
	Çatışma (6)	İsrail ordusu (8)	Katliam (2)		Filistin devleti	Hamas (57)
	Harekât (1)	Militan (24)	Ölü-öldü-öldürüldü (7)	İşgalci	İsrail (150)	Filistinli (13)
	Kuşatma (3)	Ordu (3)		Yerleşimci	İsrail devleti	İsraili (23)
	Misilleme (1)	Ordu (24)				
	Operasyon (2)	Örgüt (1)				
	Saldın (28)	Terörist (2)				
	Savaş (14)					

The New York Times gazetesi, Filistin-İsrail çatışmasını raporlarken belirli temaları vurgulamıştır. Öncelikle, çatışmayı genellikle “saldırı” (attack), “çatışma” (conflict), “harekât” (military operation) ve en belirgin şekilde “savaş” (war) kavramlarıyla tanımlamıştır. Gazete, savaşanları genellikle “militan” (militant), “asker” (soldier) ve “İsrail ordusu” (Israeli military) gibi terimlerle belirtirken, ölenleri “ölü-öldü-öldürüldü” (dead) ve “katliam” (massacre) kavramlarıyla vurgulamıştır.

İlginç bir şekilde, işgalci ve yerleşimci tanımlamalarına özel bir vurgu yapılmamıştır. Ancak, gazetenin devletleri “Filistin” (Palestine/Palestinian) ve “İsrail” (Israel) olarak belirttiği görülmektedir. Özellikle, “Filistin devleti” ve “İsrail devleti” ifadelerine de yer verilmiştir.

The New York Times gazetesi, çatışan tarafları tanımlarken, özellikle “ Hamas ” kelimesine büyük bir vurgu yapmıştır. Bu terimi sıkça kullanarak çatışmanın belirli bir yönünü vurgulamış gibi görünmektedir. Bu, gazetenin çatışmanın belirli bir yönünü vurgulamak veya odaklanmak istediğini gösterebilir. Hamas, İsrail-Filistin çatışmasında önemli bir aktör olarak kabul edilir ve çeşitli siyasi, askeri ve toplumsal etkilere sahiptir. The New York Times’ın Hamas’a odaklanması, çatışmanın bir boyutunu veya perspektifini vurgulama amacı taşıdığı yorumlanabilir.

Bu temaların toplamında, rakamların kullanımı dikkat çekicidir. Gazetenin özellikle “ saldırı,” “ savaş,” “ militan,” “ İsrail” ve “ Hamas ” kavramlarına özel bir ağırlık verdiği ve bu terimleri sıkça kullanarak çatışmayı ele aldığı gözlemlenmektedir.

Gazetenin “ saldırı,” “ savaş,” “ militan,” “ İsrail” ve “ Hamas ” gibi terimlere özel vurgu yapmasının, haberi çerçeveleme ve okuyucuya belirli bir perspektif sunma amacını taşıdığı düşünülebilir. Bu tür vurgular, haber metninin duygusal etkileşimini artırabilir ve okuyucunun belirli bir yönde düşünceye yönlendirilmesine katkıda bulunabilir.

Örneğin, “ saldırı” ve “ savaş” gibi terimler kullanılarak çatışmanın yoğunluğu ve ciddiyeti vurgulanabilir. “ Militan” terimi kullanılarak savaşan tarafların agresif bir tutumla tanımlanması, okuyucuda belirli bir algı oluşturabilir. Aynı şekilde, “ İsrail” ve “ Hamas ” kavramlarına özel vurgu yaparak gazete, belirli aktörleri veya perspektifi öne çıkarabilir.

Bu tür bir vurgunun nedeni, okuyucunun haberi belirli bir bakış açısından değerlendirmesini sağlamak, duygusal bir etki bırakmak veya belirli bir olaya dikkat çekmek olabilir. Ancak, bu durumda tarafsızlık ve nesnellik konusunda bir dikkat gerekebilir, çünkü öne çıkarılan terimlerin seçimi, haberi okuyucuya belirli bir şekilde sunabilir.

Tablo 2’deki terimleri liberal basın açısından değerlendirdiğimizde, belirli vurguların çatışmanın çerçevesini belirleme ve savaşan tarafları tanımlama konusundaki eğilimleri yansıttığını gözlemleyebiliriz. Özellikle “ saldırı” ve “ savaş” gibi terimler, çatışmanın yoğunluğunu vurgulayarak şiddet içeren olaylara duyarlı bir yaklaşımı sergiler. “ militan” terimi, savaşan tarafları agresif bir şekilde tanımlayarak liberal basının genellikle tarafsız bir dil kullanma eğilimine meydan okuyabilir. “ Katliam” terimi ise ölümleri vurgulayarak insan hakları ve şiddetin etkilerine duyarlılığı yansıtabilir.

Tabloda işgalci-yerleşimci tanımlamalarının eksikliği, çatışmanın nedenlerini ve taraflarını detaylı bir şekilde inceleme eğiliminde olunmadığı izlenimini verebilir. “Filistin” ve “İsrail” terimlerinin belirgin bir ağırlık taşımadığı göz önüne alındığında, haberin belli bir devlete veya topluluğa özel bir eğilim içermediği söylenebilir. Ancak, “ Hamas” kelimesine belirgin bir vurgu yapılarak, çatışmanın belirli bir perspektifle ele alındığı anlaşılabilir. Sonuç olarak, tablo liberal basın açısından çatışmayı ele alırken belirli bir vurgu ve perspektife sahip gibi görünmektedir

Tablo 3. The Guardian Gazetesinin Filistin-İsrail Çatışmasını Tanımlaması

Temalar	Saldırıların tanımlanması	Savaşların tanımlanması	Ölenlerin tanımlanması	İşgalci-Yerleşimci tanımlanması	Devlet tanımlanması	Aktörlerin tanımlanması
Alt temalar	Abluka (2)	Asker (4)				
	Baskın (2)	Direnişçi (1)			Filistin (6)	
	Çatışma (5)	İsrail ordusu (3)	Katliam (5)		Filistin devleti	Hamas (33)
	Harekât	Milîtan (9)	Ölü-öldü-öldürüldü (11)	İşgalci	İsrail (69)	Filistinli (5)
	Kuşatma (2)	Ordu (1)		Yerleşimci	İsrail devleti	İsraili (6)
	Misilleme	Ordu (6)				
	Operasyon (1)	Örgüt (1)				
	Saldırı (19)	Terörist (3)				
	Savaş (12)					

The Guardian gazetesinin kavramları kullanım sıklığına dayanarak Filistin-İsrail çatışmasına yönelik yaklaşımını incelemek mümkündür. Gazetenin sıkça kullandığı terimler, çatışmanın öne çıkan yönlerini ve vurgularını yansıtır.

Örneğin, “İsrail” terimi, gazetenin çatışma hakkında sıkça yazdığı ve vurguladığı ana aktörlerden biridir. Aynı şekilde, “ Hamas” terimi de sıkça geçmektedir ve bu da gazetenin çatışmayı anlamada ve raporlamada Hamas’ın rolüne dikkat çektiğini göstermektedir. “Saldırı” ve “savaş” gibi terimler, çatışmanın şiddet içeren yönlerine odaklanmaktadır.

Gazetenin tercih ettiği kavramlar, Filistinli sivillerin ölümleri gibi insanî boyutlara da işaret etmektedir. Bu kavramlar, çatışmanın insanî mahiyetlerini ve Filistin halkının acılarını vurgulamaktadır.

Ancak, seçilen kavramların dengeli olup olmadığı konusunda tartışmalı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bazı terimler, önyargı oluşturabilecek veya belirli bir perspektife aşırı vurgu yapabilecek niteliktedir. Örneğin, “milîtan” terimi, Filistinli-

leri tarafsız bir şekilde tanımlamak yerine olumsuz bir imaj yaratmaktadır. Hatta Hamas'ın saldırıları terör eylemleri olarak ifade edilmiş, bu da Hamas'ı terörist bir grup olarak lanse etmiştir. Hamas konusuna yukarıda değinildiğinden tekrar edilmemiştir.

The Guardian gazetesinin, İsrail-Filistin sorununu ele alırken “işgalci-yerleşimci” terimlerine nadiren veya hiç yer vermemesi çeşitli şekillerde yorumlanabilir. Bu durum, gazetenin editoryal tercihleri, dilin nötrlüğü, tarafsızlık ilkesi ve eleştirel yaklaşımıyla ilişkilendirilebilir. Gazete, siyasi ve duygusal yük taşıyan terimlerden kaçınarak haber dilini nötr tutma eğilimindedir. Ayrıca, tarafsızlık ilkesine uygun olarak her iki tarafın perspektifini dengelemeye çalışırken, bu terimlerin kullanımından kaçındığı da söylenebilir. Ancak, bu durum okuyucular arasında farklı yorumlara yol açabilir ve gazetenin Filistin-İsrail çatışmasını ele alma tarzının sorgulanabilir kılıkmaktadır.

Genel olarak, The Guardian gazetesi liberal basın yaklaşımını yansıtmakla birlikte, kullanılan terimlerin ve vurguların tamamen nesnel veya dengeli olduğunu iddia etmek tam olarak mümkün görülmemektedir. Gazetenin, Filistin halkının sesine daha fazla yer verdiği ve çatışmanın insanî boyutunu vurguladığı söylenebilir. Ancak, tercih edilen kavramlar ve vurgular, belirli bir siyasi görüşü veya perspektifi yansıttığı da iddia edilebilir ve bu da liberal basın ilkeleriyle tam olarak uyumlu bir durum değildir.

Tablo 4. Hürriyet Gazetesinin Filistin-İsrail Çatışmasını Tanımlaması

Temalar	Saldırıların tanımlanması	Savaşların tanımlanması	Ölenlerin tanımlanması	İşgalci-Yerleşimci tanımlanması	Devlet tanımlanması	Aktörlerin tanımlanması
Alt temalar	Abluka (1)	Asker (3)	Katliam (1)	İşgalci	Filistin (22)	Hamas (35)
	Baskın (3)	Direnışçi	Ölü-öldü-öldürüldü (6)	Yerleşimci	Filistin devleti (2)	Filistinli (11)
	Çatışma (7)	İsrail ordusu (8)			İsrail (90)	İsraili (9)
	Harekât (2)	Militan (24)			İsrail devleti	
	Kuşatma (1)	Ordu (4)				
	Misilleme (1)	Örgüt (1)				
	Operasyon (3)	Terörist (1)				
	Saldırın (15)					
	Savaş (7)					

Hürriyet gazetesi, çatışmaları raporlarken belirli temaları vurgulamıştır. “saldırı” ve “savaş” gibi terimlerle çatışmayı çerçeveleyerek, yoğunluğunu ve ciddiyetini vurgulamıştır. Savaşları genellikle “militan,” “İsrail ordusu” ve “ordu” gibi terimlerle tanımlarken, ölenleri ise “katliam” ve “ölü-öldü-öldürüldü” kavramlarıyla vurgulamıştır.

İşgalci ve yerleşimci tanımlamalarına özel bir vurgu yapılmamış gibi görünmektedir. Bu “işgalci-yerleşimci” kavramlarına haber içeriklerinde yer verilememesi, haber kaynaklarının siyasi veya ideolojik bir duruşa sahip olması ihtimalini de doğurmaktadır. Bu da haberlerin objektifliğini etkileyen bir durumdur. Gazete, devletleri “Filistin” ve “İsrail” olarak belirtmiş, ancak belirgin bir ağırlık taşımamıştır. Çatışan tarafları tanımlarken ise “ Hamas” kelimesine belirgin bir vurgu yaparak çatışmanın belirli bir perspektifle ele alındığı anlaşılabilir.

Kullanılan kelime sayılarına bakıldığında, “saldırı,” “savaş,” “militan,” “İsrail” ve “ Hamas” gibi terimlere belirli bir ağırlık verildiği gözlemlenmektedir. Bu, gazetenin çatışmayı ele alırken belirli bir perspektif ve vurgu taşıdığını gösterir.

Kullanılan kelime sayıları göz önüne alındığında, Hürriyet gazetesinin çatışmayı ele alırken özellikle “ Hamas” terimine belirli bir ağırlık verdiği görülmektedir. Bu, gazetenin çatışmayı raporlarken belirli bir perspektifi vurguladığı ve muhtemelen Hamas’ı negatif bir ışıktaki sunma eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Liberal medyanın haberlerinde genellikle adil, dengeli, objektif ve tarafsız olma ilkelerini benimsediği iddia edilir. Ancak, kendilerini liberal basın olarak konumlandıran üç yayın organının kullandığı terimler her zaman bu prensiplerle tam olarak örtüşmemektedir. Özellikle, bu gazetelerin Hamas savaşçıları “militan” ve “terörist” olarak doğrudan etiketlemesi dikkat çekicidir; ancak, çatışmanın merkezinde yer alan “işgal” ve “yasadışı yerleşim” gibi terimlere örneklem alınan üç gazete de hiç yer verilmemiştir. Eğer “işgalci-yerleşimci” kavramlarına haber içeriklerinde yer verilememesi, gazetelerin haber kaynaklarının siyasi veya ideolojik bir duruşa sahip olmasından kaynaklanıyorsa, bu durum haberlerin objektifliğini etkileyen önemli bir durumdur.

Gazetelerde İsrail savaşçıları için “ordu” terimi sıkça kullanılırken, Hamas savaşçılarının “haklılığına” vurgu yapan “direnişçi” gibi olumlu bir imaj oluşturan bu terime neredeyse hiç rastlanılmamıştır. Ayrıca, çatışmanın ilk haftalarında İsrail’in herhangi bir ayırım gözetmeksizin yaptığı hava bombardımanları sonucu binlerce çocuk ve kadının ölmesi üç gazetede de “öldü-öldürüldü” kavramlarıyla ön plana çıkarılmamıştır. Az sayıda kullanılan “öldü-öldürüldü” ifadeleri ise daha çok Hamas saldırılarında hayatını kaybedenler için kullanılmıştır. Ayrıca, analizi yapılan bu gazetelerin belirlenen (8-12 Ekim 2023) zaman aralığındaki sayılarında İsrail’in özellikle Gazze’yi BM yardım turlarının bile insani yardım götürmelerine izin vermeden tam bir “abluka” altına almış olmasına rağmen “abluka” kavramı bu gazetelerde sadece beş defa yer almıştır. Diğer taraftan çatışmanın ilk haftalarında özellikle, İsrail bombardımanlarında binlerce sivilin öldürülmüş olması haber ajanslarınca duyurulmuş olmasına rağmen gazeteler “katliam” terimini sadece iki defa kullanmışlardır. Onu da Hamas’ın eylemleri sonucu ölen İsraililerin öldürülmeleri için kullanılmışlardı. Bu da bir önyargıyı gösterebilir.

25 Ocak 2024 tarihli Reuters verilerine göre, İsrail saldırılarında 25.295 Filistinlinin hayatını kaybettiği, buna karşılık Hamas saldırılarında ise yaklaşık 1.332 İsrailinin öldüğü belirtilmiştir. Bu orantısız güç kullanımı bağlamında, liberal medya organlarının çatışmanın ilk beş-altı gününde neredeyse tamamını Hamas’a yüklemesi, adil bir yaklaşım açısından sorgulanmalıdır. “theintercept.com” tarafından 9 Ocak 2024 tarihinde yapılan altı haftalık analize göre, New York Times dâhil büyük medya organlarının genellikle İsrail yanlısı bir önyargıyla hareket ettiğine dikkat çekilmiştir (Johnson & Ali, The Intercept, erişim: 26.01.2024, <https://theintercept.com/2024/01/09/newspapers-israel-palestine-bias-new-york-times/>). Gazeteler, çatışmayı başlatan taraf olarak Hamas’ı sorumlu tutabilirlerdi; ancak sonraki haftalarda İsrail’in insan hakları, adalet ve tarafsızlık açısından eleştirilebilecek seçici olmayan hava ve kara bombardımanlarına daha fazla vurgu yapabilir ya da tamamen tarafsız bir duruş benimseyebilirdi. Ancak yukarıda belirtildiği gibi, gazetelerde İsrail’in mağdur olarak gösterildiğini ima eden duygusal etki oluşturan kavramları daha çok ön plana çıkarılmıştır.

Gazeteler, Hamas’ı ilk gün çatışmayı başlatan taraf olarak sorumlu gösterebilirler, ancak sonraki günlerde İsrail’in seçici olmayan hava ve kara bombardımanlarını insan hakları, adalet ve tarafsızlık açısından daha fazla eleştirebilirlerdi ya da hatta tamamen tarafsız kalabilirdi.

Kavramların tanımlamadaki kritik rolü göz önüne alındığında, örneklem olarak seçilen gazetelerin haber metinlerinde hangi kavramları ne kadar sıklıkla kullandıkları ve hangi aktörleri nasıl öne çıkardıkları, liberal basın perspektifi bağlamında tartışılması gereken bir konu olarak değerlendirilmelidir.

Gazetelerin haber metinlerinde insan haklarına vurgu yapılırken genellikle İsrail lehine ya da Hamas (Filistin) aleyhine bir dil ve üslup kullanılması dikkat çekicidir. Örneğin, The Guardian'ın Gazze'nin bombardıman altında olduğu beşinci gün için attığı "İsraililer korku, üzüntü ve keder arasında sıkışmış durumda" manşetinin, olaya taraf bir yaklaşımı yansıttığı söylenebilir. İsraililerin duygusal durumuna vurgu yapmak, belirli bir bakış açısını diğerine tercih etmek anlamına gelebilir, bu da gazetenin çatışmayı nasıl temsil ettiği konusunda eleştirilmesi gereken bir durumdur. Hürriyet gazetesi ise insan haklarına ve sivillerin durumuna vurgu yapan haberlere yer vermesine rağmen, "Yüzlerce canlı kalkan" manşetiyle Hamas'ın eylemlerini ve bu durumun insani değerler açısından olumsuzluğunu gündeme getirmesi, İsrail'in vatandaşlarını dahi öldürmekten çekinmeyen tutumunu eleştirmemesi açısından denge ve hakkaniyet konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Üç gazetenin beş günlük haberleri incelendiğinde, dil ve üslup bakımından The New York Times'in daha nesnel bir tutum benimsediği göze çarpmaktadır.

Özetle gazetelerin, haber kavramlarının seçiminde, tarafsız, olayları dengeli bir şekilde sunma ve tüm perspektiflere adil bir şekilde yer vermemişlerdir. Eğer bir gazete sadece bir tarafın duygusal durumuna odaklanıp diğerini göz ardı ediyorsa, bu liberal basının tarafsızlık ilkesine aykırıdır.

Ancak, bu değerlendirmenin ilgili haber kuruluşlarının genel tutumunu değerlendirmek için yeterli veri sağlamadığı da kesindir. Sadece haberlerde tercih edilen kavramlar üzerinden tam bir değerlendirme yapmak mümkün olmadığından, daha geniş bir perspektifi ele alan ve sistemli olarak yapılan başka çalışmalarla kesin sonuçlara varmak mümkün olabilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, liberal basın kuramına göre haberlerin adil, dengeli, objektif ve tarafsız olması gerektiği savunulur. Ancak yapılan çalışmada, örneklem alınan gazetelerin kullanılan terimlerde ve haber sunumunda bu ilkeleri tam olarak uygulamadığı görülmüştür. Özellikle, İsrail ve Hamas arasındaki çatışmayla ilgili haberlerde, belirli bir tarafa ağırlık verilmiş ve tarafsızlığın zedelendiği izlenimi verilmiştir.

Literatürde, liberal medyanın adil, dengeli, objektif ve tarafsız olma ilkelerini benimsemesine rağmen, bulgular, gerçek dünya uygulamasında (örneklem gazetelerde) bu prensiplerin tam olarak uygulanmadığını göstermektedir. Örneğin, haber dilinde kullanılan terimlerdeki eşitsizlikler ve haberlerin olayları yansıtmadaki farklılıklar, bu uçurumu göstermektedir. Haberlerdeki önyargı ve tercihler de bu durumu desteklemektedir. Hamas ve İsrail arasındaki çatışmayı ele alırken haber dilinde kullanılan terimlerde ve haberlerin vurgulama şeklindeki farklılıklar, önyargıları ve tercihleri yansıtmaktadır.

Bulgular, liberal medyanın bazı alanlarda objektiflikten uzaklaştığını ve tarafsızlık ilkesine aykırı davrandığını göstermektedir. Bu nedenle, liberal medyanın eleştirilmesi ve reformlara ihtiyaç duyulması gerektiği tartışılmalıdır. Liberal medyada yapılabilecek bazı reform önerileri şunlar olabilir:

Dil Kullanımının Gözden Geçirilmesi: Haberlerde kullanılan dilin tarafsızlığını sağlamak için daha dikkatli bir şekilde seçilmesi gerekmektedir. Özellikle, tarafı veya duygusal ifadelerden kaçınılarak daha nesnel bir dilin tercih edilmesi önemlidir bu çalışmada ortaya çıktığı gibi “Hamas, militan, terörist” bağlamında yapılan sunumlar tarafsızlık ilkesiyle örtüşmemektedir.

Çatışma ve Kriz Durumlarında Denge: Özellikle çatışma ve kriz durumlarında, haber kuruluşları tarafından taraflar arasında adil bir denge sağlanmalıdır. Bir tarafın görüşlerine ağırlık verirken, diğer tarafın görüşlerine de eşit derecede yer verilmelidir. Araştırma boyunca İsrail’in kuşatma ve bombalamalarında çoğu çocuk ve binlerce sivil Filistinlinin öldürülmesi oransal olarak daha az ve nitelik olarak nötr (sadece “öldü” şeklinde) bir şekilde sunulurken, Hamas saldırılarında hayatını kaybeden İsraililer için “katliam”, “soykırım” ve “korkunç” gibi son derece duygusal terimlere, özellikle New York Times gazetesinde orantısız şekilde yer verilmiştir. İsrail’in Filistinlilere uyguladığı orantısız güç, liberal değerleri savunan bu kuruluşlarda da kısmen İsrail lehine orantısız şekilde haberleştirilmiştir.

Kapsamlı ve İncelemeli Habercilik: Olayları yalnızca yüzeyden değil, daha derinlemesine inceleyen, arka planını ve nedenlerini anlatan habercilik tarzı benimsenmelidir. Bu, izleyicilere daha geniş bir perspektif sunar ve haberlerin daha anlamlı olmasını sağlar. Bu çalışmada görülmüştür ki Filistin-İsrail çatışmasının temel problemi olan ‘Yahudi yerleşimciler’ konusu, liberal değerleri savunan gazetelerde ifade edilmezken, sadece karşılıklı gerçekleştirilen saldırılar ve bunların

sonuçlarına odaklanmak, yeterli bir bakış açısı sunmamaktadır. Bu öneriler, liberal medyanın tarafsızlık ve objektiflik ilkelerine daha sıkı bir şekilde bağlı kalmasını ve okurlarına daha güvenilir ve kapsamlı haberler sunmasını sağlayabilir.

KAYNAKÇA

AK, Gökhan (2015). John Stuart Mill Düşününde Bireyin Özgürlüğü. *EUL Journal of Social Sciences*, 6(1).

ALBAYRAK, Gökhan (2020). Uluslararası insancıl hukukta işgale ilişkin hukuki meseleler. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(2), 445-471.

ATEŞ, Davut (2009). Gazze trajedisi: sorumluluk ve kavramların haklılaştırma işlevi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 61-83.

AZUMA, Shoji (2024). Analyzing Japanese media representation of the Israel-Hamas conflict: a linguistic study of online sources. *IPRPD International Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, Volume 05; Issue no 02: February, 2024 DOI: 10.56734/ijahss.v5n2a1

BORA, Tanıl (2018). *Zamanın kelimeleri: Yeni Türkiye'nin siyasi dili*. İletişim Yayınları.

BRITANNICA, T. Editors of Encyclopaedia (2024, January 26). *The New York Times*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/The-New-York-Times>.

BYBEE, Carl R (1997). Media, public opinion and governance: burning down the barn to roast the pig. *Module Ten (Unit 56)*. *Centre for Mass Communication Research, Leicester University*.

CAPLAN, Neil (2019). *The Israel-Palestine conflict: contested histories*. John Wiley & Sons.

CURRAN, James (2018). The liberal theory of press freedom. J. Curran & J. Seaton (Ed.), *Power without responsibility: press, broadcasting and the internet in Britain* (pp. 336-350). Routledge.

ÇAKMAK, Diren (2023). İsrail Sağının Batı Şeria'nın Statüsüne Dair Hukuki Yaklaşımını Anlamak. *TESAM Akademi Dergisi*, 10(1), 1-22.

- ÇETİN, Halis (2002). Liberalizmin tarihsel kökenleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 79-96.
- ÇİLİNGİR, Lokman (2019). Locke'un toplum sözleşmesi kuramı. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (11), 31-43.
- DAĞTAŞ, Erdal ve Ozan Yıldırım (2018). Kültürel Emperyalizm Çerçevesinde Tüketim Pratiklerinin Türkiye Basınındaki Yansımalarının Çözümlemesi: 24 Kasım 2017" Kara Cuma" Örneği. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 9(17).
- DERESZEWSKI, Lisa M., & Valerie Rubinsky (2023). Agenda Setting Theory and Harvard Student Group Backlash to the Israel-Hamas Conflict.
- DEVİRAN, Yusuf (2010). *Haber söylem ideoloji* (Vol. 15). İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- DRISKO, James W., & Tina Maschi (2016). *Content analysis*. Oxford University Press, USA.
- FREEDMAN, Joshua (2021). The recognition dilemma: Negotiating identity in the Israeli-Palestinian conflict. *International Studies Quarterly*, 65(1), 122-135.
- GÜNAYDIN, Hülya (2017). Türk Medyasında El-Aksa İntifadası. İçinde M. Çemrek, G. Bozbaş, F. Kaleci, ve A. M. İdan (Ed.), *Filistin Meselesi ve Türkiye Uluslararası Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı*. NEÜ Yayınları.
- GÜRCAN, Halil İbrahim, Erkan Yüksel, Ali Murat Vural, Erdem Çetintaş ve Fatma Seçil Banar (2012). Haberciliğin temel kavramları. *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi*.
- <https://theintercept.com/2024/01/09/newspapers-israel-palestine-bias-new-york-times/>
- JACKSON, Holly M (2023). The New York Times distorts the Palestinian struggle: A case study of anti-Palestinian bias in US news coverage of the First and Second Palestinian Intifadas. *Media, War & Conflict*, 17506352231178148.
- KASAP, Fevzi, Ayhan Dolunay ve Özcan İnceci (2019). Yazılı Basında Mülteci Haberleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: The Guardian ve Hürriyet Örneği/A Comparative Study on Refugee News in Press: Example of The Guardian and Hürriyet. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(1), 378-391.
- KOHN, George Childs (2013). *Dictionary of wars*. Routledge.

- KRIPPENDORFF, Klaus (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage publications.
- LEVENE, Mark & Penny Roberts (Eds.). (1999). *The massacre in history* (Vol. 1). Berghahn Books.
- LOCKE, John (2024). *Yönetim üzerine ikinci inceleme: sivil yönetimin gerçek kökeni boyutu ve amacı üzerine bir deneme*. Serbest Kitaplar. (https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=HNjwEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA2&dq=Locke,+J.+Y%C3%B6netim+%C3%9Czerine+%C4%B0kinci+%C4%B0nceleme&ots=pp3KNoVAUO&sig=szTmf3alI84v7cgk9Bdnq4diyZ8&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
- MAJEED, Sana (2008). *Comparative study of news reports by BBC world, CNN, Guardian Unlimited and Al-Jazeera for the Annapolis summit (Nov 19th-Dec 9th 2007): The Role of media in conflict resolution* (Master's thesis). Universitetet I Oslo.
- MCQUAIL, Denis (1994). *Kitle İletişim Kuramı*, (çev. AH Yüksel). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Kibele Sanat Merkezi.
- METİN, Osman ve Şükriye Ünal (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- MILL, John Stuart (2019). *Özgürlük Üzerine*. (Çev. Berkay Tartıcı). İstanbul: Kutu Yayınları.
- ODABAŞ, Uğur Köksal (2018). John Stuart Mill'in Düşüncesinde Özgürlük Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 3), 2685-2699.
- OKTAY, Selçuk (2019). Eşik Bekçiliği Teorisi Kapsamında Medya Etiği Sorunsalı-BBC-Jeremy Bowen Örneği. *Kent Akademisi*, 12(1), 159-176.
- ÖĞÜLMÜŞ, Selahattin (1991). İçerik çözümlemesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 24(1), 213-228.
- ÖZER, Ömer (2010). *Liberal basın*. İstanbul: Literatürk Yayınları.
- ÖZER, Yusuf (2018). Savaşın Değişen Karakteri: Teori Ve Uygulamada Hibrit Savaş. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 29-56. <https://doi.org/10.28956/gbd.422724>

- ÖZKIR, Yusuf (2013). Hürriyet Gazetesi'nin kimliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 45-70.
- ÖZKOÇ, Özge (2021). İsrail'in Batı Şeria'daki Yerleşimci Politikası ve ABD'nin Filistin Sorununa İlişkin Barış Girişimleri: İki Devletli Çözüm Hâlâ Mümkün Mü?. *Gazi Akademik Bakış*, 15(29), 311-336.
- RABINOVITCH, Gérard (2017). *Terörizm mi? Direniş mi?: kitle toplumları çağında bir sözlük karmaşasına dair*. Sel Yayıncılık.
- SEN, Somdeep (2017). 'To Fight is to Exist' Hamas, Armed Resistance and the Making of Palestine. *Interventions*, 19(2), 201-217.
- TAŞ, Oğuzhan (2010). Medya etiğinin tarihsel temelleri ve gelişimi. *Televizyon haberciliğinde etik*, 3-23.
- TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, erişim: 26.03.2024.
- TIME. (2022, 22 Aralık). Turkey and Israel Are Normalizing Ties, But Tensions Remain. <https://time.com/6206992/turkey-israel-normalization/>
- UDEOĞLU, Başak (2015). Basının Kamuoyu Oluşturma Görevi: 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçim Kampanyası Dönemi, Yeni Şafak Ve Sözcü Gazetesi Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(2), 346-365.
- UTMA, Seçil (2022). *Medyada Gerçeklik Algısının Dönüşümü Medya ve Dezenformasyon*. Ankara: İksad Yayınevi.
- VISER, Matt (2003). Attempted Objectivity: An Analysis of the New York Times and Ha'aretz and their Portrayals of the Palestinian-Israeli Conflict. *Harvard International Journal of Press/Politics*, 8(4), 114-120.
- wikipedia.org, erişim: 31.03.2024
- YACOBI, Haim, & Elya Milner (2022). Planning, land ownership, and settler colonialism in Israel/Palestine. *Journal of Palestine studies*, 51(2), 43-56.
- YANARIŞIK, Oğuzhan (2021). Terörizm ve Medya Çerçevelemesi Üzerine Bir Analiz: YPJ Örneği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(102), 241-256.
- YILMAZ, Dursun (2024). Türk Medyasında Hamas-İsrail Çatışması: Analiz ve Değerlendirme. *TRT Akademi*, 9(20), 80-123.

YILMAZ, Dursun ve Murat Sezgin (2020). Siyasal ve sosyal bağlamda mankurt kavramının Türk yazılı basınında metaforik kullanımı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 1010-1030.

ZARİÇ, Sami (2018). Filistin'in Özgürlük Mücadelesinde Hareket'ül Mukavemet-ul İslamiyye (İslami Direniş Hareketi-Hamas). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (Asos Journal)*, 286-295.

İSRAİL'İN FİLİSTİN'E YÖNELİK EYLEMLERİNİN ADİL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR DÜNYAYA ETKİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

An Examination of Israel's Actions Towards Palestine in Terms of Their Effects on a Just and Sustainable World

Doç. Dr. Resül YAZICI* - Doç. Dr. Ayla YAZICI**

Geliş Tarihi: 29.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 18.03.2024

Öz

Dünyanın gözü önünde hem bölgesel hem de küresel siyasi dengeleri önemli ölçüde etkileyen; uluslararası alanda geniş bir tartışma konusu olan İsrail'in Filistin'e yönelik saldırgan eylemleri, birçok örgüt, sivil toplum kuruluşu ve ülke tarafından eleştirilip çözümler önerilmektedir. Ancak uzun bir geçmiş ve değişen dinamikler, siyasi gelişmeler ile şekillenen İsrail'in Filistin'e yönelik hareketleri, aldığı silah gücü yüksek desteklerle devam etmektedir. Tarihsel, kültürel ve dini bağlamda derin kökleri olan; beraber yaşamak zorunda olunan Filistin'e yönelik, İsrail'in insanlık dışı eylemlerinin bölgesel ve küresel aktörlere zararları da göz ardı edilmeye devam etmektedir.

İsrail, Filistin topraklarındaki yerleşim birimleri hem uluslararası hukuka aykırı olmasıyla hem de Gazze Şeridi'ndeki sıkı blokaj politikalarıyla insanlık suçu işleyerek dünyaya meydan okumaktadır. Bunların en önemlileri olarak özellikle sivillerin hedef alınmasıyla ölümlerine sebep olacak şekilde yapılan bombardımanlar sonucunda yerleşim yerlerinin yıkılması, altyapının kullanılamaz hale gelmesi, insani

Abstract

Significantly affecting both regional and global political balances in front of the eyes of the world; Israel's aggressive actions against Palestine, which are a subject of wide debate in the international arena, are criticized and solutions are proposed by many organizations, non-governmental organizations and countries. However, Israel's actions against Palestine, shaped by a long history and changing dynamics and political developments, continues with the partial but highly armed support received. Having deep roots in historical, cultural and religious context; The harms of Israel's inhumane actions towards Palestine, with which it has to live together, to regional and global actors continue to be ignored.

Although Israel's settlements in Palestinian territories are considered contrary to international law, they also commit crimes against humanity with their policies that include a strict blockade in the Gaza Strip. The most important of these are the destruction of settlements as a result of bombardments that target civilians and cause their deaths, the destruction of

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, e-posta: resul.yazici@bilecik.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-7875-3331

** Anadolu Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, e-posta adresi: ayazici@anadolu.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-7491-8709

yardımların ulaşmasının engellenmesiyle yaşam koşullarının zorlaştırılması gibi uygulamalar sayılabilir. İsrail'in Filistin'e yönelik bu şekildeki insanlık dışı eylemlerinin, bölge halkı dışında özellikle adil ve sürdürülebilir bir yaşamın dünyada tesis edilmesine, insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasına, geliştirilmesine yönelik olumsuzları kaçınılmazdır.

İrk, cinsiyet, din, dil veya diğer herhangi bir ayırım gözetmeksizin tüm bireylere tanınan, yaşam hakkı, özgürlük, güvenlik, düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, eğitim hakkı gibi temel insan hakları bölgede ihlal edilmektedir. Mikro ölçekte evrensel yasa ve düzene uymama şeklindeki eylemlerin makro etkileri ve yansımaları vardır. Bunlar, barış ve güvenlik, çevresel ve ekonomik etkiler, insan hakları ve ahlaki boyut, sosyal adaletsizlik ve halklar arasında kutuplaşma, mülteci sorunu ve göç gibi bölgesel ve küresel ilişkileri etkileyen ana başlıklarda toplanabilir. Bu başlıkların birbiriyle etkileşim detayları bu niteliksel çalışmanın konusudur.

Anahtar Kelimeler: Ahlak ve Etik, İnsan Hakları, İnsan Hakları İhlalleri, Sürdürülebilirlik, Uluslararası Örgütler.

infrastructure, and the complication of living conditions by preventing the arrival of humanitarian aid. Such inhumane actions of Israel against Palestine have negative effects on the establishment of a just and sustainable life in the world, and on the protection and development of human rights and fundamental freedoms, apart from the people of the region.

Fundamental human rights such as the right to live, freedom, security, freedom of thought, freedom of expression and the right to education, which are granted to all individuals regardless of race, gender, religion, language or any other discrimination, are violated in the region. Actions such as not complying with universal law and order on a micro scale have macro effects and repercussions. These can be grouped under main headings that affect regional and global relations, such as peace and security, environmental and economic impacts, human rights and moral dimension, social injustice and polarization among people, refugee problem and migration. The interaction details of these topics are the subject of this qualitative study.

Key words: Morality and Ethics, Human Rights, Human Rights Violations, Sustainability, International Organizations.

GİRİŞ

İsrail, dünyanın gözü önünde Gazze'deki sivillere yönelik saldırılarını 7 Ekim 2023 tarihinden bu yana sürdürüyor. Okullar, hastaneler, ibadethaneler, evler kıscası tüm yerleşim mekanları, bombalama saldırılarıyla yok edilirken; kadın, çocuk, bebek demeden on binlerce insan öldürüldü ve öldürülmeye devam ediyor. Bu saldırganlığın evrensel değerlere, dini, seküler veya insanlık ailesinin her kutsalına aykırılığı açıktır. Bu nedenle hem bölgesel hem de küresel siyasi dengeleri önemli ölçüde etkileyen ve uluslararası alanda geniş bir tartışma konusu olan İsrail'in Filistin'e yönelik girişimleri, birçok örgüt, sivil toplum kuruluşu ve ülke tarafından eleştiriliyor ve çözümler öneriliyor. Fakat İsrail'in Filistin'e yönelik insanlık dışı eylemleri, tarihsel süreçte değişen dinamiklerle aldığı kısmi ama güçlü silahlı destekler nedeniyle devam etmektedir.

Filistinlileri özellikle 17 yıldır açık hava hapisanesinde yaşamaya mahkûm edilen Gazzelileri sindirmeye çalışarak Filistin'i boşaltmaya çalışan İsrail saldırıganlığı, işgal, şiddet, ölüm ve zulüm politikaları, sudan bahanelerle, 70 yılı aşmıştır. İsrail'in Filistin topraklarındaki bu eylemlerinin uluslararası hukuka aykırı olduğu kabul edilmesine rağmen Gazze Şeridi'ndeki sıkı blokaj içeren politikaları, insanlık dışı uygulamaları derinleşmektedir. Bunların dünyanın gözü önünde icra edilenleri özellikle sivillerin hedef alınmasıyla ölümlerine sebep olacak şekilde yapılan bombardımanlar sonucunda yerleşim yerlerinin yıkılması, altyapısının kullanılamaz hale gelmesi, insani yardımların ulaşmasının engellenmesiyle yaşam koşullarının zorlaştırılması gibi uygulamalar; İsrail'in, devlete yakışmayacak şekilde terör örgütü gibi davrandığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

İsrail'in bir terör örgütü gibi davranışı, Gazze'deki sivil halkı, hatta tüm canlıları bombardımana tabi tutması; onları, elektriksiz, susuz, gıdasız bırakarak ölümden başka çıkış yolu bırakmamasından net bir biçimde anlaşılmaktadır. Fakat tarihsel, kültürel ve dini bağlamda derin kökleri bulunan; beraber yaşamak zorunda olunan Filistin'e yönelik, İsrail'in insanlık dışı eylemlerinin, bölge halkı dışında da özellikle adil ve sürdürülebilir bir yaşamın dünyada tesis edilmesine, insan haklarına olumsuz etkileri bulunmaktadır.

İrk, cinsiyet, din, dil veya diğer herhangi bir ayırım gözetmeksizin tüm bireylere tanınan, yaşam hakkı, özgürlük, güvenlik, düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, eğitim hakkı gibi temel insan hakları bölgede ihlal edilmektedir. Mikro ölçekte evrensel yasa ve düzene uymama şeklindeki eylemlerin makro etkileri ve yansımaları göz ardı edilemez. Bunlar, barış ve güvenlik, çevresel ve ekonomik etkiler, insan hakları ve ahlaki boyut, sosyal adaletsizlik ve halklar arasında kutuplaşma, mülteci sorunu ve göç gibi bölgesel ve küresel ilişkileri etkileyen ana başlıkların etkileşimi genel ifadesiyle iktisadi anlamda sürdürülebilirliği, adil ve sürdürülebilir dünyayı nasıl etkilediği bu niteliksel çalışmanın ilk ana başlığıdır. Sonrasında evrensel insan haklarının adil ve sürdürülebilir dünya için önemine değinilecektir. Üçüncü başlıkta İsrail'in Filistin'e yönelik hareketlerinin adil ve sürdürülebilir dünyaya etkilerinin önlenmesi konusunda önerilerde bulunulacaktır.

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK - ADİL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR DÜNYA KAVRAMLARINA BAKIŞ

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının literatürde ortak bir tanımı yoktur. En basit ifadesiyle iktisadi anlamda sürdürülebilirlik, üretimden tüketime kadar olan tüm süreçlerin çevreye duyarlı bir şekilde yürütülmesidir. Yani iktisadi yapının temel kurumları olan şirketlerin, doğrusal ekonomi modeli ve temel amacının sadece kâr elde etmek olduğu üretim yaklaşımı, diğer paydaşlara ve çevreye zarar verici uygulamalar içerdiği için artık sürdürülebilir olmadığı görülmektedir. Diğer bir bakışla doğal kaynakların üretimde kullanılması veya tüketilmesi sürecinin, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi imkânsız kılması ve insan hayatını tehdit edecek boyutta olması; atmosferin kirlenmesiyle küresel ısınma, küresel iklim değişikliği ve bunların etkileriyle yakından ilgili olan iklim krizi insanlığın çözmesi gereken en temel sorun olarak göze çarpmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında sürdürülebilir kalkınma, ilk olarak çevresel endişeler sebebiyle ortaya çıkmış; ardından hem kalıcı ekonomik büyümeyi hem de sınırlı doğal kaynakların verimli kullanılmasını sağlayarak ve sosyal kaygıları da kapsayarak ülke politikalarında önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma nesiller arasında ve nesiller içinde eşitsizlikleri en aza indirmeyi ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden günümüz ihtiyaçlarını karşılamayı gerektirir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma, sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili bir eşitlik ve denge meselesidir. Diğer taraftan Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kalkınmayı ülke politikalarına dâhil etme ve küresel amaçlar oluşturma çabaları arasında 1972 Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, 1987 Brundtland Raporu, 1992 Rio Dünya Zirvesi, 1995 Kopenhag Sosyal Kalkınma Zirvesi, 1997 Kyoto Protokolü, 2000 Milenyum Zirvesi, 2002 Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, 2012 Brezilya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı ve 2015 Transforming Our World Raporu bulunmaktadır (Gedik, 2020: 211).

Yukarıda belirtilen ve Tablo 1'de özetlenen iklim krizine karşı uluslararası kurumların aldıkları kararlara rağmen İsrail'in Filistin'e yönelik eylemleri adil ve sürdürülebilir bir dünya düzeni için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Çünkü kullandığı savaş mühimmatlarıyla gezegenin kirletilmesi; evrensel düzenlemelerin görmezden gelinmesi, hem yaşanan ve etkileri gittikçe artan iklim krizinin önle-

nemeyeceği, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanamayacağı izlenimini uyandırmaktadır. Hem de evrensel insan haklarının ihlali ile güven ortamının yok olmasına, organizasyonların aşınmasına sebep olmaktadır.

Tablo 1. İklim Krizine Karşı Geliştirilen Uluslararası Kurumlar ve Düzenlemeleri

Küresel Temel Sorunlar ve Genel Etkileri	Sorunlara Çözüm Amaçlı Geliştirilen Uluslararası Organizasyonlar	Düzenlemelerin Temel Hedef ve Kriterleri
<p>Çevresel, Ekolojik Sorunlar</p> <p>Buzlann erimesi, büyük ölçekli kasırgalar, kuraklık, yangın artışları, sel, erozyon vb. afetler, hava kirliliği sonucu:</p> <ul style="list-style-type: none">- Ekolojik dengenin tahrip edilmesiyle biyoçeşitlilikte azalma- Küresel balıkçılık gelirlerinde düşme- Akarsu rejimlerinin bozulmasıyla hidroelektrik santrallerindeki enerji potansiyellerinin düşmesi- Belirli bölgelerin sular altında kalabilmesi- Tarımsal verimde azalış <p>İktisadi ve Sosyoekonomik Sorunlar</p> <p>İklim sorunlarının da etkisiyle iktisadi büyümede düşüş, işsizlikte artış sonucu oluşan yoksulluk ve gelir dağılımında dengesizlik ile yaşanan kıtıklarn sebep olduğu kitlesel göçler.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Çevresel sorunlarla mücadele edebilmek; gelişmekte olan ülkelere destek sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde 5 Haziran 1972 tarihinde Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kuruldu.- Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), Birleşmiş Milletler çatısı altındaki Dünya meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından Aralık 1988'de kuruldu.- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, (UNFCCC) 1992 yılında Brezilya'daki konferansta kabul edilmiş, 1994'de yürürlüğe girdi.- Sera gazı emisyonlarının azaltımını hedefleyen Kyoto Protokolü, Japonya'da, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 3. Taraflar konferansında 1997 yılında imzalanmış.- Paris İklim Anlaşması Aralık 2015 tarihinde COP21 olarak da adlandırılan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi konferansı kapsamında kabul edilen; Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe giren anlaşma, taraf ülkelere hukuki yaptırımlar getirebilmektedir.	<p>Kyoto Protokolü Protokol ile sera gazı emisyonlarının azaltılması hedefleniyor.</p> <p>Paris İklim Anlaşması</p> <ul style="list-style-type: none">- Anlaşmada, tüm ülkelerin sera gazı emisyonlarının azaltılmasında sorumlu olduğu vurgulanmıştır.- Fosil yakıtların kullanımını sınırlamada ulusal olarak belirlenmiş katkılar (INDC Intended Nationally Determined Contribution) ve sürdürülebilir enerjinin teşvik edilmesi gibi somut düzenlemeler vardır. <p>Kriterler</p> <ul style="list-style-type: none">- Birçok ülkede, strateji ve eylem planlarıyla, karbon nötr hedeflerine uygun sera gazı emisyonlarını azaltıcı tedbirler (2030-2050) yıllık olarak açıklanmakta.

Kaynak: Yazıcı (2023: 34).

Şöyle ki: COP28 İklim Zirvesi 30 Kasım-13 Aralık 2023 tarihleri arasında Dubai'de gerçekleştirilmiştir. Alınan kararlar şöyle özetlenebilir (COP28, 2023): Taraflar, değişen iklimin etkilerine karşı dirençli olmak ve ülkelerin çabalarını değerlendirmek için dünyanın hangi hedeflere ulaşması gerektiğini belirleyen Küresel Uyum Hedefi (the Global Goal on Adaptation-GGA) ve çerçevesine ilişkin hedefler üzerinde mutabakata varılmıştır. GGA çerçevesi, uyum hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için finansman, teknoloji ve kapasite geliştirme desteğine ihtiyaç konusunda küresel fikir birliğini yansıtıyor. Fakat zirvenin yapıldığı bölge yakının-

da yürütülen İsrail'in Filistin'e yönelik eylemleri bu mutabakatın da bir işe yaramayacağına işaret etmektedir. Zira Dünya Ekonomik Forumu tarafından Güvenin Yeniden İnşası ana teması ile 15-19 Ocak 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen Davos Zirvesinde verilen mesajların da temelinde şu cümle yatmaktadır (Davos 2024): "Küresel iş birliğini her zamankinden daha fazla ilerletme zamanı" fakat yaşananlar bu ilerlemelerin mümkün olmadığını düşündürmektedir.

Küresel iş birliğinin artması gerektiğini belirten bir diğer çalışma Küresel Riskler Raporu 2024'tür (The Global Risks Report-GRPS). Tablo 2'in de yer aldığı raporun önsözünde Zahidi (2024: 4) şu tespitlerde bulunuyor: Birçok bölgede aktif düşmanlıkların patlamasıyla artan jeopolitik gerilimler, kutuplaştırıcı yaklaşımlar; güveni aşındıran, istikrarsız bir küresel düzene katkıda bulunuyor. Aynı zamanda, iklim değişikliğine uyum çabaları ve kaynaklar, meydana gelen iklimle ilgili olayların türü, ölçeği ve yoğunluğuna karşı mücadeleye yetmediğinden, ülkeler rekor kıran aşırı hava koşullarının etkileriyle boğuşuyor. Sürekli yüksek seyreden enflasyon ve faiz oranları ile dünyanın büyük bir kısmında süregelen ekonomik belirsizlik ortamında, yaşam maliyeti baskıları can yakmaya devam ediyor. Umutsuz manşetler sınırsız, sürekli ve geniş çapta paylaşılıyor ve statükoya yönelik hayal kırıklığı duygusu giderek daha belirgin hale geliyor. Bunlarla birlikte, son yıllarda siyasi ve ekonomik olarak zayıflamış olan toplumlarda yanlış bilgi ve dezenformasyon, hızlanan risklerin yayılması için yeterli alan bırakıyor.

Tablo 2: Kısa ve Uzun Vadede Önem Derecesine Göre Sıralanan Küresel Riskler

Önem Derecesi	Kısa Vadeli (2 yıl)	Uzun Vadeli (10 yıl)
1.	Yanlış bilgi ve dezenformasyon	Aşırı hava olayları
2.	Aşırı hava olayları	Toprak sistemlerinde kritik değişimler
3.	Sosyal kutuplaşma	Biyçeşitlilikte kayıp ve ekosistemdeki yıkımlar
4.	Siber güvensizlik	Doğal kaynak kıtlığı
5.	Uluslararası silahlı çatışma	Yanlış bilgi ve dezenformasyon
6.	Ekonomik fırsat eksikliği	Yapay zekânın olumsuz etkileri
7.	Enflasyon	İstemsiz göç
8.	İstemsiz göç	Siber güvensizlik
9.	Ekonomik kriz	Sosyal kutuplaşma
10.	Kirlilik	Kirlilik

Kaynak: World Economic Forum (2024)

Rapor, küresel risk ortamını ve sınırlarının ötesine geçen yönetişimin nasıl olması gerektiğini araştırıyor. Bunun için etkili güçler bağlamında, ekonomilere ve toplumlara yönelik (Tablo 2'de de görülen) iki ve 10 yıl boyunca algılanan en ciddi riskleri analiz etmektedir. İklim değişikliğinin etkileri ne olacaktır? Kötüleşen borçlar ve jeoekonomik koşullar göz önüne alındığında, küresel nüfusun büyük bir kısmı için insani gelişmenin zirvesine ulaştık mı? Daha kırılgan devletlerden ve daha savunmasız nüfuslardan beslenen bir suç ve yolsuzluk patlamasıyla karşı karşıya kalabilir miyiz? Deneysel teknolojilerdeki bir "silahlanma yarışı" insanlığa varoluşsal tehditler oluşturacak mı? (Zahidi, 2024: 4).

Raporun sunuşunda da görüldüğü gibi bulaşıcılık etkisi olan sorunlara karşı geliştirilen çözümlerin de yerel ve küresel düzeyde uygulanması gerekmektedir. Kısacası çevresel, ekonomik ve sosyal boyutta ortaya çıkan sorunlar nedeniyle sürdürülebilirlik, mikro ve makro ölçekte içselleştirilmesi gereken en önemli konulardan biridir. Mikro ölçekte, yerelde şirketlerin kurumsallaşma ve kurumsal yönetim faaliyetlerine odaklanması gerekirken makro ölçekte de yapılması gerekenlerin başında uluslararası kurumlar yönlendiriciliğinde iş birliktelikleri gerekmektedir.

2023'teki olaylara baktığımızda (World Economic Forum, 2024: 6): Savunmasız halklar, rekor kıran sıcaklık koşulları, kuraklık, orman yangınları ve su baskınlarının yanı sıra Sudan'dan Gazze ve İsrail'e kadar ölümcül çatışmalarla boğuşuyor. Kutuplaşma, şiddetli protestolar, ayaklanmalar ve grevlerle dolu haber döngülerinin domine edildiği birçok ülkede toplumsal hoşnutsuzluk açıkça görülmüyordu. Her ne kadar Rusya-Ukrayna savaşının ilk çıkışında veya Kovid-19 salgınında görülen küresel istikrarsızlaştırıcı sonuçlardan büyük ölçüde kaçınılmış olsa da bu gelişmelerin uzun vadeli görünümü daha fazla küresel şoka yol açabilir. 2024'e girerken, 2023-2024 GRPS sonuçları, (Tablo 2'de de görüldüğü gibi) önümüzdeki iki yılda dünya için ağırlıklı olarak olumsuz bir görünümün olduğunu ve önümüzdeki on yılda daha da kötüleşmesinin beklendiğini vurguluyor.

Yukarıda özetlenen küresel ısınma, parçalanma gibi sorunlar yanında dijitalleşen, hızla değişen dünyanın günümüz sorunlarına entegre bir bakış açısı sunulabilmesi ve çözüm önerilerinin hayata geçirilebilmesi için adil ve sürdürülebilir bir dünya inşa etmek hedefinin, bireyler, kurumlar, toplumlar ve devletler arasında içselleştirilmesi gerekir. Bunun için de temel şart olarak çatışma ve savaşlar olmamalı ki yerel, bölgesel, küresel düzeyde koordineli çabalar ve uzun vadeli stratejiler

geliştirilmesi; iş birliği ve sürekliliği mümkün çalışma ortamları oluşabilsin. Bu ortamların oluşmasında referans olarak evrensel insan haklarının alınması, kurumsal yönetişimin uluslararası örgütlerin hakemliğinde, yürütülmesi şarttır. Ancak şu notu da düşmek gerekmektedir: 8 milyarı geçen dünya nüfusunun karşı karşıya kaldığı; savaşların da nedeni olan gıda, su sorunlarına; onları küresel hale getirenlerle cevap bulmak mümkün gözükmemektedir. Çünkü bu konularda tekel olan ailelerin ve bağlı olduğu ülkelerin karşı çıkacağı düşünülmektedir. Bu konuda son örnek: “ABD, BM Genel Kurulunda 13 Aralık'ta 153 ülkenin “evet” oyu kullandığı Gazze’de acilen insani ateşkes talebinde bulunulan karar tasarısı için de “hayır” oyu kullanan 10 ülkeden biri olmuştu” (Anadolu Ajansı, 2023). Bu yaklaşımda, sergilenen duruşta da görüldüğü gibi kısacası beka sorunu olan ve siyaset üstü yaklaşımların gerektiği konulara daha duyarlı olmak gerekmektedir.

BM Genel Kurulundaki bu olumsuzluğa karşı Uluslararası Adalet Divanı, 26 Ocak 2024 tarihinde açıkladığı tedbir kararlarında, İsrail’in Soykırım Sözleşmesi’nin 2. maddesinde tanımlanan fiillerin “makul seviyede” ispatladığına hükmetti ve İsrail’in davanın düşürülmesi yönündeki talebini reddetti. Beklenti: Uluslararası Adalet Divanı’nın, İsrail’in Soykırım Sözleşmesi’nde yasaklanan fiillerin işlenmesi için gerekli önlemlerin alınması yönündeki tedbir kararları acilen uygulanır (ICJ, 2024).

BM’in temel organı olan Mahkeme’nin İsrail’e soykırımın işlenmesini önlemek için tüm etkili önlemleri alması yönündeki bu açık çağrısı, uluslararası toplumun aşağıdaki amaçlarla hızlı ve kararlı bir şekilde harekete geçmesinin hayati önemini vurgulamaktadır (ICJ, 2024):

i) Uluslararası Hukukçular Komisyonu tarafından daha önce de teşvik edildiği gibi derhal ateşkes ve rehinelere serbest bırakılması sağlanmalı.

ii) soykırım anlamına gelebilecek veya tüm Devletlerin Sözleşme kapsamındaki soykırımı önleme yükümlülüklerini zayıflatabilecek nitelikteki İsrail’e yapılan yardım veya yardım eylemlerinin gerçekleşmesi, kolaylaştırılması durdurulmalı.

Banarbia (ICJ, 2024): 7 Ekim’den bu yana Gazze’de öldürülen Filistinlilerin sayısı 25.000’i aştığı ve artmaya devam ettiği göz önüne alındığında, yasal olarak bağlayıcı olan bu geçici önlemlerin uygulanması için uluslararası iş birliğine duyulan ihtiyaç abartılamaz; soykırım sözleşmesi ve onun önleyici işlevi de dahil olmak üzere uluslararası hukuka saygı, daha azını gerektirmez diye ekledi.

2. EVRENSEL İNSAN HAKLARININ ADİL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR DÜNYA İÇİN ÖNEMİ

İnsanoğlunun, evrensel insan hakları gibi insanlığı referans alan sistemleri geliştirme, kurma yönündeki geçmiş kazanımlarını etkisiz kılacak uygulamalara girmesiyle; aslında tarafların kazanamayacağı savaflara destek vermesi, kısa dönemde çözümleri olmayan, Tablo 2'de görülen risklerin herkes tarafından kabulüne, normalleşmesine ama çözümsüz olacağı düşüncesine hizmet etmektedir.

Bu bakış açısını esasen Batılı siyasilerin yanlış yönde ilerlediği ya da tehlikeyle karşı karşıya kalışının bir ifadesi olarak yorumlamak da mümkündür. Kuşkusuz tarafların nesnel bir çözüm bulamayacağı bu tür tartışmalar, temelinde ahlakî ya da ahlakî/siyasî bir fikir uyumsuzluğunun olduğu kültürel normlara işaret etmektedir. Nitekim insanlığın ortaklığı fikri üzerine inşa edilen insan hakları nosyonu, Batı'nın 17. Yüzyıldan beri 'doğal' ve 'rasyonel' bir zeminde bir araya getirdiği, 'medenî', 'siyasî', 'ahlakî' ve 'hukukî' kategorilerdeki hakları ya da talepleri temsil eder. Bu çerçevede düşünüldüğünde insan hakları nosyonunun otonom olmadığı; ilk bakışta "nesnel uygunluğu" yansıtırsa da oldukça derin bilişsel ve normatif farklılıkları içerdiği, zıt inançlara ya da düşüncelere sahip grupların mezkûr nosyona gerçekliğin analizi çerçevesinde farklı yaklaşabileceği kolayca anlaşılabilir. Bu hususa kolaylıkla itiraz edilebileceği; 139 ülkenin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne imza attığı, hatta Bildirgenin 30. maddesinde ifade edilen hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verecek biçimde yorumlanmayacağı hususu belirtilmektedir. Aynı şekilde bu durum devletlerin ya da temsilcilerinin BM (Birleşmiş Milletler), NATO (North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), AGİT (Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı), EİT (Ekonomik İş birliği Teşkilatı), İİT (İslam İşbirliği Teşkilatı) vb. uluslararası kurumlar ile İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ottawa Sözleşmesi vb. açık ve kararlı çözümleri kabul etmeyeceği ya da imzalamayacağı anlamına gelmez (Türer, 2018b: 158-159).

Günümüzde ve gelecekte Tablo 2'de sıralanan küresel riskler hem insanlığı hem de gezenî ilgilendirdiği için neredeyse tüm karar veya uygulamalarda yukarıda adı geçen örgütler, adil ve sürdürülebilir bir dünya için büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla insan haklarına da bir şekilde temas eden etki ve sonuçlarının bulun-

duğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Ulutaş'ın (2020: 214) çalışmasına göre insan haklarının ilerlemesi için BM'in başarması gereken amaçların başlıcaları şunlardır:

- BM Şartı,
- BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi,
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme,
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi,
- Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi,
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi,
- Çocuk Hakları Sözleşmesi,
- İnsan Hakları Konseyi Kararları,
- BM İnsan Hakları Komitesi Genel Yorumları

Bu ve benzerleri düzenlemeler, kararlar, sözleşmeler, yorumlar, iş yapma şekillerini, “normlarını ve ahlaki değerleri uygulamaya yansıtma için öncü rolü oynamalıdır. Yöneticiler, özellikle üst düzey yöneticiler, kurumsallaşan iş ahlakı sayesinde ahlaki karar vermeyi teşvik edecek ve destekleyecek bir örgütsel ortamı yaratmak için birinci derecede sorumluluğa sahiptirler. Neticede iş ahlakının kurumsallaşmasıyla, ahlaki kavramların veya kuralların günlük eylemlere uygulanması ve entegrasyonu ifade edilmektedir” (Özgener, 2020: 152).

İş ahlakının kurumsallaşmasıyla gerçekleşecek olan iyi yönetim ve insan hakları arasındaki ilişki hakkında da Karakul (2018: 40) çalışmasında şu tespitlerde bulunmuştur: İyi yönetimle ilgili temel hak ve özgürlükler, ilke olarak iyi yönetimle de ilgili görülmektedir. İnsan haklarına saygının başlı başına bir iyi yönetim ilkesi olarak benimsenmesi durumunda, idarenin her türlü eylem ve işlem ile tutum ve davranışının insan haklarına uygunluğu, iyi yönetimin bir gereği, dolayısıyla iyi yönetim ilkelerine uygunluk denetiminin bir parçası olarak kabul edilecektir. Buna karşılık, insan haklarına saygı prensibinin doğrudan bağımsız bir iyi yönetim ilkesi olarak benimsenmemesi durumunda bile, iyi yönetim ilkeleriyle bağlantılı temel hak ve özgürlükler saptanarak, idari kurumların denetime konu olan eylem

ve işlem ile tutum ve davranışlarının insan haklarına uygunluk yönünden değerlendirilmesi mümkündür.

İyi yönetişimin ulusal ve uluslararası ölçekte gerçekleştirilmesi için yukarıda sıralanan düzenlemeler sadece metinlerde kalmasa, ahlaki kurumsallaşma sağlanmış olsa, adil ve sürdürülebilir dünya hedefine ulaşmada; refah ortamlarının oluşmasında, insan haklarının korunmasında devasa sorunlar yaşanmayacaktır. Tüner'in de (2018b:169) çalışmasında belirttiği gibi: Küresel toplumun istikrarını bozabilecek uygulamalarda öncelikle uluslararası hukuka daha sonra hakkaniyet ölçütüne başvurma zorunluluğu vardır. Zira ahlaki bir fail olmak, doğadaki maksatlı değişimlere maruz kalmak ve aktüel varoluşun kendine özgü eyleminde bulunmak demektir. Bu dünya, kendi içinde yalnızca ve yalnızca bizim ahlaki failer olarak görev yaptığımız bir dünyadır. Bu kültürel dünyanın varlığını kabul etmek, fiziksel dünyanın sona erişini önlemenin tek imkânıdır. Böyle bir zeminde inşa edilecek benlikler, ikinci-en iyi durumları ve onun avantajlarını her daim zemin olarak benimseyecektir. Çünkü: "tek başına hayatını sürdürmesi mümkün olmayan insanın, yakın ve uzak çevresiyle barışık, hatta doğayla uyumlu bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olup, yazılı olmayan, asgari koşullarda herkesin kabullendiği ya da kabullenebileceği kurallar bütünü ahlak olarak tanımlamak mümkündür. Bir diğer ifade ile ahlak olgusunu; coğrafya, din ve kültür farkı gözetmeksizin her toplumda var olan ve büyük ölçüde de benzerlikler gösteren, insanın birlikte yaşayabilmesinin ortak kurallarını içeren en temel kaideler olarak anlamlandırmak mümkündür" (Karagül, 2022: 5).

Demek oluyor ki toplumların temelinde "vicdanın sesini dinleyen, kendisini çok daha mütevazı görünümlere hasreden ve referans çerçevesini ikinci en iyi ahlaklara dönüştüren ahlak olmalıdır. Bu noktada tarafların ideolojilerinin çıkmazlarından kaçma konusundaki başarısızlıkları, esasen ahlakî açıdan bir başarısızlık değildir; tam tersine, kendilerini yok etme potansiyelidir ve bu durum aslında onların asli argümanlarını tehdit eder. Eğer tüm çözümler ortaya konmuşsa, –evrensel olduklarını iddia eden ahlakların- ahlakî olarak geçerli bir çözüm icat etmesi nasıl bu kadar imkânsız olur? Bu noktada yaşanan hayat kayıpları (sözgelimi Filistin/İsrail, Hindistan/Pakistan mücadelesinde) anlaşmaya varılmış bir çözümün, devam eden çarpışmaların doğru ve yanlışlarını ortaya koyamayacağını gösterir; bunun yerine, her iki halkın geçerli kabul ettiği daha geniş (hatta daha geniş bölgenin geçerli saydığı) kavramlarla ortaya konulan; özellikle ikinci-en iyi ahlak stratejisini takip etmeye uygun düşen bir çözüm olmalıdır (Tüner, 2018b:169).

Diğer bir ifadeyle insanoğlunun içinde yaşadığı dünyayı etik ve ahlaki değerler, şekillendirir, düzenler. Objektif olarak kabul edilen etik değerler, yasal çerçeveyi oluşturur. Subjektif, kişiye özel bir kavram olan ahlak, etiğin pratiğe yansması olarak tanımlanabilir. Bu yansıma, kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten ve vicdanını şekillendiren ahlaki değerleri üzerinde yargılama yapmasını sağlar. Eğer mikro veya makro ölçekte, ahlakın içselleştirilmediği durumlar varsa; genel doğrular subjektif bakışlara göre oluşturulursa bireylerde objektif bir bakış açısının olmasını beklemek anlamsızdır. Bu nedenle tüm sistemin, evrensel insan hakları düzenlemelerini kapsayıcı bir şekilde referans alması ve işletilmesi dolayısıyla evrensel değerleri temsil edecek makro ölçekte bir bakış oluşturulması yoluyla doğrulara, adil ve sürdürülebilir dünya hedefine ulaşılabilir.

Özetle her alandaki düzenlemeler sözde değil gerçekte insan haklarına saygıyı, sürdürülebilirliği hedeflemelidir. Bu da günümüzdeki uygulamaların aksine bakışın değişmesi gerektiği anlamına gelir. Bunun için başta adalet sistemi olmak üzere tüm sistemlerde, hukukun üstünlüğüne ve halkları temsil eden kurumların özerkliğine olanak tanıyacak düzenlemelere ve uygulamalara gidilsin ki hem kişisel haklar hem de evren korunabilsin. Aksi durumda yani şu anda olduğu gibi sistem adil ve sürdürülebilir bir dünya için çalışmıyorsa organizasyon mükemmel de olsa sadece bir vitrin olarak kalacaktır.

3. İSRAİL'İN FİLİSTİN'E YÖNELİK HAREKETLERİNİN ADİL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR DÜNYAYA ETKİLERİNİN ÖNLENEBİLMESİ KONUSUNDA ÖNERİLER

Son zamanlarda dünyada yaşananların, ahlaki, dini, ekonomik, siyasi faktörlerden hangi temellere dayalı olduğuna yönelik bir ayırımı tam olarak belirlemek zordur çünkü birbirini destekleyen durumlar ve sebepler vardır. Zira “kamu politikasının ekonomik olan ve olmayan özgürlükler arasında ve ayrıca politik özgürlük ile gelir ve servetin eşit dağıtımı arasında denge kurmayı başarması için onun adil, doğru, tarafsız ve yerleşik çıkarlara hizmet etmiyor olarak görülmesi gereklidir. Yalnız o zaman kapsayıcı bir politik mutabakat inşa edilebilir ve kanunen eşitlikçi bir kamu politikası için kamu desteği kazanılabilir” (Naqvi, 2019: 64). Ancak İsrail'in Filistin'e yönelik hareketleri, böyle bir politikayı görmezden geldiğini gösteriyor. Bölgedeki savaşların varlığı çeşitli sebeplerle dinden kaynaklı çatışmalardır. Bu anlaşmazlıkların, çatışmaların, insanlar arasında barış getirmeyi hedefleyen

semavi dinlerin egemen olduğu bölgede cereyan etmesi yanında ağır insan hakları ihlallerine Batı'nın da seyirci kalması, hoşgörüsünü kaybetmesi, hatta dolaylı veya doğrudan destek vermesi tüm söylev ve düzenlemeleriyle çelişmektedir.

Halbuki Batı'da "siyasal ve etik bir ilke olarak hoşgörünün mucidi Aydınlanma dönemidir. Aydınlanma döneminde hoşgörü ilkesinin başat bir etik ve siyasal ilke haline gelmesinin arkasında da somut tarihsel olgular yatmaktadır. Aydınlanma akli Avrupa tarihinde yer alan ve yüzyıllar boyu süren iç savaşlardan, yedi yıl savaşları, 30 yıl savaşları ve Saint-Barthélemy katliamından; cadı yakma törenlerinden, aforoz etmelerden, kamuya açık işkence törenlerinden hareketle hoşgörü ilkesini ortaya koyar. Aydınlanmayı neredeyse bir zorunluluk olarak dayatan tarihsel koşullarda dinsel çatışma temelinde yüzbinlerce insanın öldürülmesi, işkenceden geçirilmesi ve sürgün edilmesi yatar. Aydınlanma böylesi bir tarihsel olgu bağlamını felsefi olarak sorun haline getirir. Felsefi bir sorun olarak çağına, çağının arka planındaki bu türden vahşet olgularına odaklanan Aydınlanma, böylesi bir geçmişin tarihte-gelecekte bir daha ortaya çıkmamasının nasıl olanaklı olduğunu araştırır. Aydınlanmanın hoşgörüye odaklanmasında dinsel şiddet ortamı başattır. Dinsel inanç ile siyasetin alanının birbirinden ayrılması gerek siyasal gerekse de etik alanda merkezi konumu akıl kavramının almasına yol açtı. Aydınlanma dönemi düşünürleri hoşgörü ilkesini tarih üstü bir ilke olarak, neredeyse apriori bir ilke gibi, ifade ederler. Descartes, Spinoza, Locke, Hume, Voltaire, Kant gibi aydınlanmacılar hoşgörüye yaklaşmakta olan çağın siyasal yapısının temel ilkelerinden birisi olarak konumlandılar. Bu konumlandırmanın ikisi pozitif biri ise negatif olmak üzere üç temel dayanağı vardır: Akıl ve insan hakları aydınlanmanın hoşgörü kavramını temellendirirken, dayandığı pozitif temeldir. Negatif temellendirme ögesi ise özellikle dinsel alanda egemen olan ve otorite bağımlısı kişileri besleyen dinsel ya da gruba özgü önyargılardır. Aydınlanma dinsel önyargıları eleştirerek hoşgörüye yer açar. Bu eleştirinin en popüler yanlarından birisi de mucize eleştirisidir. Mucize eleştirisiyle başlayan din eleştirisi, giderek dinsel hoşgörüye olanaklı kılmaktadır" (Ketenci, 2018: 436). Fakat Batı'nın bu tecrübelerine rağmen küresel boyutta yaşanan savaş durumlarını görmezden gelmesi, evrensel insan haklarının ihlallerine seyirci kalması kısaca, adil ve sürdürülebilir dünyanın oluşmamasına; Tablo 1'de yer alan kurum ve düzenlemelere güvenin kalmamasına; Tablo 2'deki kısa ve uzun vadede beklenen küresel risklere, özellikle savaşların rutinleşmesine ortam hazırlıyor.

Savaşın doğasının ne olduğu hiç şüphesiz tartışmalı bir husustur. Doğası belirlenemeyen bu olgunun, sonuçlarının da tam olarak tespit edilemeyeceği ya da tartışmalı kalacağı doğal görünmektedir. Modern öncesi dönemde sınırlı bir alanda gerçekleşen savafların günümüzde sadece savaşan tarafları değil aynı zamanda insanlığı ve dünyanın varlığını tehdit ettiği herkesin malumudur. Bu tehdit yapısı itibarıyla (tolere edilebilir) maddi açıdan çok, felsefi anlamda (varoluşla ilgili olarak) tüm zihinleri karmaşık bir hale getirmekte; insanlığın geleceği hakkında korku, kaygı ve belirsizlikler üretmektedir. Savaş zamanlarında insanlığın yaşadığı ya da hissettiği korkular, kaygılar, çaresizlik ve belirsizlikler gerçekliğin algılanmasını ve dolayısıyla nasıl hareket edileceğini derinden etkilemektedir. Öyle ki bu durum, ahlaki durumlarda en azından haklı ya da haksız savaş ayrımı yapmak konusunda zihinlerde isteksizlik ya da yeteneksizlik doğurmaktadır. Yine bu süreçte insanlığın yüzlerce yıldır adım adım gerçekleştirmeye ya da üretmeye çalıştığı her türlü değer ve kavramın içi boşaltılarak yeniden tanımlanmasına ve dolayısıyla gerçekliği çarpıtma ya da gizleme anlamına gelen ideolojilere sıkça başvurularak, bu ideolojilerin nafîle çıkırtkanlığının yapılmasına yol açmaktadır. Tüm bunlar olumsuzlayıcı ve yok edici etkileriyle her türlü despotluğa karşı çıkan insani ve rasyonel toplum kurma özelemleri ile uluslararası bir hukuk oluşturma çabalarını yanılsama veya hayal haline dönüştürmektedir. Tüm bu hususlara karşı felsefi olarak savaş söyleminin yapı söküme uğratılması ve bu hususun politika olarak somutlaşması, savaşan tarafların benimsediği metafiziklerin yarattığı değer ve ülkülerin; bu metafiziklerin ürettiği dilsel öğeler ve onların yarattığı sınırların yeniden gözden geçirilmesi ve nihayetinde yeni düşünsel alanlar yaratılması gerekiyor (Türer, 2018a: 119).

Yeni düşünsel alanlar yaratılması konusunda Erkızan (2018: 243) çalışmasında şu tespit ve önerilerde bulunuyor: İnsan hakları ve barış eğitime yönelik, tarihsel olarak, üç temel yaklaşımın olduğu söylenebilir: reformcu (reformist/reform), kurucu/inşacı (reconstructivist/reconstruction) ve eleştirel dönüştürücü (critical transformational). Reformcu yaklaşım insan hakları ihlallerinin önlenmesini, savaşın engellenmesini, silahların denetimini ve kontrolünü kendine esas kaygı edinirken, kurucu yaklaşım uluslararası sistemler ve iş birliği oluşturma çabası üzerinden insan haklarını korumayı, savaşı ortadan kaldırmayı ve silahsızlanmayı amaçlar. Onun esas amacı, yapısal ve kurumsal bağlamda insan haklarını, adaleti ve barışı tesis edecek oluşumları meydana getirmek suretiyle onları korumayı ve bu yöndeki kurumsal oluşumları ve düzenlemeleri desteklemektir. Eleştirel ve dönüştürücü yaklaşım ise şiddetin tüm biçimlerini reddederek, yapısal şiddet ile

adaletsizlik arasındaki bağıntıya yoğunlaşır. Adaletsizlik, insan hakları ihlalleri, her türden baskı ve şiddet eğitim aracılığı ile insanın kendisi ve diğer insanlarla “olma” üzerinden geliştirdiği dönüştürücü bir bilinci kurmasıyla ortadan kalkabilir. Bu tarihsel ve ontolojik bir imkandır; insan bunu başarabilir! Her türden şiddetin panzehri eleştirel eğitim felsefesinin de amacını oluşturan barış kültürünün tesisidir. Adaletsizlik, baskı-tahakküm ve şiddet bir gerçekliktir ama insana uygun ve insanca değildir. İnsan, insanlığı kurabilir, ona ulaşabilir.

İnsan, insanlığını korumadığı durumda özetle, barış ve güvenlik, çevresel ve ekonomik etkiler, insan hakları ve ahlaki boyut, sosyal adaletsizlik ve halklar arasında kutuplaşma, mülteci sorunu ve göç gibi bölgesel, küresel ölçekte ilişkileri etkileyen İsrail’in Filistin’e yönelik hareketlerinin, adil ve sürdürülebilir dünyaya ulaşamama yolundaki olumsuz etkileri devam edecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İsrail’in Filistin’e yönelik insanlık dışı eylemlerinin, bölge halkı dışında özellikle insan haklarının korunmasına ve temel özgürlüklerin geliştirilmesine yönelik olumsuzlukları kaçınılmazdır. Zira bölgede, evrensel olarak kabul edilen bir kişinin yaşam hakkı, özgürlük, güvenlik, düşünce-ifade özgürlüğü, eğitim hakkı ve diğer temel insan hakları ihlal edilmektedir. Dolayısıyla evrensel kurallara uymamanın mikro ölçekteki etkisi makro ölçekte de yansımaları sebep olmaktadır. Bunlar barış ve güvenlik, çevresel ve ekonomik etkiler, insan hakları ve ahlaki boyut, sosyal adaletsizlik ve halklar arasında kutuplaşma, mülteci sorunu ve göç gibi bölgesel ve küresel ilişkileri etkileyen ana başlıklarda toplanabilir.

Küresel ölçekte yaşanan iklim krizinin çevresel ve ekonomik etkileri de gittikçe hissedildiği için sürdürülebilirliğin sağlanması önemlidir. Kavrama tarihsel olarak bakıldığında, Birleşmiş Milletler’in 1972 Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, sürdürülebilir kalkınmayı ülke politikalarına ve küresel amaçlara dahil etme; çevre ve sosyal adalet açısından sürdürülebilir bir dünya oluşturma çabalarında sürdürülebilir kalkınma kavramını kullanmaya başladı. İlk olarak çevresel endişeler sebebiyle ortaya çıkan sürdürülebilirlik; ardından hem kalıcı ekonomik büyümeyi hem de sınırlı doğal kaynakların verimli kullanılmasını sağlayarak ve sosyal kaygıları da kapsayarak ülke politikalarında önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma nesiller arasında ve nesiller içinde eşitsizlikleri

en aza indirmeyi ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden günümüz ihtiyaçlarını karşılamayı gerektirir. Diğer bir ifadeyle sürdürülebilir kalkınma, sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili bir eşitlik ve denge meselesidir. Fakat İsrail'in Filistin'e yönelik insanlık dışı eylemleri yani dünyanın artan sorunlarına din kaynaklı olanların da etkisiyle karamsarlık gittikçe artmaktadır.

Bu konuda son dikkat çeken mesaj, Dünya Ekonomik Forumu tarafından Güvenin Yeniden İnşası ana teması ile 15-19 Ocak 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen Davos Zirvesinde verilmişti. Mesajların temelinde, küresel iş birliğinin her zamankinden daha fazla ilerletilmesi gerektiği belirtilmektedir ancak yaşananlar bu ilerlemelerin mümkün olmadığını düşündürmektedir. Özellikle uluslararası kurumların iklim krizine karşı aldıkları kararlara rağmen, İsrail'in Filistin'e yönelik eylemleri adil ve sürdürülebilir bir dünya düzenini büyük ölçüde tehdit ediyor. Çünkü kullandığı savaş mühimmatlarıyla gezegenin kirletilmesi; evrensel düzenlemelerin görmezden gelinmesi, hem yaşanan ve etkileri gittikçe artan iklim krizinin önlenemeyeceği, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanamayacağı izlenimini uyandırılmaktadır. Hem de evrensel insan haklarının ihlali ile güven ortamının yok olmasına, uluslararası organizasyonların aşınmasına sebep olmaktadır.

Özetle, 1933-1945 yılları arasında Holokost'u yapanlar ve yaşayanlar, toplumların çeşitli etnik kimlikleri, dinleri, dilleri ve görünüşleriyle ilgili ayrımcılığın yaygınlaştığı günümüzde niçin geçmişten ders almadılar? Şu anda da aynı yöntemin daha acımasızca uygulanması ve buna seyirci kalınması tüm kurumları ve değerleri yok ediyor. Sadece insani değerler çiğnenmemekte tüm kurallar ve kurumlar yok hükmünde görülmektedir. Bu bağlamda şu soruların sorulması gerekmektedir: Tanınmayan uluslararası kurumların, düzenlemelerin yerini ne alacak? Şiddet, meşru müdafaa, savaş suçu, barbarlık, terörizm ve terörist gibi genel kavramlar, bakış açılarına göre değerlendirilir ise bu dünya masum insanlara cehennem olmaya devam etmeyecek midir? Yahudilere karşı ön yargılı ve düşmanca bakış açılarının yayılmasına izin verilmeyecek midir? Ezcümle, adil ve sürdürülebilir bir dünya, eşitlik ve dengeyi içeren sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik gerektirir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ÖZGENER, Şevki (2020). **İş Ahlakının Temelleri: Yöneltil Bir Yaklaşım**, Nobel Yayın Dağıtım, 5. Baskı, Ankara.

Çeviri Kitaplar

NAQVİ, S. N. H. (2019). **Ahlaklı Olmak ve İnsanın Esenliği Üzerine Görüşler - İslam İktisadına Bir Katkı**. Çev. Miraç Çeven, İktisat Yayınları, Ankara.

Editörlü Kitaplar

ERKIZAN, Hatice Nur (2018). **Adalet ve Barış Eğitimi Üzerine**, V. Uluslararası Felsefe Kongresi Bildiri Tam Metinleri Kitabı, ss.237-243, Editörler: **Mehmet Fatih Elmas, Metin Becermen, Ümit Öztürk**, Sentez Yayıncılık, İstanbul.

KETENCİ, Taşkın (2018). **Hoşgörü Ülkesini Yeniden Düşünmek**, V. Uluslararası Felsefe Kongresi Bildiri Tam Metinleri Kitabı, ss.435-439, Editörler: **Mehmet Fatih Elmas, Metin Becermen, Ümit Öztürk**, Sentez Yayıncılık, İstanbul

TÜRER, Celal (2018a). **Savaşın Gölgesinde Ahlaki Sınırlar ve İnsani Kaygılar**, V. Uluslararası Felsefe Kongresi Bildiri Tam Metinleri Kitabı, ss.119-122, Editörler: **Mehmet Fatih Elmas, Metin Becermen, Ümit Öztürk**, Sentez Yayıncılık, İstanbul.

Dergiler

GEDİK, Yasemin (2020). "Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma", **International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences**, Cilt:3, Sayı: 3, ss. 197-215.

KARAGÜL, Mehmet (2022). "İktisat, Ahlak ve Kapitalizm", **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:1, ss.1-21.

KARAKUL, Selman (2018). "İyi Yönetim ve İnsan Hakları İlişkisi Üzerine Değerlendirmeler", **Omdusman Akademik**, ÖZEL SAYI 1, ss: 27-55.

TÜRER, Celal (2018b). "İnsan Hakları Nosyonu'nu Nasıl Anlamalıyız?", **Omdusman Akademik**, YIL: 4 SAYI: 7, ss. 157-171.

ULUTAŞ, Ahmet (2020). “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Mekanizmaları ve Belgeleri Perspektifinden Düşünce ve İfade Özgürlüğü”, **Omdusman Akademik**, Yıl: 7, Sayı: 13, ss.193-226.

Yazıcı, Resül (2023). “Türkiye’deki İşletmelerin Döngüsel Ekonomiye Geçiş Sürecinde Bankacılık Sektörünün Rolü”, **The Journal of International Scientific Researches**, 8(1), ss. 31-45.

İnternet Bazlı Kaynaklar

Anadolu Ajansı (2023). “BMGK’de Gazze’ye İlişkin Karar Tasarısı Oylaması Üçüncü Kez Ertelendi”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmgkde-gazzeye-iliskin-karar-tasarisi-oynamasi-ucuncu-kez-ertelendi/3088355> (Erişim Tarihi: 18. 01.2024)

COP28 (2023). “COP28 Agreement Signals “Beginning of the End” of the Fossil Fuel Era”, <https://unfccc.int/news/cop28-agreement-signals-beginning-of-the-end-of-the-fossil-fuel-era> (Erişim Tarihi: 18. 01.2024)

ICJ (2024). “Gaza: Israel must implement Provisional Measures ordered by the International Court of Justice”, <https://www.icj.org/gaza-israel-must-implement-provisional-measures-ordered-by-the-international-court-of-justice/> (Erişim Tarihi: 28. 01.2024)

ZAHİDİ, Saadia (2024). “The Global Risks Report 2024”, https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf Erişim Tarihi: 18. 01.2024)

World Economic Forum (2024). “The Global Risks Report 2024”, https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf Erişim Tarihi: 18. 01.2024)

7 EKİM SONRASI GAZZE'YE İSRAİL SALDIRILARI VE DEZENFORMASYON

Israeli Attacks on Gaza After October 7 and Disinformation

Prof. Dr. Zakir AVŞAR* - Doç. Dr. Serhan KOYUNCU**

Geliş Tarihi: 27.02.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 18.04.2024

Öz

İsrail, Gazze'ye 7 Ekim 2023 tarihinde saldırılar başlatmış; saldırılarda 35 binden fazla sivil hayatını kaybetmiştir. İsrail'in saldırıları 29 Aralık 2023'te 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçeyle açılan davaya rağmen devam etmektedir. Devam eden saldırılarda 100'ü aşkın gazeteci de hayatını kaybetmiştir. Gazetecilerin hayatını kaybetmesi, Gazze'de yaşananların gerçek bir şekilde dünyaya duyurulmasının engellenmesine yönelik bir girişim olarak değerlendirilebilir. Bu makalede de, İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihinde Gazze'ye başlattığı saldırıların ve Gazze'de yaşananların İsrail medyası, diğer bazı basın kuruluşları ve trollar tarafından özellikle sosyal medya kullanılarak nasıl dezenformasyona uğratıldığı, dezenformatik eylemlerin niteliği ve kapsamı değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler haberler ve sosyal medya paylaşımlarından oluşmaktadır. "Ardışık örneklem belirleme" tekniği kullanılarak elde

Abstract

Israel initiated attacks on Gaza on October 7, 2023, resulting in the loss of more than 35,000 civilian lives. Despite the ongoing lawsuit filed on December 29, 2023, claiming that Israel's attacks violated the United Nations Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide from 1948, the attacks continue. Over 100 journalists have lost their lives in the ongoing attacks, which can be considered an attempt to prevent the accurate dissemination of events in Gaza to the world. This article evaluates how Israel's attacks initiated on October 7, 2023, on Gaza, and the events in Gaza, have been subjected to disinformation by the Israeli media, other media outlets, and trolls, particularly through the use of social media. The nature and scope of disinformative actions have been assessed. The data obtained consist of news and social media posts. Data obtained using the "convenience sampling" technique were analyzed using the descriptive (thematic) analysis method.

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, zakir.avsar@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1427-127X

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, serhan.koyuncu@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0412-5786

edilen veriler, betimsel (tematik) analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmaya konu olan İsrail'in Gazze saldırılarına yönelik olarak bugüne dek toplamda 151 dezenformasyon faaliyetine (yalan haber ve medya paylaşımı) rastlanmıştır. Oransal olarak ifade edildiğinde, her gün ortalama 1,4 yalan haberin ya da dezenformasyon amaçlı sosyal medya paylaşımının dolaşıma sokulduğu dikkat çekmektedir. İsrail'in Gazze saldırıları sırasında kullanılan dezenformasyon içerikli paylaşımların büyük çoğunluğunun İsrail kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. İsrail dışında da bazı basın kuruluşlarının da (örn. İngiltere'de yayımlanan The Times) evrensel basın ilkelerine aykırı şekilde dezenformasyon girişimlerinde buldukları tespit edilmiştir. Bireysel sosyal medya kullanıcılarının da dezenformasyon sürecine dahil oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dezenformasyon, Medya, İletişim, Haber, Gazze

A total of 151 disinformation activities (false news and media sharing) related to Israel's attacks on Gaza have been identified to date. Proportionally speaking, it is noteworthy that an average of 1.4 false news or disinformation-related social media posts are circulated daily. It has been determined that the vast majority of disinformation content shared during Israel's attacks on Gaza originated from Israeli sources. Furthermore, it has been found that some media outlets outside Israel, such as The Times published in the UK, have engaged in disinformation attempts contrary to universal press principles. Individual social media users have also been found to be involved in the disinformation process.

Key words: Disinformation, Media, Communication, News, Gaza.

1. GİRİŞ

İsrail, Gazze'ye 7 Ekim 2023 tarihinde saldırılar başlatmış; saldırılarda 35 binden fazla sivil hayatını kaybetmiştir. İsrail'in saldırıları 29 Aralık 2023'te 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle açılan davaya rağmen devam etmektedir. Devam eden bu saldırılarda 100'ü aşkın gazeteci de hayatını kaybetmiştir. Gazetecilerin hayatını kaybetmesi, Gazze'de yaşananların gerçek bir şekilde dünyaya duyurulmasının engellenmesine yönelik bir girişim olarak da değerlendirilebilir. Gerçeklerin tüm yönleriyle özgür basın tarafından dünyaya duyurulmasının engellenmesi dezenformatik bir girişimdir. Çünkü "haber verme" işlevi basının en temel işlevidir. Basının özgürce "haber verme" işlevini yerine getirmesinin engellenmesiyle, gerçekler dezenformasyona daha açık hale gelmektedir. Dezenformasyon; Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "bilgi çarpıtma" olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlüğü, 2024). Dezenformasyon, gerçeğe aykırı olduğu bilinen bir bilginin kamu barışına zarar verme kastıyla paylaşılması olarak da tanımlanabilir (Balcı ve Çakır, 2023: 4).

Dezenformasyon bir bilgi kirliliği türüdür. Dezenformasyonla birlikte, mizenformasyon ve melenformasyon girişimleri de insanların gerçeklerden haberdar olmasını engelleme amacı taşırlar. Dezenformasyon; yanlış bilginin zarar verme amaçlı kasıtlı paylaşılması iken; mizenformasyon, yanlış bilginin kasıt olmaksızın paylaşılması; melenformasyon ise kişi veya kurumların zarar görmesi için bilgi aktarımıdır (Wardle ve Derakhshan, 2017: 5). Dezenformasyon, yaygın şekilde kamuoyunu yanıltabilecek sahte haberler seti şeklinde de nitelendirilebilir (Lazer vd., 2018: 1094).

Sosyal medya, dezenformasyonun en yaygın ve kolay şekilde gerçekleştirilebildiği mecradır. Çevrimiçi sistemde bilgi göndermenin/paylaşmanın genel geçer bir standardı yoktur ve dijital ortamda gerçekler kolaylıkla değiştirilebilir, çalınabilir, çarpıtılabilir veya sahte ifadelerle kurgulanabilir (Metzger, 2007: 2079). Bu nedenle, sosyal medyada yapılan paylaşımlar büyük bir veri bombardımanı altında tutarak, kullanıcıların binlerce enformasyon arasından doğrunun ve yanlışın ayırt edilmesi olanaksız bir alanın içinde kaybolmasına yol açar. Bunun yanında, bilginin, üretim sürecinde gerçeklik bağlamından koparılarak yeniden kurgulandığı, doğruların, gerçeklerin ve istatistiklerin önemini yitirdiği bir sürece geçiş yapıldığı da söylenebilir. Ortaya çıkan gerçek-ötesilik de dezenformasyonla bağıntılı olarak kamuoyunun yönlendirilmesinde nesnel olguların duygu ve kişisel inanca hitap etmekten daha az etkili olduğu durumlarla ilgili veya bunları ifade eden bir kavram olarak değerlendirilebilir. Gerçek-ötesilikle sınırlar hakikat-yalan, dürüstlük-sah-tekârlık, kurgu-kurgusal olma arasında bulanıklaşmaktadır. Önlem alınmadığı takdirde, insanları aldatmanın bir alışkanlık, bir meydan okuma, hatta bir oyun haline geldiği ve dijital teknolojik bağlamın problemi daha da şiddetlendirdiği bu süreç, güven algısının temellerini aşındıran, şüphe üzerine kurgulanmış, kırılğan bir sosyal yapının inşası ile sonuçlanabilir (Modreanu, 2017: 7).

Bu makalede de, İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihinde Gazze'ye başlattığı saldırıların ve Gazze'de yaşananların İsrail medyası, diğer bazı basın kuruluşları ve troller tarafından özellikle sosyal medya kullanılarak nasıl dezenformasyona uğratıldığı, dezenformatik eylemlerin niteliği ve kapsamı değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler haberler ve sosyal medya paylaşımlarından oluşmaktadır. "Ardışık örneklem belirleme" tekniği kullanılarak elde edilen veriler, betimsel (tematik) analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. "Ardışık örnekleme"de bir araştırmacı yeni ibilgi miktarı ya da örnek olay çeşitliliği dolana kadar örnek olay toplamayı sürdürür. Prensip,

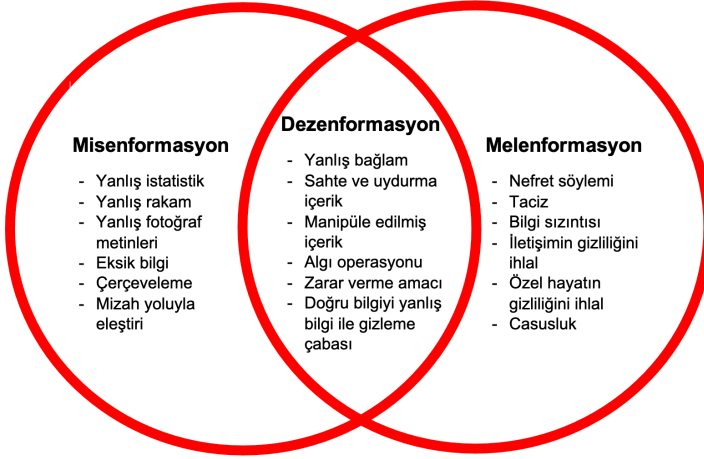
bir doyma noktasına ulaşıncaya kadar veri toplamaktır (Neuman, 2014: 326). Nitel araştırmacılar örnek olayları yoğun biçimde incelemek için çok seyrek, çok büyük sayıda örnek olaylar arasından temsili bir örneklem çeker. Nitel araştırmacılar için incelenecek verilerin seçilme biçimini belirleyen, temsil güçlerinden çok araştırma konusuyla ilgileridir (Flick, 1998: 41). Nitel araştırmacılar olasılıklı olmayan örneklem kullanma eğilimindedirler. Bu, onların örneklem büyüklüğünü önceden belirlemelerine sık rastlanmadığı ve örneklem alındığı daha büyük grup hakkında kısıtlı bilgiye sahip oldukları anlamına gelmektedir. Matematiksel kurama dayalı, önceden plânlanmış bir yaklaşım kullanan nicel araştırmacının aksine, nitel araştırmacı vakaları yavaş yavaş seçer. Bir vakanın seçilip seçilmeyeceğini belirleyen ise onun özel içeriğidir. Nitel araştırmalar “tema analizi” gerektirir. Toplumsal gerçeklik bu yolla sunulur. Nitel araştırmacılar ise dar anlamda belirli bir soru üzerine yoğunlaşmak yerine, bir bakış açısını benimserken; kuramsal-felsefi paradigma hakkında sorgulayıcı, açık uçlu bir “yerine oturtma” süreci dahilinde ayrıntılı şekilde düşünürler. Nitel araştırmacılar bu doğrultuda elde edilen verileri analiz ederek değerlendirirler (Neuman, 2014: 22).

2. MEDYA VE DEZENFORMASYON

Dezenformasyonun kaynakları arasında medya kuruluşları, troller, sosyal medya platformları ve bazen terörist gruplar yer almaktadır (Tan ve Lee, 2022). Dezenformasyon, sosyal medya ve internet gibi modern teknolojilerin yaygınlaşmasıyla ne yazık ki daha yaygın hale gelmiştir. Dijital teknolojiler, yanlış bilginin hızlı bir şekilde yayılmasına ve geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanır. Bununla birlikte, dezenformasyonun tarihi çok eskilere dayanır. Örneğin, birçok ülke, savaş zamanlarında düşmanı zayıflatmak veya kendi savaş çabalarını desteklemek için kara propaganda kampanyalarına başvurmuştur.

Bu kapsamda, doğrulama platformları ile ilgili yapılan araştırmalar genellikle teyit konusunun önemine vurgu yapmaktadır. Doğru bilginin teyidi konusunda yaşanan problemler irdelendiğinde, yanlış bilginin doğru bilgiden daha hızlı yayılmasının, doğru bilginin teyidi ve daha hızlı dolaşıma sokulmasında bir diğer önemli zorluk olduğu görülmektedir. Doğrulama platformlarında görev yapan editörlerin karşılaştıkları güçlükler de önemli bir problemdir. İçerik bağlamında gazetecilikle etik değerler noktasında özdeş olduğu kabul edilen doğrulayıcılar; dijital ortam, uygulama yöntemi ve hız bağlamında gazetecilikten farklı bir ko-

numa yerleştirilmektedir. Birinci kaynak olarak doğrulayıcılar üzerinden yapılan değerlendirmelerde, editörler tarafından özellikle yalan haberlerin çokluğuna değinilmekte, editörler kadar kullanıcıların da sorumluluk almalarının daha doğru olacağı belirtilmektedir (Adıyaman, 2022: 1326). Paylaşım ya da haber doğrulama, profesyonellerin, söylenmiş veya yazılmış iddiaları gerçeklere dayalı kanıtlarla kontrol etmeleri şeklinde işlemektedir. Ancak bu yöntem bazen zaman alıcı ve maliyetlidir. Örneğin, bir haberin gerçek olup olmadığını değerlendirmek editörler için zordur. İnternet ortamı ve bilginin yayılma hızının artmasıyla birlikte, yapay zekâ destekli girişimler internette yer alan içeriklerin sahte olup olmadığını tespit edebilmektedir. Bu girişim giderek daha ilgi çekici hale gelmektedir. Otomatik sahte haber tespitinin amacı; insanların sahte haberleri tespit etmek için harcadığı zaman ve çabayı azaltmak ve bunun yayılmasını durdurmak için yardımcı olmaktır (Guan, 2021: 662).

Şekil-1: Bilgi kirliliği türleri (Wardle ve Derakshan, 2017: 5).

Şekil-1'de işaret edilen dezenformasyon tanımlaması uydurma veya kasten manipüle edilmiş ses ve görsel içerik ile kasıtlı olarak oluşturulan komplo teorileri veya söylentileri içermektedir. Dijital dünya yalnızca fikirleri etkilemeye odaklanmamakta; aksine, yalanlar, yarı gerçekler ve dedikodu ile kafa karışıklığı ve güvensizliği arttırarak nesnel bir realitenin var olduğu fikrine meydan okumaktadır. Dijital dünyada görüntülerin kolayca manipüle edilebilmesinin örneklerine pek çok kez rastlanmıştır. Bunlardan biri ABD'deki araştırmacılar tarafından geliştirilen, kişinin yüz hareketlerini, tonlama ve konuşma kalıplarını inceleyen bir yapay zekâ programı sayesinde, eski ABD Başkanı Barack Obama'nın açıklama yaptığı kurgu

bir videodur. Bugün kullanıcılar belirledikleri sözcüklerle belirledikleri bir kişiyi konuşturabildikleri herhangi bir video kurgulayabilmektedirler (Manor, 2018).

Dezenformasyonun yayılmasının önemli nedenlerinden biri; medya kuruluşlarının hızlı haber yayınlama baskısı altında olmalarıdır. Bu nedenle, bazı haber platformları haberlerin doğruluğunu teyit etmeden bunları yayınlamaktadırlar (Woolley ve Howard, 2016). Aynı zamanda, bilgi kirliliği ve yanıltıcı bilginin yayılması, insanların internette araştırma yaparken doğru bilgiye erişimlerini de zorlaştırmaktadır. Dezenformasyonun tahmin edilenden çok daha yoğun ve ciddi düzeyde olumsuz sonuçları olabilmektedir. Örneğin, yalan haberler ve kurmacalar, siyasi kampanyaların sonuçlarını da etkileyebilen bir güce sahiptir (Allcott ve Gentzkow, 2017). Ayrıca, sağlık alanındaki yanıltıcı bazı bilgiler, Covid-19 sürecinde olduğu gibi, insanların yanlış tedavi yöntemlerini tercih etmelerine neden olabilir (Broniatowski vd., 2018). Bu açıdan değerlendirildiğinde, dezenformasyonun önlenmesi ve doğru bilginin yayılmasının ne derece önemli olduğu görülebilmektedir. Dezenformasyon her ne kadar sistemli bir şekilde dolaşıma sokulsa da, bazen haber medyaları da kasıtlı şekilde manipüle aracı olarak üretilen bir yanlış bilgiyi referans alarak gerçek dışı haberler yayımlayabilmektedir. Medya bu durumda dezenformasyon amacıyla üretilmiş bilgiyle bir nevi taşıyıcılık görevi yapmaktadır (Turan, 2015).

Dezenformasyona birçok farklı amaçla başvurulabilir. Dezenformasyon bazen siyasi liderlerin veya partilerin, hedef kitlelerini etkilemek veya karşıtlarını zayıflatmak için kullandıkları bir stratejidir. Bu tür dezenformasyon genellikle seçimlerden önce ortaya çıkar ve hedef kitlenin algısını değiştirmeyi amaçlar. Dezenformasyonla, istenen amaçlara ulaşabilmek için her türlü medya aracı kullanılabilir. Dezenformasyon bir şirketin rakiplerini zayıflatmak veya pazar payını arttırmak için kullanılabilir gibi, bireylerin veya grupların ekonomik kazanç elde etmeleri için de kullanılabilir. Örneğin, bir hisse senedinin fiyatını düşürmek veya arttırmak için yanlış bilgi yaymak veya manipüle etmek mümkündür. Dezenformasyon, bir grup veya bireyin belirli bir toplumsal veya kültürel değeri desteklemek veya zayıflatmak için kullandığı bir stratejidir. Bu tür bir dezenformasyon genellikle hedef kitlenin algısını değiştirmeyi amaçlar ve toplumsal konular, din veya etnik gruplarla ilgilidir. Dezenformasyon, aynı zamanda bir ülkenin, düşmanlarını zayıflatmak veya kendi propaganda amaçları için kullanabileceği bir stratejidir. Bu tür dezenformasyon genellikle savaş zamanlarında kullanılır ve düşman ordularının veya halkın moralini bozmak için yapılır.

Dezenformasyon, toplumsal ve küresel çapta geri dönülemez ciddi sonuçlara yol açabilir. Yanlış bilgi, halk sağlığını, ekonomiyi ve hatta siyasi sistemleri etkileyebilir. Dezenformasyonun bilinen yaygın etkileri şunlardır:

Kamuoyu Algısını Değiştirme: Dezenformasyon, kamuoyunun bir konu hakkındaki algısını değiştirebilir. Örneğin, yanlış bilgi yayarak bir siyasi lidere veya partiye olan desteği arttırabilir veya azaltabilir.

Karar Vermeyi Etkileme: Dezenformasyon, insanların yanlış kararlar vermesine neden olabilir. Örneğin, yanlış bilgi yayarak bir ürünün sağlığa zararlı olduğunu iddia etmek, insanların bu üründen kaçınmasına neden olabilir.

Demokratik Süreçlere Zarar Verme: Dezenformasyon, seçim sonuçlarını veya siyasi kararları etkilemek için kullanılabilir. Bu tür bir dezenformasyon demokratik süreçlere zarar verir ve siyasi sistemin bütünlüğünü tehlikeye atar.

Toplumsal Ayrışma: Dezenformasyon, etnik veya dini gruplar arasında ayrışma ve çatışma yaratabilir. Yanlış bilgi, bir topluluğun diğerine karşı önyargılı veya düşmanca hissetmesine neden olabilir. Bu da toplumsal barış ve uyumu tehlikeye atabilir.

Toplumsal Bölünmeler: Dezenformasyon, toplumsal bölünmeleri arttırabilir. Örneğin, yanlış bilgi yayarak bir grup veya toplum hakkında olumsuz bir algı yaratmak, bu grup veya topluma karşı düşmanlık ve önyargıları arttırabilir.

Ekonomik Kayıplar: Dezenformasyon, bir şirketin itibarını zedeleyebilir veya hisse senedi fiyatlarını etkileyebilir. Bu da şirketlerin maddi kayıplara uğramasına neden olabilir.

Sağlık Riskleri: Dezenformasyon, yanlış bilgi veya yanlış yönlendirmelerle birlikte, halk sağlığına ciddi zarar verebilir. Örneğin, COVID-19 pandemisi sırasında, sosyal medyada yayılan yanlış bilgiler, insanların koruyucu maske takmamasına veya farklı, yanlış tedavi yöntemlerine başvurmasına yol açmıştır.

Geleneksel ve yeni medya, dezenformasyon ve manipülasyon faaliyetlerinin en kritik önemdeki aktörleri arasında yer almaktadır. Kamuoyu algısını etkilemenin en kolay ve etkili yollarından birini teşkil eden yalan haberler ve montajlanmış görüntüler zihinlerdeki anlam haritalarında şekillenmektedir. Doğru olmayan içerikler tarafından inşa edilen gerçeklik, hakikatin yerini işgal etmek üzere kurgulan-

maktadır. Özellikle internet haber medyasında farklı konularla ilgili olarak yapılan haberler eksik, hatalı ya da bütünüyle yalan olsa bile, web sitelerine yüklendikten ve sosyal medya hesaplarında paylaşıldıktan sonra geniş kitleleri etkilemekte, insanların duygu ve düşüncelerini adeta tutsak etmektedir. Gerçekmiş gibi servis edilen bilgi, haber, söylem ve politikaların kısa ve orta vadede yalan olduğu ortaya çıksa da, ilk andaki etkisi ve kitleleri manipüle etme kapasitesi, sahte içeriğin hakikatin yerini doldurmasına sebep olmaktadır. Gerçeğin yerine konumlandırılan dezenformatif içerikler siyasetten gazeteciliğe, ekonomiden ulaşım, güvenlikten sağlığa, turizmden kültüre, eğitimden spora dek hemen her alanda hakikati tehdit eden bir potansiyele ulaşmıştır (Altun, 2023: 16). Bu nedenle, toplumun sosyal medya mecralarına duyduğu güvensizlik her geçen gün artmaktadır (Çağlar, 2023: 99).

3. SAVAŞ VE SOYKIRIM GİBİ OLAĞANÜSTÜ DURUMLARDA DEZENFORMASYON

Olağanüstü durumlar genellikle doğal nedenlerden kaynaklanan veya insan faktöründen ortaya çıkan olağanüstü durumlar şeklinde iki gruba ayrılır. Doğal olaylar; depremler, tsunamiler, kasırgalar, fırtınalar, sel ve volkanik patlamalar gibi çevresel faktörleri kapsamaktadır. İnsan kaynaklı olaylar ise terör saldırıları, savaşlar, nükleer kazalar, siber saldırılar, yangınlar ve diğer farklı olaylardır (Birkland, 2006: 113). Kriz anlarında ortaya çıkan bilgi boşlukları anksiyeteyi arttırabilmekte; halkı, durumu anlamlandırmak üzere sosyal medyayı daha fazla kullanmaya yöneltmekte; bu ise bir krize cevap verme tepkisi olarak ortaya çıkan kolektif anlamlandırma sürecine dönüşerek; yanlış söylentilerin ve yalan haberlerin etkisini arttırabilmektedir (Starbird, 2020).

Olağanüstü durumların yönetimi, birçok farklı disiplinden gelen uzmanların işbirliği yapmasını gerektirir. Olağanüstü durum yönetimi genellikle, olayın yönetimi, kurtarma faaliyetleri, acil yardım hizmetleri ve kriz iletişimi gibi birçok farklı aşamayı içerir (Boin vd., 2005: 76). Olağanüstü durumların sonuçları, olayın türüne, boyutuna ve yönetimine bağlı olarak değişebilir. Bu tür olaylar insanların yaşamlarını kaybetmesine, yaralanmasına ve evlerini, işyerlerini ve topluluklarını yitirmesine neden olabilir. Ayrıca, ekonomik kayıplar, sosyal etkiler ve hatta bir ülkenin veya organizasyonun istikrarını tehdit edebilirler (Birkland, 2006: 48). Olağanüstü durumlar beklenmedik, ani ve zararlı sonuçlara yol açan olaylardır. Doğal afetler, salgın hastalıklar, terör saldırıları, siber saldırılar, savaşlar ve nükleer kaza-

lar gibi birçok farklı olay bu kategoriye girebilir. Olağanüstü durumların yönetimi, birçok farklı disiplinden gelen uzmanların işbirliği yapmasını gerektirir. Olayın yönetimi, kurtarma faaliyetleri, acil yardım hizmetleri ve kriz iletişimi gibi birçok farklı aşamayı içerir. Olağanüstü durumların sonuçları, olayın türüne, boyutuna ve yönetimine bağlı olarak değişebilir ve insanların yaşamlarını, ekonomik kayıpları ve hatta bir ülkenin veya organizasyonun istikrarını tehdit edebilirler.

Olağanüstü durumlarda dezenformasyon, insanların yanlış anlamalarına ve hatta yanlış kararlar almalarına neden olabilecek ciddi bir sorundur. Bu nedenle, doğru bilgi kaynaklarına yönlendirmek ve sosyal medya platformlarında çeşitli önlemler almak gibi çözümlerle mücadele edilmesi gerekmektedir. Olağanüstü durumlarda dezenformasyonun etkileri hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin, Shu ve diğerleri (2017: 29) yaptıkları bir çalışmada, doğal afetler sırasında dezenformasyonun yayılmasının insanların doğru tepki verememelerine ve hatta ölümlere neden olabileceğini göstermişlerdir. Benzer şekilde, COVID-19 pandemisi sırasında dezenformasyonun yayılmasının insanların sağlığına zarar verdiği ve hatta ölümlere neden olabildiği de bir gerçektir (Cook vd., 2017).

Olağanüstü durumlar, beklenmedik, genellikle tehlikeli veya zararlı olaylar veya durumlardır (Federal Emergency Management Agency - FEMA, 2019). Olağanüstü durumlarda dezenformasyonun nedenleri arasında sosyal medya kullanımının artması, siyasi, ekonomik veya ideolojik çıkarlar, yanlış bilgi kaynakları ve yetersiz bilgi güvenliği önlemleri sayılabilir. Özellikle sosyal medya platformları, yanlış bilgi ve dezenformasyonun yayılmasına neden olan önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Cook vd., 2017). Doğru bilgi kaynaklarına yönelmek, olağanüstü durumlar sırasında insanların bilgiye olan ihtiyacını karşılamada önemli bir rol oynar. Güvenilir haber kaynaklarının takibi, doğru bilgiye erişimi kolaylaştırabilir ve insanların yanlış bilgilere maruz kalmalarını azaltabilir. Ayrıca, sosyal medya platformlarında yanlış bilgi ve dezenformasyonla mücadele etmek de önemlidir. Toplumun bilgi güvenliği farkındalığını artırmak da önemli bir adımdır. İnsanların bilgi güvenliği konusunda daha bilinçli olmaları, yanlış bilgilere maruz kalma risklerini azaltabilir.

Olağanüstü durumlar, beklenmedik ve ciddi sonuçlara yol açan olaylar olarak tanımlanabilir. Bu tür olaylar, birçok farklı alanda meydana gelebilir. Fakat genellikle doğal afetler, salgın hastalıklar, terör saldırıları, siber saldırılar, savaşlar, nükleer kazalar ve diğer benzeri olaylarla ilişkilendirilir (Birkland, 2006: 22). Savaşlar

da insan kaynaklı en önemli olağanüstü durumlardan biridir. Savaşlar insanların yaşamlarını ve güvenliğini tehdit edebilir, ekonomik kayıplara yol açar ve hatta bir ülkenin geleceğini açıkça tehlikeye atabilir. Olağanüstü durumlarda daha fazla dezenformasyon yayılmasının birkaç nedeni olabilir. Bu nedenler arasında, insanların olağanüstü durumlarda endişe, korku ve panik hissetmeleri, bilgiye daha hızlı bir şekilde erişmeye çalışmaları ve sosyal medya ve diğer çevrimiçi platformların kullanımının artması yer alabilir. Olağanüstü durumlarda, hızlı ve doğru bilgiye erişmek hayati bir önem taşır. Ancak, bu tür durumlarda, yanlış bilgilendirme ve dezenformasyonun yayılması da sık görülebilir. Olağanüstü durumlarda daha fazla dezenformasyonun yayılmasının birkaç nedeni olabilir. Birincisi, insanların stresli ve korkutucu bir durumda olmalarıdır. Bu durumda, yanlış veya eksik bilgi yayma eğiliminde olabilirler. İkincisi, insanlar olağanüstü durumlarda hızlı bir şekilde bilgiye erişmeye çalışırlar. Bu nedenle, yanlış bilgiler hızla yayılabilir. Üçüncü olarak, sosyal medya ve diğer çevrimiçi platformların kullanımı arttıkça, yanlış bilgilerin yayılması daha da kolaylaşmaktadır.

Sosyal psikoloji ve iletişim araştırmaları, insanların belirsizlik, tehdit ve stresli durumlarda daha fazla dezenformasyona maruz kaldıklarını göstermektedir. Bu tür durumlarda insanlar, güvende olmadıklarını hissettikleri için, gerçekçi olmayan veya yanlış bilgileri kabul etmeye daha yatkın hale gelirler. Ayrıca, olağanüstü durumlarda medya organları ve kaynaklarının sayısı artar ve bu da doğru bilgiye erişimi daha da zorlaştırabilir. Olağanüstü durumlarda insanlar belirsizlik, endişe ve stres hissederler. Bu duygular insanların doğru bilgiye erişimini etkileyebilir. Psikolojik araştırmalar, belirsizlik ve endişenin insanların gerçeklik algısını etkilediğini göstermektedir. Bireyler, korkuları nedeniyle doğru bilgiyi aramak yerine, kendilerini güvende hissettirecek bilgilere yönelebilirler. Bu durum, yanlış bilgi ve yanlış yönlendirmelerin yayılmasına neden olabilir. Olağanüstü durumlarda, medya organlarının kurumsal sayısı artar ve haberlerin hızlı bir şekilde yayılması daha kolay hale gelir. Bu durum, yanlış bilginin daha hızlı yayılmasına neden olabilir. Ayrıca, haberlerin doğruluğu hakkında yeterli bir denetim olmadığı için, yanlış bilginin yayılması daha da kolay hale gelir.

4. DEZENFORMASYONLA MÜCADELE

Bilginin akışını düzenleyen ve sınırlı olarak sorgulanabilen opak algoritmik sistemler, etkileşime dayalı platform dinamikleri gibi değişkenler yanlış bilginin yayılma ihtimalini güçlendirmekte; yanlış bilgiyi güncel dijital toplumsal tehlike-

lerden biri durumuna getirmektedir. Yanlış bilginin farklı türleri vardır ve bunların kategorizasyonu da önem taşımaktadır. Çünkü dezenformasyon kavramı yanlış bilginin farklı amaçlar için araçsallaştırılmasını anlamayı mümkün kılan bir kavramdır (Kuş, 2023: 151).

Bugünün dünyasında, bilgiye erişim ve bilginin yayılımı daha önce hiç olmadığı kadar kolaydır. Ancak bu kolaylık yanlış bilgi veya yanıltıcı bilgi yaymak için de kullanılabilir. Bu durum dezenformasyonun yaygınlaşmasına da neden olmaktadır. Dezenformasyon, daha önce ifade edildiği gibi, yanlış veya yanıltıcı bilginin kasıtlı olarak yayılması anlamına gelmektedir. Bu tür bilgiler, insanların yanlış kararlar vermelerine, yanlış davranışlarda bulunmalarına veya hatta zarar görmelerine neden olabilir. Bu nedenle, dezenformasyonla mücadele etmek son derece önemlidir. Dezenformasyonla mücadele, birçok farklı stratejiyi içeren karmaşık bir konudur. Güvenilir kaynaklara başvurmak, bilgiyi doğrulamak, medya okuryazarlığı eğitimi ve sosyal medya platformlarının doğrulama sistemleri gibi stratejiler, dezenformasyonla mücadelede etkili olabilir. Bu stratejilerin uygulanması, insanların doğru bilgiye erişim sağlamalarına yardımcı olacak ve toplumda daha fazla bilinçli ve medya okuryazarı bireylerin sayısının artmasına katkıda bulunacaktır.

Dezenformasyonun nedenleri oldukça çeşitlidir. Bunlar arasında siyasi amaçlar, ekonomik kazanç, kişisel inançlar ve çıkarlar sayılabilir. Bazı şirketler, ürünlerini veya hizmetlerini tanıtmak için yanıltıcı bilgiler yayabilirler. Kişisel inançlar veya çıkarlar, dezenformasyonu yaymak için başka bir motivasyon kaynağıdır. Örneğin, bir kişi, bir konuda güçlü bir inanca sahip olabilir ve bu inancını desteklemek için yanıltıcı bilgi yayabilir. Dezenformasyonun etkileri oldukça ciddi sonuçlara da yol açabilir. Yanlış veya yanıltıcı bilginin yayılması, insanların yanlış kararlar vermelerine veya yanlış davranışlarda bulunmalarına neden olabilir. Ayrıca, dezenformasyon, toplumda güvenin azalmasına ve insanların birbirlerine karşı güvensizlik duymalarına neden olabilir. Bu da toplumsal ilişkileri zayıflatır ve toplumda birlik ve dayanışmayı azaltır.

Geçmişte sahte haberler, dezenformasyon ve yanlış bilgilendirmeye ilişkin olarak çok fazla araştırma yapılmıştır. Ancak bireylerin dezenformasyonu ve/veya yanlış bilgiyi tespit etme becerisine ilişkin literatürde belli bir eksiklik olduğu da bir gerçektir (Dame Adjin-Tettey, 2022: 4-5). Doğru bilginin yanında yanlış bilgiyi de alan ve paylaşan sosyal medya kullanıcılarının, gazetecilerin ve gazetecilik

öğrencilerinin hem kendileri hem de içerisinde yaşadıkları toplum için verinin içerisindeki yanlışları nasıl bulacaklarını, takip edeceklerini ve etkili bir şekilde çürüteceklerini öğrenmeleri için birlikte hareket edilmesi bu alanda en umut verici yöntemlerden biridir (Abu-Fadil, 2018: 75).

Dezenformasyonla mücadele, bilgiye erişim ve bilginin yayılımında güvenilirlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunla mücadele etmek için güvenilir kaynaklardan yararlanmak ve bilgiyi doğrulamak son derece önemlidir. Bu stratejiler, yanlış bilginin yayılmasını önlemeye ve insanların doğru kararlar vermesine yardımcı olacaktır. Ancak, dezenformasyonla mücadele sadece bireysel çabalarla değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olarak da ele alınmalıdır. Bu nedenle, doğru bilginin yayılması ve dezenformasyonun önlenmesi için toplumsal bir farkındalık yaratılması gerekmektedir. Bununla birlikte, doğru bilgiye erişmek, dezenformasyonla mücadelede yeterli değildir. Bilgiyi doğrulamak da son derece önemlidir. İnternet gibi açık kaynaklı platformlarda yayınlanan bilgilerin doğruluğunu kontrol etmek, doğru bilgiye erişim sağlamak için önemlidir. Bu nedenle, bir bilgi kaynağından alınan bilginin doğruluğunu kontrol etmek, dezenformasyonla mücadelede kritik bir adımdır (Nield, 2023).

Dezenformasyonla mücadelede bir diğer strateji ise medya okuryazarlığı eğitimidir. Medya okuryazarlığı, insanların medya mesajlarını anlamalarını ve yorumlamalarını sağlamak için tasarlanmış bir eğitim programıdır. Bu eğitim, insanların medyadaki yanlış bilgileri ve manipülasyonları tanımalarını ve doğru bilgiye erişim sağlamalarını destekler (Livingstone, 2019: 24). Medya okuryazarlığı, doğru bilgiye erişim ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi, dezenformasyonla mücadelede etkili bir araçtır. Birçok araştırmacı, medya okuryazarlığının geliştirilmesinin, dezenformasyonla mücadelede etkili bir araç olduğunu ispat etmiştir (Roozenbeek et al., 2020). Sosyal medya platformları, doğru bilginin yayılması için kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikleri teşvik edebilir veya yanlış bilginin yayılmasını önlemek için faktör kontrolleri, raporlama mekanizmaları ve otomatik filtreleme sistemleri gibi önlemler alabilirler (Smith vd., 2018; Wardle ve Derakhshan, 2017).

Tüm bunların yanında, gazetecilerin ve medya kuruluşlarının da doğru ve objektif haberler yapması, dezenformasyonla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Gazetecilerin, haber kaynaklarının doğruluğunu ve güvenilirliğini kontrol etmeleri ve haberlerini bu kaynaklara dayandırmaları önemlidir. Medya kuruluşları da, yayınladıkları haberlerin doğruluğunu kontrol etmeli ve yanlış bilgi ve ha-

berlerin yayılmasını engellemek için gerekli önlemleri almalıdırlar (Tandoc, Lim, ve Ling, 2018: 142). Ayrıca, dezenformasyonla mücadele, sadece bireysel veya kurumsal çabalarla sınırlı kalmamalıdır. Bu konuda uluslararası işbirliği ve düzenlemelerin oluşturulması da gereklidir. Özellikle, sosyal medya platformlarının doğru bilgi ve haberleri öne çıkarması için uluslararası standartlar oluşturulması, dezenformasyonla mücadeleye yadsınamaz bir katkı sağlayacaktır.

Dezenformasyonla mücadele amacıyla Türkiye’de de önemli kurumsal yapılanmalar gerçekleştirilmekte ve bu doğrultuda adımlar atılmaktadır. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde “Dezenormasyonla Mücadele Merkezi” kurulmuştur. Bu merkez Başkanlık bünyesinde müstakil bir birim olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, “iletisim.gov.tr” resmî internet sayfası üzerinden düzenli olarak bültenler yayınlamaktadır. Merkez, ayrıca sosyal medyayı da dezenformasyonla mücadele amacıyla aktif olarak kullanmakta; Twitter üzerinden paylaşımlar gerçekleştirmektedir.

5. DEZENFORMASYONLA MÜCADELEDE OLASI ENGEL VE PROBLEMLER

Dezenformasyonla mücadele etmenin en büyük zorluklarından biri; hızlı hareket etmek zorunda kalınmasıdır. Yanlış bilginin yayılması çok hızlı olabilirken; doğru bilgiyi yaymak zaman alabilir. Ayrıca, dezenformasyonla mücadele etmek için gerekli kaynakların sınırlı olması da bir zorluktur. Doğru bilgiyi bulmak, doğrulamak ve yaymak için yeterli kaynaklara sahip olmak önemlidir. Ancak, bu kaynaklar her zaman bulunmayabilir. Ayrıca, dezenformasyonun kaynağına ulaşmak da zor olabilir.

Diğer bir zorluk, dezenformasyonun neden yayıldığıının anlaşılmasıdır. Dezenformasyon, birçok sebepten dolayı yayılabilir. Örneğin, politik amaçlar, psikolojik yıpratma veya kişisel hırslar nedeniyle dezenformasyon yayılabilir. Bu nedenle, dezenformasyonun neden yayıldığıının anlaşılması ve nedenleri ortadan kaldırmak için çalışmak önemlidir. Ayrıca, dezenformasyonla mücadele etmenin zorluklarından biri de; yayılan yanlış bilgiyi düzeltmektedir. Yanlış bilgi, halkın zihninde yer edindiğinde düzeltmek zor olabilir. Yanlış bilgiyi düzeltmek için, doğru bilgiyi sürekli olarak yaymak ve halkın güvenini kazanmak önemlidir. Bu, sabır ve süre-

li çalışmayı gerektirir. Bununla birlikte, dezenformasyonla mücadele etmek için, sadece doğru bilgiyi yaymak yeterli değildir. Aynı zamanda, halkın dezenformasyonu fark edebilmesi ve doğru bilgiyle yanlış bilgiyi ayırt edebilmesi de önemlidir (Brossard ve Scheufele, 2013: 40). Bu nedenle, medya kuruluşlarının, sosyal medya platformlarının ve diğer bilgi kaynaklarının, halkın dezenformasyonu fark etmesine ve doğru bilgiyi ayırt etmesine yardımcı olacak eğitim materyalleri ve araçlar sunmaları önemlidir (Sundar, 2018: 519).

Dezenformasyonun yayılmasında insanların algıları ve önyargıları da etkilidir. Özellikle, insanlar kendi inanç ve görüşlerine uygun olan bilgilere daha fazla inanca eğilimindedirler (Pennycook ve Rand, 2019: 198). Bu nedenle, dezenformasyonla mücadelede sadece yanlış bilgilerin düzeltilmesi yeterli değildir. İnsanların farkındalığı ve bilgi okuryazarlığı seviyesi de yükseltilmelidir. Bunun yanı sıra, dezenformasyonun yayılmasını önlemek için toplumun farklı kesimlerine yönelik eğitim programları düzenlenebilir. Örneğin, öğrencilere bilgi okuryazarlığı eğitimi verilebilir veya toplumun farklı kesimlerindeki insanlara yönelik bilgilendirici kampanyalar düzenlenebilir.

6. DEZENFORMASYONLA MÜCADELEDE ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

Dezenformasyonla mücadelede uygulanabilecek stratejilerin başında doğru bilgi kaynaklarının kullanılması gelmektedir. Doğru ve güvenilir bilgi kaynakları, dezenformasyonu ortadan kaldırmada etkili bir araçtır. Ayrıca, sosyal medya platformlarının kullanımı da dezenformasyonla mücadelede etkili bir strateji olabilir. Sosyal medya platformları, yanıltıcı haberlerin yayılmasına neden olduğu için, bu platformlarda yer alan haberlerin doğruluğunun okuyucular ve izleyiciler tarafından farklı kaynak ve hizmetler kullanılarak kontrol edilmesi, dezenformasyonla mücadelede önemli bir rol oynar. Bununla birlikte, dezenformasyonla mücadelede uygulanabilecek diğer stratejiler arasında, medya kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen doğrulama çalışmaları ("teyit.org" gibi oluşumlar, resmî kurum ve kuruluşların çalışmaları) yer alır. Bu çalışmalar, yanıltıcı haberlerin yayılmasını önleyebilir ve insanların doğru bilgilere erişimini sağlayabilir. Ayrıca, dezenformasyonla mücadelede, toplumun bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi de önemlidir. Toplumun bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi, yanıltıcı haberlerin yayılmasını önleyebilir ve insanların doğru bilgilere erişimini kolaylaştırabilir.

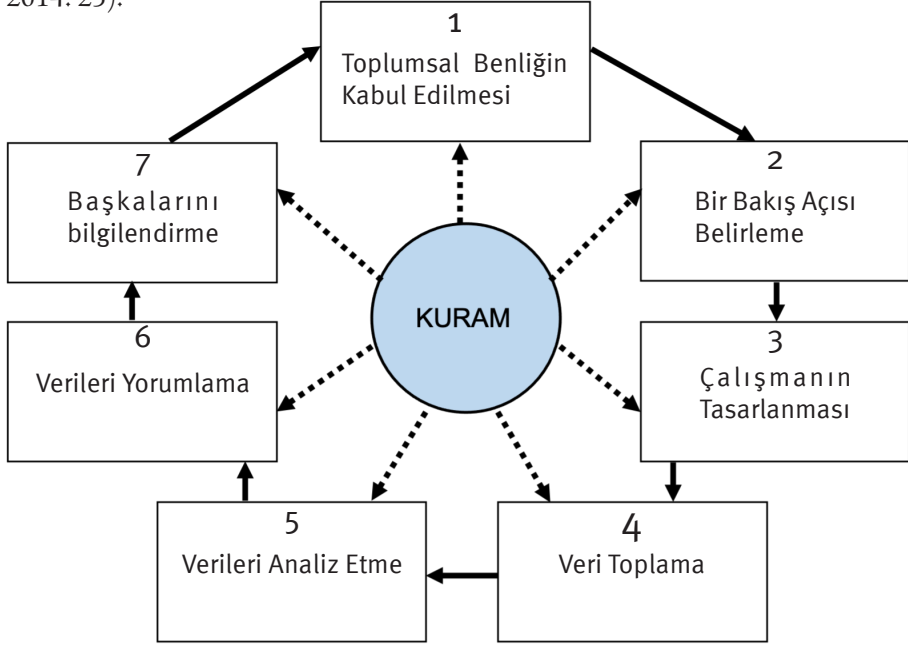
Birçok araştırmacı, sosyal medyanın dezenformasyonun yayılmasında önemli bir rol oynadığını belirtmektedir (Chang vd., 2010: 18-25). Sosyal medya platformlarında yer alan yanıltıcı haberler, birçok insan tarafından paylaşılmakta ve yayılmaktadır. Bu nedenle, sosyal medya platformları üzerinde yapılan sıkı denetimlerin, dezenformasyonla mücadelede etkili bir strateji olabileceği düşünülmektedir (Woolley ve Howard, 2016). Doğruluk kontrolü bugün yanlış bilgiye karşı ilk savunma hattıdır. Araştırmalar, doğruluk kontrollerinin, insanların yanlış bilgileri ayırt etmelerini başarılı bir şekilde etkilediğini ve ister anket deneylerinde ister alan deneylerinde ve farklı kültürel bağlamlarda olsun, kullanıcıların yanlış algısını düzeltme sonrasında kanaatlerini değiştirmeye teşvik ettiğini göstermektedir. Doğrulama pratiklerinin etkisi zaman içine yayılır ve bu pratiklerin olumsuz bir etkiye yol açtığına dair çok az kanıt vardır (Aruguete vd., 2024: 1). Bu doğrultuda sahte haberlerle mücadele edebilmek amacıyla çeşitli haber doğrulama platformları (İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, teyit.org vb.) kurulmuştur. Bu platformlar, hem sosyal medya hem de geleneksel medya aracılığıyla yayılan dezenformasyonu önlemeye çalışan, ekonomik olarak şeffaf, politik olarak tarafsız bir duruş benimseyen sivil toplum girişimleri olarak dikkat çekmektedir (Çömlekçi, 2019: 1550). Bu girişimlerin, kurum ve kuruluşların sayısının artması gerekmektedir. Bunlar dernek, vakıf, STK ve kamu kurum ve kuruluşu niteliği taşıyabilir. Toplumun bilinçlendirilmesi, insanların yanıltıcı haberleri tanımaya ve doğru bilgilere erişim sağlamasına yardımcı olabilir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının dezenformasyonla mücadelede aktif bir rol oynaması da önemlidir. Sivil toplum kuruluşları, dezenformasyonla mücadelede kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamalıdır.

7. GAZZE'YE YÖNELİK DEZENFORMASYON GİRİŞİMLERİ

7.1. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada ardışık örnekleme tekniği ile elde edilen veriler (haberler ve sosyal medya paylaşımları) betimsel (tematik) analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, tespit edilen toplamda 151 dezenformasyon girişi içerisinden 10 adet dezenformasyona ait görsel ve yazılı içerik analiz edilmiştir. Nitel araştırma yedi adımlık bir süreçten oluşmaktadır. Araştırma; adımların birbirine eklemlendiği, etkileşime dayalı bir süreçtir. Daha sonraki adım, önceki adımın yeniden değerlendirilmesini gerektirebilir. Süreç katı bir şekilde doğrusal değildir. Bir sonuca

ulaşmadan önce pek çok farklı yöne uzanabilir. Araştırmacı belirli bir başlık üzerine tek bir araştırma projesinde bu adım döngülerini uygulamaktadır (Neuman, 2014: 23).

Şekil-2: Nitel Araştırma Sürecinin Adımları (Neuman, 2014: 23)

Yukarıdaki şekilde bir nitel araştırma tasarımı görülmektedir. Şekle göre, araştırma devam eden bir süreçtir ve bir çalışmanın sonu çoğunlukla yeni düşünce ve yeni araştırma sorularını ortaya çıkarır. Tema, araştırmanın bütünlüğü içerisinde sorulan soruya bir cevap olarak kabul edilebilecek anlamlı bir düşüncedir. Araştırmacı da buradan hareketle bir yorum geliştirebilmeli veya diğer örnekler arasında benzerlik-karşıtlık ilişkileri geliştirebilmelidir (Büker ve Özsoy, 2009: 14).

7.2. "Filistin'e Giden Türk Savaş Gemisi" İddiası

Bazı sosyal medya hesaplarından paylaşılan görüntülerle ilgili, "Filistin'e giden Türk savaş gemisi" iddiasının doğru olmadığı uluslararası kurum, kuruluş ve bağımsız girişimler tarafından tespit edilmiştir.

Görsel-1: Filistin'e giden Türk savaş gemisi iddiası

İddiaya konu görüntülerde, ABD'nin Nimitz sınıfı uçak gemisi USS Hary: Truman ve güvertesinde taksi yapan Northrop Grumman X-47B insansız muharebe aracı görülmektedir.

7.3. " Hamas'ın Kibbutz'a Saldırısının Sembollerinden Biri Olan Beşik" Görüntüleri ile Yapılan Manipülasyon

Tesla, SpaceX ve sosyal medya platformu X'in sahibi Elon Musk'ın İsrail ziyareti sırasında yayınlanan görüntüler, İsrail'in propagandasını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Elon Musk'ın ziyareti sırasında, "Hamas'ın Kibbutz'a saldırısının sembollerinden biri olan beşik" ifadeleriyle servis edilen görüntülerde manipülasyon olduğu açıkça görülmektedir.

Musk'ın ziyareti sırasında beşiğin içinde çok sayıda boş mermi kovanı görülmektedir. Ayrıca, 12 Kasım'da Eski New Jersey Valisi Chris Christie'nin ziyareti sırasında kaydedilen görüntülerde, bu ayrıntı bulunmamaktadır. Beşiğin "içindeki çocukla Hamas saldırısının ortasında kaldığı" iddia edilmektedir. Görüntüler incelendiğinde, "saldırıdan kalma boş mermi kovanları" ile dolmuş beşikte herhangi bir hasar görülmemektedir. Ayrıca mermi kovanları Merkava tanklarında ikincil silah (makinelî tüfek) olarak kullandığı MG3'ün 7.62x51 mühimmatıdır. Beşikte, makinelî tüfek için kullanılan mühimmat kemeri (zinciri) parçaları açıkça görülmektedir. Kibbutz'da bir eve sığınan ve Hamas tarafından bir süre rehin tutulan İsraili Yasmin Porat, İsrail'in resmî yayın organı KAN Radyosu'nda yaptığı açıklamada, bölgeye gelen İsrail güvenlik güçlerinin evlere tank ve silahlarla doğrudan saldırdığını açıklamıştır. Porat, Kibbutz'da sığındıkları evlerin, İsrail tankları tarafından iki kez hedef alındığını belirtmiştir. Bahse konu görüntülerde evlerdeki yıkımın boyutu, hasarın piyade tüfekleriyle verilecek ölçüde olmadığını gösterirken Porat'ın, "İsrail tankları Kibbutz'taki evleri tankla vurdu" açıklamasını doğrular niteliktedir. Porat, Kibbutz'ta öldürülen insanların, İsrail güvenlik güçlerinin saldırısı sırasında çapraz ateşte öldüğünü ifade etmiştir.

7.4. "Oyuncu Gal Gadot, Hamas'a Karşı Savaşmak için İsrail Ordusuna Katıldı" İddiası

Bazı sosyal medya hesaplarından paylaşılan, "Oyuncu Gal Gadot, Hamas'a karşı savaşmak için İsrail ordusuna katıldı" iddiasının gerçek olmadığı tespit edilmiştir.

Görsel-3: “Oyuncu Gal Gadot, Hamas’a Karşı Savaşmak için İsrail Ordusuna Katıldı” İddiası

İsraili oyuncu Gal Gadot’un iddiaya konu olan fotoğrafının 6 yıldır internette dolaşımında olduğu ve “Gal Gadot 18 yaşında İsrail ordusuna katılırken” yorumuyla paylaşıldığı tespit edilmiştir.

7.5. “Filistinli Kız, Hamas’ın Gazze’de Sivilleri Tehlikeye Attığını Söyledi” İddiası

İsrail Dışişleri Bakanlığı ve resmi devlet hesaplarından paylaşılan röportaj görüntüleri ile ilgili, “Filistinli kız, Hamas’ın Gazze’de sivilleri tehlikeye attığını söyledi” iddiasının doğru olmadığı tespit edilmiştir.

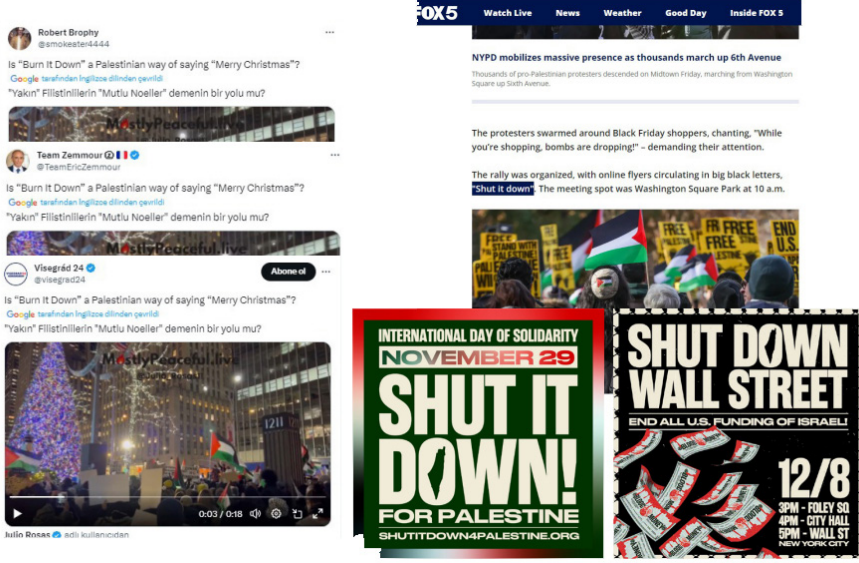

Görsele-4: "Filistinli Kız, Hamas'ın Gazze'de Sivilleri Tehlikeye Attığını Söyledi" İddiası

Bahse konu röportajın bir kısmı kesilerek hatalı bir tercümeyle manipülasyon yapıldığı tespit edilmiştir. İlgili videonun tamamı analiz edildiğinde, aslında muhabirin küçük kıza "Sen bir çocuk olarak işgal güçlerine ne demek istersin?" sorusunu yönelttiği, küçük kızın ise, "Böyle bir şey olması mümkün değil. Çünkü kurbanların büyük kısmı çocuk ve kadınlardan oluşuyor. Ve birçoğu yıkılan binaların altında, birçoğunun cenazesini bile çıkarmamışlar..." cevabını verdiği açıkça görülmektedir. Küçük kızın ifadeleri videoda açık bir şekilde yer almaktadır.

7.6. "Rockefeller Center Önünde Toplanan Filistin Destekçileri 'Noel Ağaçlarını Yakın' Sloganları Attı" İddiası

İsrail propaganda hesaplarından paylaşılan bazı görüntülerle ilgili, "Rockefeller Center önünde toplanan Filistin destekçileri 'Noel ağaçlarını yakın' sloganları attı" iddiasının doğru olmadığı tespit edilmiştir.

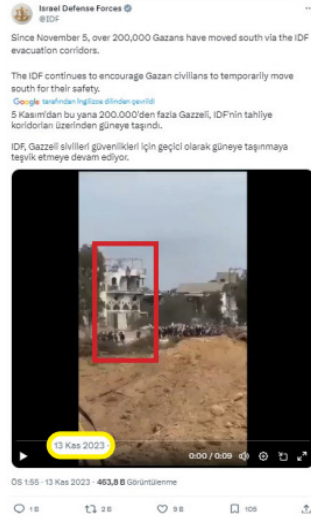

Görsel-5: “Rockefeller Center Önünde Toplanan Filistin Destekçileri ‘Noel Ağaçlarını Yakın’ Sloganları Attı” İddiası

Görüntüler dikkatli bir şekilde analiz edildiğinde, Fox News’in bulunduğu Rockefeller Center önünde toplanan Filistin destekçilerinin, iddia edildiği gibi “Yakın onu (burn it down)” değil, “Kapatın onu (shut it down)” sloganları attığı görülmektedir. Filistin destekçilerinin sosyal medyada sık sık paylaştığı broşürlerde, “shut it down” sloganının yazılı olduğu açıktır. Aynı yerde görev yapan muhabirler de protestodan önce dağıtılan broşürlerde “shut it down” yazılı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kara propagandanın, Batılı toplumların hassasiyetleri üzerinden manipülasyon yaparak Filistin halkına verilen desteği baltalamayı amaçladığı değerlendirilmiştir.

7.7. “ Hamas, Gazze’nin Kuzeyindeki Filistinlilere İnsanî Yardım Taşıyan Tırları Engellemek için Kontrol Noktası Kurmuş” İddiası

İsrail Ordu Sözcüsü Avichay Adraee’nin paylaştığı bazı görüntülerle ilgili, “Hamas, Gazze’nin kuzeyindeki Filistinlilere insanî yardım taşıyan tırları engellemek için kontrol noktası kurmuş” iddiasının doğru olmadığı bağımsız kuruluşlar, STK’lar ve doğrulama platformları tarafından açık bir şekilde tespit edilmiştir.

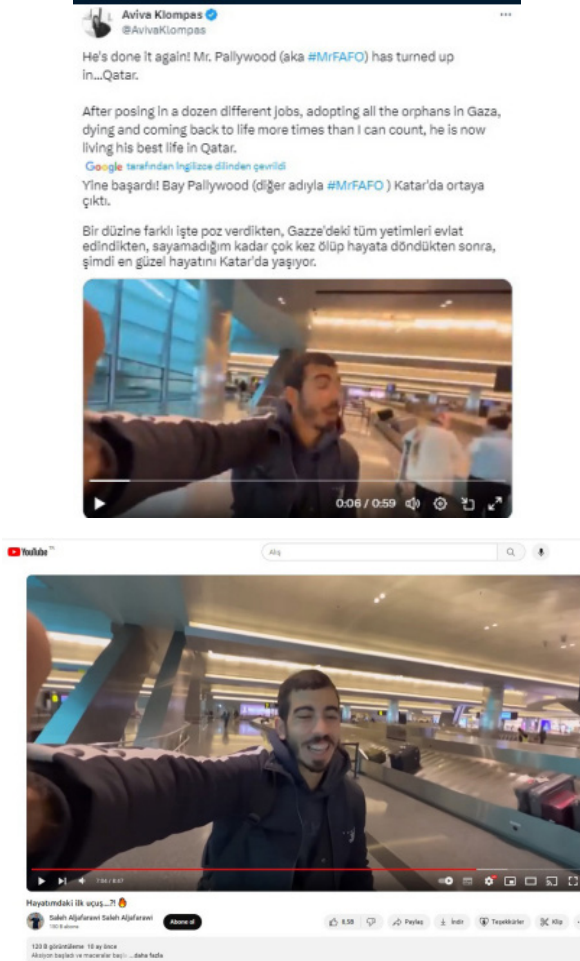
Görsel-6: "Hamas, Gazze'nin Kuzeyindeki Filistinlilere İnsani Yardım Taşıyan Tırların Engellemek için Kontrol Noktası Kurmuş" İddiası

İddiya konu olan görüntüler, Gazze'nin kuzeyindeki Selahaddin Eyyubi Caddesi'ne aittir. İsrail güçleri yerinden ettiği Gazzelileri, bu güzergâhtan güneye gitmeleri için zorlamaktadır. Bölgedeki kontrol noktaları, İsrail'in kontrol noktalarıdır. İsrail ordu sözcüsü Avichay Adraee'nin ilgili tarihte yaptığı bir paylaşım, kendi iddiasını çürütmektedir. Adraee, 11 Kasım'da Selahaddin Eyyubi Caddesi çevresinde kaydedilen görüntüleri paylaşarak, Gazzelilere bu güzergâhtan güneye gitme çağrısını yinelemektedir. Görüntülerde, İsrail askerlerinin güzergâh çevresinde konumlandığı açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca, İsrail ordusunun resmi hesabından 13 Kasım'da paylaşılan başka bir görüntü de İsrail ordu sözcüsünün yalanlamaktadır. Ordunun, "İsrail askerlerinin kontrolünde güvenli geçiş" ifadele-

riyle 13 Kasım'da yaptığı paylaşımındaki görüntülerin de aynı konumda kaydedildiği tespit edilmiştir.

7.8. "Filistin'de Sahte Videolar Kurgulayan Sosyal Medya Kullanıcısı Katar'da Ortaya Çıktı" İddiası

İsrail propaganda hesaplarından paylaşılan bazı görüntülerle ilgili, "Filistin'de sahte videolar kurgulayan sosyal medya kullanıcısı Katar'da ortaya çıktı" iddiasının doğru olmadığı tespit edilmiştir.

Görsel-7: "Filistin'de Sahte Videolar Kurgulayan Sosyal Medya Kullanıcısı Katar'da Ortaya Çıktı" İddiası

İddiaya konu görüntülerin güncel olmadığı ve Ocak 2023'te sosyal medya platformlarında, "Hayatımdaki ilk uçuş" başlığıyla paylaşıldığı görülmektedir. İlgili kayıt İsrail'in Gazze'yi işgalinden on ay öncesine aittir ve konuyla hiçbir bağlantısı bulunmamaktadır. Videonun sosyal medya platformuna ne zaman yüklendiği açık bir şekilde görülebilmekte ve ispatlanabilmektedir.

7.9. Lionel Messi'nin İsrail'e Desteğini, İsrail Bayrağını Taşıyarak İfade Ettiği Yönündeki İddialar

Bazı sosyal medya hesaplarından paylaşılan Lionel Messi'nin İsrail'e desteğini, İsrail bayrağını taşıyarak ifade ettiği yönündeki iddialar doğru değildir.

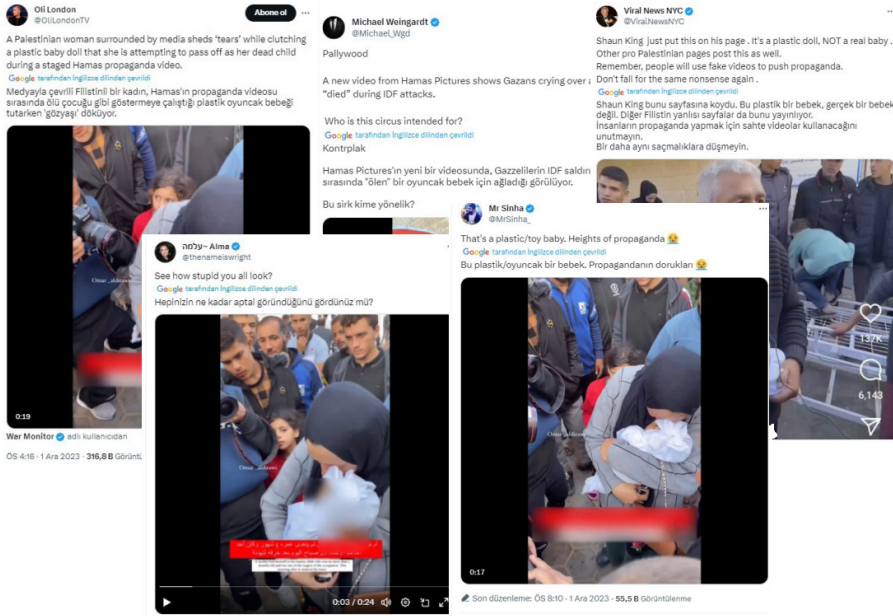

Görsel-8: Lionel Messi'nin İsrail'e Desteğini, İsrail Bayrağını Taşıyarak İfade Ettiği Yönündeki İddialar

Sosyal medya kullanıcıları tarafından paylaşılan ekran görüntüsünün manipüle edildiği belirlenmiştir. Arjantinli futbolcu Messi'nin sosyal medya hesaplarından böyle bir paylaşım yapılmamıştır. İddiaya konu olan fotoğrafta Messi'nin bir markanın adını taşıyan çantayı tuttuğu, fotoğrafın dijital ortamda düzenlenerek İsrail bayrağıyla değiştirildiği ortaya çıkmıştır.

7.10. " Hamas Propagandası: Gazze'de Bir Kadın, Çocuğuymuş Gibi Oyuncak Bir Bebeğe Sarılarak Ağladı" İddiası

İsrail propagandası yapan sosyal medya hesaplarından paylaşılan görüntülerle ilgili, " Hamas propagandası: Gazze'de bir kadın, çocuğuymuş gibi oyuncak bir bebeğe sarılarak ağladı" iddiasının doğru olmadığı tespit edilmiştir.

Görsel-9: " Hamas Propagandası: Gazze'de Bir Kadın, Çocuğuymuş Gibi Oyuncak Bir Bebeğe Sarılarak Ağladı" İddiası

İsrail ordusu, 24 Kasım Cuma günü saat 08.00'de başlayan "insanî ara"nın bittiğini ve Gazze'ye yönelik saldırıların yeniden başladığını duyurmuştur. Görüntülerde, "oyuncak" olduğu iddia edilen bebek, saldırılarda hayatını kaybeden 5 aylık Muhammed ez-Zehhar'dır. Mohammed Majed'in Anadolu Ajansı'nda (AA) yer alan haberine göre, ona sarılarak vedalaşanlar ise annesi Asmahan Attia ez-Zehhar ve dedesi Attiye Ebu Umradır. Ayrıca AA'dan Ali Jadallah tarafından haberle ilgili birçok görüntü kaydedilmiştir. Ebu Umra, Deyr el-Belah'taki Aksa Şehitleri Hastanesi'nde 5 aylık torunu Muhammed ez-Zehhar'ın naaşıyla bölgedeki gaze-

tecilere açıklama yapmış ve görüntüler birçok medya kuruluşu tarafından teyitli haber olarak servis edilmiştir. İsrail, insanî aranın bitmesiyle daha önce “güvenli bölge olacağını” iddia ettiği ve kuzeyden gelen Filistinlilerin sığındığı Han Yunus'u da savaş alanı ilan etmiştir.

7.11. “İsrail, Ağır Yaralanan Bebekleri Gösterdi” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler

İngiltere’de yayımlanan The Times gazetesi, “İsrail, ağır yaralanan bebekleri gösterdi” başlıklı haberi Filistinli çocukların fotoğrafıyla servis ederek evrensel basın meslek ilkelerine açıkça aykırı bir şekilde davranarak manipülasyon yapmıştır.

Caitlin Moran on Keir’s good vibes and sparkles Times2

THE TIMES

Friday October 13 2023 | thetimes.co.uk | No 74226

£2.80 £2.00 to subscribers
(Based on a 7 Day Print and Digital Subscription)

Israel shows mutilated babies

● Images alleged to be proof of atrocities ● Britain sends two Royal Navy ships ● Sunak hits out at protesters and BBC

Richard Spencer Tel Aviv
Ahlati Dawber Washington
Adam Sage Paris

Israel published photographs last night that it said showed mutilated bodies including a baby allegedly murdered by Hamas, the Palestinian terrorist group responsible for a series of massacres last weekend.

The pictures were posted on Israeli government social media. “This is the most difficult image we have ever posted but we need each and every one of you to know. This happened,” it said on Twitter/X.

It said the images, which The Times is choosing not to publish as they are too graphic, had been taken by the armed forces, who had found “mutilated bodies” in settlements attacked by Hamas on Saturday.

The decision followed a row over allegations by some Israeli soldiers, without evidence, that babies had been beheaded. The search and rescue team found “decapitated babies, women with hands cut off, burnt bodies”. Daniel Hagari, a rear-admiral in the Israel Defence Forces (IDF) said, adding that there was video of the alleged atrocities. He did not say whether it would be released, despite days of contradictory statements about whether the claim could be corroborated.

Anthony Blinken, the US secretary of state, who flew into Israel yesterday, was shown some pictures. He said: “Images are worth a thousand words. These images may be worth a million.” The pictures were released five days after Hamas murdered and kidnapped Israeli men, women and children, as well as soldiers. The assault triggered hundreds of retaliatory airstrikes from Israel, amid salvos of Palestinian rockets, with casualties rising on both sides. The Hamas attacks killed 1,300 people.

Palestinian children wounded in airstrikes sit in Gaza City’s Al Shifa Hospital. Israel has said it will not lift its siege for humanitarian relief until hostages are released

Görsel-10: “İsrail, Ağır Yaralanan Bebekleri Gösterdi” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler

İsrailli bir TV kanalı tarafından ortaya atılan, “İsrailli bebekler öldürüldü” iddiası, İsrailli yetkililer veya bağımsız taraflarca hiçbir zaman teyit edilmemiştir. İngiliz gazetesi The Times buna rağmen doğrulanamayan bu iddiayı, İsrail bombardımanında yaralanan Filistinli çocukların fotoğrafıyla servis etmiştir. (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, 2023; 2024).

7.12. Gazze'ye Yönelik Dezenformasyon Faaliyetlerinin Genel Dağılımı

Önceki bölümlerde 7 Ekim'de İsrail tarafından başlatılan Gazze saldırılarına yönelik dezenformasyon faaliyetlerinden ardışık örnekleme tekniğiyle belirlenen 10 adet örnek analiz edilmiştir. 7 Ekim'den itibaren toplamda 151 adet dezenformasyon girişimi tespit edilmiştir. 151 dezenformasyon girişimi şu şekilde sıralanabilir:

- “Filistinliler Sahte Görüntü Kurguluyor” İddiası
- “Gazze'deki İnsani Krizin Nedeni, Hamas'ın Tüm İnsani Yardımları Çalması” Yönündeki İddialar
- “Silahlı Hamas Üyesi” İddiasıyla Paylaşılan Filistinlinin Görüntüleri
- “İsrail Ordusu Han Yunus'ta Çok Sayıda Hamas Üyesini Yakaladı” İddiası
- “Yakalanan Bir Şahıs Hamas Üyesi Olduğunu İnkâr Etse de Telefonundan Çıkan Görüntüler 7 Ekim Saldırısına Katıldığını Ortaya Çıkardı” İddiası
- “Filistinliler Görüntü Kurguluyor” İddiası
- “7 Ekim'den Bu Yana Ülkeye İki Binden Fazla Yeni Yahudi Geldi ve Bunların Arasında Arap ve İslam Ülkelerinden Gelenler de Var” İddiası
- “İsrail Ordusu Tarafından Bulunan Hamas Tünelinin Girişi Yıkılıyor” İddiası
- “Gazze'deki Kemal Advan Hastanesi'nde Bebek Kuvözlerinde Silahlar Bulundu” İddiası
- “70'in Üzerinde Terörist Elleri Silahlarla Kemal Advan Hastanesi'nden Çıktı” İddiası

- “Filistinliler Görüntü Kurguluyor” İddiası
- “İsrailli Askerlerin Hamas ile Yüz Yüze Çarpışması” İddiası
- “Hamas, İnsanları Bir Binanın Çatısından Atarak İnfaz Ediyor” İddiası
- “Hamas Tüm Hıristiyanları Bölgeden Sürdü, Gazze’de Kilise Yok” İddiası
- “Filistinli Gazeteciler Sessizliğini Bozdu ve Hamas’ın Gazze’yi Yok Ettiğini Söyledi” İddiası
- “Filistinli Çocuklar İsrail Askerlerine Ateş Ediyor” İddiası
- “Ürdün’ün Ezrak Bölgesinde, Gazze’den Çıkacak Siviller için Konteynerler Hazırlanıyor” İddiası
- “Düzinelerce Hamaslı, İsrail Ordusuna Teslim Oldu” İddiası
- “Hamas Yanlıları Gazze’deki Çocukların Kanı ve Gözyaşları Arasında Örgütün Şarkılarıyla Dans Edip Eğleniyor” İddiası
- “Saldırganlar İsrailli Yerleşimciler Değil, Arapça Konuşuyorlar” İddiası
- “Yakalanan Hamas Üyeleri” İddiası
- “Hamas’ın Serbest Bıraktığı Bir Rehinenin Elini Veteriner Ameliyat Etmiş” İddiası
- “Türkiye, ABD’nin Baskısına Boyun Eğerek Hamas’ın Üst Düzey Yetkililerinden Salih Aruri’yi Sınır Dışı Etti” İddiası
- “Filistinliler Uydurulmuş Bir Topluluktur, Filistin Halkı Fikri 1960’larda İcat Edildi” İddiası
- “Gazze’de Hamas Keskin Nişancısı Bir Kadını Vurdu” İddiası
- “Hamas’ın Kibbutz’a Saldırısının Sembollerinden Biri Olan Beşik” Görüntüleri ile Yapılan Manipülasyon
- “Hamas, Gazze’nin Kuzeyindeki Filistinlilere İnsani Yardım Taşıyan Tırları Engellemek için Kontrol Noktası Kurmuş” İddiası

- “Gazze’deki Bir Tünelde Bulunan Silah Deposu” İddiaları
- “ Hamas Propagandası: Gazze’de Bir Kadın, Çocuğuymuş Gibi Oyuncak Bir Bebeğe Sarılarak Ağladı” İddiası
- “Rockefeller Center Önünde Toplanan Filistin Destekçileri ‘Noel Ağaçlarını Yakın’ Sloganları Attı” İddiası
- “Filistin’de Sahte Videolar Kurgulayan Sosyal Medya Kullanıcısı Katar’da Ortaya Çıktı” İddiası
- “Filistinli Kız, Hamas’ın Gazze’de Sivilleri Tehlikeye Attığını Söyledi” İddiası
- “İsrail-Hamas Mahkûm Takasında Serbest Bırakılan İsrailiye Jaabis, 2015’te Bombalı Saldırı Gerçekleştirdiği için Tutuklanmıştı” İddiası
- İsrail’in, “Şifa Hastanesi’nin Altında Hamas Karargahı Var” İddiası
- “Fox News Muhabiri Festival Katliamının Gerçekleştiği Yerde Pusu Girişimini Yakaladı” İddiası
- “ Hamas’ın, AB’nin Gazze için Ayırdığı Fonlarla, İsrail’e Fırlatacak Roketler Ürettiği Kanıtlandı” İddiası
- “ Hamas, Güneye Giden Gazzeli Sivillere Ateş Açıyor” İddiası
- “ Hamas, Gazze’deki Tünellerin İnşasında 160 Filistinli Çocuğu Öldürdü” İddiası
- “Bunlar Hamas’ın Seçkin Üyeleri” İddiası
- “Gazze’de İlan Edilen Ateşkes için Kutlama Yapılıyor” İddiası
- “Pakistan, İsrail’e 155 mm Topçu Mühimmatı Gönderiyor” İddiası
- “İsrail’in Öldürdüğü 2 Filistinli Gazetecinin Görüntüleri” İddiası
- “Kanada’da Yaşayan Filistinli Çocuk, Yahudi Halkına Tüyler Ürpertici Bir Tehditte Bulunuyor” İddiası
- İsrail’in “Askerlerimiz Gazze’de Sivillere Yardım Ediyor” İddiası

- “ Hamas, Masum İnsanları Öldürüyor ” İddiası
- “ İsrail Askerleri Tarafından Gazze’de Hamas’a Ait Tünellerde Kaydedildiği ” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ İsrail Ordusunun Şifa Hastanesi Arazisinde Bulduğu Hamas Tüneli ” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ İsrail Askerleri, Gazze’deki Şifa Hastanesi’ndeki Yeni Doğan Filistinli Bebeklerle İlgileniyor ” İddiası
- “ Filistinliler Sahte Videolar Üretiyor ” İddiası
- “ Filistinliler Sahte Cenaze Töreni Düzenledi ” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ Gazze’deki Şifa Hastanesi’nde Hamas Üyeleri ile İsrail Askerleri Çatıştı ” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ Hamas’ın Füzesi Sivilleri Vurdu, 20 Filistinli Öldü ” İddiası
- “ Hamas, Şifa Hastanesi’nde İsrail ile Çatışıyor ” İddiası
- “ Gazze’den İsrail’e Uzanan Yeni ve En Uzun Hamas Tünelleri Keşfedildi ” İddiası
- “ Fransa’da Bir Grup Genç 3 İsraili Kıza Saldırdı ve Sonu Pek İyi Bitmedi ” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ Annesinin Yanına Koştuğu Hastanedeki Gazzeli Gencin Yaralı Olmadığı, Yaralanma Görüntülerinin Sahte Olduğu ” İddiası
- “ Hamas, Güvenli Bölgeye Ulaşmaya Çalışan Sivillere Saldırıyor ” İddiası
- El Şifa Hastanesi’nde Doktor Olduğunu Söyleyen Kadının, “ Hamas Hastaneye Saldırıp İlaçlarımızı Çalıyor ” İddiası
- “ Al Jazeera’nin Görüntülerinde Hamas Üyelerinin Endonezya Hastanesi’nde Olduğu Görülüyor ” İddiası
- “ Filistin Yanlısı Protestocular, 78 Yaşındaki İngiliz Ordu Gazisi Jim Henderson’a Saldırdı ” İddiası

- “Filistin’de Ceset Torbasındaki Adam Hapşırıldı” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Filistinliler Çocuklara Afyon Benzeri Şeyler Koklatıp Bilinçsiz Hale Getiriyor, Ardından Makyaj Yapıp Görüntüleri Dünyaya Gösteriyor” İddiası
- “İran İnsansız Hava Araçları ve Balistik Füzelerle İsrail Şehirlerine Büyük Bir Saldırı Gerçekleştirdi” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “İsrail, Gazzédeki Tünelleri Suyla Doldurarak Hamas Direnişçilerini İkilemde Bıraktı” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Kuzey Kore’den İsrail’e Gönderme: Parlamenta Adolf Hitler’in Fotoğrafi Asıldı” İddiası
- “Filistinliler Uluslararası Medyayı ve Kamuoyunu Kandırıyor, Kameralar Önünde Yaralı Rolü Yapıyorlar” İddiası
- “Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ile Görüşen Antony Blinken, Gazzelilerin Tahliyesinde Anlaştıklarını Belirtti. Gazzeliler, Türkiye’ye Yerleştirilecek” İddiası
- “Türkiye’ye 750 Bin Gazzelinin Alınması Karşılığında İhtiyacı Olan Döviz Sağlanacak” İddiası
- “Netanyahu’dan Açıklama: 2 Milyar Dolar Karşılığında 1 Milyon Filistinlinin Türk Vatandaşı Olması, Türkiye’de Yaşamaları Konusunda Erdoğan ile Anlaştık” İddiası
- “İsrail Ordusunun Şifa Hastanesi’nin Girişinde Vurduğu Ambulanslar Hamas Militanlarını Taşıyordu. Saldırıda Birçok Hamas Üyesi Öldü” İddiası
- “İsrail Ordusunun Saldırı Köpekleri Gazze Şeridi’ndeki Tünellerde Hamas Militanlarını Yakalıyor” İddiası
- “Gazzé’de Canlı İnsanlar Kefenlenerek Ölü Taklidi Yaptırılıyor” İddiası
- “Hamas, Gazzé’deki Erkekleri Savaşmaları için Zorluyor” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler

- “Filistin Destekçisi Protestocular Londra’da Bir Polisi Ateşe Verdi” İddiası
- “İsrail Güçleri Hamas Direnişisini Böyle Vurdu” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Paris’te Hamas Destekçileri Fransa Bayraklarını Yaktı” İddiası
- Lionel Messi’nin İsrail’e Desteğini, İsrail Bayrağını Taşıyarak İfade Ettiği Yönündeki İddialar
- “Gazze’de ‘Beyaz Fosfor Bombası’ Kullanmadık” İddiası
- “Bunlar Hamas Tarafından İşkence Gören, Öldürülen ve Yakılan Çocukların Dişleri” İddiasıyla Servis Edilen Fotoğraflar
- “Cumhurbaşkanı Erdoğan Yahudi Üstün Cesaret Madalyası Aldı” İddiası
- “İsrail Gazze’de Sivilleri Hedef Almıyor” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Alem Batı Ürünlerini Boykot Ediyor, Hamas Batı Ürünleri Yiyor” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “İsrail, Türkiye’ye Ait Kızılay Depolarını Vurdu, AFAD’ın Bulunduğu Bina Ağır Hasar Aldı” İddiası
- “Al Jazeera Sahte Haber Yapıyor: Gazze’de Ölmüş Gösterilen Naaşlar Hareket Ediyor” İddiası
- “Gazze’ye İlk Bayrak Çekildi” İddiası
- “BAE Uluslararası İşbirliği Bakanı Reem El Haşimi, ‘Bütün Özgür Araplar İsrail’in Yanındadır’ dedi” İddiası
- “Hamas’ın Propagandası: 3 Farklı Yerde Aynı Çocuk” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Filistinli Bir Blog Yazarı, Bir İsrail Bombardımanından Sonra Bir Gün İçinde Mucizevi Bir Şekilde İyileşti” İddiaları
- “Hamas’ın Lideri İsmail Haniye, ‘Diyarbakır’ın Özgürlüğünü Görmek İsteriz’ dedi” İddiası

- “Adana’daki İncirlik Üssü’nden Kalkan 2 İngiliz Typhoon Savaş Uçağı İsrail Kıyılarına Doğru Uçuyor” İddiası
- “ABD’nin Maine Eyaletindeki Saldırını Hamas Gerçekleştirdi” İddiası
- “Oyuncu Gal Gadot Hamas’a Karşı Savaşmak için İsrail Ordusuna Katıldı” İddiası
- “Binlerce ABD Askeri İsrail’e Geldi” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Gazze’ye Giden İnsani Yardımlar Hamas Tarafından Çalınıyor” İddiası
- “BM, Gazze Şeridi’ne Giren Tırların Kontrol Edilmediğini Söyledi” İddiası
- “İsrail Gazze’deki St. Porphyrius Kilisesi’ni Bombalamadı” İddiası
- “Hamas İsrail’e Sızdığında Gazze’ye Giden 10 Elektrik Hattından 9’unu Yok Etti. İsrail’i Değil Hamas’ı Suçlayın” İddiası
- “İsrail Askerleri Gazze’ye Girdi, 40 Hamas Üyesini Yakaladı” İddiası
- “Hamas, Kilise Yağmalayarak Heykelleri Yıkıyor” İddiası
- Hamas Üyeleri Festivalden Aldığı Bir kadına, ‘Bu Kadın Esir Değil, Tecavüz İçin’ Diyor” İddiası
- “Filistin’e Giden Türk Savaş Gemisi” İddiası
- Bir Muhabirin “İsrail’de Gazze Yönünden Gelen Saldırılarından Korunmaya Çalışıyorum” İddiasıyla Yaptığı Yayın
- “İsrail’in Rehine Kurtarma Operasyonu” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Gazze’de Patlama ve Sivil Can Kaybını Gösteren Sahte Videolar Üretilmediği” İddiası
- “Polonya’da İsrail’e Destek Eylemi Yapıldı” İddiası
- “Hamas, Esir Aldığı İsraili Kadına Kendi Çocuğunun Etini Yedirdi” İddiası

- “Bahreyn’de Filistin’e Destek Eyleminde İsrail Büyükelçiliği Ateşe Verildi” İddiası
- “Filistin Yanlısı Protestocular Barselon’da Polisle Çatıştı” İddiası
- “Filistinliler Oyuncak Bebekle Propaganda Yapıyor” İddiası
- Gazze’nin El Zeytun Mahallesi’ndeki el-Ehli Baptist Hastanesi’nin Vurulmasıyla İlgili, “Saldırımı İsrail Değil, Hamas Yaptı” İddiası
- Hananya Naftali’nin Çelişkili Paylaşımları “Hastaneyi Vuran Füze Gazze’den Ateşlendi” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Pensilvanya Üniversitesi’nde Düzenlenen İsrail Karşıtı Protestolarda ‘Yahudi Soykırımını İstiyoruz’ Sloganları Atıldı” İddiası
- “İsrail Ordusu Hamas Liderini Yakaladı” İddiası
- “Hamile Bir Kadın Hamas Tarafından İşkenceye Uğrayarak Öldürüldü” İddiası
- “Birleşmiş Milletler Barış Gücü, Lübnan’ı Terk Ediyor” İddiası
- İsrail’in Resmi Hesabından, “Roket Gazze’den fırlatıldı” İddiasıyla Paylaşılan ve Silinen Görüntü
- “Hamas, Çatışmalardan Kaçmaya Çalışan Filistinlileri İnfaz Ediyor” İddiası
- “Hastaneyi Vuran Füze Gazze’den Atıldı” İddiası
- “Türkiye, İsrail’e Sebze Meyve Göndererek Yardım Ediyor” İddiası
- “Farida Khan’ İsmiyle Açılan Hesabın Al Jazeera Muhabiri Olduğu” İddiası
- “Al Jazeera’nin Canlı Yayınındaki Belgelerde, İsrail’e Roket Ateşi Açıldığı ve Roketlerden Birinin Başarısız Olarak Hastaneye Düştüğü Görülüyor” İddiası
- “Hastaneyi Vuran Füze Gazze’den Ateşlendi” İddiası

- “Gazze’nin Resmi Hesabı Hastane Saldırısını Hamas’ın Yaptığını Kabul Ediyor” İddiası
- “500 Bin İsraili Netanyahu’yu Protesto Ediyor” İddiası
- “ Hamas Üyelerinin İsrail Yerleşim Yerlerine Girişini Gösteren Görüntü” İddiası
- “500 bin Filistinlinin Türkiye’ye Alınması Söz Konusu; Hazırlıklar Yapılıyor” İddiası
- “Öldürülen Hamas Direnişçilerinin Üzerinden Çıkan Gizli Belgelere Göre, Kasıtlı Olarak İsrail’deki İlkokullar ve Çocuklar Hedef Alınmış” İddiası
- “ Hamas’ın Kaçırıldığı Bebek” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ Hamas Direnişçileri 40 İsraili Bebeğin Kafasını Kesti” İddiası
- “ Hamas Direnişçileri İsraili Bir Sivili Öldürüp Kalbini Söktü” İddiası
- ABD Başkanı Joe Biden’ın “Çocukların Kafalarının Kesildiği Fotoğrafları Göreceğimi Hiç Düşünmezdim” İddiası
- “ Filistinliler, İsraili Çocuk ve Kadınları Vahşice Dövüyor” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ Filistinli Kadınlar Makyaj Yaparak Sahte Videolar Üretiyor” İddiası
- “ İsviçre’de Hamas Destekçileri, Protesto Gösterilerinde Polis Arabasını Kaçırıldı” İddiası
- “ Filistinliler Sahte Cenaze Töreni Düzenledi” İddiası
- “ İsrail, Ağır Yaralanan Bebekleri Gösterdi” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ Halid Meşal’in ‘Cihad’ Çağrısından Sonra Filistinliler New York’ta Yolları Kapattı” İddiası
- “ Filistinliler Sahte Görüntü Hazırlıyor” İddiası

- “ Hamas Güçlerine Ait Bir Paramotor, Elektrik Tellerine Çarparak Alev Aldı” İddiası
- “İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, Hamas’la Savaşmaya Gönderdiği Oğluyla Vedalaşıyor” İddiası
- “ Hamas Direnişçileri Festivalde Yakaladıkları Bir Kızı Diri Diri Yaktı” İddiası
- “Müslüman Hamas Direnişçileri, Engelli Bir İsraili Kadın ile Onun Hindu Bakıcısını Öldürdü” İddiası
- “ Hamas Direnişçileri İsraili Çocukları Böyle İnfaz Etti” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “ Festivalde Canlarını Kurtarmak için Koşuşan İsraililer” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Ülkemizdeki Yabancılar İsrail Başkonsolosluğu Önünde ‘Mehmetçik Gazze’ye’ Sloganları Attı” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Savaştan Kaçan Bin 671 İsraili Sığınmacı Gemi ile Alanya’ya Geldi” İddiası
- “Mısır Polisi İsrail’den Mısır’a Kaçan Çok Sayıda İsrailinin Üzerine Ateş Açtı” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler
- “Mısır’da Bir Polis Silahıyla İsrailileri Taşıyan Otobüse Saldırdı: 6 Kişi Öldü, 8 Kişi Yaralandı” İddiası
- “Filistin’in Sözde Ermeni Soykırım Savlarını Desteklemek için Bastırıldığı Pul” İddiası
- “Azerbaycan’da Bazı Binalara İsrail Bayrağı Yansıtıldı” İddiası

“ Hamas Güçleri Genç Bir İsraili Kadını Esir Aldı” İddiasıyla Paylaşılan Görüntüler (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, 2023; 2024).

Tablo-1: Gazze’ye İlişkin Dezenformasyon Türleri

Gazze’ye İlişkin Dezenformasyon Kategorileri			
Hamas ile İlgili Dezenformasyon Türleri	İsrail ile İlgili Dezenformasyon Türleri	Diğer Ülkeler ile İlgili Dezenformasyon Türleri	Ünlü Kişiler ile İlgili Dezenformasyon Türleri
Hamas’ın sivilleri zorla savaşmaya zorladığı yönündeki asılsız iddialar	İsrail kamuoyuna ilişkin asılsız iddialar	Bazı ülkelerin İsrail’e silah sattığı yönündeki asılsız iddialar	Lionel Messi’nin İsrail’e desteğini, İsrail bayrağını taşıyarak ifade ettiği yönündeki asılsız iddialar
Hamas’ın Gazzelilere baskı uyguladığı yönündeki asılsız iddialar	Netanyahu ile ilgili asılsız iddialar	Bazı ülkelerin İsrail’e destek verdikleri yönündeki asılsız iddialar	Oyuncu Gal Gadot’un Hamas’a karşı savaşmak için İsrail ordusuna katıldığı yönündeki asılsız iddialar
Hamas’ın İsraili sivillere işkence yaptığı yönündeki asılsız iddialar	İsrail askerlerini olumlayan asılsız iddialar	Diğer ülkelerde İsrail’e destek gösterileri yönündeki asılsız iddialar	ABD Başkam’na ilişkin ilgili asılsız iddialar
Hamas’ın saldırıları ile ilgili asılsız iddialar	İsrail’in Gazze’ye tamamen hakim olduğu yönündeki asılsız iddialar	Mısır’da İsraililere saldırı yönündeki asılsız iddialar	Ülke liderlerine yönelik asılsız iddialar
Hamas liderine yönelik asılsız iddialar	İsrail’in Gazzeli sivillere yardım ettiği yönündeki asılsız iddialar	İsrail ile ticarete ilişkin asılsız iddialar	Siyasetçilere yönelik asılsız iddialar
Filistinlilerin diğer ülkelerde şiddete başvurduğu yönündeki asılsız iddialar	İsraili rehinelere ilişkin asılsız iddialar	Gazzelilerin Türkiye’ye göç edeceğine ilişkin asılsız iddialar	Gazetecilere yönelik asılsız iddialar
Gazze’ye gönderilen yardımlar ile ilgili asılsız iddialar	İsrail’in bazı saldırıları kendisinin düzenlemediğine yönelik asılsız iddialar	Bazı ülkelerin İsrail’e saldırdığı yönündeki asılsız iddialar	Sosyal medya fenomenlerine yönelik asılsız iddialar

8. SONUÇ

Dezenformasyonun yayılmasında, sosyal medya platformları ve haber sitelerinin büyük rolü vardır. Bu platformlarda yanlış bilgi veya manipüle edilmiş haberler hızla yayılabilmekte ve pek çok insanı etkileyebilmektedir. Bu nedenle, sosyal medya platformları ve haber siteleri, kullanıcılarının yanıltıcı bilgilerle karşılaşmasını

engellemek için çeşitli önlemler alınmalıdır. Bunlar arasında, gerçekleri doğrulamak için yapılan haberlerin öne çıkarılması, yanlış bilgi taşıyan içeriklerin kaldırılması ve doğru bilgi kaynaklarına yönlendirme yapılması yer almaktadır. Dezenformasyon, yanıltıcı bilgi veya bilginin yanlış veya eksik şekilde sunulmasıdır. Bu çerçevede sosyal medya, üretilen haberlerin söylemi ve izlenen politika gibi konularda önemli bir sorun teşkil eder hale gelmiştir. Bu sorunun önlenmesi için, sosyal medya platformları, haber siteleri ve toplumun bilinçlendirilmesi konusunda çeşitli önlemler alınması gerekmektedir. Ayrıca, toplumun bilinçlendirilmesi için öğretim kurumları, medya ve sivil toplum kuruluşları işbirliği yaparak çalışmalar yürütmelidir.

Toplumun bilinçlenmesi, dezenformasyonla mücadelede en önemli adımlardan biridir. Özellikle, internetin yaygın kullanımı ile birlikte bilgiye erişim kolaylaşmıştır ancak aynı zamanda yanlış bilgiye de kolayca ulaşılabilmektedir. Bu nedenle, bireylerin doğru bilgiye erişebilecekleri kaynaklar hakkında bilgilendirilmeleri ve bu kaynaklara yönlendirilmeleri önemlidir.

Doğru bilgi kaynaklarına yönlendirme yapılması dezenformasyonun önlenmesinde önemli bir adımdır. İnsanların doğru bilgiye erişebilecekleri güvenilir kaynaklara yönelmeleri sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra, yanlış bilgi içeren içeriklerin kaldırılması da önemlidir. Aynı zamanda, içerik doğrulama süreçleri, kullanıcıların yanlış bilgi içeren içerikleri raporlama imkanları ve yanıltıcı içeriklerin hızlı bir şekilde silinmesi gibi adımlar önem taşımaktadır.

Dezenformasyonun etkileri bölgesel, toplumsal ve hatta küresel boyutta hissedilebilir. Böyle durumlarda yanıltıcı bilgiler, insanların doğru kararlar almalarını engeller ve hatta zararlı sonuçlar doğurabilir. Örneğin, yanlış bir haber yüzünden insanlar gereksiz panik yaşayabilir veya hem kendi hayatlarını hem de diğer insanların hayatlarını tehlikeye düşürebilecek adımlar atabilir. Olağanüstü durumlarda dezenformasyonun etkilerini azaltmak için, hükümetler ve medya kuruluşları doğru ve güvenilir bilgi kaynaklarına dayalı haberler paylaşmalıdır. Ayrıca, toplumda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bireyler, güvenilir kaynaklardan bilgi edinmeye ve sosyal medyada paylaşılan bilgileri kontrol etmeye teşvik edilmelidir. Dezenformasyonun olumsuz etkileri özellikle olağanüstü durumlarda daha da büyüktür. Bu nedenle, doğru ve güvenilir bilgiye erişim sağlanması için hükümetler, medya kuruluşları ve bireysel kullanıcılar hep birlikte farklı önlemler almaya karar vermelidir.

Çalışmaya konu olan İsrail'in Gazze saldırılarına yönelik olarak makalenin yazıldığı tarihe dek toplamda 151 dezenformasyon faaliyetine (yalan haber ve sahte medya paylaşımı) rastlanmıştır. Oransal olarak ifade edildiğinde, her gün ortalama 1,4 yalan haberin ya da dezenformasyon amaçlı sosyal medya paylaşımının dolaşıma sokulduğu dikkat çekmektedir. İsrail'in Gazze saldırıları sırasında kullanılan dezenformasyon içerikli paylaşımların büyük çoğunluğunun İsrail kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. İsrail dışında bazı basın kuruluşlarının da (örn. İngiltere'de yayımlanan The Times) tüm dünyada kabul edilen ve onaylanan basın ilkelerine aykırı şekilde dezenformasyon girişimlerinde buldukları tespit edilmiştir. Bireysel sosyal medya kullanıcılarının da bu dezenformasyon süreçlerine dahil oldukları görülmüştür. İsrail ve İsrail'in Gazze'ye yönelik faaliyetleri örneklenirken, çağın önemli bir iletişim sorunu olan dezenformasyonun hangi niteliklere sahip olabileceği ve yaratacağı etki gücü bağlamında değerlendirildiğinde, medya ve özellikle dijital medya okur yazarlığının önemini ortaya koyması bakımından, çalışma literatüre katkı sağlayacak ve yeni çalışmalara ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

- Abu-Fadil, Magda (2018). "Combatting Disinformation and Misinformation Through Media and Information Literacy (MIL)", **Journalism, 'Fake News' & Disinformation: handbook for Journalism Education and Training**, Editör: Cherilyn Ireton & Julie Posetti. UNESCO Press, Paris, ss. 70-80.
- Adıyaman, Fırat (2022). "Hakikat Ötesi Çağda Profesyonel Bilgi Doğrulayıcılığı Kimliği", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21(3), ss. 1312-1328.
- Allcott, Hunt ve Matthew Gentzkow (2017). "Social Media and Fake News in The 2016 Election", **Journal of Economic Perspectives**, 31(2), ss. 211-236.
- Altun, Fahrettin (2023). "Hakikatin İktidarı mı, Dezenformasyon ve Manipülasyonun Sultasını mı?" **Toplumlar Arası İletişimde Yeni Dönem – Enformasyon Savaşından Dezenformasyon Savaşına**, Editör: Fahrettin Altun, Paradigma Yayınları, İstanbul, ss. 13-35.
- Aruguete, Natalia, Batista, F., Calvo, E., Guizzo-Altube, M., Scartascini, C. ve Ventura, T. (2024). "Framing Fact-Checks as a 'Confirmation' Increases Engagement With Corrections of Misinformation: A Four-Country Study", **Scientific Reports**, 14(1), 3201, ss. 1-12.

- Balcı, Murat ve Kerim Çakır (2023). "Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A)" **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 9(1), ss. 1-17.
- Birkland, Thomas A. (2006). **Lessons Of Disaster: Policy Change After Catastrophic Event**. Georgetown University Press, Washington.
- Boin, Arjen, Eric Stern ve Bengt Sundelius (2005). **The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Broniatowski, David A., Amelia Jamison, Sihua Qi, Lulwah AlKulaib, Tao Chen, Adrian Benton ve Sandra C. Quinn (2018). "Weaponized Health Communication: Twitter Bots and Russian Trolls Amplify the Vaccine Debate", **American Journal of Public Health**, 108(10), ss. 1378-1384.
- Büker, Seçil ve Aydan Özsoy (2009). **Gönülden Gönüle Mevlana İmgesi: Mevlana Üzerine Bir Alımlama Çalışması**, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Chang, Jonathan, Itamar Rosenn, Lars Backstrom ve Cameron Marlow (2010). "Epluribus: Ethnicity on Social Networks", **Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media**, 4(1), ss. 18-25.
- Cook, John, Stephan Lewandowsky ve Ullrich K. H. Ecker (2017). "Neutralizing Misinformation Through Inoculation: Exposing Misleading Argumentation Techniques Reduces Their Influence", **Plos One**, 12(5), e0175799. doi:10.1371/journal.pone.0175799, ss. 1-21.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (2024). Dezenformasyon Bülteni, Sayı: 104-108.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (2023). Dezenformasyon Bülteni, Sayı: 93-103.
- Çağlar, İsmail (2023). "Türkiye'de Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları, Sosyal Medyaya Güven ve Denetim", **Toplumlar Arası İletişimde Yeni Dönem – Enformasyon Savaşından Dezenformasyon Savaşına**, Editör: Fahrettin Altun, Paradigma Yayınları, İstanbul, ss. 97-121.
- Çömlekçi, Mehmet Fatih (2019). "Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Haber Doğrulama Platformlarının Pratikleri", **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 7(3), ss. 1549-1563.

- Dame Adjin-Tettey, T. (2022). "Combating Fake News, Disinformation, and Misinformation: Experimental Evidence for Media Literacy Education", **Cogent Arts & Humanities**, 9(1), 2037229, ss. 1-17.
- Federal Emergency Management Agency (FEMA) (2019). "Disaster Information", <https://www.fema.gov/disaster> (Erişim Tarihi: 01.12.2023).
- Flick, Uwe (1998). **An Introduction to Qualitative Research – Thousand Oak**, Sage Publications, CA.
- Guan, Zhengyi (2021). "TSIA team at FakeDeS 2021: Fake News Detection in Spanish Using Multi-Model Ensemble Learning" **IberLEF@ SEPLN**, ss. 661-667.
- Kuş, Oğuz (2023). "Hibrit Bir Tehdit Olarak Bilgi Operasyonları ve Araçsallaşan Dezenformasyon: Baltık Ülkeleri Bağlamında Bir Değerlendirme", **Toplumlar Arası İletişimde Yeni Dönem – Enformasyon Savaşından Dezenformasyon Savaşına**, Editör: **Fahrettin Altun**, Paradigma Yayınları, İstanbul, ss. 149-170.
- Lazer, David M.J, Matthew A. Baum, Yochai Benkler, Adam J. Berinsky, Kelly M. Greenhill, Filippo Menczer, Miriam J. Metzger, Brendan Nyhan, Gordon Pennycook, David Rothschild, Michael Schudson, Steven A. Sloman, Cass R. Sunstein, Emily A. Thorson, Duncan J. Watts ve Jonathan L. Zittrain (2018). "The Science of Fake New", **Science**, 359(6380), ss. 1094-1096.
- Manor, Ilan (2018). "How Diplomats Can Combat Digital Propaganda", <https://digdipblog.com/2018/06/25/how-diplomats-can-combat-digital-propaganda> (Erişim Tarihi: 29.12.2023).
- Metzger, Miriam J. (2007). "Making sense of credibility on the Web: Models for evaluating online information and recommendations for future research", **Journal of the American Society for Information Science and Technology**, 58(13), ss. 2078-2091.
- Modreanu, Simona (2017). "The Post-Truth Era?", **HSS**, 6(3).
- Neuman, W. Lawrence (2014). **Toplumsal Araştırma Yöntemleri – Nitel ve Nicel Yaklaşımlar**, Yayın Odası, Ankara.
- Nield, David (2023). "4 Tips to Spot Misinformation on the Web", <https://wired.com> (Erişim Tarihi: 12.12.2023).

- Pennycook, Gordon ve David G. Rand (2019). "Who Falls for Fake News? The Roles of Bullshit Receptivity, Overclaiming, Familiarity and Analytic Thinking", **Journal of Personality**, 88(2), ss. 185-200.
- Roozenbeek, Jon, Sander van der Linden ve Thomas Nygren (2020). "Prebunking Interventions Based on Accuracy can Reduce Susceptibility to Misinformation Across Culture", **Harvard Kennedy School Misinformation Review**, 1(1).
- Shu, Kai, Amy Sliva, Suhang Wang, Jiliang Tang ve Huan Liu (2017). "Fake News Detection on Social Media: A Data Mining Perspective", **Explorations Newsletter**, 19(1), ss. 22-36.
- Smith, Aaron, Skye Toor ve Patrick Van Kessel (2018). "Many Turn to YouTube for Children's Content, News, How-to Lessons", **Pew Research Center**, 7.
- Starbird, Kate (2020). "How a Crisis Researcher Makes Sense of Covid-19 Misinformation", <http://www.onezero.medium.com/reflecting-on-the-covid-19-infodemic-as-a-crisis-informatics-researcher0656fa4d0a> (Erişim Tarihi: 03.12.2023).
- Tan, KeHong ve Hwa Haeng Lee (2022). "A Study on the Factors Affecting the Intention of Chinese Users to Discriminate Against Fake News on Social Media - Focusing on Attitude, Social Capital, and Risk Detection", **The Journal of the Korea Contents Association**, 22(4), ss. 337-351.
- Tandoc Jr, Edson C., Zheng Wei Lim ve Richard Ling (2017). "Defining Fake News: A Typology of Scholarly Definitions", **Digital Journalism**, 6(2), ss. 137-153.
- Turan, Cem (2015). "Açıklığın Yanılsaması: Dezenformasyon Çağımızın Kitle İmha Silahı mı?", **Akademik Bilişim Konferansı**, Yayın No: 4286280.
- Türk Dil Kurumu. (2023). <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 11.12.2023).
- Wardle, Claire ve Hossein Derakhshan (2017). "Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making", **Council of Europe Report**.
- Woolley Catherine ve Philip N. Howard (2016). "Political Communication, Computational Propaganda and Autonomous Agents – Introduction", **International Journal of Communication**, 10,25.

GAZA AT THE INTERSECTION OF SOCIAL WORK AND HUMAN RIGHTS

Sosyal Hizmet ve İnsan Hakları Kesişiminde Gazze

Dr. Arş. Gör. Taner ALGAN* - Dr. Öğr. Üyesi İhsan KUTLU**
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Zahid KARA***

Geliş Tarihi: 20.02.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 5.04.2024

Abstract

Social work is a human rights profession and discipline. One of the main objectives of social work is to ensure human rights at a universal level. In this way, it will be possible to secure the rights of people from all walks of life and geographies without discrimination and to increase their living standards. Within the scope of this ideal, social work carries out studies at the theoretical and practical level and puts every event that can be evaluated on the basis of human rights on its agenda. What happened in Gaza after October 7, 2023 has been included in the agenda of social work as one of the most prominent examples of human rights violations. However, states, organizations and disciplines that advocate for human rights in the face of attacks in which tens of thousands of civilians, many of them women and children, have been massacred have failed to have a concrete impact. As a matter of fact, while Israel's attacks on civilians in Gaza continue unabated, it has been observed that the structures that are expected to react to the events have exhibited a passive attitude.

Öz

Sosyal hizmet, bir insan hakları mesleği ve disiplini-dir. Sosyal hizmetin temel amaçlarından biri, insan haklarının evrensel düzeyde sağlanabilmesidir. Böylelikle ayırım gözetmeksizin her kesimden ve coğrafyadan insan haklarının güvence altına alınması ve yaşam standartlarının artırılması mümkün olacaktır. Bu ideal kapsamında sosyal hizmet, teorik ve pratik düzeyde çalışmalar yürütmekte ve insan hakları temelinde değerlendirilebilecek her olayı gündemine almaktadır. 7 Ekim 2023 sonrasında Gazze'de yaşananlar, insan hakları ihlallerinin en belirgin örneklerinden birisi olarak sosyal hizmetin gündemleri arasına dahil olmuştur. Ancak; pek çoğu kadın ve çocuk on binlerce sivilin katledildiği saldırılar karşısında insan hakları savunuculuğu yapan devletler, örgütler ve disiplinler somut bir etki meydana getirememiştir. Nitekim İsrail'in Gazze'deki sivillere yönelik saldırıları hız kesmeden devam etmekteyken, yaşanan olaylar karşısında tepki göstermesi beklenen yapıların pasif bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Bu çalışmada 7 Ekim 2023 sonrasında Gazze'de ya-

* Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, talgan@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1668-8965

** Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ikutlu@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5668-3491

*** Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, zkara@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4503-2703

This study focuses on the evaluation of the events in Gaza after October 7, 2023 in terms of the profession and discipline of social work. In this context, both the attacks and the current situation were discussed from the perspective of social work and the concrete steps taken by social work in the face of these attacks were examined. As a result of the evaluation, it has been observed that social work has been limited in exhibiting reactions transformed from discourse to action in the face of the attacks in Gaza. In the context of social work, these reactions were expressed only in the form of written statements by IFSW at the international level. In addition, it has been understood that many roles and functions of social work such as advocacy, mediation, activism, community mobilization and anti-oppression have not been effective enough. In this regard, it is stated that it is important for social work to take concrete steps with a realistic, inclusive, fair and mobilizing approach to achieve the ideal of universal human rights.

Key words: Social Work, Human Rights, Social Work Values, Gaza, Israel Attacks.

şanan olayların sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından değerlendirilmesine odaklanılmıştır. Bu kapsamda hem yaşanan saldırılar ve mevcut durum sosyal hizmet açısından ele alınmış hem de sosyal hizmetin söz konusu saldırılar karşısında attığı somut adımlar irdelenmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda, sosyal hizmetin Gazze’de gerçekleşen saldırılar karşısında söylemden eyleme dönüştürülmüş tepkiler sergilemekte sınırlı kaldığı görülmüştür. Sosyal hizmet bağlamında bu tepkilerin uluslararası düzeyde IFSW tarafından sadece yazılı beyanat verme şeklinde gerçekleşmiştir. Ayrıca sosyal hizmetin savunuculuk, arabuluculuk, aktivizm, toplumu harekete geçirme ve baskı karşıtı uygulama gibi pek çok rol ve fonksiyonunun yeterince etkili olamadığı anlaşılmıştır. Bu hususta sosyal hizmetin, evrensel insan hakları idealine ulaşma konusunda gerçekçi, kapsayıcı, adil ve harekete geçiren bir yaklaşımla somut adımlar atmasının önemli olduğu ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, İnsan Hakları, Sosyal Hizmet Değerleri, Gazze, İsrail Saldırıları.

INTRODUCTION

Since time immemorial, there has not been a complete definition of the human being. The fact that human beings have a multidimensional structure has made many things belonging to human beings a candidate to be a subject of scientific research. One of these subjects is human rights. Although human rights are discussed in many dimensions in the literature, each discipline has examined them from its perspective. This situation is either because a universal definition of what belongs to human beings or what is human is not possible; or due to the relativity of the geography or perspectives of those who deal with the subject. The Western perspective has been and will be one way of dealing with the issue of “human rights” and the Eastern civilizations another way. In this respect, the context in which the notion of “human rights” is discussed is of great importance.

In general, human rights are the rights that states, through national/international conventions and laws, guarantee the rights of their citizens regardless of religion, language, race, gender and ethnicity, and that human beings have them “just because they are human” (Erükçü Akbaş, 2022). When the historical process and origin of human rights are analyzed, it is seen that it is quite difficult to find a universal answer. This is because the formation, development and evolution of human rights in the historical process has many dimensions, including philosophical, social, cultural, economic, political, psychological and international law. In other words, the development and maturation process of human rights has been gradually formed by completing various milestones (Ishay, 2004). However, it is stated that the most important historical events that shaped the intellectual, philosophical and developmental process of human rights are the “Renaissance, Reform and Enlightenment Movements”, the “Industrial Revolution”, the “French Revolution” and the “First and Second World Wars”. In addition, globalization and the idea of modernity have been other social developments that accelerated the formation of human rights.

In the context of international law and conventions, it is accepted that human rights evolved and materialized with the “UN Universal Declaration of Human Rights” (UDHR). After the UDHR, various conventions such as “Twin Conventions”, “UN Convention on the Rights of the Child”, “Lanzarote Convention”, “UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities” and “CEDAW” were signed between states under the leadership of the UN for the protection and realization of human rights (Erükçü Akbaş, 2022). However, it is seen that these conventions, which were signed under the leadership of the UN to develop, strengthen and sustain human rights, have become controversial as a result of the attacks launched by Israel against Gaza as of October 7, 2023. Tens of thousands of Palestinian civilians, many of them children, women and the elderly, have been killed as a result of Israel’s bombing of hospitals, places of worship, educational institutions, UNICEF and UN schools, disregarding human rights and international law. The survivors are struggling to cope with many aspects of life, including nutrition, shelter, health and security. While all this is happening, the view that the concepts of “Human rights”, “Human dignity and value” remain “Meta-narratives and meta-discourses” put forward by the West, gains importance.

At this point, the research question is how the events in Gaza are evaluated within the framework of the ideals and reality of social work, which is a human rights discipline and profession. Around this question, firstly human rights from the perspective of social work, then the situation in Gaza and finally the relationship between the ideals of social work and Gaza were mentioned.

1. HUMAN RIGHTS IN TERMS OF SOCIAL WORK: FROM PAST TO PRESENT

Social work and human rights are recognized as two philosophically similar concepts. The common point of both concepts is that values form the basis of the human perspective. The welfare of human beings, who are defined as dignified and valuable beings just because they are human beings, is expressed as a “Right” (depending on the guarantee of certain rights and freedoms). Both social work and human rights treat human beings as “A whole within their environment” and in this direction, both concepts have intertwined in the historical process (Karataş, 2002).

Social Work is defined by IFSW (International Federation of Social Workers) as “A humanitarian discipline that prioritizes human rights, respect for differences, human dignity and uniqueness of the individual and aims to increase the well-being of humanity” (International Federation of Social Workers, 2014). Accordingly, social work uses every phenomenon related to human beings, especially “Rights,” “Values” and “Uniqueness of the individual” as a field of intervention (Yildiz, 2021). At this point, social work, which focuses on the human being and attributes a special meaning to the value and dignity of human beings, emphasizes that every human being is unique and valuable (Özmete and Algan, 2021; Reamer, 2018). In other words, social work, as a right and human-based discipline, is a discipline in which the biological (physical), psychological, sociological (social), cognitive (mental) and spiritual dimensions of human beings are considered as well as affective, emotional and well-being dimensions (Derezotes, 2000).

According to the discipline of social work, which focuses on the uniqueness of the individual, human dignity and value, human rights prioritize that human beings are valuable beings with all their differences (Özmete and Algan, 2021). Although it has developed intervention programs and solution strategies based on individual diversity over time, when it comes to human rights, social work acts

with a measure of universality independent of time and space. It emphasizes that the minimum criteria necessary for people to live a life worthy of the value and dignity they have from birth are an indispensable necessity for human rights. Accordingly, human dignity and value should be put at the center when discussing human rights (Durul, 2023; Genç and Aynacı, 2022). At this stage, a brief history of human rights would be appropriate and useful for understanding the issue.

In the literature, human rights are first traced back to Ancient Greece. The reason for this is the intellectual development of human rights. On the other hand, the institutionalization of human rights in the historical process and the attempts to attain a universal identity have been realized in recent times. The first steps of the conceptualization of human rights, whose intellectual and philosophical foundation dates back to ages ago, were taken with the Magna Carta in the 12th century. Subsequently, developments in the late 16th and early 17th centuries in the UK (Bill of Rights), the USA (Emancipation uprisings and the Virginia Declaration of Rights) and France (French Revolution, French Declaration of the Rights of Man and the Citizen) were decisive in the finalization of human rights. At the end of this process, with the adoption of the Universal Declaration of Human Rights by the UN General Assembly on 10.12.1948, the concept of Human Rights was finalized in Western history. With this declaration, it can be said that the socio-cultural, economic and political dimensions of human beings were addressed as a whole, thus concretizing and encompassing human rights (Wild, 1953).

Human rights have evolved through various social, cultural, economic and political processes and have been subjected to different classifications over time. Karel Vasak is the best-known of these classifications and the one that best summarizes the evolution of human rights. According to Vasak, human rights are divided into three generations (Vasak, 1977). However, social developments and technological innovations have led to the emergence of a new classification of human rights called the "Fourth generation" in addition to Vasak's three-generation classification. Accordingly, today's human rights - for the time being - consist of four generations.

First Generation Rights are also called classical or civil and political rights. These are the rights that emerged as a result of the struggle between the nobility and the bourgeoisie. These are the rights that are based on the concepts of "Free-

dom and equality” and are formed by the demands for rights in the political sphere of the various rights gained by the bourgeoisie class with its economic empowerment. The most developed form of this generation of rights is listed in the Universal Declaration of Human Rights as “Right to life, inviolability of person, freedom of religion and conscience, freedom of thought, inviolability of dwelling, right to property, right to work, etc.” (Macklem, 2015; Kalabalık, 2023).

Second Generation Rights emerged as a result of the struggle between the bourgeoisie class, which was getting richer economically, and the working class, which worked in difficult, limited conditions and demanded socio-economic rights, starting in 18th century England and continuing until the Industrial Revolution in the 19th century. In other words, inadequate and limited access to housing and health services and unfavorable working conditions are the factors that prepared the emergence of these rights. These rights, which are positive-based rights that require the state to intervene and create the necessary grounds, include “The right to work, the right to rest, the right to social security, the right to form trade unions, the right to strike and collective bargaining, the right to health, the right to participate in cultural life, etc.” (Cornescu, 2009; Das, 2018).

Third Generation Rights, unlike the first two generations of rights, have emerged in the form of collective/solidarity rights. The main active subjects of rights are not only individuals but also groups, communities, classes, and states (Tomuschat, 2008). In these rights, the participation of groups, communities and states is prioritized and prioritized rather than the participation of individuals alone. The most fundamental feature of these rights is that they emerged after the Second World War and aim to minimize the devastating effects of this war on individuals, the environment and society, and to make human and environmental life more sustainable and livable. At this point, third generation rights, which include rights such as “The right to environment, the right to peace, the right to development, etc.”, have focused on the impact of technological developments on ecological balance and individual life (Das, 2018).

Fourth Generation rights have emerged as a new generation of rights due to the dynamic nature of human rights as a result of the acceleration of the development of science and technology. In other words, these rights, which are expressed as “Genetic rights”, are expressed as rights that belong to all humanity, including

controversial and ethical issues such as the human genome and embryo, in vitro fertilization, and genetic manipulation. In this context, scientific and technological developments, innovations in the field of health, social media and risks in the field of medicine, and issues that cannot be placed in the first three generations of human rights have necessitated the emergence of fourth generation rights. Although it is not yet clear exactly which rights are included in this generation of rights, it is accepted that their scope is broad. For example, a wide range of rights from the right to water to biogenetic rights, from energy rights to the right to play for children, from the right to special education to the right to cyber security are included in this generation of rights (Cornescu, 2009; Durul, 2023).

1.1. Universality of Human Rights

Many different views have been put forward to explain the world we live in. One of them centers on the differences between the “Existing” and the “Ideal”. From the existing perspective, the human being is characterized as a biological creature consisting of flesh and bones. From the perspective of the ideal, the human being is considered as a being that exists with honor and dignity (Durul, 2023). Human rights is a concept expressed by evaluating human beings from the perspective of the ideal. The fact that it represents the ideal reveals the dynamic nature of human rights and the goals it seeks to achieve.

Human rights can be defined as the product of a deep-rooted philosophy in which the individual is stripped of all his/her attributes and is only human. As mentioned above, the understanding of human rights, which centers on human dignity and honor, has been given a concrete identity to prevent a repetition of the situation that emerged after World War II. This identity was signed in 1948 under the name of the “Universal Declaration of Human Rights”. Although this international document, which was put forward by the United Nations, was prepared as a non-binding text, the understanding it put forward enabled human rights to permeate national and international legal texts (İşıldaklı, 2020).

Human rights are an idea and a philosophy in terms of legal texts. Human rights reveal what should be, not what is. Therefore, the universality of human rights is among the ideals that should be, not what is. Therefore, it is not the case that human rights have a universal character in practice. The ideal of human rights is different from the legal terms such as “Fundamental rights and freedoms”,

“Rights and freedoms of the individual” and “Public freedoms” defined in constitutional texts. Human rights are nothing more than an intellectual understanding that feeds these constitutional texts (Yıldırım, 2003).

The fact that human rights represent an idea and an ideal raises some questions in terms of inclusiveness. Which philosophical understandings, which cultural practices, and which ideologies underpin the idea of human rights? Does the understanding of human rights have the same acceptance and representation in all parts of the world? For example, is an event or attitude that is considered “Good” in Western civilization also considered “good” in Eastern civilization or Africa? These and similar questions fuel the debate on the cultural relativism of human rights. Those who embrace the universality of human rights emphasize the indivisibility and integrity of human rights by grouping them under the umbrella of “Fundamental good” (Sane, 2018). However, the opposing views state that rights are local and social in origin (İşildaklı, 2020). Moreover, some express the universality of human rights as an intellectual and legal manifestation of Western expansionism (Pekel, 2019). As such, it is difficult to come to a final decision on whether to simply accept the universality of human rights or to cut corners. One of the most important issues to be emphasized at this point is how the defenders of the idea of human rights position themselves in practice in the face of various events. For example, the attacks in Gaza after October 7, 2023 ignore both the idea of human rights and the legal provisions on fundamental rights and freedoms. In this regard, it can be seen that the views that aim to eliminate all kinds of discrimination of language, religion, race, color, gender, etc. at the global level face a test of consistency.

As explained in detail in the previous section, human rights have been subjected to certain classifications within themselves. These classifications are defined under the name of generational rights as first, second and third generation rights, and even today, references are made to the existence and scope of fourth generation rights (Kara, 2023). This classification reveals the limits of human beings that should ideally be protected and the powers they should have. The ideal of human rights, which is categorized as mentioned above and guides legal texts, carries personal and collective responsibilities. This is exemplified by first-generation rights that clarify personal space and responsibilities, second-generation rights that encourage social participation, and third-generation rights that require collective effort. In theory, the idea of human rights seeks to provide security and equality by

emphasizing these spheres and responsibilities. In practice, however, serious problems are encountered in the observance of even the most fundamental right of the individual, the right to life. To go back to the example given earlier, it is discussed in detail in the following sections of the study that the massacres carried out by Israel in Gaza, which can be said to have reached the level of genocide, violate every generational right. Considering the attitude of the political authorities representing the Western civilization, which is considered to be the origin of the idea of human rights, to the events that took place, the theory-practice incompatibilities regarding the universality of human rights come to the fore. The passive attitude of the West toward the events in Gaza brings to mind the view that Western expansionism lies behind human rights (Pekel, 2019).

This framework on the universality and scope of human rights is expanded and evaluated through the case of Gaza in the rest of the study.

2. DE FACTO IN HUMAN RIGHTS: EVENTS IN GAZA IN THE CONTEXT OF RIGHTS VIOLATIONS

“What happened in Gaza?” and “What is happening in Gaza?” ... These two questions were asked to describe what has happened in Gaza from the past to the present and the current situation. It is necessary to devote a great deal of space to assessing the historical trajectory of Gaza and the Palestinian territories more broadly. However, rather than focusing on what the Palestinian region has faced in the distant past, this study focuses on the current situation in Gaza¹.

According to the information on the United Nations website (2024), on October 7, 2023, Palestinian armed groups attacked Israel from Gaza, firing rockets, crossing the border, killing and capturing Israeli forces and civilians, whereupon Israel declared a state of war and launched a counter-attack on Gaza. The Israeli attack targeted residential and health facilities, killed thousands of people, displaced more than a million people and leveled parts of Gaza. The details of the events reflected in the statements of the United Nations in this way have a much more striking content.

1 According to the report prepared by Hamas (2024), between January 2000 and September 2023, Israel killed 11,299 people and injured 156,768 people in Palestine according to official figures. In other words, the situation in Gaza did not start on October 7, 2023. Therefore, we are talking about an incident with a long history. However, within the limits of the study, this historical process is not emphasized.

As of January 13, 2024, the number of Palestinians killed as a result of Israeli ground and air strikes reached 23,843 and the number of injured reached 60,317. The region suffered 60 percent infrastructure damage and 2 million people were displaced due to basic humanitarian needs (Kouachi, 2024).

In addition to the loss of life and injuries in the region, Philippe Lazzarini (2024), the Commissioner-General of the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees (UNRWA), stated that “the bombardment has caused the largest displacement of Palestinians since 1948” and pointed out that “1.4 million people have taken refuge in UNRWA shelters” while “they are forced to live in inhumane conditions”.

According to Euronews (2024), one percent of Gaza’s children have died since the operations began on October 7, 2023. This number also accounts for more than 40 percent of the total casualties. Save The Children (2024a) reports that more than 10,000 children have been killed, with thousands more missing and under rubble, based on data from the Gaza Ministry of Health.

However, the situation for children in Gaza is not limited to death. Again, according to Save The Children (2024), serious risks continue for surviving children. Injuries, burns, loss of limbs, loss of relatives, inadequate medical care, and the need for continuous care are among the important problems awaiting children here. On the other hand, it is stated that children face difficulties under six important headings:

- Killing and disabling children
- The use of children by armed forces
- Sexual violence against children
- Attacks on schools and hospitals
- Abduction of children
- Lack of humanitarian access for children

In addition to the situation of children, which should be emphasized and protected, it should be noted that access to the right to health, which is a human

right, is not possible in Gaza. The health situation in Gaza after the attacks were reported to be “totally catastrophic”. The main hospitals are out of service and the remaining hospitals do not have sufficient capacity. The wounded had to wait to be examined on the ground (Asmar, 2023). The attacks are likely to lead to the collapse of the health system in less than a month and more serious health problems in the long term.

One of the points where health institutions have fallen short in service delivery has been due to power outages. Power cuts, lack of fuel for generators and ongoing attacks have disrupted the functioning of hospitals. Premature and newborn babies and those in intensive care are at high risk of death. Health personnel are trying to fulfill their duties in the light of cell phones (Aljazeera, 2024).

Another important variable in access to the right to health as a human right is access to clean water. Access to clean water is related to both consumption and use. In other words, access to water is important both for the use of water for cleaning purposes and the prevention of dehydration. However, there is a serious problem in Gaza in this regard as well. It is reported that children in Gaza have access to only 1.5-2 liters of water per day. It is stated that diseases such as diarrhea, dehydration, scabies, lice and chicken pox are on the rise due to limited access to water. It is also predicted that diseases will increase due to a lack of personal hygiene (UNICEF, 2023).

UNICEF Spokesperson James Elder’s (2023) remarks at the press conference summarized the inhumane situation especially for children. It was stated that thousands of children have died and continue to die in Gaza, that Gaza has turned into a graveyard and hell, and that more than a million children are facing a water crisis. On the other hand, it was also stated that the experiences of children are traumatic and that children need psychosocial support.

Another dimension of what is happening in Gaza is related to the delivery of humanitarian aid. Hundreds of thousands of people’s lives have been jeopardized as a result of Israel’s attacks, which have not only directly killed or injured people, but also created obstacles in the provision of basic needs such as food, water and medicine. The Government’s Media Office in Gaza (2024) states that 1300 trucks should deliver humanitarian aid to the region daily, but this support is not being provided and Israel is causing a famine in the region.

The food supply problem in the region brings with it a high level of risk. According to the World Health Organization's (2023) declaration dated 21 December 2023, 93 percent of Gaza's population is facing hunger. However, it was also stated that the people of the region expect food from the World Health Organization teams.

The daily writings of an aid volunteer on the website of the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA) (2024) provide a closer picture of the situation in the region. Hala, a volunteer with the NGO Alianza-ActionAid, is herself a victim of the war. Hala mentioned that she was displaced, cut off from communication with her relatives, unable to meet her needs such as electricity, internet, water, lack of access to food, deprived of quality housing, lost a relative to kidney failure without dialysis access, and many other difficulties. Hala is only one of the victims in the region. The example given here through Hala also points to the unlivable humanitarian conditions in the region.

Dominic Allen (2024), the Palestine Representative of the United Nations Population Fund (UNFPA), stated that Gaza is full of insecurity, fear, hopelessness and despair. He also stated that giving birth is a serious risk factor for women, there are not enough supplies and the situation in hospitals is very bad.

Israel's actions in Palestine have not been limited to attacks on Gaza and restrictions on humanitarian aid. On the other hand, Israel has arrested nearly 6000 Palestinians in the West Bank. By the end of December 2023, the number of Palestinians detained in Israeli prisons reached 8800 (Abu Shamala, 2024).

Human rights violations in Gaza are not limited to basic rights such as the right to life, the right to health, and the right to freedom, but serious problems are also encountered in the field of education. The bombing of schools, which provide access to education for people who need to be educated, as well as the removal of people and educators from their lives, carries the violation of rights in this field to the next level. In Gaza, schools at all levels, starting from the kindergarten level, have been destroyed and rendered unusable. According to 12 December 2023 (Ebu Ayşe), Israel destroyed half of the kindergartens in Gaza (215 kindergartens), about 319 out of 615 schools of the Gaza Ministry of Education and Training, about 50 out of 183 schools managed by the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA) and the Unit-

ed Nations Children's Fund (UNICEF), four out of 60 schools of private institutions, and about 14 institutions of higher education, including the highest capacity Islamic University and Al-Azhar. A spokesperson for the Palestinian Ministry of Education stated that education has been disrupted in Gaza and hundreds of thousands of students have been deprived of their right to education. In addition, it was also stated that education in Gaza may be disrupted for at least a year.

On December 20, 2023, Anadolu Agency reported that 254,000 houses were damaged in total and 52,600 houses were destroyed by Israeli attacks. In addition to this situation, which also means the violation of people's right to housing, there are also different types of structures damaged. As mentioned above, in addition to health institutions and educational institutions, 126 government facilities, 3 churches and 112 mosques were destroyed and 200 mosques were damaged (Canik, 2023). In other words, along with residences, health institutions and educational institutions, official and religious buildings have also been damaged, and the risk of serious loss of rights has emerged in these areas.

While all this was happening, it should be noted that people from various parts of the world reacted to the current situation. Millions of people took to the streets and organized demonstrations in support of Gaza in many central regions of the world such as Istanbul, London, Paris, New York, Washington, Madrid and Berlin (Başay, 2023; NTV 2023; Oktay, 2023; Bolelli, 2024; NTV, 2024a). In addition to these civilian reactions to Israel's actions, legal and bureaucratic means have also been used. For this purpose, with the application made by South Africa, the International Court of Justice (2024) decided that Israel's actions should be considered within the scope of genocide and should be stopped (Decision date January 26, 2024).

However, it is observed that both civilian reactions and the statements of official institutions have not changed the process on the ground. As of January 30, 2024, the attacks continued on the 116th day, dozens of people lost their lives and civilian settlements were subjected to attacks (The Palestinian Information Center, 2024).

3. DISCUSSION AND EVALUATION: GAZA IN TERMS OF SOCIAL WORK IDEAL

Individuals and societies need the social work profession due to the pressures/oppression systems and unfair practices in individual and social life. As a matter of fact, social work aims to correct the social conditions that hinder people's social functionality and individual and social welfare under any circumstances and to develop the individual (IFSW, 2024c). In other words, the ultimate goal of social work is to ensure that the individual is better positioned in his/her environment in terms of social welfare and social functionality. At the same time, based on the principle of "dignity and value of the individual", the social work profession builds on four basic concepts: "freedom", "equality", "respect for diversity" and "social justice" to increase the well-being and welfare of individuals and societies. At this point, the value and importance given to the individual/human by social work, which has a direct parallelism with human rights, focuses on the individual's ability to lead a meaningful life in personal and social life and to prioritize human rights regarding the provision of the necessary social life (Şahin, 2002; Karataş, 2002).

People need social justice in order to make "free" decisions about their individual lives. Indeed, social justice provides the individual with the right to freely choose his or her own life and future. It is precisely here that the events in Palestine show that the people of Gaza have been deprived by the Israeli forces of their rights to "freedom and equality", which are the basic rights of individual life, as well as their rights to "respect for diversity and social justice" and "social functionality", which constitute the basic principles of social life, and thus a society's right to life and basic human rights have been restricted. What happened as a result of the asymmetric attacks launched by Israel in Gaza is a "crime against humanity" in its simplest form, even though it is expressed in different ways by the international community. On the other hand, the current picture in Gaza shows that the ideals and basic values of social work are far away.

Social work, which IFSW defines as a human rights profession from the past to the future (IFSW, 2014), is also a profession that focuses on people, participates and takes an active role. In this respect, the social work profession has something in common with human rights: "Human". The main purpose of social work, which acts on the premise that every human being is valuable, is to mediate the construc-

tion of a social structure based on equality and justice in society and to realize this process by protecting the dignity and honor of human beings in the context of human rights. In this direction, social work, which has the mission of fighting against human rights violations, appears as an anti-oppression practice. At this point, the profession of social work and the concept of human rights are closely related to each other, and this close relationship has been presented to all professional social workers by the International Federation of Social Workers (IFSW, 1996) as a universal guideline and a common/standard set of principles under 8 main headings: “life”, “freedom”, “non-discrimination and prioritizing equality”, “(social) justice”, “social responsibility”, “solidarity”, “peace and non-violence” and “environment”. These principles are explained as follows (IFSW, 1996):

1. To counter violations of the fundamental human right to life and human rights abuses that may threaten the quality of life and to promote the realization of life-enhancing and life-nurturing activities,
2. To make the necessary efforts to minimize all conditions that restrict the freedom of the individual/human being (freedom from arbitrary detention, torture, cruel, inhuman or degrading treatment, etc.),
3. To prioritize the defense of the rights of individuals and communities subjected to discrimination and inequality and to have specific responsibilities to ensure equal access to public services and social welfare and to combat all forms of discrimination (age, sex, gender, religion, language, race, color, disability, political belief, religious belief, social class, property and sexual orientation, etc.) in accordance with the resources of national/international governments,
4. To establish social justice in both individual and community life and to protect equality of opportunity in basic issues such as health and education,
5. Defending the rights of disadvantaged individuals and communities in solidarity and taking a stance against systems of oppression in order to achieve social justice; in other words, to stand with the disadvantaged in solidarity against the conditions that cause the suffering and sorrow of individuals and communities, or to stand with the disadvantaged in campaigns for social justice,

6. In the context of social responsibility, which means the realization of the principle of solidarity on the basis of human rights towards the individual, the family, the nation and the world community, to stand by and defend the rights of suffering and disadvantaged individuals, groups and communities, or to convey to people that individuals, families and communities have a responsibility towards disadvantaged groups,
7. Advocate for non-violence and pacifism without consenting to the perpetuation of social injustice²,
8. To fight against environmental degradation and environmental living conditions that threaten human health and to put forward efforts to minimize these damages (IFSW, 1996).

Within the framework of the principles emphasized by the IFSW mentioned above, social work appears as a profession that deals with the problems and needs of the individual and society. In other words, the impact of human rights on the way the discipline of social work deals with and evaluates human beings has been quite decisive. In cases where these problems are not solved and needs are not met, there are violations of human rights at various levels. In a place where human rights are violated or individual and social systems are in a disadvantaged position, social work examines the individual and society within the framework of fundamental rights and freedoms and creates and implements an intervention plan accordingly. At this point, what happened in Gaza is also a violation of human rights by Israel and the humanitarian dimension of this violation falls within the field of social work. When we look at it from the perspective of social work, human beings should have certain fundamental rights just because they are human beings, and in this respect, having human rights also means that every human being has a common assurance of life. However, it is an indisputable reality that the struggle to protect human rights is accepted as a requirement of being human and human dignity and has a universal character. The universal human rights we have mentioned in this regard are also the rights that apply to the civilian population living in Gaza.

2 At this point, social workers are professionals who dedicate themselves to a non-violent pursuit. However, non-violence does not mean being passive from unjust behaviors and practices, on the contrary, it means that social workers do not engage in any acts or attempts of violence within the framework of their professional activities. At this point, social workers save all their professional and human energies for constructive and integrative efforts to achieve social justice against systems of oppression and use them for the establishment of peace on the basis of social justice.

Within the scope of social work values, it is a requirement of the principles of “human dignity and value”, “social justice” and “social responsibility” to take a stance against human rights violations in Gaza and to stand by the people of Gaza, who are in a disadvantaged position and trying to hold on to life in indescribable deep pain. What distinguishes the social work profession from many other disciplines centered on human beings is that it has an anti-oppression and rights-based approach with the principles of social justice, social advocacy and solidarity. At this point, the issue of human rights for social work is not just a mere theory created in the context of various declarations and (or) documents such as the “Universal Declaration of Human Rights”, but also prioritizes the discursive and actional construction and practice of these rights (Zengin and Altındağ, 2016). It is precisely at this point that social work professionals, in the face of what happened in Gaza, offer us a form of advocacy and mediation/conflict resolution roles that have been put into action/practice by being on the side of the civilian population who are in a disadvantaged position as required by social justice and anti-oppression practices. In Gaza, where Israel is trying to take away basic rights to life, it is a professional obligation to defend the dignity and value of human beings against this genocide through governments, international institutions, non-governmental organizations and associations within the framework of the principles of “social justice and social responsibility” of “rights-based social work”. Again, the context of “power relations”, another principle of rights-based social work, is aimed at changing the current situation (Zengin and Altındağ, 2016). In this regard, it is essential and necessary for all national and international public and private institutions and organizations that are directly and indirectly related to the social work profession to take a stance against what is happening in Gaza, and to take an action-oriented stance that shows that they are against oppression, on the side of those who are subjected to pain, and on the side of vulnerable groups who are forced into a disadvantaged position.

Since October 7, 2023, the social work profession has some responsibilities towards the events in Gaza as a result of Israel’s attacks on Gaza. The most important of these responsibilities is that social workers should actively use their international “advocacy” and “mediation or conflict resolution” roles at the macro level on behalf of the disadvantaged people of Gaza in this process where human rights are clearly violated by Israel. Social work professionals should be in the field with an “activist spirit” in order to protect and secure the rights of the Palestinian people in general and the people of Gaza in particular against Israel, which has been pursuing an

occupying policy throughout Palestine as of October 7, as required by the basis of human rights and freedoms, and should advocate for the disadvantaged people living in Gaza within the scope of social justice and social responsibility principles. As a matter of fact, due to the essence of human rights and the basic ethical principles and codes of social work, the basic framework used in defending and protecting the rights of individuals and societies who are unable to exercise their rights and cannot defend themselves due to their conditions is the advocacy and mediation roles of social workers within the scope of “human rights” and “human dignity and value”. It is obvious that people living in Gaza are not in a position to defend their rights while trying to struggle for life under intense bombardment by Israel. Therefore, in line with the principles and values of the social work profession, it is a humanitarian, professional and conscientious responsibility for social work professionals to advocate for the rights of Gazans within the framework of “advocacy and mediation roles of social work”.

When we think about what happened in Gaza, the social work profession and the social workers practicing this profession have the responsibility to protect human rights and macro practices centered on social justice at every stage of the professional intervention to be made towards the Palestinian people, especially children, women, the elderly and the disabled. As a matter of fact, the principles of “solidarity” and “social responsibility”, which are among the 8 principles defined by IFSW (mentioned above) as a universal guideline for the social work profession within the framework of human rights, suggest that social work should stand by the suffering and disadvantaged position of the individual and be on the side of the suffering. However, the events in Gaza have left us with the impression that this issue has been ignored by social service institutions and organizations in the international conjuncture.

At this point, over thirty thousand people have lost their lives and many more have been displaced. In other words, many people have been subjected to human rights violations. In such a situation, the reaction of the IFSW, one of the pioneering organizations in the field of social work on a world scale, has become even more important for social work. At this point, it has been reached that the IFSW has made several statements on the subject under the following headings:

- Israel / Palestine: IFSW Calls For Immediate Ceasefire and to Address The Root Causes of the Conflict (30 October 2023) (IFSW, 2023).

- IFSW Supports Global Statement of Humanitarian Leaders Calling for an Immediate Ceasefire in Gaza (27 February 2024) (IFSW, 2024a).
- Unconditional Humanitarian Aid to Gaza Now (8 March 2024) (IFSW, 2024b).

In the IFSW statement of October 30 (IFSW, 2023) the federation articulates its position and demand in the following words:

Since 2014 IFSW has consistently held a position of promoting peace and self-determination, with equal rights and freedoms for all people living in the region. The Federation recognizes that Palestinians have the right to live without occupation and to be able to build their independent state, and that Israelis have the right to live with security and without fear. The Federation therefore fully supports calls for an immediate ceasefire, provision of aid, and urging each side towards discussions that address the roots of the conflict to protect Palestinian and Israeli civilians from further escalation of violence and catastrophe.

According to the first statement, the federation states its position and recognizes that Palestinians have the right to live without occupation and Israelis have the right to live in security. The Federation therefore supports the call for an immediate ceasefire and the provision of aid. The organization's statement of February 27, 2024 (IFSW, 2024a) supports the humanitarian leaders' call for a ceasefire in Gaza. The March 8 statement (IFSW, 2024b), accompanied by a video from a social worker living in the region, draws attention to what is happening in the region and calls for unconditional humanitarian aid for Gaza.

Although these statements of the IFSW as an international social work organization have a high importance on the subject, the fact that different actors of social work are not very visible points to a situation open to criticism. On the other hand, the fact that a pioneering organization such as the IFSW has only made a few statements and that its statements have not had the desired level of impact has led to the social work community to present an obscure picture. Moreover, the fact that the first statement for the events that started on October 7, 2023 was made on October 30 and that a limited number of posts were made in total suggests that the Gaza issue is not a top agenda item for the relevant institution.

CONCLUSION

The discipline of social work has an understanding that does not take into account human characteristics such as language, religion, race and color and sees them as diversity and richness. What is happening in Palestine -a deep-rooted geography where people from many different nations, states and religious beliefs have lived throughout history- does not comply with any understanding adopted by social work. Many social work values such as human dignity, honor, freedom and uniqueness have been under a brutal, unfair and unilateral attack. Moreover, while this attack has continued systematically for decades, after October 7, 2023, it has taken on a massive form that ignores all rights and laws, including all civilians. As a matter of fact, as of March 28, 2024, when the conclusion of this article was written, thousands of children and women in Gaza approximately 33,500 thousand were killed by Israel and thousands of people were displaced. In addition, the surviving children approximately 31% (or one in six children) faced the danger of death due to starvation (NTV, 2024b; TRT Haber, 2024; UNICEF, 2024).

It is thought-provoking that the Universal Declaration of Human Rights, which is the cornerstone of human rights in modern Western thought, has no binding force/function at the sanction level. To close the gap in the sanctioning power of this declaration and to create an institutional basis for human rights issues, the European Convention on Human Rights was first laid intellectually and then legally, but it has been observed that a concrete mechanism has not yet been formed.

In the ideals of social work, the issue of human rights as well as the universal level of human rights in the international community is as important and as functional and valuable as it is able to move beyond discourse to practice. At this point, it cannot be said that the institutions, conventions and international law, which emphasize the universality of human rights in the international context, can hardly transfer their theoretical/discursive emphasis to practice in Gaza. In fact The "Court of Human Rights" established as a supervisory mechanism under the Twin Conventions, the "Human Rights Councils and Commissions" established as a human rights protection system through the United Nations to commit to protect human rights and freedoms at the international level under the Universal Declaration of Human Rights, and the "UN High Commissioner for Human Rights", The "International Criminal Court", the "European Court of Human Rights", the "Council of Europe

Commissioner for Human Rights”, the “European Commission against Racism and Intolerance”, and other international institutions and organizations that have a direct or indirect relationship with human rights - with the exception of a few feeble statements - have all failed to take action to protect human rights, human dignity and human law with regard to what is happening in Gaza. All these events have shown that the West’s rhetoric of “protecting human rights and human dignity” has failed to resonate with societies outside their geography. Israel’s destruction of UNICEF schools with “bombs” alone is enough evidence to explain the West’s helplessness against Israel and the duality and dysfunctionality of its human rights discourse. This situation has paved the way for the formation of a common opinion that the discourses and views expressed about the universality of human rights should be re-evaluated with a scientific and critical eye.

After October 7, 2023, the attitudes and attitudes of institutions related to human rights in general and international law towards what happened; in particular, the issue of human rights in social work ideals and the emphasis on the universality / all-encompassing nature of human rights; It has shown us that when it comes to Gaza, it remains only in discourse and is not reflected in practice. Every issue that belongs to human beings, that is human, that is directly or indirectly related to human beings falls within the field of social work and human rights. In this regard, social work defines itself with the mission of “anti-oppression practice” in cases where power is used as a tool of oppression. In addition, the advocacy, social justice and social responsibility roles of the social work profession have been mentioned in detail in various parts of this study. In this direction, in cases where power is used ruthlessly by oppressive/oppressive systems, standing by the oppressed/oppressed individuals/groups/societies with an “activist attitude” is an active and actional responsibility that is always on the agenda of social work in the context of human rights. From the perspective of the social work profession, macro-level social work practices such as the organization of activist movements, lobbying, and influencing decision-makers are equally important in order to get one step closer to the ideal of human rights and to ensure that concrete steps can be taken against the situation in Gaza. Ultimately, it is imperative to eliminate all violations against human beings in order to provide a life in accordance with human dignity and value and to make human well-being more livable. Otherwise, human rights will be nothing more than an ideal that remains only in theory but can never be applied to all societies in real terms.

REFERENCES

- Abu Shamala, R. (2024). <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/tally-of-palestinians-detained-in-occupied-west-bank-climbs-to-5-835-since-oct-7/3108148> (Accessed: 14.01.2024).
- Aljazeera (2024). <https://www.aljazeera.com/news/2024/1/13/blackout-in-gazas-al-aq-sa-hospital-as-fuel-runs-out-babies-at-high-risk> (Accessed: 24.01.2024).
- Allen, D. (2024). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bm-nufus-fonu-gazgede-onurlu-yasamdan-bahsetmek-mumkun-degil-828596.html> (Accessed: 14.01.2024).
- Asmar, A. (2023). <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/health-situation-in-northern-gaza-totally-catastrophic-health-ministry/3070601#> (Accessed: 13.01.2024).
- Başay, E. (2023). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/berlinde-ogrenciler-gazgede-soykirim-in-durdurulmasi-talebiyle-gosteri-yapti/3081658> (Accessed: 29.01.2024).
- Bolelli, Ş. (2024). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanyanin-baskenti-madride-filistin-destek-gosterisi-duzenlendi/3120790> (Accessed: 29.01.2024).
- Canik, M. E. (2023). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-74-gunde-gazze-seridinde-52-bin-600-konutu-yerle-bir-etti/3087345> (Accessed: 14.01.2024).
- Cornescu, A. V. (2009). *The Generatinos of Human's Rights. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*, 1. edition. Brno: Masaryk University.
- Das, J. K. (2018). Three Generations of Human Rights: Present and Future Role of NHRC. *Journal of the National Human Rights Commission India*, 17, pp. 203-228.
- Derezotes, D. S. (2000). *Advanced Generalist Social Work Practise*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Durul, F. (2023). İnsanı Temel Alan Bir "Meta-Anlatı": İnsan Hakları. In: F. Durul and U. Solmaz (Eds.), *Sosyal Hizmet Uygulamalarında İnsan Hakları* (pp. 1-22). Ankara: Nika Yayınevi.
- Ebu Ayşe, İ. (2023). <https://www.indyturk.com/node/681236/d%C3%BCnya/gazgede-e%C4%9Fitim-durdu-sava%C5%9F-%C3%B6%C4%9Frenim-y%C4%B1n%C4%B1n-tamamlanmas%C4%B1n%C4%B1-zorla%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1yor> (Accessed: 14.01.2024).

- Elder, J. (2023). <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/gazze-binlerce-%C3%A7ocu%C4%9Fa-mezar-oluyor> (Accessed: 13.01.2024).
- Erükçü Akbaş, G. (2022). Giriş: İnsan Haklarının Tarihi ve Felsefesi. In: A. Işık, *Türkiye’de İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet* (pp. 3-24). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Euronews (2024). <https://tr.euronews.com/2024/01/12/save-the-children-gazgede-100-gununu-dolduracak-savasta-10-binden-fazla-cocuk-olduruldu> (Accessed: 13.01.2024)
- Genç, Y., Aynacı, C. (2022). Savaşın Yıkamadıkları: Engelli Göçmenler ve Sosyal Hizmet, In: D. Ustaşahi-Gündüz (Ed.), *Göçmen Refahı Disiplinlerarası Bakış* (pp. 57-77) Konya: Eğitim Yayınevi.
- Hamas (2024). Bizim Anlatımız Aksa Tufanı Operasyonu, <https://turkish.palinfo.com/news/2024/1/27/Hamas-n-Aksa-Tufan-yla-ilgili-raporunun-tam-terc-mesi-Neden-Aksa-Tufan> or https://turkish.palinfo.com/Uploads/Models/Media/files/2024/aksa_tufani.pdf (Accessed: 30.02.2024).
- International Court of Justice (2024). <https://www.un.org/unispal/document/ceirpp-statement-icj-provisional-measures-26jan2024/> (Accessed: 30.01.2024).
- IFSW. (2014). <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> (Accessed: 19.01.2024)
- IFSW. (1996, 08 01). *Human Rights*. International Federation of Social Workers: <https://www.ifsw.org/human-rights-policy/> (Accessed: 23.03.2024)
- IFSW. (2023, 10 30). *Israel / Palestine: IFSW Calls For Immediate Ceasefire and to Address The Root Causes of the Conflict*. International Federation of Social Workers: <https://www.ifsw.org/israel-palestine-ifsw-calls-for-immediate-ceasefire-and-to-address-the-root-causes-of-the-conflict/> (Accessed: 24.03.2024)
- IFSW. (2024a, 02 27). *IFSW Supports Global Statement of Humanitarian Leaders Calling for an Immediate Ceasefire in Gaza*. International Federation of Social Workers: <https://www.ifsw.org/ifsw-supports-global-statement-of-humanitarian-leaders-calling-for-an-immediate-ceasefire-in-gaza/> (Accessed: 24.03.2024)
- IFSW. (2024b, 03 08). *Unconditional Humanitarian Aid to Gaza Now*. International Federation of Social Workers: <https://www.ifsw.org/unconditional-humanitarian-aid-to-gaza-now/> (Accessed: 24.03.2024)

- IFSW. (2024c). *What is Social Work?* International Federation of Social Workers: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/> (Accessed: 21.03.2024)
- Ishay, M. R. (2004). Six historical controversies. *Journal of Human Rights*, 3(3), pp. 359-371.
- İşıldaklı, B. (2020). İnsan Haklarının Evrenselliği İle Kültürel Rölativizmin Paradoksu. *Tar-sus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 17-29.
- Kalabalık, H. (2023). İnsan Hakları Hukukuna Giriş. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kara, H. Z. (2023). İnsan Hakları Temelli Sosyal Hizmet. In: F. Durul and U. Solmaz (Eds.), *Sosyal Hizmet Uygulamalarında İnsan Hakları* (pp. 23-38). Ankara: Nika Yayınevi
- Karataş, K. (2002). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet. In K. Karataş (Ed.), *5. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı: Değişen Türkiye’de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler* (s. 150-156). Ankara: SHUDER Yayını.
- Kouachi, I. (2024). <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/135-more-palestinians-killed-as-israel-continues-onslaught-on-gaza-health-ministry/3107904> (Accessed: 13.01.2024).
- Lazzarini, P. (2024). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/unrwa-gazze-halki-icin-son-100-gun-100-yil-gibi-hissedildi-828768.html> (Accessed: 13.01.2024).
- Macklem, P. (2015). Human rights in international law: three generations or one? *London Review of International Law*, 3(1), pp. 61-92.
- NTV. (2023). <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/avrupa-baskentlerinde-gazze-destek-eylemleri-londra-vepariste-binlerce-kisi-yurudu,iwSs1ARS6kO3lCYIX-aq4WQ> (Accessed: 29.01.2024).
- NTV. (2024a). https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/istanbulda-sehitler-ve-gazze-icin-yuruyus,_H3P0umTLkGzRx31TGY-7Q (Accessed: 29.01.2024).
- NTV. (2024b, 03 25). *Gazze’de son durum: Can kaybı 32 bin 333’e yükseldi*. NTV Haber: <https://www.ntv.com.tr/dunya/gazgede-son-durum-can-kaybi-32-bin-333e-yukseldi,axislj18R0GYk2lWBajl1g> (Accessed: 28.03.2024).
- Oktay, M. (2023). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/new-york-ve-baskent-washington-da-israilin-gazze-ve-saldirilari-protesto-edildi/3071645> (Accessed: 29.01.2024).

- Özmete, E., Algan, T. (2021). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Bireysel ve Toplumsal Değerlerin İşlevselliğine Kavramsal Bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), pp. 357-382.
- Pekel, A. (2019). İnsan haklarının evrenselliği ve kültürel göreceliklik. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(96), pp. 111-118.
- Reamer, F. G. (2018). *Social Work Values and Ethics*. New York: Colombia University Press.
- Sane, P. (2018). İnsan Hakları ve Kültürler Çatışması. In: M. Yılmaz (Ed.), *Medeniyetler Çatışması ve Samuel P. Huntington* (pp. 278-281). İstanbul: Vadi Yayınları
- Save The Children (2024). <https://www.savethechildren.net/news/gaza-10000-children-killed-nearly-100-days-war> (Accessed: 13.01.2024).
- Şahin, F. (2002). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet İlişkisi. In K. Karataş (Ed.), 5. *Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı: Değişen Türkiye’de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler* (s. 142-149). Ankara: SHUDER Yayını.
- The Government’s Media Office in Gaza (2024). (<https://www.trthaber.com/haber/dunya/gazgede-800-bin-kisinin-hayati-aclik-ve-susuzluk-nedeniyle-tehlikede-828754.html>) (Accessed: 13.01.2024).
- The Palestinian Information Center (2024). <https://turkish.palinfo.com/news/2024/1/30/galcilerin-Gazze-deki-soyk-r-mlar-116-nc-g-n-nde-de-katliamlarla-devam-ediyor> (Accessed: 30.01.2024).
- Tomuschat, C. (2008). *Human Rights: Between Idealism and Realism*. New York: Oxford University Press.
- TRT Haber. (2024, 03 28). *İsrail 174 günde 32 bin 552 Filistinliyi öldürdü*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-174-gunde-32-bin-552-filistinliyi-ol-durdu-847448.html> (Accessed: 28.03.2024).
- UNICEF (2023). <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/i%CC%87%C3%A7eek-bir-yudum-su-gazze-%C5%9Ferdindeki-%C3%A7ocuklar-temiz-suyun-y%C3%BCzde-90%C4%B1na-eri%C5%9Femiyor> (Accessed: 13.01.2024).
- UNICEF. (2024, 03 15). *Acute malnutrition has doubled in one month in the north of Gaza strip: UNICEF*. <https://www.unicef.org/press-releases/acute-malnutrition-has-doubled-one-month-north-gaza-strip-unicef> (Accessed: 28.03.2024).

- United Nations (2024), <https://www.un.org/en/situation-in-occupied-palestine-and-israel> (Accessed: 30.01.2024).
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA) (2024). (<https://www.unocha.org/news/diary-displaced-aid-worker-gaza> (Accessed: 13.01.2024).
- Vasak, K. (1977). A 30-Year Struggle: The sustained efforts to give force of law to the Universal Declaration of Human Rights. *The Unesco Courier*, pp. 29-32.
- Wild, J. (1953). *Plato's Modern Enemies and The Theory of Natural Law*. Chicago: The University of Chiago Press.
- World Health Organization (WHO). (2023). <https://www.who.int/news/item/21-12-2023-lethal-combination-of-hunger-and-disease-to-lead-to-more-deaths-in-gaza> (Accessed: 14.01.2024).
- Yıldırım, D. (2003). *İnsan Haklarının Evrenselliği Düşüncesinin Mekansal Değişimi*. Master's Thesis. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. İzmir, Türkiye.
- Yıldız, R. (2021). İnsan Değeri Üzerine Farklı Yaklaşımlar. In: R. Yıldız (Ed.), *Sosyal Hizmet Çalışmaları-2: İnsan Değeri ve Değerlemeleri* (pp. 9-30). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Zengin, O., Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.

SİLAHLI ÇATIŞMALARDA İNSAN HAKLARININ KORUNMASINDA YENİ BİR AKTÖR ÖNERİSİ: ULUSLARARASI İNSANCIL OMBUDSMAN (GAZZE ÖRNEĞİ)

Proposal of a New Actor for the Protection of Human Rights in Armed Conflicts:
International Humanitarian Ombudsman (The Gaza Case)

Dr. Berna SÜER

Geliş Tarihi: 21.02.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 22.03.2024

Öz

Bugün, 21. yüzyılın ilk çeyreği biterken, Gazze'de yaşanan insan hakları ihlallerine karşı var olan sessizlik kabul edilemez olup buradaki çaresizlik, silahlı çatışma durumlarında insan haklarının korunması sorununu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu soruna bir cevap olarak bu makalede, silahlı çatışmalarda insan haklarının korunmasında hangi uluslararası hukukun, uluslararası insan hakları hukukunun mu yoksa uluslararası insancil hukukun mu, geçerli olacağını tartışılması gerektiği değerlendirilmekte ve bu tartışma sonucunda hukuki ikilemler ve teorik birçok soru ile karşılaşılmakla birlikte günümüzde iki hukuk dalının tamamlayıcılıklarının arttığı kabul edilmektedir. Bu kabul edildiğinde ise uygulamanın nasıl şekilleneceği sorunu karşımıza çıkmakta olup teoriden pratiğe geçiş sorununa bir çözüm olarak bu makalede uluslararası insancil ombudsmanının

Abstract

In the current time, as the first quarter of the 21st century comes to an end, the silence against the human rights violations in the Gaza Strip is unacceptable, and the desperation here once again reveals the problem of protecting human rights in the situations of armed conflict. As an answer to this problem, this article evaluates which international law, international human rights law and/or international humanitarian law, will be operative in the protection of human rights in armed conflicts. As a result of this analysis, although some legal dilemmas and many theoretical questions are encountered, it is accepted that the complementarities of the two branches of law are increasing today. However, when this complementarity is accepted, the problem of how the practice will be shaped arises. In this article, the establishment of an international humanitarian ombudsman is suggest-

* Kamu Denetçiliği Kurumu, Kamu Denetçiliği Uzmanı, Berna.Suer@ombudsman.gov.tr, ORCID: 0009-0000-3615-9492

oluşturulması önerilmektedir. Makalenin ilk bölümünde yer verilen teorik tartışmalardan sonra, ikinci bölümde silahlı çatışmalarda olası insan hakları ihlalleri karşısında hareket alanı bulan mevcut uluslararası mekanizmalardan örnekler verilerek uluslararası insancıl ombudsmanın oluşturulması için daha önce gösterilen çabalara değinilecektir. Son bölümde ise Gazze’de yaşanan insan hakları ihlalleri karşısında Filistin ve İsrail Ombudsmanlarının tutumları karşılaştırmalı olarak ortaya koyulacak ve buradan çıkarılan sonucun da silahlı çatışmalarda insan haklarının korunmasında var olan boşluğun uluslararası insancıl ombudsmanın oluşturulması ile doldurulabileceğine işaret ettiği açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İnsan Hakları Hukuku, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Ombudsman, Uluslararası İnsancıl Ombudsman, Gazze Savaşı.

ed as a solution to this problem of the transition from theory to practice. After these theoretical discussions in the first part of the article, in the second part, the examples of existing international mechanisms that might perform reaction against possible human rights violations in armed conflicts will be given, and then the previous efforts to establish an international humanitarian ombudsman will be demonstrated. In the last section, the attitudes of the Palestinian and Israeli Ombudsmen against the human rights violations as a result of the war in the Gaza Strip will be determined comparatively, and it will be shown that the conclusion drawn from this comparison indicates that the gap in the protection of human rights in armed conflicts can be filled by the establishment of an international humanitarian ombudsman.

Key words: International Human Rights Law, International Humanitarian Law, Ombudsman, International Humanitarian Ombudsman, the Gaza War.

1. GİRİŞ

Bir savaştan en çok zarar gören, başta çocuk ve kadınlar olmak üzere savaş ile doğrudan ilgisi olmayan siviller olup bu durum savaş ve silahlı çatışmalarda¹ insan haklarının korunması sorununu daha da çarpıcı hale getirmektedir. Öyle ki 1990’lı yıllar boyunca yapılan savaşlardan etkilenenlerin %80’ini siviller oluşturmakta² ve bugün Gazze’de yaşananlar da bu durumu teyit etmektedir. 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan ve hâlâ devam eden İsrail’in Gazze’ye saldırıları sonucunda 30.000’i aşkın Filistinlinin hayatını kaybettiği ve 71.000’i aşkın Filistinlinin ise yaralandığı raporlanmaktadır.³

- 1 “Savaş” ve “silahlı çatışma” kavramlarının arasında farklılık olduğu kabul edilmekle birlikte bu makalede bazen birlikte veya birbirlerinin yerine kullanıldıkları durumlar olabilir. Ancak daha üst bir kavram olması ve Birleşmiş Milletlerin de kullanmayı daha çok tercih etmesi gibi nedenlerle silahlı çatışma kavramının kullanılması öncelikli tercih edilecektir.
- 2 International Committee of the Red Cross (ICRC)/Inter-Parliamentary Union (1999), **Handbook on Respect for International Humanitarian Law**, Geneva, s. 14 (https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_1090.pdf)
- 3 1 Mart 2024 tarihi itibarıyla raporlanan durum (<https://www.trthaber.com/haber/dunya/gazgede-olu-sayisi-30-bin-228e-yukseldi-841345.html>)

Günümüzde belli bir noktaya gelmesine rağmen insan haklarının korunması sorunu, olağan barış zamanlarında bile devam etmekle birlikte bugün Gazzé'de olduğu gibi sivil halkın en temel hak ve özgürlüklerinin apaçık ihlal edilmesi karşısında silahlı çatışma durumlarında insan haklarının korunması sorunu, insanlığın önünde çözülmeyi beklemektedir. Burada insan haklarının korunmasından kastedilen, savaştan etkilenen başta siviller olmak üzere tüm insanların yaşam, güvenlik, fiziki ve ahlaki bütünlük ve saygınlıklarının korunmasıdır.⁴ Burada beklentinin, savaş halinde bile insan haklarına ilişkin her yerde ve herkes için geçerli olan standartların uygulanması olması, diğer yandan, söz konusu korumanın nasıl işleyeceği, kimin hangi sorumlulukları ne zaman yerine getireceği ve sorumluluklar yerine getirilmez ise kimin denetim yapacağı ve hesap soracağı, diğer bir ifadeyle muhatapların kim olacağı,⁵ hangi hukuk normunun geçerli olacağı gibi cevaplanması gereken birçok sorunun olması, olası çözümleri zorlaştırmaktadır.

Bu makalede, 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan ve hâlâ devam eden İsrail'in Gazzé'ye saldırıları karşısında Gazzé'de yaşanan insan hakları ihlallerinde olduğu gibi silahlı çatışma durumlarında insan haklarının korunmasında, hem uluslararası insan hakları hukukunun hem de uluslararası insancıl hukukun işlerliği ile ombudsmanlık kurumlarının rolünün olup olmadığı tartışılacaktır. Görüldüğü gibi makale iki önemli temel konu etrafında şekillenecektir: birincisi, silahlı çatışmalarda insan haklarının korunmasında hangi hukuk dalının geçerli olacağı hususu; ikincisi ise silahlı çatışmalarda insan haklarının korunması için ombudsmanlık kurumlarının herhangi bir rolünün olup olmadığı hususudur.

Silahlı çatışmalarda insan haklarının korunması için hangi hukuk dalının, uluslararası insan hakları hukukunun mu yoksa uluslararası insancıl hukukun mu geçerli olacağı sorunsalı bu alanda temel bir soru olup bu soruya yönelindiğinde ilk olarak karşımıza hukuki ikilemler çıkmaktadır. Bu ikilemlerin en çarpıcı olduğu konu ise uluslararası insan hakları hukuku sivil veya muharip fark etmeksizin hiçbir şekilde (kasten veya keyfi) yaşam hakkından mahrum bırakılmayı kabul etmezken uluslararası insancıl hukuk, ilke olarak yaşam hakkından keyfi biçimde mahrum bırakılmama hakkının silahlı çatışmalar sırasında da geçerli olduğunu kabul etmekle birlikte silahlı çatışmalarda bazı durumların yaşam hakkından

4 International Committee of the Red Cross (2008), **Protection Policy**, Sayı. 90, No. 871,

5 Ian Christoplos, "Humanitarianism, Pluralism and Ombudsmen: Do the Pieces Fit?" (1999), **Disasters**, Vol. 23 (2)

mahrum bırakılmama hakkına aykırılık teşkil etmeyebileceğini kabul etmektedir.⁶ Diğer önemli bir nokta ise hukuki ikilemlerin ötesinde fiyatta ne yapılabileceğidir. Bu teoriden pratiğe geçiş sorununa bir çözüm olarak bu makalede insancıl hukuk ombudsmanı önerilmektedir. Ancak insan söz konusu olduğundan, bu geçişin doğrusal bir yol izlemeyeceği ve ayrıca açık, net ve öngörülebilir bir işleyişi takip etmenin zor olacağı gibi cevaplanması gereken birçok soru olduğu baştan kabul edilmektedir.⁷

Diğer yandan ombudsmanın tanımına bakıldığında; klasik anlamda ombudsman, idarenin işleyişi ile ilgili başvuru alıp söz konusu işleyişe ilişkin kurallara uygun hareket edilip edilmediğini denetleyen bir kurum olarak tarif edilmektedir. Bir diğer ifadeyle ombudsman, idarenin işleyişi ile ilgili sorunları çözen, mahkemelere yardımcı ve esnek usulleri olan bir mekanizmadır. Ombudsmanlar genel itibarıyla halk adına bu denetimi yaparak ilgili mercilere sorunun çözümü için tavsiyede bulunmaktadır. Bu temel görevle birlikte ombudsmanlar, ulusal insan hakları kurumları olarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için genellikle anayasadan aldıkları güç ile bağımsız ve tarafsız bir şekilde uluslararası kabul görmüş insan hakları standardının buldukları ülkede hayata geçirilmesi için çalışmaktadırlar.⁸ İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi için genel itibarıyla üç aşamalı görevleri olduğu kabul edilmektedir: insan hakları ihlallerinin izlenmesi ve raporlanması, eğitim veya başka yollarla insanların bilinçlendirilmesi ile insan haklarının geliştirilmesi ve son olarak insan hakları ihlallerinin soruşturulması yoluyla denetlenmesi. Günümüzde birçok ülkede, örneğin ülkemizde Kamu Denetçiliği Kurumu⁹ olarak, ülkesel bazda denetim yapmakla birlikte uluslararası düzeyde görev yapan ombudsmanlık kurumlarını da görmek mümkündür. Buna örnek olarak 1995 yılında kurulan Avrupa Ombudsmanı gösterilebilir. Son dönemde mevcut kamusal alana yönelik ombudsmanlarla birlikte özel sektöre yönelik ombudsmanlık kurumlarının da örneğin 2001 yılında kurulan Birleşik Krallık Finans Ombudsmanı ve 2019 yılında kurulan Kanada Sektörel Ombudsmanı gibi faaliyete geçirildiğini görmek mümkündür. Daha önemlisi ise

6 İlia Siatitsa ve Maia Titberidze (2012), "Human rights in armed conflict: Ten Years of Affirmative State Practice within United Nations Resolutions", **International Humanitarian Legal Studies**, Sayı. 3, s. 187

7 Christoplos, age.

8 Bkz. https://www.theadvocatesforhumanrights.org/Res/ch_8_2.pdf, ss. 156-162 (Erişim tarihi: 14.2.2024)

9 Hem ombudsmanlık kurumlarının genel işleyişi hem de Kamu Denetçiliği Kurumunun uygulanabilirliği ile ilgili ampirik bir çalışma olarak bkz. Bekir Parlak, Kadir Caner Doğan, (2015), "Türkiye'de Ombudsmanın Uygulanabilirlik Analizi: Ampirik Bir Çalışma", **Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Vol. 10/10

ombudsmanlık kurumlarının idarenin işleyişinin denetimi yanısıra insan haklarının korunmasında ve geliştirilmesinde gün geçtikçe daha aktif rol aldıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Makale planına bakıldığında; silahlı çatışmalarda insan haklarının korunmasında ombudsmanın rolünün olup olmayacağı sorusu cevaplanmaya çalışılacak ve bunun için ilk bölümde, silahlı çatışmalarda insan haklarının korunması için hangi uluslararası hukuk dalının dikkate alınacağı hususu tartışılacaktır. Bu tartışmada uluslararası insan hakları hukuku ile uluslararası insancıl hukukun gelişim süreçleri, birbirlerini tamamladıkları ve birbirlerini dışladıkları durumlar belirlenecek ve gelinen noktada birbirlerinin tamamlayıcılıklarının arttığı kabul edilmekle birlikte bu sefer uygulamanın nasıl şekilleneceği sorununa işaret edilecektir. Bir sonraki bölümde ise silahlı çatışmalarda olası insan hakları ihlalleri karşısında etkin olabilecek mevcut uluslararası mekanizmalardan örnekler verilerek uluslararası insancıl ombudsmanlık kurumunun oluşturulması için şimdiye kadar gösterilen çabalara bakılacaktır. Son bölümde ise Gazze’de yaşananlarla birlikte olup biten karşısında Filistin ve İsrail Ombudsmanlarının tutumları, ayrıca iki ombudsmanlık kurumunun farklı yaklaşımlarının tespiti ile silahlı çatışma durumlarında bütün taraflardan bağımsız olacak şekilde, sadece ve sadece insan haklarının korunması için çalışacak bir aktör olarak uluslararası insancıl ombudsmanın işlerliğine duyulan ihtiyaç ortaya koyulacaktır.

2. SİLAHLI ÇATIŞMALARDA İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN İŞLERLİĞİ

Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ile Uluslararası İnsancıl Hukuk, en temel amaç olan insanın var olması ve korunması noktasında aynı temel ilkeleri paylaşmakla birlikte iki farklı hukuk dalı olarak somutlaşmış ve temelde biri barış zamanlarında, diğeri savaş zamanlarında uygulanacak normlar olarak kabul edilmiştir. Günümüzde her ikisinin birbirini tamamlayıcı niteliği ön plana çıkartılmakta ve hatta uluslararası insan hakları hukukunun işlerliğinin savaş zamanlarında da devam ettiği kabul edilmektedir.¹⁰ Bazıları bu durumu uluslararası insan hakları hukukunun “insanileşmesi” olarak tanımlamakta ve insanileşmenin insan haklarının insancıl hukuk ışığında sistemsel bütünlük ilkesine dayalı yorumla sağlandığını iddia etmektedirler.¹¹

10 Siatitsa ve Titberidze, age, s. 234

11 Krzysztof Orzeszyna (2023), “Convergence of International Humanitarian Law and International Human Rights

Tarihsel süreçte, öncelikle uluslararası insan haklarının kodifikasyonuna baktığımızda, 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, her ne kadar bağlayıcılığı olmasa da insan haklarına ilişkin temel ilkelerin bir bütün halinde beyan edildiği ve zaman içerisinde ise uluslararası örfi hukukun parçası olan bir belge olarak önemlidir. Ardından 1966 yılında kabul edilen BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme uluslararası insan hakları rejimini güçlendirmiş; ayrıca BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 28'inci maddesi ile de 1977 yılında İnsan Hakları Komitesinin uygulamayı gözetlemek üzere bir uzmanlar komitesi olarak kurulmasıyla önemli bir noktaya gelmiştir. 1960'lardan itibaren BM Genel Kurulu, Güvenlik Konseyi ve İnsan Hakları Komisyonu (şimdiki adıyla İnsan Hakları Konseyi) silahlı çatışmaların taraflarını insan hakları hukuku ile insancıl hukuku aynı anda birlikte gözetmeye davet etmişlerdir. 1968 yılında Tahran'da düzenlenen ilk BM İnsan Hakları Konferansında XXIII nolu "Silahlı Çatışmalarda İnsan Hakları" kararı kabul edilmiş ve barışın, insan haklarının korunmasında en önemli unsur olduğu ve savaşın da tam tersi bir durum olduğu vurgulanmıştır.¹²

Ancak bu belgelerin hiçbirinde bir ülkedeki insan hakları ihlalleri karşısında başka bir ülkenin müdahale hakkı tanınmamış olup egemenlik ilkesi işlerliğini korumaktadır. Bununla birlikte 2000 yılı Brahimi Raporuna (BM Barış Operasyonları Paneli Raporu) göre bu yaklaşım aşılmaya başlanmış ve 2005 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi'nde kabul edilen "Koruma Sorumluluğu İlkesi" ile soykırım, savaş suçları, etnik temizlik gibi insanlık suçlarının önlenmesi amaçlanmıştır. Uluslararası hukuktaki tartışmalı konulardan olan koruma sorumluluğu, Vestfalya sisteminden bu yana süregelen egemenlik anlayışını değiştirmekle birlikte, insani müdahale kavramının sınırlandırılmış hali olarak kabul edilmektedir.¹³ Gelinek noktada, insan hakları ihlalleri söz konusu olduğunda uluslararası hukukun ulusal hukukun önüne geçerek geçerli olacağını, özellikle de BM Sözleşmelerinin ruhu itibarıyla ve yarım yüzyıllık geçmişin sonucunda insan haklarının korunması sorumluluğunun bir nebze evrenselleştirilmeye çalışıldığını söylemek, belki de umut etmek yanlış olmayacaktır.¹⁴

Law in Armed Conflicts", *Studia Iuridica Lublinensia*, Sayı. 32/3, s. 237, 249

12 Orzeszyna, age, s. 239

13 <https://www.tuicakademi.org/koruma-sorumlulugu-doktrini-degis-en-egemenlik-anlayisi/> (Erişim tarihi: 2.1.2024)

14 Chukwuma Osakwe and Lawrence Okechukwu Udeagbala (2014), "Human Rights and International Humai-

Uluslararası İnsancıl Hukuk ise silahlı çatışmaların olumsuz insanî sonuçlarını azaltmayı amaçlayan bir dizi hukuki ilkedir. Bu ilkelerin en önemli hedefi ise savaşın etkilerini insancıl bir bakış açısıyla yumuşatmak ve savaşa doğrudan dâhil olmayanları korumaktır.¹⁵ Diğer bir ifadeyle insancıl hukukun amacı, savaşın tümüyle ortadan kaldırılmasından ziyade savaşın sebep olduğu zararların kontrol altına alınmasıdır.¹⁶ Savaşların önlenemediği dünyamızda, hiç olmazsa, sonuçlarının hukuken kontrol altına alınması eğilimi insancıl hukuku doğurmuştur.¹⁷

İnsancıl hukuku oluşturan ilkelerin geliştirilmesine 19. yüzyılda, başlangıç olarak 1859 yılında Avusturya'nın Fransa ve Sardunya'ya karşı giriştiği Solferino savaşı sonrasında Henry Dunant'ın savaş alanını gezerken etkilenmesi ve savaşta zarar görenlere yardım götürülmesi için örgütlenmeye girişmesi ile başladığı kabul edilmektedir. Dunant'ın savaşta yaralanan askerlere yardım için tarafsız bir örgüt kurulması fikri 17 Şubat 1863'te Cenevre'de uluslararası bir komitenin kuruluşu ile hayata geçirilmiştir. Bu tarih, Uluslararası Kızılhaç Komitesinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmekte olup bağımsız bir hükümet dışı kuruluş statüsünde olan Komite, çeşitli ülkelerin ve hayırseverlerin yardımlarıyla oluşan bütçesi ile çalışmalarını yürütmektedir. Bazı devletlerin çekinceli yaklaşımlarına rağmen Komite'nin uluslararası insancıl hukukun dinamosu olarak görev yaptığı kabul edilmektedir.¹⁸ Kızılhaç'ın öncülüğünde sırasıyla, 1864, 1906, 1929 ve 1949 da olmak üzere dört Sözleşme benimsenmiş, 12 Ağustos 1949 tarihinde de o tarihe kadar kabul edilmiş sözleşmeler yeniden düzenlenmiş ve sistemleştirilerek dört ayrı Cenevre Sözleşmeleri olarak kabul edilmiştir. 12 Ağustos 1949 tarihinde kabul edilen bu sözleşmeler, sırasıyla 1949 yılında kabul edilen Birinci Cenevre Sözleşmesi savaş hâlindeki silahlı kuvvetlerin hasta ve yaralıların ıslahına; ikinci Cenevre Sözleşmesi silahlı kuvvetlerin denizdeki hasta, yaralı ve kazazedelerinin ıslahına; üçüncü Cenevre Sözleşmesi savaş esirlerine yapılacak muameleye; dördüncü Cenevre Sözleşmesi savaş zamanında sivillerin korunmasına ilişkin sözleşmeler olup ayrıca 8 Haziran 1977 tarihli, 1949 Cenevre Sözleşmelerine ek; I sayılı Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması Protokolü ve II Sayılı

tarian Law as it affects armed conflicts since 1945: An Appraisal", *International Journal of Development and Conflict*, Vol. 4, s. 73-74

15 Oğuz Demiralp (2021), "Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kökenleri ve Gelişimi", *Uluslararası Suçlar ve Tarih/International Crimes and History*, Vol. 22

16 Orzeszyna, age., s. 240

17 Şule Özsoy (1997-1998), "İnsancıl Hukukun Gelişimi", *TODAIE İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt: 19-20, s. 111

18 Demiralp, age.

Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması Protokolü uluslararası insancil hukukun temel metinleridir.

1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Cenevre Sözleşmeleri arasında kabul tarihleri anlamında sadece 4 aylık bir süre olup her iki hukuk dalının 20. yüzyılda aynı siyasi zeminde güçlenmeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁹ Daha önemlisi ise iki hukuk dalı karşılaştırıldığında, en temel ortak amacın insan onurunun ve başta yaşam hakkı olmak üzere insanın devredilemez haklarının korunması olduğu açıktır. Bununla birlikte iki hukuk dalı arasındaki ilişkinin bir taraftan paradoksal olduğu, çünkü bir taraftan ikisinin birçok alanda birbirine yakınsadığı, diğer yandan ise birbirlerini dışlayacak savaş gibi bir zeminin var olduğu ve tamamlayıcılıklarının henüz tam anlamıyla gelişmiş olmadığı kabul edilmektedir.²⁰

Bir ortak amacın var olması, aynı siyasi zeminde güçlenmeleri ve zaman zaman yakınsamaları olsa da iki hukuk dalı arasında birtakım farklılıklar da mevcuttur: birincisi, her biri farklı tarihsel süreçlerden geçerek bu noktaya gelmiştir; özellikle insancil hukukun 19. yüzyılda kodifikasyonunun başladığı kabul edilse de örfi hukuk anlamında kökenlerinin çok daha eskilere dayandığı gözardı edilemez bir durumdur. İkincisi, insan hakları hukuku hiçbir ayırım yapmaksızın tüm insanları kapsarken, insancil hukuk doğası gereği, sivil-muharip ayırımı yapmak durumundadır.²¹ Üçüncüsü, insancil hukuk olaylar yaşanırken yerinde gereğini yapma ve önleme üzerine yoğunlaşırken insan hakları hukukunun daha çok olup bitenden sonra söz konusu olaylardan etkilenenlerin başvuruları üzerine harekete geçtiği açıktır.²² Dördüncüsü, uluslararası insancil hukuk devletler veya silahlı grupların uyması gereken objektif kurallar bütünü iken uluslararası insan hakları hukuku kişilerin devlete karşı korunması gereken subjektif haklarını ifade etmektedir. Fakat günümüzde artan bir şekilde birçok uluslararası insancil hukuk kuralı silahlı çatışma sırasında korunması gereken kişilerin subjektif haklarını kapsar hale gelmekte-

19 Orzeszyna, age., s. 242

20 Françoise Hampson and Ibrahim Salama (2005), "Working paper on the relationship between human rights law and international humanitarian law", **Commission on Human Rights, UN Economic and Social Council**, E/CN.4/Sub.2/2005/14, s. 5

21 United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR), "International Legal protection of Human Rights in Armed Conflict", **Special Issue Publications**, s. 15 (https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf) (Erişim tarihi: 10.1.2024)

22 Orzeszyna, age., s. 244

dir.²³ Son olarak, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku devletlere birtakım sorumluluklar yüklerken insancıl hukuk, devletlerle birlikte devlet dışı silahlı gruplardan da sorumluluklarını yerine getirmelerini beklemekte ve hem şiddeti sınırlamaya hem de silahlı çatışmalardan etkilenenleri korumaya çalışarak insanîyet ile askeri zorunluluklar arasında bir denge oluşturmayı hedeflemektedir.²⁴ Bir diğer önemli farklılık, Uluslararası Adalet Divanı başta olmak üzere, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve diğer bölgesel mahkemelerle birlikte bütün insan hakları kurumları uluslararası insan hakları sözleşmelerine uyulup uyulmadığı noktasında denetim yapmakta²⁵ olup böylece uluslararası insan hakları sözleşmelerinin gerektiği gibi uygulanıp uygulanmadığını denetleme mekanizmaları var iken uluslararası insancıl hukuk ilkelerini gözeten bir mekanizmanın henüz teşkil edilmemesidir.²⁶ Bazıları da uluslararası insan hakları hukukunun daha dinamik ilerlediğini, insancıl hukukun ise daha statik kaldığını savunmakta olup bu dinamizmin de uluslararası insan hakları hukukuna ayrı bir güç verdiği söylenebilir.²⁷

Bu benzerlik-farklılık tartışması bir yana, herkesin hem fikir olduğu konu, insan hakları açısından en temel yükümlülüğün insana sıkı sıkıya bağlı hakların tanınması ve korunması olduğu ve bu durumun savaş veya barış zamanı farketmesizin devam etmesi karşısında günümüzde uluslararası insan hakları hukukunun savaş zamanlarında uygulanmaya devam edeceği kabulünün arttığı açıktır.²⁸ Bu kabul bir yana, bunun nasıl uygulamaya sokulacağı büyük bir sorun olup ancak özel çabalarla bu sorunun aşılabileceği değerlendirilmektedir. Örneğin, silahlı çatışmaları kontrol altına almak zorlaşırken insan hakları hukukunun sıcak çatışma ortamlarında da geçerli olmasının sağlanması için BM'nin özel çaba göstermesi gerektiği, bunun ise insan haklarının ötesinde insancıl hukuk uygulamasını da beraberinde getirdiği, bu açıdan insancıl hukukun, insan haklarının göz ardı edildiği ya da devre dışı bırakıldığı silahlı çatışma ortamlarında masumları koruyarak silahlı çatışmaların sebep olduğu her türlü zararın önlenmesinin sağlanması ile temel hak ve özgürlüklerin tesis edilmesine her halükarda yardımcı olacağı beklenmektedir.²⁹

23 OHCHR, age., s. 15

24 Osakwe and Udeagbala, age., s. 75

25 Siatitsa ve Titberidze, age., s. 235

26 Hampson and Salama, age., s. 5

27 Gus Waschefort (2012), "Beyond fragmentation: An issuesbased approach to 'human rights'", **South African Yearbook of International Law**, Cilt 37, s. 73

28 OHCHR, age., s. 6

29 Anıl Çeçen (2013), "İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk", **Yaşar Üniversitesi E-Dergisi**, c. 8, sy. Özel, s. 813-814

Bu özel çabayı BM'nin birçok kararında görmekteyiz: örneğin BM Genel Kurulunun, Aralık 2008-Ocak 2009 tarihleri arasında İsrail'in Gazze Şeridine yönelik operasyonları sırasında gerçekleşen ciddi insan hakları ihlalleri ile uluslararası insancıl hukukun ağır bir biçimde çiğnenmesinden duyduğu endişeyi dile getirmesi insan hakları hukukunun savaş zamanında da uygulanması gerektiği yaklaşımının en açık örneğidir.³⁰ Aslında BM Genel Kurulu, 1968 yılında kabul ettiği 2444 (XXIII) sayılı kararından beri silahlı çatışmalarla ilgili aldığı kararlarında silahlı çatışmalarda insan haklarının korunmasına vurgu yapmaktadır.³¹ Yine BM Genel Kurulunun 15 Mart 2006 tarihinde 60/251 sayılı kararıyla kurumsal statü kazanan ve daha önce 60 yıl boyunca görev yapmış olan BM İnsan Hakları Komisyonunun işlevlerini üstlenen BM İnsan Hakları Konseyi de herhangi bir askeri operasyonda hem insan hakları hukukunun hem de uluslararası insancıl hukukun gözetilmesi gerektiğini her daim vurgulamaktadır.³² BM Güvenlik Konseyi de Darfur'da yaşananlarla ilgili 2005 yılındaki 1591 sayılı kararıyla bir ilk olmak üzere hem uluslararası insan hakları hukukuna hem de insancıl hukuka atıfta bulunmuştur.³³ Yine uluslararası mahkemelerin yeri geldiğinde her iki hukuk dalını da göz önünde bulundurarak inceleme yapmakta olduğu bilinmekte olup bu yaklaşıma en güzel örnek Uluslararası Adalet Divanının Filistin'de inşa edilen ayırım duvarına ilişkin kararıdır.³⁴ Uluslararası Adalet Divanı, kararlarında iki hukuk dalının birbiriyle ilişkisinin üç farklı şekilde olabileceğini, ilk ikisinde birtakım hakların sadece ve sadece her birinin kendi alanında, bazı hakların ise her ikisi ile birlikte düzenlendiğini ifade etmekle birlikte bunların hangi haklar olduğunu açıkça belirtmemektedir.³⁵

Sonuç olarak, günümüzde artan bir şekilde devletlerin ve uluslararası insan hakları örgütlerinin yaklaşımı silahlı çatışmalarda uluslararası insan hakları hukukunun işlemlerini kabul yönünde olsa da fiiliyatta iki hukuk dalının birbiriyle ilişkisi net olarak ortaya koyulamamaktadır. Bazıları her iki hukuk dalının farklı

30 Work of the Special Committee to Investigate Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People and Other Arabs of the Occupied Territories, GA, A/RES/64/91 (2009)

31 Hampson and Salama, age., s. 56

32 Siatitsa ve Titberidze, age., s. 241-242

33 Hampson and Salama, age., s. 27

34 Giulia Gentile (2017), "The 'Crossed Judicial Scrutiny' of the European Court of Human Rights and International Court of Justice: A Plea for Reforms in order to Enhance Coordination Between International Humanitarian Law and International Human Rights Law", *The King's Student Law Review*, Vol. 8, No. 1, s. 3-4

35 Siatitsa ve Titberidze, age., s. 244-245

kapsamlarda geçerli olduğu görüşünü sürdürse de çoğunluk, savaş zamanlarında her ikisinin de geçerli olabileceğini savunmaktadır.

Her iki hukuk dalının birlikte, birbirlerini tamamlayacak şekilde uygulama alanı bulacağı kabul edildiğinde ise başka bir sorun önümüze çıkmaktadır: hangisi öncelikli uygulanmalıdır? Bu soruya cevaben “Özel Kanun Genel Kanunları İlga Eder (Lex specialis)” ilkesi ile “İnsan hakları derogasyon prosedürü”, yani olağanüstü durumlarda devletlere taraf oldukları sözleşmelerden kaynaklanan bazı insan hakları yükümlülüklerini belirli koşullara bağlı olarak askıya alma (derogasyon) yetkisinin dikkate alınabileceği öne sürülmektedir. “Lex specialis” ilkesinin uygulanabilmesi için öncelikle iki hukuk dalının öngördüğü kurallar arasında somut bir tutarsızlık veya özel bir duruma uygulanması halinde farklı sonuçlar doğurması gerektiği, yani söz konusu ilkenin otomatik uygulanamayacağı, somut durumun özelliklerine göre uygulama alanı bulacağı tartışılmaktadır. Bu çerçevede, bir çatışmanın şiddeti arttıkça ve böylece kontrol altına alınması zorlaştıkça insancıl hukukun, aksi halde, yani kontrolün sağlanabildiği durumlarda ise insan hakları hukukunun daha öncelikli ve geçerli olacağını beklemek yanlış olmayacaktır.³⁶ Ayrıca insancıl hukukun yaptırım uygulaması, çatışma taraflarının rızasına ve aralarındaki güç dengelerine de bağlı olup bu durum hareket alanını daralttığından insan haklarının korunmasında yine insan hakları mekanizmaları daha etkili olacaktır.³⁷

Diğer yandan bir işgal söz konusu olduğunda, işgal eden güçten düzenin ve güvenliğin sağlanması noktasında sorumluluk alması beklendiğinden iki hukuk dalı arasındaki ilişkinin daha da önemli olduğu belirtilmekte ve işgal altındaki topraklardaki insan hakları durumunun iki hukuk dalının ilişkisini test etmek için mükemmel bir ortam sunduğu kabul edilmektedir. Ayrıca ülkelerin kendi sınırları dışında insan hakları sorumluluklarının zaten devam ettiği kabul edilse de işgal durumu söz konusu olduğunda bu sorumluluğun hemen başlaması³⁸ ve ayrıca insan haklarının ülkesel sınırları aşacak şekilde uygulanmasında yeni yeni ortaya çıkan etkili kontrol standardının yakalanması beklenmektedir. Burada ifade edilen sorumluluk, eğer bir devlet kendi sınırları dışında bir toprak veya insan grubu

36 OHCHR, age., s. 60-63

37 Working paper on the relationship between human rights law and international humanitarian law, s. 14

38 Hanne Cuyckens, “Review Essay-The Relationship between international humanitarian law and international human rights law in situations of occupation: a review of the relevant parts of the books on the law of occupation by Yutaka Arai-Takahashi, Eyal Benvenisti and Yoram Dinstein”, **Human Rights & International Legal Discourse (HR&ILD)**, Vol. 10, No: 2, 2016, s. 276

üzerinde kontrol sahibi ise insan hakları hukukundan kaynaklı sorumluluklarını da yerine getirmek durumundadır.³⁹ Bir devletin insan hakları sorumluluklarının sadece kendi topraklarındaki silahlı çatışmalarda değil, sınırları dışındaki silahlı çatışmalarda da devam ettiğine ilişkin olarak İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında ve Lübnan'a yönelik operasyonlarında insan haklarının korunması ile ilgili çeşitli Birleşmiş Milletler kararları bu duruma somut örnektir.⁴⁰

Bu çerçevede, onca çaba ve gelişmeye rağmen silahlı çatışmalar sırasında başta sivillerin olmak üzere insan haklarının korunması anlamında hâlâ büyük sorunlar söz konusudur ki Gazze'de yaşananlar da bunu teyit etmektedir. Diğer bir ifadeyle, insan hakları hukukunun hem sivil toplum kuruluşlarınca (STK) hem de ulusal insan hakları kurumlarınca savunulmasına devam edildiği, böylelikle söz konusu mekanizmalar sayesinde devletlerin insan hakları hukukuna riayetlerinin sağlanabildiği, ancak bu mekanizmaların, uluslararası ceza mahkemelerini saymaz isek, silahlı çatışmalar söz konusu olduğunda aynı hareket alanını bulamadığı, sadece bu nedenle silahlı çatışmalarda insan haklarının korunması noktasında doldurulması gereken önemli bir boşluk olduğu ileri sürülmektedir.⁴¹

Her hâlükârda, bu kadar norm ve standartın geliştiği kabul edilse dahi bugün Gazze'de olduğu gibi insan haklarının göz göre göre ihlali karşısında kabul edilemeyecek şekilde büyük bir sessizlik, hareketsizlik söz konusu olabilmekte ve bu durum, iki hukuk alanını bağlayacak kayıp bir halka olarak karşımıza çıkmaktadır. Silahlı çatışmalarda yaşanan insan hakları ihlalleri karşısında kişilerin kurumsal koruma hakkının sağlanabilmesi, diğer temel hakların korunması yanı sıra çok daha önemli hale gelmekte ve ilgili olabilecek tüm kurumlar tarafından dolaylı veya doğrudan korunması gerektiği beklenmektedir. Bu boşluk karşısında tüm insan hakları kurumlarına, ulusal veya uluslararası fark etmeksizin insan haklarının korunması, en azından insan hakları ihlallerinin izlenmesi ve raporlanması anlamında görev doğmaktadır.⁴²

Gazze'de yaşananlar karşısında da BM Genel Kurulunun 27 Ekim 2023 tarihli ve A/RES/ES-10/21 numaralı ve 12 Aralık 2023 tarihli ve A/RES/ES-10/22

39 Oona A. Hathaway, Rebecca Crootof, Philip Levitz, Haley Nix, William Perdue, Chelsea Purvis and Julia Spiegel (2012), "Which Law Governs During Armed Conflict? The Relationship Between International Humanitarian Law and Human Rights Law", *Minnesota Law Review*, Vol. 96, s. 1886, 1893; Cuyckens, age., s. 277-279

40 Siatitsa ve Titberidze, age., s. 246

41 OHCHR, age., s. 8

42 OHCHR, age., s. 27-28

numaralı kararları ile BM Güvenlik Konseyinin 15 Kasım 2023 tarihli ve S/RES/2712 (2023) sayılı ve 22 Aralık 2023 tarihli ve S/RES/2720 (2023) sayılı kararlarında sivillerin hem uluslararası insancıl hukuk hem de uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde korunması gerektiği vurgulanmış ve taraflar her iki hukuk çerçevesinde sorumluluklarını yerine getirmeye davet edilmiştir.⁴³ Aynı şekilde BM İnsan Hakları Konseyi de uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin görev alanında olduğunu kabul etmekte ve iki hukuk dalının birbirini tamamlayıcı ve karşılıklı etkileşim halinde olmasından hareketle periyodik incelemenin uluslararası insancıl hukuk uygulamalarını da dikkate alması gerektiğini belirtmektedir.⁴⁴

Bu olumlu ve kapsayıcı yaklaşımlarla birlikte farklı yaklaşımların da olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Örneğin ABD'nin ve İsrail'in yeri geldiğinde yaklaşımları farklı olup ilginç olarak İsrail'in, işgal altındaki Filistin topraklarında insan hakları hukukunun uygulanabilirliğini reddederken Birleşmiş Milletler'in başkaca kararlarının (örneğin 2002-2003 yıllarında Irak Hükümetine karşı) oylamasında silahlı çatışmalarda insan hakları hukukunun işlerliği yönünde olumlu oy kullandığı olmuştur.⁴⁵ Yine son olarak İsrail'in Gazze'ye düzenlediği saldırılarda BM Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle Güney Afrika'nın Uluslararası Adalet Divanına başvurusunun değerlendirilmesi neticesinde Divan tarafından verilen 26 Ocak 2024 tarihli "İsrail'in soykırım ile yargılanmasına dair karar"da İsrail'in yaptığı savunmaya yer verilmiş olup söz konusu savunmasında İsrail, Gazze'deki çatışma için en doğru hukuki çerçevenin Soykırım Sözleşmesinden ziyade uluslararası insancıl hukuk olduğunu vurgulamıştır.⁴⁶

Sonuç olarak, en doğru yaklaşım, her bir hukuk dalının farklı uygulama alanları olduğunu, ancak her hâlükârda birbirlerini dışlamadıklarını, birbirlerini tamamladıklarını kabul etmek olacaktır. Günümüzde artan bir şekilde her iki hukuk dalının birlikte uygulama alanı bulduğu kabul edilmekle birlikte bu, çatışmanın taraflarının yükümlülükleri, uygulanması gereken standart, hangi kaynakların kullanılacağı gibi konularda kafa karışıklığına neden olmaktadır.⁴⁷ En önemli sorun, uygulamada bu tamamlayıcılığın nasıl gerçekleşeceği ve aralarındaki ilişkinin nasıl somutlaşacağıdır.⁴⁸ Diğer önemli bir sorun ise bir devletin insan hakları so-

43 <https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2023/11/N2332702.pdf>;
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N23/412/97/PDF/N2341297.pdf?OpenElement>, file:///C:/Users/berna.suer/Downloads/S_RES_2712_(2023)-EN.pdf, <https://www.un.org/unispal/document/security-council-resolution-s-res-2720-22dec2023/> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

44 OHCHR, age., s. 102-104

45 Siatitsa ve Titberidze, age., s. 235

46 <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, parag. 40 (Erişim tarihi: 8.1.2024)

47 OHCHR, age., s. 7

48 Cuyckens, age., s. 275, 279

rumluluklarının sadece kendi topraklarındaki silahlı çatışmalarda değil sınırları dışındaki silahlı çatışmalarda da devam ettiğini kabul etmemiz halinde uluslararası ilişkilerin en temel kavramlarından biri olan egemenlik kavramı irdelenmesi gerekmekte olup bu husus bu makalenin konusunu aşmakla birlikte konu, insan haklarının korunması olması karşısında egemenlik çekincesinin bir kenara nasıl bırakılacağıdır. Ayrıca savaş koşullarında insan hakları kurumlarının çalışmalarının engellenmesi de söz konusu olabileceğinden olağan zamanlar için öngörülen çalışma usulünün çatışma dönemlerinde nasıl işleyeceğine ilişkin endişeler de mevcuttur.⁴⁹ Bu çerçevede, her iki hukuk dalının aynı anda uygulama alanı bulması insan haklarının daha kapsamlı korunacağı beklentisine sebep olsa da aslında cevaplanmayı bekleyen birçok soruyu da beraberinde getirdiği açıktır.

3. SİLAHLI ÇATIŞMALARDA OLASI İNSAN HAKLARI İHLALLERİ KARŞISINDA ETKİN OLABİLECEK ULUSLARARASI MEKANİZMALAR VE OMBUDSMANIN YERİ

Yukarıda da ifade edildiği üzere uluslararası insan hakları hukuku ile uluslararası insancıl hukuk arasındaki ilişki anlamında en doğru yaklaşım, her bir hukuk dalının farklı uygulama alanları olduğu, ancak her hâlükârda birbirlerini dışladıkları, birbirlerini tamamladıkları, aralarında “sembiyotik” bir ilişkinin var olduğunu⁵⁰ kabul etmek olacaktır. Diğer bir kabul ise silahlı çatışmalar ve işgaller söz konusu olduğunda, uluslararası insancıl hukukun yadsınamaz bir genel çerçeve çizdiği, uluslararası insan hakları hukukunun ise başta daha spesifik ve özel konular olmak üzere ve ayrıca işgal halinde işgalci gücün yetersiz veya umursamaz olduğu durumlarda boşlukları doldurduğu, ancak bunu yaparken insan hakları kurallarını insancıl hukuk ışığı altında yorumlaması gerektiği hususudur. Örneğin, bir işgal söz konusu olduğunda, insancıl hukuka göre işgalci güç işgal altındaki elinden geldiğince yiyecek ve ilaç sağlamakla yükümlüyse uluslararası insan hakları hukukuna göre işgalcinin, işgal altındakilerin ihtiyaçları doğrultusunda söz konusu hakların yeterli derecede yerine getirilmesi sorumluluğu olduğunu kabul etmektedir.⁵¹

49 Ori Swed (2018), “Promoting human rights under fire: INGOs’ mitigating effect on human rights violations during armed conflict”, *Social Science Research*, Sayı 75

50 Cuyckens, age., s. 284

51 Cuyckens, age., s. 284-286

Ancak en önemli nokta, yukarıda da işaret edildiği üzere uygulamada bu tamamlayıcılığın nasıl gerçekleşeceği ve aralarındaki ilişkinin nasıl somutlaşacağıdır. Bu sorunun cevabı, bu makalede önerilen uluslararası insancıl ombudsmanlık kurumunun oluşturulması için de yol gösterici olacaktır; zira uluslararası insancıl ombudsmanlık kurumunun iki hukuk dalının kesiştiği noktada, yani silahlı çatışmalar sırasında insan haklarının korunması, en azından insan hakları ihlallerinin izlenmesi ve raporlanması yönünde çalışması beklenmektedir. Henüz bu fikrin hayata geçirilmesi mümkün olmadığından bu boşluğu mevcut ombudsmanlık kurumlarının doldurabileceği ortaya koyulmaktadır.

Öncelikle ideal, olması gereken bir noktadan bakıldığında; Hegel'in ortaya koyduğu, insanın kendi iradesi ötesinde kamu iradesi kavramından mülhem, böyle bir kurum için uluslararası iradenin oluşması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle de hüsünüyet prensibinin işlerliğinin korunması ve bunun herhangi bir devlet tarafından ihlali halinde uluslararası iradenin nasıl oluşacağı, nasıl hareket edeceği önem kazanmaktadır. Birçok düzen için geçerli olduğu haliyle bu alanda da kuralları koyacak meşru bir yasama organı, kuralların hayata geçirilmesini sağlayacak bir yürütücü organ ile kuralların uygulanıp uygulanmadığını gözetecek bir denetleyici organ ihtiyacı mevcuttur. Mevcut uluslararası düzen bu işleyişe tam olarak sahip olmamakla birlikte bir prototip olarak BM Genel Kurulunun bir yasama organı, BM Güvenlik Konseyinin bir yürütme organı ve Uluslararası Adalet Divanının da yargı organı olarak tanımlanması mümkündür.⁵² Bu prototip şablonunda, söz konusu kurumlara ilaveten ombudsmanlık kurumlarının mevcut esnek yapılarından hareketle uluslararası insancıl ombudsmanlık kurumunun da silahlı çatışmalarda insan haklarının korunmasında, en azından insan hakları ihlallerinin izlenmesinde, önemli bir boşluğu doldurabileceği önerilmektedir.

Silahlı çatışmalar sırasındaki uluslararası insan hakları ihlallerinde, özellikle de soykırım ve insanlığa karşı suçlar söz konusu olduğunda, aslında herhangi bir iradenin ortaya koyulmasının beklenmesinin bile abes olduğu, daha doğrusu hemen, acil ve otomatik bir tavır beklendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Mevcut uluslararası düzende bu haller karşısında Gazze örneğinde olduğu gibi ciddi tıkanıklık olduğu açıktır.⁵³ Bu tıkanıklık, BM Genel Kurulunun 2005 ve 2009 tarihli

52 Sabin Gutan (2022), "Difficulties of Defending International Humanitarian Law at the International Level", *Scientific Bulletin*, Vol. 27, No: 2(54), s. 124

53 Gutan, age., s. 125

kararlarıyla kavramlaştırılan “koruma sorumluluğu”⁵⁴ ile aşılmaya çalışılmaktadır. Diğer yandan, hesapverilebilirlik ve mağdur haklarının korunması açısından son dönemde geçiş dönemi adaleti veya geçiş hukuku olarak ifade bulan yeni mekanizmalar ortaya çıkmış olup böylelikle insan hakları ihlallerinin olduğu bir mirasın (geçmişin) adli ve adli olmayan, yani cezai kovuşturmalar, hakikat komisyonları, tazminat programları ve çeşitli kurumsal reformlar gibi tedbirlerle telafi edilmesi amaçlanmaktadır.⁵⁵

Bu mekanizmalar da birtakım engellerden âri olmayıp örneğin BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlarla koruma sorumluluğu yerine getirilmeye çalışıldığında Güvenlik Konseyi üyelerinin veto hakkı karşımıza çıkmakta ve uluslararası düzeyde hüsnüniyet ortadan kalktığında uluslararası insancıl hukuk devalüasyona uğramakta ve bu durumu düzeltebilecek uluslararası düzeyde tarafsız bir mekanizma mevcut olmadığından olup biteni müteessir ve aciz bir halde izlemekten başka bir yol kalmamaktadır.⁵⁶ Buna çare olarak birçokları tarafından veto hakkının kaldırılması önerilmekle birlikte bunun yanısıra uluslararası insancıl ombudsmanın kurulması da bir çare olabilir.

Aslında uluslararası insancıl ombudsmanın oluşturulması fikri çok yeni olmayıp ilk olarak silahlı çatışmalarda insani yardım süreçlerinde yaşanan krizleri aşmak adına önerilmiştir. Uluslararası insancıl ombudsman oluşumu için çabaların geçmişi 1990’lı yıllara kadar uzanmaktadır. Ruanda’da yaşanan soykırımında sivililerin korunamaması, yardım kuruluşlarının iyi performans gösterememesi karşısında 1994 yılında bu sorunlara bir çözüm olarak böyle bir ombudsmanın oluşturulması önerilmiştir. Bu çerçevede, silahlı çatışmalarda yaşanan insanlık krizleri karşısında insani yardımın nasıl daha iyi şekilde yapılabileceğine dair tartışmalar artmış ve ilk olarak 1997 yılı Dünya Felaket Forumunun toplantısında insani yardım ombudsmanının pilot bir uygulama olarak denenebileceği kararı alınmış ve 1998 yılı Forumunda ise pilot uygulama planı oluşturulmuştur.⁵⁷ Bunun nasıl şekilleneceğine dair çok soru işareti olsa da en iyi yöntem olarak insani yardım ombudsmanının devlet kurumlarına yardımcı sıfatı ile hareket etmesinin uygun

54 2005 (G.A. Res. 60/1, U.N. Doc. A/Res/60/1, prg. 138-139) ve 2009 (UN Doc. A/63/677)

55 OHCHR, age., s. 90-91

56 Gutan, age., s. 129

57 Christoplos, age., s. 126

olacağı kabul edilmiştir.⁵⁸ İngiliz Kızıl Haçı ve bazı İngiltere menşeli STK'ler tarafından fizibilite çalışması yapılması kararlaştırılan bu proje Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Birimi tarafından finanse edilmiştir.⁵⁹

Günümüze gelindiğinde ise Danimarka Hükümeti, önce Mart 2018'de Haiti'de yaşanan Oxfam cinsel taciz skandalı ve sonra 2021 yılında Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yaşanan benzer skandallar karşısında insani yardım yapan sivil toplum kuruluşlarının denetimini yapmak üzere bağımsız uluslararası bir ombudsmanlık kurumu (İnsani ve Kalkınma Yardımları için Uluslararası Ombudsman adıyla) oluşturulmasını önermiştir. Böyle bir oluşumun, küresel yönetişimde düzenleyici unsurlara ve hesap verilebilirliğe dair boşlukları dolduracağı öngörülmekle birlikte yukarıda da ifade edildiği üzere hukuki ve lojistik birçok engelin aşılması gerekeceği beklenmektedir. Bu temel engellerle birlikte başka engellerin de olduğu tartışılmakta olup insancıl ombudsmanın görev alanının klasik tanımını aşacak şekilde çok geniş olmasının, hâlihazırda ombudsmanların yaşadıkları sıkıntıların göz ardı edilmesinin ve sivil toplum kuruluşlarının desteğinin olmamasının ilave engeller olarak karşımıza çıktığı belirtilmektedir. Birleşik Krallık'ın finanse ettiği proje sonucundaki bulgularda da önerilen insancıl ombudsmanın çok önemli engellerle karşılaşacağı ve birçok sorunun cevap beklediği, özellikle görev alanının ne olacağı, yani sadece Birleşik Krallık merkezli örgütlerin mi denetleneceği, meşruiyetinin nasıl sağlanacağı, kime ve neye karşı sorumlu olacağı ve bütçesinin kim tarafından ve nasıl karşılanacağı gibi soruların çok ciddi sorular olarak cevaplanmayı bekledikleri kabul edilmektedir.⁶⁰ Bahse konu projenin hayata geçirilememesinin en önemli nedeninin STK'lerin yetki ve özerkliklerinden feragat etmek istememeleri olduğu öne sürülmekte olup Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluş sürecinde 2500 STK'den müteşekkil küresel bir ağ olan Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonunun aktif rolü karşısında bu savın doğruluk payı olduğu, STK'lerin tavrının önemli olduğu inkâr edilemez bir durumdur.⁶¹

Görüldüğü üzere uluslararası insancıl ombudsmanın oluşturulması fikri, Ruanda'da yaşanan soykırımında sivillerin korunamaması karşısındaki çaresiz-

58 Christoplos, age., s. 127

59 Domenico Carolei (2022), "An International Ombudsman to make non-governmental organizations more accountable? Too good to be ...", *Leiden Journal of International Law*, Sayı 35, s. 874

60 Carolei, age., s. 874

61 Carolei, age., s. 882

likten mülhem olsa da sonrasında silahlı çatışmalarda insani yardım süreçlerinin denetlenmesi için somutlaştırılmaya çalışılmış, ancak bu çalışmalar plan-proje seviyesinde ve bireysel çabalar olarak yarım kalmıştır. Bu çerçevede, bu makalede önerilen uluslararası insancıl ombudsmanın herhangi bir öncülü olmadığını, planlanan-projelendirilen insancıl ombudsmanlık kurumunun ise silahlı çatışmalardaki insan hakları ihlallerinin korunmasındaki en somut ve denetimi nispeten en kolay kısmı ile başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Burada önerilen uluslararası insancıl ombudsmanlık kurumunu somutlaştırmak zor olsa da daha önce planlananlar için öngörülen görev tanımını aşacak, çok daha kapsamlı görev ve yetkilerle donatılmış bir kurumun gerekli olduğu savunulmaktadır. Bu kurumun temel ilkeleri olarak; silahlı çatışmanın ilk anı itibarıyla ve devamında bütün tarafları kapsayacak veya hiçbir tarafı öncelemeksizin sadece ve sadece yaşanan insan hakları ihlallerine odaklı, başta siviller olmak üzere insan haklarının korunmasında, en azından insan hakları ihlallerinin izlenmesi ve raporlanmasında, başvuru üzerine veya re'sen harekete geçecek bağımsız, tarafsız, esnek ve hızlı bir mekanizma öngörülmektedir.

Gazze'de yaşananlar çarpıcı bir şekilde insan haklarının korunmasında hızlı ve esnek hareket edebilecek, bağımsız ve tarafsız bir uluslararası mekanizma olarak uluslararası insancıl ombudsmanlık kurumunun oluşturulması ihtiyacını ortaya koysa da bunun için gerekli uluslararası iradenin varlığından söz etmek bugün için mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle, bu boşluğu mevcut ombudsmanlık kurumlarının doldurması beklenmektedir.

Örnek olması açısından, ülkelerindeki silahlı çatışma nedeni ile yaşanan insan hakları ihlallerine ilişkin ombudsmanların ne yapılabileceğini anlamak için Ukrayna ve Azerbaycan Ombudsmanlarının bu çerçevedeki faaliyetlerine bakılabileceği değerlendirilmiştir. Ukrayna Ombudsmanının Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle kendi ülkesinde yaşanan insan hakları ihlalleri ile ilgili yaptığı faaliyetler gözardı edilemeyecek düzeydedir. 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlayan silahlı saldırıları neticesinde insan haklarının korunması noktasında güvenlik ve savunma konuları, Ukrayna Parlamentosu İnsan Haklarından Sorumlu Komiseri (bundan sonra Ukrayna Ombudsmanı) için ön plana çıkmış ve Ukrayna Ombudsmanının 2022 yılı İnsan ve Sivil Hak ve Özgürlüklerin Gözetilmesi ve Korunması Hakkındaki Raporuna göre sadece bu konuda 2022 yılında 11.217 başvuru alınmış olup bu başvuruların %51'i

savaş esirlerinin kurtarılması ve kayıpların bulunması, %16'sı kayıp olan veya yasa dışı olarak gözüaltına alınan sivillerin bulunması, %21'i askerlerin ve ailelerinin haklarının korunması ve %12'si ise gazilerin haklarının korunması ile ilgili olduğu belirtilmiştir. Bu başvurular dışında 282 yasal düzenleme için teklifler sunulduğu, 44 dava açıldığı, 45 davanın tamamlandığı, 67 izleme faaliyeti gerçekleştirildiği de raporlanmıştır. Ukrayna Ombudsmanı söz konusu raporunda, önüne düşen insan hakları ihlallerinin en temel nedeninin Rusya'nın Ukrayna savaş esirleri ve bölgede tutulan siviller konusunda uluslararası insancıl hukuka saygı göstermemesi olduğunu ifade etmektedir.⁶²

Ombudsmanın söz konusu savaş nedeniyle yaşanan hak ihlallerine tanıklığı o kadar önemlidir ki bu husustaki bir zafiyet görevden alınma ile sonuçlanmıştır. Şöyle ki söz konusu savaşın başlangıcında, görevde olan Ukrayna Ombudsmanı Lyudmyla Denisova savaş sırasında özellikle çocuklara karşı işlendiği iddia edilen cinsel suç iddiaları ile ilgili duyarsız kalmasından dolayı bazı gazetecilerin ve insan hakları aktivistlerinin açık mektubuna konu olmuştur. Denisova; insani koridorların açılması, mahkûmların korunması ile değiş tokuşu, yetişkinlerin ve çocukların işgal altındaki topraklardan sınır dışı edilmesine karşı koyulması gibi konularda yetkilerini kullanmadığı; basın biriminin işgal altındaki bölgelerde “doğal olmayan bir şekilde işlenen cinsel suçlar” ve “çocuk tecavüzü” ile ilgili doğruluğu tam ispatlanmayan çok sayıda ayrıntıya odaklandığı ve savaş devam ederken Batı Avrupa ülkelerinde çok fazla süre geçirdiği gibi çeşitli konularda eleştirilmiş ve parlamentoda yapılan güven oylamasıyla insani koridorların açılması ve Ukraynalıların işgal altındaki topraklardan sınır dışı edilmesine karşı çıkma gibi yükümlülüklerini yerine getirmediği sonucuna varılarak 31 Mayıs 2022 tarihinde görevinden alınmıştır.

Bir diğer örnek ise Azerbaycan Ombudsmanının, Dağlık (Yukarı) Karabağ'daki savaş nedeni ile yaşanan insan hakları ihlallerine karşı takındığı tavidir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Dağlık Karabağ bölgesinin Ermenistan tarafından işgali ile bu bölge iki ülke arasında 1988 yılından beri şiddet ve savaşa konu olmaktadır. En son 27 Eylül 2020 tarihinde Ermenistan saldırısı ile konu yeniden şiddetlenmiş ve Ermenistan tarafından çatışma bölgesinden uzak mesafede bulunan sivil yerleşim merkezlerine de saldırılarda bulunulmuş ve insan hakları ihlalleri yaşan-

62 **Report on the Observance and Protection of Human and Civil Rights and Freedoms in Ukraine in 2022**, <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/en/human-rights-in-the-security-and-defence-sector> (Erişim tarihi: 10.2.2024)

mıştır.⁶³ Azerbaycan Ombudsmanı da savaş sırasında ve sonrasında Ermenistan'ın uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin araştırılması için delil toplama ve yerinde inceleme gibi faaliyetlerde bulunmuş ve elde edilen somut veriler çerçevesinde hazırlanan raporları ilgili uluslararası insan hakları kurumlarına sunmuştur.⁶⁴

Görüldüğü üzere Ukrayna ve Azerbaycan Ombudsmanlarının, kendi ülkelerinin işgali ile yaşanan uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları ihlallerinin ilk elden tanıkları olarak yaptıkları faaliyetler, silahlı çatışmalarda insan haklarının korunması noktasında ombudsman kurumlarının rolü olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu örnekler, her ne kadar bugün için bir ideal olarak gerçekleşmesi mümkün görünmese de uluslararası insancıl ombudsmanlık kurumunun silahlı çatışma durumlarında insan haklarının korunması için önemli bir boşluğu doldurabileceğine de işaret etmektedir.

4. GAZZE'DE YAŞANANLAR İLE FİLİSTİN VE İSRAİL OMBUDSMANLARININ YAKLAŞIMLARI

Bu makalenin çıkış noktası olması nedeniyle 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren Gazze'de yaşanan insan hakları ihlallerine bakıldığında; Gazze'de yaşananları tarif etmeye kelimeler kifayetsiz kalmakla birlikte somut durumu ortaya koymak gerektiğinden Uluslararası Adalet Divanının 26 Ocak 2024 tarihli ara kararında tanımlandığı şekliyle 7 Ekim 2023 tarihli saldırıları takiben İsrail'in başlattığı askeri operasyonlar sonucunda Gazze'de çok sayıda insan ölmüş veya yaralanmış; aynı zamanda birçok ev yıkılmış, şehirlerin altyapıları zarar görmüş ve bu şartlar karşısında nüfusun çoğunluğu mecburen yer değiştirmek durumunda kalmıştır. Rakamlar tam olarak teyit edilemese de Ocak ayı sonu itibarıyla 25.700 Filistinlinin öldürüldüğü, 63.000'nin üzerinde yaralı olduğu ve 360.000 evin yerle bir olduğu veya zarar gördüğü, 1,7 milyon kişinin de yer değiştirdiği raporlanmıştır.⁶⁵

63 Bkz. **Kamu Denetçiliği Kurumu Karabağ İnsan Hakları İnceleme Raporu**, (<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/karabag-raporu/mobile/index.html>) ve **Kamu Denetçiliği Kurumu Azerbaycan-Ermenistan Savaşında Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhlallerine İlişkin Rapor** (<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/AzerbaycanRaporu/mobile/index.html>) (Erişim tarihi: 9.2.2024)

64 <https://ombudsman.az/en/view/news/3949/staff-of-the-ombuds-institution-took-part-in-the-seminar-on-the-national-implementation-of-international-humanitarian-law> (Erişim tarihi: 9.2.2024)

65 <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, parag. 46 United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), Hostilities in the Gaza Strip and Israel - reported impact, Day 109 (24 Ocak 2024)

İnsani durumu ortaya koymak adına ise yine Uluslararası Adalet Divanınının 26 Ocak tarihli kararında dikkate alındığı üzere BM Genel Sekreterliği İnsani İlişkiler ve Acil Yardım Koordinatörününün tespitleri çok çarpıcıdır: “Gazze bir ölüm ve umutsuzluk mekânı... Hava sıcaklıklarının aniden düştüğü bir zamanda insanlar dışarıda, açık havada uyumak zorundalar. Sivillerin güvenli diye gidebilecekleri söylenen yerler ve hastaneler kesintisiz bombardıman altında; kısmen çalışır vaziyetteki birkaç hastane ise tıbbi malzeme sıkıntısı ile birlikte travma vakaları ve güvenli bir yer arayanların akınına uğramış durumda. Halk sağlığı felaketi yaklaşmakta; zira lağım sularının taşması ile birlikte bulaşıcı hastalıklar hızla yayılmakta. Günde 180 kadın bu koşullar altında doğum yapmakta. Gıda güvenliği tehlikede ve açlık kapıda. Özellikle çocuklar için geçen 12 hafta travmatik: yiyecek yok, su yok, okul yok ve her tarafta dehşet veren savaş. Gazze yaşanabilir bir yer olmaktan çıktı ve bütün dünyanın gözü önünde insanlar, var oluşlarına her an yönelen tehdit altında yaşamakta.”⁶⁶

Bu insanlık dışı olup biten karşısında Filistin ve İsrail Ombudsmanlarının tepkilerinin ve yaptıklarının ortaya koyulması, Ukrayna ve Azerbaycan Ombudsmanlarının kendi ülkelerindeki savaşla birlikte artan insan hakları ihlallerine karşı takındıkları tavırların ortaya koyulması gibi, ombudsmanlık kurumlarının bu tarz olaylarla ilgili tavrını anlamak için önemli olup buradaki önemli fark ise iki ombudsmanlık kurumunun aynı savaş nedeniyle yaşanan insan hakları ihlalleri karşısındaki tutumlarını karşılaştırma imkânı sunmasıdır. Bunun için öncelikle her iki ombudsmanlık kurumunun kuruluş sürecine bakılacak ve ardından iki farklı yaklaşım karşısında bağımsız ve tarafsız bir uluslararası insanlı ombudsmanın gerekliliğine işaret edilecektir.

4.1. Filistin İnsan Hakları Bağımsız Komisyonu (Filistin Ombudsmanı)

Filistin İnsan Hakları Bağımsız Komisyonu (Filistin Ombudsmanı), 1993 yılında Yaser Arafat'ın Başkanlık Kararıyla oluşturulmuş olup söz konusu karar 1995 yılında Resmi Gazete'de yayımlansa da 1994 yılı itibarıyla çalışmalarına başlamıştır. İlgili kanun, yasama meclisinde henüz onaylanmamış olsa da Filistin Ombudsmanı fiilen görevini yapmaya devam etmekte olup toplum ve idare nezdinde kabul görmektedir. Ayrıca Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağına

66 <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, parag. 47 OCHA, “UN relief chief: The war in Gaza must end”, Statement by Martin Griffiths, Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator, 5 Ocak 2024.

A kategorisinde akreditedir ve Akdeniz Ombudsmanlar Birliğinin, Arap Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağının ve Asya Pasifik Forumunun aktif üyesidir.⁶⁷ 19 Komisyon üyesinden oluşan Filistin Ombudsmanının merkezi Ramallah'ta olup bunun dışında ikisi Gazze'de (biri kuzeyinde, diğeri güneyinde) olmak üzere 5 bölgesel ofisi daha bulunmaktadır.

7 Ekim'de başlayan Gazze olayları ile ilgili olarak 9 Ekim'de Filistin Ombudsmanı ilk açıklamasını yapmış ve Gazze Şeridinde yaklaşmakta olan insanlık krizi için uyarıda bulunmuş ve 1949 Cenevre Sözleşmelerine atıfla hukuki ve ahlaki sorumlulukların yerine getirilmesinin aciliyetini belirtmiştir.⁶⁸ 11 Ekim'de ise Arap Ağının diğeri 18 üyesi ile birlikte Uluslararası Ceza Mahkemesine çağrıda bulunarak İsrail savaş suçlarını adres gösteren ve yaklaşan insani felaketi önlemek için acil önleyici tedbir kararı alınması gerektiğini duyurmuştur. Bu duyuruda, İsrail Savunma Bakanı'nın Gazze'ye verilen elektrik ile yiyecek ve akaryakıt gibi temel ihtiyaç malzemelerinin sevkiyatının kesilme tehdidi ve bunun eyleme dönüştürülme ihtimali, ayrıca içme suyu ve sağlık malzemelerine ilişkin kısıtlar karşısında Gazze'de yaşayan 2 milyonu aşan insanın yaşadıklarının uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde soruşturulması gerektiği, Gazze'nin bu şekilde kuşatma altına alınmasıyla masum insanların da zarar görmesi karşısında sadece uluslararası hukukun değil, insanlığın en temel ilkelerinin de hiçe sayıldığı, böylesi bir kritik noktada adaletin ve hesapverilebilirliğin sağlanması için Uluslararası Ceza Mahkemesinin çok önemli bir rol oynayacağı ifade edilmiştir.⁶⁹

30 Ekim'de Filistin Ombudsmanı, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ile Kızıl Haç'ın Gazze'de yapabilecekleri ile ilgili görüşmüş ve kurtarma çalışmaları, ilaç yardımı yapılması, Gazze'deki hastanelere destek gibi konularda çaba gösterileceği ifade edilmiş ve Filistin Ombudsmanı ayrıca İsrail cezaevlerinde vefat eden mahkûmlarla ilgili Kızıl Haç'ın soruşturma yapması çağrısı yapmıştır.⁷⁰

İsrail'in 4 Kasım'da Gazze'deki El-Ezher Üniversitesini bombalaması üzerine 5 Kasım'da Filistin Ombudsmanı, İsrail'in sivillere karşı bu saldırılarının savaş suçu oluşturduğunu ve hem uluslararası insan hakları hukuku hem de uluslararası insancıl hukuk kapsamında sorumluluğunun doğduğunu ve ayrıca Cenevre Söz-

67 <https://www.ichr.ps/en/about-us> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

68 <https://www.ichr.ps/en/media-center/7860.html> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

69 <https://www.ichr.ps/en/media-center/7872.html> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

70 <https://www.ichr.ps/en/media-center/8277.html> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

leşmelerine ve diğer insan hakları sözleşmelerine taraf devletleri ve insan hakları savunucularını Gazze'deki soykırımın durdurulması için İsrail'e baskı yapmaları ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin de İsraili yetkilileri hakkında ceza soruşturması yapması için çağrıda bulunmuştur.⁷¹

14. Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Uluslararası Konferansında da Filistin Ombudsmanı, Gazze'deki soykırımı önlemek için uluslararası çabaların artırılması çağrısında bulunmuş ve vurucu bir şekilde buradaki meselenin sadece soykırıma uğrayan masum sivillerin korunmasının da ötesinde uluslararası hukukun ve insani prensiplerin işlerliğinin devamının sağlanması olduğunu ifade etmiştir.⁷²

Asıl çıkışını ise bir Ortadoğu Çalışmaları Enstitüsünde yapan Filistin Ombudsmanı, Gazze'de olup bitenin mevcut insan hakları sisteminin çöküşüne işaret ettiğini ve asıl korkusunun bu durumun, insan haklarının korunması ve geliştirilmesinde uzun vadede olumsuz etkilerinin olacağı noktasında olduğunu, ayrıca bir ikiyüzlülük yoksa ancak kapasite yetersizliğiyle durumun açıklanabileceğini, sistemin işlerliği noktasında şüphelerin de gittikçe arttığını, özellikle uluslararası kamuoyunun seçicilik, çifte standart ve siyasi bakış açısı ile olup biteni değerlendirmesi karşısında insan haklarının evrenselliğinin sorgulandığını ve ilk yapılması gerekenin sisteme güvenin tesis edilmesi olduğunu ifade etmiştir.⁷³

29 Aralık 2023 tarihinde Güney Afrika'nın Uluslararası Adalet Divanına başvurusu ise memnuniyet ile karşılanmış⁷⁴ ve 6 Ocak 2024 tarihli basın bildirisinde ise Filistin Ombudsmanı, İsrail'in saldırıları karşısında kadın, çocuk, yaşlı ve engellilerin karşılaştıkları maddi ve manevi sıkıntıları dile getirmiştir.⁷⁵

4.2. İsrail Devlet Murakıbi ve Ombudsmanı (Mevaker)

İsrail devletinin kuruluşundan hemen sonra 18 Mayıs 1949 tarihinde, Knesset tarafından Devlet Murakıbi Kanunu onaylanmış ve İsrail devletinin ilk kurumlarından biri olarak göreve başlamış olup 1971 yılında yapılan değişiklikle Ombudsmanlık görevi de tevdi edilmiştir.⁷⁶ Gazze'de yaşananlarla ilgili olarak

71 <https://www.ichr.ps/en/media-center/8316.html> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

72 <https://www.ichr.ps/en/media-center/8323.html> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

73 <https://www.ichr.ps/en/media-center/8412.html> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

74 <https://www.ichr.ps/en/category-1/8834.html> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

75 <https://www.ichr.ps/en/category-1/8902.html> (Erişim tarihi: 10.1.2024)

76 <https://www.mevaker.gov.il/En/About/Pages/yesodot.aspx> (Erişim tarihi: 11.1.2024)

İsrail Ombudsmanının tavrını anlayabilmek için resmi internet sitesine (<https://www.mevaker.gov.il/En/Pages/default.aspx>) bakıldığında; anasayfada yer alan açıklamaya göre “İsrail devletinin çok zor günler yaşadığı, Hamas’ın korkunç bir savaş başlattığı ve İsrail topraklarını işgal ettiği ve birçok masum sivil öldürdüğü veya kaçırdığı, bunun katlanılması güç bir durum olduğu, Ombudsmanın öldürülenlerin ailelerine başsağlığı dilediği ve ayrıca Ombudsmanın İsrail Savunma Güçlerinin arkasında olduğu ve hep birlikte kazanacakları” ifade edilmiştir.⁷⁷

İsrail Ombudsmanının 27 Aralık 2023 tarihli açıklamalarına göre ise taş üstünde taş bırakmayacakları ve 7 Ekim’de ve sonrasında yapılan hataları ve sorumlularını her türlü açıdan ortaya koyacakları, 10 Ekim 2023 tarihinde bölgeye yapılan ziyaret sonrası tespit edilen ve 13 Kasım 2023 tarihli resmi bir yazıyla başbakanı bildirilen ve acil durum karşısında hazırlıksız yakalanmaları başta olmak üzere her türlü ilgili konunun ele alınacağı ifade edilmiştir.⁷⁸

İsrail Ombudsmanının tüm açıklamalarının İsrail’in Hamas’ın saldırısına hazırlıksız yakalanması ve takip eden süreçte ilgili bakanlık ve kurumların senkronize bir şekilde çalışmaması konularında eleştirileri kapsadığı, bunun dışında Gazze’deki sivillerin yaşadığı hak ihlallerine ilişkin herhangi bir açıklama yapılmadığı görülmüştür.

Filistin ve İsrail Ombudsmanlarının, Gazze’de yaşanan insan hakları ihlallerine karşı tutumlarına karşılaştırmalı olarak bakacak olursak, İsrail Ombudsmanının çok dar bir çerçevede, Gazze’de yaşanan insan hakları ihlallerini göz ardı ederek, kendi ülke sınırları içerisinde bir idari denetim mekanizması olarak hareket ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bir aşamaya kadar ülkesel sınırlar bu dar çerçeveyi anlamlandırsa da yaşanan insanlık trajedisi karşısında ve koruma sorumluluğunun bir gereği olarak daha duyarlı bir tavır beklenmektedir. Filistin Ombudsmanının ise varını yoğunu ortaya koyarak yaşananları en azından duyurmak adına her türlü faaliyette bulunduğu görülmektedir. İsrail Ombudsmanının tutumu, Filistin Ombudsmanının, insan haklarının evrenselliği ile ilgili endişelerini haklı çıkartmakta olup yukarıda sayılan birçok engelin yanısıra silahlı çatışmalarda insan haklarının korunmasında belki de en önce aşılması gereken engel olarak bu evrensellik sorunu karşımızda durmaktadır. Her ne kadar ombudsmanlık kurumlarının doğası gereği

77 <https://www.mevaker.gov.il/En/Pages/default.aspx> (Erişim tarihi: 11.1.2024)

78 <https://www.mevaker.gov.il/En/publication/Articles/Pages/default.aspx#topSearch> (Erişim tarihi: 11.1.2024)

insan haklarının korunması noktasında tarafsız olmaları gerekmele birlikte Gazze'deki olaylar karşısında İsrail Ombudsmanının taraflı tutumu, uluslararası insancıl ombudsmanına olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bir silahlı çatışma başlar başlamaz ve süregiderken, seçicilik ve çifte standart tutumları ile siyaset ve güç dengelerini bir yana bırakıp sadece ve sadece insanın varoluşsal haklarının korunması için insaniyet ve ahlaki sorumluluk namına, otomatik bir tavırla tüm taraflara söz söyleyebilen, en azından insan hakları ihlallerini izleyip raporlayarak bağımsız ve tarafsız tanıklık yapabilen bir mekanizma olarak uluslararası insancıl ombudsmanının oluşturulması şimdilik bir ideal olsa da ilham vericidir.

5. SONUÇ

Bu makalenin temel argümanı, silahlı çatışmalar gibi hem uluslararası insan hakları hukuku ile uluslararası insancıl hukukunun kesiştiği hem de aciliyetin kesbettiği durumlarda insan haklarının korunmasındaki boşluğun uluslararası insancıl ombudsmanının oluşturulması ile doldurulabileceğidir. Ancak bunun için gerekli uluslararası iradenin var olmaması ve cevaplanması gereken çok soru olması karşısında bunun şimdilik gerçekleşmesi mümkün olmayan bir ideal olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü cevaplanması gereken sorular uluslararası ilişkilerin en temel sorularıdır: böyle bir ombudsman meşruiyetini nereden alacaktır? Daha önemlisi ise egemenlik sorunu nasıl aşılacaktır? Ayrıca silahlı çatışmanın olduğu bir ortamda muhatap kim olacaktır?⁷⁹ Diğer yandan, silahlı çatışmaların ortasında kalmış başta siviller olmak üzere insan haklarının korunması gibi zor veya insani yardımların denetimi anlamında daha kolay olacak şekilde görev alanının belirlenmesi sorunu ile hangi hukuk dalının geçerli olacağı sorunu da cevaplanmayı beklemektedir.

Bütün bu sorulara rağmen, Gazze'de yaşanan insan hakları ihlalleri gibi kabul edilemez durumlar karşısında ve söz konusu yaşananlarla ilgili Filistin ve İsrail Ombudsmanının aynı anda farklı tutumları da dikkate alındığında silahlı çatışmalarda insan haklarının korunmasındaki bu boşluğun uluslararası insancıl ombudsmanının oluşturulması ile doldurulabileceği önerilmiştir. Diğer bir ifadeyle, ahlaki bir denge unsuru olarak uluslararası insancıl ombudsmanının silahlı

79 Christoplos, age., s. 128

çatışmalarda insan haklarının korunmasında bir rolünün olabileceğine, en azından olup bitene karşı bağımsız ve tarafsız bir şekilde insan hakları sözcüsü olmasına ihtiyaç olduğuna Gazzede yaşananların bir kez daha çarpıcı bir şekilde işaret ettiği değerlendirilmiştir.

Her ne kadar ilham verici olsa da böyle bir önerinin hayata geçirilmesi henüz mümkün değilken ülkesinde silahlı çatışma olan ombudsmanlık kurumları ile söz konusu çatışma karşısında sessiz kalamayan diğer ülke ombudsmanlarının savaşa birlikte artan insan hakları ihlallerini ortaya koymaları belki görev tanımlarını aşsa da insan haklarının korunmasına önemli bir katkı olacaktır. Diğer yandan silahlı çatışmaların çetin koşulları, süregiden toplumsal düzeni bozduğundan, temel insan haklarının bile korunması zora düştüğünden ve bu durumun bölgedeki mevcut insan hakları kurumlarının da tarafsız çalışmasını etkileyebileceğinden ilgili bütün kurumların olayları izlemesi-raporlaması ve en azından uyarılarda bulunması bile tarihe tanıklık anlamında önem arz edecektir.

KAYNAKÇA

- CAROLEI, Domenico (2022) "An International Ombudsman to make non-governmental organizations more accountable? Too good to be ...", *Leiden Journal of International Law*, Vol. 35
- CHRISTOPLOS, Ian (1999), "Humanitarianism, Pluralism and Ombudsmen: Do the Pieces Fit?", *Disasters*, Vol. 23 (2)
- CUYCKENS, Hanne (2016), "Review Essay-The Relationship between international humanitarian law and international human rights law in situations of occupation: a review of the relevant parts of the books on the law of occupation by Yutaka Arai-Takahashi, Eyal Benvenisti and Yoram Dinstein", *Human Rights & International Legal Discourse (HR&ILD)*, Vol. 10, No: 2
- ÇEÇEN, Anıl (2013), "İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk", *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, c. 8, sy. Özel
- DEMİRALP, Oğuz (2021), "Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kökenleri ve Gelişimi", *Uluslararası Suçlar ve Tarih/International Crimes and History*, Vol. 22

GENTILE, Giulia (2017), "The 'Crossed Judicial Scrunity' of the European Court of Human Rights and International Court of Justice: A Plea for Reforms in order to Enhance Coordination Between International Humanitarian Law and International Human Rights Law", *The King's Student Law Review*, Vol. 8, No. 1

GUTAN, Sabin (2022), "Difficulties of Defending International Humanitarian Law at the International Level", *Scientific Bulletin*, Vol. 27, No: 2 (54)

HAMPSON, Françoise ve SALAMA, Ibrahim (2005), "Working paper on the relationship between human rights law and international humanitarian law", *Comission on Human Rights, UN Economic and Social Council*, E/CN.4/Sub.2/2005/14

<https://ombudsman.az/en/view/news/3949/staff-of-the-ombuds-institution-to-ok-part-in-the-seminar-on-the-national-implementation-of-international-humanitarian-law>

<https://www.ichr.ps/en/about-us>

<https://www.ichr.ps/en/media-center/7860.html>

<https://www.ichr.ps/en/media-center/7872.html>

<https://www.ichr.ps/en/media-center/8277.html>

<https://www.ichr.ps/en/media-center/8316.html>

<https://www.ichr.ps/en/media-center/8323.html>

<https://www.ichr.ps/en/media-center/8412.html>

<https://www.ichr.ps/en/category-1/8834.html>

<https://www.ichr.ps/en/category-1/8902.html>

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, parag. 46 United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), *Hostilities in the Gaza Strip and Israel - reported impact*, Day 109 (24 Jan. 2024)

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, parag. 47 OCHA, "UN relief chief: The war in Gaza must end", *Statement by Martin Griffiths, Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator*, 5 Jan. 2024.

<https://www.mevaker.gov.il/En/About/Pages/yesodot.aspx>

<https://www.mevaker.gov.il/En/Pages/default.aspx>

<https://www.mevaker.gov.il/En/publication/Articles/Pages/default.aspx#topSearch>

https://www.theadvocatesforhumanrights.org/Res/ch_8_2.pdf

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/gazzede-olu-sayisi-30-bin-228e-yukseldi-841345.html>

<https://www.tuicakademi.org/koruma-sorumlulugu-doktrini-degisen-egemenlik-anlayisi/>

<https://www.un.org/doc/UNDOC/GEN/N23/412/97/PDF/N2341297.pdf>

<https://www.un.org/unispal/document/security-council-resolution-s-res-2720-22dec2023/>

<https://www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2023/11/N2332702.pdf>;

International Committee of the Red Cross (ICRC)/Inter-Parliamentary Union (1999), Handbook on Respect for International Humanitarian Law, Geneva, (https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_1090.pdf)

International Committee of the Red Cross (2008), Protection Policy, IRRC, Vol. 90, No. 871

Kamu Denetçiliği Kurumu (2021), Karabağ İnsan Hakları İnceleme Raporu, (<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/karabag-raporu/mobile/index.html>)

Kamu Denetçiliği Kurumu (2020), Azerebaycan-Ermenistan Savaşında Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından Gerçekleştirilen İnsan Hakları İhallerine İlişkin Rapor (<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/Azerbaycan-Raporu/mobile/index.html>)

ORZESZYNA, Krzysztof (2023), "Convergence of International Humanitarian Law and International Human Rights Law in Armed Conflicts", *Studia Iuridica Lublinensia*, Vol. 32, 3

OSAKWE, Chukwuma ve OKECHUKWU UDEAGBALA, Lawrence (2014), "Human Rights and International Humanitarian Law as it affects armed conflicts since 1945: An Appraisal", *International Journal of Development and Conflict*, Vol. 4

- ÖZSOY, Şule (1997-1998), “İnsancıl Hukukun Gelişimi”, TODAİE İnsan Hakları Yılı, Cilt: 19-20
- PARLAK, Bekir ve DOĞAN, Kadir Caner, (2015), “Türkiyede Ombudsmannın Uygulanabilirlik Analizi: Ampirik Bir Çalışma”, Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 10/10
- SIATITSA, Ilia ve TITBERIDZE, Maia (2012), “Human rights in armed conflict: Ten Years of Affirmative State Practice within United Nations Resolutions”, International Humanitarian Legal Studies, Vol. 3
- SWED, Ori (2018), “Promoting human rights under fire: INGOs’ mitigating effect on human rights violations during armed conflict”, Social Science Research, Vol. 75
- Ukrayna Ombudsmanı (2022), Report on the Observance and Protection of Human and Civil Rights and Freedoms in Ukraine in 2022, (<https://ombudsman.gov.ua/report-2022/en/human-rights-in-the-security-and-defence-sector>)
- UN General Assembly (2005), G.A. Res. 60/1, U.N. Doc. A/Res/60/1, prg. 138-139 ve 2009 (UN Doc. A/63/677)
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR) (2011) “International Legal protection of Human Rights in Armed Conflict”, Special Issue Publications, s. 15 https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf
- WASCHEFORT, Gus (2012), “Beyond fragmentation: An issuesbased approach to ‘human rights’”, South African Yearbook of International Law, Vol. 37
- Work of the Special Committee to Investigate Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People and Other Arabs of the Occupied Territories (2009), GA, A/RES/64/91

İSLAMOFOBİK BİR GRUBUN (STOP ISLAMIZATION OF AMERICA) FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASINA BAKIŞI

The Perspective of an Islamophobic Group (Stop Islamisation of America) on
the Palestine-Israel Conflict)

Dr. Öğr. Üyesi Uğur ÜLGER*

Geliş Tarihi: 31.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 21.03.2024

"In any war between the civilized man and the savage, support the civilized man. Support Israel. Defeat Jihad." (Uygur insan ve vahşi arasındaki tüm savaşlarda uygar insanı destekle. İsrail'i destekle. Cihadı bozguna uğrat.)

Pamela Geller

Öz

Bu çalışmada Stop Islamization of America (SIA) isimli grubun, Filistin-İsrail çatışmasına bakış açısı ve politikaları, hareketin kimliği ve İslamofobi kavramı üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışma sırasında hareketin sosyal medya hesapları, haber siteleri ve yayınları incelenmiştir. Buradan hareketle SIA'nın dünyayı yorumlayış şekli, İslam'ı algılayış ve Filistin-İsrail çatışmasına dair çıkarımları tartışılmıştır. İsminden de anlaşılacağı üzere hareketin kuruluş amacı İslam ve Müslüman karşıtlığıdır. İslam karşıtlığının temelini ise İslam'ın Batı Medeniyeti için tehdit oluşturduğu iddiasını yerleştirmektedir. Bu çerçevede İslam, Batı için bir ötekidir, Batı Medeniyetini ele geçirmeye çalışmakta ve üstelik bunu gizli bir şekilde, Batı'nın Müslümanlara sağladığı olanaklar aracılığıyla yapmaktadır. Anlaşılacağı gibi dünya siyasetini medeniyetler çatışması tezi üzerinden anlamlandıran SIA'ya göre Filistin-İsrail çatışması

Abstract

In this study, the perspective and policies of the group called Stop Islamization of America (SIA) on the Palestine-Israel conflict were evaluated through the identity of the movement and the concept of Islamophobia. During the study, the movement's social media accounts, news sites, and publications were examined. From this point of view, SIA's way of interpreting the world, its perception of Islam, and its implications regarding the Palestine-Israel conflict are discussed. The founding purpose of the movement is anti-Islam and anti-Muslim sentiments. The basis of anti-Islamism is the claim that Islam poses a threat to Western civilization. It is claimed that Islam is trying to take over Western Civilization secretly, thanks to the opportunities the West provides to Muslims. SIA interprets world politics through the thesis of the clash of civilizations, so for them, the Palestinian-Israeli conflict has the same basis. For SIA, both an ideological struggle and

* Gaziantep Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, ugurulger@gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3677-393X

da aynı temelde yükselmektedir. SIA için İslam'a yönelik hem ideolojik bir mücadele verilmeli hem de gerektiğinde sıcak çatışmaya girilmelidir. Sıcak çatışmanın bir boyutu başta IŞİD ve El Kaide olmak üzere köktenci gruplara karşı savaştan diğer boyutu ise Filistin-İsrail çatışmasıdır. Bu nedenle Batı'nın ön karakolu olarak görülen İsrail'in koşulsuz bir şekilde desteklenmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Çünkü bir yandan vahşiler olarak tasvir edilen Müslümanlara karşı İsrail'i desteklemek insani bir tutum olarak gösterilirken, diğer yandan İsrail'in bu savaşı kaybetmesi durumunda Müslümanların başta Avrupa ve Amerika olmak üzere Batı Medeniyetine yöneleceği iddia edilmektedir. Tüm bu vurguları desteklemek için çeşitli olaylara veya bazı Müslüman isimlerin açıklamalarına atıf yapılmakta ve tekil olaylar heterojen İslam dünyasının geneline atfedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Yabancı Düşmanlığı, İslam Karşıtlığı, Stop Islamization of America, American Freedom Defense Initiative, Filistin-İsrail Savaşı.

a hot conflict against Islam should be waged. While one dimension of the hot conflict is the war against fundamentalist groups, especially ISIS and Al Qaeda, the other dimension is the Palestinian-Israeli conflict. To support all these emphases, they reference various events or statements of Muslims.

Briefly, it is claimed that Israel, which is seen as the front post of the West, should be supported unconditionally. Because, supporting Israel against Muslims, who are depicted as savages, is shown as a humanitarian attitude, and on the other hand, it is claimed that if Israel loses this war, Muslims will turn to Western civilization, especially Europe and America.

Key words: Islamophobia, Xenophobia, Islam Hatred, Stop Islamization of America, American Freedom Defense Initiative, Palestine-Israel War.

GİRİŞ

Gerek sembolik anlamı gerekse yaşanan çatışmaların ve insan hakları ihlallerinin büyüklüğü nedeniyle, Filistin-İsrail çatışması uluslararası gündemin en önemli konularından bir tanesidir. Çatışma salt askeri zeminde gerçekleşmemekte, bir propaganda savaşını da içermektedir. Taraflar, birbirinin talep ve duruşunu gayrimeşru göstermeye çalışırken, kendi duruş ve taleplerini desteklemektedir. Temel amacı üçüncü grupların savaş nezdindeki duruşunu etkilemek olan bu çabalar, kimlik eksenli olduğu sürece yabancı düşmanlığının yükselmesine neden olmaktadır.

7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail'e yönelik füze saldırısı başlatması ve İsrail'in hava savunma hattını geçebilmesi, savaşı yeni bir eşiğe getirmiştir. Binyamin Netanyahu'nun vereceklere yanıtın şiddetini haber veren sözlerinin de gösterdiği üzere¹ çatışma gittikçe derinleşecektir. Çatışmanın boyutu iki tarafın da sivil kayıplar vermesine, insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına ve çatışmanın farklı ülkelere sıçramasına neden olmuştur.

1 "Vereceğimiz yanıt Ortadoğu'yu değiştirecek." (Cumhuriyet, 09.10.2023).

Savaşın dünya kamuoyunda büyük yankı görmesi, kimlik eksikli propagandaların da etkisiyle, tarafların kimlikleri üzerinden ötekileştirilebilmesine ortam hazırlamış; antisemitist ve İslamofobik söylem ve saldırılar artmıştır (Yang, 10.11.2023). Bu önyargılar genellikle popülist radikal sağ gruplar² tarafından oluşturulup yaygınlaştırılrsa da ana akım siyaseti etkileyebilme kapasitesine sahiptir.

Bu çalışmada Filistin-İsrail çatışması, ABD'de kurulmuş olan *Stop Islamization of America*³ (SIA) adlı örgütün söylem ve anlatıları üzerinden ele alınacak, hareketin çatışmayı algılayış ve aktarış şekli incelenecektir. *American Freedom Defense Initiative*⁴ olarak da bilinen örgüt, söylemlerini İsrail yanlılığı ve Müslüman karşıtlığı üzerinden sunmaktadır. Üstelik örgütün savaş hakkındaki yorumları da bu temel üzerinden şekillenmektedir.

Çalışmanın hazırlanabilmesi için SIA'nın kurucularına⁵ ait yayınlar incelenmiş, kurucularının Twitter paylaşımları⁶ ve sahip oldukları haber portalları⁷ 01.10.2023-10.01.2024 tarihlerini kapsayacak şekilde içerik analizi yöntemiyle taranmıştır. Kurucuların yayımlamış oldukları eski yayınlardan elde edilen bilgiler ile hareketin ideolojisine ek olarak Filistin-İsrail çatışmasına dair genel duruşu anlaşılmaya çalışılırken haber portalları ve Twitter hesaplarında yapılan araştırma ile güncel savaş hakkındaki yorumları incelenmiştir. Elde edilen veriler İslamofobi ve yabancı düşmanlığı kavramları çerçevesinde yorumlanacaktır. Bununla birlikte SIA'nın İslam'a ve Kuran'a dair yorumları din bilimsel bir çerçevede değerlendirilmeyecek, bu iddiaların gerçekliği veya yanlışlığı tartışılmayacaktır. Bu tür değerlendirmeler din bilimi öğrencilerinin işidir.

Bu çalışmanın önemi, İslamofobik bir grubun görüşlerini inceleyerek yabancı düşmanlığı ile ilgili çalışmalara katkı sunmasıdır. Bir insanlık suçu olan yabancı düşmanlığı, hedef aldığı grubun toplumdan dışlanmasına sebep olarak daha kötü yaşam standartlarına razı olmasına neden olmaktadır (Grosfoguel, 2003: 192). İ-

2 Bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı öncesindeki ırkçı, faşist parti ve örgütlerden ayırabilmek için, aşırı sağ yerine popülist radikal sağ kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Bu gruplar kendi kültürel kimliklerine olumlu, farklı kimliklere ise olumsuz anlamlar atfetmektedir (Vardar, 2004: 110-114).

3 Türkçesi: Amerika'nın İslamlaşmasını Durdur.

4 Türkçesi: Amerikan Özgürlük Savunusu Girişimi

5 Robert Spencer ve Pamela Geller.

6 Sepencer'in Twitter adresi: <https://twitter.com/jihadwatchRS>; Geller'in Twitter adresi: <https://twitter.com/PamelaGeller>.

7 <https://www.jihadwatch.org>; <https://gellerreport.com/>

lamofobi de yabancı düşmanlığının bir türüdür. Süreç içinde Müslümanlara karşı önyargılar normalleşmeye başlamaktadır. Örneğin Cumhuriyetçilerin çoğunluğu Müslümanların Amerika'ya Şeriat getirmeyi amaçladığını düşünmektedir (Lean, 2012: 66).

Bu çalışma Filistin-İsrail çatışmasını yalnızca İslamofobi üzerinden, SIA'nın anlatılarını çerçevesinde ele almakla sınırlandırılmıştır. Sonraki çalışmalarda, bu çatışmanın antisemitizm ve farklı gruplar üzerinden incelenmesi, uluslararası bir çatışmanın kimlik eksenli ötekileştirmeye etkisinin ve genel anlamıyla yabancı düşmanlığının dinamiklerinin anlaşılabilmesi konusunda katkı sağlayacaktır.

Bir tür yabancı düşmanlığı olan İslamofobi, Müslümanlara yönelik önyargı veya düşmanlık olarak tanımlanabilir. İslamofobik bakış açısı Müslüman dünyasının ve İslam'ın basitleştirilmiş bir anlatısından hareket etmekte (Elman, 2012: 146; Taras, 2012: 97) ve tüm Müslümanları genellemektedir. Üstelik İslam'ın değişmez ve mutlak bir din olduğu savunularak, takipçilerinin davranışlarının da dini temeller üzerinden şekillendiği ileri sürülmektedir (Halliday, 1996: 1).⁸ Kavram, Müslümanların tehdit olarak görülmesini içerdiği için onların toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkilerden dışlanmasını da içermektedir (Allen, 2010: 189; The Runnymede Trust, 1997: 1-4). Bu çerçeveden bakıldığında geçmişin aşırı sağcılarının biyolojik farklılıklar ve üstünlük çerçevesinde kurmuş olduğu ırkçılığın, kültürel temeller üzerinden yeniden kurulmuş halidir (Awan ve Zempi, 2020: 5). Balibar, bu şekilde yabancı düşmanlığını, “yeni ırkçılık” olarak adlandırmaktadır (Balibar, 1991). İslamofobi de bu çerçevede ele alınabilir (Awan ve Zempi, 2020: 3; Fekete, 2009: 69).

SIA'nın ele alınmasının nedeni, örgütün veya hareketin en uç noktadan İslam düşmanlığı yapması ve varlığının temelini bu karşıtlık üzerinden kurgulamasıdır. Her ne kadar bir siyasi parti olmasa ve Amerikan siyasetinin iki partili yapısı gereği popülist radikal sağ partiler veya gruplar tek başlarına siyasal etkinlik kazanamaları da özellikle Donald Trump'ın başkanlık döneminin gösterdiği üzere, ana akım merkez sağ ile popülist radikal sağın yakınlaşması söz konusudur. Böylece popülist radikal sağ parti ve örgütlerin söylemleri ana akım siyaset içerisinde daha fazla yer bulmakta ve ayrımcı söylemleri doğallaşmaktadır. ABD'de komünist

8 Elbette tüm dinler takipçilerin davranışlarını bir ölçüde etkileyebilmekte olsa da bu durum tüm inanların aynı davranışları sergilediği ve homojen bir şekilde aynı tutumlara sahip oldukları şeklinde anlaşılmalıdır.

karşıtlığının salt muhafazakârlara özgü bir tavır olmaması gibi İslam karşıtlığı da yalnızca Amerikan sağının bir özelliği olmaktan çıkmaktadır (Mudde, 2018: 30).

Çalışmada öncelikle, genel hatlarıyla SIA ele alınacak ve ikinci bölümde SIA'nın Filistin-İsrail çatışmasına bakış açısı, aşağıdaki araştırma soruları üzerinden açıklanacak ve sonuç bölümünde SIA'nın Filistin-İsrail çatışmasına bakış açısı özetlenecek ve de tartışılacaktır.

Yanıt aranacak araştırma soruları şunlardır:

1. Filistin-İsrail çatışması SIA için ne anlam ifade etmektedir?
2. SIA'nın İsrail'i destekleme nedenleri nelerdir?
3. SIA'ya göre Müslümanların savaştaki rolü nedir?
4. Yapılması gerekenin ne olduğunu düşünmektedirler?

1. STOP ISLAMIZATION OF AMERICA (SIA)

SIA, kendisini başta ifade özgürlüğü olmak üzere insan özgürlüklerini savunmaya vakfettiğini açıklayan bir girişimdir. Pratiğe bakıldığında özgürlük karşıtı, muhafazakâr popülist bir hareketin ürünü olsa da bu ideolojisini tam da kendilerine atfedilen suçlamalara yanıt verircesine özgürlük savunusu olarak adlandırılmaktadırlar.

SIA'nın kurucuları Pamela Geller ve Robert Spencer'dir. Eski bir gazeteci olan Geller, 11 Eylül saldırıları sonrasında, *tehdit* olarak gördüğü İslam'ı araştırmaya başlamıştır. Geller'in görünürlüğü, 11 Eylül saldırılarının hedeflerinden biri olan Dünya Ticaret Merkezi'nin yakınlarında kurulmak istenen cami projesine karşı etkin rol aldığı kampanyayla (CNN, 07.06.2010) artmış ve Müslümanlar hakkında nefret söylemlerine varan İslamofobik açıklamalarıyla tanınmıştır. *Stop Islamization of America* adlı bir kitabı bulunan Geller, Geller Report⁹ isimli bir de haber portalına sahiptir. Kur'an ayetlerinden Hz. Muhammed'in hayatına dek çeşitli konularda pek çok kitabı olan Spencer da Jihad Watch¹⁰ isimli haber portalıyla ve katıldığı konuşmalarla Müslüman karşıtı kampanyasını sürdürmektedir. Katolik

9 <https://gellerreport.com/>

10 <https://www.jihadwatch.org/>

bir ailede yetişen Spencer'in dedesi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'den Amerika'ya göç etmiştir (Lean, 2012: 58). SIA'nın Avrupadaki göçmen karşıtı popülist radikal sağ partiler ve girişimlerle sıkı ilişkileri vardır.

SIA, popülist radikal sağ bir girişim olarak siyasal alanı, Laclau'nun popülizm anlayışına (Laclau, 2005; Laclau, 2011) uygun olarak, homojen bir biçimde birbirine eklenmiş iki karşıt grubun çatışması olarak algılanmaktadır. Üstelik kendilerini *gerçek halkın sesi* olarak yorumlarken, Müslümanlarla işbirliği veya temas halindeki "kullanışlı aptallar" olarak addettikleri *yozlaşmış seçkinlerle* mücadele ettiklerini varsaymaktadırlar. Bu ayırım da popülizmin ayırıcı yanlarından bir tanesidir (Mudde, 2018: 2,3). Sağcı olmalarının nedeniyse toplumun saflığını muhafaza etmeye çalışmaları ve kapitalizmin – hatta neoliberalizmin – ateşli savunucusu olmalarıdır. Örneğin doğrudan alınan vergilerin artırılmasına, sosyal yardımlara, farklı ekonomik sınıflar arasında gelir aktarımı yapılmasına karşı çıkmaktadırlar (Geller ve Spencer, 2010). Ancak temel karşıtlıkları, etnik ve kültürel farklılıklar üzerinden kurgulanmıştır. Başta Müslümanlar olmak üzere siyahiler, Amerikan yerlileri, LGBTQ üyeleri, solcular, çevreciler ve feministler SIA'nın haber ve paylaşımlarında tehlike ve tehdit olarak sundukları çevrelerdir. Karşı çıktıkları bu gruplar her ne kadar heterojen olsa da onları, "Batı medeniyetine" karşı bir komplo içerisinde olan kötücül bir güç birlikteliğinin parçası olarak görmektedirler. Kendilerini ise bu gruplar dışında kalan herkesi ve hatta bu grupların üyesi olmakla birlikte yine bu gruplara karşıtlık duyanların da dâhil olabildiği bir zümrenin haklarını savunuyor olarak sunmaktadırlar. Örneğin, sıkça İslami normlara uymadığı için toplumdan veya ailelerinden baskı gören Müslümanlara dair haber yaparak, bu kişiler üzerindeki baskıyı gayrimeşru göstermektedirler.

2. FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASI VE SIA

11 Eylül Saldırıları sonrasında, İslam'a dair önyargılar daha görünür bir hal almış (Nimer, 2011: 80), Soğuk Savaş dönemindeki komünizm karşıtlığının yerini İslam karşıtlığı almaya ve İslamofobi normalleşmeye başlamıştır (Fekete, 2009: 102; Mudde, 2018: 27-30; Gottschalk ve Greenberg, 2011: 196). Örneğin her ne kadar tüm Müslümanların terörle eşleştirilmemesi gerektiğine dair çağrılarda bulunsa da dönemin Amerikan Başkanı George W. Bush, pek çok konuşmasında Müslümanlarla terörü özdeşleştirmiştir (Cole, 2011: 128). Bu süreç tam da Huntington'un *Medeniyetler Çatışması* (Huntington, 2011) tezinde vurguladığı üzere

Soğuk Savaş sonrasındaki yeni çatışmaların medeniyetler arasında, kültürel bir temel üzerinden yükseleceği teziyle uyumludur. Keza SIA içinde de Huntington'a atıfla, İslam'ın Batı medeniyetinin düşmanı olduğunu açıklama girişimleri vardır (Spencer, 2003: xii).

İslamofobik tutum ve söylemlerin yaygınlaşması Filistin-İsrail savaşının da bu çerçevede yorumlanmasına neden olmaktadır.¹¹ SIA için Filistin-İsrail çatışması tahayyül ettikleri İslam'a karşı savaşın en somut örneğidir. Bu savaş hakkındaki yorumlarında bir yandan İslam'a yönelik her zamanki olumsuz yargılarını sürdürürken bir yandan da İsrail hakkındaki eleştirileri gayrimeşru gösterme çabası içindedirler.

2.1. SIA İçin Filistin-İsrail Çatışmasının Anlamı

SIA, başta ABD olmak üzere Batı medeniyetinin fiili bir savaş içinde olduğunu iddia etmektedir. Aslında bu durum SIA'nın içinde yaşadıkları ve tahayyül ettikleri dünya gerçeklerine yönelik tepkilerinin gün ışığına çıkmasından kaynaklanmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ABD'de de 20. yüzyıl sekülerleşmenin arttığı, başta din olmak üzere tüm meta anlatıların sorgulandığı, post-modern bakış açısının sanattan siyasete hemen her yerde kendini gösterdiği bir süreç olmuştur. Bu durum, ABD'nin kendi varlığını dayandırdığı ilkelerinin ve makbul yurttaş tanımının da sorgulanmasını içermektedir. Siyahilerin, Latin Amerika kökenli grupların, Müslümanların görünürlüğünün artması beyaz ve Protestan Amerikalıların toplum içerisindeki eski ayrıcalıklarını kaybetmesine neden olmaktadır. Amerikan yerlilerinin, siyahilerin bir dönem maruz kaldığı politika ve şiddet bugün utanç kaynağı haline gelmeye başlamıştır. Hıristiyan Avrupa'nın sömürgecilik döneminde işlemiş olduğu suçlara, Haçlı seferlerine ve Nazi dönemine dair kuvvetli sorgulamalar Batı toplumlarındaki önemli dayanakların etkisini yitirmesine koşut olarak ilerlemiştir. Üstelik bu süreç 21. yüzyıla birlikte ABD'nin dünya ekonomisi içerisindeki ayrıcalıklı konumunu kaybetmeye başlamasına da eşlik etmektedir. Ülke içerisinde yaşanan ekonomik değişikliklerin de etkisiyle muhafazakâr, beyaz Protestan Amerikalılar kendilerini tehdit içerisinde görmektedir. Üstelik bu tehdit yalnızca uluslararası alanda değil küreselleşmenin bir sonucu olarak hemen yanı başlarında, Müslüman komşularında, Meksikalılarda, Müslüman kökenli siyahi

11 Savaşın kimlikler üzerinden yorumlanması, çatışmanın iki tarafında (İsrail ve Filistin) da başvurulan bir taktiktir. Örneğin Türkiye'de İsrail'in Filistin politikalarını protesto eden gruplar büyük oranda antisemitist söylemlerle hareket etmektedir (Ülger, 2019; Ülger, 2022: 109).

bir Başkan'ın varlığında somutlaşmaktadır. Avrupa'da da benzer bir durum söz konusudur. Popülist radikal sağ, yerel olmayan grupların ve fikirlerin varlığına kuşkuyla yaklaşmış, onlara karşı yerel değerleri ve yerlileri korumayı amaç edinmiştir. Bu bakış açısı "Almanya, Almanlar içindir!" sloganında da kendini göstermektedir.¹² Bu sloganların temelinde hem bir saflık arayışı hem de eski düzene özlem vardır: Yabancıların, kadınların, siyahilerin *hadlerini* bildikleri ve beyaz erkek işçi sınıfının günlük işiyle onurlu bir yaşam elde edebildiği *o güzel zamanlar* (Mudde, 2018: 2, 108). Bu türden bir karşıtlığın en kolay hedefi ise başta Müslümanlar olmak üzere göçmenlerdir. Çünkü hem görüntüleriyle hem de temsil ettikleri medeniyet tasavvuru nedeniyle kolaylıkla harici olarak algılanmaktadırlar. Hatta bazı Müslüman göçmenler, gerçekten kendilerini harici olarak hissetmektedir. SIA da başta Amerika olmak üzere tüm Batı'nın kendi değerlerini yitirmeye başladığını, Batılıların kültür ve medeniyetlerine olan özgüvenlerini kaybettiğini ve bu nedenle Batı medeniyetinin savunmasız hale geldiğini vurgulamaktadır (Spencer, 2007b: 2-25). SIA'nın refleksi ise Batı medeniyetine ait olduğunu düşündükleri her şeyi yüceltmek ve onun karşıtı olarak gördüklerinin "saldırılarına" karşı Batı'yı savunmaktır. Bu saldırıların ise Batı medeniyetini boyunduruk altına almak isteyenler ve onların yerli işbirlikçilerinden geldiği iddia edilmektedir. İşte SIA'nın kastettiği savaş hem sıcak hem soğuk cepheleri olan bir medeniyet savaşıdır. Savaşın sıcak cepheleri başta Filistin-İsrail savaşı olmak üzere, El-Kaide, Irak, Hizbullah ile yaşanan çatışma ve savaşlardır. Bu savaşlarda Batı medeniyeti işgalci olarak değil, kendi kültürünü ve dünya idealini koruyabilmek için meşru müdafaa hakkını kullanan taraf olarak görülmektedir. İşin bir de ideolojik boyutu vardır. SIA'ya göre Müslümanlar kendi ilkelerini yayabilmek, Batı demokrasisini yıkıp, dünya genelinde hüküm süren bir halifelik kurmak ve tüm insanları tahakküm altına alabilmek adına bir de ideolojik savaş yürütmektedir. Ayrıca bu ideolojik savaşta, Batı demokrasisini kendi yararlarına kullanmaktadırlar. Müslümanlar, Batı'da kendi varlıklarını sürdürebilmek ve Batı demokrasisini ortadan kaldırarak bir tür Şeri düzen kurabilmek için demokratik hak ve özgürlüklerden yararlanmakla suçlanmaktadırlar (Spencer, 2007b: 168,169). Üstelik bu amaçlarını gizlemeden... Ancak SIA'ya göre bir de gizli cihat vardır ki kendisini hiç belli etmeden mücadele etmektedir (Geller, 2011). Bu nedenle Batılıların İslam ile mücadelesinde çok daha dikkatli olmaları gerektiği vurgulanmakta ve tüm Müslümanlar potansiyel bir düşman ve öteki olarak resmedilmektedir.

12 Benzer sloganlar ülkemizde de mevcuttur: "Türkiye Türklerindir."

Filistin-İsrail çatışması gerek sıcak savaş boyutuyla, gerekse Müslümanların ve onların işbirlikçileri olan *kullanışlı aptalların* İsrail karşıtı ve Hamas yanlısı söylemlerine karşı gerçekleştirilmesi gereken ideolojik mücadele boyutuyla (Geller, 2011), SIA'nın kendisini adadığı mücadelenin düğüm noktasıdır.

2.2. SIA'nın İsrail'i Destekleme Nedenleri Nelerdir?

SIA'nın İsrail'i desteklemesi temelde Filistin'e atfettikleri anlamdan kaynaklanmaktadır. İslam'ı *şeytanlaştıran* SIA için Filistin, bu kimliğin somutlaşmış biçimidir.

Spencer'a göre Müslümanlara dair *sorunların* temelinde İslam yatmaktadır. Spencer gerek Kuran'a gerekse hadislerle ve farklı Müslüman âlimlere atf yaparak kendince bir İslam ve Müslüman imajı çizmeye çalışmaktadır. Bu imaj ise kökü Kur'an ve hadislerle gittiği için esnek olmayan, değişmez bir temeldedir. Bu bakış açısıyla İslam – tıpkı köktenci Müslümanların İslam yorumlarında olduğu gibi – tektir ve değişmezdir. Ayrıca tüm Müslümanları düşman olarak görmediklerini vurgulayarak kendilerine yapıştırılması muhtemel olan ırkçı damgasından uzaklaşmaya çalışmaktadırlar. Buna rağmen *gizli cihat* yorumlarıyla tüm Müslümanları – hatta Batı medeniyetinde Hıristiyan olarak doğup sonradan Müslüman olanlar da dâhil olmak üzere - güvenilmez ve kuşku duyulması gereken kimseler olarak resmetmektedirler.

Spencer'a göre İslam, kadını ötekileştiren,¹³ inanmayanlara savaş veya ikinci sınıf vatandaşlığa razı olma dışında bir hak tanımayan, din için insan öldürmenin ve ölmenin teşvik edildiği bir dindir (Spencer, 2005). Spencer, Müslümanların daha çok 7. ve 8. yüzyıllardaki uygulama ve yaşam biçimleri üzerinden bugünün Müslümanlarını eleştirmektedir. Tıpkı o dönemdeki yaşama bakarak bugünün İslam dünyasını doğru yoldan sapmakla eleştiren köktenci İslamcılar gibi... Elbette Müslümanlara atfedilen bu özelliklerin karşılığını gerçek hayatta bulmak mümkündür. Ancak SIA, bunu genellemekte ve yalnızca karşı oldukları uygulamaları veya o uygulamaları tatbik edenleri değil, bütün İslam'ı hedef almaktadır. Hâlbuki tüm Müslümanların yaşam biçimi ve gelenekleri aynı olmadığı gibi yaşam biçiminin salt dini aidiyetten kaynaklandığını iddia etmek de hatalıdır.

Hem Spencer tarafından hem de Geller tarafından Müslümanlara dair Twitter'da, haber portallarında paylaşılan haberlerde Müslümanlara çoğunlukla şiddet,

13 İslam'da kadının erkeğe göre eksik miras hakkı, erkeğin birden fazla kadınla evlenebilme ve cariyeleriyle cinsel birliktelik yaşayabilme hakkı, erkeğin kadını dövebilme hakkı olduğu vurgularıyla bu sonuca varmaktadır.

cinayet faili olarak veya kişi hak ve özgürlüklerini ihlal eden kişiler ve hatta “vahşiler” olarak yer verilmektedir. Noel kutlama alanına bomba koyan, karşılarındakine sırf Yahudi olduğu için saldıran, derslerde İslam’a veya Hz. Muhammed’e dair yorumları nedeniyle öğretmenini tehdit eden veya boğazını kesen, İslami şartlara uymadığı için kızlarını cezalandıran (öldüren), karısını döven, sinagoglara saldıran, küçük çocuklarına silah kullanmayı öğreten Müslüman anlatıları sürekli tekrar edilmektedir. SIA’ya göre Müslümanlar kendi din ve kültürleri dışında hiçbir kültür veya kurala saygı duymadığı gibi herkesi kendi kültürlerine saygı duymak zorunda bırakan kişilerdir. Müslümanların Kur’an yakan kişileri öldürdüğü ve ölümle tehdit ettiği, bunu yapamadıklarında da İslamofobi şemsiyesine sığınarak “ifade ve eleştiri özgürlüğü”nü¹⁴ hedef aldıkları iddia edilmektedir. Filistinliler ve Hamas ise şu şekilde tasvir edilmektedir: Yahudilere (kadın-erkek fark etmeksizin) tecavüz eden, çocuklarını Yahudi öldürmek için eğiten, soykırımcı, vahşi... Tüm bu İslam ve Müslüman tasvirlerinden hareket eden Geller, İslam’ın bir “hastalık” olduğu gibi bir sonuca dek varmaktadır (Geller, 26.12.2023a). Çünkü tüm bu davranışların temelini İslam olduğunu savunmaktadır. Böyle olunca İslam’ın yasaklanması gerektiğine dair uç bir yoruma da ulaşabilmiştir (Spencer, 25.11.2023).

Filistin meselesi hakkında New York metrosunda yayımladıkları ve o dönemde büyük bir tartışma konusu olan reklamda kullanılan cümle Filistinlilere bakış açılarını ve İsrail’i destekleme nedenlerini özetlemektedir: “In any war between the civilized man and the savage, support the civilized man. Support Israel. Defeat Jihad.” (Uygar insan ve vahşi arasındaki tüm savaşlarda uygar insanı destekle. İsrail’i destekle. Cihadı bozguna uğrat.) (Dabashi, 24.09.2012). Jihad Watch’ta yayımlanan Daniel Greenfield imzalı haberde de savaşın uygarlık ve vahşilik arasında yaşandığı ve savaşın çocukları öldüren, kadınlara tecavüz eden kanlı canilere karşı verildiği belirtilmektedir. Üstelik vahşiliğin, doğuştan gelen bir özellik olmadığı ve bir tercihin ürünü olduğu eklenmektedir (Greenfield, 11.10.2023). Böylece yaşayanlar Filistinlilerin seçimi olarak sunulmaktadır.

SIA tarafından Müslümanlara dair yapılan hiçbir haberde bir Müslüman bir Hıristiyan veya Hindu’nun, Avrupalının veya Amerikalının kurbanı değildir. En fazla, görece seküler olan ya da din değiştiren bir Müslüman, bir başka Müslüman’ın kurbanı olabilir. Tamamen vahşetle ve Batı medeniyetini yok edecek bir tehlikeyle anılan Müslümanlara karşı herhangi bir savaşta seçilecek taraf onlara göre açıktır.

14 SIA’ya göre İslamofobik söylemlere karşı çıkmak ifade özgürlüğüne karşıdır.

Tüm bu nedenlerden ötürü SIA tarafından İsrail'e özel bir anlam atfedilmektedir. Yukarıda da vurgulandığı gibi SIA'nın temel özellikleri arasında sadece Müslüman karşıtı olmaları değil aynı zamanda İsrail yanlısı olmaları da vardır. SIA'ya göre – ki bu vurgunun büyük bir gerçekliği vardır – Batı medeniyeti Hıristiyan ve Yahudi medeniyetleri üzerinden yükselmektedir. Bu nedenle Amerikan sağının büyük bir kısmından farklı olarak Yahudileri bir tehdit veya yabancı bir unsur olarak görmemektedirler.¹⁵ Bunda Geller'in Yahudi kökenin de rol oynadığı düşünülebilir. Bu çerçeveden bakıldığında İsrail, Batı medeniyetinin bir parçası olarak, hatta İslami cihada karşı savaşta Avrupa'nın ilerisinde bir ön karakol olarak görülmektedir (Geller, 26.12.2023b). Bu bakış açısı pek çok Müslüman ülkenin İsrail'e yaklaşımıyla koşuttur. SIA'ya göre İsrail düşerse sıra Avrupa'ya, Amerika'ya ve hatta Rusya'ya gelecektir. Bu da birazdan bahsedileceği üzere Müslümanların amaçlarına dair algılarıyla örtüşmektedir.

SIA'nın reflekslerinden bir tanesi de İsrail'e yönelik suçlamalara karşı İsrail'i savunmaktır. Bu doğrultuda İsrail'in insan hakları ihlali yaptığı, *aperttheid* bir rejimin varlığı, İsrail'in işgalci olduğu veya Araplara yönelik bir tür soykırım uyguladığı gibi iddialar tümüyle reddedilmektedir. Hatta bu iddialar, İsrail'e ve Batı medeniyetine karşı kurulan komploların bir ürünü olarak ele alınmaktadır. Bu komploların başta Müslümanlar ve onların yerli işbirlikçileri (özellikle liberal medya ve akademisyenler) tarafından kurgulandığı vurgulanmaktadır.

2.3. SIA'ya Göre Müslümanların Savaştaki Rolü Nedir?

SIA'ya göre İsrail'in savaştığı Müslümanlar, Filistin bölgesinin gerçek sahipleri değil, aksine Yahudilere baskı yaparak onları göçe zorlayan tarihsel bir düşmandır. Yahudiler ise tarih boyunca ayrımcılığa, katliam ve soykırımlara maruz kalmış mazlum bir halktır ve bunun tekrarlamaması için bugün Filistin'e karşı zafer elde etmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde Müslümanların tüm Yahudileri öldürüp, kadınlarının ırzına geçecekleri varsayılmaktadır. Ancak SIA'ya göre Müslümanların savaştaki tek rolü koyu bir Yahudi karşıtlığıyla hareket eden *caniler* olmaktan ibaret değildir. Bu da genellikle, Müslümanların niçin savaştığına dair yaptıkları yorumlarda açıkça görülmektedir.

15 Son dönemlerde çeşitli sağ gruplar İslamofobik refleksleri nedeniyle İsrail yanlısı tutum almaya başlamıştır. Böylece geçmişlerindeki antisemitist tutumlarını temize çıkarmaya da çalışmaktadırlar (Birchard, 2023; Ramos, 2024).

SIA'ya göre Filistin-İsrail savaşının bölgesel bir savaştan öte bir anlama sahip olduğundan ve daha çok bir medeniyet savaşı çerçevesinde ele alındığından bahsedilmiştir. Filistin'e ve Hamas'a böyle bir çerçeveden yaklaşan SIA'ya göre Hamas, ülkesini savunan sıradan bir milliyetçi grup değildir. Hamas'ın isminden de hareket ederek¹⁶ aslen bir cihat hareketi olduğu yorumunda bulunmaktadır (Geller, 29.11.2023b; Spencer, 2003: x). Dini öğreti ve söylemlerin Hamas'ın kitlesini seferber edebilmesinde etkili olduğu ve yaptıkları savaşa dini bir anlam attiklerini şüphe götürmez. Ancak SIA, Hamas'ın dünya genelinde kurulacak bir Hilafet için çalıştığını vurgulamaktadır. Hamas içerisinde bu türden hayalleri olan kişiler olsa da bu hayaller gerçekçi değildir. SIA üyeleri Hamas'ı ele alırken Hamas'ın kökenindeki Müslüman Kardeşler bağlantısına dikkat çekerek, Müslüman Kardeşler içinde öne çıkan söylemler üzerinden Hamas'ın veya Filistin savaşının genel anlamı üzerine çıkarımlarda bulunmaktadırlar. Örneğin Seyyid Kutub'a atıfla İslam'ın hâkim olmadığı bölgelerin Müslümanların gözünde darülharp olarak görüldüğü – ki pek çok köktenci Müslüman için bu durum geçerli olsa da bugün Müslüman gruplar arasındaki çatışmalara, Müslüman ülkelerin Müslüman olmayan ülkelerle ilişkilerine bakıldığında pek bir geçerliliğinin olmadığı görülecektir – belirtilerek Hamas'ın tüm Batı medeniyetinin düşmanı olduğu vurgulanmaktadır (Spencer, 2003). Benzer bir şekilde, El Kaide içindeki önemli figürlerden biri olan Eymen ez-Zevahiri'ye atıfla, Müslümanların Irak'tan İspanya'ya dek cihat amacı taşıdığına dikkat çekilmektedir (Spencer, 2007a). Bir tür tümevarım yöntemiyle sonuca ulaşan SIA üyeleri, bu kısıtlı örneklerden yola çıkarak Müslümanların dünya üzerindeki varlığına ve Filistin-İsrail savaşına dair kendilerince *kesin* sonuçlar çıkartmaktadır. Üstelik bu savaşı ezeli bir doğu-batı savaşının bugünkü devamı gibi algılamaktadır. Onlara göre İslam'ın doğuşu, savaşın tohumlarını atmıştır (Spencer, 2005); çünkü İslam Hz. Muhammed döneminden beri farklılıklara tahammülsüz ve saldırgan olarak tasvir edilmektedir. Kuran'ın Tevbe Suresi'nin beşinci ayetine İslam'ın saldırganlığı hakkında bir kanıt olarak sıkça atıf yapılmaktadır (Spencer, 2003):

(İçinde savaşılması) haram aylar çıktı mı, müşrikleri nerede bulursanız, öldürün, yakalayın, hapsedin, onların bütün geçitlerini tutun. Eğer tövbe ederler, namazı kılıp zekâtı verirlerse, yollarını serbest bırakın. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok acıyandır. (Yazır, 2010: 188).

16 Harakat al-Muqawama al-İslamiya (Türkçesi: İslami Direniş Hareketi).

Özetlemek gerekirse SIA'ya göre, bu savaşta Müslümanların temel derdi ne İsrail'in ne ABD'nin politikaları ne de Arap topraklarının özgürlüğüdür (Spencer, 2007a). Onlar için meselenin, evrensel bir halifelik kurmak ve öncelikle İsrail'i ortadan kaldırmak olduğu varsayılmaktadır.

Müslümanların bu savaştaki rolüne dair yapılan yorumlar bazen kendi içinde çelişik bir hale gelebilmektedir. İsrail yanlısı sağın en büyük kozlarından bir tanesi İsrail politikalarına veya Siyonizm'e karşı olanları antisemitist olarak yaftalamaktır (Finkelstein, 2024). Keza İslamofobi de İsrail politikalarını savunmak için kullanılmaktadır (Bazian, 2019: 23). Filistin'deki Müslümanlardan bahsedilirken Hitler'in yaptığını bugün tekrar etmek isteyen Naziler olarak tasvir eden haber ve yorumlar da mevcuttur (bkz. Greenfield, 30.11.2023). Bu yargılarını desteklemek için kâh dünyanın çeşitli bölgelerinde "Yahudilere ölüm" vb. slogan atan gruplar ve bireysel Müslümanlar örnek gösterilmekte, kâh da bir komplo teorisi kurgusuyla 1987'de kurulan Hamas'ın Nazilerle ilişkisine değinilmektedir. Bu kurgu İkinci Dünya Savaşı sırasında Kudüs Müftüsü'nün Nazilerle iletişim içinde olmasına¹⁷ ve bu iletişim sırasında Orta Doğu'daki Yahudilerin de soykırıma tabii tutulmasına dair görüşmelerin geçmesine dayanmaktadır ki Arendt'in *Kötülüğün Sıradanlığı* (Arendt, 2022) eserinde de yer verilmiş bir gerçektir. Ancak buradan hareketle – ki Hamas üyelerinin Hitler'in *Kavgam* kitabını okuduğuna, Müslümanların Nazi selamı verdiğiine dair sözde kanıtlarla birlikte - Hamas'ı Nazilerle ilişkilendirmek yersizdir. Ancak özellikle İsrail'in Filistin'i işgali ve Filistinlilere yönelik baskıcı politikaları meşrulaştırılmaya çalışılırken Filistinliler ile Naziler arasındaki ilişkiye dair anlatılardan sıkça yararlanılmaktadır (Finkelstein, 2024: 81). Öyleyse SIA'ya göre Müslümanlar bir yandan Batı medeniyetini ortadan kaldırmaya çalışan cihatçılarken bir yandan da – Batı medeniyetinin kalbinde doğmuş olan – Nazilerin devamıdır.

2.4. SIA'ya Göre Yapılması Gereken

Yaşanan süreci bir medeniyetler savaşı olarak algılayan SIA'ya göre saldıran taraf İslami cihatçılardır, Batı medeniyeti ise kendisini savunan konumundadır. Öyleyse SIA'ya göre Batı'nın yapması gereken açıktır: Savaşmak! Geller de Spencer de gerek basılı yayınlarında gerek haber portalları ve sosyal medya hesaplarındaki

17 Naziler ve Müslümanlar arasında bağlantı kurma işi o kadar ileri gitmektedir ki Yahudi soykırımının planlanmasında temel figürlerden birisinin Emin el-Hüseyni olduğu vurgulanmaktadır (Spencer, 2018).

paylaşımlarında defalarca fiili bir savaşta bulunulduğunu vurgulamaktadır. Filistin-İsrail savaşında ateşkes yapılmasına karşı çıkmakla birlikte, müzakerelerin de olumlu sonuç vermeyeceğini iddia etmektedirler. Bu açıklama genel anlamdaki İslam ve Batı medeniyeti arasındaki savaş için de tekrar edilmektedir. Bu vurgularının temeli İslam'ın ve Müslümanlığın özüne atfettikleri fetihçi, baskıcı anlamdan kaynaklanmaktadır. Kur'an ayetlerine ve hadislerine dayanarak Müslümanların *kâfirlere* savaş açmasının, onları öldürmesinin veya köleleştirmesinin İslam dininin emri olduğu vurgulanmaktadır. Bu vurgularının her zaman için geçerli olduğu sonucuna da İslam'ın tek ve değişmez bir din olduğu iddiaları ile ulaşılmaktadır ki bu vurgu aslen İslamcılara aittir. SIA da İslam'ın değişmez olduğunu iddia ederken yine tanınan Müslümanlara atıf yapmaktadır ki bu Müslümanlardan bir tanesi de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. Erdoğan'ın "İslam'ın ılımlısı olmaz. İslam tektir," (Sözcü, 10.11.2017) sözlerinden hareket eden Spencer, İslam'ın değişmediği ve hala bin yıl önceki İslam olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır (Spencer, 14.10.2023). Hâlbuki Erdoğan, bu konuşmasını yaparken Suudi Arabistan'ın yaşam tarzına müdahalelerini eleştirmektedir ve amacı Batı medeniyetine karşı savaş vb. bir seferberliği tetiklemek değildir. Bununla birlikte pek çok Müslüman kişi veya grup, Filistin-İsrail savaşını tıpkı SIA ve diğer Batılı popülist radikal sağ hareketler gibi bir medeniyetler savaşının somut göstergesi olarak ele almaktadır. Örneğin SIA, Filistin-İsrail savaşının bölgesel bir savaşın ötesinde doğu ve batının savaşı olduğu vurgusunu da yine Müslüman ülkelerin siyasetçilerine ve tanınmış dini simalarına atıf yaparak desteklemektedir. Örneğin meselenin Filistin'in özgürlüğü olmadığı iddialarını desteklemek için Hamas yetkilisi Fathi Hammad'ın küresel bir halifelik kurma hakkındaki konuşmasına atıf yapılmıştır (Douglass-Williams, 08.12.2023). Bilal Erdoğan'ın Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesinin Kudüs ve Mescidi Aksa'nın kurtarılmasının ilk adımı olduğunu vurguladığı konuşması, Müslümanlar için meselenin İslam ile ilgili olduğunun ve savaşılan tarafın sadece Hamas değil, tüm İslam dünyası olduğunun kanıtı olarak sunulmaktadır (Spencer, 05.01.2024). Tüm bu açıklamalar SIA için savaşılmaması gereken grubun deşifre edilmesini sağlamaktadır. Zaten grup, yapılması gerekenlerden bahsederken öncelikle Batıların İslam'ı ve Müslümanları tanınması ve de kimle savaşılabileceklerini, karşılarındaki düşmanın hassasiyet ve düşünce yapısını öğrenmeleri gerektiğini belirtmektedir. Çünkü Batıların İslam'ın *teblikelerini* bilmemelerinden dolayı, İslam'a karşı naif bir tavır içinde oldukları iddia edilmektedir. Bu nedenle İslam'ı tanımak, tanıtmak, gizli cihatçıları ve onların işbirlikçilerini deşifre etmek önemlidir (Geller, 2011; Spencer, 2005: 230). Keza İslam'a dair tam

bir bilinç oluşturulduğunda, bu durumun İslam'a karşı verilecek ideolojik savaşın temellerini de oluşturacağı düşünülmektedir.

SIA'ya göre Müslümanlar için savaş bir "hiledir". Bu vurgularını Hz. Muhammed'e dayandırmakta ve Müslümanların, her koşulda geçerli olacağını iddia ettikleri bu öğretiyi kabul ettiğini varsaymaktadırlar (Geller, 2011). Hileye ya da gizli bir cihadın varlığına dair vurgular tüm Müslümanların olağan şüpheli konumuna düşmesine neden olmaktadır ve SIA'nın İslamofobi ile özdeşleştirilmesindeki en önemli nedendir. Aksi takdirde bir grup insanın, kendi ülkelerine karşı saldırgan ve düşmanca tavırlara sahip olan gruplarla – ki burada bahsi geçen grup köktenci cihatçılardır¹⁸ – mücadele etmesi yabancı düşmanlığı sayılmaz. Ayrıca İslami yorumlara ve ritüellere karşı eleştirilerde bulunmak da İslamofobi değildir. Ancak Müslümanların sürekli olarak saldırganlıkla anılması, varoluşsal bir öteki olarak görülmesi ve üstelik hemen hepsinin olağan şüpheli konumuna düşürülmesi gerçek anlamda bir yabancı düşmanlığı ve İslamofobik bir durumdur. Her ne kadar SIA'nın kurucuları, bu tür suçlamalara karşı savunma durumuna düşerek tüm Müslümanların cihatçı olmadığını belirtmeler de pek çok yorumda tüm Müslümanları aynı kefeye koyarak şeytanlaştıran ifadeler kullanılmaktadır. Örneğin Spencer tüm Müslümanların etkin cihatçılar olmadığını belirttikten sonra cihatçı fikirlerin ABD'deki İslam'ın temellerinden olduğunu vurgulamıştır (Spencer, 2003). Ayrıca başka bir kitabında Hz. Muhammed karikatürlerini protesto etmek için Müslümanların dünya genelinde seferber olmasına karşın El-Kaide'nin terör saldırılarına karşı bir seferberlik geliştirmediklerini ve İslami ilahiyatçıların Bin Ladin'in İslami atıflarını çürütme gibi bir girişimde bulunmadıklarını belirtmektedir (Spencer, 2007b: 25). Buradan vardığı sonuç ise Müslümanların terör eylemlerinden rahatsız olmadıkları ve Bin Ladin'in yaptığı İslami alıntıları da aynı şekilde yorumladıkları biçimindedir. Yine Geller'in hiçbir Filistinlinin "masum" olmadığına dair yorumları (Geller, 15.10.2023; Geller, 30.11.2023; Geller, 25.11.2023) da bu çerçevede ele alınabilir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi SIA'ya göre, mücadele edilmesi ve afişe edilmesi gereken tek grup Müslümanlar değildir. Bir de "kullanışlı aptallar" dedikleri işbirlikçilerin olduğu varsayılmaktadır. Kullanışlı aptallar, küresel bir İslam halifeliği kurma gibi bir amaca sahip olmasalar da gerek insan hakları vurguları gerekse Müslümanları da içerme kaygıları nedeniyle cihatçıların *kök salmasına* yardımcı

18 Köktenci cihatçı vurgusunun sebebi, İslam dünyası içinde cihat kelimesine farklı anlamlar yükleyen grupların varlığıdır. Kimi gruplar cihattan fiili bir savaş durumunu algılayarak, cihadı iyi bir Müslüman olarak yaşamak ve çevresine örnek olmak gibi davranışlar üzerinden yorumlayan gruplar da vardır.

olan sol, feminist, LGBTQ gruplarına dâhil olanlardır. SIA'ya göre bu gruplar İslam'ı yeterince tanımamaktadır. Örneğin LGBTQ üyelerinin İslam ülkelerinde – örneğin Hamas kontrolündeki Filistin'de – yaşama şansları olmadığını, o grupların İslam için varoluşsal bir öteki olduğu vurgulanarak onların Filistin'e destek vermeleri ahmaklık veya aptallık olarak yorumlanmaktadır (Spencer, 23.12.2023). Benzer tepkiler İslam'ın kadınları baskı altına aldığına dair yorumlarla Filistin'e destek veren feministlere de gösterilmektedir. Her ne kadar bu gruplara bilinçli bir şekilde İslami cihadı destekleme gibi rol atfedilmese de bu gruplar da - SIA'nın algıladığı şekliyle - kökleri Hıristiyanlık ve Yahudilikten gelen Batı medeniyetinin değer ve normlarıyla çelişkili olarak görülmektedir. Örneğin feministlerden bahsederken Hz. Meryem'in sahip olduğu değer ve erdemlerin tümüne karşı olma suçlaması yöneltilmektedir (Glazov, 13.12.2023). Ya da hiçbir beyaz Hıristiyan, SIA'nın haberlerinde terör veya şiddet eylemlerinin faili olarak gösterilmezken LGBTQ'lar, feministler bunun dışındadır. Örneğin Trans Terörü (Trans Terror) haberleri görmek mümkündür (Bkz. Geller, 05.01.2024). Ancak bir de Batı medeniyetinin karşısında olarak gördükleri işbirlikçiler vardır. Bunlar ise komünistler, Naziler ve küreselci liberallerdir (medya, siyaset ve akademidekiler başta olmak üzere). Bu grupların bilinçli bir şekilde, bazen gizli bazen açık olarak Müslümanlara, daha özelinde cihatçılara destek verdikleri savunulmaktadır. Hatta "sol/Müslüman eksenini" gibi etiket ve kalıplarla bu iki grubun birbirine özdeş olduğu veya birlikte hareket ettiği imalarında bulunmaktadır. Solcular ve liberaller en başta, çok kültürlülük taraftarı olmakla suçlanmaktadır. Bu şekilde Batı'nın işgal edilmesine göz yumdukları veya yardım ettikleri ileri sürülmektedir. Keza çok kültürlülük SIA tarafından, sömürgeleşmenin ve işgalin bir aracı olarak görülmektedir (Anwar, 09.12.2023).

Elbette SIA'ya göre yapılması gereken İslam'ı tanımak ve cihatçılarla işbirlikçilerini deşifre etmekten ibaret değildir. Sonuçta SIA, fiili bir savaşın içerisinde bulunulduğunu varsaymakta ve bu savaş için de tıpkı Haçlılar gibi mücadele etmek gerektiğini vurgulamaktadır. SIA'ya göre Haçlı savaşları Batı'nın utanmasını ve Müslümanlardan özür dilenmesini gerektiren bir olay değildir; aksine Müslümanların saldırganlığı karşısında Batı medeniyetinin ve Hıristiyanlığın kendisini koruma refleksidir. Bugün de Batı medeniyeti benzer bir biçimde saldırı altında olarak kurgulandığı için yeni bir Haçlı savaşına dair özlem vardır (Spencer, 2005: 222-230). Bu savaş ise hem sıcak çatışmayı hem de ideolojik savaşı gerektirmektedir. İşte bu nedenle SIA tarafından Filistinlilerin her kaybı alkışlanmakta, Filistinlilere yönelik ufacak bir duygudaşlık lanetlenmektedir. Geller'e göre Amerikan'ın yapması

gereken bu savaşı yalnızca cephede yürütmek değil aynı zamanda üniversitelerde, okullarda, mahkemelerde, internette, kamusal alanlarda, manavlarda ve akla gelebilecek her yerde sürdürmektir (Geller, 2011). Çünkü düşman kendini gizleyen, hileye başvurabilen ve yozlaşmış seçkinler arasına sızmış durumdadır. Tam da popülist radikal sağ için alışlageldik bir düşman çerçevesi çizilmektedir: Cihatçılar, solcular, liberaller, akademisyenler, medya hep birlikte kitlesel bir düşmanı oluşturmaktadır. Mark Zuckerberg, George Soros, Rockefeller ailesi, Demokrat Parti bu oluşumun parçalarındandır. Örneğin Birleşmiş Milletler'in dahi komünist olduğu ve Hamas'ı desteklediği savunulmaktadır (Geller, 01.01.2024). Filistinlilere verilen yardımların da büyük oranda, bilinçli veya bilinçsiz olarak Hamas'a gittiği belirtilerek insanlar Filistin'e yardım etmemeye, devletlerine baskı yaparak kendi vergilerinden Filistin'e transfer yapılmasını engellemeye davet edilmektedir (Geller, 08.01.2024; Spencer, 15.12.2023). Tüm bunlar nedeniyle SIA'ya göre verilmesi gereken mücadele çok boyutlu ve zordur. Üstelik SIA'nın sosyal medya paylaşımları ve haber metinlerinde Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen saldırılar o kadar çok tekrarlanmakta ve durumun önemi dramatik bir şekilde çizilmektedir ki hitap edilen kitleye tehlikenin ne kadar gerçek ve yakın olduğu sürekli hatırlatılmaktadır. Ayrıca hitap edilen kitleye, cihatçılar veya onların işbirlikçileri tarafından saldırıya uğrayabilecekleri, hatta dava edilebilecekleri hatırlatılmakta ve böyle bir durumda kendilerine hukuksal hizmet sunulacağı vaat edilmektedir (Geller, 2011). Elbette bu durum, takipçilerine, Müslümanlara karşı hareketlerinde hukuki yaptırımlara karşı koruma vaadini içermektedir.

İdeolojik mücadelenin bir diğer ayağı ise *cihatçıların* üniversitelerden, medyadan, okullardan arındırılması ve eğitim sisteminin çocukları gelecekte de cihatçılarla etkin mücadele edebilecek şekilde düzenlenmesidir. Özellikle de Yahudi çocukların tıpkı Filistinli çocuklar gibi – Filistinli çocukların bebeklikten itibaren Yahudi nefretleriyle ve cihatçı eğilimlerle yetiştirildiği vurgulanmaktadır – ideolojik olarak güçlü ve *düşmanını* tanıır şekilde büyütülmesi gerektiği belirtilmektedir (Spencer, 2005: 231; Geller, 29.11.2023a). Bunlara ek olarak İslam'ın Batı'da yayılmasının önüne geçmek gerektiği de hatırlatılmaktadır. Bunun hem Batılı değerlerin yüceltilmesi hem de insanların *gerçek İslam*'i görmelerini sağlanmasıyla gerçekleşeceği düşünülmektedir. İslam'ın sembolü olan camilerle de mücadele etmek gerektiğine inanılmaktadır. Bu mücadele hem Batı'da görkemli camiler yapılmasını engelleyerek hem de cihat şüphelilerin barındığı ve cihada dair fikirlerin yayıldığı mekânlar olarak tasvir edilen camilerin sıkı bir kontrol altında tutulmasıyla, cemaatlerinin polis ve

istihbarat görevlileri tarafından sürekli takip edilmesiyle gerçekleşecektir. SIA için tüm camiiler tehlikelidir. Bu vurgularını temellendirirken sık sık Erdoğan'ın çeşitli zamanlarda okuduğu, Ziya Gökalp'e atfedilen "Asker Duası" adlı şiirindeki "Mina-reler süngümüz, kubbeler miğferimiz, camiiler ise kışlamız," sözlerine atıf yaparak hiçbir caminin farklı olmadığını ve camilerin cihat için askeri öneme sahip olduğunu vurgulamaktadırlar (Geller, 2011). Geller'in de medyatik olması 11 Eylül saldırılarının gerçekleştiği bölgeye yakın bir konumda inşa edilmek istenen bir camii projesine itirazı ve kitleleri cami inşaatına karşı seferber etmesiyle gerçekleşmiştir. Hem bu bölgede inşa edilecek caminin 11 Eylül kurbanlarına saygısızlık olacağını hem de "cihatçı teröristlerin" saldırı sonrasında zafer kazanmış olacağını öne sürmüştür (Yan, 04.05.2015). Camilerin diğer bir anlamı ise Müslümanların kalıcılığını göstermesidir. SIA ise başta Müslümanlar olmak üzere her türlü göçmen karşıtı etkinlikte önemli roller üstlenmektedir. Batılı ülkelerin, Müslümanların sayısal olarak artışının önüne geçmeleri gerektiği aksi takdirde Müslüman egemenliğine geçecekleri belirtilmektedir (Spencer, 2005: 222). Çünkü onlara göre Müslümanlar asimile edilmesi veya toplumla bütünleşmesi olanaksız bir gruptur. Genel olarak tüm İslamofobik gruplar, Müslümanları toplumla bütünleşmesi imkânsız olarak resmetmektedir (Ülger ve Benitez, 2017; Yılmaz ve Geylani, 2022: 29). SIA tarafından da Batı'ya göç eden gruplar arasında, Batı medeniyetini aşağı gören ve ona alternatif bir medeniyet tasavvuruna sahip olan tek grubun Müslümanlar olduğu vurgulanmaktadır (Spencer, 2003; Geller, 27.12.2023). Müslümanların görünürlüğünün ve etkinliğinin artmasını ise kendi açılarından aşağılayıcı tanımlar kullanarak ifade etmektedirler. Örneğin Londra yerine Londonistan gibi (Bkz. Geller, 01.12.2023).

SIA'ya göre savaşı Hamas başlatmıştır ve tüm kayıpların tek sorumlusudur. Ayrıca "masum siviller"e dair pek çok paylaşım yapılarak Filistin'de kimsenin masum olmadığına dair açıklamalar yapılmaktadır. Filistinli çocukları elinde silahla, bombayla gösteren fotoğraflarla, onların da birer asker olduğu görüntüsü çizilmeye çalışılmakta ve çocukların İsrail saldırılarının hedefi olması meşrulaştırılmaktadır (Geller, 14.11.2023). Ayrıca kaçak Yahudileri yakalayan, İsrail'e atılan bombaları kutlayan, heyecan ve alkışlarla İsraililere tecavüz edilmesini seyreden Filistinli *sivillere* dair haberlerle aslında hiçbir sivilin masum olmadığı ispatlanmaya çalışılmaktadır (Geller, 15.10.2023; 30.11.2023; 25.11.2023). Bu haberlerin doğruluk oranı ise başka bir mevzudur. Bu çerçevede İsrail tarafından öldürülen her Filistinli kutlanmaktadır. Hatta Geller, Hamas'ın savaşın sonucunu yanlış hesapladığına dair bir Twitter paylaşımında şu şekilde bir açıklama yapmıştır (Geller, 10.11.2023): "I

don't care if they're bad at math, destroy these subhumans, every last one.” (Onların matematikte kötü olmasını umursamıyorum, bu insanlık dışı [insan aşağısı] kişileri yok edin, sonuncusuna dek). Bununla birlikte hastanelerin veya okulların silah deposu ve altındaki tünellerle Hamas militanlarının saklanma yerleri olduğuna dair haberlerle İsrail ordusunun bu tür kamusal alanlara yönelik saldırılarına meşru zemin hazırlanmaya çalışılmaktadır (Spencer, 22.12.2023; Geller, 19.11.2023). Ayrıca hiçbir Filistinlinin savaş kurbanı olduğuna dair habere yer verilmezken, Hamas'ın elinde esir tutulan veya savaşta ölen İsraililere dair paylaşımlar sürekli tekrarlanarak kitleler İsrail'e destek konusunda seferber edilmeye çalışılmaktadır.

Filistin-İsrail savaşının İsrail'in nihai zaferine dek devam etmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Ancak nihai zaferin ne olduğu tartışmalıdır. Belki Hollandalı sağcı siyasetçi Wilders gibi tüm Filistinlilerin Filistin'den çıkarılması gibi bir çözümün gerekliliğine (Geller, 26.11.2023) ya da savaşın İslam dünyasının tamamen yenilgiye uğratılana dek devam etmesi gerektiğine inanılıyor olabilir. Bu çerçevede ateşkes veya barış, Müslümanların yeterince güç sağlayarak gelecekte tekrar saldırıya geçmelerine neden olacak bir taviz olarak görülmektedir. Bu nedenle ateşkes ihanet, naiflik, antisemitistlik, cihatçılarla işbirlikçilik vb. yakıştırmalarla ifade edilmekte ve karşı çıkılmaktadır. Çünkü iki devletli çözüme – kendileri de karşı çıkmakla birlikte – Filistinlilerin de karşı çıktığını ve Müslümanların İsrail'i tamamen ortadan kaldırmak ve Yahudilere soykırım yapmak istediği iddia edilmektedir (Spencer, 21.12.2023). Müslümanların İsrail sonrasında Avrupa ve Amerika'ya yönelecekleri iddia edilmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Filistin-İsrail çatışması, İslam karşıtı tutumlar çerçevesinde ele alınmıştır. İsrail yanlısı ve İslam karşıtı tutumlarıyla öne çıkan SIA'nın bu çatışmaya yaklaşımı, hareketin kurucularının yayınları, Twitter ve haber sitelerindeki paylaşımları üzerinden değerlendirilmiştir.

SIA'ya göre Müslümanlar varoluşsal bir ötekidir ve Batı medeniyetinin değerleriyle uyumsuzdur. Bu uyumsuzluğa ek olarak Müslümanlar alternatif bir medeniyet anlayışına sahip oldukları için Batı medeniyetini ele geçirmek, yıkmak ve tüm insanları İslam'ın boyunduruğu altına alma çabasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede İslam'a karşı hem ideolojik hem de sıcak bir savaş verilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Bu savaşın en somut noktası ise Filistin-İsrail çatışmasıdır.

SIA'ya göre Filistinliler/Müslümanlar kelle kesen, kadınları baskılayan, insanlık dışı vahşilerdir ve bu savaşta Batı medeniyetini temsil eden ve “soykırımcılara” karşı savaşan İsrail'e destek verilmelidir. İsrail, Batı medeniyetinin ön karakolu olarak görülmekte ve Müslümanların İsrail'i yendikten sonra Avrupa ve Amerika'ya yönelecekleri varsayılmaktadır. Bu çerçevede bir yandan Filistin'e ve İslam'a karşı karalama kampanyası verilirken bir yandan da İsrail'e yönelik eleştiriler çürütülmeye çalışılmaktadır. Onlara göre gerçek işgalciler Müslümanlardır. Müslümanlar, liberaller, komünistler ve Naziler hep birlikte Batı medeniyetine karşı savaş veren birleşik bir kötülük grubunun üyeleridir; başta BM olmak üzere uluslararası ve ulusüstü kurumlara sızmış, akademide ve medyada etkin duruma gelmişlerdir. Aslında tüm bunlar SIA'nın yerli değerleri öven, küreselleşme karşıtı, homojen bir yerli kültür yaratma çabalarının yansımasıdır.

İslamofobik önyargıların ikna ediciliği, hatalı bir tümevarım yöntemi kullanılsa da somut ve gerçek örneklerden yola çıkılmasından kaynaklanmaktadır. Said şöyle belirtmektedir (Said, 2013: 104):

Bir kişi aslanların yırtıcı olduğunu bildiren bir kitap okuyup sonra da yırtıcı bir aslanla karşılaşır, olasılıkla, aynı yazarın başka kitaplarını okumaya özenecek, bunlara inanacaktır.

Benzer şekilde, İslam'ı eleştiren birinin Müslümanlar tarafından öldürülmesi, İslam dünyasında kadınların Batılı ülkelere göre daha kötü koşullarda yaşıyor olması vb. durumlar gerçek hayatta karşılaşılabilecek niteliktedir. Üstelik bu tür durumları eleştirmek de kesinlikle Müslüman karşıtlığı ya da İslamofobi olarak yaftalanamaz (Heyder ve Eisentraut, 2016: 194). Ancak sorun, tekil veya tikel olayların genelleştirilerek tüm İslam dünyasına mal edilmesi, istisnaların göz ardı edilmesi ve bunun üzerinden İslam'a karşı korku ve nefretin körüklenmesidir. Genelleştirme ise tekrarla ikna edici hale getirilmektedir. Örneğin Müslümanların fail olduğu şiddet olaylarına medyada daha fazla yer verilmektedir. Bu tür tutumlar ifade özgürlüğünün sınırlarının dışındadır (Bukar, 2020:155, 164). Çünkü belli bir grubun insan ve yurttaşlık haklarından yararlanmasını engellemeye çalışılmaktadır.

SIA ve diğer İslamofobik gruplar, toplumsal düzenin ürettiği sonuçları da dine atfetmektedir. Örneğin Orta Doğu'da yaşayan kadınlar üzerine araştırmalar yapan Kandiyoti'ye göre kadınların ikincil konuma itilmesine neden olan ataerkillik

– her ne kadar böyle olması gerektiğine inanlar tarafından İslami normlar üzerinden temellendiriliyor olsa da – esas olarak İslam dünyasının var olduğu coğrafi bölgedeki toplumsal yapıdan kaynaklanmaktadır (Kandiyoti, 1991: 38). Üstelik Kandiyoti'ye göre o bölgede İslam dışındaki dinlere mensup gruplar da kadına ikincil bir konum atfetmektedir (Kandiyoti, 1997: 11, 12) ki bu durum meselenin kaynağının din olmadığını, dinin sadece toplumsal düzeni desteklemek amacıyla, o düzenin savunucuları tarafından kullanıldığını göstermektedir. SIA'nın İslam yorumlarındaki sorunlardan diğeri de İslam'ı mutlak ve değişmez olarak tasvir etmeye ek olarak sekizinci-dokuzuncu yüzyıllarda yaşanan olayları bugünün normları çerçevesinde yorumlamalarıdır ki geçmişte tüm dinler farklı grupları bastırmak, farklı toprakları fethetmek amacıyla kullanılabilmektedir. Nasıl ki Avrupa'nın emperyalist dönemde Afrika'yı sömürgeleştirmesi ve Afrikalıların büyük oranda köleleştirilmesi, Hıristiyanlığın genel ve değişmez bir özelliği olarak algılanamazsa, İslam dünyasının geçmiş fetihleri de bugünün Müslüman dünyasını yargulamada bir araç olamaz.

Sonuç olarak SIA'nın Filistin-İsrail çatışmasına dair yorumları, hareketin İslamofobik önyargıları üzerinden şekillenmektedir. Bu nedenle Batı medeniyetinin bir ön karakolu olarak gördükleri İsrail'in Müslümanlara karşı kayıtsız şartsız desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Aksi takdirde Müslümanların tüm Batı medeniyeti – hatta İslam dışındaki tüm medeniyetler - için büyük bir tehlike yaratacağı varsayılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Allen, Christopher (2010). *Islamophobia*, Ashgate Publishing Limited, Farnham.
- Anwar, Ahmed (09.12.2023). "Multiculturalism is a Form of Colonization and Occupation" *Jihad Watch*, <https://www.jihadwatch.org/2023/12/multiculturalism-is-a-form-of-colonization-and-occupation>. (Erişim Tarihi: 24.01.2024).
- Arendt, Hanna (2022). *Kötülüğün Sıradanlığı Adolf Eichmann Kudüs'te*, Çev. Özge Çelik, Metis Yayınlar, İstanbul.
- Awan, Imran ve Irene Zempi (2020). *A Working Definition of Islamophobia*, United Nations. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Religion/Is>

lamophobia-AntiMuslim/Civil%20Society%20or%20Individuals/ProfAwan-2.pdf.
(Erişim Tarihi: 20.11.2023).

Balibar, Etienne (1991). "Is There a 'Neo-Racism?'" Race, Nation, Class Ambiguous Identities, Editörler: Etienne Balibar and Immanuel Wallerstein, London: Verso, ss. 17–28.

Bazian, Hatem (2019). "Religion-Building' and Foreign Policy" Islamophobia in Muslim Majority Societies, Editörler: Enes Bayraklı ve Farid Hafez. Routledge, Oxon, s. 21-44.

Birchard, Rosie (2023). "Where Does Europe's Far Right Stand On the Israel-Hamas War?"; DW, <https://www.dw.com/en/where-do-europes-far-right-parties-stand-on-the-israel-hamas-conflict/a-67465217>. (Erişim Tarihi: 31.01.2024).

Bukar, Abubakar A. (2020). "The Political Economy of Hate Industry: Islamophobia in the Western Public Sphere", *Islamophobia Studies Journal*, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 152-174.

CNN(07.06.2010). Protesters Descend on Ground Zero for Anti-Mosque Demonstration. <http://edition.cnn.com/2010/US/06/06/new.york.ground.zero.mosque/index.html>. (Erişim Tarihi: 07.01.2024).

Cole, Juan (2011). "Islamophobia and American Foreign Policy Rhetoric: The Bush Years and After", *The Challenge of Pluralism in the 21st Century Islamophobia*, Editörler: John L. Esposito ve İbrahim Kalın, Oxford University Press, New York, ss. 127-142.

Cumhuriyet (09.10.2023). Gazze'ye Yoğun Bombardıman! Netanyahu'dan Çok Sert Açıklama: Vereceğimiz Yanıt Ortadoğu'yu Değiştirecek, <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/netanyahu-verecegimiz-yanit-orta-doguyu-degistirecek-2128289>. (Erişim Tarihi: 17.01.2024).

Dabashi, Hamid (24.09.2012). "The war between the civilised man and the savage", *Al Jazeera*, <https://www.aljazeera.com/opinions/2012/9/24/the-war-between-the-civilised-man-and-the-savage/>. (Erişim Tarihi: 27.01.2024).

Douglass-Williams, Christine (08.12.2023). " Hamas Official: Palestinians are preparing to establish global Islamic caliphate with Jerusalem as its capital", *Jihad Watch*, <https://www.jihadwatch.org/2023/12/hamas-official-palestinians-preparing-to-establish-global-islamic-caliphate-with-jerusalem-as-its-capital#>. (Erişim Tarihi: 22.01.2024).

Elman, Mirriam F. (2019). "Islamophobia", *Israel Studies*, Cilt: 24, Sayı: 2, ss. 144–156.

Fekete, Liz (2009). *A Suitable Enemy Racism, Migration and Islamophobia in Europe*, Pluto Press, London.

Finkelstein, Norman G. (2024). Holokost Endüstrisi Yahudi Acılarının İstismarı, Çev: Utku Umut Bulsun, Kutadgu, İstanbul.

Geller Report, <https://gellerreport.com/>.

Geller, Pamela (01.01.2024). “UNRWA is a Terrorist Organization”, Geller Report, <https://gellerreport.com/2024/01/unrwa-is-a-terrorist-organization.html/>. (Erişim Tarihi: 26.01.2024).

Geller, Pamela (01.12.2023). “LONDONISTAN CANCELS JEWS: London Council CANCELS CHANUKAH”, Geller Report, <https://gellerreport.com/2023/12/londonistan-cancels-jews-london-council-cancels-chanukah.html/>. (Erişim Tarihi: 26.01.2024).

Geller, Pamela (05.01.2024). “Trans Terror: Perry School Mass Shooter was Prominent Trans Activist, Planted and IED in School”, Geller Report, <https://gellerreport.com/2024/01/trans-terror-perry-school-mass-shooter-was-prominent-trans-activist-planted-an-ied-in-school.html/>. (Erişim Tarihi: 24.01.2024).

Geller, Pamela (08.01.2024). “Your Taxpayer Dollars Are Paying Islamic Terrorists”, Geller Report, <https://gellerreport.com/2024/01/your-taxpayer-dollars-are-paying-islamic-terrorists.html/>. (Erişim Tarihi: 27.01.2024).

Geller, Pamela (10.11.2023). “I don’t care if they’re bad at math, destroy these subhumans, every last one”, [Tweet], Twitter, <https://twitter.com/PamelaGeller/status/1723025311925752319>. (Erişim Tarihi: 26.01.2024).

Geller, Pamela (14.11.2023). “Children as Young as 10 Took Part in Hamas’s Oct. 7 Terror Attack, Survivors Say”, Geller Report, <https://gellerreport.com/2023/11/children-as-young-as-10-took-part-in-hamass-oct-7-terror-attack-survivors-say.html/>. (Erişim Tarihi: 25.01.2024).

Geller, Pamela (15.10.2023). “‘Innocent Civilians?’ Civilians From Gaza Crossed Border and Took Part in the Unspeakable War Crimes Against Jews”, Geller Report, <https://gellerreport.com/2023/10/innocent-civilianscivilians-from-gaza-crossed-border-and-took-part-in-the-unspeakable-war-crimes-against-jews.html/>. (Erişim Tarihi: 25.01.2024).

Geller, Pamela (19.11.2023). “WATCH: Hamas Command Center, Massive Terrorist Infrastructure Under Shifa Hospital, Footage Shows Hamas Hostages Being Led INSIDE Hospital”, Geller Report, <https://gellerreport.com/2023/11/watch-hamas-command-center-massive-terrorist-infrastructure-under-shifa-hospital-footage-shows-hamas-hostages-being-led-inside-hospital.html/>.

ch-hamas-command-center-massive-terrorist-infrastructure-under-shifa-hospital-footage-shows-hamas-hostages-being-led-inside-hospital.html/. (Erişim Tarihi: 25.01.2024).

Geller, Pamela (2011). Stop the Islamization of America A Practical Guide to the Resistance, WND Books, Washington.

Geller, Pamela (25.11.2023). "Palestinians CHEER as Two Men Are EXECUTED, Hung Upside Down From Electric Pole, Their Legs are Cut Off, Accused of Cooperating with Israel", Geller Report, <https://gellerreport.com/2023/11/palestinians-cheer-as-two-men-are-executed-hung-upside-down-from-electric-pole-their-legs-are-cut-off-accused-of-cooperating-with-israel.html/>. (Erişim Tarihi: 25.01.2024).

Geller, Pamela (26.11.2023). "BASED! Dutch Newly Elected Prime Minister Geert Wilders: 'Jordan Is Palestine!'" Geller Report, <https://gellerreport.com/2023/11/based-dutch-newly-elected-prime-minister-geert-wilders-jordan-is-palestine.html/>. (Erişim Tarihi: 25.01.2024).

Geller, Pamela (26.12.2023a). "Islam is a mental illness, doncha know?", [Tweet], Twitter, <https://twitter.com/PamelaGeller/status/1739483820280389777>. (Erişim Tarihi: 27.01.2024).

Geller, Pamela (26.12.2023b). "Biden Regime Refuses Israeli Request for Vital Apache Attack Helicopters" Geller Report. <https://gellerreport.com/2023/12/biden-regime-refuses-israeli-request-for-vital-apache-attack-helicopters.html/>. (Erişim Tarihi: 27.01.2024).

Geller, Pamela (27.12.2023). "Muslims are the only immigrant group who come to the West with a ready made model of society they believe to be superior to Western law and they work, by all means, to impose it. Anywhere Western law and Shariah law conflict, it is always Western law that must give way", [Tweet], Twitter, <https://twitter.com/PamelaGeller/status/1739816678442328331>. (Erişim Tarihi: 26.01.2024).

Geller, Pamela (29.11.2023a). [@PamelaGeller]. "This is the great failure of American Jewish leadership and Jewish education. 'Palestinian' children are taught to hold a gun to kill Jews in the cradle. Their schools teach the Islamic doctrine of Jew hatred from kindergarten all the way through to high school and college. Their imams preach hatred and Jewish genocide from their pulpits. Jewish schools teach nothing of the Islamic doctrine and why the Muslim world hates the Jews. They never speak of it. They know nothing of Bat Ye'or, Ibn Warraq, Robert Spencer et al.," [Tweet]. Twitter, <https://twitter.com/PamelaGeller/status/1729956321732997294>. (Erişim Tarihi: 25.01.2024).

Geller, Pamela (29.11.2023b). [@PamelaGeller]. "What does Hamas mean? HAMAS is the acronym for Harakat al-Muqawama al-Islamiya - Islamic Resistance Movement. This is a religious war. It has nothing to do with land and everything to do with Islamic Jew hatred", [Tweet]. Twitter, <https://twitter.com/PamelaGeller/status/1729608981348262339> (Erişim Tarihi: 21.01.2024).

Geller, Pamela (30.11.2023). "Gaza's 'Innocent Civilians' Recaptured Israeli Hostage Who Escaped From Terrorist Captivity and Returned Him to Hamas", Geller Report, <https://gellerreport.com/2023/11/gazas-innocent-civilians-recaptured-israeli-hostage-who-escaped.html/>. (Erişim Tarihi: 25.01.2024).

Geller, Pamela ve Robert Spencer (2010). The Post-American Presidency The Obama Administration's War on America, Threshold Editions, New York.

Geller, Pamela, Twitter, <https://twitter.com/PamelaGeller>.

Glazov, Jamie (13.12.2023). "Glazov Gang: Hostility to Mother Mary – and the Role of Feminism", Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org/2023/12/glazov-gang-hostility-to-mother-mary-and-the-role-of-feminism#>. (Erişim Tarihi: 24.01.2024).

Gottschalk, Peter ve Gabriel Greenberg (2011). "From Muhammad to Obama: Caricatures, Cartoons, and Stereotypes of Muslims" The Challenge of Pluralism in the 21st Century Islamophobia, Editörler: John L. Esposito ve İbrahim Kalın, Oxford University Press, New York, ss. 191-209.

Greenfield, Daniel (11.10.2023). "Savages", Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org/2023/10/savages>. (Erişim Tarihi: 21.01.2024).

Greenfield, Daniel (30.11.2023). "The Nazi Roots of Hamas", Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org/2023/11/the-nazi-roots-of-hamas>. (Erişim Tarihi: 21.01.2024).

Grosfoguel, Ramon (2003). Colonial Subjects Puerto Ricans in a Global Perspective, University of California Press, California.

Halliday, Fred (1996). Islam & The Myth of Confrontation Religion and Politics in the Middle East, I.B. Tauris, New York..

Heyder, Aribert ve Marcus Eisentraut (2016). "Islamophobia and Criticism of Islam: An Empirical Study of Explanations Using Representative Surveys from Germany", Islamophobia Studies Journal, Cilt: 3, Sayı: 2, ss. 178-198.

Huntington, Samuel P. (2001). Medeniyetler Çatışması mı?, Medeniyetler Çatışması Samuel P. Huntington, Editör: Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, İstanbul, ss. 22-49.

Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org>.

Kandiyoti, Deniz (1991). "Islam and Patriarchy: A Comparative Perspective", Women in Middle Eastern History, Editörler: Nikki R. Keddie ve Beth Baron, Yale University Press, New Haven, s. 23-42.

Kandiyoti, Deniz (1997). *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, Çev. Aksu Bora, Fevziye Sayılan, Şirin Tekeli, Hüseyin Tapınç ve Ferhunde Özbay, Metis Yayınları, İstanbul.

Laclau, Ernesto (2011). *Popülizm: Bir Ad Ne İçerir?*. Çev. Hayriye Özen, Atılım, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 135-146.

Laclau, Ernesto, (2005). *On Populist Reason*, Verso, London.

Lean, Nathan (2012). *The Islamophobia Industry How the Right Manufactures Fear of Muslims*, Pluto Press, London.

Mudde, Cas (2018). *The Far Right in America*, Routledge, Oxon.

Nimer, Mohamed (2011). *Islamophobia and Anti-Americanism: Measurements, Dynamics, and Consequences, The Challenge of Pluralism in the 21st Century Islamophobia*, Editörler: John L. Esposito ve İbrahim Kalın, Oxford University Press, New York, ss. 78-92.

Ramos, Miquel (2024). "Europe's Far Right's Unwavering Support for Israel", Red, <https://thered.stream/europes-far-rights-unwavering-support-for-israel/>. (Erişim Tarihi: 21.01.2024).

Said, Edward Wadie (2013). *Şarkiyatçılık Batı'nın Şark Anlayışları*, Çev. Berna Ülner, Yedinci Basım. Metis Yayınları, İstanbul.

Sözcü (10.11.2017). "Erdoğan'dan Suudilere İlimli İslam Eleştirisi" <https://www.sozcu.com.tr/kadin-dayanisma-konseyi-wp2085217>. (Erişim Tarihi: 21.01.2024).

Spencer, Rober (2003). *Onward Muslim Soldiers How Jihad Still Threatens America and the West*, Regnery I Publishing, Washington.

Spencer, Robert (05.01.2024). "Erdogan's son: Turning Hagia Sophia into a mosque was the first step towards freedom for Jerusalem and Al-Aqsa", Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org/2024/01/erdogans-son-turning-hagia-sophia-into-a-mosque-was-the-first-step-towards-freedom-for-jerusalem-and-al-aqsa>. (Erişim Tarihi: 22.01.2024).

Spencer, Robert (14.10.2023). "The War Against Israel is All About Islam, and Islam is All About Terror" Geller Report, <https://gellerreport.com/2023/10/the-war-against-israel-is-all-about-islam-and-islam-is-all-about-terror.html/>. (Erişim Tarihi: 21.01.2024).

Spencer, Robert (15.12.2023). " Hamas jihadist hijack humanitarian aid truck moments after it crosses into Gaza from Egypt", Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org/2023/12/hamas-jihadist-hijack-humanitarian-aid-truck-moments-after-it-crosses-into-gaza-from-egypt#>. (Erişim Tarihi: 27.01.2024).

Spencer, Robert (2005). The Politically Incorrect Guide to Islam (and the Crusades), Regnery Publishing, Washington.

Spencer, Robert (2007a). What Americans Need to Know About Jihad, David Horowitz Freedom Center, Los Angeles.

Spencer, Robert (2007b). Religion of Peace? Why Christianity Is and Islam Isn't, Regnery Publishing, Washington.

Spencer, Robert (2018). The History of Jihad From Muhammad to ISIS, A Bombardier Books Book, Nashville.

Spencer, Robert (21.12.2023). "Islamic scholar: 'If the two-state solution is realized, it will be temporary. Palestine in its entirety is ours.'" Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org/2023/12/islamic-scholar-if-the-two-state-solution-is-realized-it-will-be-temporary-palestine-in-its-entirety-is-ours>. (Erişim Tarihi: 26.01.2024).

Spencer, Robert (22.12.2023). "Israeli military finds Hamas children's uniforms and terror tunnel inside Gaza school", [Tweet], Twitter, <https://twitter.com/jihadwatchRS/status/1738220523190944142>. (Erişim Tarihi: 25.01.2024)

Spencer, Robert (23.12.2023). "'Sydney Gay And Lesbian Mardi Gras' calls for ceasefire, wants Hamas alive so its members can enjoy Sharia", Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org/2023/12/sydney-gay-and-lesbian-mardi-gras-calls-for-ceasefire-wants-hamas-alive-so-its-members-can-enjoy-sharia>. (Erişim Tarihi: 27.01.2024).

Spencer, Robert (25.11.2023). "Netherlands: Wilder Calls For Recognition That Islam is a Violent Ideology" Jihad Watch, <https://www.jihadwatch.org/2023/11/netherlands-wilders-calls-for-recognition-that-islam-is-a-violent-ideology>. (Erişim Tarihi: 20.01.2024).

Spencer, Robert, Twitter, <https://twitter.com/jihadwatchRS>.

- Taras, Raymond (2012). *Xenophobia and Islamophobia in Europe*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- The Runnymede Trust (1997). *Islamophobia a challenge for Us All*, The Runnymede
- Ülger, İrfan Kaya ve Maribel Benitez (2017). "Islamophobia in France, From Racism to 'Neo-Populism'", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, s. 50-66.
- Ülger, Uğur (2019). "The View of Political Islam on Islamophobia: The Example of the National Outlook Movement", *Polish Political Science Review*, Cilt: 7, Sayı: 2, ss. 52-67.
- Ülger, Uğur (2022). *Protesto Hareketlerinin Siyasi Sonuçları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vardar, Deniz (2004). *Aşırı Sağdan Popülist Radikal Sağa: Fransa Örneği*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Yan, Holly (04.05.2015). "Garland shooting: What is the American Freedom Defense Initiative?", CNN, <https://edition.cnn.com/2015/05/04/us/what-is-american-freedom-defense-initiative/index.html>. (Erişim Tarihi: 26.01.2024).
- Yang, M. (2023). *Islamophobia and Antisemitism on Rise in US amid Israel-Hamas War*. *The Guardian*, 10 Kasım, <https://www.theguardian.com/us-news/2023/nov/10/us-islamophobia-antisemitism-hate-speech-israel-hamas-war-gaza>. (Erişim Tarihi: 17.01.2024).
- Yazır, E. H. (çev.). (2010). *Kur'an-ı Kerim*, Vera Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, Alim ve Didem Geylani (2022). "Islamophobia, Xenophobia and Racism", *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: VII, Sayı: 2, ss. 25-32.

BİR MEŞRUIYET ARACI OLARAK DEHÜMANİZASYON: ORYANTALİST VE SİYONİST BAKIŞ AÇISIYLA FİLİSTİN'DEKİ SOYKIRIMA DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Dehumanization as a Tool of Legitimacy: An Evaluation of the Genocide in
Palestine from an Orientalist and Zionist Perspective

Dr. Ertuğrul YAZAR* - Salih GÜNAY**

Geliş Tarihi: 1.02.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 20.03.2024

Öz

Tarihsel süreçte vuku bulan çok sayıda soykırım, savaş suçu, toplu katliam veya diğer ağır insan hakları ihlallerinin temelinde, dehümanizasyon süreci yatmaktadır. Bazı kişi, grup veya toplulukların insandan daha aşağı olduğu görüşünün kademeli ve yaygın biçimde benimsenmesi süreci, sosyal duyarımızda bir boşluk görevi üstlenir. Böylelikle bu sürecin süjesi şeytanlaştırılır ve ona yönelik şiddet meşrulaştırılır. Orientalist ve Siyonist bakış açısında da benzer bir yaklaşımın hakim olduğu görülmektedir. Yaratılan "modern ben tasavvuru" ile İsrail(liler) Filistinlileri kendi topraklarında yok saymakta ve sözde "medenileştirme misyonu" çerçevesinde soykırıma maruz bırakmaktadır.

Siyonizm, uygarlığın barbarlığa karşı ileri karakolu olarak Filistinlilere yönelik her türlü vahşeti, Yahudilerin "üstün ırka" mensup olduğu ve Tanrının kendi

Abstract

The process of dehumanization lies at the basis of many genocides, war crimes, mass murder, and other serious human rights violations that have occurred throughout history. The process of gradual and widespread adoption of the view that some individuals, groups, or communities are less than human acts as a gap in our social senses. In this way, the subject of this process is demonized and violence against him/her is legitimized. It is seen that a similar approach prevails in the Orientalist and Zionist perspectives. Through the "modern self-image" created, Israel(ies) ignore the Palestinians in their self-land, and subject them to genocide within the framework of its so-called "civilizing mission".

Zionism, as the outpost of civilization against barbarism, seeks to legitimize all forms of brutality against

* TİHEK İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı, yazarertugrul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2508-1201

** TİHEK İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı, silhny18@hotmail.com, ORCID: 0009-0001-9817-5655

leri için "vadedilmiş topraklar" bahsettiği söylemleri üzerinden meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Esasen 75 yılı aşkın süredir Filistin topraklarında vuku bulan zulüm, İsrail'in Gazze'ye yönelik geniş bir istila başlattığı 7 Ekim 2023 tarihinden sonra derinleşmiştir. Bu süreçte, Müslüman Araplara yönelik oryantalist ve Siyonist bakış açısı çok daha iyi anlaşılacak şekilde gün yüzüne çıkmıştır. Bu çalışma, karar alma mekanizmasında bulunan Siyonist yetkililerin somut açıklama ve beyanlarıyla soykırımın ne şekilde meşrulaştırılmaya çalışıldığını ve geçmişten bugüne Batı cephesinde değişen bir şey olmadığını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Oryantalizm, Siyonizm, Dehümanizasyon, Filistin.

Palestinians through the discourse that Jews belong to a "superior race" and that God has granted them a "promised land". Essentially, the persecution that has been taking place in Palestinian lands for more than 75 years has deepened as of the October 7, 2023, when Israel launched a large invasion of Gaza. In this process, the Orientalist and Zionist perspectives towards Muslim Arabs came to light. The study tries to concretize that how the genocide tried to be legitimized through the concrete explanation and statements of officials in the decision-making mechanism and that nothing has changed on the Western front from past to present.

Key words: Human Rights, Orientalism, Zionism, Dehumanization, Palestine.

1. GİRİŞ

Oryantalist ve Siyonist bakış açısıyla İsrail'in Filistinlileri insandan daha aşağı görerek soykırımı ve savaş suçlarını nasıl meşrulaştırmaya çalıştıkları, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak, "sömürgeciliğe meşruiyet kazandırma" çabasında olan oryantalistizm ile Batı'nın sömürgeci ve yayılmacı tezahürünün bir yansıması olan Siyonizm arasındaki ilişki ele alınmaktadır. İkinci olarak, Siyonizm'in oryantalist kökenleri, alanında uzman akademisyenler ve yazarların görüşleriyle incelenmektedir. Üçüncü olarak, sosyal duyularımızdaki boşluğun nasıl oluşturulduğu ve şiddetin meşrulaştırdığı "dehümanizasyon" süreciyle ortaya konulmaktadır. Son olarak, sözde¹ İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog, İsrail Başbakanı Netenyahu ve İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın açıklamaları üzerinden bir değerlendirme yapılarak 7 Ekim 2023 sonrası süreçte ortaya konan söylemlerin yeni olmadığı, bilakis köklerinin oryantalistizm ve Siyonizm ile örtüştüğü vurgulanmaya çalışılmıştır.

1 Yazarlar tarafından eklenmiştir.

Çalışma, dehümanizasyon sürecinin soykırımı ve savaş suçlarını meşrulaştırmada nasıl bir araç olarak kullanıldığını ve İsrail'in kuruluş sürecindeki açıklamalarla İsrail'in Gazze'ye yönelik geniş bir istila başlattığı 7 Ekim 2023 tarihi sürecindeki İsraili yetkililerinin ifadeleri arasındaki benzerliği tespit etmeyi amaç edinmektedir. Bu kapsamda çalışma, Müslüman Araplara yönelik oryantalist ve Siyonist bakış açısının milenyum çağında da sürmeye devam ettiğini ve Batı cephesinde değişen bir şey olmadığını ortaya koyma arzusundadır.

Bu çalışmada, söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. En basit anlatımı ile dilin incelenmesi olan söylem analizi, konuşma ve metinler aracılığıyla oluşan anlam ürünleri ile ilgilenen geniş kapsamlı sosyal ve kültürel araştırmalar içinde kullanılan bir araştırma yöntemidir. Dilin incelenmesi dilsel öğelerin basit bir incelenmesinden ziyade ifadelerin veya söze dökülenlerin sözdizimsel ve semantik sınırlarının ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008: 105).

Devlet yetkililerinin açıklama ve beyanları şüphesiz alelade ifadeler olmayıp uluslararası hukuk açısından etki doğurmaktadır. Nitekim Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Uluslararası Adalet Divanında İsrail aleyhine açtığı soykırım davasının ilk duruşmasında davayı temsil eden avukatlar, soykırımın kanıtı olarak bu açıklamalara da yer vermiştir. Bu bakış açısıyla Herzog, Netenyahu ve Gallant'ın yakın zamandaki açıklamaları irdelenerek, sözlerinin altında yatan anlam ve içerik analiz edilmeye çalışılmıştır. İsraili tüm yetkililerin açıklamalarına yer vermek bu çalışmanın kapsamını aşacağından yalnızca karar alma mekanizmasında bulunan üç üst düzey yetkilinin açıklamalarıyla yetinilmiştir. Siyonist bakış açısının 7 Ekim sürecinde de devam ettiğini belgelemek için İsrail'in kuruluş sürecindeki açıklamalarla günümüzdeki açıklamalar arasında bağlantı kurulmuştur.

2. ORYANTALİZM

Oryantalizm, bir diğer ifadeyle Şarkiyatçılık, sömürgecilik olgusuyla iç içe geçmiş bir kavram olmakla birlikte genel itibariyle Batı'nın Şark toplumlarının dillerini, dinlerini, tarihlerini, coğrafyalarını ve kültürlerini irdeleyerek bunlara ilişkin bilgi üretim faaliyeti olarak tanımlanır. Şarkiyatçılığı, "sömürgeciliğin keşif kolu" yani öncü kuvveti olarak görenler olduğu gibi (Meriç, 2013: 85), "sömürgeciliğin mühimmat deposu" olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır. Ancak kavrama ilişkin

en dikkat çekici yorum, oryantalizmin “sömürgeciliğe meşruiyet kazandırma” çalışmaları bakımından üstelendiği rol olduğu söylenebilir (Günay, 2023).

Kavramın güncel tartışmaların merkezinde yer alması ve sömürgecilikle anılır hale gelmesi esasında çok da eskiye dayanmamaktadır. Özellikle Filistin asıllı entelektüel Edward W. Said’in (1978) edebiyattan tarihe, sosyolojiden antropolojiye kadar birçok uzmanlık alanına ilişkin yaptığı geniş ve derin çalışmaların bir sonucu olarak ortaya koyduğu ve 1978 yılında yayımlanmasıyla birlikte dünya çapında sarsıcı bir etki yaratan “*Şarkiyatçılık, Batının Şark Anlayışları*” isimli kitap, oryantalizme ilişkin yaygın kabulleri ters yüz etmekle kalmamış, aynı zamanda birçok olay ve olgunun oryantalizm ve sömürgecilik ilişkisi bağlamında tekrardan değerlendirilip yorumlanmasına vesile olmuştur. Oryantalizmi, Batı’nın Doğu’ya ilişkin bir tür seri bilgi üretim faaliyeti olarak gören Said, kavramı Batı’nın Doğu’yu daha iyi tanıma, bilme ya da Doğu toplumları hakkında masum bir bilgi üretme çabasından ziyade, Doğu üzerinde bilgiyle temellendirilmiş bir tür egemenlik ilişkisi kurması olarak ifade eder. Kavrama, Batı’nın Doğu üzerindeki “*iktidar aracı*” olma rolü biçen Said; oryantalizmi Batı’nın Doğu hakkında saptamalar yapıp bu sayede Doğu’ya ilişkin ortaya konulan düşünceleri meşrulaştırma, Doğu’yu tasvir ederek tekrardan inşa etme ve en sonunda da bir sömürü mekanizması ihdas ederek bölgeyi idare etme arzusunun bir biçemi olarak tanımlar (Said, 2012: 13, 15).

Hem Said hem de oryantalizme ilişkin çalışmalar yapan birçok entelektüel, Batı’nın oryantalizm aracılığıyla Doğu üzerinde tahakküm kurma sürecinde başvurduğu etkili silahın “*bilgi*” olduğunu defaatle vurgular. Bilgi, batı için en etkin güç olmanın yanı sıra Doğu’yu ele geçirmenin ve idare etmenin de en ucuz ve en karlı yoludur. Şiddetin bir yöntem olarak merkeze alındığı bir sömürge düzeninde sömürgeciliğin yaratacağı yüksek maliyet durumu ile söz konusu sömürge ilişkisinin şiddete başvurularak devam ettirilemeyeceği hakikati, sömürgecileri oryantalizm gibi yerel halkları ikna etmeye dönük bir takım araçlar bulmaya itmiştir. Bu sebeptir ki Napolyon Mısır’ı işgal etmeden önce oryantalistlerin Mısır hakkında ortaya koyduğu bilgiden yararlanmış ve işgal esnasında aralarında ünlü oryantalist Silvester Sacy’nin öğrencilerinin de olduğu çok sayıda bölge uzmanını da yanında Mısır’a götürmüştür. Bununla da yetinmeyen Napolyon, Fransız işgaline karşı olası direnmeleri önlemek adına Mısır halkına yönelik, dini jargonun yoğun olarak kullanıldığı uzun bir ferman da yayımlatmıştır (Kalın, 2008: 112).

Doğu'ya ilişkin ortaya konan bilginin temelinde ise Batı'nın Doğu hakkındaki algısı ve aydınlanma hareketinin tetiklediği batının “*modern ben tasavvuru*” yatmaktadır. Tarihi süreç içerisinde Doğu, Batı'nın en başat siyasi, ekonomik, teolojik ve kültürel rakibi olmanın yanı sıra, “*Batılı kimliği*”nin şekillenmesinde önemli bir belirleyen olmuştur. Coğrafi yakınlığıyla birlikte uygarlığının kaynağı, dinlerinin anayurdu olan Doğu, çağlar boyunca yoğunluğu değişmekle birlikte Batı'nın en derin “öteki imgesi” haline gelmiştir. Varlığını bu öteki imgesiyle giriştiği mücadele üzerinden inşa eden Batı için Doğu adeta bir tür “*yer altı benliği*” olmuştur (Said: 2012, 13).

Oryantalizm'in tahakküm gücüne eşlik eden silahlardan biri de “*insan hakları*” olgusu olmuştur. Batı medeniyetinde renk, ırk, mezhep gibi temellere dayalı olarak insan haklarının bazı gruplara bahşedildiği diğerlerineyse reva görüldüğü karanlık çağlar yaşanmıştır. Bir dönem gasp edilen insan hakları için 18. ve 19. yüzyıllarda özellikle Avrupada uzun siyasi mücadeleler vuku bulmuş, 20. yüzyılda ise kazanıldığı iddia olunan insan haklarının ulusal sınırları aşarak evrenselleştiği algısı oluşturulmuştur. Günümüzde ise zaman zaman Batılı güçlü ülkelerin insan hakları olgusunu “sihirli bir değnek” olarak zayıf ülkelere baskı yapmak üzere kullandığı görülmektedir (Acar, 2019: 304).

Diğer taraftan burjuvazi sınıfının güçlenmesiyle beraber ortaya çıkan kapitalist gelişme ve bununla ilişkili olarak aydınlanma hareketinin Batı toplumunda meydana getirdiği politik, dini ve sosyo-ekonomik dönüşüm, Batı'nın Doğu karşısında başat bir güç olarak belirmesine imkân sağlamış ve bu durum Batılı yeni ve modern bir “*ben tasavvuru*”nun şekillenmesine giden süreci başlatmıştır. Yaşanan sınıf çatışmalarından galip gelen burjuvazi, Orta Çağ'dan kalma değerler sistemine büyük darbe indirerek yeni bir çağın kapılarını aralamıştır. Artık “*Tanrı'nın ferman dinlettiği çağ*” (Meriç, 2007: 172) nihayete ermiş “*Aklın ferman dinlettiği çağ*” başlamıştır. Diğer bir ifadeyle Königsbergli'nin (Kant) ergeni büyümüş ve kendi suçuyla düştüğü kör karanlıktan aydınlığa çıkmıştır (Kant, 2022: 27). Dolayısıyla bir kendisi vardır, bir de henüz karanlıkta yaşayan ergin olamamış ötekiler. Bundan dolayı bir Batılı'nın ötekilere küçümseyici tavırla bakması kaçınılmazdır. Batılıya göre bu ötekiler, henüz hayatın ilk evresinde bulunmakta olup bir erginin kılavuzluğuna muhtaçtırlar. Bu ergin elbette ki kendisidir. Yani yaygın kavramsallaşmış ifadesiyle bir tarafta “*medenî bir batı*” diğer tarafta ise “*ilkel, yabani ve medenileştirilmeye muhtaç diğerleri*” vardır. Bu sebeptendir ki Batı, omuzlarında sözde “*medenileştirme*

misyonu” nun ağır sorumluluğuyla işe koyulmaktadır. Fakat yalnız başına değildir. Yanı başında her türlü suçunu meşrulaştıran aracı vardır: “*Oryantalizm*”.

Doğu’nun tarihine, coğrafyasına, dillerine, dinlerine, kültür ve sanatına kısacası bir bütün olarak yaşam tarzlarına yönelik batı laboratuvarlarında üretilen ve “*bilimsellik postu*” ile piyasaya sürülen bilginin neşet ettiği kaynaklara bir projeksiyon çekildiğinde; üretilen bilginin Batı’nın Doğu üzerinde egemenlik kurma hırsını gözler önüne sermenin yanı sıra ortaya konulan bilginin doğruluğuna ilişkin şüphelere de kapı aralamaktadır. Zaman zaman Doğu hakkında akla hayale sığmayan betimlemelerin yanında özellikle İslam’a yönelik ön yargılı ve düşmanca tavırlar da bilginin subjektifliği hususunu gözler önüne sermektedir. Said’in, şu cümlesi aslında oryantalistlerin işe koyulurkenki pozisyonlarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır: “*Şarkı inceleyen bir Avrupalı ya da Amerikalı kendi tarihi tecrübesinden ve koşullarından bağımsız olarak şarkı ele almaz, bu yüzden de şarkın karşısına ilk önce Avrupalı veya Amerikalı kimliğiyle çıkar, bireyliği ise sonradan gelir.*” (Said, 2012: 21).

Sömürgeciliğin öncü birliği olarak oryantalizmin yoğunlaştığı ilk şey kuşkusuz yerel halkların mevcudiyeti olmuştur. Şurası açıktır ki Batılıyla Doğulunun karşılaşması eşit bir düzlemde gerçekleşmemiştir. Oryantalist ilişki aslında bir tür öz-nesne ilişkisini andırır. Dolayısıyla söz konusu ilişkide, Batılı “tanımlayan, sorgulayan, yargılayan ve en nihayetinde mahkûm eden” durumundayken Doğulu her zaman “*tanımlanan, sorgulanan ve yargılanan bir müdahale nesnesi*” konumunda olmuştur (Said, 2004: 119).

Egemen bir tavırla yerel halkların üzerine bir karabasan gibi çöken, onları basıkılayan ve kültürlerini yok sayan oryantalizm, ilk iş olarak yerel kültürü “*yasa dışı*” ilan eder (Fanon, 2014: 231). Halkların yaşam tarzlarını, gelenek ve göreneklerini arkaik olarak tanımlarken, tarihlerine barbarlık damgası vurur; dinlerini hor görürken, onları İngiliz Sömürge Valisi Lord Cromer’in “*bağımlı ırkları*” olarak yaftalar. Tabi bütün bunları yaparken de Batılı değerlerin üstünlüğünü vurgulamaktan bir an dahi geri durmaz (Said, 2012: 46).

3. SİYONİZM’İN ORYANTALİST KÖKENLERİ

1880’lerin başında Avrupa’nın göbeğinde Viyana’da nüveleri atılan, 1894 yılında Avusturyalı Yahudi gazeteci Theodor Herzl’in “*Yahudi Devleti*” kitabıyla genel

esasları ortaya konulan ve 1897 yılında Basel'de gerçekleştirilen Dünya Siyonizm Kongresi'yle uygulamaya sokulan Siyonizm, hem Yahudiler hem de diğer dünya toplumları açısından (özellikle de Müslümanlar) son yüzyılın en tartışmalı ve zararlı ideolojilerinden biri olma özelliğini günümüzde de sürdürmektedir (Garaudy, 2023: 20). Genellikle İsrail'in Filistinlilere yönelik saldırılarının yoğunlaştığı dönemlerde gündemi sıkça meşgul eden kavramın, en belirgin görünüm biçimi kuşkusuz “*vadedilmiş topraklar*”² ve “*üstün ırk*”³ ifadeleri olmuştur. Siyasal bir ideoloji olarak sözde İsrail devletinin kurucu felsefesini oluşturan Siyonizm, sömürgecilikten oryantalizme, dinsel ırkçılıktan ulusçuluğa kadar birçok olgunun kesişim noktasında kendisine yer edinmiş ve uluslararası toplum açısından yıkıcı sonuçlar doğurmuştur.

Kitab-ı Mukaddes'in arkaik bir anlayışla ele alınıp katı bir şekilde yorumlanmasıyla üretilen ideolojinin asıl odaklandığı nokta, Yahudiliğin bir din olarak politika-nın emrine koşulması olmuştur. Bu bağlamda özellikle Yahudiliğin sömürülmesi anlayışını temel alan Siyonist ideoloji, tarihsel süreç içerisinde Yahudilikten bir millet meydana getirmeyi başarmış ve bu sayede ortaya çıktığı tarihten yaklaşık 70 yıl sonra dünyanın en teokratik devletlerinden birine ruh vermiştir. Siyonizm'in İsrail'e üflediği bu ruh ne yazık ki Yahudiliğin “*ölüm fermanı*” olmuştur.

Kadim Yahudi geleneğinden köklü bir kopuşu ifade eden, ürettiği seri şiddet sarmalıyla Ortadoğu'yu kan gölüne çeviren, İbrahim ve Musa peygamberlerin kadim kültürü üzerinde onulmaz yaralar açan Siyonist anlayışa karşı ilk tepkiler de yine Yahudi toplumu içerisinde gelmiştir. Yahudi din adamları ve entelektüellerin Siyonizm'e ilişkin eleştirileri Siyonizm'in ne tür bir ideoloji olduğu ve köklerinin nerelere uzandığı konusunda bazı ipuçları da vermektedir. Avusturya doğumlu ve Ortodoks Yahudi bir aileden gelen ünlü Yahudi entelektüel Martin Buber'in Siyonizm hakkındaki görüşleri, Siyonizm'in, şovenist bir Yahudi kimliği oluşturma adına Yahudiliği nasıl çarpıttığını, daha ötesi nasıl sömürdüğünü gözler önüne sermektedir: “*Ulus en büyük değer değildir... Milli ideoloji ve milliyetçilik ruhu ulusu kendisi için bir amaç yapmadığı sürece geçerlidir. Yahudiler bir ulus olmaktan da ileridirler. Onlar bir inanç toplumunun üyeleridir.*” ... “*Yahudi dini kökünden*

2 “*Seni çok verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. Antlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyunca, sonsuza dek sürdüreceğim. Senin, senden sonra da soyunun Tanrısı olacağım. 8. Bir yabancı olarak yaşadığın toprakları, bütün Kenan ülkesini sonsuza dek mülkünüz olmak üzere sana ve soyuna vereceğim. Onların Tanrısı olacağım.*” (Tekvin, 17: 6,7,8)

3 “*Siz Tanrınız RAB için kutsal bir halksınız. Tanrınız RAB, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti.*” (Tesniye, 7:6)

koparılmıştır. Bu hareket 19. Yüzyılda doğmuş Yahudi Milliyetçiliği ile arazları ortaya çıkan hastalığın esasıdır. Toprak istemenin bu yeni şekli ve onun arkasında yatan her şey, bütün Yahudi milliyetçiliğini maskeler biçiminde Batı modern nas-yonalizminden almıştır.” (Garaudy, 2023: 36).

İsrail’in Lübnan işgalini eleştiren Tel Aviv Üniversitesi öğretim üyelerinden Benjamin Cohen ise Le Monde gazetesinde yayımlanan mektubunda, İsrail Devletinin Siyonist motivasyonla işlediği suçlarla adeta Yahudiliğin tabutuna son çivi-yi çaktığını ima eder: “*Bunca felaketlerin kurbanı olan Yahudilerin ta kendileri bu kadar canavar olabilirler mi? İşte görülyor Siyonizm’in en büyük başarısı Yahudileri Yahudilikten çıkarma olmuştur.*” (Garaudy, 2023:39).

Buber’in açıklamaları aynı zamanda, Yahudiliği kendine paravan yapan ve bir tür sömürge ideolojisi olan Siyonizm’in (ilk olarak Yahudiliği sonra da Filistin topraklarını) işgal motivasyonunun ne olduğu, nereden beslendiği ve köklerinin nere-lere kadar uzandığı hakkında da bizlere bazı ipuçları vermektedir. Şurası bir gerçek ki Siyonizm, Batı menşelidir ve patentı Batıya aittir (Said, 1985: 71). İdeologları ve uygulayıcıları, her ne kadar Yahudi olsa da en nihayetinde Batı’da doğmuş bü-yümüş ve dünyaya bir Batılının gözüyle bakan kişilerdir. Bu bağlamda özellikle bir oryantalist Batılının, Araplara veya Doğululara bakışıyla bir siyonistin bakışı ara-sında nitelik itibariyle hiçbir fark yoktur. Bundan dolayıdır ki Siyonizm’in kurucu babalarının ortaya koydukları ideolojide temel dayanak noktaları Batı ulusçuluğu ile oryantalist anlayış üzerinden kurgulanan Batı sömürgeciliği olmuştur. Yahudi-liğin buradaki misyonu ise ideolojiye meşruiyet kazandırarak, ihtiyacı olan malze-meyi sağlamak olmuştur.

Teohoder Herzl’in şu ifadeleri Siyonistlerin Batılı oryantalist anlayışla olan ba-ğını net bir şekilde ortaya koymaktadır: “*Biz orada Avrupalılar için, Asya’ya karşı bir kale burcu ve aynı zamanda uygarlığın barbarlığa karşı ileri karakolu olaca-ğız.*” (Garaudy, 2023:76). Tıpkı Filistin Devlet Başkanı Yaser Arafat’ın Batılı bir medya kuruluşuna verdiği röportajda muhabire Siyonizm’i kastederek “*your baby*” yani “*sizin bebeğiniz*” derken ortaya koyduğu hakikatte olduğu gibi (Arafat, 1978). Aksi takdirde, Siyonizm’in en somut görünüm biçimi olan ve tipik bir ontolojik üstünlük anlayışına dayanan; Yahudilerin “*üstün ırka*” mensup olduğu ve Tanrının kendileri için “*vadedilmiş topraklar*” bahsettiği söylemleri başka türlü nasıl açıkla-nabilir ki!

Herlz, Siyonistleri Batı'nın Şark'taki "ileri karakolu" olarak tanımlarken aslında Siyonistleri "Konigsberglinin ergeni", Arapları ise "henüz ergin olamamış Cromer'in bağımlı ırkları" olarak görüyordu. Herlz'in ve haleflerinin gözünde Araplar Batılılardan ya da Siyonistlerden "daha az insan" ve "daha az değerli"ydi. Her türlü çirkinliği bünyelerinde barındıran, tırnak içerisinde üzerinde buldukları bu toprakları hak etmeyen "barbar Araplardı". Bu yüzden söz konusu toprakların bir an önce özgürlüğüne kavuşturulup ehil ellerde islah edilmesi gerekiyordu. İşte ilk Siyonist dalgalar, Filistin kıyılarına bu motivasyonla çarpmıştı. Siyonizm'i teoriden pratiğe döken isimlerin başında gelen Chaim Weizmann'ın şu ifadeleri Siyonizm'in Filistin topraklarına yönelik sömürgeci iştahını gözler önüne sermektedir: "Tanrı, Filistin toprağını, sanki güzelliğini onu sevenler ve kendilerini onun yararlarını sarmaya adayanlar ortaya çıkarabilsinler diye taşlar, bataklıklar ve kumlarla örtmüştür." (Weizman, 1959: 371; Akt. Said, 1985: 132).

Siyonist anlayış, İngilizlerin Filistin topraklarını sömürmeye dönük ortaya koyduğu oryantalist düzeneği bir bütün olarak tevarüs etmişti. İngiliz sömürge döneminin görevlilerinin Filistin ve Filistinlilere yönelik görüşleri ile günümüz İsrail liderleri dâhil olmak üzere Siyonistlerin ifadeleri arasında tam bir söylem birliği vardır. Bir dönem İngilizlerin Filistin'de kurdukları Filistin Keşif Fonu'nda görev alan İngiliz asker ve araştırmacı Claude Reignier Conder ile yine Filistin Keşif Fonu'nda çalışan Charles Francis Tyrwhitt-Drake'nin bölge sakinlerine yönelik tanımlamalarının bir benzerini 120 yıl sonra yani 2023 yılında İsraili Siyonist yetkililer yapacaktı. Conder, kaleme aldığı "Filistin'in Şimdiki Durumu" isimli kitabında Filistinlilere yönelik: "Yerli köylüleri bir iki kelimeyle betimlemek çok yerinde olacak. Vahşice, cahil, fanatik ve hepsinden öte yalana müpteladırlar. Yine de geliştirildikleri takdirde onları faydalı bir nüfusa dönüştürmeyi mümkün kılacak nitelikleri vardır: zekâlarından, enerjilerinden, acıya ve sıcağa vb. dayanıklılıklarından faydalanılabilir." ifadelerini kullanırken; Amerikalı araştırmacı Miriam Rosen, Filistinli köylüleri kastederek, fellahların Doğu'da rastladığı en beter insan tipleri olduğunu ve fellahların her türlü ahlak anlayışından yoksun olduğunu belirtir ve İngiliz Mısır bilimci Sir Flinders Petri: "Arap, muazzam bir romantizmden çok gereksiz bir biçimde yararlandırılmıştır. Oysa çoğu diğer vahşiler gibi iğrenç bir biçimde kabiliyetsiz olup romantik duygulara ancak Kızıldeliler ya da Maoriler kadar layıktırlar" şeklinde betimleme yapar (Akt. Said, 1985: 126-127).

Şüphesiz Siyonizm belasından etkilenen tek kesim Müslüman Araplar değildir. Oryantalizm için Şarklının dini, dili, ırkı veya mezhebinin bir önemi yoktur ve Şarklı olmak bir tür alt kimliğe mensup olmak demektir. Dolayısıyla Siyonizm de kendi sömürge modelinde oryantalizmin bu prensibinden hiçbir zaman taviz vermedi. Siyonistlerin Arap Yahudilerine ve kültürüne karşı tahammülsüzlüğünün Müslüman Araplara karşı tahammülsüzlüğünden aşağı kalır tarafı yoktu. Dedesi İsrail Devletinin kurucu kadrosu içerisinde yer almış, büyük amcası İsrail Cumhurbaşkanı yapmış ve babası ise İsrail Devletinin önde gelen generallerinden biri olarak görev yapmış insan hakları aktivisti Miko Peled, Siyonistlerin Yahudi Araplara karşı tutumunu şu sözlerle ifade eder: “İsrail’de, Arap Yahudi kültürü bir alt kültür olarak kabul edilip, Arap ülkelerinden İsrail’e gelen bu Yahudilere Arap Yahudi’si yerine Sefarad veya Doğu Yahudileri denildi. Haliyle bu insanlar da Arap olarak görünmek istemediklerinden kendi kültürlerinden ve kimliklerinden vazgeçmek zorunda kaldılar. Aslında İsrail’in etnik temizlik kampanyası, Arap Yahudileri dâhil tüm Arap kültürünü görmezden gelme, onu aşağılama ve nihayetinde onu yok etme amacına matuftu.” (Peled, 2012: 237).

Filistin’de yaşayan Müslüman Arapların ve mülklerinin yok sayılarak bir İsrail Devleti kurma hayaliyle Yahudilerin Filistin topraklarına yerleştirilmesiyle beraber bir devir kapanmış, Batılı sömürgeciler bayrağı Siyonist sömürgecilere devretmiştir. 19’uncu yüzyılın İngiliz ve Fransız oryantalistlerinin yerini Siyonist oryantalistler almıştır. Batı, Arapları ancak Siyonist oryantalistlerin tuttuğu projeksiyondan görececek, bir nevi yok sayacaktır. Çünkü otorite artık onlardadır. Onların söylediklerinin ötesinde bir hakikat olmaz, olamaz. İşte Batının şımarık çocuğu İsrail’in ve Siyonistlerin Arap coğrafyasında işlediği suçlara, Batının bigâne kalışının bütün sırrı burada yatmaktadır.

4. DEHÜMANİZASYON SÜRECİ: SOSYAL DUYULARIMIZDAKI BOŞLUK NASIL OLUŞTURULUR?

Tarih boyunca yaşanan soykırımlar, toplu katliamlar, kalabalık insan gruplarının hapsedilmesi, insanların zorla yerlerinden edilmesi, apartheid, sömürgeleştirme ve kölelik gibi gruplar arası saldırganlık eylemleri ve diğer zulümler ancak kurbanların insanlıktan çıkarılmasıyla, bu insanların insandan daha aşağı olduğu görüşünün kademeli ve yaygın biçimde benimsenmesiyle mümkün olmuştur. Avantajlı grupların üyelerinin dezavantajlı grupların acılarından “ahlaki olarak ayrılmalarına”

olanak sağlayan ve düşmanı şeytanlaştırma, onları insandan daha aşağı gösterme ve dolayısıyla insani muameleye layık görmeme şeklinde ilerleyen bu psikolojik süreç, insanlıktan çıkarma veya insandılaştırma olarak ifade edebileceğimiz “dehümanizasyon” olarak ifade edilmektedir (Bruneau ve Kteily, 2017: 8).

İnsani duygulardan uzaklaşma ve insana has özelliklerden arınma anlamına gelen dehümanizasyon; bir bireyin veya bir insan grubunun insan niteliklerini, insan haklarını ve onur ve saygınlığını reddetme veya geri alma sürecidir (Öner, 2023). Dehümanizasyon, karşıtların birbirlerini insandan aşağı gördüğü ve dolayısıyla ahlaki değerlendirmeyi hak etmediği sonucunu doğurur ve üstün tarafa zihninde yaptığı nitelendirmelerle bir meşruiyet alanı kazandırır. Örneğin, vatandaşlıktan yoksun bırakma sürecine meşruiyet kazandırmak için “ihtiyaç dışı insanlar”, “yeryüzünün posaları”, “yersiz-yurtsuzlar”, “uluslararası göçmenler”, “vatansızlar”, “vatandaş olmayanlar”, “ötekiler”, “bizim dışımızdakiler”, “yabancılar” ve “bizden farklı yabancılar” gibi nitelendirmeler eşlik eder. Bu sayede sürgün, zorla göçler veya kamu hizmetinin dışında tutma politikaları meşrulaştırılmaya çalışılır (Yazar, 2023: 211-212).

Çatışmalarda ve savaş çerçevesinde de gerçekleşen dehümanizasyon süreci, şiddetin artmasına, insan hakları ihlallerinin yaşanmasına, savaş suçlarına ve hatta soykırma yol açabilmektedir. Bu süreçte, ahlak ve adalet kapsamının dışında görülen bireyler için “temel ihtiyaçları hak etme ve adil muamele” kavramları geçerliliğini yitirmektedir. Bilhassa uzun süren çatışmalarda ilişkiler gerginleşir ve tarafların ortak bir insan topluluğunun parçası olduklarını anlamalarını zorlaştırır. Bilhassa öfke, korku ve güvensizlik duyguları tarafların birbirlerini algılama biçimini şekillendirerek düşmanca tutum ve algıların gelişmesine ve tarafların rakiplerine olumsuz özellikler atfetmesine zemin hazırlar. Çatışma koşullarının varlığı, çatışan taraflar arasında yoğun nefret ve yabancılaşma duygularını artırır. Çatışmanın uzaması ise psikolojik mesafenin genişlemesine ve ahlaki dışlanmanın yaşanmasına yol açar. Dışlananların genellikle “aşağılık, kötü veya suçlu” olarak görülmesi, zihinlerde rahatsızlık uyandıracak unsurların bertaraf edilerek meşruiyet zemininin oluşmasına katkı sunar (Maiese ve Burgess 2020).

Görüleceği üzere kullanılan dil, tercih edilen terminoloji ve sözcük seçimi dehümanizasyon sürecinde önemli bir “araç” olagelmıştır. Dehümanizasyon çoğu zaman düşman imajı yaratmakla başlar. İnsanlar “fare”, “istilacı”, “uzaylı”, “baş belası”, “kültürün kirleticileri” veya “zehir” olarak tanımlandığında veya “canavar” olarak

etiketlendiğinde, zamanla onları insanlık dışı ve bizim gibi olmayan kişiler olarak idrak etmek kolaylaşmaktadır. Başkalarını insandan daha az olarak algılamak, düşmanı şeytanlaştırma, onları insandan daha az hale getirme ve dolayısıyla insani muameleye layık görmeme şeklinde ilerleyen süreç ahlaki zorunlulukta ve sosyal duy(g)ularımızda bir “boşluk” görevi görür. Nazilerin Holokost’u gerçekleştirmesini, beyazların siyahileri uzun süre dışlamasını ve yüzlerce yıl boyunca köleliğin dehşetinin hüküm sürmesini bu boşluk üstlenmiştir (The Family Institute at Northwestern University, 2021).

Kanımızca bugün Myanmar’daki Budist çoğunluğun Müslüman Rohingyayalara uyguladığı zulmün altında yatan boşluk da İsrail ve Siyonizm’in Filistinlilere reva gördüğü mezalimin altında yatan boşluk da budur. Söz konusu meşru çıkarma amacıyla Batılı ve İsraili devlet yetkililerinin açıklamalarıyla vücut bulan ve tercih edilen seçici dilin esasen şaşırtıcı olmadığı ve yakın zamanda sosyal medya üzerinden ciddi eleştirilere konu olan açıklamaların geçmişte de örnekleri olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

5. 7 EKİM 2023 SÜRECİ YENİ BİR SÖYLEM Mİ? HERZOG, NETENYAHU VE GALLANT’IN AÇIKLAMALARI ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Bilimsellik postu altında Yahudilerin Müslümanlardan, İsraililerin Filistinlilerden daha değerli olduğu ontolojik üstünlük anlayışının temelinde dehümanizasyon sürecinin yattığı belirtilmelidir. Yapılan bir araştırma, İsraililerin Filistinlileri “tamamen evrimleşmiş” bir insandan ziyade bir hayvana daha yakın olarak derecelendirdiğini ortaya çıkarmıştır (Bruneau ve Kteily, 2017: 8). Siyonizm’in oryantalist kökenleri incelendiğinde bu yakıştırmalar ziyadesiyle anlaşılacaktır. Diğer taraftan bu algının doğal bir sonucu olacak ki, bilindiği üzere 75 yıldır Filistin topraklarında devam eden vahşet 7 Ekim 2023 tarihi sonrası tüm ulusların ve kamuoyunun canlı olarak takip ettiği bir “soykırım” düzeyine ulaşmıştır. Bu süreçte de, Filistinlileri insandan daha aşağı görme ve dehümanizasyon süreci yaşanmıştır.

Filistin’de vuku bulan vahşeti meşrulaştırmak için karar alıcı pozisyonda bulunan birçok yetkili çok sayıda açıklamada bulunmuştur. İlk olarak karar alıcı mekanizmasındaki yetkililerin açıklama ve beyanlarının alelade ifadeler olmadığı ve uluslararası hukuk açısından etki doğurduğu ifade edilmelidir. Nitekim Uluslara-

rası Adalet Divanında İsrail aleyhine açılan “soykırım” davasının ilk duruşmasında devlet yetkililerin açıklamaları delil olarak sunulmuştur (Anadolu Ajansı, 2024). Bu bulguları derinlemesine ele almak amacıyla 3 üst düzey yetkilinin 7 Ekim 2023 sürecinde yaptığı açıklamalar analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu yetkililer arasında; İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog, İsrail Başbakanı Netenyahu ve İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant gelmektedir.

Herzog’un yakın dönemde dikkat çeken açıklamalarından ilki; 13 Ekim 2023 tarihinde Gazze’de masum sivillerin olmadığına yönelik açıklamasıdır (Herzog, 2023). İkincisi; 14 Ekim 2023 tarihinde yaptığı “*Sorumlu olan, dışarıda bütün bir ulus. Sivillerin farkında olmadığı, karışmadığı yönündeki bu söylem kesinlikle doğru değil. Ayaklanıp o şeytani rejime karşı savaşabilirlerdi.*” şeklindeki beyanıdır. 15 Ekim 2023 tarihinde ise “*Kötülüğün kökünü kazıyacağız ki, tüm bölge ve dünya için iyilik olsun.*” yönündeki ifadeleridir (Herzog, 2023).

Söz konusu açıklamaların ortak özelliği beyanlardaki toplu cezalandırma niyetinin açıkça ortaya konmuş olmasıdır. Açıklamalardan, uluslararası hukukun ve uluslararası insancıl hukukun emredici hükümlerinin aksine sivil-askeri ayrımı yapılmasına ihtiyaç olmadığı çünkü bütün bir ulusun suçlu olduğu ve tüm dünyanın iyiliği için bölgedeki herkesin katledilmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır. Ayrıca ifadeler birlikte dikkate alındığında insanlıktan çıkarma ve soykırım niyetinin de vuku bulduğu belirtilmelidir.

Netenyahu’nun yakın dönemde dikkat çeken açıklamalarından ilki; Gazze’nin 7 Ekim 2023 tarihinde “şer şehri” olarak nitelendirildiği “*Gazze şer şehridir, Hamas’ın mevzilediği ve saklandığı her yeri harabeye çevireceğiz. Gazze halkına söylüyorum, oradan hemen çıkın. Her yerde ve tam güçle hareket edeceğiz.*” açıklamalarıdır (Netenyahu, 2023). İkincisi, 16 Ekim 2023 tarihinde İsrail ordusunun “*dünyanın en ahlaklı ordusu*” olduğu iddiasıdır (Netenyahu, 2023). Üçüncüsü, 25 Ekim 2023 tarihinde yürütülen savaşta İsrailileri “*aydınlığın çocukları*” Filistinlileri ise “*karanlığın çocukları*” olarak nitelendirdiği “*Biz ışığın insanlarıyız, onlar karanlığın insanları... İşaya’nın (Yeşaya) kehanetini gerçekleştireceğiz.*” açıklamalarıdır (Netenyahu, 2023). Dördüncüsü, 28 Ekim 2023 tarihinde “*Kutsal Kitabımız diyor ki, Amalek’in sana yaptıklarını hatırlamalısın.*” ifadesidir (Netenyahu, 2023). Beşincisi, 12 Kasım 2023 tarihinde (Filistinli ölü sayısının 11.000’in üzerine çıktığı bir dönemde) Gazze’deki sivil ölümlerin “*ikincil hasar*” olarak tanım-

lanmasıdır (Netenyahu, 2023). Altıncısı, 17 Kasım 2023 tarihinde “İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya ve Almanya’da olduğu gibi Gazze’de de kültürel değişimlerin yapılması gerekiyor.” yönündeki açıklamasıdır (Netenyahu, 2023). Yedincisi, 22 Kasım 2023 tarihinde “Filistin Yönetimi’nin şu anki haliyle Gazze’nin sorumluluğunu üstlenemeyeceğini düşünüyorum. Biz savaştıktan ve tüm bunları yaptıktan sonra onlara şerit mi vereceğiz?” şeklindeki beyanıdır (Netenyahu, 2023). Sekizincisi, 24 Aralık 2023 tarihinde “Canavarlarla karşı karşıyayız, çocukları ebeveynlerinin önünde öldüren canavarlarla... Bu sadece İsrail’in bu barbarlara karşı savaşı değil, aynı zamanda medeniyetin barbarlığa karşı savaşıdır.” yönündeki açıklamasıdır (Netenyahu, 2023).

Açıklamaları topluca değerlendirmeden önce Yeşaya’nın kehanetlerinin ne olduğu ve Kutsal Kitabın Amalek hakkında ne söylediği açıklığa kavuşturulmalıdır. İsrail’in geleceğini ve Yahudi inancının temelini oluşturan Yeşaya’nın kehanetleri arasında; İsrail’in adalet ve barış için bir güç olması, İsraililerin, Tanrı’nın seçkin halkı olması, İsrail’in tüm uluslara adalet ve kurtuluş götürmesi, İsrail’in dünyanın ışığı olması, İsrail’in Tanrı’nın krallığı olması yer almaktadır (Akgül, 2023). Diğer taraftan Kutsal Kitapta; 1 Samuel 15:3 “Şimdi gidin ve Amalek’i vurun ve sahip oldukları her şeyi tamamen yok edin ve onları esirgemeyin; ancak hem erkeği hem de kadını, bebekleri ve emzirenleri, öküzleri ve koyunları, develeri ve eşekleri öldürün.” ifadeleri yer almaktadır (Tracey, 2023).

Söylem analizi yöntemiyle söz konusu açıklamalar irdelendiğinde ilk olarak, Netenyahu’nun İsrail-Filistin karşılaştırması yoluyla Filistin topraklarındaki soykırımı meşrulaştırma çabasına girdiği ifade edilmelidir. Netenyahu’ya göre Gazze “şer şehri” iken, Tel Aviv “iyilik şehri”, İsrail ordusu “ahlaklı” iken Filistin ordusu “ahlaksız”, İsraililer “aydınlığın çocukları” iken Filistinliler “karanlığın çocukları” olması, benzer şekilde İsrail dünyanın ışığı iken Filistin’in karanlığın merkezi olması, işgal sırasında öldürülen İsrail askerleri veya siviller “birincil” öneme sahipken Gazze’deki sivil ölümler “ikincil hasar”, İsrail “medeniyeti” temsil ederken Filistinliler “barbarlığı” temsil etmektedir. Görüleceği üzere tüm bu karşılaştırmalar üzerinden bir ordunun “ahlaklı” olması işgal edilen topraklarda vuku bulan her türlü eylemin doğal olarak “meşru” olduğu sonucunu doğurmaktadır. Aslında bu ifade kendi içinde Filistinlileri “ölmeyi hak eden ahlaksız barbarlar” olarak çerçevelerken, İsrail askerlerini tam tersi olarak, yani “uygar” ve “ahlaklı savaşçılar” olarak betimlemektedir (Gordon, 2023). Nitekim İsrail yurttaşlarının “aydınlık”, Filistin-

lilerin “karanlık” olarak nitelendirilmesi insanlıktan çıkarma ve soykırım niyetinin açık bir tezahürü olarak okunmaktadır (Law For Palestine, 2024).

Açıklamalar ve açıklamaların referans edindiği metinler irdelendiğinde, İsrail’in tüm uluslara adalet ve kurtuluş götürmesi, İsrail’in dünyanın ışığı ve Tanrı’nın kralığı olması için her şeyi tamamen yok etme hakkını kendilerinde gördüğü sonucu çıkmaktadır. Bu öyle bir haktır ki hiçbir merhamet veya esirgemeye ihtiyaç duyulmaksızın tüm canlılara kıyım yetkisi vermektedir. Amelek’e yapılan atıfla beraber erkek veya kadın, emziren kadın veya bebekler ve öküz, koyun, deve ve eşek gibi diğer canlılarla bu mezalimden nasibini alacak canlılar olarak görülür. İnsandan daha aşağı görmeyi kendilerine reva gören anlayışın zihinlerde rahatsız edici bir işlev görmemesi için oluşturulan boşluk tamamlayıcı bir işlev üstlenmektedir.

Beyanlarına yer verilecek son yetkili olan Gallant’ın yakın dönemde dikkat çeken açıklamalarından ilki; 9 Ekim 2023 tarihinde “Gazze’deki olaylara son vereceğiz (...) Tüm kısıtlamaları kaldırdım, ister tek bir terörist olsun ister yüzlerce terörist olsun, her şeye saldırın, bizimle savaşımları öldürün, Havadan, karadan, tanklarla, buldozerlerle saldırın, kesinlikle taviz yok. Gazze eski haline dönmeyecek.” yönündeki açıklamasıdır (Gallant, 2023). Yine aynı tarihte; “Gazze Şeridi’nin tamamen kuşatılması emrini verdim. Elektrik olmayacak, yiyecek olmayacak, yakıt olmayacak, her şey kapalı... İnsansı hayvanlarla mücadele ediyoruz ve ona göre davranıyoruz.” şeklinde beyanda bulunmuştur. Açıklamanın devamında ise “Her şeyi ortadan kaldıracacağız. Bir gün olmazsa bir hafta sürer, haftalar, hatta aylar sürer, her yere ulaşacağız. (...)” ifadelerini kullanmıştır (Gallant, 2023). Üçüncüsü 21 Ekim 2023 tarihinde “Savaşın başladığı günden itibaren Hamas örgütünün nihai ve topyekûn imhasının (aynı terim “temizlik” için de kullanılabilir) başladığını düşünüyoruz.” yönündeki beyanıdır (Gallant, 2023). Dördüncüsü 11 Kasım 2023 tarihinde “Buradan Lübnan vatandaşlarına söylüyorum, Gazze’de zaten sahilde beyaz bayraklarla yürüyen vatandaşları görüyorum... Hizbullah bu tür hatalar yaparsa bunun bedelini ödeyecek olanlar öncelikle Lübnan vatandaşlarıdır. Gazze’de ne yapıyorsa Beyrut’ta da nasıl yapacağımızı biliyoruz. Pilotlarımız kokpitte oturuyor, uçakların burnu kuzeyi gösteriyor. Güneyde yapacak işimiz var ama Hava Kuvvetleri kuzeye bakıyor ve gücü çok büyük.” açıklamalarında bulunmuştur (Akt. Rahman, 2023). Beşincisi 18 Kasım 2023 tarihindeki “Yakında İsrail Silahlı Kuvvetleri’nin gücünün farkına varacaklar, hatta Gazze’nin güney kesiminde bile... Gazze şehrinin batı yakasında bulunanlar bunu çok iyi anlıyorlar ve İsrail Silahlı

Kuvvetleri'nin ölümcül gücüyle zaten tanışmışlardı. Bunu bu gece ve önümüzdeki günlerde doğudakiler de anladı, anlayacaklar, Gazze Şeridi'nin güneyindekiler de bunu yakında anlayacaklar.” şeklindeki ifadesidir (Gallant, 2023). Altıncı olarak, 14 Aralık 2023 tarihinde Gazze Şeridi'nin kuzey kısmını aylarca sürecektir kampanyayla yaşanabilir hale getirdikten sonra şeridin güney bölgesini de kapsayacak şekilde genişletileceğine yönelik açıklaması örnek verilebilir (Gallant, 2023).

Gallant'ın açıklamaları; sivillere zarar verme, toplu cezalandırma, zorla yerinden etme, yıkım, insanlıktan çıkarma ve soykırım niyeti taşımaktadır. Söz konusu açıklamalar İsrail'in niyetinin belirlenmesi (kast unsuru) açısından önemlidir. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü ve Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi uyarınca bir eylemin “soykırım” olarak nitelendirilebilmesi için “kast (niyet)” unsuru gereklidir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), Gallant'ın “insansı hayvanlar” şeklindeki aşağılayıcı açıklamalarını “iğrenç” olarak nitelendirmiş ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne İsrail'in savaş suçu işlemeye yönelik bu açıklamalarını dikkate alması için çağrıda bulunmuştur (HRW, 2024).

İsrail, Filistinlilerin ahlaksız olduklarını iddia ederek insanlıktan çıkarmakta ve Filistinlileri ‘hayvan’ olarak resmederek savaş suçlarını meşrulaştırmaktadır. Baskıcı rejimlerin, ezilen nüfusa şiddet uygulamayı meşrulaştırmak için onları insanlıktan çıkaran bir dil kullanması eskiden beri var olan bir durumdur. Gallant'ın yorumları, İsrail'in apartheid durumu konusunda, Filistin karşıtı bireylerin ve politikacıların Gazzedeki insanları insandan aşağı görmeleri ve dolayısıyla su, yiyecek ve içecekleri hak etmemelerinin daha kolay olduğu bir atmosfere katkıda bulunmaktadır (Karanth, 2023),

Gazze halkının insan olarak gösterilmemesi soykırımsal şiddetin bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımın uluslararası hukuk ve evrensel olduğu iddia edilen insan hakları normları açısından kabul edilmesi mümkün değildir. İsraili uluslararası hukuk ve insan hakları öğretim üyesi Prof. Dr. Neve Gordon İsrail'in Filistinlileri “barbar, ilkel, savaş hukukundan anlamayan, sivil-savaşçı ayrımı yapmayan ahlaksız insanlar” olarak tanıttığını, sosyal medya hesaplarında Filistinlileri “fareler veya yılanlarla” kıyasladığını bu yaklaşımın Filistinlileri “insanlıktan çıkarma” ve “sivil ölümlerini meşrulaştırma” çabası ve aynı zamanda savaş suçlarını meşrulaştırmaya yönelik stratejinin açık örnekleri olduğunu ifade etmiştir (Gordon, 2023).

Gallant, yalnızca Filistinlilere yönelik açıklamalarda bulunmamıştır. Beyrut sakinlerinin evlerinden kaçmasıyla sonuçlanacak “*ciddi bir bata yapmaya çok yakın*” oldukları yönünde tehditte de bulunmuştur (Fabian, 2023). Uluslararası hukukta bir “*İsrail Sorunu*” olduğu dikkate alındığında söz konusu açıklamanın İsrail’in sürekli sınırlarını genişletme yönündeki niyetinin bir tezahürü olduğu da ifade edilebilir. Nitekim İsraili Haham Rabbi Uzi Sharbaf, “*Büyük savaş başladı, sadece Gazze’yi almakla kalmayacağız, Mısır’ın Sina bölgesini, Nil nehrine kadar olan bölgeyi almalıyız. Burası bize vaat edilmiş topraklardır.*” açıklamasıyla sınır tanımayan bir devlet olmaya devam edeceklerini belirtmişlerdir (Sharbaf, 2023).

SONUÇ

Hem Siyonizm’in kurucu babalarının hem de mevcut İsraili devlet yetkililerinin açıklamaları söylem analizi yöntemiyle irdelendiğinde, İsrail Devletinin kurucu ideolojisi Siyonizm’in aradan geçen onca zamana rağmen dipdiri bir şekilde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu çalışmada, ortaya koyduğu yeni yöntemlerle İsrail’in Filistinlilere yönelik işlediği her türlü suça meşruiyet kazandırmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bütün bu süreçte kendini merkezde konumlandıran Siyonistler Filistinlileri “*öteki*” olarak tanımlamış, “*müdahale nesnesi*” konumuna sokmuş ve böylelikle onlara tarifi mümkün olmayan zulümler yaşıtmıştır.

Yapılan açıklamalarda ordu, halk ve çocuklar üzerinden yakıştırmalar yapılmıştır. Bu çerçevede özellikle İsrail ordusu “*ablaklı*” Filistin ordusu “*ablaksız*” veya İsraililer “*aydınlığın çocukları*” Filistinliler ise “*karanlığın çocukları*” olarak betimlenmiştir. Açıklamalarda, İsrail “*medeniyeti*” temsil ederken Filistinliler “*ölmeyi hak eden ablaksız barbarlığı*” temsil edecek şekilde resmedilmiştir. Neredeyse tüm binaların, okulların ve hastanelerin yok edildiği Gazze “*şer şehri*” olarak nitelendirilmiştir. Tüm bu betimleme, nitelendirme ve karşılaştırmaların Gazze’deki sivil ölümleri önemsiz ve dikkate alınmayacak “*ikincil hasar*” olarak görmek için yapıldığı anlaşılmaktadır. Yahudi dini metinlerini ve kadim Yahudi geleneğini de buna alet eden Siyonistler, yaptıkları katı yorumlarla, zulümlerine teolojik gerekçeler üretmiş ve bu sayede hem kendi halkını zulme ikna etmeye hem de vicdanlarını temize çıkarmaya çalışmışlardır.

İsraili yetkililerin açıklamaları ile Yeşaya’nın kehanetleri ve Kutsal Kitap başta olmak üzere açıklamaların referans edindiği çeşitli metinler irdelendiğinde, İsrail’in dünyanın ışığı, Tanrı’nın krallığı ve büyük bir güç olarak resmedildiği görülmek-

tedir. Bu nedenle İsrail'in kendi dışındaki tüm halklara, halkların rızasını almaya ihtiyaç duymaksızın adalet ve kurtuluş götürmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu sözde İsrail Devleti için meşru bir amaçtır ve bu meşru amaç üzere İsrail'in her şeyi tamamen yok etme ve tüm canlıların yaşamına kıyım yetkisi mevcuttur. Ahlaki olarak yaşanan soykırımın İsraili yetkilileri rahatsız etmemesinin temelinde Filistinlilerin insanlıktan çıkarılması yatmaktadır. Dehümanizasyon yoluyla tüm Filistinlilerin ölmesi gerektiğine inanılır. Bu yüzden bebeklerin dahi ölmesi meşru görülür ve etik açıdan rahatsız edici bir sonuç doğurmaz.

Rıza ve merhametten yoksun bu anlayış, Oryantalizm de olduğu gibi Siyonizm'in de bir gerekliliği olarak belirtilmektedir. Oryantalizm ve ondan beslenen Siyonizm, sürekli olarak toplumsal ve siyasal alanda kendini üretmekte ve cezasızlık politikaları ile kendine meşruiyet alanı açmaktadır. Siyonizm tıpkı Oryantalizm gibi yayılcı ve dışlayıcı bir karaktere sahiptir. Tam anlamıyla bir sis perdesi olan sözde ilkel toplumları medenileştirme ve ehlileştirme misyonu Oryantalizm ve Siyonizm'in ortak özelliği olarak dikkat çekmektedir. Bu yönde kurgulanan projelerin temelinde üstünlük anlayışı mevcuttur. Bilimsellik postu altında Yahudilerin Müslümanlardan, İsraililerin Filistinlilerden daha değerli olduğu "*ontolojik üstünlük anlayışı*" her ne kadar insan hakları açısından kabul edilebilir hiçbir meşruiyete sahip olmasa da beklediği karşılığı bulamamakta ve güç yoluyla Gazze halkının üzerine kâbus gibi çökmektedir. Siyonizm'in oryantalist kökenleri irdelendiğinde, Siyonizm'i oluşturan enerjilerin tümünün Filistin'deki yerli halkın dışlanan varlığı yani işlevsel yokluğu öncülü üzerine kurulduğu, bu yönde kuramlar geliştirildiği ve savaş suçlarının meşrulaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

75 yıldır Filistin topraklarında vuku bulan zulmün, İsrail'in Gazze'ye yönelik geniş bir istila başlattığı 7 Ekim 2023 tarihi süreciyle beraber tarihi bir noktaya ulaştığı görülmektedir. Yaşanan şiddet öylesine doruk noktaya ulaşmıştır ki, birçok halk kendi devlet yetkililerinden ve dış politikalarından bağımsız bir biçimde miting, protesto, yürüyüş, boykot gibi yöntemlerle Filistin coğrafyasında yaşanan mezalimi gündemde tutmaya çalışmakta, en azından ahlaki bir insani duruş sergileyerek tarihe not düşmektedir. Süreç göstermiştir ki uluslararası hukuktaki en büyük sorun İsrail sorunudur ve Siyonist yaklaşımın sonuçları, din, dil, ırk, cinsiyet gibi temellerden varestede biçimde bir insanlık ve vicdan meselesi haline dönüşmüştür.

İnsan, sırf insan olması sebebiyle değerlidir, yaratılmışların en kıymetlisidir ve mukaddestir. Bu değer; din, dil, ırk, renk, cinsiyet veya başka bir temele dayalı olarak yalnızca belirli bir gruba atfedilmesi ortaya çıkacak şiddeti meşrulaştırmak için kullanılamaz. İnsan haklarının menfaatçi, ben merkezli ve karşı tarafın zarar görüp görmemesine bakılmaksızın kişinin sahip olduğu haklar olarak değerlendirilmemesi önem arz etmektedir. Tüm uluslararası baskılara ve çağrılara kulak tıkayan İsrail Devletinin sığındığı temeller arkaik ve dayanaktan yoksun olmasının yanı sıra insan hakları anlayışına aykırılığını da sürdürmektedir. Bununla birlikte bu ve benzeri bilimsel çalışmalar yoluyla insan haklarına aykırı tutum ve açıklamaların irdelenmesi ve insanlığa verdiği ve verebileceği zararlı sonuçların daha güçlü bir biçimde duyurulmaya ihtiyacı olduğu açıktır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Abdullah (2019). İslam ve Batı Medeniyetinin Hak, Emanet ve Adalet Anlayışları, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 47, Sayı: 47, ss. 277-312.
- AKGÜL, Benginur İkbâl (2023), "Tanah, Tevrat, Yeşaya kehanetleri: Netanyahu'nun sarıldığı dini argümanlar", 1 Kasım 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/tanah-tevrat-yesaya-kehanetleri-netanyahunun-sarildigi-dini-argumanlar-808962.html> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).
- Anadolu Ajansı, "Güney Afrika'nın İsrail'e karşı açtığı 'soykırım' davası: İlk duruşmanın tamamı Türkçe altyazılı", 11 Ocak 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=ivFfbUu9SnE> (Erişim Tarihi: 20.01.2024).
- ARAFAT, Yasser (1978), "Yasser Arafat interview PLO Leader Palestinian 1978", 22 Ağustos 2014, https://www.youtube.com/results?search_query=arafat+your+baby (Erişim Tarihi: 25.01.2024).
- BOFFEY, Daniel ve JONES, Sam (2023), "Israel's darkest day: the 24 hours of terror that shook the country", 13 Ekim 2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/13/israel-darkest-day-24-hours-of-terror-hamas-gaza> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

- BRUNEAU Emile ve KTEILY Nour (2017). "The enemy as animal: Symmetric dehumanization during asymmetric warfare". The Journal of PLOS ONE, Cilt: 12, Sayı: 7, ss. 1-20.
- ÇELİK, Hilal ve EKŞİ, Halil (2013). "Söylem Analizi". Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 27, ss. 99 -117.
- Days of Palestine, "HRW Describes Israeli Defense Minister Statements as Abhorrent", 10 Ekim 2023, <https://daysofpalestine.ps/hrw-describes-israeli-defense-minister-statements-as-abhorrent/> (Erişim Tarihi: 20.01.2024).
- EICHNER, Itamar (2023), "Netanyahu, in the shadow of the introduction of fuel: We fended off pressure from the world, we need a political iron dome", 18 Kasım 2023, <https://www.ynet.co.il/news/article/hksy6ui4p> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).
- FABIAN, Emanuel (2023), "Touring north, Gallant warns Hezbollah 'close to making a grave mistake", 11 Kasım 2023, https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/touring-north-gallant-warns-hezbollah-close-to-making-a-grave-mistake/ (Erişim Tarihi: 20.01.2024).
- FANON, Frantz (2014), Yeryüzünün Lanetlileri, Versus Kitap, İstanbul.
- GARAUDY, Roger (2023), Siyonizm Dosyası, Pınar Yayınları, İstanbul.
- GORDON, Neve (2023), "İsrail savaş suçlarını meşrulaştırmak için Filistinlileri "insanlık dışı varlıklar" olarak gösteriyor", Akt. Halil İbrahim MEDET, 23 Ekim 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-savas-suclarini-mesrulaستirmek-icin-filistinlileri-insanlik-disi-varliklar-olarak-gosteriyor/3029683> (Erişim Tarihi: 20.01.2024).
- GORDON, Neve (2023), "The myth of Israel's most moral army" 16 Ekim 2023, <https://www.aljazeera.com/opinions/2023/10/16/the-myth-of-israels-most-moral> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).
- GÜNAY, Salih (2023), "Oryantalizm: Yeryüzünün lanetlilerine dair bir tür inceleme alanı, Gerçek Tarih", 21 Ekim 2023, <https://gercektarih.com.tr/oryantalizm-yeryuzunun-lanetlilerine-dair-bir-tur-inceleme-alani/> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).
- HuffPost Video (2023), "Benjamin Netanyahu Calls Civilian Deaths in Gaza Collateral Damage" <https://www.huffpost.com/entry/benjamin-netanya>

hu-calls-civilian-deaths-in-gaza-collateral-damage_n_6552863ee4b0c-9f246614ad3 (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

KALIN, İbrahim (2008), İslam ve Batı, İSAM Yayınları, İstanbul.

KANT, Immanuel (2022), Aydınlanma, Nedir? Kant, Erhard, Hamann, Herder, Lessing, Mendelssohn, Riem, Schiller, Wieland, Çev: Mehmet Barış Albayrak, Albaraka Yayınları, İstanbul.

KARANTH, Sanjana (2023), "Israeli Defense Minister Announces Siege On Gaza To Fight Human Animals", 9 Ekim 2023, https://www.huffpost.com/entry/israel-defense-minister-human-animals-gaza-palestine_n_6524220ae4b09f4b8d412e0a (Erişim Tarihi: 20.01.2024).

Kitab-ı Mukaddes: Tesniye ve Tekvin.

Law For Palestine (2024), "Database of Israeli Incitement to Genocide 4th January 2024 Decision Makers", 4 Ocak 2024, <https://law4palestine.org/wp-content/uploads/2024/01/Database-of-Israeli-Incitement-to-Genocide-DECISION-MAKERS.pdf> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

MAIESE, Michelle ve BURGESS, Heidi (2003), "Dehumanization", <https://www.beyondintractability.org/essay/dehumanization> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

MERİÇ, Cemil (2007), Umrandan Uygarlığa, İletişim Yayınları, İstanbul.

MERİÇ, Cemil (2013), Kültürden İrfana, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ministry of Foreign Affairs of Israeli, "This is a battle, not only of Israel against these barbarians, it's a battle of civilization against barbarism. And I know in this that we have your support.", 24 Aralık 2023, <https://www.gov.il/en/departments/news/christmas-message-from-pm-netanyahu-24-dec-2023> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

No Comment TV on You Tube, "We are fighting human animals" said Israeli Defence Minister Yoav Gallant,, 10 Ekim 2023, <https://www.youtube.com/watch?v=ZbPdR3E4hCk> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

ÖNER, Erva Naz (2023), "İnsanlıktan Çıkarma; Dehümanizasyon", 20 Ocak 2023, <https://www.rivaakademi.com/insanliktan-cikarma-dehumanizasyon/> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

PELED, Miko (2012), *The General's Son Journey of an İsraili in Palestine*, Just World Books.

RAHMAN, Omar H. (2023), "Israeli Defense Minister: "I am saying here to the citizens of Lebanon, I already see the citizens in Gaza walking with white flags along the coast... If Hizbollah makes mistakes of this kind, the ones who will pay the price are first of all the citizens of Lebanon. What we are doing in Gaza we know how to do in Beirut." <https://twitter.com/omarrahman/status/1723449658179977278?s=20> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

RUBINSTEIN, Roy (2023), "Galant: The maneuver will last for many months and will also include the southern Gaza Strip", 14 Kasım 2023, <https://www.ynet.co.il/news/article/s1js0nw4a> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

SAID, W. Edward (1985), *Filistin Sorunu*, Pınar Yayınları, İstanbul.

SAID, W. Edward (2012), *Şarkiyatçılık Batının Şark Anlayışları*, Metis Yayınları, İstanbul.

SHARBAF, Uzi (2023), "İsrail'in durmaya niyeti yok! Haham Uzi Sharbaf, Büyük savaş başladı, sadece Gazze'yi almakla kalmayacağız, Mısır'ın Sina bölgesini, Nil nehrine kadar olan bölgeyi almalıyız. Burası bize vadedilmiş topraklardır." Akt. Twitter, X'te Ne Kadar Oldu?, https://twitter.com/ne_kadarolduTR/status/1736806655512424614 (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

The Family Institute at Northwestern University, (2021), "Dehumanizing Language: Less Than Human", 26 Mart 2021, <https://www.family-institute.org/behavioral-health-resources/dehumanizing-language> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

TRACEY, Michael (2023), "Netanyahu declaring invasion: "You must remember what Amalek has done to you, says our Holy Bible" 1 Samuel 15:3, "Now go and smite Amalek, and utterly destroy all that they have, and spare them not; but slay both man and woman, infant and suckling, ox and sheep, camel and ass", <https://twitter.com/mtracey/status/1718360354764238929?s=20> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

Twitter, X'te Disclose.tv (2023), "NOW - Netanyahu: We are the people of the light, they are the people of darkness... we shall realize the prophecy of Isaiah.", 25 Ekim 2023, <https://twitter.com/disclosetv/status/1717232829766009086?s=20> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

Twitter, X'te Isaac Herzog (2023), "Torture and ISIS style live-streamed executions - just some of the barbaric instructions on how to kidnap and kill listed in the Hamas terror handbook.", 14 Ekim 2023, https://twitter.com/Isaac_Herzog/status/1713661051986678189 (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

Twitter, X'te Sprinter (2023), "Israeli President says there are no innocent citizens in the Gaza Strip", 14 Ekim 2023, <https://twitter.com/Sprinter99800/status/1713064886027063584> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

YAZAR, Ertuğrul (2023). "Vatandaşlıktan Yoksun Bırakmada Gözetilmesi Gereken İlkeler: İnsan Hakları Açısından Bir Değerlendirme", Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Sayı: 1, ss. 165-219.

WEIZMANN, Chaim (1959). Trail and Error: The Autobiography of Chaim Weizmann, Harper Row Yayınları, New York.

BATI'NIN DEĞER SORUNUNA BİR ÖRNEK OLARAK GAZZE

Gaza as an Example of the West's Value Problem

Dr. Öğr. Üyesi Burak ÇAKIRCA*

Geliş Tarihi: 18.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 19.03.2024

Öz

Filistin meselesi uzun bir tarihsel sürecin ürünüdür. Aktörler, politikalar, çıkarlar değişse de, Filistinlilerin çektiikleri acılar değişmemektedir. Kendi topraklarında mülteci konumuna düşürülmelerinin yanında, İsrail'in uyguladığı hukuksuz politikalar günden güne artarak devam etmektedir. 7 Ekim'de HAMAS'ın beklenmedik taarruzu karşısında acziyete düşerek dünya kamuoyunda itibarı sarsılan İsrail, her zaman olduğu gibi orantısız ve hukuksuz biçimde güç kullanmış ve bütün imkanlarıyla Gazze'yi bombalamaya başlamıştır. Hastane, okul, ibadethane ayırımı yapmadan saldırılar gerçekleştiren İsrail amacını Gazze'yi yerle bir etmek olarak açıklamıştır. Çoğunluğu çocuk ve kadınlardan oluşan on binlerce insan hayatını kaybetmiş ve Gazze şehri yaşanamaz bir hale gelmiştir. Batı, insan hakları ve özgürlükler konusunda eşsiz olduğu iddiasıyla kendisini tanımlar ve sahip olduğu değerlerin evrensel olması gerektiği temelinde ilerler. Söz konusu evrensel değerler merkeze alındığında Batı'nın İsrail'in yaptıklarına karşı çıkması

Abstract

The Palestinian issue is the product of a long historical process. Although the actors, policies and interests change, the suffering of Palestinians remains the same. In addition to being reduced to the position of refugees in their own land, the unlawful policies implemented by Israel continue to increase day by day. On October 7, Israel, whose reputation in the world public opinion was shaken by its impotence in the face of the unexpected offensive of HAMAS, used disproportionate and unlawful force as usual and started bombarding Gaza with all its means. Carrying out attacks without discriminating between hospitals, schools, and places of worship, Israel declared its aim to be the destruction of Gaza. Tens of thousands of people, mostly women and children, lost their lives and Gaza City became uninhabitable. The West defines itself with the claim that it is unique in human rights and freedoms and proceeds on the basis that its values should be universal. Based on these universal values, the West was expected to oppose

* Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, burak.cakirca@btu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6035-7162

beklenmiştir. Oysa Batı İsrail'in saldırılarını kendisini savunma hakkı merkezinde değerlendirmiştir. Medya başta olmak üzere birçok yalan haberle İsrail'in yanında durup onun politikalarını aklamaya hizmet etmiştir. Liberal değerler başta olmak üzere insan hakları ve hukukun Gazzeli Filistinliler için geçerli olmadığı Aksa Tufanı Harekati sonrasında bir kez daha görülmüştür. Filistin'e destek açıklamasında bulunanlar adeta aforoz edilmişlerdir. Sanat, spor, eğitim dünyasında pek çok kişi ya işinden olmuş ya da düşüncelerinden ötürü baskıya maruz kalmışlardır. Bu bağlamda ifade özgürlüğü Batı'nın önemseydiği bir değer olmaktan uzak bir karşılığa denk düşmüştür. Bu çerçevede bu çalışma, Batılı değerlerin Gazze'de neden yok sayıldığını sormaktadır. Bu durumun sebebinin süreklilik arz edecek biçimde Batı'nın ötekisi olarak Filistin'i konumlamasından kaynaklandığı ileri sürülecektir. Çalışma boyunca, Batı'nın değer sorunu olarak ifade edilen tutarsızlıkların Gazze'de yaşananlara dair örneklerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Aksa Tufanı, Filistin, Gazze, Batı, İnsan Hakları, Medya.

Israel's actions. However, the West considered Israel's attacks as a right of self-defence. With many false news, especially in the media, it stood on the side of Israel and served to justify its policies. After Operation Aqsa Flood, it was once again seen that human rights and law, especially liberal values, do not apply to the Palestinians in Gaza. Those who made statements in support of Palestine were almost excommunicated. Many people in the world of art, sports, and education have either lost their jobs or have been subjected to pressure because of their opinions. In this context, freedom of expression has fallen into a response that is far from being a value that the West cares about. In this framework, this study asks why Western values are ignored in Gaza. It will be argued that the reason for this situation is due to the fact that the West has consistently positioned Palestine as the other. Throughout the study, examples of the inconsistencies expressed as the value problem of the West will be given in relation to the events in Gaza.

Key words: Aqsa Flood, Palestine, Gaza, West, Human Rights, Media.

1. GİRİŞ

7 Ekim'de hiç kimsenin beklemediği biranda HAMAS İsrail'e karşı bir hareket başlatmıştır. Bu durum kimilerine göre İsrail'in 11 Eylül'ü sayılabilecek kadar derin etkiler bırakacak bir olay iken, kimilerine göre ise kendisine yönelik saldırılara karşı cevap veren HAMAS'ın ilk defa atağa geçtiği ve gücünü test ettiği bir aşamayı oluşturmuştur. Aksa Tufanı olarak adlandırılan bu harekattan sonra aslında her şey İsrail'in saldırganlığı ve hukuk tanımazlığı konusunda beklendiği gibi olmuştur. Gazze'ye yönelik ölçsüz saldırılar ve gerçekleştirilen katliamlar bir zamandır unutilan ya da boyut değiştiren Filistin konusunun yeniden uluslararası siyasetin gündemine gelmesine yol açmıştır. Yaklaşık bir asır öncesine kadar Batı dünyasının sorun olarak algıladığı ve kurtulmak için her türlü faaliyeti gerçekleştirdiği Yahudi meselesi, Gazze olayları ile Batı dünyasında bir kez daha İsrail'in kendisini savunma hakkı olarak tanımlanmış ve İsrail şiddeti kınanmak ya da durdurulmak yerine "desteklenen" bir karşılığa sahip olmuştur.

Batı'nın bu tavrı, HAMAS'ın Aksa Tufanı ile gerçekleştirdiği saldırılarla meşruiyet temelinde seyrederken, aynı zamanda Filistin meselesi ve HAMAS'ın saldırılarının tarihsizleştirilmesine dayanmaktadır. Gazze'nin bir açık hava hapishanesine dönüşmesine sebep olan abluka ve İsrail'in sürekli Gazze ve Batı Şeria'da Filistinlilere uyguladığı keyfi şiddet ve yerlerinden etme politikası, Batı için HAMAS saldırılarına bir dayanak teşkil etmemiştir. Zira meseleyi böyle bir tarihsel sürecin ürünü olarak okumak İsrail'e ve saldırılarına verilecek desteğe hanel getirebilecek bir duruş olarak algılanmıştır.

Filistin'i Filistinsizleştirme planı olarak ifade edilebilecek İsrail'in işgal politikası, Filistin meselesinin uluslararası siyasetin gündeminden düşmesiyle "görmezden gelinen" bir hali ifade etmiştir. Arap Baharı sonrasında değişim taleplerinden çekinenler ile değişimi isteyenlerin oluşturduğu blokların varlığında İsrail, statükonun devamını isteyenlerle görelili bir uzlaşma atmosferini tesis etmiştir. Filistin davasının "sahipleri" olarak gözükkenler ile sağlanan bu mutabakat Filistinlilere baskı olarak dönmüş, özellikle İbrahim Anlaşmaları olarak tanımlanan süreçle birlikte İsrail'in bölgede normalleştirilmesi süreci Filistin'de mücadelenin boyutunun değişmesine sebep olmuştur.

Aksa Tufanı'nın ortaya çıktığı şartları ya da Filistin meselesine dair tarihsel süreci anlatmak hiçbir zaman yeterli bir karşılıkla cevaplanamaz. Diğer bir ifade ile 1948'den beri yaşananlar öylesine uzun bir tarihselliğin ve mağduriyetin ürünüdür ki, ortaya çıkan meseleleri tarihsel süreç başlığı ile ilişkilendirmek verilerin tam olarak aktarılmasının imkansızlığına işaret eder. Yine de böylesi bir sürecin ürünü olarak ortaya çıkan 7 Ekim olayları ve sonrasında yaşananlar, bazı hususların yeniden sorgulanmasını beraberinde getirmiştir.

Batı, modernleşme formuyla dünyanın nasıl bir yönetim, iktisadi ve sosyal düzene sahip olması gerektiğini vazederken, liberal değerler, insan hakları, hukuk gibi unsurlar sahip olmayanların bünyelerine kattıklarında modernleşip, medenileşebilecekleri bir kapsama denk düşmektedir. İnsan hakları, özgürlükleri, hukuku ve demokrasi ile serbest piyasa ekonomisini kabul etmemiş olan "ötekiler" ancak bu değerlere sahip olduklarında ehlileşmiş sayılmışlardır. Hülâsa Batıyı Batı yapan bu değerlerdir.

Bununla birlikte Aksa Tufanı sonrasında bu değerlerin öteki olan Filistinliler için çok da önemsenen değerler olmadığı ve temel insan haklarından mahrum bira-

kılmalarının bile konuşulmadığı, İsrail'in ve saldırılarının koşulsuz şekilde desteklendiği görülmüştür. Bu çerçevede bu çalışmada, Batı'nın sahip olduğu iddia edilen değerlerin Gazze'de yaşananlarda ne kadar geçerli olup olmadığı sorusu sorulmuştur. Bu sorunun cevabı, meselenin bir süreklilik merkezinde ilerlediği ve Batı'nın aslında tarihsel süreç içerisinde, Filistin'de gerçekleşen hadiselerle benzer tepkileri verdiği ve bu çerçevede de değer sorununa sahip olduğu hipotezi ile aranmıştır. Özellikle medya gücünün yaklaşımları esas alınarak Batılı medyanın sahip olduğu, mavi gözlülerin öldürüldüğü ama Filistinli Müslümanların öldüğü yaklaşımının resmedilmesi amaçlanmıştır. Medya başta olmak üzere, Batı'nın değer sorununu gösteren örneklerin incelenmesi yöntem olarak benimsenmiş ve Aksa Tufanı ile Gazze'nin Batı'nın değer sorununun net bir biçimde ortaya çıktığının gösterilmesi hedeflenmiştir.

2. BATI'NIN ÖTEKİLEŞTİRME ARAÇLARI OLARAK KÜRESEL MEDYA VE ULUSLARARASI HABERCİLİK

Uluslararası habercilik, teknolojinin de nimetlerinin bir hasılası olarak tüm dünyanın etkilendiği, ortaya çıkan meselenin gelişim, değişim ve yaşanan olayları anlatan bir mesaj olarak tanımlanabilir (Rigel, 2000: 67). İdeolojik temeller, yerel unsurlar, dönemsel güç dengelerinin etkisi haberin kaynağının küresel sistemdeki sahip olduğu rol ve kapasite, mesaj kavramında saklı bulunur şekilde, uluslararası haberin niteliğini belirlemektedir (Van Dijk, 1998: 39). Yine bu cümleden hareketle uluslararası haberlerin, güç temerküzü ve modernleşme gerçeği göz önüne alındığında Batı merkezli bir kapsamı işaret ettiği söylenebilir. Bu durum Üçüncü Dünya ya da az gelişmiş ülkelerin haber değerine matuf olaylarının negatif bir yükükle dolu olmasına yol açmış ve afet, rüşvet ya da şiddet haberleri bu bölgelerle özdeşleştirilmiştir. Genel itibarla politik haberler ulusal ya da uluslararası anlaşmazlıkların haber kaynağının siyasi muvazenesinin bir okuması olarak yansıtılması, olayların tarihsel süreç içerisindeki gelişim seyri dikkate alınmadan, sebepleri basite indirgeyen bir uluslararası haber genetiğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle Batı'nın teknolojik hakimiyete sahip oluşu merkezinde resmedilen şekilde ilerleyen uluslararası haber, diğer ülkelerin anlayamadığı bir gerçeklikten kopuşu ya da önyargıların ürünü olan bir karşılığa denk düşmektedir (Mowlana, 1998: 52).

Dünya'nın Batı dışında kalan alanlarında meydana gelen hadiselerin uluslararası haber niteliği taşıyanları politik, iktisadi ve kültürel düzeyde bir üstünlük oku-

ması olarak Batı'nın medya organizasyonları tarafından kendi yorumları ile lanse edilmektedir. Bu durumda aslında uluslararası haberlerin özünün yansıtılmasında gelişmiş ülkelerin medya gücünün anladığı ve kendi yargılarınca aktarıldığı bir kapsamda olmasına yol açmaktadır (Büyükbakkal, 2004: 36). Bu yönüyle de uluslararası haberler medya söyleminin kamusal bir formasyona dönüşmüş hali olarak görülmektedir. Haber üretimi yalnızca meydana gelen hadiselerin tarafı ya da tarafsız şekilde aktarılmasının dışında, bir akışkanlığın ifadesidir. Haliyle uluslararası haberler söz konusu dinamik sürecin bir sonucu olarak var olan söylemlerin tekrardan üretilmesine dönüşmektedir. Batı gelişmişlik ve biricikliği ile dünya siyasetindeki tekrarlanan rolünü, kendisi dışındaki bölgelerde ortaya çıkan hadiselerle gelişmemişlik ya da Batı'nın ilericiliğine kasteden unsurlar olarak haberleştirerek kodifiye etmektedir. Batı'nın uluslararası medya ve haber tahakkümü kendi dışında kalan ülkelerin teknolojik ve kültürel anlamda geri kalmışlık, totaliterlik ve şiddet gibi konularla müsemma kılınmasına temel teşkil etmektedir (Van Dijk, 1998: 75).

20. yüzyılın bir ürünü olarak ortaya çıkan, global ölçekte bir iletişim ve enformasyonun karşılığı bağlamında tanımlayabileceğimiz küresel medya, Batı'nın ve onun liberal değerlerinin "rıza üreticisi" işlevini de yerine getirmektedir (Girgin, 2002:36). Tarihsel süreç içerisinde baktığımızda Rönesans ile başlayan, Aydınlanma düşüncesinden itibaren Sanayi Devrimi ile süregiden süreçle birlikte Batı, modernliğin ve gelişmişliğin merkezi olarak algılanmış ve söz konusu algının zeminini oluşturan demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa gibi unsurlar sahip olunması gereken mutlak iyi nitelikler olarak görülmüştür. Bu durum Batı dışı bir sorgulama alanı yaratmış kati bir hiyerarşi tesis edilerek ve Batı'nın üstünlüğünün tasdiki olarak devam edecek şekilde bir "öteki" algısını meydana getirmiştir (Göle, 1998:66). "Ötekini" tanımlamak gelenekle yani geride kalmışla müsemma bir seyre sahip olmuş ve "öteki" Batı'nın modernleşmeden mülhem değer ve kültürünün kabul edilmesine mündemiç ilerleme ile gelenekseli tercih noktasında bir tercih yapmaya zorunlu bırakılmıştır (Dirlik, 2008: 55-56). Batı bu noktada kendi üstün konumundan kaynaklanan münhasır yetkileri ile "egemenlik veçheleri" bağlamında diğerlerini "nesne" sıfatıyla nasiplendiren bir dil oluşturmuş ve "ötekine" yönelik üstenci tavrını bu düzleme indirgemıştır (Parla, 2005:11).

Batılı değerlerin merkeze alındığı bu dil, küresel medyadaki uluslararası iletişim ve uluslararası haberlerin tek akışlı yönüne de temel teşkil ettiği gibi, Batılı olmayan "ötekilerin" uluslararası alanda nasıl temsil edileceklerini belirlemeye de sebep

olmaktadır. Nesne konumuna indirgenen “ötekine” dair haberler uluslararası haber niteliğini ancak Batılı değerlerle yoğurulan küresel medyanın uluslararası kamuoyunu ikna edecek şekilde biçimlendirmesi ile alabilmektedir (Morley ve Robins, 1997: 183). Batı medya gücü, uluslararası meseleleri bu bağlam üzerinden anlamlandırdığı için “biz” ve “onlar” kategorizasyonu değişmez bir gerçeklik haline gelmektedir (Bello, 2014: 203).

Soğuk Savaş süresince evrensel insani değerlerin karşısında konumlanan ve bu yönüyle “ötekini” oluşturan Sovyetlerin yıkılması, “gericiliğin” tamamen kaybettiğinin ilanı olarak “Tarihin Sonunun” geldiğini muştulayan bir benliği (Fukuyama, 2003) ortaya çıkarsa da, kültür düzeyinde medeniyet seviyesine yükselen çatışma 11 Eylül saldırıları ile İslam tahtında Doğuyu “öteki” konumuna yerleştirmiştir. ABD hegemonyasında cisimleşen muzaffer düzen, liberal demokrasi, özgürlük, insan hakları ve refah merkezinde tüm insanlık için mutluluk vadederken, ABD Başkanı W. Bush 1992 yılındaki konuşmasında liberal sistemin yegane sistem olduğunu, bu sistemin yüksek değerleri içeren bir yapıya sahip olduğunu, dünya toplumun her üyesinin bu değerlere uyması zorunluluğunu ortaya koyup, uyum sağlamayanlara yardım edileceğini söyleyerek olacakların şifrelerini vermektedir adeta (Keyman, 2011: 15-17). Medyanın Müslümanları tanımlarken petrol tedarikçisi, radikal, köktendinci, fanatik ve bütün bu sıfatların ediniminde terörist olarak nitelenebilmesinin ontolojisini bahsedilen zihin yapısı oluşturmaktadır (Said, 2007: 140). Küresel medya Batı'nın kurmuş olduğu bu ontolojinin araçlarından biri haline gelmiştir. Filistinlilerin kendi topraklarında işgalciliği Batılı değerleri “ötekisi” olmasından kaynaklanırken, İsrail Arap çöllerinde inşa edilen Batı gelişmişliğinin kalesi bir aktör olarak mağdur vasfıyla haberlerde kendisine yer bulmuştur. İnsan haklarını, özgürlükleri, evrensel hukuk ilkelerini hiçe sayarak aslında Batılı yüksek değerlerin altına dinamit koyan ve onları yok sayan tavrına rağmen İsrail'in Batı için “biz”i oluşturması, Filistinlilerin öteki mantığında “onlar” kategorisinde görülmesinden kaynaklanmaktadır (Aktaş, 2023:65).

3. BATI'NIN AKSA TUFANINI TARİHSİZLEŞTİRMESİ YA DA “AKSA TUFANI HANGİ ŞARTLARIN ÜRÜNÜ?”

Batı “öteki” ontolojisi üzerinden Filistin meselesi üzerinde süreklilik arz edecek bir yaklaşıma sahiptir. Bu bağlamda bu kısımda Akşa Tufanı hareketinin nasıl ortaya çıktığının tarihsel seyrine de açıklayıcı olması bağlamında, Dökme Kurşun,

Savunma Kolonu ve Sınır Koruma Operasyonlarına değinilecek ve burada Batı medyasının sergilediği tavra dair örneklerle, değer sorununun süreklilik gösterdiği ifade edilmeye çalışılacaktır.

Batı medyası yalnızca iki taraflı olayları değil diğer tüm meseleleri de Batı ve Doğu temelinde ele alarak bir benlik ve ötekilik kurgusu yaratmaktadır (Bello, 2014). İsrail-Filistin çatışması konusunda yapılan araştırmalarda ortaya çıkan genel sonuçlar, Batı medyasında ve özellikle de ABD basınında İsrail ile stratejik bağları nedeniyle İsrail'e yönelik bir sempati ve Filistinlilere karşı da önyargıların bulunduğu şeklindedir. Ortaya çıkan haberlerin karakteristiği İsrail'in yaptığı katliamların kendini savunma hakkından kaynaklandığı ve vatandaşlarını korumak üzere giriştiği şeklindeyken; Filistinlilerin yaşadığı acılar yok sayılmış ya da onların sahip oldukları toprakların işgal edilmesi girişimlerine karşı geliştirdikleri savunma mekanizması görmezden gelinmiştir (Elmasry, 2009, Ross, 2003). Örneğin bir ABD gazetesi olan New York Times'in Filistin-İsrail çatışması konusundaki yaklaşımını İsraili Haaretz Gazetesi ile karşılaştıran bir çalışmanın elde ettiği sonuçlar New York Times'in Haaretz'den daha İsrail yanlısı bir tutum takındığı biçiminde olmuştur (Viser, 2003).

Avrupa medyası da durumdan çok farklı bir tavır içinde olmamıştır. Batı'nın önde gelen medya kuruluşlarından olan BBC, haberlerinin temelini İsrail'in uluslararası alanda tanınan bir devlet olduğu, Filistin'in ise yalnızca bağımsız bir yönetim olduğu noktasına konuşlandırmaktadır. İsrail yerleşimci kavramı ile nitelenirken, İsrail saldırıları intikam kavramı ile özdeşleştirilmiştir. Bu bağlamda Filistinliler ve özelde HAMAS terörist, intihar bombacısı gibi bir tanımlamaya tabi tutulmuşlardır. Diğer yandan barış süreçlerinin devamlılığı ve mimarı olarak İsrail lanse edilirken, ateşkesi bitiren taraf olarak Filistin halkı gösterilmiştir (Uyanık, 2012: 191-192).

İsrail'in 1967 savaşından sonra işgal ettiği Gazze'den 2005 yılında çekilmesinin ardından yapılan seçimlerde beklenmedik şekilde HAMAS galip gelmiş ve Gazze şeridi ile Batı Şeriada hükümeti kurmuştur. Bu durumdan pek memnun olmayan İsrail, başta 18 ay sürecek ambargo uygulamıştır. Ardından zaman zaman roket ve havan atışları ile düşük düzeyde seyreden çatışmalar, 27 Aralık 2008'de Dökme Kurşun Operasyonu'na dönüşmüştür. İsrail 64 savaş uçağıyla çatışmaların yalnızca ilk 9 saatinde 100 tondan fazla bombanın kullanmış, 3 Ocak 2009 tarihinde ise kara harekâtına başlamış ve ateşkesin ilan edildiği 18 Ocak tarihine kadar Gazze ve

Filistin için ciddi yıkım ve kayıplara sebep olmuştur (Palestine Studies, 2009: 175-176). Bu operasyonda çoğunluğu sivil olmak üzere 1500'e yakın Filistinli hayatını kaybederken, 5000'nin üstünde kişi yaralanmıştır. 20 binin üzerinden insanın evsiz kaldığı çatışmada 7000'ne yakın konut zarar görmüş ve Gazze'nin altyapısı ciddi hasarla karşılaşmıştır (IMEU, 2012). Uluslararası hukuk ve savaş hukuk düzenlemelerine aykırı olacak şekilde İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporuyla sabit görüldüğü üzere İsrail bu harekatı sırasında fosfor bombası kullanmış ve hedefleri mülteci kampları, hastaneler ve okullar olmuştur (Human Rights Watch, 2009). Gazze'de bu saldırıların sonucunda ortaya çıkan maliyetin 1.1 milyar dolar olacağı tahmin edilmiştir (BM, 2009).

İsrail tarafından büyük insani kayıpların ortaya çıkmasına yol açan eylemleri, Batı medyasında Filistinlilerin saldırıp, İsrail'in misilleme yapması şeklinde yorumlanmış ve bombalamaların HAMAS'ın faaliyetlerinin sonucu olarak zorunluluk olarak gösterilmesi amaçlanmıştır (Cordesman, 2009:9). Özellikle Amerikan medyasında öne çıkarılan İsrail'in kayıpları olurken, mazlum olarak gösterilmeye çalışılan taraf İsrail olmuştur. CNN internet sitesinde Dökme Kurşun Operasyonu'na dair haberlerin manşetlerindeki ifadeler de yine bir önyargıyı ifade edecek şekilde, İsrail ordusu, İsrail savunma kuvvetleri olarak İsrail'i tanımlarken; Filistinliler, Gazze aktivistleri, HAMAS teröristleri olarak karşılık bulmuştur. Bu kavramsallaştırmanın İsrail'in merkezi birliğine zarar vermek isteyen HAMAS'ı bir "terör" unsuru olarak algıladığı ve ona karşı girişilen bir meşru savunma girişimi şeklinde İsrail saldırganlığını aklamaya hizmet ettiği söylenebilir (Hunt, 2010). Öne çıkarılan görüntü ve içerikler HAMAS'ın roketleri olurken İsrail'in zararları parlatılmış, İsrail'in attığı tonlarca bomba ve yarattığı büyük yıkımlar ve insanlık dramları atılan roketlerin misillemesi olarak meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Dökme Kurşun Operasyonu Batı medyasına göre İsrail'in hukuksuz bir işgal girişimi olarak değil de HAMAS'ın eylemleri sonucu bir zorunluluk ve kendini savunma hakkı olarak anlaşılmalı ve bu şekilde servis edilmiştir. Söz konusu tavır Batı medyasının ontolojik "öteki" yaklaşım çerçevesinde tarafsızlık ve hakkaniyet prensipleri ile bağını görmemize yardımcı olmuştur (Jaber, 2011: 118).

HAMAS'ın askeri lideri konumunda bulunan Ahmed el-Jabari'nin içinde bulunduğu bir aracın İsrail tarafından Gazze şeridinde vurulmasının ardından, 14 Kasım 2012'de İsrail tarafından Savunma Kolonu operasyonu başlatılmış ve 8 gün boyunca yine şiddetli çatışmaların ve sivil kayıplar yaşanmıştır (Stein, 2013: 3).

Bunu takip eden süreçte Batı Şeria'da daha sonra ölü bulunacak üç İsraili gencin kaçırıldığı ve bunu da gerçekleştirenin HAMAS olduğu iddiasıyla 8 Temmuz 2014'te Sınır Koruma Operasyonu ile yine İsrail güçleri Gazze'yi vurmaya başlamışlardır. BM'ye göre İsrail operasyonunda öldürülenlerin çoğu yine Filistinli sivillerden oluşmuş, en az 2251 kişinin hayatını kaybettiği, bunların 551'nin çocuk 299 kişinin de kadın olduğu belirtilmiştir. İsrail tarafında hayatını kaybedenlerin 67 asker ve 6 İsrail vatandaşı olduğu ifade edilmiştir. (OCHA, 2015). İsrail'in bu operasyonu elli günlük çatışmaların ardından Mısır'ın arabuluculuğunda 26 Ağustos 2014'te sona ermiş ve yine binlerce insan hayatını kaybederken, ciddi insani sorunlar baş göstermiştir.

18 Temmuz 2014 tarihli CNN haberinin başlığı, İsrail'in Gazze'de kara operasyonu başlattığı ve HAMAS'ın İsrail'in bu girişimi karşısında ağır bir bedel ödemek zorunda kalacağı şeklindedir (CNN, 2014). 20 Temmuz tarihindeki haber ise, İsrail'in HAMAS militanlarının İsrail'e sızmaları ile kara operasyonunu genişletileceği üzerinedir (CNN, 2014). Kullanılan kavramlardan açıkça görüleceği üzere, İsrail hareketleri yapmak zorunda bırakılan bir meşru yapı iken, HAMAS militanlar vasıtasıyla sızma girişimlerine konu olabilecek asimetric bir örgüttür. 22 Temmuz tarihli haberde ise, fail belirtilmeden İsrail'in Gazze'deki hastaneyi bombalaması "Gazze'de hastaneye yapılan saldırı yıkım ve acıya yol açtı" başlığıyla görülmüştür (CNN, 2014). 13 Temmuz'da "İsrail'in uyarısından sonra Gazzeli yerleşimciler kaçıyor" başlığını görünürken (CNN, 2014), 25 Temmuz'da Gazze'de bulunan BM kampının vurulduğu ve 16 kişinin öldüğü bilgisi verilmiştir (CNN, 2014). 30 Temmuz tarihli haberde ise, yalnızca Gazze'de BM'ye ait bir okulun vurulmasından bahsedilirken, ölen 19 kişiden ve bunların yaşlarının ne olduğuna yer verilmemiştir (CNN, 2014). Kampı vuran, okulu bombalayan ve makul şekilde uyarılarda bulunarak Gazzelilerin zarar görmemesini amaçlar olarak resmedilen İsrail'den başkası değildir. Ancak belki de Batı medyasının tavrını en net şekilde gördüğümüz başlık 29 Temmuz tarihli haberde kendini gösterir: "Gazze'deki kamp bombardımanında çocuklar öldü" (CNN, 2014). Daha sonra da detaylı örneklerle göreceğimiz gibi çocuk ya da yaşlı, kadın ya da erkek İsrail bombalamaları sonucu öldürülmezler, ölürlür. Hem İsrail'in adı zikredilmez hem de o öldürmez ve sanki hayatını kaybedenler doğal bir süreç sonucunda ölmüş olarak görülürler.

20 Temmuz tarihli Wall Street Journal'ın haberin manşeti "İsrail'in Gazze Savaşı" iken, haberin içeriğinde İsrail'in sivilleri zarar görmemesi için uyardığı, ancak

HAMAS'ın sivilleri kullanarak onların bedenlerini kullanmasının asıl stratejisini oluşturduğunu ileri sürmektedir (Wall Street Journal, 2014). The New York Times 16 Temmuz tarihli haberinde İsrail'in Gazze'yi işgal etmesinin olası olduğunu söylerken, içerikte İslamcı bir hareket olarak HAMAS'ın Gazze'deki terörizme son verilebilmesinin yolunun kara harekâtı ve işgal ile mümkün olabileceğini ifade ediyordu (The New York Times, 2014). İsrail'in kara harekâtı için Gazzeli Filistinlere her türlü kolaylığın sağlandığı, mahallelerini tahliye etmeleri için gerekli bilgilendirmelerin yapıldığını söyleyen 20 Temmuz tarihli New York Times'ın haberi, insanların evlerinden edilmesi karşısında takındığı tavır ile müthiş bir ironiye işaret etmektedir (The New York Times, 2014).

4. AÇIK HAVA HAPİSHANESİNE İSYAN OLARAK AKSA TUFANI VE BATI'NIN DEĞİŞMEYEN DEĞER SORUNU

İsrail, 2006'da HAMAS'ın seçim zaferinden sonra birbirini takip eden hareketlerle Gazze'yi yaşanmaz bir yer haline getirmişse de, Gazzeli Filistinliler için ortaya çıkan zorlukların başında uygulanan abluka gelmektedir. Gazze'nin gıda, ilaç, içilebilir temiz su, elektriğe ulaşımı neredeyse yok denecek kadar kısıtlanmış, halkın geçimini idame ettirebilmesi için yapması gereken ticaret faaliyetlerine sınır getirilmiştir. Öyle ki, balıkçılar bile denizde bir nebze olsun açığa çıktıklarında İsrail deniz güçlerinin hedefi haline gelebilmiştir. BM raporuna göre, Gazze söz konusu abluka sebebiyle yaşanabilir bir yer olmaktan çıkacaktır. Yine aynı rapordaki verilere göre, işsizlik Gazze'de yüzde 60'ı bulurken, suyun yüzde 95'i içilebilir nitelikte değildir ve Gazze'de yaşayanlar elektriğe günde yalnızca iki saat erişebilmektedir (BM, 2017). İsrail'in ablukadan arzuladığı amacı, HAMAS tercihini yapan halkın yanlısının bedelini ödetmek ve giderek zor şartların ortaya çıkmasıyla birlikte HAMAS'a verilen desteğin ortadan kalkmasını sağlamak olmuştur. Ancak tarihsel süreç içerisinde de gördüğümüz gibi HAMAS'a destek azalmamış ve Dökme Kurşun ile başlayan operasyonlarda on binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bu bağlamda İsrail Gazze'yi tamamen yaşanamaz bir hale getirerek buradaki insanların göç etmeleri ve Gazze'yi boşaltmalarını amaçlamıştır. Ve artık Gazze İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün de tanımıyla sabit olmak üzere bir açık hava hapisanesine dönüştürülmüştür (Human Rights Watch, 2022).

Tüm bu şartların ve tarihsel sürecin ürünü olarak HAMAS'ın El-Kassam Tugayları 7 Ekim 2023'te bazılarına göre İsrail'in 11 Eylül'ü olacak şekilde ama

özellikle de İsrail'in yenilmezliği ve "demir kubbenin" eminliğine büyük bir meydan okuma olarak İsrail'e saldırmıştır. Operasyonun planlayıcısı olarak ifade edilen El-Kassam Tugayları başkomutanı Muhammed Deif, halklarına karşı devam eden suçlara ve haksız işgallere karşı uluslararası hukuk ve ceza kurallarını hiçe sayan Amerikan ve Batı desteği ile Kudüs'e karşı yapılan saygısızlıklara bir tepki olarak bu hareketin düzenlendiğini ve düşmandan artık hesap sorulacağını ifade etmiştir (Yenişafak, 2023).

İsrail tarafından yapılan açıklamalar yine meşru müdafaa haklarının kullanılmasına denk düşerken, saldırılardan yalnızca 3 saat sonra İsrail Hava Kuvvetleri Gazze'ye yoğun bir hava saldırısı düzenlemeye başlamıştır. İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant, Gazze'ye topyekün bir abluka uygulanmaya başlanacağını, elektrik, yakıt ve yiyecek girişinin tamamen kesildiğini ve bunun da gerekçesinin insan hayvanlarla savaşılmasından kaynaklandığı ve bunun gereğinin yerine getirilmesinin İsrail için bir zorunluluk olduğunu ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2023). İnsansı hayvanlar benzetmesi daha sonra olacakların adeta bir beyanı olarak görülmüş ve bu çalışmanın yazımı sırasında saldırılar devam etmekte olup, hayatını kaybedenlerin 23 bin 84'e ulaşmıştır. Öldürülenlerin en az 10 binini çocuklar, en az 7 binini kadınlar oluştururken, 2.3 milyonluk Gazze şehrinden yaklaşık 2 milyon kişinin yerinden edildiği, 7 bin kişinin kayıp olduğu ve yaralı sayısının ise 58.926 olduğu ifade edilmektedir (Anadolu Ajansı, 2024).

İnsanlık değerlerinin yerle bir edildiği, temel insan haklarının yok sayıldığı, uluslararası hukuk ve savaş hukuku kurallarının görmezden gelindiği ve böylesine büyük bir katliamda tüm insanlığın birlikte, etkide bulunabilecek tüm unsurları kullanarak, söz konusu katliamı durdurması beklenirken, Batı medya başta olmak üzere, diğer unsurlarla da İsrail'in yanında durmayı tercih etmiş ve Dünya tarihinin en büyük insani dramlarından biri ortaya çıkmıştır. Öyle ki Filistin İsrail çatışması üç merkezi alanda kendini göstermiştir ki, bunlar askeri güçlerin çatışması, medyada dolanan İsrail'in mağdur HAMAS ve Gazze'nin fail olduğu merkezinde şekillenen anlatı ve kamusal alanda İsrail'e destek ve karşı çıkma mitingleri olmuştur (Khouri, 2023).

Aksa Tufanı sonrası Batı medyasının vaziyeti, Filistin BM Daimi Temsilcisi Riyad Mansur'un bazı medya ve siyasetçiler için tarih İsraililerin öldürülmesiyle başlıyor, halkımız yıllarca yaşanan ölümlere göğüs gerdi ve İsrail tüm savaş suçlarına rağmen cezazsız kaldı sözleriyle (Şarkul Avsat, 2023), geleneksel kodlarını doğrular

vaziyette olmuştur. BBC'nin 9 Ekim tarihli haberi Gazze'de İsrail'in misillemesi sonrası 500 kişi öldü, HAMAS'ın saldırılara başlamasından itibaren ise İsrail'de 700'den fazla kişinin öldürüldüğü bilgilerini aktarmıştır (BBC, 2023). Bassem Youssef'in Filistinliler ne kadar ölürse öldürülmüş sayılacak sorusu bu noktada oldukça anlamlı ve çelişkinin boyutunu açıklama konusunda yardımcı olmaktadır (Youssef, 2023).

Batı medyasında Filistin bütüncül bir coğrafi alanı işaret etmemektedir. Hem bir devlet olarak da Filistin devletinden bahsedilmediği gibi, Gazze, Batı Şeria ya da Doğu Kudüs gibi yerlerde yaşayan Filistinlilerin varlığı kabul edilir. Gazeteci Davide Mastarcı'nın araştırmasına göre, Reuters, BBC, Washington Post, Deutsche Welle gibi haber ajanslarına göre Filistin diye bir devlet yok. Bu haber ajanslarında bir arama yapmak istediğinizde Filistin yazınca karşımıza, Filistinliler olarak nitelenen sonuçlar çıkarırken, meydana gelen gelişmelerle ilgili arama yapmak istediğimizde bölge adı belirterek bilgilere ulaşılmaktadır. Bu durumun bir devamı olarak Batı medyası 7 Ekim sonrasında Gazzeli Filistinliler demek yerine, sanki farklı bir milletlermiş gibi Gaza's (Gazzeliler) terimini kullanmaya başlamışlardır. Yine medyada yaşanan savaşın adı İsrail-Filistin savaşı değil, İsrail-Gazze savaşıdır (CJPME, 2023). Bu terminolojinin altyapısında Gazze'nin açık hava hapishanesi olması ve yıllardır uğradığı baskı ve zulümler yokmuş gibi iki eşit tarafın savaşının yaşandığının öne çıkarılmasının amaçlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

HAMAS'ın terörist bir yapı olduğu ve Gazze'ye yapılan saldırının da bu çerçevede meşru olduğuna dair medyanın destekleyici algısını en bariz bir şekilde gördüğümüz örneklerden biri toplamda 40 bebek ve çocuğun başlarının HAMAS "militanlarınca" kesildiğine dair haberdir. İsrail'e ait i24News sitesinde yedek bir İsrail askeri ile röportajına yer verilmiş ve Netanyahu'nun sözcüsü de haberi direkt sahiplenmiş açıklamalarında yer vermiştir (i24 News, 2023). Haberin içeriğini, doğruluğunu teyit etmeden Batı'nın önde gelen yayın kuruluşları CNN, BBC iddiaları okuyucularına göstermekten çekinmemişlerdir. Haberlerin içeriğinde HAMAS'ın DEAŞ gibi eylemlere imza atarak yeni yürümeye başlayan çocuk ve yaşlıları vahşice katlettiklerine yer verilmiştir (CNN, 2023; BBC, 2023). Hakikatin ölümüne işaret eden bu haberin ABD Başkanı Biden tarafından da sahiplenildiği görülse de, haberin gerçek olmadığı yapan i24 muhabirinin geçmişi ve ilişkilerinin ürünü olduğu görülmüştür (Blumenthal ve Rubinstein, 2023).

7 Ekim sonrası Gazze'ye yapılanı masum kılmak ve HAMAS'ı şeytanlaştırmak için yapılan yanlış haberlerden bir diğeri de İsrail'in 141 yıldır hizmet veren el-Ehli Baptist Hastanesi'ni vurmasıdır. The New York Times, önce İsrail saldırısı bir hastanede yüzlerce kişiyi öldürdü derken, ardından Gazze'deki bir hastaneye saldırıda en az 500 ölü var manşeti ile daha sonra da Gazze'de bir hastanede patlamada en az 500 ölü var başlıkları ile aktardığı haber ve içerik konusunda sürekli kendisini güncelleme ihtiyacı hissetmiştir (The New York Times, 2023). Başka bir Amerikan gazetesi olan New York Post ise, patlamayı İsrail'in değil de HAMAS'ın kendisini mağdur olarak göstermek için gerçekleştirdiğini ve kendi çocuklarını kurban etmekle suçladığı bir haber ile aktarmıştır (New York Post, 2023). İngiliz The Telegraph gazetesi füzelerin İsrail'den fırlatılmadığı üzerine yorumlara yer verirken, (The Telegraph, 2023), The Guardian'da saldırıların cihatçı HAMAS tarafından gerçekleştirildiği şeklinde imalarla dolu habere imza atmıştır (The Guardian, 2023). İlgi çeken ve meseleyi oldukça farklı bir boyuta çekme konusundaki haberlerden bir diğeri de yine İngiliz yayın kuruluşu BBC'den gelmiş, bombalanan hastanenin altında HAMAS tünellerinin olmasının saldırıya sebep teşkil ettiği gibi bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır (BBC, 2023).

İsrail'in Gazze'deki gerçekleştirdiği saldırılar çatışmalar süresince devam etmiş ve din ya milliyet ayırımı gözetmeden de savaş suçlarını işlemeyi göze alabilmiştir. 19 Ekim İsrail bombalarının hedefi bu sefer en eski kiliselerden olarak görülen Rum Ortodokslara ait Aziz Porphyrius Kilisesi olmuş ve en 8 kişinin ölümü çok sayıda kişinin yaralanmasına sebep olmuştur (Aljazeera, 2023). Batı medyası İsrail'in saldırganlığı karşısında sessiz kalmış ve merkez medyada bu saldırıyı sert bir şekilde kınayan haber ya da ifade bulmak zor olmuştur. Nitekim bu duruma dair en öne çıkan tepkiyi Cumhurbaşkanı Erdoğan Almanya ziyareti sırasında Şansölye Scholz'a ve basın mensuplarına vermiş, kiliselerin bombalanmasına neden sessiz kaldıklarını açıkça sormuştur (TV24, 2023).

Batı düşünce geleneğinin oluşumunda aydın kavramı en kilit kavramlardan birisi olmuştur. Aklın aydınlığında liberal değerlerin ve hukuk sistematığı, demokrasi ile insan haklarını merkeze alarak gelişimine katkı sağlayanlar aydınlık olmuştur (Çiğdem, 1997). Bu bağlamda aydın olmak Batılı değerler sistematığına angaje olmayı ifade etmiştir. Zulüm ile insan hak ve özgürlüklerine engel olan ne varsa onun karşısında durmak biçiminde okunan angaje olmak, günümüzde bazı önde gelen Batılı aydınlıkların uzağında bir duruş olarak görülmektedir (el-Kurd, 2023). Hak

ve özgürlük ihlalleri ile insani dramların karşısında durması gereken aydınlar Batı düşünce ve değer sistematığının özünü oluşturan bu “değerleri” çok umursamadan İsrail’in yanında duran açıklamalara imza atmışlardır.

Önde gelen, popüler Batılı filozoflardan olarak görülen Slovaj Zizek, İsrail’in Gazze’de yaptığının “pogrom” yani soykırım olarak nitelenebileceğini söyledikten sonra, HAMAS’ın yaptıklarından sonra İsrail’in aslında kendisini savunma hakkını kullandığını ve İsrail’in koşulsuz bir şekilde desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. HAMAS’ın terör odağı olarak nitelenmesi merkezinde ilerleyen düşüncelerinde, Filistinlilere sempati ile yaklaşılması gerektiğini vurgulayarak, hem değer mefhumundan uzak bir aydın olmadığını göstermeye çalışmış ve hem de olayın tarihsel sürecin bir ürünü olduğunu göremeden İsrail’in kendini savunma hakkının HAMAS söz konusu olduğunda kullanılması gereken bir hak olmadığını iddia edecek kadar tutarsız bir duruş sergilemiştir (Zizek, 2023).

Batı demokrasisinin gelişimi için ileri sürdüğü kavramlarla öne çıkan ve eleştirel teorinin de yeniden yorumlanmasını ve güçlenmesini sağlayan aydınlardan biri olarak Jurgen Habermas da diğer bazı filozoflarla birlikte yayımladığı bir mektupla İsrail’i gerçekleştirdiği saldırılardan dolayı kınamaktansa yanında duran bir tavır sergilemiştir. Yayımladıkları bildiriye HAMAS’ın Yahudi soykırımını hedefleyen bir eyleme kalkıştığını ve bu sebeple de İsrail’in haklı gerekçelerle kendini savunma hakkını kullandığını, bu saikler nedeniyle de İsrail’e soykırım niyeti atfetmenin hatalı bir yaklaşım olacağını ileri sürmüşlerdir (Habermas, vd, 2023). Batı’nın sahip olduğu değer ve esasların bu bağlamda teori ve pratik düzeyde aktörlere göre farklı uygulandığının en güzel örneklerinden birisini Habermas’ın tavrında bulmak mümkündür. Filistinlilerin en temel yaşam haklarından olan barınma ve güvenlik gibi gereksinimlerine ve İsrail’in uyguladığı ablukaya tek kelime ile bile değinmemek, değer sorununun boyutu ve durumunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Batı’nın Gazze ve Filistin konusundaki yanlı ve gerçekleri gizleyen hatta gerçek olmayan içerikler üzerinden medya gücü vasıtasıyla ürettiği anlatı değer erozyonunu gösteren bir niteliğe denk düşerken, değer sorunsalının kendini gösterdiği alanlardan bir diğeri de medya, siyaset, sanat, spor dünyasında Filistin’i destekleyenlere yönelik engellemelerdir. İfade özgürlüğü insan haklarına dair en temel metinlerden olan BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile kodifiye edilmiş ve gerçeğin ortaya çıkabilmesi için her bireyin kendisini ifade etme özgürlüğüne sahip olduğu belirtilmiştir. Oysa Aksa Tufanı sonrasında ifade özgürlüğünün de gerçek

bir özgürlük olmadığı, ancak belirlenen sınırlar dahilinde ve arzulan politikaların doğrulanması dışında bir amaca hizmet edemeyeceği çok fazla sayıda örnek ile tescillenmiştir.

30 bine yakın abonesi olan yaklaşık 8.5 milyon insan tarafından görüntülenen Artsforum dergisinin altı yıllık genel yayın yönetmeni David Velasco İsrail-Filistin çatışması hakkında kaleme aldığı mektuptan sonra görevinden alınmıştır. Filistin'in bağımsızlığını destekleyen ve acilen ateşkes uygulanması gerektiğini söylediği mektuptan (Artsforum, 2023) sonra görevine son verilmesinin yanında, mektubu imzalayan insanların da işlerine son verildiği görülmüştür (The New York Times, 2023). Çinli sanatçı Ai Weiwei sosyal medyada Yahudi halkına yapılan zulümlerin getirdiği suçluluk duygusunun Arap dünyasını etkisizleştirmek için kullanıldığını söyledikten sonra Londra'da açılması planlanan sergisinin iptali ile karşılaşmıştır (BBC, 2023). Cezayir asıllı, Fransa milli takımının formasını giyen ve Fransa'nın kazandığı kupalarda söz sahibi olan Karim Benzema dualarının işgal ve zulme maruz kalan Gazzeli kadın ve çocuklar için olduğunu söylemesinden sonra, Fransa İç İşleri Bakanı Darmian tarafından Müslüman Kardeşler ile bağlantılı bir terörist olarak ima edildiği bir muameleye maruz kalmıştır (France24, 2023). Spor dünyasından ifade özgürlüğüne engel bir başka örnek ise Almanya'nın Mainz 05 kulübünde forma giyen Hollanda asıllı Müslüman futbolcu Enver El-Gazi'nin kadro dışı bırakılıp sözleşmesinin feshedilmesidir. Nehirden denize kadar özgür Filistin mesajı Gazi'nin futbol oynamasına engel olurken (Anadolu Ajansı, 2023), bir başka Alman kulübü Bayern Münih'in Fas kökenli Hollandalı futbolcusu Mazraoui Mescid-i Aksa fotoğrafını ve Kuran'dan ayetleri paylaştığı için sınır dışı kalma tehdidiyle baş başa kalmıştır (Hürriyet, 2023).

İklim aktivisti olarak kültür endüstrisinin biranda sahiplendiği Greta Thunberg, Gazze'de yaşananlara dair İsrail'in karşısında bir tavır takınmış Hollanda'da konuşma yaparken sahneden indirilmek istenmiş ve Alman Taz gazetesi haberi, diplomatik dilde istenmeyen kişi manasına gelen persona non grata kavramını personan non Greta olarak çevirerek vermiştir (Taz, 2023). Dünya'nın en büyük kitap organizasyonlarından biri olarak görülen Frankfurt kitap fuarında Filistinli yazar Adania Shibli'ye verilmesi planlanan ödül töreni HAMAS tarafından savaş başlatıldığı gerekçesi ile verilmemiştir (Reuters, 2023). İsrail'in bombalamalarına karşı duruş sergileyen akademi dünyası da engelleme ve baskılardan nasibini almıştır. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT), Harvard ve Pensilvanya Üniversitesi

rektörleri, kampüslerinde gerçekleşen Filistin'e destek yürüyüşleri nedeniyle ABD Kongresince sorguya çekilmişler, Pensilvanya Üniversitesi Rektörü Liz Magill bas-kılar nihayetinde istifa etmiştir ve üniversite yöneticiliğinde gerçekleşen ilk istifa olarak tarihe geçmiştir (Anadolu Ajansı, 2023).

SONUÇ

Filistin meselesi, büyük insanlık dramlarının yaşandığı, her türlü hukuki de-ğerin alt üst edildiği ve uluslararası politik çıkarların değirmeninde öğütülen bir tarihselliğin ürünüdür. Uluslararası siyasetin değişen gündeminde bir zamandır unutulmuş ve İsrail'in hiçbir değeri dikkate almayan politikaları, Aksa Tufanı ile pek çok unsurun değiştiği bir duruma karşılık gelebilir. Öncelikle mesele tekrardan uluslararası siyasetin gündemine gelmiş, İsrail'in "yargılanması" süreci başlatılmış-tır. Gazze'de yaşananlar belki de en çok Batı'nın değerlerden uzak ya da aktöre ve duruma veyahut çıkara göre ilkeselleşen duruşunun ortaya çıkmasına yardımcı ol-muştur. Yaşananların insani ve ahlaki boyutta tam bir felaketi ifade ettiği noktada, küresel hukuk ve değer mekanizmasının "müellifi olan" Batı'nın güçlü bir şekilde karşı durması beklenmiş, ya sessizlik durumu hakim olmuş ya İsrail'e destek me-sajları verilmiş ya da ifade özgürlüğü bağlamında Gazze'nin yanında duranlar baskı görmüş, işlerinden kovulmuşlardır.

İsrail, lobileri, siyasi gücü, ekonomik yetkinliği veya adına ne dersek sahip ol-dukları ile Batı'dan ve onun propaganda gücü medyadan eylemlerinin meşrulaştırı-cısı olmasını talep etmektedir. Kendisine kurban vasfının sağlanması, onun gerçek-leştirdiği hukuksuz eylemlerinde mağdur olması merkezinde ahlaki bir üstünlük zemini oluşturacak düşüncesi, meşru müdafaa kavramıyla karşılık bulmuştur. İs-rail'in Gazze'deki "insansı hayvanları" ortadan kaldırılabilesinin meşruiyeti onun ancak mağdur olmasıyla mümkün hale gelebilmiştir. Finkelstein'in; HAMAS'ı kı-nayıp kınamadığı sorulduğunda, tecrit kamplarında doğup, büyümüş insanlara bir şans verilmediği sözü burada gerçek mağduriyetin teslim edilmesi noktasında çok manalı bir hal almaktadır.

İsrail'in mağduriyeti ve meşru müdafaa hakkı konuşulabilen bir unsur iken, Gazzeli Filistinlilerin yıllardır yaşadığı zulüm ve açık hava hapishanesinde sür-dürdükleri hayat makbul ve görülmesi gereken bir vaziyeti ifade etmemektedir. Batı'nın böyle yaklaşması meseleyi bir tarihselliğin ürünü olarak görmemesinden kaynaklanmaktadır. Aksa Tufanı biranda ortaya çıkan bir hadise olarak görülmesi

ya da gösterilmesi İsrail'in kurban edildiği bu saldırının ardından gerçekleştireceği her şeyi hem ahlaki hem de hukuki kılmaktadır Batı için.

HAMAS'ın ve Filistinlilerin İslamcı cihad yapıları ile özdeşleştirilmesi ve terör unsuru olarak resmedilmesi de meselenin bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Batı, bebeklerin kafasını kesen, kendi çıkarları uğruna hastanelerde kendi çocuklarını bombalayan ve suçlu olarak da İsrail'i gösteren, esir olarak tuttuklarına olmadık işkenceler yapan vahşi bir yapı olarak HAMAS'ı ve ona destek olan Gazzelli Filistinlileri göstermelidir ki, İsrail modernliğine karşı bu gerici saldırıları bertaraf edebilsin ve Batı'nın tüm ileri devletleri İsrail'in yanında durabilsin.

Batı dünyası evrensel değerlerin ve insan haklarının Gazze'de geçerli olmayışını medyada çıkan haberler, yanlış bilgilendirmeler, düşünce dünyasının önde gelen isimleri ile açıkça ispatlama gayreti içinde bulunurken, bu çalışma boyunca da gösterildiği gibi aslında bir sürekliliğin ürünüdür. Dökme Kurşun Operasyonunda Batı'nın tavrı nasılsa Aksa Tufanında da çıkan haberler, sahip olunan dil ve verilen destek mesajları merkezide bir farklılık bulunmamaktadır. Batı'nın evrensellik iddiasıyla sahip olduğu değerlerin herkes için geçerli olmayışının temeli de biz ve önceki ontolojisine dayanmaktadır. Bu bağlamda, İsrail Batı'nın "bizini" oluştururken Filistinliler "ötekidir" ve bu durum tarihsizleştirme ve İslami aşırılıkla özdeşleştirme yoluyla her türlü hukuka uygun olmayan müdahaleyi meşrulaştırmaya imkân tanımaktadır. Batı'nın Gazze özelindeki yaklaşımı, insan haklarına ve uluslararası hukukun kurallarına uyabilmesi için Filistinlilerin insanlık cemiyetinin bir üyesi değilmiş gibi, onların aşırı her türlü uygulama ile bile olsa ortadan kaldırılmasını mübah görecektir kadar değer sorununu ifade etmektedir. Başkaca bir söylemle Batılı değerlere sahip olup olmaması tartışmaya kapalı olacak şekilde, İsrail'in insan hak ve onuruna aykırı Filistinlileri soykırıma uğratma faaliyetleri meşrudur ve desteklenmelidir. Nitekim çalışma boyunca gösterilmeye çalışıldığı gibi medya, siyaset dünyası ve bilim dünyasının makulleştirdiği şey aslında budur.

Rusya'nın Ukrayna saldırısından sonra Avrupa başta olmak üzere Batı değer sisteminde Rus yazarlar Dostoyevski ve Tolstoy'un eserlerinin yasaklanmasına varacak düzeyde bir aşırılıkla "kültürel faşizme" tanıklık edilmiştir. Medyada Ukrayna-Rusya savaşına dair çıkan haberlerde "öteki" haliyle gerici, haliyle bastırılması gereken unsur Rusya olurken, Ukrayna "beni" oluşturan modern bir Batılı devlet olarak görülmüştür. Yine sanat, bilim, siyaset dünyasında bildirilerle kınanan Rusya olmuş, çıkan haberlerde Rusya tarafından öldürülen bebeklere yer verilmiştir.

Sonuç itibariyle ikiyüzlülüğünü gizleyemeyen Batı dünyasının nezdinde, mavi gözlü Ukraynalılar “öldürülmüş”, “Gazzeliler ise ölmüştür. Gazze ve Filistin’de yaşananlar tarihsel süreklilik bağlamında, değer sistematığına sahip olduğu ve bunun da evrenselliği ifade ettiği iddia edilen Batı’nın, çıkar kapsamında değerlendirdiği ve ötekilik temelinde anlam kazandırdığı bir soruna karşılık gelmektedir.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, İhsan (2023). “Batılı Devletlerin Koşulsuz İsrail Desteği Modern Batı Paradigmasını Yıkıma Uğrattı”, Kriter, sayı:85.

Albawada (2014). “Gaza death toll hits over 1,820 on day 28 of Israeli offensive”, <https://www.albawaba.com/news/gaza-death-toll-594249> (Erişim Tarihi: 16.12.2023).

Aljazeera (2023). “Israel bombs Greek Orthodox Gaza church sheltering displaced people”, <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/20/war-crime-israel-bombs-gaza-church-sheltering-displaced-people> (Erişim Tarihi: 18.12.2023).

Anadolu Ajansı (2023). “İsrail’e tepki gösterilerinde ifade özgürlüğünü savunan Pensilvanya Üniversitesi Rektörü baskılar karşısında istifa etti”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israile-tepki-gosterilerinde-ifade-ozgurlugunu-savunan-pensilvanya-universitesi-rektoru-baskilar-karsisinda-istifa-etti/3078558> (Erişim Tarihi: 05.01.2024).

Anadolu Ajansı (2023). “Mainz 05, Filistin’e Destek Veren Anwar El Ghazi’nin Sözleşmesini Feshetti”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunyadan-spor/mainz-05-filistine-destek-veren-anwar-el-ghazinin-sozlesmesini-feshetti/3042891> (Erişim Tarihi: 02.01.2024).

Anadolu Ajansı (2024). “İsrail’in Gazze’ye düzenlediği saldırılarda ölenlerin sayısı 23 bini geçti”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazze-ye-duzenlediği-saldirilar-da-olenlerin-sayisi-23-bini-gecti/3103206> (Erişim Tarihi: 08.01.2024).

Anadolu Ajansı (2023). “İsrail Savunma Bakanı Gallant: Gazze tamamen ablukaya alınacak”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-savunma-bakani-gallant-gazze-tamamen-ablukayaalinacak/3012491#:~:text=Kud%C3%BCs,yak%C4%B1t%20sa%C4%9Flanm%20ayacak.%22%20ifadelerini%20kulland%C4%B1>. (Erişim Tarihi: 28.12.2023).

- Artsforum (2023). "An Open Letter From the Art Community to Cultural Organizations", <https://www.artforum.com/columns/open-letter-art-community-cultural-organizations-518019/> (Erişim Tarihi: 31.12.2023).
- BBC (2023). "Ai Weiwei's London exhibition called off over Israel social media post", <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-67424486> (Erişim Tarihi: 01.01.2024).
- BBC (2023). "Does Hamas build tunnels under hospitals and schools?", <https://www.bbc.com/news> (Erişim Tarihi: 16.12.2023).
- BBC (2023). "Inside Kfar Aza where Hamas militants killed families in their homes", <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67065205> (Erişim Tarihi: 03.01.2024).
- BBC (2023). "Number killed in Gaza passes 500" <https://www.bbc.com/news> (Erişim Tarihi: 07.01.2024).
- BELLO, Umar (2014). "Ideology in Reporting the 'Operation Cast Lead', a Transitivity Analysis of the Arab News and New York Times Reports", *Australian International Academic Centre*, Cilt:3, Sayı:3, ss.202-209.
- BLUMENTHAL, Max ve Rubinstein, Alexander, (2023). "Source of dubious 'beheaded babies' claim is Israeli settler leader who incited riots to 'wipe out' Palestinian village", <https://thegrayzone.com/2023/10/11/beheaded-israeli-babies-settler-wipe-out-palestinian/?s=03> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).
- BM (2009). "Human Rights in Palestine and other Occupied Arab Territories Report of the United Nations Fact-Finding Mission on the Gaza Conflict", Microsoft Word - A HRC 12 48 FOR PROCESSING _250909_ cleared by CL, FM & GC.doc (ohchr.org) (Erişim Tarihi: 07.12.2023).
- BM (2017). "Gaza Ten Years Later", https://unsco.unmissions.org/sites/default/files/gaza_10_years_later__11_july_2017.pdf (Erişim Tarihi: 17.12.2023).
- BÜYÜKBBAKKAL, Ceyda Ilgaz (2004). Türkiye'de Televizyon Alanında Küresel Yerel Birlikteliği: CNN Türk ve CNBC-e Örneği, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- CJPME (2023). "Anti-Palestinian Racism in Canada: CJPME'S 2022 Report", https://www.cjpme.org/apr_report_2022 (Erişim Tarihi: 04.01.2024).

CNN (2023). "Babies and toddlers were found with "heads decapitated" in Kfar Aza, Netanyahu spokesperson says", https://edition.cnn.com/middleeast/live-news/israel-hamas-war-gaza-10-11-23/h_a63b0fd57f2df717147ea8e26a2f758c (Erişim Tarihi: 30.12.2023).

CNN (2014). "Ground operations in Gaza 'might become necessary,' Israeli official says", <https://edition.cnn.com/2014/07/08/world/meast/mideast-tensions/index.html> (Erişim Tarihi: 10.12.2023).

CNN (2014). "Gaza residents flee after Israeli warning", <https://edition.cnn.com/videos/bestoftv/2014/07/13/nr-wedeman-pkg-gaza-exodus.cnn> (Erişim Tarihi: 12.12.2023).

CNN (2014). "Children die in Gaza camp shelling", <https://edition.cnn.com/videos/world/2014/07/29/pkg-penhaul-gaza-dead-on-street.cnn> (Erişim Tarihi: 07.12.2023).

CNN (2014). "Israel launches ground operation in Gaza; Hamas says Israel to 'pay a heavy price'", <https://edition.cnn.com/2014/07/17/world/meast/mideast-crisis/index.html> (Erişim Tarihi: 08.12.2023).

CNN (2014). "Israel to expand ground incursion after Hamas militant infiltration" <https://edition.cnn.com/2014/07/19/world/meast/mideast-crisis/index.html> (Erişim Tarihi: 10.12.2023).

CNN (2014). "U.N. shelter in Gaza hit, 16 dead", <https://edition.cnn.com/2014/07/24/world/meast/mideast-crisis/index.html> (Erişim Tarihi: 10.12.2023).

CNN (2014). "U.N. school shelled in Gaza" <https://edition.cnn.com/videos/world/2014/07/30/dnt-vause-israel-attacks.cnn> (Erişim Tarihi: 09.12.2023)

CNN, (2014). "In Gaza, attack on hospital delivers devastation and grief", <https://edition.cnn.com/2014/07/21/world/meast/gaza-hospital-attack-video/index.html> (Erişim Tarihi: 12.12.2023).

CORDESMAN, H. Anthony (2009). "The "Gaza War": A Strategic Analysis", Center for Strategic International Studies.

ÇİĞDEM, Ahmet (1997). Aydınlanma Düşüncesi, İletişim Yayınları, İstanbul.

DİRLİK, Arif (2008). Postkolonyal Aura, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

EL-KURD, Mohammed, (2023). "What role does culture play in Palestinian liberation?" <https://mondoweiss.net/2023/09/what-role-does-culture-play-in-palestinian-liberation/> (Erişim Tarihi: 20.12.2023).

ELMASRY, M. (2009). Death in the Middle East: An Analysis of How the New York Times and Chicago Tribune Framed Killings in the second Palestinian Intifada. *Journal of Middle East Media*, 5(1), 1-46.

France24 (2023). "Footballer Benzema Denies Muslim Brotherhood Links after French Interior Minister's Accusations" <https://www.france24.com/en/europe/20231019-french-footballer-benzema-denies-muslim-brotherhood-link-after-darmanin-accusations> (Erişim Tarihi: 31.12.2024).

FUKUYAMA, Francis (2003, Tarihini Sonu mu, Vadi Yayınları, İstanbul.

GİRGİN, Atilla (2002). Uluslararası İletişim: Haber Ajansları ve AA, Der Yayınları, İstanbul.

GÖLE, Nilüfer (1998). "Batı Dışı Modernlik Üzerine Bir İlk Desen", *Doğu Batı*, Sayı:2, ss.55-66.

Human Rights Watch (2022). "Gaza: An 'Open-Air Prison", <https://www.hrw.org/video-photos/video/2022/06/13/gaza-open-air-prison> (Erişim Tarihi: 18.12.2023).

Human Rights Watch (2009). "Rain of Fire Israel's Unlawful Use of White Phosphorus in Gaza", *Rain of Fire: Israel's Unlawful Use of White Phosphorus in Gaza | HRW* (Erişim Tarihi 22.12.2023).

HUNT, Wayne. (2010). "Art or propaganda? Reflections on Gaza, theatre and the big interview", https://www.arabmediasociety.com/wp-content/uploads/2017/12/20100330172110_Hunt.pdf (Erişim Tarihi: 17.12.2023).

Hürriyet (2023). "Bayern Münihli futbolcunun, Filistin paylaşımının ardından sınır dışı edilmesi istendi!", <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/bayern-munihli-futbolcunun-filistin-paylasiminin-ardindan-sinir-disi-edilmesi-istendi-42346660> (Erişim Tarihi: 03.01.2024).

Institute for Middle East Understanding (2012), "Operation Cast Lead", <http://imeu.org/article/operation-cast-lead>, (Erişim Tarihi: 08.12.2023).

i24 News (2023). "They chopped heads of children and women," says David Ben Zion, Deputy Commandee of Unit 71 to our @Nicole_Zedek , while reporting from the

massacre in Kfar Aza in southern Israel” <https://www.i24news.tv/en> (Erişim Tarihi: 06.01.2024).

JABER, Fadi (2011). *Terrorism and Photojournalism: Sensational Image and Ethical Coverage in the Arab and American Media*. Master's Thesis. Canada: University of Ottawa.

KEYMAN, Fuat (2011). “Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet”, *Doğu Batı*, Sayı:20, ss.11-33.

KHOURI, Rami G, (2023). “Watching the watchdogs: Babies and truth die together in Israel-Palestine”, <https://www.aljazeera.com/opinions/2023/10/13/watching-the-watchdogs-babies-and-truth-die-together-in-israel-palestine> (Erişim Tarihi: 29.12.2023).

MORLEY, David, Kevin Robins (1997). *Kimlik Mekanları, Ayrıntı Yayınları*, İstanbul.

MOWLANA Hamid (1998). *Global Information and World Communication*, Sage Publications, Washington.

New York Post (2023). “Hundreds killed in Gaza hospital blast as Israel blames failed Hamas rocket”, <https://nypost.com/2023/10/17/israel-hamas-blame-each-other-for-the-deadly-gaza-hospital-blast/> (Erişim Tarihi: 11.01.2024).

NİCOLE, Deitelhoff, Klaus Günther, Rainer Forst ve Jürgen Habermas (2023). “Principles of solidarity. A statement”, <https://k-larevue.com/en/principles-solidarity-statement-habermas/> (Erişim Tarihi: 27.12.2023).

OCHA (2015). “*Key Figures on the 2014 Hostilities*”, <https://www.ochaopt.org/content/key-figures-2014-hostilities>, (Erişim Tarihi: 23.12.2023).

PARLA, Jale (2005). *Efendilik Şarkiyatçılık Kölelik, İletişim Yayınları*, İstanbul.

PİNTAK, Lawrence (2009). “Gaza: Of media wars and borderless journalism”, *Arab, media & society*, https://www.arabmediasociety.com/wp-content/uploads/2017/12/20090629091755_AMS7_Lawrence_Pintak.pdf (Erişim Tarihi: 11.12.2023).

Reuters (2023). “Palestinian Voices ‘Shut Down’ at Frankfurt Book Fair, Say Authors”, <https://www.reuters.com/world/malaysia-pulls-out-frankfurt-book-fair-citing-organisers-pro-israel-stance-2023-10-17/> (Erişim Tarihi: 02.01.2024).

RİGEL, Nurdoğan (2000). İleti Tasarımında Haber, Der Yayınları, İstanbul.

ROSS, Susan D. (2003). "Framing Of The Palestinian-Israeli Conflict İn Thirteen Months Of New York Times Editorials Surrounding", Conflict & Communication Online, cilt:2, sayı:2, ss. 1-11.

SAİD, Edward W. (2008). Medyada İslam. Metis Yayınları, İstanbul.

Şarkul Avsat (2023). "Filistin'in BM Daimi Gözlemcisi Şarku'l Avsat'a: ABD'nin meşru müdafaa hakkına ilişkin mantığı İsrail'e 'öldürme izni' veriyor", <https://turkish.aawsat.com/arap-d%C3%BCnyasi/4600846-filistin%E2%80%99-bm-daimi-g%C3%B6zlemcisi-%C5%9Farku%E2%80%99l-avsat%E2%80%99-abd%E2%80%99nin-me%C5%9Fru-m%C3%BCdafa-hakk%C4%B1na> (Erişim Tarihi: 13.12.2023).

The Guardian (2023). "Israel faces blame from regional allies over Gaza hospital deaths", <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/18/israel-faces-blame-from-regional-allies-over-gaza-hospital-deaths> (Erişim Tarihi: 17.12.2023).

The New York Times (2023). "Wednesday Briefing: Blast Kills Hundreds at a Gaza Hospital", <https://www.nytimes.com/2023/10/17/briefing/gaza-hospital-blast-china-belt-and-road-india-same-sex-marriage.html> (Erişim Tarihi: 06.01.2024).

The New York Times (2014). "Military Official Says Israel Invasion of Gaza Is Likely", <https://www.nytimes.com/2014/07/17/world/middleeast/israel-gaza-strip.html> (Erişim Tarihi: 08.12.2023).

The New York Times (2014). "Havens Are Few, if Not Far, for Palestinians in Gaza Strip", <https://www.nytimes.com/2014/07/21/world/middleeast/havens-are-few-if-not-far-for-palestinians-in-gaza-strip-seeking-refugee-status.html> (Erişim Tarihi: 08.12.2023).

The New York Times (2023). "Artforum Fires Top Editor After Its Open Letter on Israel-Hamas War", <https://www.nytimes.com/2023/10/26/arts/artforum-editor-fired-david-velasco-palestine-gaza.html> (Erişim Tarihi: 01.01.2024).

Taz (2023). "Persona non Greta?", <https://taz.de/!5969483/> (Erişim Tarihi: 04.01.2024).

TV24 (2023). "Başkan Erdoğan'dan Almanyada tarihi ayar! Dünya basını böyle duyurdu", <https://www.yirmidort.tv/dunya/baskan-erdogandan-almanyada-tarihi-ayar-dunya-basini-boyle-duyurdu-134536> (Erişim Tarihi: 20.12.2023).

- VAN DİJK, Teun A. (1988). *News Analysis*, , Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey.
- Wall Street Journal (2014). "Israel's Gaza Offensive: The country had little choice after Hamas rejected a ceasefire", <https://www.wsj.com/articles/israels-gaza-offensive-1405640138> (Erişim Tarihi: 10.12.2023).
- Yenişafak (2023). "Aksa Tufanı'nın başkomutanı Muhammed Deif kim? Kolunu ve bacıklarını kaybetti ama İsrail'e karşı zekasıyla savaşıyor", <https://www.yenisafak.com/dunya/aksa-tufaninin-baskomutani-muhammed-deif-kim-kolunu-ve-baciklarini-kaybetti-ama-israile-karsi-zekasiyla-savasiyor-4566561> (Erişim Tarihi: 04.01.2024).
- YOUSSEF, Bassem (2023). "Israel-Hamas War: Piers Morgan vs Bassem Youssef On Palestine's Treatment", <https://www.youtube.com/watch?v=4idQbwsvtUo> (Erişim Tarihi: 13.01.2023).
- ZİZEK, Slavoj (2023). "The Real Dividing Line in Israel-Palestine", <https://www.project-syndicate.org/commentary/israel-palestine-hamas-and-hardliners-against-peace-by-slavoj-zizek-2023-10> (Erişim Tarihi: 26.12.2023).

SOSYAL MEDYANIN SINIRLARINI ZORLAMAK: GAZZE'NİN KARNAVALESK TEMSİLİ

Pushing the Boundaries of Social Media: The Carnavalesque
Representation of Gaza

Dr. Öğr. Üyesi Osman ÜLKER*

Geliş Tarihi: 28.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 21.04.2024

Öz

Bu makalede, Filistin'in Gazze Şeridi'nde yaşanan olayların sosyal medya aracılığıyla nasıl temsil edildiğini ve bu temsilin ne şekilde karnavalesk bir dil kullanarak sınırları zorladığını inceleneyecektir. Geleneksel medyanın objektif olamaması ve belirli bir bakış açısına saplanması Gazze'de yaşananların sosyal medya üzerinden daha çok takip edilmesine yol açmıştır. Fakat sosyal medyanın kendi içinde barındırdığı tehlikeler, yaşananların aktarılmasında başka endişeleri ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada sosyal medya dilinin Gazze'de yaşananları nasıl aktardığı Bakhtin'in karnavalesk kavramından hareketle çözümlenecektir. Karnavalesk nitelikleri olan Tepetaklak Dünya, Karnaval Gülüğü, Pazar Meydanı Dili, Grotesk İmge'yi içerdiğini düşündüğümüz X paylaşımları göstergebilimsel açıdan analiz edile-

Abstract

This article will examine how the events in the Gaza Strip of Palestine were represented through social media and how this representation challenged boundaries through the use of a carnivalesque language. The inability of traditional media to be objective and its tendency to adhere to a particular perspective has led to a greater reliance on social media for following events in Gaza. However, the dangers inherent in social media raise other concerns in the portrayal of events. In this study, the language of social media in conveying events in Gaza will be analyzed through Bakhtin's carnivalesque concept. Posts with characteristics of carnival, including Upside-Down World, Carnival Laughter, Marketplace Language, and Grotesque Imagery, will be analyzed semiotically. At the end of the study, the problems

* Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, osmanulker@kilis.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6938-1057

cektir. Çalışmanın sonunda sosyal medyaya hakim olan karnavalek havanın Gazze olaylarını aktarmada ortaya çıkardığı problemler genel bir değerlendirilme tabii tutulacaktır. Sonuç olarak sosyal medyanın, bilgi akışının çeşitlenmesinde ve toplumsal olayların daha geniş bir perspektiften anlaşılmasında kritik bir rol oynadığı, bununla birlikte sahip olduğu karnaval havasının olayların ciddiyetini hafiflettiği iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Sosyal Medya, Karnavalesk, Bakhtin, Göstergibilim

posed by the carnivalesque atmosphere prevailing in social media in conveying the events in Gaza will be subjected to a general evaluation. In conclusion, it is argued that while social media plays a critical role in diversifying information flow and understanding social events from a broader perspective, its carnival atmosphere tends to trivialize the seriousness of events.

Key words: Gaza, Social Media, Carnavalesque, Bakhtin, Semiotics

GİRİŞ

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın askeri kanadı, "El-Aksa Tufanı Operasyonu"nu başlattığını ilan ederek Filistinlilere İsrail yerleşimlerine saldırma çağrısında bulunmuştur. Bu çağrı, Gazze çevresindeki yerleşim yerlerinin Hamas tarafından ele geçirilmesiyle birlikte somut eyleme dönüşmüştür. İsrail, bölge sakinlerinin tahliyesi emrini vermiş ve Gazze Şeridi'ne yönelik "topyekün" bir abluka ilan etmiştir. Devam eden günlerde Gazze Şeridi'ne yönelik elektrik, yiyecek ve yakıt girişini engelleyecek kapsamlı bir abluka uygulanmıştır. İsrail'in Gazze'ye yoğun saldırıları ise hastaneler dahil olmak üzere sivil yerleşim yerlerini hedef alarak on binlerce sivilin ölümüne neden olmuş, milyonlarca sivil Gazze içinde nispeten daha güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Hala devam eden çatışmalarda, 8 binden fazla çocuk olmak üzere 20 binden fazla sivilin hayatını kaybettiği belirtilmektedir (AA, 2024).

Yaşanan olaylar uluslararası medya organlarının düzenli olarak yaptıkları canlı yayınlar aracılığı ile bütün dünyaya aktarılmıştır. Fakat özellikle batı medyası, yaşananların haberleştirilmesi sürecinde yeterince objektif olamamıştır. Küreselleşen batı medyası, Gazze'de yaşanan olayları yeterince aktarmayarak sadece İsrail'e yapılan saldırılara odaklanmış ve Gazze'de yaşayan insanların bunu hak ettiği alt

metnini oluşturmaya çalışmıştır. Batı medyasında konuyla ilgili üretilen haberlerin biçimi, İsrail'in çıkarlarına hizmet edecek şekilde tasarlanmıştır (Tarhan, 2023). Uluslararası güce sahip geleneksel medyanın bu tarafgirliği, kendi muhabirleri tarafından dünyaya şikâyet edilecek kadar belirgin hale gelmiştir (Safdar, 2023). Bu sebeple geleneksel medyayı temsil eden büyük medya şirketlerine yönelik insanlarda oluşan güven problemi bu süreçte tekrar nüksetmiştir. Nitekim geleneksel medyanın yanlı tutumu ilk defa sorgulanıyor değildir. Özellikle Chomsky'nin medya ile ilgili çalışmalarından sonra geleneksel medya kriz dönemlerindeki tutum ve davranışları ile objektifliğini kaybettiğine dair bir inanç hakim olmuştur.

Noam Chomsky (2002), *Medya Gerçeği* adlı eserinde demokrasilerde halkın ideal yönetici olduğunu, ancak kapitalist demokrasilerde karar verme yetkisinin özel ellerde olduğunu vurgular. Chomsky'ye göre, kapitalist demokrasilerde medya, iktidar, güç ve sermaye sahiplerine hizmet eden bir araçtır. Mesela Vietnam Savaşı sürecinde ABD medyası, savaşın olumsuz sonuçlarını sansürleyerek toplumu etkilemeye çalışmıştır. Chomsky bunu "Rızanın İmalatı" kavramı ile açıklamaktadır. Bu terim, devletlerin ve şirketlerin genellikle insanların itiraz edebileceği davranışlara olumlu bir şekilde yaklaşmalarını veya tepkisiz kalmalarını nasıl sağladığını inceler, bu süreçte insanların istemedikleri şeyleri talep etmelerini, ihtiyaç duymadıkları şeylere ihtiyaç duyduklarını düşünmelerini ve kabul etmeyecekleri şeylere rıza göstermelerini içerir. Rızanın imalatı, toplumsal alanın her kesimine nüfuz eden simgesel şiddetle ve Chomsky'nin vurguladığı medya denetimiyle ilişkilidir. Medya, egemen entelektüel kültür ve propaganda modeli tarafından desteklenen bu kompleks sistemin bir parçasıdır. Bunun gerçekleşmesi için medya bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır (Chomsky ve Herman, 2021).

Geleneksel medyaya karşı toplumda oluşan güven bunalımı insanların haber akışını yeni medya araçları vasıtası ile sağlamalarının önünü açmıştır. Özellikle 2010 yılında başlayan Arap Baharı sürecinde protestocular ve sivil toplumun X platformu (Tweeter) gibi sosyal medya araçlarını kullanarak yaşananları dünyaya aktarması, geleneksel medyanın otoritesini sarsmış ve insanların haberlere dolaysız yoldan ulaşmasının önünü açmıştır. Aynı şekilde Gazz'e'de yaşanan olaylarda Al-Jazeera gibi birkaç kanal dışında medya organlarının Gazz'e'nin içinden haber yapmaması sebebiyle sosyal medya çok önemli bir rol üstlenmiştir. Gazz'e'de elektrik ve internetin İsrail tarafından kesilmiş olmasına rağmen, insanlar bir yolunu bularak yaşanan olayları dünyaya aktarmayı başarmıştır.

Fakat sosyal medya kendi içinde başka problemleri barındırmaktadır. Öncelikle bir olayla ilgili haber kirliliğinin oluşması, paylaşılan bilginin doğruluğuyla ilgili kesinliğin olmaması, yalan bilginin çok hızlı yayılabilmesi sosyal medya ile ilgili temel problemlerdir. Üstelik Gazze olaylarında bazı sosyal medya platformlarının geleneksel medyaya benzer şekilde takındıkları yanlı tavır ve Gazze konusunda uyguladıkları sansür, meseleyi daha karmaşık hale getirmektedir. Üstelik sosyal medyaya hakim olan dil, ciddi toplumsal olayların hafif meşrep bir hal almasına da yol açabilmektedir.

Bu çalışmada sosyal medyaya hakim olan dilin Gazze'de yaşanan olayların aktarılmasına nasıl etki ettiği incelenecektir. Öncelikle yeni medya kavramının ne olduğu ve onunla ilgili kuramlar ele alınacak, ardından sosyal medya ve ona hakim olan alaycı dil Bakhtin'in karnavalesk kavramı eksenince incelenecektir. Daha sonra Gazze ile ilgili en çok etkileşim alan sosyal medya haberleri karnavalesk yaklaşımının prensipleri doğrultusunda göstergebilimsel analiz kullanılarak incelenecektir. Bu inceleme sonucunda sosyal medya dilinin büyük ve ciddi olayların aktarılmasında nasıl bir etkiye sahip olduğuyla ilgili geniş bir değerlendirme yapılacaktır.

1. YENİ MEDYA

Teknolojik devrimlerin etkisiyle günümüzde yaşanan iletişim ve medya araçlarının değişmesi ve dönüşmesi, bireylerin sosyal bağlarını derinleştirerek toplumsal yapıları temelden dönüştürmüştür. Castells'in ifadesiyle, bu evrim aynı zamanda yeni medyanın doğuşunu beraberinde getirmiştir, bu da internet, cep telefonları, sosyal medya platformları gibi dijital iletişim araçları vasıtasıyla bilgi ve deneyim paylaşımını arttırarak toplumsal etkileşimi zenginleştirmiştir (Castells, 2005). Lev Manovich'in vurguladığı gibi, bilgisayar teknolojilerini ve internet alt yapısını kullanan yeni medya, geleneksel medyanın yerini alarak dağıtım ve sergileme süreçlerini değiştirmiştir (Manovich, 2010).

“Yeni medya,” geleneksel medya ve iletişim araçlarından ayrılan, genellikle dijital teknolojilere dayanan medya biçimlerini ifade eden bir terimdir. Bu kavramının medyada yaşanan değişimleri kapsayacak şekilde kullanılmaya başlanması 1980'lerin ortalarında gerçekleşmiştir. Teun van Dick'in (1985) kitle iletişim araçları üzerine yaptığı çalışmalarda vurgulamaya başladığı konu, Everett Rogers (1986) gibi iletişim sosyologları tarafından doğrudan yeni medya kavramının kullanılması ile akademik bir yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Lev Manovich'in ifadesi ile yeni medya araçları şunlardır: İnternet, websiteleri, bilgisayar oyunları, CD-ROM'lar ve DVD, sanal gerçeklik, dijital video ile çekilen televizyon programları 3 boyutlu animasyonlar, dijital kompozisyon kullanan uzun metrajlı filmler vb. gibi üretimden çok dağıtım ve sergileme için bir bilgisayarın kullanılmasıyla oluşur (Manovich, 2010). Fakat 14 yıl önce Manovich'in söylediği medya ürünlerinden bazıları günümüzde neredeyse hiç kullanılmamaktadır. Peki öyle ise yeni medya araçları nelerdir? Medyanın teknoloji ile ortaya çıkması ve değişmesi sebebi ile yeniliği göreceli bir kavramdır. Mesela 14. yüzyılda matbaa icat edildiğinde o döneme kadar hiç görülmemiş yeni bir medya biçimi ortaya çıktı. Yeni medya biçimi ile meydana gelen değişimin toplumlar ve kültür üzerinde derin etkileri oldu. 15 yıl önce yeni medya olarak tanıtılan CD-ROM'lar günümüzde önemini tamamen yitirmiştir. Uzun blog sayfaları ise eskisi kadar rağbet görmemektedir. Bu açıdan yeni medya yeni teknoloji ve trendlerle sürekli değişim halindedir. Bununla birlikte günümüzde sosyal bilimlerde kullanılan yeni medya kavramı medyanın dijitalleşmesine yapılan bir atıftır. Bilgisayar, akıllı telefonlar ve internet aracılığı ile üretilen ve yayılan medya ürünleri yeni medyayı biçimlendirmektedir. Bloglar eskisi kadar popüler olmasa da internette yaygın hale gelen sosyal medya yine dijital medyanın bir parçası olarak çıkmıştır ve bu açıdan yeni medyayı temsil eder. Bu sebeple yeni medya araçları değişse de dijitalleşme aracılığıyla ortaya çıkan bu medya anlayışı yeni olarak isimlendirilmeye devam edilmektedir.

21. yüzyılın başlarıyla birlikte, yeni medyanın etkileri yalnızca iletişim araçlarının evrimiyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda toplumsal yapıları, kültürleri ve demokratik örgütlenme biçimlerini de etkilemiştir. Castells, bu dönüşümün, teknolojik, ekonomik ve sosyal faktörlerin birleşimiyle ortaya çıkan bir fenomen olduğunu savunmaktadır (Castells, 2005). Bu faktörler arasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, küreselleşme, yeni iş modelleri ve işletme pratikleri yer almaktadır. Bugün hemen hemen herkes, yeni medyanın iletişim, bilgi ve kültüre erişimindeki büyük avantajlarını kabul etmektedir. Yeni medyanın cep telefonları, dijital kameralar, internet uygulamaları gibi dijital iletişim araçlarına işaret ettiği bir dönemde, bu araçlar sadece üretimi değil, aynı zamanda dağıtımı ve kültürel değişimi şekillendiren araçlar haline gelmiştir (Laughey, 2010; Manovich, 2010).

Yeni medyanın özellikleri üzerine yapılan önemli çalışmalardan son olarak Jan Van Dijk'in "Ağ Toplumu" adlı kitabında ortaya koyduğu yaklaşımlara temas etmekte fayda olacaktır. Dijk'a göre yeni medyanın üç temel özelliği bulunmaktadır;

Yöndeş olma, yeni medyanın öne çıkan birinci özelliğidir. Bu entegrasyon, veri iletimi, telekomünikasyon ve kitle iletişimi kavramlarının ayrı anlamlarını yitirip, multimedya, ağ ve internet gibi farklı terimlerle ifade edilir hale gelmiştir. İkinci temel özellik olan interaktiflik, iletişim devrimine yol açan bir yapıdır. Van Dijk, interaktifliğin dört seviyesini tanımlar: Çok yönlü iletişim kurma, eş zamanlılık derecesi, kontrol olanaklarından yararlanma ve etkileşimde bulunan herkesin anlam ve bağlamı kavrayarak hareket etme ve tepki verme. Yeni medyanın üçüncü özelliği olan dijital kod, medya operasyonlarını tanımlayan teknik bir özelliktir. Dijital kod, bilgisayar teknolojisi kullanılarak iletişimde her enformasyonun ve iletişim aracının bitlere dönüşmesini ve bu şekilde iletilmesini ifade eder. Dijital kod, medya içeriğini standartlaştırarak iletişimi sayısal olarak artırır ve üretimi, dağıtımı ve kayıt almayı kolaylaştırır (Van Dijk, 2016).

Bu dönüşüm, yeni medyanın toplumsal etkileri konusundaki farklı fikirlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle medyanın demokratikleşmesi, toplumun aktif hale gelerek sadece izleyen/alan/kabul eden değil aynı zamanda üreten bir konuma gelmesinden ötürü, yeni medyayı olumlu görenler vardır (Larchet, 2019). O'Reilly'nin belirttiği radikal ademi merkezîyetçilik, katılımcılık, Chris Anderson'un kavramsallaştırdığı uzun kuyruk ekonomisi gibi özellikler, Web 2.0'i şekillendirmiştir (Fuchs, 2014).

Yeni medyanın yükselişi, bir dizi olumsuz etkiye de yol açmış ve özellikle algı yönetimi alanında çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Bu olumsuzluklar, alternatif iletişim platformlarının ortaya çıkması ve bilgi akışının değişimi ile yakından ilişkilidir. Yeni medyanın bir olumsuz yönü, geleneksel medya araçlarında yer bulamayan haber ve içeriklerin bu platformlarda geniş kitlelere ulaşma imkanına sahip olmasıdır. Bu durum, kamuoyu gündemini şekillendirmenin yanı sıra, toplumsal hareketleri de bireylerin yeni medya araçlarını kullanarak organize etmelerine olanak tanımaktadır. Sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen aktivizm, bireysel eylemlerin birleşerek kolektif bir boyuta geçmesine neden olmaktadır (Kırık ve Özkoçak, 2020: 145). Ancak, bu durumun doğurduğu bir olumsuzluk, manipülatif amaçlarla kullanılan bilgilerin kolayca yayılması ve toplumda yanlış algıların oluşmasıdır. Alexander Klimburg'un belirttiği gibi, bilgi savaşları, yeni iletişim teknolojilerinin iktidarlar tarafından kötüye kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır. İktidarlar, gözetim altında tuttukları verileri ulusal veya uluslararası gündemlere hizmet etmek adına kullanabilmekte ve bu da bilgi savaşlarını beraberinde getir-

mektedir (Klimburg, 2018: 208). Bu durum, demokrasinin kendisini riske atma potansiyelini taşır. Bilgi savaşlarında, iktidarlar rakip tarafların karar alma mekanizmalarını etkileyerek hakikatleri kasıtlı bir şekilde çarpıtabilir, toplumlari manipüle edebilir ve bilgi krizine neden olabilir (Roberts, 2021).

2. BİR HABER KAYNAĞI OLARAK SOSYAL MEDYA VE X

Sosyal medya, yeni medyanın önemli bir alt dalıdır ve günümüzde etkileşimli iletişimin anahtar aracıdır. Bütün dünyada etkileşime dayalı teknolojiler, iletişim araçlarının doğasını dönüştürmüş, geleneksel televizyon yayıncılığının düşüşüne ve internetin yükselişine zemin hazırlamıştır (Poster, 2018). Hem dünyada hem de Türkiye’de internet ve sosyal medya kullanımı geleneksel medyanın önüne geçmiş durumdadır. Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye nüfusunun %92’si aktif mobil kullanıcısı ve %64’ü aktif sosyal medya kullanıcısıdır. Yine aynı araştırmaya göre Türkiye’de insanlar yaklaşık üç saat televizyonda vakit geçirirken bunun yaklaşık üç saati sosyal medyada olmak kaydıyla yedi buçuk saatlerini internette geçirmektedirler (Sosyal Medya Kullanım Kılavuzu, 2020). Üstelik sosyal medya kullanım sebeplerinden arkadaşlarla görüşmek ve boş vakit doldurmaktan sonra üçüncü sırada %34.1 ile haber ve güncel olayları takip etmek bulunmaktadır (Global Overview, 2023).

Bu bağlamda, X gibi sosyal medya platformları, kullanıcıların haberlere, düşüncelere ve deneyimlere anında erişimini sağlayarak geleneksel medyadan farklı bir iletişim dinamiği sunar. Ancak, bu dinamik kullanıcıların içeriklere nasıl tepki verdiği ve bu tepkilerin toplumsal etkisi konusunda yeni sorular ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan sosyal medya sosyal bilimlerde önemli bir araştırma nesnesi haline gelmiştir.

Sosyal medyanın sadece bir iletişim aracı olmayıp toplumsal olaylarda aktif rol alabileceğinin fark edilmesi Arap Baharı olarak isimlendirilen toplumsal eylemlerle birlikte başlamıştır. Olaylar esnasında insanların anlık paylaşımlar yapması, geleneksel medyadan çok daha hızlı haber akışının sağlanması ve sosyal medyanın toplumsal örgütlenmede kullanılması sayesinde daha geniş kitleleri toplumsal olaylara katılmaya teşvik etmiştir (Murthy, 2012: 1064). Yine Arap Baharı özelinde Wolfsfeld vd. (2013), sosyal medya ve toplumsal olaylar arasındaki ilişkiyi iki prensibe bağlamaktadırlar: 1. Sosyal medyanın kolektif eylemdeki rolü, öncelikle

içinde faaliyet gösterdikleri siyasi ortam dikkate alınmadan anlaşılabilir. 2. Yeni medya kullanımında kayda değer artış, önemli miktarda bir protesto faaliyetine binaen gerçekleşir. Wolfsfeld vd.'nin yaklaşımı bu ilişkinin ilk ortaya çıktığı dönemlerde önemlidir, fakat özellikle ilk madde sorgulanır hale gelmiştir. Çünkü Gazze'de yaşanan olaylara baktığımızda İsrail hükümeti Gazze'nin elektrik dahil bütün iletişim araçlarını kesmiş olmasına rağmen insanlar içeriden bilgi ve görüntüyü dünyaya aktarmayı başarmışlardır. Bu açıdan sosyal medya artık günümüzde büyük toplumsal olayların vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu konudaki literatüre bakılarak (Murthy, 2018; Jost vd., 2018; Fuadi, 2020, Stabile vd., 2020; Harlow ve Kilgo, 2021) sosyal medyanın toplumsal olaylardaki rolünü aşağıdaki dört başlıkta toplamak mümkündür:

Haberleşme ve Mobilizasyon: Sosyal medya, halkın hızlı bir şekilde haberleşmesini ve örgütlenmesini sağlamıştır. Facebook, X ve diğer sosyal medya platformları, insanların hükümet karşıtı duygularını ifade etmelerini ve bir araya gelmelerini kolaylaştırmıştır.

Bilgi Akışı ve Dünya Çapında Farkındalık: Sosyal medya, olayları dünya çapında hızlı bir şekilde paylaşma ve yayma yeteneği sağlamıştır. Bu, diğer ülkelerdeki insanların da olaylardan haberdar olmasını ve desteklerini ifade etmelerini sağlamıştır.

Sansür Karşıtı Platformlar: Geleneksel medyanın sık sık sansür uygulandığı veya hükümet tarafından kontrol edildiği birçok Arap ülkesinde, sosyal medya sansürsüz bir platform olarak öne çıkmıştır. İnsanlar, kendi görüşlerini paylaşma özgürlüğü buldukları sosyal medyayı kullanarak hükümetlere karşı çıkabilmişlerdir.

Organizasyon ve Koordinasyon: Sosyal medya, protestoların ve gösterilerin organizasyonu ve koordinasyonu için etkili bir araç olmuştur. İnsanlar, toplu eylemler için hızla bir araya gelebilmiş ve bilgi paylaşımıyla etkin bir şekilde örgütlenmişlerdir.

Fakat bu maddeler sosyal medyanın sivil toplumun gelişimine koşulsuz bir katkı sunduğu algısını üretmeye açıktır. Sosyal medya yukarıdaki rolleri üstlenmeye hazır gibi durmaktadır; ama kontrolsüz ve denetimsiz bir platform olması sebebiyle aynı olaylarla ilgili olumsuz etkilere sahip olması da mümkündür. Konuyla ilgili literatürdeki farklı kaynaklardan hareketle (Andersen ve Sandberg, 2018; Grin-

berg vd., 2019; Pennycook vd., 2020; Kubin ve Sikorski, 2021) sosyal medyanın toplumsal olaylardaki başlıca olumsuz etkileri ise şunlardır:

Yanılıcı Bilgi ve Propaganda Yayılması: Sosyal medya, yanılıcı bilgilerin hızla yayılmasına ve manipülatif propaganda kampanyalarına zemin oluşturabilir. Bu durum, toplumu yanılıbilir ve toplumsal olaylara ilişkin gerçek dışı algıların oluşmasına neden olabilir.

Şiddeti Kışkırtma: Sosyal medya platformları, toplumsal gerilimi artırabilir ve bazen şiddetin kışkırtılmasına neden olabilir. İnsanlar, duygusal tepkilerle harekete geçebilir ve sosyal medya üzerinden organize olup şiddet eylemlerine girişebilir.

Sosyal Kutuplaşma: Sosyal medya, insanları farklı görüşlere sahip oldukları konular üzerinde kutuplaştırabilir. Bu durum, toplumsal birliği zayıflatabilir ve düşmanca ortamların oluşmasına katkıda bulunabilir.

Manipülasyon ve Algı Yönetimi: Sosyal medya, kullanıcıların davranışlarını manipüle etmek için tasarlanmış algoritmalar kullanabilir. Bu, bireylerin görüşlerini etkileyebilir ve toplumsal olaylara yönelik algıları yönlendirebilir.

Sosyal medyanın olumlu ve olumsuz etkilerini inceledikten sonra, bu etkileri bir adım daha ileri götürerek, İsrail'in Gazze saldırılarında sosyal medya kullanımını daha derinlemesine irdelemeye odaklanacağız. Bu aşamada, çalışmanın amacı sadece sosyal medyanın genel toplumsal etkilerini değil, aynı zamanda bu platformların Filistin olayları bağlamında nasıl kullanıldığını ve bu kullanımın insanların haberleri alma ve algılama biçimleri üzerindeki potansiyel etkilerini anlamak olacak. Bu platformların çatışmaya müdahil olma biçimlerini ve buna bağlı olarak toplumların zihinsel haritası üzerinde nasıl bir rol oynadıklarını anlamak amaçlanmaktadır. Bunun için öncelikle Bakhtin'in "karnavalesk" kavramına bakılacaktır. Çünkü Bakhtin'in karnavalesk kavramı, edebi eserlerde ve kültürel pratiklerde toplumun alt kültürleriyle resmi kültür arasındaki çatışmalara odaklanır. Bu, genellikle eserlerdeki komik unsurlar, parodiler ve ironiler aracılığıyla ifade edilir. Karnavalesk, genellikle güldürücü bir etki yaratırken, aynı zamanda toplumsal eleştiri ve değişim aracı olarak da işlev görür. Sosyal medya platformlarının katılımcı yapısı, geleneksel medyanın geçici olarak tersine çevrildiği, kullanıcıların birlikte içerik oluşturduğu ve paylaştığı bir dijital karnaval ortamını destekler ve bu durum Filistin olaylarının sosyal medyada haberin yayılma kültürü bağlamında önemli bir etkiye sahiptir

3. BAKHTİN, KARNAVALESK VE SOSYAL MEDYA

Mikhail Bakhtin'in karnavalesk kavramı, özellikle geleneksel sosyal hiyerarşilerin geçici olarak tersine çevrildiği festivallerden ilham alan belirli bir kültürel ifade biçimini anlatır. Bu kutlamalarda gülme ve mizah merkezi bir rol oynar, insanlara toplumsal normları ve otorite figürlerini alay etme, günlük hayatın ciddiyetini sorgulama fırsatı tanır. Karnavalesk, geçici bir hiyerarşi tersyüz etme özelliğiyle tanımlanır; bu, sıradan insanların kral rolünü üstlenmelerine olanak sağlar, çeşitliliği ve kapsayıcılığı teşvik eder, farklı sosyal sınıflar ve arka planlar bir araya gelir (Brandist, 2011).

Toplumsal katılım, karnavalesk için temel bir unsurdur; bu, pasif gözlemi aşan kolektif ve katılımcı faaliyetleri içerir. Bireylere, toplumsal beklentilere meydan okuyan fikirlerini özgürce ifade etme fırsatı sunar. Bu bağlamda, karnavalesk, günlük hayatın kısıtlamalarından geçici bir özgürlüğü temsil eder, insanlara geleneksel kısıtlamalar olmaksızın şenliklerde, ritüellerde ve kutlamalarda bulunma ortamı sağlar. Bu kavram, başlangıçta edebiyata uygulanan bir anlam taşısa da daha geniş kültürel bağlamlarda belirli normlara ve otoriteye meydan okuyan devrimci ve özgürleştirici yönleri anlama lensi olarak çeşitli kültürel ifade biçimlerine genişletilmiştir.

Bakhtin karnavalesk sürecini tarihsel ve belirli bir edebi biçim olarak ele almıştır. Tarihsel olarak önceleri dünyanın ciddi ve komik kısımları eşit şekilde kutsal idi. Orta çağ döneminde ise iktidar sahipleri ve kilise otoritelerini sağlamak için kendilerini ciddiyet ile ilişkilendirdiler. Böylece ciddiyet ve komiklik birbirinden ayrılmış, resmi kültür ciddilik üzerine kurulmuş, resmi olmayan halk kültürü ise eğlence ile kendini ifade etmiştir. Son aşama ise Rönesans ile yükselen burjuva sınıfı bu ilişkileri ters yüz etmiştir (Bakhtin, 2019).

Bakhtin, karnavaleski edebi alanda açıklamak ve genişletmek için Rabelais'yi seçer, çünkü Rabelais'te kolektif mizah etkisinin edebiyata son kez dahil edilebileceği bir olasılığı gördüğümüzü iddia eder (Bakhtin, 2019). Rabelais sonrasında, Bakhtin'e göre pazar yeri ve akademik edebi uygulamalara özgü grotesk geleneği artık geri dönülemez bir şekilde ayrılmıştır. Varoluşun temel yönleri ve popüler şenlik imgelerinin organik sistemine olan bağlantı kopmuştur. Bir zamanlar geniş bir felsefi ve hayal gücü çerçevesinin bir parçası olan mizah, gülme ve müstehcenlik, izole ve bireysel boyuta indirgenmiştir ve yeni resmi felsefe ve imgeler sistemle-

rinde yer bulamaz hale gelmiştir (Rabelais, 2019). Bakhtin, bu ayrılığın nasıl gerçekleştiğinin karmaşıklığını kabul eder, ancak “grotesk realizmi”ndeki dönüşümleri ve bundan kaynaklanan kakhahanın önemli göstergelerini kullanarak, Rabelais üzerine yaptığı tartışmada bu kopuşu açıklamaya çalışır. Bakhtin’e göre «grotesk realizminin” temel ilkesi “aşağılama”dır, yani soyut ve yüksek olan her şeyi malzeme seviyesine çekme veya aşağı çekme. Bu soyut ve maneviyatın malzemeleştirilmesi küçümseme anlamına gelmez; aksine, tüm formları yenilemek ve onları yaşamın kozmik bütünü içinde yeniden düzenlemek amacıyla dünyaya geri döndürmeyi amaçlar. Karnavaleskin en önemli özelliği, tiyatro gibi seyirci ve oyuncu ya da izleyen ve izlenen gibi ayrımların olmamasıdır. Herkes bunun bir parçası haline gelir:

“Aslında karnaval, sahne ışığı nedir bilmez; başka bir deyişle aktörler ile seyirciler arasında herhangi bir ayrım kabul etmez. Sahne ışıkları bir karnavalı yok ederdi; tıpkı bir tiyatro oyununun ışıklar olmadan sahnelenememesi gibi. Karnaval insanlar tarafından seyredilen bir gösteri değildir; insanlar onun içinde yaşarlar, herkes ona katılır, zira karnaval fikrinin kendisi bütün insanları kucaklar.” (Bakhtin, 2019: 33)

Herkesin katıldığı ve resmi normların alt üst edildiği bu karnaval ortamında bireylerin bedensel pratikler ile gelenekten kopuşu temsil edeceklerini tahmin etmek güç olmaz. Bakhtin bunu “grotesk imge” olarak ifade eder. Bakhtin’e göre grotesk imgelem, insan bedeninin ve bedensel işlevlerin geleneksel normlara meydan okuyacak ve geleneksel estetiğin sınırlarını aşacak şekilde temsil edilmesini içerir. Bunun en belirgin biçimi ise gülmektir. İlk olarak, gülme otoriteye karşı duyulan korkunun üstesinden gelmede önemli bir rol oynar. Karnavalesk imgeleme, topluluğu tehdit eden potansiyel felaketleri komik canavar karakterlerine dönüştürerek yer değiştirir. Bu şekilde, katılımcılar çeşitli tehditlere karşı üstünlüklerini ve karşı konulmazlıklarını gülme aracılığıyla ifade eder. İkinci olarak, bu tür gülmenin evrensel bir niteliği vardır; bireylerin zaferini değil, daha geniş bir kolektif olan «halkın büyük genel bedeninin» zaferini simgeler. Bakhtin’in düşündüğü gibi, gülme gizli bir kıkırdamayı değil, kontrolsüz bir kakhaha atmaya temsil eder, yani yüksek sesli ve toplu bir olayı. Üçüncü olarak, karnavalesk gülme, bayram günlerinin özgürlüğünü somutlaştırır. Bu anlamda, gülme, Bakhtin’in belirttiği gibi, günlük yaşam normlarını yöneten kısıtlamalara göre göreceli olarak anlam taşıyan bir hoşgörü kutlamasıdır. Son olarak, gülme epistemolojik bir öneme sahiptir. Karnaval imgesi, iktidar ve otorite sembollerini alay konusu yaparak onları maskara nesne-

lerine dönüştürür. Bu tür imgelere yanıt olarak ortaya çıkan kahkaha korusu, bir anti-feodal, halkın gerçeğini ifade etmenin bir yolu olarak hizmet eder ve sosyal düzenin varsayılan doğallığını yapay olarak açığa çıkarır (Bahktin, 2019: 91-94).

Yeni medyanın, kişiyi hem tüketici hem de üretici konuma getirmesi ile birlikte karnavalesk kavramı bu platformdaki pratikler için bir açıklayıcı olarak kullanılmasına yol açmıştır. Çünkü tüketici ve üreticinin aynı olması beraberinde sahne ışıklarını ortadan kaldırır ve herkesin katıldığı karnavalesk bir medya biçimini ortaya çıkartır. Böylece sosyal medyada norm kırıcı, alaycı, ironik ve eğlenceli bir dil tarzının her tür sosyal konuşmanın ayrılmaz bir parçası olarak kullanılması onu karnavalesk bir havaya büründürür (Vigmo ve Lantz-Andersson, 2014). Bu açıdan sosyal medyada ciddi ile komik, acı ile tatlı, ölüm ile hayat birbiri içine girmeye başlar. Dahası, karnavalesk kavramı, 11 Eylül gibi büyük ve ciddi olaylardan sonra egemen adalet kavramının karnavalesk an içinde tartışıldığı, direndiği, incelendiği ve istikrarsızlaştırıldığı “karşı kamusal alanlar” oluşturur (Campbell, 2011). Fakat sosyal medya Bahktin’in ifade ettiği tarzda bir geçicilik yerine her an içine dahil olunup çıkılabilecek biteviye bir karnaval haline gelir. Gerçek hayat ile eş zamanlı olarak akar ve bir süre sonra gerçekliği ele geçirmeye başlar. Sosyal medyada gerçek ile sahte, doğru ile yalan, ciddi ile komik ayırt edilemez ve böyle oldukça Baudrillard’ın tarif ettiği bir simülasyona dönüşür. Karnavaleskte kral tahttan inmiş soytarı oturmuştur, sosyal medyada ise kral ve soytarı tahtta aynı anda oturur. Sosyal medya hem anlık gerçeğe ulaşmada hem de o gerçeğin sorgulanmasında temel kaynak haline gelir.

Bahktin’in karnavalesk kavramı, geleneksel hiyerarşilerin geçici olarak tersine çevrildiği festivallerden ilham alarak ortaya çıkan bir kültürel ifade biçimini anlatır. Sosyal medya, bu karnavalesk öğeleri modern iletişim teknolojisi aracılığıyla güçlendirir, kullanıcılarına tüketici ve üretici konumlarını aynı anda yaşama şansı tanır. Karnavalesk havayı yansıtan sosyal medya dil tarzı, normları alt üst eden, geleneksel sınırları zorlayan bir tonu benimser. Fakat bu durumun dünyada yaşanan önemli olayların aktarılmasında nasıl bir etkisi olmaktadır? Sosyal medyadaki karnavalesk hava genel olarak Filistin’de özel olarak ise Gazze’de yaşanan olayları dünya kamuoyuna nasıl sunmaktadır? Bu çalışmanın bundan sonraki kısmında, Gazze’de yaşanan olayların sosyal medyada nasıl sunulduğu ele alınacak, karnavalesk öğelerin ciddi ve çatışmalı konularda nasıl işlendiğine bakılacaktır.

4. YÖNTEM

Bu çalışmada Gazze ile ilgili paylaşımlardaki karnavalesk nitelikleri ortaya çıkarabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden göstergebilim kullanılacaktır. Bakhtin'in karnavalesk niteliklerinin edebi bir metinde, gazete haberinde ya da sosyal medyada nasıl yer aldığını analiz edebilmek için karnavalesk niteliklerini taşıyan örneklere odaklanılmaktadır (Campbell, 2011; Kıpçak, 2016). Bu çalışmada da Bakhtin'in aşağıdaki karnavalesk niteliklerini temsil eden tweetlere bakılacaktır:

- Tepetaklak Dünya
- Karnaval Gülüşü
- Pazar Meydanı Dili
- Grotesk İmge

Konuyla ilgili tweetler, amaçlı (kasti) örnekleme yöntemi ile belirlenecektir. Her bir başlık için dünya genelinde yaygın bir etkileşime sahip olmuş X platformundaki gönderiler tespit edildikten sonra bunlar göstergebilimsel analiz yöntemi ile incelenecektir. Çalışmanın sınırlarını aşmamak için her bir başlıkta en fazla iki gönderi analiz edilecektir.

Göstergebilim, işaretlerin ve sembollerin incelenmesi ve kullanımı veya yorumlanmasıyla ilgili, çeşitli disiplinlerde uygulanan bir alandır. Peirce ve Saussure'un göstergebilim teorileri üzerindeki bakış açıları karşılaştırılmıştır ve katkılarının önemli olduğu söylenebilir (Yakin ve Totu, 2014). Göstergebilim analizi, müzik, ses, filmler ve görseller gibi çeşitli medya biçimlerine uygulanmış, bu ortamlardaki işaretlerin ve sembollerin yorumlanması konusunda içgörüler sunmuştur (Noad ve Barton, 2018). Dahası, göstergebilim, kültürel tarih analizinde kullanılmış ve kültür göstergebilimi için tarihin önemi konusunda daha derin bir anlayışa katkıda bulunmuştur (Torop, 2017). Çalışmada her bir karnavalesk niteliği için belirlenen imgenin düz ve yan anlamı sosyal medyaya hakim olan dil ve toplumsal işaretleri açısından tespit edilmeye çalışılacaktır.

5. BULGULAR

5.1. Tepetaklak Dünya

Karnaval dönemlerinde geleneksel otoritenin yıkılması ve meydanın bir şenlik havasına bürünmesinde her şeyin ters dönmesi imgesi önemli bir yer tutar. Karnaval ortamında dünya tersine döner, görevler, toplumsal normlar ve ilişkiler yer değiştirir. Böylece halk için bir özgürlük alanı oluşur. Yasaklanan eylemler bu karnaval havası içinde komedi ve absürtlüğün bir uzantısı olarak yapılabilir hale gelir. Dünya tepe taklak döndüğünde ve içi dışına çıktığında kral soytarı, soytarı ise kral olmuştur:

“Böyle bir sistemde kral soytarıdır. O, halk tarafından seçilir ve halk tarafından alaya alınır. Hükümdarlık süresi dolduğunda dövülür, sövülür; tıpkı bugün bile, kışın ya da ölmekte olan yılın karnaval kuklasının alaya alınıp dövülmesi, parça parça edilmesi, yakılması ya da boğulması gibi. Onlar ‘neşeli canavarlardır’. Soytarı en başta kral kılığına girer, ama hükümdarlığı sona erdiğinde kostümü değiştirilir, ‘gülünç bir taklit’ haline getirilir ve böylece yeniden soytarıya dönüşür.” (Bahktin, 2019: 214)

Fakat postmodern dönemde yaşanan büyük anlatıların yıkılması ve modern kurumların yapı bozumuna uğraması ile karnavalın geçiciliği ortadan kalkmıştır. Karnavalesk gerçek hayatı yavaş yavaş ele geçirir. Bunun en güzel örneği 2019 yılında bir komedyenin Ukrayna devlet başkanı olarak seçilmesidir. Rus yanlısı oligarşik iktidarın daha fazla gücünü devam ettiremediği bir ortamda karnavaleskin merkezi konumundaki komedyen, tahta oturmuştur. Benzer bir durum Gazzé’de yaşanan olaylarda gerçekleşmiştir. Gazzé’de yaşananları normal insanların daha iyi anlayabilmesi için televizyon programlarına uzmanlar ve akademisyenler davet edilir. Yaşananlar analiz edilir, daha iyi anlaşılmasına çalışılır, çatışmanın tarihsel kökenlerine inilir. Fakat bu tip resmi ve akademik dil, karnavalesk ortamında istenilen etkiyi üretmede yetersiz kalır. Bunun yerine karnaval kurallarını bilen ve o dili kullanan kişilerin anlattıkları daha geniş kitlelerce benimsenir. Bunun en belirgin örneği Mısırlı komedyen Bassem Youseff’un haber programcısı Piers Morgan’ın programına konuk olmasıdır. Youseff, Morgan’ın programına Filistin konusunda bir uzman olarak değil, bir komedyen olarak katılmıştır. Farklı zamanlarda gerçekleşen iki program, sadece programın Youtube resmi kanalında 33 milyondan fazla

izlenerek rekor kırmıştır. Bu iki programdan sonra X platformun'da Youseff'un konuşmasından parçalar birçok farklı dile çevrilerek defalarca dolaşıma girmiş, Ekim ayının sonlarında X platformun'da en çok etkileşim alan içerik (trend topic) olmuştur.

Youseff'un ikinci programa dair yaptığı tanıtım paylaşımı bile 3 milyon kişi tarafından görülmüştür. Bu paylaşımında gergin geçen ilk oturuma bir atıf yapılarak ikinci oturumunda gergin geçtiği ya da geçeceği anlatılmak istenmiştir.

Resim 1. Bassem Youseff'in programla ilgili attığı tweet

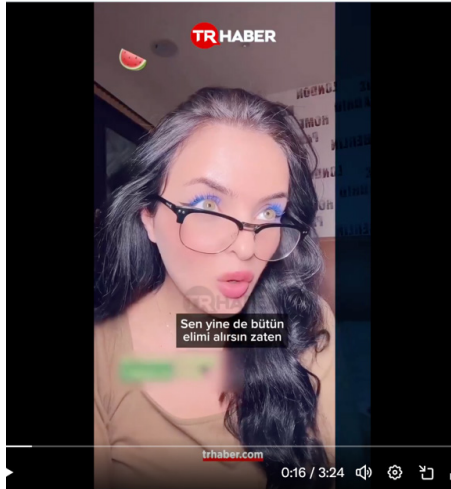

Kaynak: <https://twitter.com/Byoussef/status/1719838730176122880>

Kafaların tokuşturulması karşılıklı bir tehdidi ve kavgaya hazır olmayı ifade eden evrensel bir duruştur. Bu fotoğraf bir sunucu ve konukları arasında çekilmesi pek muhtemel olmayan bir görseldir. Konuklar genelde alanlarında uzman ya da akademisyen olan kişilerdir, böyle bir poz kişinin ciddiyetinin sorgulanmasına yol açacaktır. Fakat Gazze'de yaşanan olayları konuşmak için çağrılan bir komedyen ile bu tarz bir poz vermek doğaldır. Komedyen doğası gereği gerçeği eğip bükerek gülünecek bir ortam üretmektedir. Bu duruş, mesele ne kadar ciddi olursa olsun, gerçekleştirecek tartışmanın karnaval ortamında olacağını vurgulamaktadır. Böylece sosyal medyada uzman ve komedyen yer değiştirir ve komedyen daha çok etkileşim alır.

Resim 2. Komedyen Nicole Jenes ve Tadhg Hickey'nin İsrail'in tutumuyla ilgili sosyal medyada yayınladıkları videolar

medyen Nicole Jenes'in İsrail ile ilgili yaptığı yeni videosu paylaşım
orları kırdı

5:10 · 7 Ara 2023 · 1 Mn Görüntülenme

Kaynak: https://twitter.com/trhaber_/status/1732764397590712425, <https://twitter.com/ahaber/status/1730919656242688280>

İsrail'in Filistinlilere karşı kullandığı orantısız gücü anlatmak için kısa videolar çeken Nicole Jenes ve Tadhg Hickey'de aynı şekilde kara mizahı kullanarak yaşananlara dikkat çekmek istemişlerdir. Her bir komedyenin videoları sosyal medyada sadece Türk takipçiler arasında bir milyondan fazla izleme oranına ulaşarak, aynı dönemde ana akım medyanın aktardığı haberlerden daha fazla izlenmişlerdir. Bu durum ise sosyal medyada haber alma biçiminde yaşanan değişime işaret etmektedir. Artık yaşanan olaylar alaycı bir anlatım ile komedyenler tarafından daha geniş

kitlelere ulaşabilmektedir, geleneksel medyanın soğuk anlatım dili ise eski ilgiyi bulamamaktadır.

5.2. Karnaval Gülüşü

Daha önce de bahsettiğimiz gibi gülme, karnavalın en önemli yönünü temsil eder. Gülme, Bakhtin'in aklında gizli bir kıkırdama değil, kontrolsüz bir kahkaha olarak canlanır. Bakhtin, karnavalesk gülmenin bir dizi niteliğini açıklar. İlk olarak, gülme yukarıda bahsedilen korkuların üstesinden gelmeye katkı sağlar. Karnavalesk imgelemler, topluluğu tehdit eden potansiyel felaketleri komik canavar karakterlerine yerleştirilir. Böylece katılımcılar, gülme aracılığıyla çeşitli tehditlere karşı üstünlüklerini ve duyarsızlıklarını ileri sürebilir. İkinci olarak, bu tür gülmenin evrensel bir niteliği vardır. Bireylerin zaferini değil, 'halkın büyük genel bedeninin zaferini' simgeler. Üçüncü olarak, karnavalesk gülme, şenlik günlerinin özgürlüğünü somutlaştırır. Bu anlamda gülme, Bakhtin'in belirttiği gibi, günlük yaşam normlarını belirleyen kısıtlamalara göre göreceli olarak anlam taşır. Son olarak, gülme epistemolojik bir statüye sahiptir. Karnavalesk imgelemler, güç ve otoritenin simgelerini alayın nesnesi haline getirir. Bu tür tasvirlerden kaynaklanan koro gülmesi, söz konusu imgelerin altında toplumsal düzenin yapaylığını ortaya çıkarır (Bakhtin, 2019).

"Gülmenin dikkate değer bir gücü vardır; bir nesneyi yakınlaştırma yeteneğine sahiptir, onu ham temasın olduğu bir bölgeye çeker, her tarafını aşına bir şekilde yoklar, ters çevirir, içeri dışarı çevirir, yukarıdan ve aşağıdan bakar, dış kabuğunu kırar, merkezine bakar, şüphe eder, parçalara ayırır, çözer, çıplak bırakır ve ortaya çıkarır, özgürce inceleyebilir ve deneyebiliriz." (Bakhtin, 1981: 23)

Sosyal medyanın parodi ve alaycı yönü karnaval havasının bu alanlara nasıl hakim olduğunun bir göstergesidir. Çok hızlı bilgi akışı içinde (gönderiler arasında kaydırma ile geçiş eylemi) kişileri kendi gönderinizde durdurabilmek için, parodiyi, absürtlüğü, mizahı ve ironiyi kullanmak zaruri hale gelir. Ciddi ve önemli paylaşımlar, yetkililerinin açıklamaları, bir kamu kuruluşunun resmi sosyal medya hesabından yaptığı bir duyuru kısa süre içerisinde yapılan yorumlarla gülünç hale getirilebilir. Böylece gülme biteviye gerçekleşir ve mesajı aktarmanın temel yollarından birisi haline gelir. Bir önceki bölümde komedyenlerin Gazze'de yaşanan olayları tartışma programlarında ele alması, bu başlık altında da ele alınabilir. Bununla birlikte başka çarpıcı örnekler de vermek mümkündür.

Bunun çarpıcı bir örneği İsrail askerlerinin Gazze'de al-Şifa isimindeki hastaneye içinde yaralı ve hastalar tedavi edilirken sardırması esnasında yaşanmıştır. İsrail askerleri hastaneyi ele geçirdikten sonra hastanenin Hamas milisleri tarafından kullanıldığına kamuoyunu ikna edebilmek için dezenformasyon yapmışlar ve bu kısa süre içinde sosyal medyada alay konusu haline gelmiştir.

Resim 3. İsrail askerinin tünel iddiası ile dalga geçen tweetler

Kaynak: <https://twitter.com/trtworld/status/1727423808410120448>

Yukarıda, yaygın olarak X platformunda dolaşan İsrail askerinin dezenformasyon yaparken parmağı ile tünelleri gösterdiği videosu kesilerek hazırlanmış capslara (mizahi resim düzenlemesi) iki tane örnek alınmıştır. Al-Şifa hastanesinin altında

bulduğu iddia edilen tünellere yönelik, İsrail askerinin iddiasının gerçek olmadığı kısa sürede anlaşıldıktan sonra, sosyal medyada bu tarz hazırlanmış capsler, parodi videoları ve mizahi paylaşımlar yaygınlık kazanmıştır. Ters yüz olma bu resimlerde kendini yeniden manifesto eder. Askerin gösterdiği noktaya yerleştirilen Hobbit evi ya da Mario oyununa ait görüntü, İsrail askerinin düştüğü trajikomik durumu temsil etmektedir. Askerin gösterdiği yerin bir öneminin olmadığı, yaptığı şeyin bir dezenformasyon olduğunun bilincinde bulunduğu vurgulanır. Bu andan itibaren askerin arkasına yerleştirildiğinde komik olan her şey paylaşılabilir hale gelir. Paylaşım arttıkça askerin dezenformasyon yaptığı tekrar hatırlanır. Böylece, tıpkı Bahktin'in ifade ettiği gibi, yaşanan korkunç olayların üstesinden gelinmeye çalışılır. Fakat İsrail askerinin yaptığı propaganda bu paylaşımlarla tiyatral bir gösteriye indirgenirken asıl gerçeğin gizlenmesine de yol açar. Odak, bir hastanenin içinde sivil yaralı ve hastalar varken işgal edilmesinden çıkarak bir askerinin düştüğü ironik ana yönelir ki bu durum gerçekleştiğinde trajedinin ciddiyeti, gülmenin arkasında kalmaktadır.

Resim 4. Noel Baba kıyafeti giymiş bir İsrail askeri

Kaynak: https://twitter.com/eha_medya/status/1740372298581119425

Yukarıda ekran görüntüsü alınan paylaşımda ise bir İsraili askerin Noel Baba kıyafeti giyerek Gazze'de sivillerin evlerini bombalamaktadır. Giydiği kıyafet yaptığı görevin ciddiyetini yansıtmamaktadır. Üstelik sivillerin hayatına mal olan askeri bir hareket komik bir eylem gibi sunulmaktadır.

5.3. Pazar Meydanı Dili

Karnaval ortamı halkın kontrolünde olan, otoritenin ortadan kalktığı bir mekan olması yönüyle karnaval dilini de halkın kendisi belirler. Resmi, tahmin edilebilir, soğuk açıklamalar ve konuşma dili, kendisini halk deyişleri ve argonun hakim olduğu bir havaya bırakır. Gülme için bu argo önemlidir. Karnaval sınırları dahilinde olduğu müddetçe dil serbest bir biçim kazanır ve gülmeyi çağırıştırır. Resmi dilde saygısızlık kabul edilen kötü sözler, hakaretler, beddua, küfür, karnaval meydanında normal hatta gerekli hale gelir (Bakhtin, 2019).

Sosyal medya insanların hayatına girdikten sonra Seargenat ve Tagg'ın belirttiği gibi, iletişim biçimini değiştirmiş ve aynı zamanda insanların dil kullanımı üzerinde büyük bir etki üretmiştir:

“Tıpkı kendilerinden önce telgraf ve telefonun insanların iletişim kurma biçimlerine yeni olanaklar getirmesi ve bununla birlikte hem iletişimsel pratikleri hem de sosyal ilişki kalıplarını değiştirmesi gibi, sosyal medya da insanların dahil olduğu dilsel ve iletişimsel pratiklerin yanı sıra oluşturdukları sosyal gruplar ve ağlar üzerinde derin bir etkiye sahiptir.” (Seargenat ve Tagg, 2014: 2)

Sosyal medya dili kullanıcılar tarafından istemsizce belirlenmektedir. Bir konuda yapılan yorumlar, bir şeyi paylaşırken kullanılan bir deyim, bir olayı tarif ederken hakim olan üslup beğenildikçe sosyal medyaya hakim olmaya başlar.

Resim 5. Gazze'nin görece güvenli bölgelerinde oluşan çadır kentlerdeki yaşamı anlatan bir video görüntüsü

Kaynak: <https://twitter.com/ghostinmypocket/status/1749848169461035323>

Bahktin karnaval dili derken argo, küfür, hakaret ve aşağılayıcı sözler üzerine odaklanır ve bunların karnaval içinde nasıl hoş görüldüğünü izah eder. Sosyal medya bu dilin hakim olarak kullanıldığı bir alandır. Fakat sosyal medyanın karnaval havası içinde oluşan başka bir anlatım dili daha mevcuttur. Alınan örnek bu ikinci tür dili temsil etmektedir. Gazze’de ve evlerini kaybettikleri için daha güvenli bölgelere göç ederek çadırlarda yaşamak zorunda kalan genç bir kızın, gündelik rutinleriyle ilgili yaptığı paylaşım, sosyal medyanın karnaval dilinin gerçekliği kaplayacak şekilde nasıl genişlediğinin güzel bir örneğidir. İnsanlar “iş yerinde bir günüm”, “evde bir günüm”, “tatilde bir günüm” gibi başlıklar altında yaşadıkları bir günü bir iki dakikalık videolar halinde sosyal medyadan paylaşmaktadırlar. Bu videolar genelde başarı, disiplin, eğlence gibi öğelerin ön planda olduğu ve gösterişçi toplum sembollerıyla donatılmış olur. Kişi bir gününü anlatmaktan ziyade sosyo-kültürel statüsü yüksek nasıl bir hayat yaşadığını göstermek istemektedir. Bu açıdan saldırıların halen devam ettiği bir dönemde çadırlarda çok zor şartlar altında yaşayan kişilerin bu tarzda çekecekleri videonun kendisi bir ironi olacaktır. Nitekim Gazze’li kız yaşadıkları zor şartları bu dili kullanarak sosyal medyada aktarmaktadır. Bu dil kullanıcılar arasında bilinen, yaygın ve tanıdık olduğu için ironi kolayca yakalanabilmekte, didaktik bir anlatımdan çok daha ilgi görebilmektedir. Bu durumu bilen içerik üreticisi hedef kitlesini bu ironiyi fark etmesi üzerine kurar ve hakikat yayılmış olur. Fakat aynı zamanda bu hakikat bir karnaval içine yerleştirilmiş olur.

5.4. Grotesk İmge

Karnavalesk teorisinin temel özelliklerinden biri olarak kabul edilen grotesk imgeleme, özellikle beden üzerinden deformasyon, abartı, aşırılık ve mübalağa odaklı bir anlatım biçimi benimser. Grotesk biçim, kutsal, otoriter, yönetici, zengin ve güçlü olanın imajını eleştirmeyi ve bu eleştiri aracılığıyla komik bir etki yaratmayı amaçlar. Bu grotesk biçim, görseli özgürleştirerek yeni olanaklara açık olma durumunu da işaret eder. Başka bir deyişle grotesk imgeler, bütün olarak karnavalın sunduğu alternatif gerçeklik inşasına katkıda bulunur. Grotesk beden dinamiği, resmi düzenin durağanlığına bir alternatif temsil eder. Çünkü bu, sürekli olmakta olan bir bedendir. Hiç bitmez, hiç tamamlanmaz; sürekli olarak inşa edilir, yaratılır ve başka bir beden inşa eder. Grotesk imgelerin meşgul olduğu fiziksel işlevler, beden ile dünya arasındaki, eski ile yeni arasındaki etkileşimin dinamik süreçleridir. Resmi kültür, sosyal ilişkileri doğal ve değişmez olarak tasvir etmeye

çabalarken, grotesk imgeler, insan varlığının ne kadarının geçiş süreçleriyle bağlantılı olduğunu vurgulayarak buna karşı çıkar. (Bakhtin, 2019).

Büyük bir yıkımın gerçekleştiği Gazze'de grotesk imgeler aramak yersiz olacaktır. Bununla birlikte Grotesk ile savaşın yaşattıkları iç içe girdiğinde bu imgeleri üretmek karnaval gürültüsünde gerçeği gizlemek isteyenlere düşmektedir.

Resim 6. Gazzelilerle dalga geçen İsraili bir sosyal medya fenomeni

Kaynak: <https://twitter.com/MTradess/status/1723166058956136668>

Farklı İsraili sosyal medya kullanıcılarının Gazze'de yaşananlarla dalga geçmek için hazırladıkları videolarda yaşanan gerçeklik karnavalın içinde kaybedilmeye çalışılmaktadır. Bedenler ırkçı imgelere dönüşürken, acılar ve ölüm karnaval gülüşüne dönüştürülmeye çalışılır. Gerçekler ne kadar karnaval içine yedirilebilirse o kadar gülme ve eğlence malzemesi haline dönüşecektir ki bu gerçekle sahtenin ayırt edilmesini zor hale getirir. İroni ile mücadele yine ironi ile yapılacaktır, mücadele karnaval içinde gerçekleştiği müddetçe seyirlik bir gösteri ve gülmenin kaynağı haline gelir.

DEĞERLENDİRME

İletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte yaşadığımız çağda toplumsal olayların interaktif bir şekilde yayıldığı ve konuşulduğu yeni bir kamusal alan ortaya çıkmıştır. Geleneksel medya güvenilirliğini kaybettiğçe yükselişe geçen sosyal medya, insanların büyük medya organlarının süzgecinden geçmeden olayları dünya ge-

neline yaymasına olanak sağlamıştır. Bununla birlikte sosyal medyanın bir kontrol ve denetim mekanizmasına sahip olmaması beraberinde başka zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Yalan haberlerin kolayca yayılması ve sosyal medyanın bir propaganda aracına dönüşmesi en önemli iki zorluktur. Bunun ötesinde sosyal medya bir karnavalesk havasına sahiptir ve durum iletişim, konuşma ve haber dilini değiştirmektedir. Sosyal medyada karnaval diline uygun paylaşımlar daha çok etkileşim görmekte ve daha hızlı yayılmaktadır. Ciddiyet yerini ironi, taşlama ve iğnelemeye bırakmaktadır. Gazzede yaşanan dram, sosyal medyada karnavalesk dili kullanarak paylaşım yapıldığında daha çok duyulabilmektedir. Bununla birlikte böylesine ciddi ve binlerce insanın yaşamını ilgilendiren olaylarda bu karnaval havasının olması bazı problemleri beraberinde getirmektedir.

Öncelikle Bahktin'in karnavalı geçicidir ki değerini de buradan kazanmaktadır. Karnaval havası, karnavalın olduğu bilindiğinde ve içinde barındırdığı geçicilikle önem kazanır. Yoksa karnaval bir zaman dilimi ile sınırlı olmalıdır, sonsuza kadar sürdürülemez. Geçici olduğu bilinmese, otoritenin ciddiliği ve düzen kırılmış olur, kral ve soytarı yer değiştiremez. Fakat sosyal medya biteviye bir karnavaldır. Dilini tekrar ve tekrar üretir. Karnavalın kendisi normal hale gelir, bir noktadan sonra gündelik hayatı ele geçirir ve ciddiyeti öldürür.

Mekânsal olarak karnaval panayır yeri, pazar alanı, halk meydanı gibi belirli bir sınıra sahiptir. Toplumsal hafıza karnaval ile karnavalın yapıldığı mekan arasında örüntü kurar, ikisi birlikte bir anlam kazanır ve toplumsal hafızayı şekillendirir. Karnaval mekandan bağımsız rastgele bir yerde yapılmak istense o karnaval havası oluşmaz ve otoriteler buna müsaade etmez. Sosyal medya ise mekânsız bir karnaval havası üretmektedir. Her an ve her yerde hayatın ciddiyetini kırarak elimizdeki cihazlar ile o karnaval ortamına giriş yaparız. Bir süre kalır ve tekrar çıkarız. Bu ise karnavalın mekânsal hafıza ile ilişkisini ortadan kaldırmaktadır. Ciddi ortamlara taşınan karnaval, ciddiyetin dağılmasına ve rasyonelliğin yitirilmesine zemin hazırlayabilmektedir.

Karnavaleskin en önemli yanı gülmektir. Fakat biteviye bir karnaval havasında sonsuza kadar gülmek mümkün değildir. Karnaval esnasında hayat ciddiye alınmaz, her şey ters yüz olmuştur. Bizi gücendirecek pratikler eğlenceye, şiddet komikliğe, hakaret etkileşime dönüşür. Bu karnaval boyunca yeni normlar içinde böylece devam eder. Bittiğinde ise toplumsal normlar tekrar yerine konular, hayat

eski haline döner. Sosyal medya ise her an ve her yerde normların altüst olduğu bir an üretir ve bunlara gülmemizi ister. Fakat tekrar normların yerine yerleştirilmediği sonsuz ve mekansız bir karnavalda neye gülmemiz ve neye gülmememiz gerektiğini nasıl ayırt edebiliriz? Gerçek ile sahte, ciddi ile komik, acı ile tatlı birbirinden ayırt edilemeyecek şekilde karıştığında toplumsal eylemlerimizi nasıl düzenleyeceğiz? Sosyal medya karnavaleskinin en büyük problemi burada yatmaktadır.

Gazze'de yaşanan olaylar, batı merkezli geleneksel medyada yanlış olarak sunulurken, sosyal medya insanlar için seslerini duyurma aracı haline gelmektedir. Fakat sosyal medya anlatım dilini hafifletmekte ve olayın vahametini karnaval içinde eritmektedir. Bu sebeple hayati tehlikenin bulunması, bir hastanenin askerler tarafından basılması, çadırlarda çok zor şartlar altında yaşamak gibi insanlık açısından şakası yapılamayacak konular bu karnaval diline büründüğünde etkisini yitirebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abell, J., ve Myers, G. (2008). Analyzing Research Interviews. In R. Wodak & M. Krzyżanowski (Eds.), *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences* (pp. 145-161). New York: Macmillan.
- Andersen, J., & Sandberg, S. (2018). Islamic state propaganda: Between social movement framing and subcultural provocation. *Terrorism and Political Violence*, 32(7), 1506-1526.
- Bakhtin, M. M. (2019). *Rabelais ve Dünyası* (Ç. Öztekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bakhtin, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination* (C. Emerson & M. Holquist, Trans.). Austin: University of Texas Press.
- Brandist, C. (2011). Bakhtin ve Çevresi. *Felsefe, Kültür ve Politika* (C. Soydemir, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Campbell, E. (2011). The cultural politics of justice: Bakhtin, stand-up comedy and post-9/11 securitization. *Theoretical Criminology*, 15(2), 159-177
- Castells, M. (2013). *Communication power*. Oxford: Oxford University Press.

- Castells, M. (2005). Ağ Toplumunun Yükselişi (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). Communication power. Oxford: Oxford University Press.
- Chomsky, N. (2002). Medya Gerçeği (O. Akınhay & A. Yılmaz, Çev.). Everest Yayınları.
- Chomsky, N., & Herman, E. S. (2021). Rızanın İmalatı (E. Abadoğlu, Çev.). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Dijk, T. (1985). Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin, New York: De Gruyter.
- Fuadi, A. (2020). Social media power for protest in Indonesia: The Yogyakarta's #gejayan-memanggil case study. Jurnal Studi Komunikasi (Indonesian Journal of Communications Studies), 4(3), 541.
- Fuchs, C. (2014). Social media: A Critical Introduction. London: Sage Pub.
- Global Overview. (2023, October 19). Digital 2023 Report. Global Digital Insights. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-october-global-statshot>
- Grinberg, N., Joseph, K., Friedland, L., Swire-Thompson, B., & Lazer, D. (2019). Fake news on Twitter during the 2016 U.S. presidential election. Science, 363(6425), 374-378.
- Harlow, S., & Kilgo, D. (2021). Protest news and Facebook engagement: How the hierarchy of social struggle is rebuilt on social media. Journalism & Mass Communication Quarterly, 98(3), 665-691.
- İsrail'in Gazze'ye saldırılarında ölen Filistinlilerin sayısı 20 bin 57'ye yükseldi. (2023, December 22). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazze-ye-saldirilarinda-olen-filistinlilerin-sayisi-20-bin-57-ye-yukseldi/3089527>
- Jost, J., Barberá, P., Bonneau, R., Langer, M., Metzger, M., Nagler, J., ... Tucker, J. (2018). How social media facilitates political protest: Information, motivation, and social networks. Political Psychology, 39(S1), 85-118.
- Kıpçak, N. S. (2016). Yeni Karnaval Olarak Yeni Medya: Karnavalesk Nitelikleri ile Twitter. (Yayınlanmamış Master Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Kırık, A. M., & Özkoçak. (2023). Medya ve İletişim Bağlamında Yapay Zekâ Tarihi ve Teknolojisi: Chatgpt ve Deepfake ile Gelen Dijital Dönüşüm. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, (58), 73-98.

- Klimburg, A. (2018). *The Darkening Web: The War For Cyberspace*. New York: Penguin Press.
- Kubin, E., & Sikorski, C. (2021). The role of (social) media in political polarization: A systematic review. *Annals of the International Communication Association*, 45(3), 188-206.
- Larchet, J.-C. (2019). *The New Media Epidemic: The Undermining of Society, Family, and Our Own Soul*. Holy Trinity Publications.
- Laughey, D. (2010). *Medya Çalışmaları*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Manovich, L. (2010). Medya Nasıl Yeni Medya Oldu? In D. Crowley & P. Heyer (Eds.), *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum* (pp. 467-471). Ankara: Phoenix.
- Murthy, D. (2012). Towards a sociological understanding of social media: Theorizing Twitter. *Sociology*, 46(6), 1059-1073.
- Murthy, D. (2018). Introduction to social media, activism, and organizations. *Social Media + Society*, 4(1), 205630511775071.
- Noad, B., & Barton, G. (2018). Emotion resonance and divergence: A semiotic analysis of music and sound in “the lost thing” an animated short film and “elizabeth” a film trailer. *Social Semiotics*, 30(2), 206-224.
- Pennycook, G., McPhetres, J., Zhang, Y., Lu, J., & Rand, D. (2020). Fighting COVID-19 misinformation on social media: Experimental evidence for a scalable accuracy-nudge intervention. *Psychological Science*, 31(7), 770-780.
- Poster, M. (2018). *The Second Media Age*. John Wiley & Sons.
- Roberts, D. D. (2021). *Totalitarizm* (Y. Öner, Çev.). İstanbul: Liberus Kitap.
- Rogers, E. M. (1986). *Communication Technology: The New Media in Society*. Free Press: London.
- Safdar, A. (2023, November 23). As Israel pounds Gaza, BBC journalists accuse broadcaster of bias. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2023/11/23/as-israel-pounds-gaza-bbc-journalists-accuse-broadcaster-of-bias>
- Seargeant, P., & Tagg, C. (Eds.). (2014). *The Language of Social Media*. London: Palgrave Macmillan.

- Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı. (2020). Sosyal Medya Kullanım Klavuzu. Ankara.
- Stabile, B., Purohit, H., & Hattery, A. (2020). Social media campaigns addressing gender-based violence: Policy entrepreneurship and advocacy networks. *Sexuality Gender & Policy*, 3(2), 122-133.
- Tarhan, M. (2023, November 30). Etik Gazetecilik Ağı kurucusu White, Batı medyasının Gazze'de İsrail yanlısı tutumunu eleştirdi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etik-gazetecilik-agi-kurucusu-white-bati-medyasinin-gazgede-israil-yanlisi-tutumunu-elistirdi/3068834>
- Timisi, N. (2003). Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi. Dost Kitabevi.
- Torop, P. (2017). Semiotics of cultural history. *Sign Systems Studies*, 45(3/4), 317-334.
- Van Dijk, J. (2016). Ağ toplumu. Epsilon Yayıncılık Ltd. Sti.
- Vigmo, S., & Lantz-Andersson, A. (2014). Language in the wild—living the carnival in social media. *Social Sciences*, 3(4), 871-892.
- Wodak, R., & Krzyżanowski, M. (2008). *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*. New York: Macmillan.
- Wolfsfeld, G., Segev, E., & Sheaffer, T. (2013). Social media and the Arab spring. *The International Journal of Press/Politics*, 18(2), 115-137.
- Yakin, H., & Totu, A. (2014). The semiotic perspectives of Peirce and Saussure: A brief comparative study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 155, 4-8.

ÇOCUK HAKLARININ GÖLGESİNDE GAZZE'NİN UNUTULAN ÇOCUKLARI

Gaza's Forgotten Children in the Shadow of Children's Rights

Öğr. Gör. Alperen AVCI*

Geliş Tarihi: 23.01.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 17.04.2024

Öz

Bu araştırma, İsrail saldırıları neticesinde Gazze'li çocukların karşılaştığı zorlukları, yaşadıkları insan hakları ihlallerini ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) kapsamında bu haklara ulaşmada karşılaştıkları engelleri incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın önemi, Gazze'deki çocukların yaşadığı acil duruma dikkat çekmek ve uluslararası toplumu harekete geçmeye teşvik etmektir. Bu araştırmada veriler, nitel araştırma veri toplama tekniklerinden biri olan doküman incelemesi ile toplanmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma kapsamında doküman olarak 7 Ekim'den itibaren İsrail Gazze saldırılarını ele alan gazete haberleri incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Anadolu Ajansı, Trt Haber, Independent Türkçe, Euronews gibi gazetelerde yer alan haberler oluşturmuştur. Bu örneklem de Anadolu Ajansı ve TRT Haber, Türkiye'nin resmi haber kaynakları olarak bilinir ve geniş bir kitleye ulaşır.

Abstract

This research aims to examine the challenges faced by children in Gaza as a result of Israeli attacks, the violations of their human rights, and the obstacles they encounter in accessing these rights under the United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC). The significance of the study is to draw attention to the urgent situation faced by children in Gaza and to encourage the international community to take action. Data for this research were collected through document analysis, which is one of the qualitative research data collection techniques, and subjected to content analysis. Within the scope of the research, newspaper articles covering the Israeli attacks on Gaza since October 7th were examined. The sample of the study consisted of news articles published in newspapers such as Anadolu Agency, TRT Haber, Independent Türkçe, and Euronews. This sample selection ensures diversity by including Anadolu Agen-

* Muş Alparslan Üniversitesi Malazgirt Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, alperen.avci@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2395-9405

ken, Independent Türkçe ve Euronews ise farklı bakış açıları ve uluslararası bir bakış açısı sunarak çeşitlilik sağlanmaktadır. Gazete haberlerinden elde edilen bulgulara göre Gazze'deki çocuklar, insanlığın ve çocuğun en temel hakkı olan yaşama hakkına dahi erişememekte ve birçok haklarından mahrum bırakılmaktadırlar. Araştırmada, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının uluslararası hukukun çeşitli yönleriyle çeliştiği ve acil önlemler alınması gerektiği vurgulanmakla birlikte, mevcut durumun son bulması için öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Hukuk, Çocuk Hakları, BMÇHS, İsrail-Gazze Çatışması.

cy and TRT Haber as Turkey's official news sources with a wide audience reach, and Independent Türkçe and Euronews providing different perspectives and an international outlook. This choice aims to provide a comprehensive perspective by addressing both local and international news. Findings from newspaper articles indicate that children in Gaza are deprived of their fundamental right to life and are denied many of their rights. The research emphasizes that Israeli attacks on Gaza contradict various aspects of international law and calls for urgent measures to be taken, along with presenting recommendations for ending the current situation.

Key words: Gaza, Law, Children's Rights, UNCRC, Israel-Gaza Conflict.

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS), dünya genelinde çocukların yaşam, gelişim, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi temel haklarını korumayı amaçlayan kapsamlı bir sözleşmedir. Bu sözleşme, çocukları öncelikli bir toplumsal kesim olarak tanımlayarak, onların korunması ve gelişimi için uluslararası standartlar belirlemektedir. BMÇHS'nin temel amacı, çocukları güvence altına alarak adil bir yaşam, eğitim ve sağlık hakkına erişim konusunda desteklemektir.

Ancak, Gazze'deki çocuklar, bu evrensel haklara ulaşmakta zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bölgede artan siyasi çatışmalar ve çeşitli güvenlik tehditleri, çocukların sağlıklı bir çocukluk geçirmelerini engelleyen faktörler arasındadır. Ayrıca, sık sık yaşanan çatışmaların etkisiyle eğitim, güvenlik ve temel sağlık hizmetlerine erişimdeki kısıtlamalar, Gazze'deki çocukların genel yaşam kalitesini ciddi şekilde etkilemektedir. Bu bağlamda, Gazze'deki çocuklar, BMÇHS'nin belirlediği haklara ulaşmada önemli engellerle karşılaşmaktadır. Bu çocuklar, sadece bireysel gelişim haklarına değil, aynı zamanda yaşam hakkına dahi güvence sağlanamayan

bir ortamda yaşam mücadelesi vermektedirler. Bu çalışma, BMÇHS'nin evrensel prensiplerinin Gazze'deki çocukların yaşadığı özel zorluklar bağlamında nasıl etkilendiğini inceleyerek, çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

7 Ekim'den itibaren İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirmiş olduğu saldırıları konu alan akademik çalışmalar incelendiğinde alanyazının sınırlı olduğu görülmüştür. Bu konuda gerçekleştirilen çalışmalar İsrail saldırıları sonucunda Gazze'de yaşanan insani dramı incelerken, İsrail'in hava saldırılarının sivil halkı hedef aldığı ve yaşananların uluslararası hukuka uygun olup olmama durumunu uluslararası hukuk ve alanyazın ile birlikte değerlendirilmiştir^{1,2}. Çalışmalar çatışmanın Gazze'de büyük bir insanlık dramı yarattığına, sivil yerleşim yerlerinin bombardımana tabi tutulması ve okul gibi sivil yapıların vurulmasının meşru müdafaa sınırlarını aştığına işaret etmektedir. İsrail'in saldırılarının soykırım, etnik temizlik veya savaş suçu olup olmadığı sorusunu tartışmakta ve İsrail'in askeri operasyonlarının Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yargılanma durumunu değerlendirmektedir^{1,2}. Bu araştırma, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarına odaklanan diğer çalışmalardan farklı olarak, özellikle bu saldırıların çocuklar üzerindeki etkilerini vurgulamakta ve Gazze'deki çocukların yaşadığı zorluklara odaklanarak insan hakları ihlallerini ve BMÇHS kapsamındaki haklara erişimdeki engelleri derinlemesine incelemektedir. Gazete haberlerinin kullanımıyla bu etkileri belgeleyerek, bu durumu bilimsel bir bakış açısıyla analiz etmek, çalışmanın özgünlüğünü ortaya koyan bir özelliktir. Ayrıca, araştırmanın amacı uluslararası toplumu Gazze'deki çocukların yaşadığı acil duruma dikkat çekmeye ve harekete geçmeye teşvik etmektir. Dolayısıyla, çalışmanın özgünlüğü sadece mevcut durumu tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda çözüm odaklı bir yaklaşım sunarak etkileyici bir çağrıya dönüşmektedir. Bu yönden, araştırma diğerlerinden ayrılarak Gazze'deki çocukların yaşadığı acil duruma odaklanarak yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Araştırmada öncelikli olarak çocuk haklarının tarihçesine odaklanılmaktadır. Çocuk hakları kavramı, insanlık tarihinde önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. İnsanlık, uzun bir süre boyunca çocukların haklarını tam olarak anlamamış veya korumamıştır. Araştırmada çocuk hakları başlığı altında bu evrensel prensiplerin nasıl oluştuğunu ve çocukların haklarının giderek daha fazla tanınması ve

- 1 Yalçın Akdoğan (2023). İsrail'in Gazze Katliamı: UCM'ye Göre Savaş Suçu mu, Devlet Terörü mü? Medeniyet ve Toplum Dergisi, 7 (2)
- 2 Yılmaz Arı (2023). Bir İnsanlık Suçu ve Soykırım Trajedisi: İsrail'in Filistinlilere Uyguladığı Devlet Terörü Nedeniyle Yargılanması Gerektiğine Dair Bir Değerlendirme. Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi 5

korunmasının nasıl sağlandığı açıklanmaktadır. Ardından, Gazze'deki çocukların yaşadığı zorlukları anlamak, çocuk ihlallerine dikkat çekmek ve uluslararası toplumu harekete geçirmeye teşvik etmek, soruna yönelik çözüm önerileri sunmak, araştırmanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

1. ÇOCUK HAKLARI

Çocuk, toplumların varlığını sürdürmesindeki temel unsurlardan biri olmuştur³. Ancak 20. yüzyılın başındaki hızlı değişimler, özellikle göç, sanayileşme ve kentleşme gibi faktörler, çocukluğun tanımında önemli bir evrime neden olmuştur. Bu dönemde endüstriyel çocuk işçiliği gibi sorunların ortaya çıkmasıyla birlikte, çocukların savunmasızlığı ve bu savunmasızlık karşısında çocukların yaşadıklarının toplumsal bir sorun olarak fark edilmeye başlamıştır⁴. Bu dönem, çocuk hakları açısından önemli gelişmelere sahne olmuştur. Yasal düzenlemeler, çocuk işçiliği ve eğitimine yönelik önlemleri kapsamış; ayrıca, toplumsal düzeyde çocuklara duyulan sorumluluğun artmasına katkıda bulunmuştur. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, çocukların hayatı yalnızca hayatta kalma mücadelesini aşmış, kendi potansiyellerini gerçekleştirmeleri gereken bir süreç haline gelmiştir. Bu dönüşüm 20. yüzyıl boyunca çocukların bakım hakkının oluşturulması ve tanımlanması ile şekillenmiştir⁵. Çocuk hakları alanındaki ilk adım, 1919'da kurulan ve 1924'te Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi'yle atılmıştır. Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte kurulan birçok büro tarafından taslaklar oluşturulmuş ve toplantılar düzenlenmiştir; ancak I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte bu çalışmalar kesintiye uğramıştır⁶. Savaşın sona ermesiyle birlikte, çocukların korunması önemli bir gündem maddesi haline geldi ve bu bağlamda Cenevre'de "Uluslararası Çocuk Yardım Birliği" kurulmuştur. Bu birlik aracılığıyla yürütülen çalışmaların ilk ürünü, Milletler Cemiyeti tarafından 1924'te yayınlanan Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi olmuştur⁷. Ardından, 10 Aralık 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, çocuklara özel bakım ve yardım sağlama amacını taşımıştır⁸.

3 Emine Akyüz(2018), **Çocuk Hukuku (Çocukların Hakları ve Korunması)** Pegem Akademi Yayıncılık, Baskı 6.

4 Hanita Kosher, Asher Ben-Arieh ve Yael Hendelsman (2016), **Children's Rights and Social Work**. New York.

5 Abdullah Demir (2010), Tarihten Günümüze Çocuk Hakları. **International Journal Of Early Childhood Education Research**, 1(3).

6 Ali Naim İnan (1968), **Çocuk Hukuku**. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

7 Kadir Çüçen (2011), **İnsan Hakları**. MKM Yayıncılık.

8 BM(1948), **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**. <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyanames/> (Erişim Tarihi: 21.01.2024)

Çocuk hakları konusundaki bir diğer önemli belge, 1959'da BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesi olmuştur. Bu bildirge, çocuklara mutlu bir çocukluk yaşatma hakkını vurgulamış ve çocukların bireysel katılım haklarına odaklanmıştır⁹. Bildiride, sadece koruma haklarına değil, aynı zamanda çocukların kendi gelişimlerini destekleyecek düzenlemelere de odaklanmasıyla öne çıkar. Bu durum, çocuk hakları anlayışının evrimleşmeye başladığının bir göstergesidir¹⁰. 1979'da BM, 1959 Bildirgesinin yirminci yıldönümünü kutlamak için Uluslararası Çocuk Yılı'nı belirlemiştir. Kutlamanın bir parçası olarak çocuk hakları için yeni bir anlaşmanın yazılması önerilmiştir. O yıl taslak hazırlanmasına başlanmış olmasına rağmen, Sözleşme on yıl sonra 1989'da tamamlanmıştır. BM Genel Kurulu, Kasım 1989'da Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni kabul edilmiştir¹¹. Sözleşme 26 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılmış; daha imzaya açılışının ilk gününde 61 ülke tarafından ciddi bir bağlılık niyeti göstergesi olarak nitelendirilebilecek şekilde imzalanmıştır¹². Bugün 196 ülkenin imzalaması ve onaylaması ile Sözleşme, BM tarafından kabul edilen dünyanın en fazla tarafı bulunan insan hakları sözleşmesidir. 1996 yılında kongre metninin BM Genel Kurulu tarafından kabul edildiği gün olan 20 Kasım'da her yıl aynı günün Çocuk Hakları Günü olarak kutlanmasına karar verilmiştir. Sözleşme, BM üyesi olmayan Vatikan ve Filistin devleti tarafından da onaylanmıştır. ABD ve Somali ise sözleşmeyi imzalayıp, onaylamayan iki ülkedir¹³.

1989'da BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), çocukları "kişi" olarak tanımlayarak çocuk haklarını geniş kapsamlı bir şekilde ele almıştır¹⁴. Günümüzde 196 ülke tarafından imzalanmış ve onaylanmış olan ÇHS, çocuk haklarına dair uluslararası alandaki en kapsamlı belge konumundadır.

Çocukları "çocuk" olarak tanımlayan ve onların haklarına odaklanan ÇHS, çocukların bireysel gelişimine de vurgu yapmaktadır¹⁵. ÇHS, çocuk haklarını dü-

9 BM(1959), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi https://kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf (Erişim Tarihi: 22.01.2024)

10 Ezgi Çaldıran (2019), Siyasi İktidar Karşısında Çocuk ve Çocukluk. On İki Levha Yayınları

11 Cynthia Price Cohen(2002), "United Nations Convention on the Rights of the Child: Developing International Norms to Create a New World for Children", **Children as Equals: Exploring the Rights of the Child** ed.Alaimo, K ve Klug, B. (University Press of America)

12 Bilgin Tiryakioğlu(1991), **Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku**. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

13 Emine Akyüz(2018), **Çocuk Hukuku (Çocukların Hakları ve Korunması)** Pegem Akademi Yayıncılık, Baskı 6.

14 Emine Akyüz(2018), **Çocuk Hukuku (Çocukların Hakları ve Korunması)** Pegem Akademi Yayıncılık, Baskı 6.

15 BM(1989), **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** <https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklari-na-da-slee/> (Erişim Tarihi: 21.01.2024)

zenleyen ve koruyan bir “Magna Carta” olarak kabul edilmektedir¹⁶. Bu bağlamda, çocuk haklarındaki geçmişten günümüze yaşanan gelişmeler, çocukların toplum içindeki konumlarını ve sahip oldukları hakları önemli ölçüde etkilemiştir.

BMÇHS, önsöz, üç kısım ve 54 madde içermektedir. Önsözde, BM'nin temel ilkeleri, insan hakları sözleşmeleri ve bildirimlerine atıflar yaparak çocukların özel bakıma ve korunmaya ihtiyaçları olduğu vurgulanmıştır. Sözleşmenin temeli dört özel ilkeye dayanmaktadır. Bunlar: *Ayrımcılık Yapmama İlkesi (Madde 2)*, *Çocuğun Yararlarını En İyi Şekilde Sağlama İlkesi (Madde 3/1)*, *Çocuğun Yaşam, Hayatta Kalma Ve Sağlıklı Gelişim Hakkının Sağlanması İlkesi (Madde 6)* ve *Çocuğun Duyulma Hakkını Güvence Altına Alma İlkesi (Madde 12)*. BMÇHS, geleneksel insan hakları ayrımı yerine koruma, önleme, sağlama ve katılım hakları ayrımına dayanan bir yaklaşım benimsemektedir. Bu bütüncül yaklaşım, tüm hak sınıflarına eşitlik temelinde yer verir ve hakları çocuğun yüksek yararı çerçevesinde değerlendirmektedir¹⁷.

BMÇHS, çocuk hakları bakımından bütüncül bir yaklaşım ile oluşturulmuştur, bu da çocukların yaşama, hayatta kalma, gelişme, yüksek yarar ve katılım haklarını içermektedir. Her bir ilke, çocukların haklarını koruma ve gelişimlerini destekleme amacını taşır, böylece çocuklar daha adil, eşit ve güvenli bir dünyada büyüyebilirler.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulü, önemli bir adım olmuştur; ancak bu sözleşme, dünyadaki tüm çocuk sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik sihirli bir çözüm sunmamaktadır. Ozansoy'a göre çocuk hakları sözleşmeleri sihirli bir çözüm sunmamakta ve dünyadaki tüm sorunları ortadan kaldırmamaktadır¹⁸. Nitekim, Gazze'deki son saldırılarda yaşanan çocuk ölümleri, bu sözleşmenin yeterince etkili olmadığını ve çocukların güvenliğini sağlama konusunda sınırlılıklar içerdiğini göstermektedir. Bugün İsrail'in saldırıları sonucunda Gazze'deki çocukların yaşama haklarına yönelik ciddi tehditler devam etmektedir.

Bu durumda, uluslararası toplumun, çocuk hakları konusundaki sözleşmelerin daha etkin bir şekilde uygulanması için güçlü ve kararlı adımlar atması gerekmektedir. Çocukların korunması ve haklarının savunulması, sadece metinlerde değil,

16 Tekin Akıllıoğlu (1995), **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

17 Müberra Algan (2021). **Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları**. On İki Levha Yayıncılık.

18 Cüneyt Ozansoy (1999), Öznesini Arayan Nesnelere: Çocuk ve Çocuk Hakları. **TBB Dergisi**, 1, 39-62.

aynı zamanda somut eylemlerle desteklenmelidir¹⁹. Gazze'deki çocukların yaşadığı zorluklar ve hak ihlalleri, uluslararası toplumu, çocuk hakları konusunda daha etkili ve acil önlemler almaya çağırmaktadır.

Bu nedenle, uluslararası toplumun çocuk hakları konusundaki çabalarını arttırması, sözleşmelerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlaması ve çocukların yaşama haklarına yönelik tehditleri engellemesi kritik önem taşımaktadır.

2. GAZZE'DEKİ ÇOCUKLAR VE YAŞADIKLARI ZORLUKLAR

Gazze'deki çocuklar, sosyal, ekonomik ve siyasi zorluklarla karşı karşıya kalarak BMÇHS tarafından güvence altına alınan haklara erişimde ciddi engellerle mücadele etmektedir. Bu zorlukların başında, bölgedeki uzun süreli çatışmalar ve ekonomik sıkıntılar gelmektedir. Sosyal alanda, çocuklar güvenli bir çevrede büyümeyemekte, okul ortamları sürekli tehdit altında bulunmakta ve oyun alanlarından mahrum kalmaktadırlar.

Özellikle son günlerde yaşanan İsrail saldırıları, Gazze'deki çocukları daha da savunmasız hale getirmiştir. Okulların hedef alınması, çocukların eğitim hakkına yönelik büyük bir tehdittir. İsrail rejimi tarafından yapılan saldırılarda çocukların ölmesi, BMÇHS'nin sağlık ve yaşam hakkını güvence altına alan maddelerine açık bir ihlal teşkil etmektedir. Bu saldırılar, çocukların psikolojik sağlığına da ciddi zararlar vermiş ve çocuklarda travmatik etkiler yaratmıştır.

İsrail rejimi tarafından yapılan saldırılarda çocuk hastanelerinin hedef alınması, Gazze'deki çocukların güvenliğine yönelik ciddi bir tehdittir. Bu saldırılar, çocukların sağlık hizmetlerine erişimini daha da kısıtlamış ve acil tıbbi müdahalelerin yapılmasını engellemiştir. Özellikle çocuk hastanelerinin vurulması, Gazze'deki çocukların sağlık haklarına yönelik BMÇHS kapsamında yapılan anlaşmalara açık bir ihlal teşkil etmektedir. Çocukların tedavi ve rehabilitasyon hakları, bu saldırılar nedeniyle büyük bir risk altındadır. Bu durum, BMÇHS'nin özellikle sağlık hizmetlerine erişim konusundaki maddelerinin, Gazze'deki çocuklar için pratikte ne kadar zorlayıcı olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu saldırılar, çocukların yaşama hakkını ve sağlık hizmetlerine erişim haklarını tehdit ederken, uluslararası toplumun acil müdahalesini gerektirmektedir. Özellikle İsrail tarafından gerçek-

19 Tekin Akıllıoğlu (1995), **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

leştirilen saldırıların, özellikle çocuk hastanelerinin (Rantisi Çocuk Hastanesi, Nasr Çocuk Hastanesi ve Şifa Hastanesi) hedef alınmasıyla birlikte, çocukların yaşam, güvenlik ve sağlık haklarına yönelik ciddi tehditler oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, uluslararası toplumu, BMÇHS'nin sağlık haklarına dair prensipleri doğrultusunda acil ve etkili bir şekilde harekete geçmeye çağırılmaktadır.

Gazze'deki çocukların maruz kaldığı bu zorluklar, uluslararası toplumun ve BMÇHS'nin etkin bir şekilde müdahale etmesini gerektirmektedir. Sadece bireysel değil, aynı zamanda kolektif hakların da korunması adına acil önlemler alınmalıdır. Bu çerçevede, yaşanan olayların ışığında çocukların güvenliği, eğitimi ve sağlığı için acil çözümler üretilmesi gerekmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma desenine uygun olarak yapılandırılmıştır. Araştırmada veriler, nitel veri toplama tekniklerinden doküman analizi kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Doküman incelemesi, bir araştırma problem hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanların ve ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır.²⁰ Çalışmada 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren İsrail'in Gazze saldırıları konu alan gazete haberleri incelenmiştir. Bu araştırmada, örneklem türü olarak amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Bu kapsamda Anadolu Ajansı, TRT Haber, Independent Türkçe, Euronews gibi belirli haber kaynaklarından veriler toplanmıştır. Bu örneklem türü, araştırmanın amacına ve konusuna uygun olarak belirli bir özelliği taşıyan örnekleri seçmeyi sağlamaktadır. Bu seçim, hem yerel hem de uluslararası haberlerin kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Anadolu Ajansı ve TRT Haber, Türkiye'nin resmi haber kaynakları olarak geniş bir kitleye ulaşırken, Independent Türkçe ve Euronews ise farklı bakış açıları ve uluslararası bir perspektif sunarak çeşitlilik sağlamaktadır. Bu nedenle, araştırma geniş bir görüş açısına dayanmaktadır ve daha kapsamlı bir anlayış sağlamaktadır.

VERİ ANALİZİ

İçerik analizi genellikle nitel araştırma metodolojileri içinde yer alır ve araştırmacıya metnin içeriği hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu yöntem, farklı veri kaynak-

20 Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek (2006). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Seçkin Yayıncılık.

larından elde edilen bilgilerin yapılandırılmasına ve yorumlanmasına yardımcı olur. İçerik analizi, metnin açık ve gizli anlamlarını ortaya çıkarmak için kullanılır. İçerik analizinde, metnin ana konularını temsil eden temalar ve bu temalar altında sınıflandırılan alt başlıkları ifade eden kategoriler belirlenir. Bu durumdan hareketle çalışma da gazete haberleri üzerinden Gazze'deki çocukların maruz kaldıkları zor durumlar BMÇHS'nde yer alan çocuk hakları ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve çocukların mahrum bırakıldıkları haklar tema ve kategoriler altında analiz edilmiştir.

BULGULAR

Analiz kapsamında Gazze'de yaşanan çocuk hakları ihlalleri teması ele alınmış ve bu tema altında Gazze'de çocuk hakları ihlalleri BMÇHS çerçevesinde dört ana kategori altında incelenmiştir: Temel hakların ihlali, aile ve vatandaşlık haklarının ihlali, çocukların özgürlük ve gizlilik haklarının ihlali, sağlık ve eğitim hizmetlerinin ihlali. Bu kategoriler çerçevesinde Gazze'de çocukların karşılaştığı hak ihlalleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Tema: Gazze'de Yaşanan Çocuk Hakları İhlalleri

Gazze'de tespit edilen çocuk hakları ihlalleri, insani ve hukuki bir perspektiften incelendiğinde, derin endişe uyandıran bir durumu ifade etmektedir. Bu bölgedeki çocuklar, çatışma ortamının etkileri altında, temel insan haklarına erişimde ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sağlık hizmetlerine ulaşım, eğitim olanaklarından mahrumiyet, fiziksel güvenlik zafiyeti ve psikososyal gelişimlerinde olumsuz etkiler gibi pek çok alan, çocukların yaşamsal önem taşıyan haklarının ihlal edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Gazze'de çocuk hakları ihlalleri, uluslararası hukuk normları ve çocuk haklarına dair uluslararası sözleşmelerle belirlenmiş standartların çiğnenmesiyle öne çıkmaktadır. Bu durum, sadece bölgedeki çocukların değil, aynı zamanda uluslararası toplumun genelinde çocuk haklarına yönelik küresel bir endişenin odak noktasını oluşturmaktadır.

İsrail'in bu süreçte sergilediği tutum, var olan bütün insani değerleri ayaklar altına almıştır. Uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış temel insan hakları ağır bir şekilde ihlal edilmiş, vicdanen kabul edilemez eylemler gerçekleştirilmiştir. İsrail, bölgenin elektrik ve su kaynaklarını keserek, Gazze'ye insani yardım malzemelerinin girişini engelleyerek, hastaneler başta olmak üzere sağlık merkezlerini, ibadethaneleri ve okulları bombalayarak, sivilleri hedef alarak uluslararası toplu-

mu dehşete düşürecek bir vahşetin içine girmiştir. Bu süreçte, uluslararası insan hakları, uluslararası çocuk hakları ve uluslararası savaş antlaşmalarına aykırı olarak yaşanan bu olaylar, insanlığın ortak vicdanını sarsan bir şekilde öne çıkmaktadır.

Filistin Sağlık Bakanlığı'nın 7-26 Ekim tarihleri arasındaki İsrail saldırılarının ardından yayımladığı 212 sayfalık rapor, Gazze'deki insan hakları ihlallerini somut olarak Dünya'ya duyurmakta ve gözler önüne sermektedir. İsrail'in saldırılarında hayatını kaybedenlerin isimleri, kimlik bilgileri ve yaşlarına dair veriler, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin bir dizi maddesine karşı çıkmaktadır. İlk olarak, yaşamlarını yitiren 133 bebeğin durumu²¹, çocukların yaşama hakkının ihlalinin içermektedir (Madde 6). Ayrıca, raporda belirtilen ilkokul ve lise çağındaki çocukların ölümleri, çocukların savaş ve çatışma durumlarında korunma hakkının ihlal edildiğini göstermektedir (Madde 38). Bu durum din ve milliyete dayalı olarak çocuklara karşı ayrımcılık yapıldığı anlamına gelmektedir (Madde 2). Sağlık hakkının ihlali ise çocukların saldırılarda yaralanması ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan zorluklarla açıkça görülmektedir (Madde 24). Eğitim hakkının da etkilendiği raporda belirtilen çocukların eğitim hayatını sürdürme haklarına yönelik önemli kısıtlamalar, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Madde 28'i kapsamında değerlendirilmektedir.

Gazze'de meydana gelen olayların BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) maddelerine yönelik ihlalleri, aşağıdaki kategorilerde detaylı bir şekilde incelenerek analiz edilmiştir. Bu çözümleme, Gazze'deki çocukların yaşadığı dramatik koşulların, uluslararası anlaşmalara ve çocuk haklarına dair taahhüt edilen prensiplerle ne denli uyumsuz olduğunu vurgulamaktadır. Açlık, susuzluk, barınma sorunları, eğitim haklarının ihlali ve savaşın yarattığı trajik sonuçlar, çocukların BMÇHS kapsamındaki temel haklarından nasıl mahrum kaldığını acı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durum, uluslararası toplumun, Gazze'deki çocukları koruma ve haklarına saygı gösterme konusunda daha etkin bir şekilde harekete geçme ihtiyacını ön plana çıkarmaktadır.

21 Muhammet Semiz(2023), "İsrail Güçleri, Gazze'de Henüz Bir Yaşını Doldurmamış 133 Bebeği Öldürdü", Anadolu Ajansı (AA), 31 Ekim [https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gucleri-gazze-de-henuz-bir-yasini-doldurmamis-133-bebegi-oldurdu/3038573#:~:text=İsrail%20saldırıları%20%20henüz%20bir%20yaşını,üzere%2044%20bebek%20yaşamını%20yitirdi.&text=İsrail%20bombardımanlarında%20%20203%20yaşındaki%20171,17yaş\)%20523%20çocuk%20hayatını%20kaybetti.](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gucleri-gazze-de-henuz-bir-yasini-doldurmamis-133-bebegi-oldurdu/3038573#:~:text=İsrail%20saldırıları%20%20henüz%20bir%20yaşını,üzere%2044%20bebek%20yaşamını%20yitirdi.&text=İsrail%20bombardımanlarında%20%20203%20yaşındaki%20171,17yaş)%20523%20çocuk%20hayatını%20kaybetti.) (Erişim Tarihi: 21.01.2024)

Kategori I: *Temel Hakların İhlali*

Bu bulgu başlığı altında, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan temel maddelere odaklanarak Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri incelenmiştir. Ayrımcılığın önlenmesine dair Madde 2, yasa ve uygulamaların çocuk yararını gözetmeyi ihlal eden durumlar Madde 3, yaşam hakkını ihlal edilen madde 6, barış ortamından mahrum bırakılma ve savaşıardan korunamama durumu Madde 38, bedensel ve ruhsal işkence yöntemlerinin ihlali Madde 34 gibi maddeler çerçevesinde Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri analiz edilmiş ve bu bağlamda belirtilen maddelerde yaşanan ihlaller ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Gazze'de yaşanan çocuk hakları ihlalleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel ve öncelikli maddelerinden biri olan Madde 2'yi önemli ölçüde etkilemektedir. Bu madde, bütün çocukların doğum yerleri, konuştukları dil veya büyüklerinin inançlarına bakılmaksızın eşit haklara sahip olmalarını vurgulamaktadır. Ancak Gazze'deki çocuklar, çatışma koşulları nedeniyle ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Gazze'de çocuklara yönelik ayrımcılık, etnik köken, dini inanç veya diğer sebeplerle gerçekleşebilmektedir. Bu durum, çocukların eşit haklara sahip olma ilkesini zedeleyerek Madde 2'nin ihlal edildiği bir tabloyu ortaya koymaktadır. Gazze'deki çocuk hakları ihlallerinin değerlendirilmesinde, Madde 2'nin çocukların evrenselliği ve ayrımcılık yaşağına yönelik temel prensiplerini gözetmek önem arz etmektedir.

BMÇHS Madde 3, çocuklarla ilgili yasa ve uygulamaların oluşturulmasında öncelikle çocukların yararının düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak, Gazze'de yaşanan çatışma ve zorla yerinden edilme koşulları, çocukların yararını gözetme ilkesinin ihlal edildiği bir tabloyu ortaya koymaktadır.

BMÇHS Madde 6, yaşam hakkını vurgulamaktadır ve her çocuğun temel bir hakkı olarak tanır. Ancak, Gazze'de yaşanan çatışma ortamı ve zorla yerinden edilme koşulları, çocukların yaşam haklarını önemli ölçüde tehdit etmektedir. İsrail ordusunun, Gazze Şeridi'ne 7 Ekim 2023'ten bu yana sürdürdüğü saldırılarla 11 bin çocuğu öldürdüğü açıklandı²² ve saldırılar nedeniyle Gazze Şeridi'nde 650 bin

22 Muhammed Emin Canik (2024). "İsrail, Gazze'de 108 Günde 11 Bin Çocuk Öldürdü". Anadolu Ajansı (AA), 23 Ocak [572 !\[\]\(c94255721c57f40985a29a729053877a_img.jpg\) KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gazze-108-gunde-11-bin-cocuk-oldurdu/3115717#:~:text=İsrail%20ordusunun%2C%20Gazze%20Şeridi'ne,11%20bin%20çocuğu%20öldürdüğü%20açıklandı.&text=Gazze'deki%20hükümetin%20Medya%20Ofisinden,500%20kadının%20ohayatını%20kaybettiği%20obelirtil-di. (Erişim Tarihi: 19.03.2024).</p>
</div>
<div data-bbox=)

kişinin evsiz kaldığını bildirildi²³. Buradan hareketle Gazze'deki çocuklar, güvenli bir yaşam sürdürme haklarına yönelik tehditlerle karşı karşıyadır. Ev tahliyeleri, hava saldırıları ve çatışma ortamı, çocukların temel yaşam haklarına ulaşmalarını engellemekte ve bu durum, Madde 6'nın ihlal edildiğini göstermektedir. Gazze Sağlık Bakanlığı'nın savaşın ilk ayında 4.000'den fazla çocuğun hayatını kaybettiğini bildirmesi²⁴, BM Genel Sekreteri António Guterres'in Gazze'nin "çocuklar için bir mezarlık haline geldiği" ifadesiyle²⁵ birleşerek, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çeşitli maddelerine açık bir şekilde aykırılığı vurgulamaktadır.

7 Ekimden 2 Kasım'a kadar geçen süre de Gazze'ye düzenlenen saldırılarda her saatte 5 çocuğun hayatını kaybetmesi²⁶, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çeşitli maddelerine aykırılık teşkil etmektedir. Bu trajik olay, ilk olarak çocukların yaşama hakkının ihlal edildiğini göstermektedir (Madde 6). Ayrıca, saldırılarda hayatını kaybeden çocuk sayısının yüksekliği, çocukların korunma ve bakım haklarının sistematik bir şekilde çiğnendiğini vurgulamaktadır (Madde 19). Filistin'de öldürülen çocuk sayısının dünya genelindeki son 3 yıl ortalamasını aşması²⁷, savaş ve çatışma durumunda koruma hakkının açık bir ihlalini yansıtmaktadır (Madde 38).

Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri, Madde 34'ü göz önüne alarak değerlendirildiğinde, çocukların bedensel ve ruhsal yönden örseleyecek yöntemlere maruz kaldığı ciddi ihlallerle karşılaşmaktadır. Özellikle savaş ve çatışma ortamında, çocukların travmatik deneyimlere maruz kalması bu maddeyi ön plana çıkarmaktadır. Gazze'deki çocuklar, yaşadıkları çatışma ve saldırılar nedeniyle bedensel ve ruhsal travmalara maruz kalmaktadır. Bu durum, Madde 34'te belirtilen çocukları örseleyecek her türlü yaklaşıma izin verilmemesi ilkesinin açık bir ihlalidir. Çocukların

- 23 Mustafa Deveci (2024). "BM: Gazze Şeridi'nde 650 Bin Kişi Evsiz Kaldı". Anadolu Ajansı (AA), 9 Şubat <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-gazze-seridinde-650-bin-kisi-evsiz-kaldi/3132423#:~:text=BM%20in-sani%20işler%20Koordinasyon%20Ofisi,bin%20kişinin%20evsiz%20okaldığını%20bildirdi.> (Erişim Tarihi: 19.03.2024)
- 24 Şerife Çetin(2023), "BM: Gazze'de 46 Günde 5 Bin 300 Çocuk Öldürüldü", Anadolu Ajansı (AA) 22 Kasım <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-gazze-46-gunde-5-bin-300-cocuk-olduruldu/3061970> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)
- 25 Salih Okuroğlu(2023), "BM, Gazze ve Batı Şeria'daki 2,7 Milyon Kişi İçin 1,2 Milyar Dolarlık İnsani yardım Çağrısı Başlattı", Anadolu Ajansı (AA) 6 Aralık <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-gazze-ve-bati-seriada-ki-2-7-milyon-kisi-icin-1-2-milyar-dolarlik-insani-yarim-cagrisi-baslatti/3045833> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)
- 26 Tuğba Altun(2023), "Gazze'de Saatte 5 Çocuk Öldürülürken 7 Bebek Bombalamalar Arasında Dünyaya Gözlerini Açıyor", Anadolu Ajansı (AA), 16 Kasım <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/gazze-de-saatte-5-cocuk-oldurulurken-7-bebek-bombalamalar-arasinda-dunyaya-gozlerini-aciyor/1818107> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)
- 27 Gökhan Çeliker ve Sümeye Dilara Dinçer(2023), "Dünyada En Kısa Sürede En Fazla Çocuğun Öldürüldüğü Yer: Gazze", Anadolu Ajansı (AA), 4 Kasım <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-en-kisa-surede-en-fazla-cocugun-olduruldu-yer-gazze/3042120#:~:text=Gazze%27nin%20%2C3%20milyonluk,yüzde%2040%27tan%20fazlası%20çocuk> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)

yaşadıkları travmatik deneyimler, psikolojik ve duygusal sağlıklarını olumsuz etkileyebilir ve uzun süreli etkiler yaratabilir.

Gazze'deki çocuklar, savaşın yarattığı dehşet dolu ortamda, açlık, susuzluk, barınma sorunları, ailelerinden ayrılma, oyundan ve okuldan mahrum bırakılma gibi bir dizi travmatik olayla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu çocuklar, barışın ve güvenliğin olmadığı bir ortamda, temel ihtiyaçlarından mahrum kalarak büyümekte ve çeşitli zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Madde 38, çocukların askere alınmaması ve devletin çocukları silahlı çatışmalardan koruma yükümlülüğünü vurgulasa da, Gazze'deki çocuklar bu haklarından yararlanamamakta ve savaşın etkileriyle başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar.

Kategori II: Aile ve Vatandaşlık Haklarının İhlali

Bu bulgu başlığı altında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin belirlediği maddelere odaklanarak Gazze'de yaşanan çocuk hakları ihlallerine dikkat çekilmektedir. İsim, vatandaşlık ve aile bağlarının ihlal edildiği Madde 8'den başlayarak, aile birliğinin zedelendiği Madde 9, ebeveyn izni olmadan yapılan göçün ihlal edildiği Madde 11, ebeveyn sorumluluklarının yerine getirilememesi durumunu ele alan Madde 18 ve aile ihlali kavramını içeren Madde 20 bu başlık altında incelenmektedir.

BMÇHS Madde 8, çocuklara verilen ismin, vatandaşlık hakkının ve aile bağlarının korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu haklar, zorla değiştirilemez ve alınamaz; değiştirilmek istenir ya da çocuğun elinden bu haklar alınırsa devletin bu duruma karşı çıkması gerektiğini belirtmektedir. Gazze'de çocuklar, çatışma koşulları nedeniyle isim, vatandaşlık ve aile bağları haklarına yönelik tehditlerle karşı karşıyadır. Ev tahliyeleri, göç, ailelerin dağılması gibi faktörler, çocukların bu temel haklarından mahrum bırakılmasına neden olmaktadır. Bu durum, Madde 8'in ihlal edildiğini göstermektedir.

BMÇHS Madde 9, her çocuğun ailesiyle birlikte yaşama hakkına vurgu yapar. Eğer anne ve baba çocuğa bakamıyorsa, çocuğun bu durumdan zarar görmemesi için başka bir bakım sağlanmalıdır. Ayrıca, çocuğun bu durumda dahi düzenli olarak anne ve babasıyla görüşebilme hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Gazze'deki çocuklar, çatışma ve zorla yerinden edilme nedeniyle aile birliği haklarından mahrum kalmakta ve birçok çocuk ailesinden ayrı düşmektedir. Bu durum, Madde 9'un ihlal edildiğini göstermektedir.

BMHÇHS Madde 11, anne ve babalarının izni olmadan hiçbir çocuğun başka bir ülkeye götürülemeyeceğini ve çocukları bu şekilde götüren kişilere karşı mücadele edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Gazze'deki çatışma koşulları, ev tahliyeleri ve yerinden edilme gibi faktörler²⁸, çocukların aileleriyle birlikte yaşama haklarını etkileyebilir ve çatışma ortamında çocukların başka ülkelere götürülerek ailelerinden uzaklaşmalarına sebep olabilmektedir. Madde 11'in ihlal edildiği durumlar, çocukların anne ve babalarının izni olmaksızın başka yerlere götürülmesiyle ilgili kaygıları artırmaktadır.

Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri, BMÇHS Madde 18 kapsamında değerlendirildiğinde, çocukların yetişmesinden ve gelişmesinden sorumlu olan ebeveynlerin bu sorumluluklarını en iyi biçimde yerine getirememesi durumunu vurgulamaktadır. Uluslararası toplumun bu bağlamda önemli bir rolü bulunmaktadır. Gazze'deki çocuklar, çatışma ve ev tahliyeleri gibi zorlayıcı koşullar altında büyümekte ve gelişmekte, ancak ebeveynlerin bu süreçte sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirememesi çocukların haklarını olumsuz etkilemektedir. Uluslararası toplumun, Gazze'deki çocukların sağlıklı bir ortamda yetişmelerini desteklemek, ebeveynlere gereken yardımı sağlamak ve çocuk haklarına uygun bir şekilde büyümelerini güvence altına almak amacıyla çaba göstermesi önemlidir. Bu, sadece bölgesel değil, aynı zamanda küresel bir sorumluluktur.

Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri, Madde 20'yi göz önüne alarak değerlendirildiğinde ise çocukların ailesinden yoksun kaldığı veya aile ortamının onlar için uygun olmadığı durumlarında devletten özel koruma ve yardım alma haklarına yönelik ihlaller ortaya çıkmaktadır. Gazze'deki çocuklar, çatışma ve ev tahliyeleri gibi zorlu koşullar altında ailelerinden ayrı düşmekte veya aile ortamları bozulmaktadır.

Kategori III: Çocukların Özgürlük ve Gizlilik Haklarının İhlali

Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri, özellikle Madde 12 bağlamında ele alındığında, çocukların görüşlerini özgürce ifade edememelerine dair bir baskı rejiminden etkilendiği gözlemlenmektedir. İsrail güçleri, yılbaşından bu yana yaklaşık 900 Filistinli çocuğu gözaltına almıştır. Ekim ayı itibarıyla 200 çocuk İsrail hapishane-

28 Euronews(2023). "İsrail'in Kara Harekâtı Öncesi Tahliye Emri Verilen Gazzeliler Evlerini Terk Ediyor." Euronews. <https://tr.euronews.com/2023/10/13/israilin-kara-harekati-oncesi-tahliye-emri-verilen-gazzeliler-evlerini-terk-ediyor>. (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

nelerinde tutuluyor²⁹. Çatışma ortamı ve ev tahliyeleri gibi zorlu koşullar altında, çocukların düşüncelerini ifade etmekte yaşadığı güçlükler, baskı rejiminin etkisi altında olduklarını göstermektedir. Gazze'deki çocuklar, çatışma koşulları ve güvenlik endişeleri nedeniyle düşüncelerini açıklamaktan çekinebilmekte veya bu ifadelerini özgürce dile getirememektedir. Bu durum, Madde 12'nin ihlal edildiği bir tabloyu ortaya koymaktadır. Saldırıları nedeniyle çocukların normal çocukluklarını yaşayamamaları, oyun, dinlenme, boş zaman değerlendirme ve kültürel haklarına yönelik bir ihlal oluşturmaktadır (ÇHS Madde 31).

Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri bağlamında, Madde 16 üzerinden yaşanan durumları ele alarak değerlendirildiğinde bu madde, hiç kimsenin çocukların onurunu kıramayacağını, onları küçük düşüremeyeceğini ve özel hayatlarına karışamayacağını vurgulamaktadır ve çocukların bu haklarının yasalarla korunduğunu belirtmektedir. Ancak, Gazze'deki çocuklar, çatışma koşulları ve ev tahliyeleri nedeniyle yaşadıkları travmatik olaylar, onurlarının zedelenmesine, küçük düşürülmesine ve özel hayatlarına müdahale edilmesine neden olmaktadır. Bu durum, Madde 16'nın ihlal edildiği bir tabloyu ortaya koymaktadır.

Kategori IV: Sağlık ve Eğitim Hizmetlerinin İhlali

Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri, Madde 24'ü göz önüne alarak değerlendirildiğinde, çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanma haklarına yönelik ciddi ihlallerle karşılaştığı görülmektedir. Özellikle, sağlık hizmetlerinin vurulması ve hastanelerin yok edilmesi gibi olaylar, bu madde bağlamında çocuk hakları ihlallerini ön plana çıkarmaktadır. İsrail'in 10 Ekim'de Gazze Şeridi'nde nüfusun yoğun olduğu bölgelere yönelik fosfor bombası saldırıları ve ardından 13 Ekim'de Durra Çocuk Hastanesi'ni hedef alması^{30,31}, çocuk haklarına yönelik açık bir ihlal teşkil etmektedir. Özellikle sağlık sektörünü hedef alan İsrail saldırılarında Gazze'de 364 sağlık çalışanı ve 48 sivil savunma görevlisinin yaşamını yitirmiştir. Bu saldırılarda İsrail 55 sağlık kuruluşunu hedef almış, 53 sağlık merkezi ile 32 hastaneyi hizmet

29 TrtHaber (2023). "İsrail Çeşitli Bahanelerle Filistinli Çocukları Gözaltına Alıyor." 20 Kasım <https://www.trt-haber.com/haber/dunya/israil-cesitli-bahanelerle-filistinli-cocuklari-gozaltina-aliyor-814305.html> (Erişim Tarihi: 19.03.2024)

30 Citizen Evidence Lab.(2023), "Israel/OPT: Identifying The Israeli Army's Use Of White Phosphorus In Gaza", <https://citizenevidence.org/2023/10/13/israel-opt-identifying-the-israeli-armys-use-of-white-phosphorus-in-gaza/> (Erişim Tarihi: 21.01.2024).

31 Salih Okuroğlu(2023). "İsrail Fosfor Bombası Kullandı | AA Fotoğrafladı | Uluslararası Af Örgütü Kanıtları Paylaştı", Anadolu Ajansı (AA), 28 Aralık <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazzedeki-nuseyrat-mul-teci-kampinda-bir-eve-duzenledigi-saldirida-7-kisi-odu/3094180> (Erişim Tarihi:21.01.2024).

dışı bırakmış, 126 ambulansı da kullanılmaz hale getirmiştir³². Gazze'deki çocuklar, çatışma ve saldırılar nedeniyle sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamakta ve hastanelerin vurulması gibi olaylar sağlık sistemini olumsuz etkilemektedir. Bu durum, Madde 24'te belirtilen sağlık hizmetlerine erişim hakkının ciddi şekilde ihlal edildiğini göstermektedir. Çocukların beslenmesine, aşılmasına ve genel sağlık koşullarına dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmesine rağmen, çocuklar bu hizmetlerden yeterince yararlanamamakta ve sağlıkları risk altında bulunmaktadır. Aynı zaman da BM'ye göre, Gazze'de 378 bin kişi Entegre Gıda Güvenliği Aşama Sınıflandırması (IPC) ölçeğine göre "felaket" olarak adlandırılan 5. seviye, 939 bin kişi de "acil durum" olarak bilinen 4. seviye açlıkla karşı karşıya kalmışlardır. İsrail'in Gazze Şeridi'ne yardım girişini engelleyerek uyguladığı «aç bırakma politikası», en küçüğü 14 günlük bebek olmak üzere 30'a yakın çocuğun ölümüne neden oldu, bu da büyük bir «insani felaket» olarak nitelendirilmektedir³³. Ayrıca, Gazze'deki çocuklar ve ailelerin temiz suya erişimde yaşadığı zorluklar³⁴, Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 24'ü olan "Temiz Su ve Sağlık Hizmeti" hakkının da ihlal edildiğini göstermektedir.

Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri, Madde 26-27'yi göz önüne alarak değerlendirildiğinde, çocukların gelişim haklarına yönelik ciddi ihlallerin yaşandığı görülebilir. Özellikle, okulların ve kreşlerin bombalanması gibi olaylar, çocukların eğitim ve gelişim haklarını olumsuz etkilemektedir. Saldırılar sonucunda 255 okul hedef alınmıştır, 63 okul hizmet dışı kalmıştır³⁵. Gazze'deki çocuklar, çatışma ve saldırılar nedeniyle okullarına ve kreşlerine düzenlenen saldırılardan dolayı eğitim hakkını tam olarak kullanamamaktadırlar. Bu durum, çocukların gelişim haklarını ciddi şekilde zedelemektedir. Madde 26-27'de belirtilen çocukların daha iyi bir yaşam sürdürmeleri için yardım edilmesi gerekliliği, bu hakların Gazze'deki çocuklar açısından ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Eğitim Hak-

32 TrtHaber (2024). "İsrail'in Gazze'ye 170 Gündür Düzenlediği Saldırılarda 14 Bin 280 Çocuk Öldü." 24 Mart <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilin-gazze-ye-170-gundur-duzenlediği-saldırlarda-14-bin-280-cocuk-oldu-846470.html> Erişim Tarihi: 15.04.2024

33 Euronews(2024). "İsrail'in Gazze'ye Saldırılarında 14 Bin Filistinli Çocuk Öldü." Euronews. <https://tr.euronews.com/2024/03/19/165-gundur-israil-saldırları-altındaki-gazze-cocukların-açlıkla-ımtihani#:~:text=Açıklamada%2C%20sağlık%20sektörünü%20de%20hedef,savunma%20görevlisinin%20oyaşamını%20oyitirdiği%20okaydedildi.> (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

34 Salih Okuroğlu(2023), "UNICEF: Gazze'deki Çocuklar Temiz Suyun Yüzde 90'ına Erişemiyor", Anadolu Ajansı (AA) 20 Aralık <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/unicef-gazzedeki-cocuklar-temiz-suyun-yuzde-90ina-erisemiyor/3088275> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)

35 Gülşen Topçu (2023) "Gazze Şeridi'ne 7 Ekim'den Bu Yana Devam Eden Saldırılarda Ölenlerin 5 Bini Çocuk, 3 Bin 300'ü Kadın", Anadolu Ajansı (AA) 18 Kasım <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/israilin-gazze-seridine-duzenlediği-saldırlarda-ölenlerin-sayisi-12-bini-gecti/1818138> (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

kı maddesi (Madde 28) gereğince her çocuğun eğitim hakkına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Ancak İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları sonucunda 625 binden fazla Filistinli öğrencinin eğitimden mahrum kaldığı belirlenmiştir³⁶. Bu durum, çocukların bilimsel ve düşünsel gelişim haklarının da ihlal edildiğini göstermektedir. Aynı zamanda, İsrail ordusunun Gazze'de bulunan 215 anaokulunu yok etmesi ve okullara kayıtlı öğrenciler arasında ölümler ve yaralanmaların yaşanması³⁷, insan hakları evrensel bildirgesinin eğitim hakkına yönelik temel prensiplerine aykırıdır. Bu durum, özellikle çatışma bölgelerinde okulların ve eğitim kurumlarının korunması gerektiğini belirten uluslararası savaş hukuku ve insan hakları evrensel bildirgesindeki ilgili maddelere ters düşmektedir. Bu çerçevede, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çeşitli maddelerine vurgu yapmak mümkündür.

Gazze'deki çocuk hakları ihlalleri, Madde 31-32'yi göz önüne alarak değerlendirildiğinde, çocukların boş zamanlarını değerlendirememesi ve eğitim haklarının ihlali ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Özellikle çatışma ve savaş durumları, çocukların bu haklardan mahrum kalmalarına neden olmaktadır. Gazze'deki çocuklar, oyun bahçeleri, çocuk kulüpleri, kütüphaneler, spor ve kültür merkezlerine erişimde ciddi kısıtlamalarla karşılaşabilmektedir. Savaş koşulları ve ev tahliyeleri gibi olaylar, çocukların normal bir çocukluk yaşayamamalarına ve bu tür etkinliklere katılma haklarından mahrum kalmalarına neden olmaktadır. Aynı şekilde, çocukların okula gitme ve oyun oynama hakları da savaş durumunda ciddi şekilde etkilenmektedir. Okulların ve oyun alanlarının güvenli olmaması, çocukların eğitim ve oyun haklarından mahrum kalmalarına yol açmaktadır. Çocukların çalıştırılması durumunda ise sağlıklarının ve eğitimlerinin tehlikeye atılmaması gerektiği belirtilmiş olmasına rağmen, savaş koşulları altında bu haklar da sıklıkla ihlal edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada Gazze'de yaşanan İsrail saldırılarına maruz kalan çocukların BMÇHS'nde yer alan haklarının ihlalleri vurgulanmakta ve bu hakların nasıl ciddi şekilde etkilendiği ortaya çıkartılmaktadır. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (CÇHB) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi(BMÇHB), Birleşmiş

36 Dalia Haidar (2023), "Gazze'de İsrail'in Saldırıları Sonucu Okulların Yüzde 70'i Hasar Gördü: 'Artık Her Şey Değişti, Bazı Öğrencilerim Öldü'", BBC 21 Aralık <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72yxnjm9ymo>

37 İzettin Ebu Ayye(2023), "Gazze'de Eğitim Durdu: Savaş, Öğrenim Yılı'nın Tamamlanmasını Zorlaştırıyor", Independent Türkçe, 12 Aralık <https://www.indyturk.com/node/681236/dunya/gazzedede-egitim-durdu-savas-ogrenim-yilinin-tamamlanmasini-zorluyor> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)

Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) gibi uluslararası belgeler, çocukların yaşama, sağlığa, eğitime, aile birliğine ve diğer temel haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuk hakları tarihinde resmî belgelere bakıldığında, Gazze'deki çocukların yaşadığı dramatik koşullar, bu hakların ciddi şekilde nasıl ihlal edildiğini bize açıkça göstermektedir.

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları, çocukların yaşama hakkını doğrudan tehdit etmektedir. Özellikle BM raporlarına göre, saldırılarda ölenlerin yüzde 70'i çocuk ve kadınlar oluşturmaktadır³⁸. Ayrıca, sağlık hizmetlerine yönelik saldırılar ve hastanelerin yok edilmesi, çocukların sağlığına erişimlerini engelleyerek sağlık hakkının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Birçok çocuk sağlık hizmetlerine erişemediği için sağlık sorunları yaşamakta ve bu sorunlar ölümle sonuçlanabilmektedir.

İsrail saldırıları, okulların ve eğitim kurumlarının hedef alınmasıyla 625 binden fazla Filistinli öğrencinin eğitimden mahrum kalmasına neden olmuştur³⁹. Bu durum, çocukların bilimsel ve düşünsel gelişim haklarının ciddi şekilde ihlal edildiğini göstermektedir.

Saldırıların sonucu ev tahliyeleri, ailelerin dağılmasına ve çocukların ailelerinden ayrı düşmesine yol açarak bu hakları ciddi şekilde ihlal etmektedir. Ayrıca, çocukların ruhsal sağlıkları üzerindeki etkileri göz önüne alındığında, bu durum çocukların psikososyal gelişim haklarını da zedelemektedir.

Gazze'deki çocukların çatışma ortamında yaşamak zorunda bırakılması, oyun oynama ve boş zamanlarını değerlendirme haklarını engellemekte ve bu da ÇHS'nin ilgili maddelerinin ihlali anlamına gelmektedir. Oyun bahçeleri, spor ve kültür merkezlerine erişimdeki kısıtlamalar çocukların normal bir çocukluk yaşamlarına izin vermemekte ve bu hakların ihlal edildiğini göstermektedir.

Gazze'deki İsrail saldırıları, BMÇHS maddelerinde yer alan bir dizi temel hakkın ciddi şekilde ihlal edildiği bir tabloyu ortaya koymaktadır. Çocuklar yaşama, sağlığa, eğitime, aile birliğine ve gelişim haklarına erişim konusunda büyük sıkıntıları yaşamaktadır.

38 TrtHaber (2024). "BM: Gazze'de Öldürülen Yaklaşık 25 Bin Kişinin Yüzde 70'i Çocuk ve Kadın." 19 Ocak <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bm-gazgede-oldurulen-yaklasik-25-bin-kisinin-yuzde-70i-cocuk-ve-kadin-830413.html> (Erişim Tarihi: 15.04.2024)

39 Dalia Haidar (2023), "Gazze'de İsrail'in Saldırıları Sonucu Okulların Yüzde 70'i Hasar Gördü: 'Artık Her Şey Değişti, Bazı Öğrencilerim Öldü'", BBC 21 Aralık <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72yxnmj9ymo>

Uluslararası toplumun, Gazze'deki çocukları koruma ve haklarına saygı gösterme konusunda daha etkin bir şekilde harekete geçmesi acil bir ihtiyaçtır. Çünkü bu durum sadece bir bölgesel sorunun ötesinde, tüm insanlık için bir vicdan meselesi haline gelmiştir. Uluslararası toplumun, bu çocukların temel haklarına saygı göstermek, korumak ve desteklemek adına daha fazla sorumluluk alması gerekmektedir. İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarına dair uluslararası bir çözüm bulunması, çocukların yaşam hakkını korumak, sağlık ve eğitim haklarına erişimini güvence altına almak için kritik öneme sahiptir. Gazze'ye yönelik saldırıların durdurulması amacıyla, uluslararası hukuk çerçevesinde önerilen politikalar şunlardır;

- Etkin bir diplomatik yaklaşımla, barışçıl çözümlerin benimsenmesi ve uluslararası hukuka uyulması sağlanmalıdır.
- İsrail ile ticaret ve ekonomik ilişkilerde kısıtlamalara gidilmelidir. Bu yaptırımlar, İsrail'in ekonomik açıdan zarar görmesine ve politikalarını gözden geçirmeye ve değiştirmeye teşvik edebilir.
- İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarında uluslararası hukuku ihlal ettiği ve İnsan Hakları ve Çocuk Haklarını görmezden geldiği açıktır. Bu sebeple İsrail uluslararası mahkemelere dava edilmelidir. İsrail'e, 2023 Aralık ayında Güney Afrika tarafından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle Uluslararası Adalet Divanı'nda soykırım davası açılmış ve yargılama devam etmektedir.
- İsrail'in saldırılarına ilişkin olarak, İnsan Hakları Konseyi'ne veya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne dava açılabilir. Bu davalarda, İsrail'in insan hakları ihlalleri veya uluslararası hukuka aykırı davranışlarına dair kanıtlar sunularak yargı süreci başlatılır. İnsan Hakları Konseyi, ihlalleri inceleyerek raporlar hazırlayabilir ve uluslararası toplumu harekete geçmeye teşvik edebilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi ise, ciddi suçlamaları yargılamakla görevlidir ve İsrail'in savaş suçlarını ve insanlığa karşı suçlarını yargılayabilir. Bu davalarda, uluslararası hukuk uzmanları ve insan hakları savunucuları İsrail'in eylemlerine ilişkin kanıtları sunarak adaletin sağlanmasına yardımcı olabilirler.
- Uluslararası toplum, İsrail'e Gazze'ye yönelik insani yardımların engellenmesi konusunda baskı yapmalıdır. İsrail'in Gazze'ye insani yardımların gi-

rişini engellemesi uluslararası hukuka aykırı olduğundan, bu konuda İsrail'e karşı diplomatik ve siyasi baskı uygulanmalıdır.

Bu çerçevede, diplomatik çabalara ek olarak, sivil toplum kuruluşları, insan hakları savunucuları ve uluslararası kuruluşlar işbirliği içinde hareket etmelidir. Çocukların korunması ve haklarının tesisi için acil yardım programları hayata geçirilmeli, eğitim ve sağlık altyapıları yeniden inşa edilmeli ve çocukların psikososyal destek almasına yönelik projeler güçlendirilmelidir. Ayrıca, Gazze'deki çocuklara yönelik medya ve uluslararası toplumun dikkatini çekmek amacıyla daha fazla bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir. Bu, halkın duyarlılığını artırmak, uluslararası kamuoyunu harekete geçirmek ve çocuk hakları konusunda küresel bir farkındalık yaratmak için önemlidir. Gazze'de çocukların yaşamış oldukları sürecin etkilerini azaltmak ve çocukların gelişimlerinin desteklenmesi konusunda yapılması gereken öneriler;

- Gazze'de çocukları korumak için güçlü bir hukuki çerçeve oluşturulmalıdır.
- Gazze'deki çocukların haklarını savunmak için gençlik örgütleri ve çocuk hakları savunucularıyla işbirliği yapılmalıdır. Bu örgütler, çocukların seslerini duyurarak politika yapıcılarına ve uluslararası topluma çocuk hakları konusunda farkındalık oluşturabilir ve çocukların yaşamlarını iyileştirmek için çözümler sunabilir.
- Eğitim kurumları ve kamu kuruluşları da farkındalık oluşturma faaliyetlerine destek vererek Gazze'deki çocukların haklarına dair bilinçlendirme çalışmalarını desteklenmelidir. Bu kurumlar, seminerler, konferanslar veya etkinlikler düzenleyerek toplumu Gazze'deki çocukların yaşadığı hak ihlalleri konusunda bilinçlendirebilir ve harekete geçmelerini teşvik edebilirler.
- Savaş sırasında çocukların kaybolma, ayrılma veya istismara maruz kalma riskini azaltmak için, acil durumlarda kullanılmak üzere çocukların kimliklerini korumak ve aileleriyle bir arada kalmalarını sağlamak amacıyla etkin bir kayıt ve izleme sistemleri kurulmalıdır.
- Gazze'deki çocuklara gıda, su, sağlık hizmetleri ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak insani yardım sağlanmalıdır.
- Gazze'deki çocuklara ve ailelere psikolojik destek ve danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır.

- Gazze'deki çocuklara eğitim imkanları sağlanmalı ve okullara yeterli kaynaklar tahsis edilmelidir.
- Gazze'deki çocukların güvenliği ve korunması için toplum tabanlı erken uyarı sistemleri ve çocuk merkezli koruma mekanizmaları geliştirilmelidir.
- Savaşın ardından Gazze'deki çocukların travma sonrası stres bozukluğu ve diğer psikolojik sorunlarına yönelik uzun vadeli terapi ve destek programları oluşturulmalıdır.

Gazze'deki çocukların yaşadığı acı gerçek, uluslararası toplumun daha etkin ve kararlı bir şekilde harekete geçmesini gerektirmektedir. Ancak birlikte çalışarak, çocuklara güvenli bir gelecek sağlamak ve onların temel haklarına saygı göstermek mümkündür. Bu, sadece Gazze'deki çocukların değil, aynı zamanda tüm dünya çocuklarının haklarına verilen bir taahhüttür. Unutmamalıdır ki, çocuk haklarına saygı göstermek, insanlık değerlerine olan bağlılığın bir yansımasıdır.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Yağın (2023). "İsrail'in Gazze Katliamı: UCM'ye Göre Savaş Suçu mu, Devlet Terörü mü?" *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7(2),201-211.
- AKILLIOĞLU, Tekin (1995). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- AKYÜZ, Emine (2018). *Çocuk Hukuku (Çocukların Hakları ve Korunması)* Pegem Akademi Yayıncılık, Baskı 6.
- ALGAN, Müberra (2021). *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*. On İki Levha Yayıncılık.
- ALTUN, Tuğba(2023). "Gazze'de Saatte 5 Çocuk Öldürülürken 7 Bebek Bombalamalar Arasında Dünyaya Gözlerini Açıyor", *Anadolu Ajansı (AA)* 16 Kasım <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/gazgede-saatte-5-cocuk-oldurulurken-7-bebek-bombalamalar-arasinda-dunyaya-gozlerini-aciyor/1818107> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)

- ARI, Yılmaz (2023). “Bir İnsanlık Suçu ve Soykırım Trajedisi: İsrail’in Filistinlilere Uyguladığı Devlet Terörü Nedeniyle Yargılanması Gerektiğine Dair Bir Değerlendirme.” *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 5 (Aralık 2023), 22-44. <https://doi.org/10.61216/darulhadisdergisi.1392165>.
- BM(1948), İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> (Erişim Tarihi: 21.01.2024)
- BM(1959), Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi https://kdkcocuk.gov.tr/ana-sayfa/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf (Erişim Tarihi: 22.01.2024)
- BM(1989), Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme <https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/> (Erişim Tarihi: 21.01.2024)
- CANİK, Muhammed Emin (2024).). “İsrail, Gazze’de 108 Günde 11 Bin Çocuk Öldürdü”. *Anadolu Ajansı (AA)*, 23 Ocak <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gazgede-108-gunde-11-bin-cocuk-oldurdu/3115717#:~:text=İsrail%20ordusunun%2C%20Gazze%20Şeridi'ne,11%20bin%20çocuğu%20öldürdüğü%20açımlandı.&text=Gazze'deki%20hükümetin%20Medya%20Ofisinden,500%20kadının%20hayatını%20kaybettiği%20belirtili>. (Erişim Tarihi: 19.03.2024).
- CİTİZEN EVIDENCE LAB.(2023), “Israel/OPT: Identifying The Israeli Army’s Use Of White Phosphorus In Gaza”, CİTİZEN EVIDENCE LAB <https://citizenevidence.org/2023/10/13/israel-opt-identifying-the-israeli-armys-use-of-white-phosphorus-in-gaza/> (Erişim Tarihi: 21.01.2024).
- COHEN, Cynthia Price (2002). “United Nations Convention on the Rights of the Child: Developing International Norms to Create a New World for Children”, *Children as Equals: Exploring the Rights of the Child* ed. Alaimo, K ve Klug, B., University Press of America
- ÇALDIRAN, Ezgi (2019). *Siyasi İktidar Karşısında Çocuk ve Çocukluk. On İki Levha Yayınları*
- ÇELİKER, Gökhan ve Sümeye Dilara Dinçer(2023). “Dünyada En Kısa Sürede En Fazla Çocuğun Öldürüldüğü Yer: Gazze”, *Anadolu Ajansı (AA)* 4 Kasım <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-en-kisa-surede-en-fazla-cocugun-olduruldugu-yer-gazze/3042120#:~:text=Gazze%27nin%202%2C3%20milyonluk,yüzde%2040%27tan%20fazlası%20çocuk> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)

- ÇETİN, Şerife (2023). “BM: Gazze’de 46 Günde 5 Bin 300 Çocuk öldürüldü”, Anadolu Ajansı (AA) 22 Kasım <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-gazgede-46-gunde-5-bin-300-cocuk-olduruldu/3061970> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)
- ÇÜÇEN, Kadir (2011). İnsan Hakları. MKM Yayıncılık.
- DEMİR, Abdullah (2010). “Tarihten Günümüze Çocuk Hakları”, International Journal Of Early Childhood Education Research, 1(3).
- DEVECİ, Mustafa (2024). “BM: Gazze Şeridi’nde 650 Bin Kişi Evsiz Kaldı”. Anadolu Ajansı (AA), 9 Şubat <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-gazze-seridinde-650-bin-kisi-evsiz-kaldi/3132423#:~:text=BM%20İnsani%20İşler%20Koordinasyon%20Ofisi,bin%20kişinin%20evsiz%20kaldığını%20bildirdi.> (Erişim Tarihi: 19.03.2024)
- EBU AYŞE, İzzettin (2023), “Gazze’de Eğitim Durdu: Savaş, Öğrenim Yılıının Tamamlanmasını Zorlaştırıyor”, Independet Türkçe, 12 Aralık <https://www.indyturk.com/node/681236/dünya/gazgede-egitim-durdu-savas-ogrenim-yilinin-tamamlanmasini-zorluyor> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)
- Euronews(2023). “İsrail’in Kara Harekatı Öncesi Tahliye Emri Verilen Gazzeliler Evlerini Terk Ediyor.” Euronews, 13 Ekim <https://tr.euronews.com/2023/10/13/israilin-kara-harekati-oncesi-tahliye-emri-verilen-gazzeliler-evlerini-terk-ediyor.> (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- Euronews(2024). “İsrail’in Gazze’ye Saldırılarında 14 Bin Filistinli Çocuk Öldü.” Euronews, 19 Mart <https://tr.euronews.com/2024/03/19/165-gundur-israil-saldiriları-altındaki-gazgede-cocukların-aclıkla-ımtihani#:~:text=Açıklamada%2C%20sağlık%20sektörünü%20de%20hedef,savunma%20görevlisinin%20yaşamını%20yitirdiği%20kaydedildi.> (Erişim Tarihi: 19.03.2024).
- HAİDAR , Dalia (2023).“Gazze’de İsrail’in Saldırıları Sonucu Okulların Yüzde 70’i Hasar Gördü: ‘Artık Her Şey Değişti, Bazı Öğrencilerim Öldü’”, BBC 21 Aralık <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72yxnm9ymo> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)
- İNAN, Ali Naim (1968). Çocuk Hukuku. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- KOSHER, Hanita, BEN-ARİEH, Asher ve Hendelsman(2016), Children’s Rights and Social Work. Springer, New York.

OKUROĞLU, Salih (2023). "BM, Gazze ve Batı Şeria'daki 2,7 Milyon Kişi İçin 1,2 Milyar Dolarlık İnsani Yardım Çağrısı Başlattı", Anadolu Ajansı (AA) 6 Aralık <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-gazze-ve-bati-seriadaki-2-7-milyon-kisi-i-cin-1-2-milyar-dolarlik-insani-yardim-cagrisi-baslatti/3045833> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)

OKUROĞLU, Salih (2023). "UNICEF: Gazze'deki Çocuklar Temiz Suyun Yüzde 90'ına Erişemiyor", Anadolu Ajansı (AA) 20 Aralık <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/unicef-gazzedeki-cocuklar-temiz-suyun-yuzde-90ina-erisemiyor/3088275> (Erişim Tarihi: 22.01.2024)

OKUROĞLU, Salih(2023). "İsrail Fosfor Bombası Kullandı | AA Fotoğrafladı | Uluslararası Af Örgütü Kanıtları Paylaştı", Anadolu Ajansı (AA) 28 Aralık <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazzedeki-nuseyrat-multeci-kampinda-bir-eve-duzenledigi-saldirida-7-kisi-oldu/3094180> (Erişim Tarihi:21.01.2024).

OZANSOY, Cüneyt (1999). "Öznesini Arayan Nesnelere: Çocuk ve Çocuk Hakları", TBB Dergisi, 1, 39-62.

ÖZDEMİR, Hayrunisa Özdemir ve Ahmet Cemil Ruhi (2018). Çocuk Hukuku (Ders Kitabı). On İki Levha Yayıncılık. Baskı 2.

SEMİZ, Muhammed (2023). "İsrail Güçleri, Gazze'de Henüz Bir Yaşını Doldurmamış 133 Bebeği Öldürdü", Anadolu Ajansı (AA) 31 Ekim [https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gucleri-gazze-de-henuz-bir-yasini-doldurmamis-133-bebegi-oldurdu/3038573#:~:text=İsrail%20saldırılarında%2C%20henüz%20bir%20yaşını,üzere%2044%20bebek%20yaşamını%20yitirdi.&text=İsrail%20bombardımanlarında%2C%203%20yaşındaki%20171,17yaş\)%20523%20çocuk%20hayatını%20kaybetti.](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-gucleri-gazze-de-henuz-bir-yasini-doldurmamis-133-bebegi-oldurdu/3038573#:~:text=İsrail%20saldırılarında%2C%20henüz%20bir%20yaşını,üzere%2044%20bebek%20yaşamını%20yitirdi.&text=İsrail%20bombardımanlarında%2C%203%20yaşındaki%20171,17yaş)%20523%20çocuk%20hayatını%20kaybetti.) (Erişim Tarihi: 21.01.2024)

TİRYAKİOĞLU, Bilgin (1991). Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

TOPÇU, Gülşen (2023) "Gazze Şeridi'ne 7 Ekim'den Bu Yana Devam Eden Saldırılarda Ölenlerin 5 Bini Çocuk, 3 Bin 300'ü Kadın", Anadolu Ajansı (AA), 18 Kasım <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/israilin-gazze-seridine-duzenledigi-saldirilarda-olenlerin-sayisi-12-bini-gecti/1818138> (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

TRTHABER (2023). "İsrail Çeşitli Bahanelerle Filistinli Çocukları Gözaltına Alıyor." Trt Haber, 20 Kasım <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-cesitli-bahanelerle-filistinli-cocuklari-gozaltina-aliyor-814305.html> (Erişim Tarihi: 19.03.2024)

TRTHABER (2024). “BM: Gazze’de Öldürülen Yaklaşık 25 Bin Kişinin Yüzde 70’i Çocuk ve Kadın.” Trt Haber, 19 Ocak <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bm-gazzedede-oldurulen-yaklasik-25-bin-kisinin-yuzde-70i-cocuk-ve-kadin-830413.html> (Erişim Tarihi: 15.04.2024)

TRTHABER (2024). “İsrail’in Gazze’ye 170 Gündür Düzenlediği Saldırılarda 14 Bin 280 Çocuk Öldü.” Trt Haber, 24 Mart <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilin-gazze-ye-170-gundur-duzenledigi-saldirilarda-14-bin-280-cocuk-oldu-846470.html> Erişim Tarihi: 15.04.2024)

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.

GAZZE'DEKİ SOYKIRIM İDDİALARI BAĞLAMINDA BİRLEŞİK KRALLIK'IN GAMBİYA/MYANMAR DAVASINA MÜDAHALE BAŞVURUSU

Application by the United Kingdom to Intervene in the Gambia/Myanmar Case
in the Context of Allegations of Genocide in Gaza

Dr. Ahmet ULUTAŞ*

Geliş Tarihi: 19.03.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 19.04.2024

Öz

Gambiya, İslâm İşbirliği Teşkilatı'nın 57 üyesi adına, Myanmar'ın, Soykırım Sözleşmesi uyarınca Rakhine Eyaletindeki Rohingya'lara karşı işlenen soykırım eylemlerini önleme ve cezalandırma yükümlülüklerini yerine getirmediği iddiasıyla 11 Kasım 2019'da Uluslararası Adalet Divanı'nda (UAD) dava açmıştır.

15 Kasım 2023'te ise Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık, 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi'nin "yüksek amaçlarının gerçekleştirilmesinde ortak çıkarları" göz önüne alarak Uluslararası Adalet Divanı Tüzüğü'nün 63. maddesi uyarınca ortak bir müdahale beyanı sunmuşlardır.

Öte yandan, Birleşik Krallık hükümeti, Myanmar'ın Rohingya etnik grubuna karşı kitlesel kötü muamele yoluyla soykırım yaptığı iddialarını desteklemek için 15 Kasım 2023'te Lahay'deki Uluslararası Adalet Divanı'na ayrıntılı hukuki argümanları resmen sunduktan sonra çifte standart suçlamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Diğer bir deyişle, söz konusu 21 sayfalık "müdahale beyanını" diğer beş ülkeyle (Kanada, Da-

Abstract

On 11 November 2019, The Gambia, on behalf of the 57 members of the Organisation of Islamic Cooperation, filed a case at the International Court of Justice (ICJ) alleging that Myanmar failed to fulfil its obligations to prevent and punish acts of genocide committed against the Rohingya in Rakhine State as required under the Genocide Convention.

On 15 November 2023, Canada, Denmark, France, Federal Republic of Germany, the Netherlands and the United Kingdom filed a joint declaration of intervention, given their "common interest in the accomplishment of the high purposes" of the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of Genocide, pursuant to Article 63 of the Statute of the International Court of Justice.

On the other hand, the UK government is facing accusations of double standards after formally submitting detailed legal arguments to the international court of justice in The Hague on 15 November 2023 to support claims that Myanmar committed genocide

* Hâkim, Adalet Bakanlığı, Dış İlişkiler ve AB Genel Müdürlüğü, e-posta: ahmetulutas1@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5529-3048.

nimarka Krallığı, Fransa, Almanya ve Hollanda) ortaklaşa yapmış olan Birleşik Krallık hükümeti, Uluslararası Adalet Divanı'nı İsrail'in Filistin halkına soykırım yapma riskiyle karşı karşıya olunduğuna ikna etmeye hazırlanan Güney Afrika'ya destek vermediği için eleştirilmektedir.

İngiltere'nin Myanmar'a ilişkin beyannameğinde, hasarın yetişkinlerden ziyade çocuklara verilmiş olması halinde soykırımın tespiti için daha düşük bir eşiğin aranması gerektiğine işaret edilmektedir. Keza Beyanname, soykırım olarak tanımlanabilecek diğer eylemler arasında, zorla evlerden uzaklaştırılma, hayatı tıbbi hizmetlerden yoksun bırakılma ve belirli yetlerin dayatılmasının da yer aldığı belirtilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle Gambiya'nın Myanmar aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'nda açtığı dava hakkında kısa bilgiler verilmektedir. Bu bağlamda, çalışmamızda daha sonra söz konusu davada Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 63. maddesi uyarınca Birleşik Krallık ve diğer devletlerin ortaklaşa yaptığı beyanın Türkçe tercümesine yer verilmiştir. Aynı şekilde söz konusu beyanın içeriğinde öne çıkan konulara ve bu beyan kapsamında Birleşik Krallık kamuoyunda yapılan tartışmalara dikkat çekilmiştir. Bu noktada, İsrail'in Gazze'ye saldırısı kapsamında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin İsrail'e karşı açtığı soykırım davasında benzer bir tutum izlememesi nedeniyle İngiltere hükümetine yönelik tutarsızlık suçlamalarına da kısaca yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Krallık, Soykırım Sözleşmesi, UAD, Ortak Müdahale Beyanname, Gazze.

against the Rohingya ethnic group. In other words, the UK government made its 21-page "declaration of intervention" jointly with five other countries (Canada, The Kingdom of Denmark, The French Republic, The Federal Republic of Germany, The Kingdom of The Netherlands), but it is not supporting South Africa as it prepares to try to convince the International Court of Justice (ICJ) on Thursday that Israel is at risk of committing genocide against the Palestinian people.

The UK submission on Myanmar argues there must be a lower threshold for determining genocide if the damage has been inflicted on children as opposed to adults. The submission said other actions that could be defined as genocidal, if systematic, include forced displacement from homes, deprivation of essential medical services and the imposition of subsistence diets.

In this study, firstly, concise information is given about the case that Gambia filed against Myanmar at the International Court of Justice. In this context, our study later included the Turkish translation of the declaration made jointly by the United Kingdom and other states in accordance with Article 63 of the Statute of the International Court of Justice in the case in question. Likewise, the prominent issues in the content of the declaration in question and the discussions held in the UK public in the context of this declaration were pointed out.

At this point, allegations of inconsistency against the United Kingdom government for not following a similar attitude in the genocide case filed against Israel by the Republic of South Africa in the context of Israel's attack on Gaza are also briefly included.

Key words: UK, Genocide Convention, ICJ, Joint Declaration of Intervention, Gaza.

1. GİRİŞ

Myanmar'ın çocuklara yönelik kitlesel kötü muamele ve insanları sistematik olarak evlerinden ve gıdadan mahrum bırakma yoluyla Rohingya etnik grubuna karşı soykırım işlediği iddialarını desteklemek üzere Kasım 2023 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na¹ ayrıntılı hukuki argümanları sunan Birleşik Krallık, kendi ülke içi kamuoyunda çifte standart uygulamakla itham edilmektedir.

Bu konuda İngiliz the Guardian'ın haberine göre Birleşik Krallık, Kasım 2023 tarihinde diğer 5 ülkeyle birlikte 21 sayfalık "müdahale beyannamesini" sunmuştur.² Ancak, bu beyannameyi sunan Birleşik Krallık, 11.01.2024 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'nı İsrail'in Filistin halkına karşı soykırım yapma riski altında olduğu konusunda ikna etmeye hazırlanan Güney Afrika'yı desteklemediği için eleştirilmektedir. Esasen Birleşik Krallık'ın Myanmar'la ilgili başvurusu, zararın yetişkinlerden ziyade çocuklar üzerinde ortaya çıkması halinde soykırımın belirlenmesi açısından daha düşük bir eşik uygulanması gerektiği tezini savunmaktadır. Söz konusu Başvuruda, sistematik olması halinde soykırım olarak tanımlanabilecek diğer eylemler arasında zorla evlerinden etme, hayati tıbbi hizmetlerden mahrum bırakma ve ancak hayatta kalmayı sağlayacak diyetlerin dayatılmasının yer aldığı belirtilmektedir. Keza beyanname, soykırım yapma niyetine ilişkin [sarıh] beyanların nadir olduğu göz önüne alındığında, Mahkeme'nin yapacağı testle yalnızca açık ifadeleri veya öldürülen kişi sayısını değil, bir davranış örüntüsünden ve olgusal kanıtlardan çıkarılan makul çıkarımları değerlendirmesi gerektiğini savunmaktadır.³

Esasen söz konusu başvuru kapsamında Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık; hesap verebilirlik ve uluslararası hukuk düzenine olan bağlılıklarını bir kez daha teyit ettiklerini belirtmekte ve Birleşmiş Millet-

- 1 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Malcolm D. Evans, **International Law**, 4th Edition, Oxford, 2014, s.589 vd; John Dugard, **International Law: A South African Perspective**, 4th Edition, Juta, 2012, s.511; Mark Weston Janis, **International Law**, 6th Edition, Wolters Kluwer, 2012, s.132 vd; Hanspeter Neuhold, **The Law of International Conflict**, Brill Nijhoff, 2015, s.192 vd; Alina Kaczorowska, **Public International Law**, 4th Edition, Routledge, 2010, s.637 vd; Malcolm N. Shaw, **International Law**, 8th Edition, Cambridge, 2017, s.803 vd; Wade Mansell/Karen Openshaw, **International Law: A Critical Introduction**, Hart Publishing, 2013, s.248-249; İslam Safa Kaya, **Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler**, Adalet, Ankara, 2022, s.203 vd; Giulia Pinzauti, **The European Court of Human Rights' Incidental Application of International Criminal Law and Humanitarian Law: A Critical Discussion of Kononov v. Latvia**, Journal of International Criminal Justice, 6 (2008), (ss.1043-1060), s.1044.
- 2 Aynı davaya 10 Kasım 2023 tarihinde Maldivler tarafından yapılan müdahale beyannamesi hakkında daha geniş bilgi için bkz. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20231115-wri-02-00-en.pdf>; Erişim: 20.03.2024.
- 3 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Patrick Wintour; <https://www.theguardian.com/law/2024/jan/07/uk-accused-of-hypocrisy-in-not-backing-claim-of-genocide-in-gaza-before-icj>; Erişim: 07.01.2024.

ler'in temel yargı organı olarak Divan'ın uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl çözümündeki hayati rolünü vurgulamaktadırlar.⁴

Öte yandan, the Guardian'ın söz konusu haberine göre;

“Bindmans'ın uluslararası hukuk bölüm başkanı Tayab Ali, Birleşik Krallık'ın Myanmar'la ilgili başvurusunun öneminin “Birleşik Krallık'ın [BM] Soykırım Sözleşmesine bağlılığa verdiği önemi göstermesi ve Birleşik Krallık'ın soykırım eylemlerinin ve soykırım işleme niyetinin dar değil geniş bir tanımını benimsediğini göstermesinde yattığına” işaret etti. “Ayrıca, Mahkemenin ateşkes sonrasında engellilik, evlerinde ikamet edememe ve daha geniş çaplı adaletsizliklerden kaynaklanan yaşam risklerini dikkate alması gerektiğini de açıkça ortaya koymuştur”.

“Myanmar konusunda böylesine önemli ve geniş bir soykırım tanımı ortaya koyduktan altı hafta sonra Birleşik Krallık'ın İsrail konusunda dar bir tanım benimsemesi tamamen samimiyetsizlik olacaktır”.

Aynı habere göre Güney Afrika'nın, İsrail'e yönelik yüksek riskli soykırım suçlamasını yaparken, İngiltere'nin Kanada, Almanya, Danimarka, Fransa ve Hollanda ile birlikte sunduğu Myanmar'la ilgili argümanlarını öne çıkarması olasıdır.⁵ Esasen, 2023 yılı Kasım ayında yapılan ortak başvuru, Gambiya tarafından 11 Kasım 2019'da Uluslararası Adalet Divanı'na yapılan ve Myanmar'ın 2017'de 730.000 Rohingya'yı komşu Bangladeşe sürdüğü askeri harekât sırasında soykırım eylemlerinin gerçekleştiği yönündeki asıl başvuruyu destekleme amacı taşımaktadır. Bu davada Myanmar, soykırım iddiasını reddetmiş ve BM'nin bulgularını “önyargılı ve kusurlu” olarak nitelendirmiştir. Myanmar, uyguladığı baskının Rakhine eyaletinde terörist saldırılar gerçekleştiren Rohingya isyancılarını hedef aldığını ileri sürmektedir. Öte yandan, Uluslararası Adalet Divanı ise 23 Ocak 2020'de Gambiya'nın geçici tedbir talebini kabul etmiş ve Myanmar'a soykırım eylemlerine son vermesi ve bu konuda attığı adımlar hakkında 4 ay içinde mahkemeye bir rapor sunması yönünde bir emir vermiştir. Uluslararası Adalet Divanı ayrıca 22 Tem-

4 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. <https://www.gov.uk/government/news/intervention-by-uk-and-partners-in-the-gambia-v-myanmar-icj-case-joint-statement#:~:text=News%20story-,Intervention%20by%20UK%20and%20partners%20in%20The%20Gambia%20v%20Myanmar,by%20The%20Gambia%20against%20Myanmar.> ; Erişim: 20.03.2024; Ayrıca bkz. <https://www.government.nl/documents/diplomatic-statements/2020/09/02/joint-statement-of-canada-and-the-kingdom-of-the-netherlands-regarding-intention-to-intervene-in-the-gambia-v.-myanmar-case-at-the-international-court-of-justice> ; Erişim: 20.03.2024.

5 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf> ; Erişim: 31.03.2024.

muz 2022’de, Myanmar’ın Gambiya’nın dava açmaya hakkı olmadığı yönündeki iddiasını reddetmiş ve davayı esastan incelemeye karar vermiştir.⁶

İnsan hakları grupları, Birleşik Krallık’ın müdahalesini genel olarak memnuniyetle karşılamıştır. Keza, ortak başvuruda yer alan soykırımın anlamı ve Gazze ile potansiyel ilgisi konusundaki bazı temel ilkelere, New York Üniversitesi’nden Robert Howse tarafından da işaret edilmiştir:

“Altını çizdiği paragraflar arasında şunlar yer almaktadır: “Soykırımın altında yatan eylemlerin dar bir şekilde tanımlanması, öldürme ve diğer altta yatan eylemlerin, korunan bir grubu yok etmeyi amaçlayan koordineli bir stratejide nasıl birlikte yürütülebileceğini gizler”.

“Olağan anlamları göz önüne alındığında, Madde II(c)’de bahsi geçen “fiziksel yıkım” ifadesi, gruba uygulanan “yaşam şartları” sonucunda grup üyelerinin derhal öldüğü durumlarla sınırlı değildir”.

Başvuru aynı zamanda bir soykırımın değerlendirilmesinde çocukların önemini de vurgulamaktadır. Bölgedeki yetkili sağlık makamına göre Gazze’de yaklaşık 10.000 çocuk ve bebek öldürülmüştür. Bu rakam genel olarak ölümlerin yaklaşık %40’ına tekabül etmektedir. Myanmar başvurusunda şunları ifade etmektedir: «Mağdur çocuk olduğunda “ciddi bedensel veya zihinsel zarar” açısından daha düşük bir eşik bulunmaktadır... Yetişkinlere uygulandığında grubun fiziksel veya biyolojik olarak yok olmasına katkıda bulunmadığı düşünülen eylemlerin çocuklara karşı yapıldığında bu eşiklere denk geldiği düşünülebilir.

“Bir çocuğun “normal ve yapıcı bir hayat sürdürebilme kabiliyetine yönelik ciddi ve uzun vadeli dezavantaja” maruz kalmasının ne anlama geldiğinin bir yetişkinden farklı olabileceğini kabul eden bir yapının benimsenmesi önemlidir.”

Başvuru ayrıca Uluslararası Adalet Divanı’na, “Sözleşme’nin II(c) maddesinin, failin nihai olarak grup üyelerinin ölümünü amaçladığı, öldürme dışındaki fiziksel yıkım yöntemlerini kapsadığını” daha önce kabul ettiğini hatırlatmaktadır. Başvuruda, Ruanda açısından Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kabul ettiği

6 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Patrick Wintour; <https://www.theguardian.com/law/2024/jan/07/uk-accused-of-hypocrisy-in-not-backing-claim-of-genocide-in-gaza-before-icj>; Erişim: 07.01.2024; Ayrıca bkz. https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-2023_1116-pre-01-00-en.pdf ; Erişim: 20.03.2024; <https://iimm.un.org/icj-the-gambia-v-myanmar/> ; Erişim: 20.03.2024.

bu tür davranışların örnekleri arasında “bir grup insanın sadece hayatta tutacak bir diyetle tabi tutulması, evlerinden sistematik olarak sürülmesi ve temel tıbbi hizmetlerin asgari gerekliliğin altında sunulmasının” bulunduğu belirtilmektedir.

Başvuruda kullanılan ifadeler şu şekildedir: “Yiyecikten mahrum bırakma veya sadece hayatta tutacak bir diyetin dayatılması değerlendirilirken, sonunda bir yetişkinin ölümüne yol açacak yiyecek miktarının bir çocuğun ölümüne yol açacak miktardan farklı olduğunu göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır. Benzer şekilde, çocukların tıbbi ihtiyaçları yetişkinlerinkinden farklıdır ve belirli tıbbi hizmetlerin yokluğunun grubun belirli üyelerinin yok olmasına yol açacak yaşam koşullarının dayatılması anlamına gelip gelmediği değerlendirilirken bu farklılıkların dikkate alınması gerekir”.⁷

Bu çalışmada esas itibarıyla Birleşik Krallık ve diğerlerinin, yukarıda maruz açıklama ve değerlendirmelere konu olan beyannamelerinin çevirisine yer verilecektir. Tamamının çevirisine aşağıda yer verilen söz konusu beyannamenin içeriğinin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere ana hatlarıyla Birleşik Krallık ve diğerleri; soykırım sözleşmesinin ilgili hükümlerine atıfla, Sözleşme’de yer alan soykırım eyleminin sübutunun kabulü için hedef alınan kitlenin tamamının öldürülmesinin gerekli olmadığına dikkat çekerek, hedef kitlenin yerlerinden edilmesi, ölümcül koşullarda bırakan diyetle veya sağlıksız koşullara maruz bırakılmasının da soykırımı ya da açan durumlara neden olabileceğine işaret etmektedirler.

Bunun yanı sıra aynı Beynamede, hedef kitle içinde yer alan çocukların maruz kaldığı koşullara karşı dayanma gücünün yetişkinlerden farklı ve daha hassasiyetle ele alınması gerektiğinin altı çizilerek, çocuklar söz konusu olduğunda, soykırım tespitine ilişkin test eşliğinin daha düşük tutulması görüşünün ilgili argümanlarla desteklenerek dile getirildiği anlaşılmaktadır.⁸

7 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Patrick Wintour; <https://www.theguardian.com/law/2024/jan/07/uk-accused-of-hypocrisy-in-not-backing-claim-of-genocide-in-gaza-before-icj>; Erişim: 07.01.2024.

8 Soykırım kelimesinin tanımı ve söz konusu Sözleşme hakkında ilave bilgi için bkz. Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erdem/R. Murat Önok, **Uluslararası Ceza Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin, Ankara, 2019, s.493 vd; Yücel Acer/İbrahim Kaya, **Uluslararası Hukuk**, 9. Baskı, Seçkin, Ankara, 2018, s.354; Robert Cryer/Hakan Friman/Darryl Robinson/Elizabeth Wilmshurst, **An Introduction to International Criminal Law and Procedure**, Cambridge, 2nd Edition, 2010, s.203; Olivier de Schutter, **International Human Rights Law**, Cambridge, 2010, s.95-97; Javaid Rehman, **International Human Rights Law**, 2nd Edition, Pearson Education, 2010, s.742, 752; Ayşe Nur Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, Beta, İstanbul, 4. Baskı, 2019, 178; Ahmet Ulutaş, **Uluslararası Örgütler Hukuku**, Adalet, Ankara, 2023, s.56 vd; Carlo Focarelli, **International Law**, Edward Elgar Publishing, 2019, s.139; Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, Beta, İstanbul, 2011, s.283; Şeref Ünal, **Uluslararası Hukuk**, Yetkin, Ankara, 2005, s.350; Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, 11. Baskı, Turhan, Ankara, 20212, s.206; Yusuf Aksar, **Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk**, Cilt: I, 5. Baskı, Seçkin, Ankara, 2019, s.135-136; Ian Brownlie, **Principles of Public International Law**,

KANADA, DANİMARKA, FRANSA, ALMANYA, HOLLANDA İLE BÜYÜK BRİTANYA VE KUZEY İRLANDA BİRLEŞİK KRALLIĞI'NIN ORTAK MÜDAHALE BEYANNAMESİ⁹

ULUSLARARASI ADALET DİVANİ STATÜSÜ'NÜN 63. MADDESİ UYARINCA, SOYKIRIM SUÇUNUN ÖNLENMESİ VE CEZALANDIRILMASI SÖZLEŞMESİ'NİN UYGULANMASI

(GAMBİYA/MYANMAR DAVASI)

Kanada, Danimarka Krallığı, Fransa Cumhuriyeti, Federal Almanya Cumhuriyeti, Hollanda Krallığı ile Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı tarafından usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş aşağıda imzası bulunan Uluslararası Adalet Divanı (“Divan”) Yazı İşleri Müdürü’ne:

1. Kanada, Danimarka Krallığı (“Danimarka”), Fransa Cumhuriyeti (“Fransa”), Almanya Federal Cumhuriyeti (“Almanya”), Hollanda Krallığı (“Hollanda”) ile Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı (“Birleşik Krallık”) (birlikte “Beyanda Bulunanlar”) adına, *Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin Uygulanmasına (Gambiya/Myanmar)* ilişkin davada, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün (“Statü”) 63(2) maddesinde belirtilen müdahale hakkı gereğince, Ortak Müdahale Beyannamesini Divan’a sunmaktan memnuniyet duyuyoruz.

7th Edition, Oxford, 2008, s.612-613; David Ruzie/Gerard Teboul, *Droit International Public*, Dalloz, 25e Edition, 2019, s.293; Anne Sophie Traversac, *Droit International Public*, 2e Edition, Breal, 2018, s.133; Anders Henriksen, *International Law*, 2nd Edition, Oxford, 2019, s.49; Patricia Eglı, *Introduction to Public International Law*, Dike Publication, 2016, s.99; Sean D. Murphy, *Principles of International Law*, 3rd Edition, West Academic Publishing, 2018, s.547; Theodor Meron, *Human Rights and Humanitarian Norms as Customary Law*, Clarendon Press, 1989, s.10; A.Fusun Arsava, *Uluslararası Adalet Divanı Tarafından İnsan Haklarının Korunması*, TAAD, Yıl: 6, Sayı: 21, Nisan 2015, (ss.1-40), s.18; Mehmet Halil Mustafa Bektaş, *BM Üyelüğinden Çekilmeye Dair Muhtemel Prosedürlerin İncelenmesi*, Uluslararası İlişkiler, Cilt: 16, Sayı: 61, 2019, (ss.39-54), s.42; Erdem Denk, *Uluslararası Örgütlerin Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi*, 2.Baskı, Siyasal, Ankara, 2019, s.158; Farokh Jhabvala, *The Credentials Approach to Representation Questions in the UN General Assembly*, California Western International Law Journal, Vol: 7, No: 3, [1977], (ss.615-638), s.636; Süleyman Özar, *Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı*, Adalet, Ankara, 2021, s.67; David J.Bederman/Chimene I. Keitner, *International Law Frameworks*, 4th Edition, Foundation Press, 2016, s.32; Anthony Aust, *Handbook of International Law*, 2nd Edition, Cambridge, 2010, s.251; Denis Alland, *Manuel de Droit International Public*, Presses Universitaires de France, 2014, s.134; Malcolm N. Shaw, *International Law*, s.316; Antonio Cassese, *International Law*, 2nd Edition, Oxford, 2005, s.202; İslam Safa Kaya, *Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler*, s.158; İlias Bantekas/Lutz Oette, *International Human Rights Law and Practice*, Cambridge, 2013, s.69; Cavid Abdullahzade, *Dağlık Karabağ Sorununda Ermenistan'ın Rolü ve Sorumluluğu*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 69 (4), 2020, (1541-1568), s.1561.

9 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20231115-wri-01-00-en.pdf>; Erişim: 10.03.2024.

2. Divan İctüzüğü'nün ("İctüzük") 82(2) maddesine göre, bir Devletin, Statü'nün 63. maddesi ile kendisine tanınan müdahale hakkından yararlanmak istediğine dair beyannamesinde, dava ile ilgili olduğu sözleşme belirtilmeli ve aşağıdakiler yer almalıdır:
 - (a) Beyanda bulunan Devletin kendisini hangi temelde sözleşmeye taraf olarak gördüğüne dair bilgiler;
 - (b) Yorumlanmasının söz konusu olması düşünülen sözleşmeye ait belirli hükümlerin tanımlanması;
 - (c) İtirazın dayandığı hükümlerin yorumlanmasına ilişkin açıklama;
 - (d) Destekleyici belgelerin listesi; bu belgeler ekte sunulacaktır.
3. Bu hususlar, ilk gözlemlerin devamında aşağıda sırasıyla ele alınmaktadır.

I. İlk gözlemler

4. 11 Kasım 2019 tarihinde Gambiya Cumhuriyeti ("Gambiya"), Myanmar'ın Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni ("Soykırım Sözleşmesi") ihlal etmesine ilişkin bir uyuşmazlıkla ilgili olarak Myanmar Birliği Cumhuriyeti ("Myanmar") aleyhine dava açmıştır.
5. Gambiya, davayı başlatan başvurusunda, Myanmar'ın "Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini, I, III, IV, V ve VI. maddeler de dâhil olmak üzere, ihlal etmekten sorumlu olduğunu" değerlendirmektedir.
6. 24 Ocak 2020 tarihinde, Statü'nün 63(1) maddesi uyarınca, Yazı İşleri Müdürü, Soykırım Sözleşmesi'ne Taraf Devletler olarak Beyanda Bulunanları, Gambiya'nın "Divan'ın 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin IX. maddesinde yer alan uzlaşma ibaresine ilişkin yargı yetkisini tesis etmesini talep etmekte ve Davalı'nın Sözleşme'nin I, III, IV, V ve VI. maddelerini ihlal ettiğini iddia etmekte" olduğuy-la ilgili bilgilendirmiş ve "dolayısıyla davada bu belgenin yorumlanmasının söz konusu olacağı değerlendirilmektedir" sonucuna varmıştır.
7. Bu Beyanname aracılığıyla, Beyanda Bulunanlar, Soykırım Sözleşmesine Taraf Devletler olarak, Statü'nün 63(2) maddesi uyarınca Gambiya ve

Myanmar arasındaki uyuşmazlığa müdahalede bulunma hakkını müştereken kullanmaktadırlar.

8. Divan, 63. maddenin, müdahale talebinde bulunan Devlete, bunun “yargılamada söz konusu olan yorum noktasıyla sınırlandırıldığı ve davaya genel bir müdahaleyi kapsamadığı” durumlarda müdahale hakkı tanıdığını kabul etmiştir. Ayrıca Divan, “Statü’nün 63. maddesindeki şartlar uyarınca, müdahalenin sınırlı amacının, yargılamalara taraf olmayan, ancak bu yargılamalarda yorum yapması söz konusu olan sözleşmeye taraf üçüncü bir Devletin, bu Sözleşme’nin yorumlanmasına ilişkin gözlemlerini Divan’a sunmasına izin vermek” olduğuna karar vermiştir.
9. Ayrıca, soykırım yasağının emredici kural özelliği ile Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerin herkes bakımından geçerli olma niteliği göz önünde bulundurulduğunda, tüm Taraf Devletler, Soykırım Sözleşmesi’nin yüksek amaçlarının gerçekleştirilmesinde ortak bir çıkarı sahiptir. Mevcut davada geçici tedbirlere ilişkin kararında Divan, Soykırım Sözleşmesi’ne Taraf tüm Devletlerin çıkarlarına ilişkin aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

Divan, *Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*’ne konulan çekinceler hakkındaki İstisari Mütalaasında, “böyle bir Sözleşme’de Taraf Devletlerin kendilerine ait herhangi bir menfaatleri yoktur; sadece tek ve ortak menfaatleri, yani Sözleşme’nin var olma nedeni olan yüksek amaçların gerçekleştirilmesi vardır” şeklindeki gözlemini hatırlatır. (...) Ortak değerleri ışığında, Soykırım Sözleşmesi’ne taraf olan tüm Devletler, soykırım eylemlerinin önlenmesini ve bu eylemlerin gerçekleşmesi halinde faillerinin cezasız kalmamasını sağlamak konusunda ortak bir çıkarı sahiptir. Bu ortak çıkar, herhangi bir Taraf Devletin Sözleşme’ye taraf olan diğer tüm Devletlere karşı söz konusu yükümlülükleri sahip olduğunu ifade etmektedir.

10. Bu bağlamda, Soykırım Sözleşmesi’ne Taraf Devletler olarak Beyanda Bulunanlar, Ortak Müdahale Beyannamelerini ortaya koymuşlardır. Sözleşme’nin yüksek amaçlarının gerçekleştirilmesindeki ortak menfaatler ile bunun sonucu olarak Sözleşme’nin yorumlanmasındaki çıkarlar göz önüne alındığında, Beyanda Bulunanlar, Sözleşme’nin ilgili hükümlerine ilişkin yorumlarını Divan’a sunmak gibi sınırlı bir amaçla bu davaya müdahale etme hakkından yararlanmak istemektedirler.

11. 11 Kasım 2020 tarihinde, Kanada ve Hollanda, Yazı İşleri Müdürü'ne gönderdikleri bir yazıyla müdahil olma niyetleri konusunda Divan'ı birlikte bilgilendirmiş ve davada savunmanın ve belgelerin kopyalarının Di- van'a sunulduklarında kendilerine de verilmesini talep etmişlerdir. Bu talep reddedilmiştir. Dolayısıyla Beyanda Bulunanlar, bu Ortak Beyannameyi ve bununla ilgili olarak sunulan Yazılı Gözlemleri, yargılamadaki herhangi bir gelişme karşısında gerekli gördükleri şekilde tamamlama veya değiştir- me haklarını saklı tutarlar.

12. İşbu Ortak Beyanname, İttüzüğün 82. maddesinin 1. fıkrası uyarınca mümkün olan en kısa sürede ve her durumda sözlü savunmaların açılması için belirlenen tarihin çok öncesinde sunulmuştur.

II. Bu Beyannamenin İlgili Olduğu Dava ve Sözleşme

13. Bu Ortak Beyanname, Gambiya tarafından 11 Kasım 2019 tarihinde Myan- mar'a karşı açılan Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleş- mesi'nin uygulanmasına ilişkin dava ile ilgilidir. Söz konusu dava Soykırım Sözleşmesi'nin yorumlanması, uygulanması ve yerine getirilmesi ile ilgilidir.

14. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler olarak, Beyanda Bulunanlar, Gambiya ta- rafından açılan davadan kaynaklanan bu Sözleşme'nin yorumlanmasında ortak bir menfaate sahiptir. Dolayısıyla Beyanda Bulunanlar, Statü'nün 63(2) maddesi uyarınca bu davaya müdahil olma haklarını kullanmakta- dırlar. Ortak Beyanname, bu davada ortaya çıkan Soykırım Sözleşmesi'nin yorumlanmasına ilişkin sorulara yöneliktir.

III. Beyanda Bulunanların Soykırım Sözleşmesine Taraf Devlet Olma Dayanağı

15. Soykırım Sözleşmesi'nin XI. maddesi uyarınca:

- a. Kanada, Sözleşme'yi 28 Kasım 1949 tarihinde imzalamış ve onay belgesi- ni 3 Eylül 1952 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sun- muştur;
- b. Danimarka, Sözleşme'yi 28 Eylül 1949 tarihinde imzalamış ve onay belge- sini 15 Haziran 1951 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunmuştur;

- c. Fransa, Sözleşme'yi 11 Aralık 1948 tarihinde imzalamış ve onay belgesini 14 Ekim 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunmuştur;
 - d. Almanya, Sözleşme'yi 9 Ekim 1954 tarihinde imzalamış ve katılım belgesini 24 Kasım 1954 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunmuştur;
 - e. Hollanda, Soykırım Sözleşmesi'ne katılım belgesini 20 Haziran 1966 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunmuştur; ve
 - f. Birleşik Krallık, Soykırım Sözleşmesi'ne katılım belgesini 30 Ocak 1970 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunmuştur.
16. Soykırım Sözleşmesi, Beyanda Bulunanlar için, ilgili onay ve katılım belgelerinin sunulmasını takip eden doksanıncı günde yürürlüğe girmiştir. Buna göre, Beyanda Bulunanlar bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerdir. Beyanda Bulunanların hiçbiri Sözleşme'ye herhangi bir çekince koymamıştır.

IV. Mevcut Davada Söz Konusu Soykırım Sözleşmesi'nin Hükümleri

17. Gambiya Başvurusunda, "Myanmar Hükümeti tarafından Rohingya grubu üyelerine karşı kabul edilen, gerçekleştirilen ve göz yumulan eylemler" yoluyla Soykırım Sözleşmesi'nin ihlal edildiğini iddia etmektedir. Gambiya özellikle şunları ileri sürmektedir:

Ekim 2016'dan itibaren Myanmar ordusu (Tatmadaw) ve diğer Myanmar güvenlik güçleri Rohingya grubuna karşı yaygın ve sistematik "temizleme operasyonları" (Myanmar'ın kendi kullandığı terim) başlatmıştır. Bu operasyonlar sırasında gerçekleştirilen soykırım eylemleri, toplu katliam, tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerinin yanı sıra köylerin çoğu zaman sakinleri yanan evlerde kilitli durumda yakılarak sistematik bir şekilde yok edilmesi yoluyla Rohingya'ları bir grup olarak tamamen veya kısmen yok etmeyi amaçlamıştır.

Söz konusu soykırım eylemleri Ağustos 2017'den itibaren Myanmar'ın daha kitlesel ve daha geniş bir coğrafi ölçekte "temizleme operasyonlarına" yeniden başlamasıyla devam etmiştir.

18. Gambiya, Başvurusunda ayrıca Myanmar'ın "Soykırım Sözleşmesi'nin I, III, IV, V ve VI. maddeleri de dâhil olmak üzere Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerinin ihlalden sorumlu olduğunu" iddia etmektedir.
19. Yukarıdakiler ışığında, Soykırım Sözleşmesi'nin I, II, IV, V ve VI. maddelerinin doğru bir şekilde yorumlanması bu davada söz konusudur ve Gambiya'nın Başvurusuyla Mahkemeye sunulan uyuşmazlığın çözümü ile doğrudan ilgilidir.
20. Söz konusu maddelere göre:

Madde I

Âkit Taraflar, ister barış zamanında isterse savaş zamanında işlensin, önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt ettikleri soykırımın Uluslararası hukuka göre bir suç olduğunu teyit eder.

Madde II

Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri, soykırım suçu teşkil eder:

- a. Gruba mensup olanları öldürmek;
- b. Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar vermek;
- c. Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek;
- d. Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;
- e. Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek;

Madde IV

Soykırım suçunu veya madde III'te belirtilen fiillerden birini işleyenler, anayasaya göre yetkili yöneticiler veya kamu görevlileri veya özel kişiler de olsa cezalandırılır.

Madde V

Âkit Taraflar, bu Sözleşme'nin hükümlerine etkililik kazandırmak, ve özellikle soykırımdan veya madde III'te belirtilen fiillerden suçlu bulunan kimselere etkili cezalar verilmesini sağlamak için, kendi Anayasalarında öngörülen usule uygun olarak gerekli mevzuatı çıkarmayı taahhüt eder.

Madde VI

Soykırım fiilini veya madde III'te belirtilen fiillerden birini işlediğine dair hakkında suç isnadı bulunan kimseler, suçun işlendiği ülkedeki Devletin yetkili bir mahkemesi, veya yargılama yetkisini kabul etmiş olan Âkit Taraflar bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan Uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanır.

V. Beyanda Bulunanların Tartıştığı Hükümlerin Yorumlanması

21. Beyanda Bulunanlar, Soykırım Sözleşmesi'nin yorumlanmasında, Antlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi'nin ("VCLT") 31 ve 32. maddelerinde belirtilen, antlaşmaların yorumlanmasına ilişkin genel kuralları esas almışlardır. VCLT'nin 31(3)(b) maddesi uyarınca, böyle bir yorumlama, Tarafların antlaşmanın yorumu konusundaki mutabakatını tespit eden antlaşmanın uygulanması ile ilgili daha sonraki herhangi bir uygulamasını ve Taraflar arasındaki ilişkilerde milletlerarası hukukun tatbiki kabil herhangi bir kuralını dikkate alır. 32. madde uyarınca, bazı durumlarda, antlaşmanın hazırlık çalışmaları da dahil olmak üzere, tamamlayıcı yorumlama araçlarına da başvurulabilir.
22. VCLT'nin 31(3)(c) maddesi uyarınca, Beyanda Bulunanlar yorumlarını, sözleşmesel uluslararası hukuk ve uluslararası teamül hukuku da dahil olmak üzere, uyumsuzluğun tarafları arasında geçerli olan diğer ilgili uluslararası hukuk kuralları ile desteklerler. Beyanda Bulunanlar, Statü'nün 38(1)(d) maddesi uyarınca, Soykırım Sözleşmesi'nin yorumlanmasında yardımcı araç olarak uluslararası mahkemelerin kararlarına da atıfta bulunurlar.

A. Soykırım Sözleşmesinin II. Maddesinin Yorumu

1. *Soykırımın Temelinde Yatan Eylemler*
 - a. *Soykırım öldürme eylemiyle sınırlı değildir.*

23. Doğru yorumlandığında, Soykırım Sözleşmesi'nin II. maddesi soykırımın öldürme dışındaki yöntemlerle de işlenebileceğini açıkça ortaya koymaktadır.
24. Soykırım Sözleşmesi'nin II(a) maddesi soykırımın temelinde yatan eylemlerden birinin "bir grubun üyelerinin öldürülmesi" olduğunu belirtmektedir. II(b)-(e) maddesindeki diğer temel soykırım eylemleri, öldürme dışındaki korkunç eylemlere atıfta bulunmaktadır. II(a) maddesinde "öldürmenin" soykırımın gerçekleştirilebileceği çeşitli eylem türlerinden biri olarak tanımlanmış olması, öldürmenin soykırım için bir koşul olmadığını, soykırımın II. maddenin diğer bentlerinden birine uyan eylemlerle de gerçekleştirilebileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu, Soykırım Sözleşmesi'nin, soykırım suçunun diğer unsurlarının yerine getirilmesi koşuluyla, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet eylemleri gibi öldürme dışındaki eylemlerin yanı sıra işkence ve zorla yerinden etme dahil olmak üzere ciddi bedensel veya ruhsal zarara neden olan diğer eylemleri de kapsadığı anlamına gelmektedir. Bu tür eylemler soykırım kampanyasının bir parçası olarak değerlendirilmelidir.
25. Soykırımın temelinde yatan eylemler arasında bir hiyerarşi yoktur ve korunan bir grubu hedef alan tüm eylemlerin hukuki önemi vurgulanmalıdır. Soykırımın temelinde yatan eylemlerin dar bir çerçevede ele alınması, öldürme ve diğer temel eylemlerin, korunan bir grubu yok etmeyi amaçlayan eşgüdümlü bir stratejide nasıl bir arada yürütülebileceğini belirsizleştirmektedir. Bu bağlamda, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi ("ICTR"), Savcı vs. Akayesu ("Akayesu") davasında, "yaygın inanışın aksine, soykırım suçunun bir grubun gerçekten bütünüyle yok edilmesi anlamına gelmediğini, ancak madde 2(2)(a) ila 2(2)(e)'de belirtilen fiillerden herhangi birinin ulusal, etnik, ırksal veya dini bir grubu "tamamen veya kısmen" yok etmek amacıyla işlenmesi halinde bu şekilde anlaşıldığını" belirtmiştir.
- b. *Soykırımın temelinde yatan eylemler cinsel ya da cinsiyete dayalı şiddet şeklinde gerçekleşebilir.*
26. Cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin soykırımın temelinde yatan eylemler arasında yer alabileceği iyi anlaşılmalıdır. ICTR, Akayesu davasında, tecavüz ve cinsel şiddetin, hedef alınan belirli bir grubu tamamen veya kısmen

yok etmeye yönelik özel kasıtlı işlenmesi koşuluyla, II. maddenin bentlerinin kapsamına giren diğer eylemlerle aynı şekilde soykırımın temelinde yatan eylemleri oluşturabileceğini vurgulamıştır.

27. Cinsel şiddet, kadınlar, aileler ve toplumlar üzerindeki yıkıcı etkileri nedeniyle genellikle soykırım kampanyalarının temel taşlarından biridir. Cinsel şiddet genellikle ciddi sosyal damgalanmaya neden olur ve hedeflenen bir grubun üyelerini aşağılamak, onlara hükmetmek, korku salmak, ayırmak ve/veya yerlerini değiştirmeye zorlamak için kullanılabilir.
28. Cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet ölümle sonuçlandığında, gerekli özel kasıtın eşlik etmesi veya bunu kanıtlaması koşuluyla, Soykırım Sözleşmesi'nin II(a) maddesinin kapsamına girebileceği açıktır. Aşağıdaki görüşler, II(-b)-(d) maddesinde atıfta bulunulan soykırım eylemlerinin altında yatan bir tür olarak cinsel ve cinsiyete dayalı şiddete odaklanmaktadır.

Ciddi bedensel ya da ruhsal zarara neden olmak (Soykırım Sözleşmesi'nin II(b) maddesi)

29. Soykırım Sözleşmesi'nin II(b) maddesi, "grup üyelerine ciddi bedensel veya ruhsal zarar veren" eylemleri, soykırımın temelinde yatan eylemlerin bir kategorisi olarak tanımlamaktadır. Beyanda bulunanlar, (a) cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin tartışmasız bir şekilde "zarara" neden olması; (b) bu zararın "bedensel" ve/veya "ruhsal" olabilmesi ve (c) bu zararın doğası gereği neredeyse evrensel olarak "ciddi" olması nedeniyle, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin bu hükmün kapsamına girebileceğini ileri sürmektedir.
30. Mahkeme, "tecavüz ve diğer cinsel şiddet eylemlerinin Sözleşme'nin II(b) maddesi anlamında soykırım suçunun unsurunu oluşturabileceğini" teyit etmiştir. Bosna vs. Sırbistan davasında Mahkeme, bu önermeyi desteklemek için, ICTR'nin tecavüz ve cinsel şiddetin II(b) maddesi anlamında "ciddi" olan "bedensel" ve/veya "ruhsal" zarara yol açabileceğini özellikle kabul ettiği Akayesu'dan aşağıdaki paragrafa atıfta bulunmuştur:

Aslında, tecavüz ve cinsel şiddet kesinlikle mağdurlara ciddi bedensel ve ruhsal zarar verme anlamına gelmektedir ve hatta Daire'ye göre, mağdur hem bedensel hem de ruhsal zarara uğradığı için zarar vermenin en kötü yollarından biridir.

31. Akayesu davasında ICTR ayrıca “tecavüzün bir kişiyi korkutmak, aşağılamak, küçük düşürmek, ayrımcılık yapmak, cezalandırmak, kontrol etmek veya yok etmek gibi amaçlarla kullanıldığını” belirtmiş ve bu tür eylemlerin “ciddi (...) ruhsal zarara” neden olduğunun altını çizmiştir.

Grubun tamamen veya kısmen fiziksel olarak yok edilmesine yol açacak şekilde hesaplanmış yaşam koşulları (Soykırım Sözleşmesi II(c) maddesi)

32. II(c) maddesi, soykırımın temelinde yatan eylemlerin bir kategorisi olarak “(d) oğrudan bir gruba, grubun fiziksel olarak tamamen veya kısmen yok olmasına yol açacak yaşam koşulları uygulamak” tanımını yapmaktadır. Beyanda bulunanlar, Mahkeme tarafından da kabul edildiği üzere, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin bu tanıma girebileceğini iddia etmektedirler.

33. Birincil anlamları göz önüne alındığında, II(c) maddesindeki “fiziksel yok etme” kelimeleri, gruba uygulanan “yaşam koşulları” sonucunda grup üyelerinin derhal öldüğü durumlarla sınırlı değildir. Aslında, Kayishema davasında, ICTR, tecavüzün “grup üyelerinin hemen ölümüne yol açmasa” bile yine de II(c) maddesi kapsamında grubun tamamen veya kısmen yok edilmesine yol açacak şekilde hesaplanan yaşam koşullarını uygulamak için bir yöntem olabileceğine karar vermiştir.

Grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirler (Soykırım Sözleşmesi II(d) maddesi)

34. II(d) maddesi “grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirleri” soykırımın temelinde yatan bir eylem olarak nitelendirmektedir. Mahkeme, tecavüz ve cinsel şiddetin Soykırım Sözleşmesi'nin II(d) maddesi bağlamında doğumları önlemeye yönelik bir tedbir olabileceğini özellikle kabul etmiştir.

35. Tedbirlerin, üremenin önünde fiziksel engeller oluşturması halinde grup içinde “doğumları önleyeceği” açıktır. Uluslararası ceza mahkemeleri, II(d) maddesinin grubun “normal üreme” kapasitesini azaltmayı amaçlayan tedbirleri kapsadığını ve bunun da fiziksel üreme kapasitesini zayıflatan tedbirleri içermesi gerektiğini tespit etmiştir.

36. Uluslararası ceza mahkemeleri ayrıca madde II(d)'de bahsedilen "tedbirlerin" "fiziksel olabileceği gibi zihinsel de olabileceği" hükmüne varmıştır. Bu nedenle ICTR, Akayesu'da grup içinde doğumları engelleme amaçlı tedbirleri; yalnızca fiziksel üreme yeteneğine yönelik tedbirlerle değil, aynı zamanda tecavüz, cinsel sakatlama; sterilizasyon uygulaması; zorla doğum kontrolü; cinsiyet ayrımı; evlilik yasağı; grup kimliğini yok etmek için bir kadının hamile bırakılması (zorla hamile bırakma); ve üreme isteksizliğine yol açan zihinsel travma da dahil olmak üzere zihinsel olarak üremeye yönelik istekliliğe ilişkin tedbirleri de kapsayacak şekilde sıralamıştır. ICTR özellikle, "Tecavüz, bir grubun üyelerinin tehdit veya travma yoluyla üremeye yönlendirilebilmesi gibi, tecavüze uğrayan kişinin daha sonrasında üremeyi reddetmesi durumunda doğumları engellemeyi amaçlayan bir tedbir de olabileceğini" kaydetmiştir.

37. Beyanda bulunanlar ayrıca, tecavüz ve cinsel şiddetin doğumları engellemeye yönelik bir tedbir bağlamında rolünü değerlendirme noktasında, bu tedbirlerin meydana geldiği kültürel ve sosyal ortamın da dikkate alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Kültürel ve sosyal bağlam, tecavüz ve cinsel şiddetin mağdurlar üzerindeki etkisinin ve doğumların önlenmesindeki rolünün belirlenmesiyle ilgili olabilir.

(c) *Soykırım eylemlerinin çocuklara karşı işlenmesi durumunda altta yatan eylemlerin farklı şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.*

38. Belirli bir eylemin soykırım eyleminin temelini oluşturup oluşturmadığını değerlendirirken, eylemin çocuklara karşı işlenmesi halinde, bunun çocuklar üzerindeki özel etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Aşağıda ana hatlarıyla belirtildiği üzere, Beyanda bulunanlar, çocuklara karşı işlenen eylemlerle ilgili olarak II. madde üzerine gereken yoruma ilişkin görüşlerde bulunmayı önermektedir.

Çocuklara "ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi" (Soykırım Sözleşmesi'nin II(b) maddesi)

39. Beyanda bulunanlar, çocuklara uygulandığında "ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar" kavramının çocukların kendine has ihtiyaçları ve hassasiyetleri bağlamında yorumlanması gerektiğini ileri sürmektedir. Mah-

keme, zararın “ciddi” olabilmesi için “grubun tamamen veya kısmen fiziksel veya biyolojik olarak yok edilmesine katkıda bulunacak şekilde olması gerektiğine” karar vermiştir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (“ICTY”) Savcı v Tolimir davasında da benzer bir yaklaşımı benimsemiştir. Beyanda bulunanlar, bir eylemin “ciddi” olup olmadığı ya da bir grubun fiziksel ya da biyolojik olarak yok olmasına katkıda bulunma eğiliminde olup olmadığı değerlendirilirken, yalnızca eylemin niteliğinin değil, çocukların zarara karşı duyarlılığı daha yüksek olmasından ötürü özellikle çocuk mağdurlarda olmak üzere mağdurların aynı zamanda özel belirli bağlamını veya konumunun da hesaba katılması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu hassasiyet, örneğin Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin önsözünde kabul edilmektedir: “Çocuk Hakları Beyannamesi'nde de belirtildiği gibi çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu hatırla tutarak”.

- 40. Özellikle, Beyanda bulunanlar, mağdur çocuk olduğunda “ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar” için daha düşük bir eşik bulunduğunu belirtirler. Dolayısıyla, yetişkinlere yapıldığında “ciddilik” eşiğini karşılamayan veya grubun fiziksel veya biyolojik yıkımına katkıda bulunduğu düşünülmeyen bazı eylemler, çocuklara yapıldığında bu eşikleri karşılıyor olarak kabul edilebilir. Bir çocuğun “normal ve yapıcı bir yaşam sürdürme becerisi açısından ciddi ve uzun süreli bir dezavantaja” maruz kalmasının bir yetişkine göre farklı olabileceğini kabul eden bir yorumlamanın benimsenmesi önemlidir.**

Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek (Soykırım Sözleşmesinin II(c) maddesi)

- 41. Mahkeme, Sözleşmenin “II(c) maddesinin, failin nihai olarak grup üyelerinin ölümünü amaçladığı, öldürme dışındaki fiziksel ortadan kaldırma yöntemlerini kapsadığını” hâlihazırda kabul etmiştir. ICTR tarafından tanınan bu tür eylemlerin örneklerine “bir grup insanı asgari bir diyetle tabi tutmak, sistematik olarak evler-**

den uzaklaştırmak ve temel tıbbi hizmetlerin asgari gereksiniminin altında sağlanması” da dâhildir.

42. Beyanda bulunanlar, Soykırım Sözleşmesi'nin II(b) maddesinde belirtildiği üzere, bir grubun üyelerinin fiziksel olarak yok edilmesine yol açacak yaşam koşullarının, grup üyelerinin karakteristik özelliklerine bağlı olacağını ileri sürmektedir. Yiyecekten yoksun bırakmayı veya asgari bir diyetin dayatılmasını değerlendirirken, nihai olarak bir yetişkinin ölümüne yol açacak besin miktarının, bir çocuğun ölümüne yol açacak besin miktarından farklı olduğunu dikkate almak yerinde olacaktır. Benzer şekilde, çocukların tıbbi ihtiyaçları yetişkinlerinkinden farklıdır ve belirli tıbbi hizmetlerin olmamasının grubun bazı üyelerinin yok edilmesine yol açacak yaşam koşullarının dayatılması anlamına gelip gelmediği değerlendirilirken bu farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekir.

43. Zorla yerinden edilmeye dönersek, bir grubun üyelerinin zorla yerinden edilmesi, daha fazlası olmaksızın altta yatan bir soykırım eylemi anlamına gelmese de (aşağıya bakınız), Mahkeme “zorla yerinden etmelerin gerçekleştirildiği koşulların bu bağlamda kritik öneme sahip olduğunu” belirterek, bu tür yer değiştirmelerin “grubun fiziksel olarak yok edilmesine yol açacağı hesaplanan koşullar altında [gerçekleşebileceğini]” tanımıştır. Zorunlu yerinden edilmenin koşulları, bu tür bir yerinden edilme yetişkinlerin ölümüne yol açmasa bile, grup üyelerinin ölümüne ve fiziksel yıkımına yol açacağı ve bunun hesaplanacağına bariz olduğu şekilde olabilir. **Çocukların hayatta kalamadığı bir durum ayrıca grubun bir bütün olarak kendini yenileyememesine yol açabilir ve böylelikle bu durum madde II(c) kapsamına girer.**

d. *Zorla yerinden edilme, altta yatan bir soykırım eylemine yol açabilir.*

44. Zorla yerinden etme, hem grup üyelerinin fail tarafından gerçekleştirilen fiziksel olarak yerinden edilmesini veya sınır dışı edilmesini, hem de grup üyelerinin failin diğer eylemleri nedeniyle yerinden edilmesini kapsamaktadır. Failin kötü muamele, zulüm veya cinsel veya cinsiyete dayalı şiddet de dâhil olmak üzere şiddet biçimleri gibi grup üyelerinin bir yerden kaçmasına yol açan eylemleri zorla yerinden edilmeyi teşkil edebilir. Koşullara

bağlı olarak, bu tür bir yerinden etme, altta yatan bir soykırım eylemine yol açabilir (aşağıda özetlendiği üzere) ve belirli bir niyetin kanıtını teşkil edebilir. (Ortak Beyannamenin 2(e) bölümünde özetlendiği üzere).

45. İnsanların zorla yerinden edilmesi tek başına soykırım eylemi anlamına gelmese de Beyanda bulunanlar, Soykırım Sözleşmesinin doğru bir şekilde yorumlanması durumunda, zorla yerinden edilmenin, gerçeklere bağlı olarak, Soykırım Sözleşmesi'nin II (b) ve II (c) maddelerinde düzenlenen altta yatan soykırım eylemlerine yol açabileceğini ileri sürmektedir.
46. Madde II (b) ile ilgili olarak, ICTY, "zorla yerinden etmenin, durumun koşullarına bağlı olarak, bir bütün olarak grubun veya bir kısmının yok edilmesine katkıda bulunmak veya katkıda bulunma eğiliminde olmak amacıyla normal ve yapıcı bir yaşam sürdürme becerisi açısından ciddi ve uzun süreli bir dezavantaja neden olarak ciddi surette zihinsel zarara yol açabileceğini" kaydetmiştir.
47. Madde II(c) ile ilgili olarak Mahkeme, grubun yaşam koşullarının kısmen veya tamamen fiziksel olarak yok edilmesini sağlayacak şekilde hesaplanan kasıtlı zarar vermenin, failin öldürme dışında grup üyelerinin evlerinden uzaklaştırılmaları gibi yollarla nihai olarak ölümlerini amaçladığı fiziksel yok etme yöntemlerini kapsadığına hükmetmiştir. Asıl önemli olan da, korunan bir grubu yok etme fırsatı yalnızca failin eylemlerinin doğrudan olan etkilerine bağlı değildir. Fail, bazı grup üyelerinin kaçmasına izin verebilir, ancak bu üyelerin daha sonrasında fiziksel olarak yok edilmeleri hesaplanan yaşam koşullarına maruz kalmaları durumunda, bu eylemler Soykırım Sözleşmesi'nin II (c) maddesi kapsamına girebilir.

2. Bir grubu tamamen veya kısmen yok etmeye yönelik özel kast

a Özel kastın değerlendirilmesine yönelik çerçeve

48. Soykırımın ayırt edici özelliği, failin soykırımın temelini oluşturan bir veya daha fazla eylemi gerçekleştirirken, korunan bir grubu tamamen veya kısmen yok etme kastında olması gerekliliğidir. Mahkeme'nin de belirttiği gibi, özel kast "soykırımı diğer ciddi suçlardan ayıran temel özelliktir." Mahkeme, içtihadında, bu "temel özelliğin" yorumlanmasını sağlayan faktörleri belirlemiştir. Aşağıda özetlenen üç husus özellikle önem taşır.

49. İlk olarak, Beyanda Bulunanlar, özel kastın dolaylı delillere dayanılarak tespit edilebileceğini belirtir. Bu bağlamda, Hırvatistan/Sırbistan davasında Mahkeme, tarafların “[...] özel kastın (*dolus specialis*) dolaylı delillerle, yani belirli davranış şekillerinden çıkarım yapılabileceği veya sonuca varılabileceği konusunda anlaşmışlardır” kaydetmiştir. Hem bu davada hem de Bosna/Sırbistan davasında Mahkeme, bu tür bir özel kastın çıkarılıp çıkarılamayacağını değerlendirmek için önemli ölçüde çaba sarf etmiştir. Mahkeme’nin bu iki davadaki yaklaşımı, soykırım ile ilgili içtihadın genel bir özelliğini yansıtmaktadır: “genel planlar” veya resmi hükümet politikaları doğrudan delil sağlayabilirken, soykırım kastı nadiren açıkça formüle edilir. Hırvatistan/Sırbistan davasında taraflar “bu tür [soykırım] kastının nadiren açıkça ifade edileceğini” kabul etmiştir. Aynı şekilde, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin (ICTY) Dava ve Temyiz Daireleri de, sırasıyla, “[soykırım] kastının belirtilerinin nadiren açık olduğunu” ve “doğası gereği soykırım kastının genellikle doğrudan ispata elverişli olmadığını” kaydetmiştir.
50. Beyanda Bulunanlar, ikinci dereceden delillerin özel kasıt çıkarımlarında genellikle son derece önemli olacağını haklı olarak vurgulayan bu gözlemlere katılır. Bu husus, soykırım iddialarını değerlendirirken uluslararası mahkemeler ve hakemler tarafından akılda tutulmalı ve delillerin değerlendirilmesine ilişkin standartlara yaklaşımlarını şekillendirmelidir. **Bu bağlamda Mahkeme, “Bir davranış şeklinden özel kastın (*dolus specialis*) varlığı sonucunu çıkarmak için, söz konusu eylemlerden makul olarak çıkarılabilecek tek çıkarımın bu olmasının gerekli ve yeterli olduğunu” vurgulayarak, özel kast çıkarımı için standardın unsurlarını belirlemiştir.**
51. İkinci olarak, Beyanda Bulunanlar, Mahkeme’nin yaklaşımının yorumcular arasında karışık tepkilere yol açtığını, bazılarının “makul olarak çıkarılabilecek tek çıkarım” standardının çitayı gereğinden fazla yükselttiği görüşünde olduğunu belirtir. Beyanda bulunanlar, tam da soykırım kastına ilişkin doğrudan deliller genellikle nadir olacağından, Mahkemenin, soykırım suçunun özel ağırlığını kabul eden, soykırım kastını tespit etme eşiğini, soykırım bulgularını neredeyse imkânsız hale getirecek kadar zor hale getirmedi, dengeli bir yaklaşım benimsemesinin çok önemli olduğunu

belirtir. Beyanda Bulunanlar, Mahkeme tarafından Hırvatistan/Sırbistan davasında kabul edilen Standardın, doğru yorumlandığında, böyle dengeli bir yaklaşımın temelini oluşturabileceğine inanır.

52. Bu bağlamda, Beyanda Bulunanlar, Mahkeme'nin "makullük kriterine" açıkça atıfta bulunmasının dengeli bir yaklaşım için son derece önemli olduğunu belirtir. Mahkeme, en azından "çıkartım yoluyla sonuca ulaşmayı imkânsız kılacak" bir yaklaşımdan kaçınmak için, "makullük" kavramının Mahkeme'nin gerekçesinde mutlaka zımnî olarak kabul edilmesi gerektiğini" gözlemleyerek makullüğün merkezi önemini vurgular. Dolayısıyla, bir mahkeme veya yargı mercii, davranışlardan özel bir kastın çıkarılıp çıkarılamayacağını belirlerken, önündeki delilleri tartmalı ve makul olmayan çıkarımları filtrelemelidir. Başka bir deyişle, "tek makul çıkartım" testi yalnızca delillerle makul şekilde desteklendiği tespit edilen alternatif açıklamalar arasında uygulanır.

53. Ayrıca, Mahkeme'nin "tek makul çıkartım" testinin sadece bir "davranış şekli"nden" özel kast çıkarımına ilişkin olarak kullanılması gerektiğini belirttiğini gözlemlemekte fayda vardır. Özel kastı ispatlamak için bir failin davranışının kapsamını ve ağırlığını incelerken olduğu gibi, başka çıkartım yöntemleri de mevcut olduğunda bu, testin eşiği olamaz.

54. Üçüncüsü, özel kastın çıkarılıp çıkarılamayacağını değerlendirirken, bir mahkeme veya mahkeme heyeti elindeki delilleri kapsamlı ve bütüncül bir şekilde değerlendirmelidir. Uluslararası ceza mahkemelerinin içtihatları, bu yaklaşımın yalnızca arzu edilen bir yaklaşım olmadığını, aynı zamanda adaletin sağlıklı bir şekilde uygulanmasının önemli bir unsuru olduğunu gösterir. Bu bağlamda, Beyanda Bulunanlar, ICTY Temyiz Dairesinin, dava dairelerinin "tüm delillerin birlikte ele alındığında soykırımcı bir zihniyeti gösterip göstermediğini" değerlendirmesini gerektiren yaklaşımına katılırken, "bölümlere ayrılmış bir analiz tarzının doğru sorgulamayı [belirsizleştireceğini]" belirtir.

55. Bu genel değerlendirmelerin ötesinde, Mahkeme'nin içtihadı, özel kastın belirlenmesine yardımcı olabilecek bir dizi faktörün uygunluğunu açıklığa kavuşturmuştur. Beyanda Bulunanlar, aşağıda ayrıntıları verilen faktörle-

rin, Soykırım Sözleşmesi'nin II. maddesinde belirtilen özel kast şartının yorumlanmasında Mahkeme'ye yol göstermesi gerektiğini belirtir.

b. *Öldürülen kurbanların sayısı bir Devletin özel kastının belirleyicisi değildir.*

56. Grup üyelerinin geniş çaplı olarak öldürülmesi, bir grubu tamamen veya kısmen yok etme kastının en açık ve doğrudan göstergesidir. Bununla birlikte, Beyanda Bulunanlar, hedef alınan grubun üyelerini yaralamak, kısırlaştırmak veya hamile bırakmak gibi diğer eylemlerin de ait oldukları grubu yok etme kastını güçlü bir şekilde ispatlayabileceğini belirtir. Öldürmenin ötesinde, hedef alınan bir gruba karşı işlenen diğer fiillere ilişkin deliller de özel kastın belirlenmesiyle aynı derecede ilgili olabilir. Buna ek olarak, soykırımın temelini oluşturan birden fazla eylemin varlığı da soykırım kastının göstergesi olabilir. Buna göre, Beyanda Bulunanlar, madde II'deki özel kast şartının, her bir olayın veya iddia edilen soykırımın temelini oluşturan eylemin tek başına değerlendirilmesi yerine, genel olgusal tablonun dikkate alınacağı şekilde yorumlanması gerektiğini belirtir.

57. Beyanda Bulunanlar ayrıca, zulmün ölçüğü ve niteliği gibi bağlamsal faktörlerin özel kastın göstergelerini oluşturduğunu belirtir. Yukarıda belirtildiği gibi, özel kast nadiren doğrudan delillerle ispatlanır ve sıklıkla tüm olgu ve koşullardan çıkarım yapılır. Bu bağlamda, ICTY, "doğrudan delil bulunmaması halinde, yok etme kastının, genel bağlam, sistematik olarak aynı gruba yönelik diğer suç teşkil eden eylemlerin gerçekleştirilmesi, işlenen zulmün ölçüğü, mağdurların belirli bir gruba mensup olmaları nedeniyle sistematik olarak hedef alınması veya yıkıcı ve ayrımcı eylemlerin tekrarlanması gibi bir dizi olgu ve koşuldan çıkarılabileceğini" tespit etmiştir.

58. Mahkeme ayrıca, kastın doğrudan ispatlanmadığı durumlarda, "sadece belirli kişileri belirli bir gruba üye oldukları için hedef almak değil, aynı zamanda grubun kendisini tamamen veya kısmen yok etmek kastını ortaya koyan ölçekte eylemlerin ispatlanması gerektiğini" tespit etmiştir. Uluslararası mahkemeler, ilgili eylemlerin ölçüğünü ve niteliğini değerlendirirken, ciddi şekilde yaralanan veya ölen bireylerin sayısına ek olarak, olaya karışan saldırganların sayısı, "yakın coğrafi ve zamansal yakınlıktaki" yasaklanmış ve diğer suç teşkil eden eylemlerin sayısı ve saldırının yoğunluğu ile saldırının sistematik ve ayrımcı niteliği de dâhil olmak üzere bir dizi faktörü dikkate almıştır.

59. Beyanda Bulunanlar, kast çıkarımı için bir temel olarak ölçek sorununun yalnızca öldürmelerle ilgili olmadığını belirtir. Öldürülen kurbanların sayısı, vahşetin ölçeğini ve niteliğini değerlendirmede yalnızca bir başlangıç noktasıdır. Esasında, diğer ilgili faktörlerin niceliksel bir değerlendirmesini yaparken, mağdur nüfus, soykırımın temelini oluşturan çeşitli eylemlerin hedef aldığı tüm mağdurları içerecek şekilde alınmalı ve öldürülen kurbanlarla sınırlı tutulmamalıdır.

60. Soykırım Sözleşmesi, spesifik olarak yok etme niyetinin tespiti için, öldürülen kurbanların sayısına odaklanılmasını gerektirmediği gibi, bu faktör, uluslararası ceza mahkemelerinde de belirleyici olmamıştır. Gerçekten de, koşullar, korunan grubun fiziksel veya biyolojik olarak yok edilmesinde failin en hızlı veya en doğrudan yollardan yararlanamamasına veya yararlanmamaya karar vermesine neden olmuş olabilir. ICTY İstinaf Dairesi Krstić'te şu sonuca varmıştır:

“Soykırım suçu, hedeflenen kısmı yok etme amacına ulaşmasında failin en etkili yöntemi seçip seçmediğinin ispatını gerektirmez. Seçilen yöntem failin niyetini tam olarak yerine getirmediğinde ve bu yıkımı yarım bıraktığında bile, böylesi bir etkisizlik tek başına soykırım niyetinin tespit edilmesine engel teşkil etmez.”

61. Bu itibarla, **bir Devletin bir grubu yok etme niyetinin belirlenmesi, öldürülen insan sayısına bağlı değildir.**

62. Son olarak, spesifik niyeti belirlemek için öldürülen mağdurların sayısına odaklanılmamanın bir başka nedeni de, rakamların yanıltıcı olabilmesidir; zira bunlar büyük olasılıkla bir grubun yok olmasına yol açabilecek uzun vadeli ölümleri hesaba katmayacakları gibi, grubun biyolojik yok oluşunu da zorunlu olarak hesaba katmayacaklardır. Aşağıda daha ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, Soykırım Sözleşmesi'nin kapsamının hedeflenen grubun yalnızca fiziksel değil aynı zamanda biyolojik olarak yok edilmesini de kapsamı dikkat çekicidir.

c. *Cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet, spesifik niyetin belirlenmesinde önemli bir rol oynayabilir.*

63. II. madde bağlamında “yok etme” ifadesi, hedeflenen grubun hem fiziksel hem de biyolojik olarak yok edilmesini kapsamaktadır. Fiziksel yıkım mev-

cut grubun yok edilmesine odaklanırken, biyolojik yıkım grubun yenileyici gücüne yöneliktir. Mahkeme, grubu kısmen veya tamamen yok etme niyetinin “grubun kendini yenileme ve dolayısıyla uzun vadede hayatta kalmasını sağlama kapasitesi üzerinde sonuçlar doğuracak” tedbirlerde kendini gösterebileceğini teyit etmiştir. Diğer mahkemeler ayrıca, kendini yenileme gücü ve uzun vadede hayatta kalmasını sağlama kapasitesi de dahil olmak üzere hedeflenen bir grup üzerindeki soykırım eylemlerinin altında yatan uzun vadeli çıkarımlarından spesifik niyet anlamına varmıştır. Beyanda bulunanlar, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin bir grubun kendini yenileme yeteneğini etkileyebileceğini öne sürmektedir. Böylesi bir şiddet, fiziksel üreme yeteneğini doğrudan etkileyebilir ve sosyal damgalamanın etkileri de dahil olmak üzere üremenin önünde başka engeller oluşturabilir.

64. Beyanda bulunanlar ayrıca cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin herhangi bir askeri hedefe ulaşma kabiliyetine sahip olmamasının, korunan bir grubu yok etmeye yönelik spesifik niyetin ikna edici bir delili olabileceğini ileri sürmektedir. Ayrıca, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet, yalnızca bireyler üzerinde değil aynı zamanda grubun kendisi üzerinde de yarattığı etki göz önüne alındığında, korunan bir grubu fiziksel ve/ya biyolojik olarak yok etme niyetini yansıtabilir. Soykırım stratejisi olarak kullanıldığında cinsel şiddet, Akayesu’da da doğrulandığı gibi, grubu yok etme yolunda artan bir adım olarak mağduru yok etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu, kurban ve grubun varlığına yönelik bir saldırı olup, bu nedenle bir soykırım stratejisi olarak kullanılabilir.
65. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 1820 (2008) sayılı kararında da tanındığı gibi, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet, tüm toplulukları aşağılamak, ikincilleştirmek ve yok etmek için kullanılabilir. Bu şiddet, kaosa ve teröre neden olmakta, insanların kaçmasına sebep olmakta, fail grubun hakimiyetini yansıtmakta ve hayatta kalanları toplumdan dışlamaktadır. Sonuç olarak cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet, korunan bir grubun yok olmasına yol açabilir, belirli bir niyeti ortaya koyabilir ve dolayısıyla soykırım anlamı taşıyabilir.
66. Bu bağlamda, Akayesu davasında ICTR, “cinsel şiddetin, özellikle Tutsi kadınlarını hedef alan ve özellikle onların ve Tutsi grubunun tamamen yok

edilmesine katkıda bulunan, yıkım sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğuna” hükmetmiştir. ICTR şunu eklemiştir: “cinsel şiddet, [T]utsi grubunun yok edilmesi - ruhun, yaşama iradesinin ve yaşamın kendisinin yok edilmesi - sürecinde bir adımdır”. Beyanda bulunanlar, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin önemli ölçüde belgelendiği durumlarda, bu bulgunun Soykırım Sözleşmesi'nin II. maddesinin yapısına yansıtılması gerektiğini ileri sürmektedir. Yaratıldığı korkudan sebep olduğu fiziksel ve psikolojik yaralara, sebep olabileceği hamileliklerden kurbanlar arasında yarattığı damgalanmaya kadar planlı bir yaygın cinsel şiddet sisteminin sürekliliği, faillerin korunan bir grubu hem fiziksel hem de biyolojik olarak yok etme niyetini göstermeye hizmet edebilir.

d. *Çocuklara karşı işlenen eylemler, spesifik kastın belirlenmesinde önemli bir rol oynayabilir.*

67. Beyanda bulunanlar, II. maddedeki spesifik kasıt gerekliliklerini yorumlarken, öldürme de dâhil olmak üzere çocukların hedef alınmasında Mahkeme'nin dikkate alması gereken en az üç yol olduğunu ileri sürmektedir.

68. İlk olarak, çocukların hedef alınması, grup üyelerinin korunan gruba üye olmaları nedeniyle hedef alındığını göstermeye yardımcı olabilir. Çocukların önemli ölçüde hedef alındığına ilişkin deliller, korunan bir grubun üyelerinin yalnızca güvenlik tehdidi oluşturmaları gibi diğer başka sebeplerden ötürü hedef alındıklarına dair savunmayı muhtemelen engelleyecektir.

69. **İkinci olarak Mahkeme, soykırım bulgusu için kastın “en azından belirli bir grubun önemli bir bölümünü” yok etmek olması gerektiği kanaatine varmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi, neyin “belirli bir grubun önemli bir kısmı” olarak sayılacağı, “grubun belirli bir kısmının grubun genelini temsil eden olup olmadığı veya grubun hayatta kalması için gerekli olup olmadığı” da dâhil olmak üzere tüm koşullara bağlı olacaktır.** Beyanda bulunanlar, çocukların Soykırım Sözleşmesi tarafından korunan grupların önemli bir bölümünü oluşturduğunu ve çocukların hedef alınmasının, bir grubu en azından kısmen yok etme niyetinin bir göstergesi olduğunu ileri sürmektedir. **Grubun kendini yenileyemediği durumlarda fiziksel olarak yok edilmesi sağlandığından, çocuklar herhangi bir grubun hayatta kalması için hayati öneme sahiptir.**

70. Üçüncü olarak, çocukların soykırımın temelini oluşturan eylemler yoluyla hedef alındığı durumlarda, bu, gerekli kastın varlığının ortaya konulmasına yardımcı olabilir. Çocukların tüm grupların hayatta kalması açısından taşıdığı önem göz önüne alındığında, çocuklara verilen zararın delillendirilmesi, faillerin korunan grubun önemli bir bölümünü yok etmeyi amaçladıkları sonucuna varılmasına katkıda bulunabilir. Örneğin, Akayesu davasında ICTR, “yeni doğmuş bebeklerin canının bile bağışlanmadığını” gösteren delillerin, faillerin “Tutsi grubunu bütünüyle yok etme niyetini” ortaya koyduğunu vurgulamıştır.
71. Dolayısıyla Beyanda bulunanlar, çocukların hedef alınmasının özel kastın belirlenmesiyle ilgili olduğunu ileri sürmektedir.
- e. *Zorla yerinden edilme, spesifik kastın belirlenmesinde önemli bir rol oynayabilir.*
72. Beyanda bulunanlar, (bu Ortak Bildirge’nin I(d) bölümünde ana hatlarıyla belirtildiği gibi) soykırımın temelini oluşturan eylemlere yol açmanın yanı sıra, zorla yerinden edilmenin, aynı zamanda özel bir kasta delil teşkil edebileceğini ve bunun grubun etkilenen üyelerinin ölümlerine veya yok olmalarına yol açacak koşullara maruz kalacakları bir yere nakledildikleri durumlar için de geçerli olacağını öne sürmektedir.
73. Bosna v. Sırbistan davasında Divan, “bir grubun mensuplarının sınır dışı edilmesi ya da yerinin değiştirilmesinin zorla gerçekleştirilmiş bile olsa bir grubun yok edilmesi anlamına gelmediğini ve böyle bir yok etmenin yer değiştirmenin otomatik bir sonucu olmayacağını” teyit etse de “etnik temizlik eylemlerinin” Sözleşme’nin II. maddesince yasaklanan eylemlere paralel bir şekilde gerçekleşebileceğini ve bu eylemlere teşvik eden özel bir kastın (dolus specialis) varlığının belirtisi olarak önemli olabileceğini kabul etmiştir.
74. Beyanda bulunanlar ayrıca, hedef bir grubun mensuplarının zorla yerlerinin değiştirilmesini tetikleyen şiddetli bir askeri operasyonun soykırıma temel teşkil eden eylemlerin beş kategorisinden birinin kapsamında olup olmamasına bakılmaksızın aynı şekilde korunan bir grubu yok etmeye yönelik özel bir kasta kanıt teşkil ettiğini bildirir.

3. SONUÇ

75. Yukarıda özetlendiği gibi Beyanda bulunanlar, Soykırım Sözleşmesi'nin II. maddesinde belirtildiği üzere soykırımın sadece öldürmelerle sınırlı olmadığını ve öldürülen kurban sayısının Devletin özel kastı konusunda belirleyici olmadığını belirtir. Soykırımı temel teşkil eden eylemler, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet şeklini alabilir. Zorla yer değiştirme de soykırımı temel teşkil eden bir eyleme sebep olabilir. Ek olarak, soykırımı temel teşkil eden eylemler çocuklara karşı yapıldığında, bu eylemlerin çocuklar üzerindeki özel etkisini göz önünde tutarak farklı olarak ele alınmalıdır. Son olarak, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet, çocuklara yapılan eylemler ve zorla yer değiştirme, özel kastın madde II gereğince belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.
76. Son bir değerlendirme olarak Beyanda bulunanlar Divan'ın, bu Sözleşme kapsamındaki diğer Taraf Devletler yükümlülükleri (erga omnes partes) açısından niteliğini göz önünde bulundurarak, Soykırım Sözleşmesi'nin II. maddesinin yorumlanmasında belli belgelerin delil değerinin dikkate alınmasının özellikle önemli olduğunu belirtir. Özellikle, belirli kaynakların, Divan'ın özel kasta ilişkin çıkarımında bulunmasına olanak sağlayan olgular da dâhil olmak üzere, soykırımın varlığını göstermek için gerekli olan unsurların saptanmasında özel bir kanıt değeri olduğu kabul edilmelidir. Bu bağlamda Beyanda bulunanlar, keşif heyetleri ve soruşturma komisyonları tarafından düzenlenen raporlar ve BM Genel Sekreteri tarafından BM Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurulu için düzenlenen raporlar gibi BM tarafından hazırlanan raporların özel önem taşıyabileceğini bildirir. Gerçekten de böyle raporlar yargılamada taraf olmayan ve sonucunda kazanıp kaybedecek bir şeyi olmayan kişiler yani "dava taraflarıyla ilişkisi olmayan tanıklar" tarafından hazırlandığı için özellikle inanılır olabilir.

B. Soykırım Sözleşmesi'nin IV'den VI'ya Kadar Olan Maddelerinin Yorumlanması

77. Soykırım Sözleşmesi'nin I. maddesi kapsamında Taraf Devletler "önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt ettiği" soykırımın uluslararası hukuk kapsamında suç olduğunu teyit etmiştir. Beyanda bulunanlar, I. maddede çerçevesi çizilen cezalandırma görevinin Soykırım Sözleşmesi'nin IV'den VI'ya ka-

dar olan maddeleri göz önünde bulundurularak yorumlanması gerektiğini ve bu nedenle soykırımla suçlanan kişilerin sorgulanması, yargılanması ve soykırımdan suçlu bulunan kişilerin cezalandırılması yükümlülüğü olarak yorumlanması gerektiğini iler sürer. Beyanda bulunanların görüşüne göre, bu hükümler uyarınca, bir Taraf Devlet soykırımı cezalandırma yükümlülüğünü, cezai yargı yetkisine tabi kişileri kendi ceza mahkemelerinde yargılayarak; yargı yetkisini kabul ettiğinde yetkili Uluslararası mahkemelerle işbirliği yaparak ve soykırımla suçlanan kişileri, ilgili olduğu takdirde, diğer Devletlerde yargılanmaları için iade ederek yerine getirir.

78. VI. madde uyarınca, soykırım ya da Soykırım Sözleşmesi'nce cezalandırılacak diğer eylemlerle suçlanan herhangi birinin, toprağında eylemin gerçekleştiği Devletin yetkili mahkemesince ya da yargı yetkisini kabul eden bu Âkit Taraflarla ilgili olarak yargı yetkisine sahip olabilen bir Uluslararası ceza mahkemesi tarafından yargılanması gerekir. Beyanda bulunanlar, bu hükmün kovuşturma başlamadan önce Devlet tarafından bir inceleme yapılması yükümlülüğünü varsaydığını bildirir.
79. Soykırım Sözleşmesi inceleme, kovuşturma ve “yetkili bir mahkeme” tarafından yargılama yükümlülüğünün yerine getirilmesi için kovuşturma ve yargılamanın nasıl yapılmasını gerektiğini belirtmese de Beyanda bulunanlar ilgili hükmün, bu mahkemenin bağımsız ve tarafsız olması da dâhil olmak üzere, adil yargılanma garantisini kapsayacak şekilde yorumlanması gerektiğini bildirir. Bunlar uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuk tarafından tanınan temel gerekliler olup yukarıda bahsedildiği üzere Soykırım Sözleşmesinin kapsadığı yükümlülükler Antlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi'nin 31(3)(c) maddesi uyarınca diğer ilgili ve uygulanabilir uluslararası hukuk kuralları göz önünde bulundurularak yorumlanmalıdır. Ek olarak Beyanda bulunanlar, adil yargılanmayı garanti altına alan adli standartlara uyulmamasının Soykırım Sözleşmesi'nin amacına mani olacağını zira bu durumlarda yargılamanın boş bir vaat gibi kalacağını ve cezadan muaf olmayla mücadele amacını yerine getiremeyeceği bildirir. Cezadan muaf olmayı sağlayan ya da sadece sanığı adaletten korumak için düzmece yargılamalar yapan bir adalet sistemi Soykırım Sözleşmesi'nin “insanlığı bu tür bir iğrenç musibetten kurtarma” amacını karşılamaz.

80. Diğer bir uygunluk standardı kovuşturma ve yargılamada şeffaflıkla ilgilidir. Uluslararası insan hakları antlaşması organları ve bölgesel insan hakları mahkemeleri kararları soruşturma, kovuşturma ve ilgili antlaşmalarda cezalandırma görevlerinin toplumun sürecin bütünlüğünü değerlendirebilmesi için usulen ve uygun bir şekilde bilgilendirilmesi ve adli süreçlerde kamu güvenini korumak için bunları şeffaf bir şekilde yerine getirme görevini de kapsadığını belirlemiştir.

VI. Beyannameyi Destekleyen Belgeler

81. Bu Ortak Beyannameyi desteklemek üzere eklenen belgelerin listesi aşağıdadır:

- a. Uluslararası Adalet Divanı Yazı İşleri Müdürlüğünden, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık Elçilerine, Hollanda Krallığına ve Hollanda Dış İşleri Bakanlığına, 24 Ocak 2020 tarihli yazılar;
- b. Kanada ve Hollanda'nın Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinin Uygulanmasına (Gambia v. Myanmar) ilişkin davaya eklenen itiraz ve evrakın nüshasını talep ettiği 11 Kasım 2020 tarihli yazı;
- c. Yazı İşleri Müdürlüğünün, Kanada ve Hollanda'nın davaya eklenen itiraz ve evrakın nüshalarının hazırlanmasına ilişkin taleplerinin ulaştığına ilişkin 13 Kasım 2020 tarihli yazısı;
- d. Yazı İşleri Müdürlüğünün, Kanada ve Hollanda'yı Divan'ın bahsi geçen talebi yerine getirmenin uygun olmayacağına karar verdiği konusunda bilgilendirdiği 27 Kasım 2020 tarihli yazı;
- e. Kanada Hükümetinin Soykırım Sözleşmesini onay belgesi;
- f. Danimarka Hükümetinin Soykırım Sözleşmesini onay belgesi;
- g. Fransa Hükümetinin Soykırım Sözleşmesini onay belgesi;
- h. Almanya Hükümetinin Soykırım Sözleşmesini onay belgesi;
- i. Hollanda Krallığının Soykırım Sözleşmesine katılım belgesi;
- j. Birleşik Krallığın Soykırım Sözleşmesine katılım belgesi.

VII. Sonuç

82. Yukarıda belirtilen bilgilere dayanarak, Beyanda Bulunanlar, Gambiya'nın bu olayda Myanmar'a karşı açtığı davaya taraf olmayanlar olarak katılmak için Statü'nün 63(2) maddesi tarafından kendilerine tanınan haktan yararlanmaktadırlar.
83. Kanada Hükümeti, aşağıda imzası bulunan Alan H. Kessel'i bu Beyannamenin amaçları doğrultusunda Temsilci olarak atamıştır.
84. Danimarka Hükümeti, aşağıda imzası bulunan Vibeke P. Jprgensen'i bu Beyannamenin amaçları doğrultusunda Temsilci olarak atamıştır.
85. Fransa Hükümeti, aşağıda imzası bulunan Diego Colas'ı bu Beyannamenin amaçları doğrultusunda Temsilci olarak atamıştır.
86. Almanya Hükümeti, aşağıda imzası bulunan Tania von Uslar-Gleichen'i bu Beyannamenin amaçları doğrultusunda Temsilci olarak atamıştır.
87. Hollanda Krallığı, aşağıda imzası bulunan Prof. Dr. Rene Lefeber'i bu Beyannamenin amaçları doğrultusunda Temsilci olarak atamıştır.
88. Birleşik Krallık Hükümeti, aşağıda imzası bulunan Sally Langrish'i bu Beyannamenin amaçları doğrultusunda Temsilci olarak atamıştır.
89. Bu davadaki tüm yazışmaların aşağıdaki adreslere gönderilmesi talep edilmiştir:

Embassy of Canada, Sophialaan 7, The Hague Kingdom of the Netherlands
HAGUEG@international.gc.ca Katherine.speijer@international.gc.ca

The Embassy of Denmark, Koninginnegracht 30 2514AB Den Haag Kingdom of the Netherlands
Haaamb@um.dk itfm@um.dk

Embassy of France, Anna Paulownastraat 76 2518 Bi Den Haag Kingdom of the Netherlands
corinne.balleix@diplomatie.gouv.fr marion.esnault@diplomatie.gouv.fr jade.frichithavong@diplomatie.gouv.fr nabil.hajjamici@diplomatie.gouv.fr
stephane.louhaur@diplomatie.gouv.fr

Embassy of the Federal Republic of Germany, Groot Hertoginnelaan 18-20
2517 EG Den Haag Kingdom of the Netherlands recht-1denh.auswaertiges-amt.
de recht-10@den.h.auswaertiges-amt.de l-vzdenh.auswaertiges-amt.de

Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands, International Law Division
Rijnstraat 8 2515XP Den Haag Kingdom of the Netherlands diz-ir-procedu
res@minbuza.nl

Embassy of the United Kingdom, Lange Voorhout 10 2514 ED Den Hague
Kingdom of the Netherlands Hague.Legal@fcdo.gov.uk

KAYNAKÇA

KİTAP-MAKALE

Cavid ABDULLAHZADE, Dağlık Karabağ Sorununda Ermenistan'ın
Rolü ve Sorumluluğu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 69 (4),
2020, (1541-1568).

Yusuf AKSAR, Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk, Cilt: I, 5.Baskı,
Seçkin, Ankara, 2019.

Denis ALLAND, Manuel de Droit International Public, Presses
Universitaires de France, 2014.

A.Fusun ARSAVA, Uluslararası Adalet Divanı Tarafından İnsan Haklarının
Korunması, TAAD, Yıl: 6, Sayı: 21, Nisan 2015, (ss.1-40).

Anthony AUST, Handbook of International Law, 2nd Edition, Cambridge,
2010.

Mehmet Halil Mustafa BEKTAŞ, BM Üyeliğinden Çekilmeye Dair
Muhtemel Prosedürlerin İncelenmesi, Uluslararası İlişkiler, Cilt: 16, Sayı: 61,
2019, (ss.39-54).

Ian BROWNLIE, Principles of Public International Law, 7th Edition,
Oxford, 2008.

Antonio CASSESE, International Law, 2nd Edition, Oxford, 2005.

Erdem DENK, Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi, 2.Baskı, Siyasal, Ankara, 2019.

John DUGARD, International Law: A South African Perspective, 4th Edition, Juta, 2012.

Patricia EGLI, Introduction to Public International Law, Dike Publication, 2016.

Malcolm D. EVANS, International Law, 4th Edition, Oxford, 2014.

Carlo FOCARELLI, International Law, Edward Elgar Publishing, 2019.

Anders HENRIKSEN, International Law, 2nd Edition, Oxford, 2019.

Mark Weston JANIS, International Law, 6th Edition, Wolters Kluwer, 2012.

Farrokh JHABVALA, The Credentials Approach to Representation Questions in the UN General Assembly, California Western International Law Journal, Vol: 7, No: 3, [1977], (ss.615-638).

Alina KACZOROWSKA, Public International Law, 4th Edition, Routledge, 2010.

Yücel ACER/İbrahim KAYA, Uluslararası Hukuk, 9.Baskı, Seçkin, Ankara, 2018.

İslam Safa KAYA, Uluslararası Hukuk Temel Bilgiler, Adalet, Ankara, 2022.

David J.BEDERMAN/Chimene I. KEITNER, International Law Frameworks, 4th Edition, Foundation Press, 2016.

Theodor MERON, Human Rights and Humanitarian Norms as Customary Law, Clarendon Press, 1989.

Sean D. MURPHY, Principles of International Law, 3rd Edition, West Academic Publishing, 2018.

Hanspeter NEUHOLD, *The Law of International Conflict*, Brill Nijhoff, 2015.

Ilias BANTEKAS/Lutz OETTE, *International Human Rights Law and Practice*, Cambridge, 2013.

Wade MANSELL/Karen OPENSHAW, *International Law: A Critical Introduction*, Hart Publishing, 2013.

Durmuş TEZCAN/Mustafa Ruhan ERDEM/R.Murat ÖNOK, *Uluslararası Ceza Hukuku*, 5.Baskı, Seçkin, Ankara, 2019.

Süleyman ÖZAR, *Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Adalet*, Ankara, 2021.

Hüseyin PAZARCI, *Uluslararası Hukuk*, 11.Baskı, Turhan, Ankara, 2012.

Giulia PINZAUTI, *The European Court of Human Rights' Incidental Application of International Criminal Law and Humanitarian Law: A Critical Discussion of Kononov v. Latvia*, *Journal of International Criminal Justice*, 6, (2008), (ss.1043-1060).

Javaid REHMAN, *International Human Rights Law*, 2nd Edition, Pearson Education, 2010.

Olivier de SCHUTTER, *International Human Rights Law*, Cambridge, 2010.

Malcolm N. SHAW, *International Law*, 8th Edition, Cambridge, 2017.

Melda SUR, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta, İstanbul, 2011.

David RUZIE/Gerard TEBOUL, *Droit International Public*, Dalloz, 25e Edition, 2019.

Anne Sophie TRAVERSAC, *Droit International Public*, 2e Edition, Breal, 2018.

Ayşe Nur TÜTÜNCÜ, *İnsancıl Hukuka Giriş*, Beta, İstanbul, 4.Bası, 2019.

Ahmet ULUTAŞ, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, Adalet, Ankara, 2023.

Şeref ÜNAL, Uluslararası Hukuk, Yetkin, Ankara, 2005.

Robert CRYER/Hakan FRIMAN/Darryl ROBINSON/Elizabeth WILMSHURST, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Cambridge, 2nd Edition, 2010.

İNTERNET KAYNAKLARI

Patrick WINTOUR; <https://www.theguardian.com/law/2024/jan/07/uk-accused-of-hypocrisy-in-not-backing-claim-of-genocide-in-gaza-before-icj> ; Erişim: 07.01.2024.

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20231115-wri-01-00-en.pdf> ; Erişim: 10.03.2024.

<https://iimm.un.org/icj-the-gambia-v-myanmar/#:~:text=On%2011%20November%202019%2C%20The,in%20Rakhine%20State%20as%20required> ; Erişim: 17.03.2024.

<https://www.theguardian.com/law/2024/jan/07/uk-accused-of-hypocrisy-in-not-backing-claim-of-genocide-in-gaza-before-icj> ; Erişim: 17.03.2024.

<https://www.gov.uk/government/news/intervention-by-uk-and-partners-in-the-gambia-v-myanmar-icj-case-joint-statement#:~:text=News%20story-,Intervention%20by%20UK%20and%20partners%20in%20The%20Gambia%20v%20Myanmar,by%20The%20Gambia%20against%20Myanmar.> ; Erişim: 20.03.2024.

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20231115-wri-02-00-en.pdf> ; Erişim: 20.03.2024.

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20231116-pre-01-00-en.pdf> ; Erişim: 20.03.2024.

<https://www.government.nl/documents/diplomatic-statements/2020/09/02/joint-statement-of-canada-and-the-kingdom-of>

the-netherlands-regarding-intention-to-intervene-in-the-gambia-v.-myanmar-case-at-the-international-court-of-justice ; Erişim: 20.03.2024.

<https://iimm.un.org/icj-the-gambia-v-myanmar/> ; Erişim: 20.03.2024.

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf> ; Erişim: 31.03.2024.

**OMBUDSMAN
AKADEMİK DERGİSİ
YAYIN KURALLARI**

ETİK KURALLAR

1. Sosyal bilimler dahil olmak üzere tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.
2. Makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine uyulduğuna dair ifadeye yer verilmelidir.
3. Ulusal ve uluslararası standartlara atıf yaparak, dergide ve/veya web sayfasında etik ilkeler ayrı başlık altında belirtilmelidir. Örneğin; dergilere gönderilen bilimsel yazılarda, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmalıdır.
4. Etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makale ilk/son sayfasında yer verilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalatıldığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir.
5. Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edilmesi gerekmektedir.

OMBUDSMAN AKADEMİK DERGİSİNİN AMAÇ VE KAPSAMI

Kamu Denetçiliği Kurumu; hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan haklarına saygının geliştirilmesi ve ayrıca halka karşı sorumluluk anlayışı temelinde bağımsız ve tarafsız bir şekilde yürüttüğü inceleme ve araştırmalar sayesinde, çok kısa süre içerisinde kamu vicdanının güçlü bir sesi olmayı başarmıştır. Bu sayede Kurumumuz, hem bireyler hem de kamu idaresi için bir fırsat oluşturmakta, kamu vicdanı ile uyuşmayan konularda idare ile vatandaş arasında uzlaşma sağlanmasına katkıda bulunmakta, iyi yönetim ilkelere dayalı çağdaş bir yönetim anlayışının ülkemizde de yerleşmesine hizmet etmektedir. Aynı zamanda, vatandaşların doğrudan ve ücretsiz bir şekilde sıkıntılarını iletip adalet arayabilecekleri ve yönetime iştirak etmelerine imkân sağlayacak bir kamu mercii görevi üstlenmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumumuzun varlığı, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi açısından çok önemli bir güvencedir. Vatandaşlar açısından bir güvence olduğu kadar; idare açısından da demokrasi ve hukukun yerleşmesine öncülük eden rehber niteliğinde bir kurumdur. Tarihsel olarak Türk devlet geleneğimizin dayandığı temeli oluşturan ve "insanı yaşat ki devlet yaşasın" ifadesi ile anlam kazanan "hak", "hukuk", "adalet" ve "vicdan" kavramlarının, idari işleyişte yerleştiğine işaret eden güçlü bir kanıttır. Bir başka ifade ile ülkemizde, demokratik hukuk devleti ilkesinin işlerlik kazandığının somut bir göstergesidir. Ayrıca devletimizin kendine güvendiği ve kendini halkın denetimine açtığı anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda, vatandaşların haklarını arayıp, sorumluluklarının bilincine varmalarını ifade eden "haklar kültürünün" gelişmesine imkân veren, demokrasi tarihimizin çok önemli milat noktasını oluşturmaktadır.

Kurumumuza şikâyet başvurusunda bulunan vatandaşlar yanında medya, kamu idareleri, sivil toplum örgütleri, uluslararası kurum ve kuruluşlar gibi paydaşlarımızın değerlendirmeleri, çalışmalarımız hakkında kıymetli geri bildirimler sunarak bizleri sürekli değişim ve gelişim içerisinde tutmaktadır. Bu çerçevede, akademik camianın geçmiş tecrübelerden alınan dersler ışığında gelecek hakkındaki tarafsız öngörülerini içeren çalışmaları, güncel gelişmelerin takip edilmesinde bizlere yol göstermektedir. Ombudsmanlığın teorik arka planıyla pratikteki uygulamalarını bir araya getirerek teorinin ayaklarının yere basması, pratiğin ise evrensel ilkelerle zenginleşmesini sağlamak gerekliliği, akademik çevrelere Ombudsmanlığı icra edenin bakış açısının yansıtılması fikrini doğurmuş ve elinizdeki dergi bu noktadan hareketle hazırlanmıştır.

Dergimize; siyasal bilgiler, kamu yönetimi, hukuk, coğrafya, tarih, iletişim, ekonomi, işletme, bilişim, sosyoloji, şehir bölge planlama vb. sosyal, beşeri, idari bilimler ve yönetim alanında araştırma, derleme, olgu sunumu, çeviri vb. türünde gönderilen her türlü özgün yayın kabul edilmektedir.

OMBUDSMAN AKADEMİK YAYIN İLKELERİ

1. Ombudsman Dergisi; Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 2 sayı çıkarılan, bilimsel ve akademik düzeyde araştırma ve makalelerin yayımlandığı hakemli ve süreli bir dergidir. Makalelerin tam metinleri TÜBİTAK ULAKBİM İndeksinde Sosyal ve Beşeri Bilimler Veritabanı'nda taranmaktadır.
2. Dergide yayınlanacak makalelerin dil ve anlatımı bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır. Çalışma, iyi tanımlanmış bir problematiğe dayanmalı ve başlıklar bu problematikle uyumlu olmalıdır. Yararlanılan kaynaklar, çalışmanın kapsamını yansıtacak zenginlik ve yeterlikte olmalıdır.
3. Gönderilecek makaleler, daha önce başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Bu konudaki sorumluluk yazara aittir.
4. Derginin yazım dili Türkçe ve İngilizcedir. Yazı başlığı/title, anahtar kelimeler/keywords ve öz/abstract bütün makalelerde Türkçe ve İngilizce olarak bulunmak zorundadır. Çeviri yazılar, çevirisi yapılan özgün metin ile birlikte gönderilmelidir.
5. Makalenin girişinde 100 -150 kelime Türkçe ve İngilizce özet bulunmalı, özetin alt kısmında çalışmanın alanını tanımlayabilecek nitelikte Türkçe ve İngilizce anahtar kelimelere (en az 3 en fazla 5 kelime) yer verilmelidir.
6. Türkçe makalelerin yazımında Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğü veya <http://www.tdk.org.tr> adresi esas alınmalı, ayrıca yazılar dilbilgisi kurallarına (imla, noktalama, açıklık, anlaşılabilirlik vs.) ve dergi yayın ilkeleri ve yazım kurallarına göre düzenlenmiş olmalıdır.
7. Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler, Editör ile Yayın Kurulu tarafından dergi "Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları"na ve kamu yayıncılığına uygunluğu açısından incelenir. Yayın Kurulu yazıyı bilimsel yönden değerlendirmek üzere hakeme veya düzeltilmek üzere yazarına geri göndermek, yazının biçiminde düzeltme yapmak, kısaltmak, ulusal, uluslararası yayın veya etik kurallara uymayanları yayımlamamak yetkisine sahiptir.
8. Dergimiz, kör hakemlik ilkeleri çerçevesinde yayın yapmaktadır. Yayın Kurulunun ön değerlendirmesinden geçen makaleler incelenmek üzere

en az iki hakeme gönderilir. İki hakemden olumlu değerlendirme alan makaleler yayımlanır. Hakem değerlendirme sonuçlarından biri olumlu diğeri olumsuz ise, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Editör tarafından gerekli görülmesi halinde makaleler tekrar değerlendirilebilir.

9. Hakem değerlendirmeleri olumlu bulunduğu halde, makale sayısının fazla olması nedeniyle yayımlanmayan makaleler bir sonraki sayıda yayımlanmak üzere editör tarafından değerlendirilir. Yabancı dildeki çalışmaların yayınlanması Editör Kurulunun kararına bağlıdır. Yayın ilkelere uygun olmayan makaleler hakem değerlendirme sürecine alınmayabilir.
10. Dergide yayımlanan makalelerdeki görüşler Kamu Denetçiliği Kurumunun ve Ombudsman Akademik Dergisinin görüşleri değildir. Tüm makalelerde ileri sürülen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.
11. Yayımlanan makalelerin basılı ve dijital tüm yayın hakları Kamu Denetçiliği Kurumu ve Ombudsman Akademik Dergisine geçer ve bu makaleler hiçbir nedenle yazara geri verilmez. Derginin ismi olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz. Dergide yayımlanan makalelerin her hakkı saklıdır. Yayımlanmayan makaleler ise yazarın talep etmesi halinde editör tarafından değerlendirilerek iade edilebilir.
12. Dergiye gönderilen çalışmaların Araştırma ve Yayın Etiğine uygunluğuna dikkat edilmektedir. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)'nin Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartlara uygunluk aranmaktadır.
13. Dergide yayımlanan makalelerin yazarlarına ve hakemlerine 23/01/2007 tarihli ve 26412 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Ödenecek Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkında Yönetmelik" hükümleri uyarınca telif ve inceleme ücreti ödenir.
14. Ödemenin yapılabilmesi için; yazarlar ve makale değerlendiren hakemler "Telif ve Tercüme Eser Temliknamesi ve Merkezi Yönetim Harcama Belgeleri Yönetmeliğinin ekinde yer alan Harcama Pusulasını" ıslak imzalı olarak "Kamu Denetçiliği Kurumu, Kavaklıdere Mah. Zeytinalı Caddesi, No:4 Çankaya/ANKARA" adresine posta ile göndermek zorundadırlar.
15. Yazışma adresi: Kamu Denetçiliği Kurumu, Kavaklıdere Mah. Zeytinalı Caddesi, No:4 Çankaya/ANKARA. E-mail: egitim@ombudsman.gov.tr

OMBUDSMAN AKADEMİK YAZIM KURALLARI

1. Makaleler, "Microsoft Office Word" programında A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
2. Dergimize yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin, tablolar, şekiller ve kaynakça dâhil olmak üzere toplam 8.000 kelimeyi geçmemesi gerekmektedir. Geçmesi halinde ise Editörler Kurulu tarafından değerlendirilecektir.
3. Sayfa düzeni; Sol: 3,5 cm, Sağ: 2,5 cm, Üst: 3 cm ve Alt: 3 cm olmalıdır.
4. Makaleler, 12 punto ve "Times New Roman" yazı tipi ile 1 satır arası kullanılarak yazılmalıdır. Paragraflar aralık öncesi ve sonrası "6 nk" olmalıdır. Yazımda, virgöl ve noktalardan sonra bir karakter ara verilmelidir.
5. Yazının ilk sayfasında yazar isimlerinden sonra özetler başlık dahil 10 punto ile "Times New Roman" yazı tipi ile yazılmalıdır. Başlıklar kalın punto ile yazılmalıdır.
6. Paragraflarda başlangıç girintisi "ilk satır" ve 1,25 cm; paragraf girintisi sağ ve sol "0" cm olmalıdır. Paragraflar arasında ilave boş satır bırakılmayacaktır. Diğer düzenlemeler dergi editörleri tarafından yapılacaktır.
7. Yazarın unvanı ile ad ve soyadı, makale başlığının sağ altında belirtilmelidir. Aynı sayfanın dipnotlar için ayrılan kesim çizgisinin altında ise yazarın görev yeri gösterilmelidir.
8. Şekil ve tablolara metin içinde yer verilmelidir. Şekil adı, şeklin altında; tablo başlığı, tablonun üzerinde yer almalıdır. Şekil ve tablo numaraları 1, 2, 3, ... şeklinde olmalıdır.
9. Makalede ana konu ve alt konular 1., 1.1., 1.1.1., 1.1.2., 1.1.2.1. gibi ondalıklı şekilde numaralandırılmalıdır. Ana konuların adlarının bütün harfleri büyük ve kalın yazılmalı, alt konuların ise, sadece baş harfleri büyük ve kalın yazılmalıdır.

ATIFLAR

10. **Atıflar, metin içerisinde bağlaç yöntemi veya dipnot yöntemi kullanılarak yapılabilir.** Açıklama notları ise, sayfa altında dipnot şeklinde (8 punto ile) ifade edilmelidir.

Metin içerisindeki atıflar; yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı ve sayfa numarası şeklinde yapılmalıdır. Yazar adı yoksa kurum adı yazar yerine kullanılmalıdır. Örnek;

- Tek yazarlı yayınlarda atıf: (Öğüt, 2009: 68).
- İki yazarlı yayınlarda atıf: (Öğüt ve Zerenler, 2006: 28).
- Üç ve daha çok yazarlı yayınlarda atıf: (Şahin, vd., 2007:14).
- Birden fazla kaynağa atıf: (İsbir, 2008: 66; Eken, 2005: 36)
- Kaynağın tamamı için atıf: (Eryılmaz, 2005)
- Yazar adı olmayan kaynaklar için atıf: (TODAİE, 2003: 45).

Dipnot yöntemi kullanılarak yapılan atıflar; (10 punto ile) yazar(lar)ın adı-soyadı ve parantez içerisinde kaynağın yılı, kaynağın tam adı, yayının evi, baskı sayısı, basıldığı il, alıntı yapılan sayfa numara(lar)ı şeklinde olmalıdır.

Tek yazarlı yayınlarda atıf: Adem Öğüt (2009), **Bilgi Çağında Yönetim**, Nobel Yayın Dağıtım, 4. Baskı, Ankara, s.25.

İki yazarlı yayınlarda atıf: Durmuş Acar ve Nilüfer Tetik (2008), **Genel Muhasebe**, Detay Yayıncılık, Ankara, s.38-39.

Üç yazarlı yayınlarda atıf: Ali, Şahin, Erdal Bayrakçı ve Erhan Örselli (2011), **Dünyada ve Türkiye’de E-Devlet**, Çizgi Kitabevi, 1. Baskı, Konya, s.115-119.

Dört ve daha fazla yazarlı yayınlarda atıf: Ali, Şahin vd. (2011), **Dünyada ve Türkiye’de E-Devlet**, Çizgi Kitabevi, 1. Baskı, Konya, s.115-119.

Yazar adı olmayan kaynaklar için atıf: TODAİE (1965), **İdari Reform ve Reorganizasyon Hakkında Ön Rapor**, TODAİE Yayınları, Ankara, s. 224.

Çeviri Kitaplar: Paul Imbert (1981), **Osmanlı İmparatorluğunda Yenileşme Hareketleri** (Türkiye'nin Meseleleri), Çev. Adnan Cemgil, Ergin Yayıncılık, İstanbul, s.84.

Dergiler: Ali Şahin (2005). "Kültürel Niteliklerimizin Türk Yönetimsel Değerlerine Etkisi ve Japon Z Teorisiyle Karşılaştırılması", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Baran Ofset, Cilt: 7, Sayı:1, s.28.

Gazeteler: Türker Alkan (2002). "Seçilmişler ve Atanmışlar", Radikal Gazetesi, 30 Mart, par.5.

Tezler: Ali Şahin (2003). Türk Kamu ve Özel Kesim Yöneticilerinin Motivasyon Durumu, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.132.

11. Yapılacak atıf bir internet sitesinden alınmışsa ve atfın yazarı belirli ise süreli yayınlardakine benzer şekilde atıf yapılır. İnternette indirilen kaynak için tarih verilmemişse ilgili dosyaya erişim tarihi kaynağın yılı olarak kullanılır. Eğer atfın yazarı belli değilse parantez içerisinde internet sitesinin kurumu ve erişim yılı yazılmalıdır.

Örnek;

İnternet sitesinde yer alan, yazar adı ve yayın yılı belli olan yazıdan atıf: (Ortaylı, 2002)

İnternet sitesinde yer alan, yazar adı ve yayın yılı belli olmayan yazıdan atıf: (Rekabet Kurumu, 2008).

Dipnot kullanımlarında ise;

İlber Ortaylı (2007), "İmparatorluğun En Uzun Yılı", <http://www.akintarih.com/turktarihi/osmanli/enuzunyuzuil.html> (Erişim Tarihi: 04.02.2007), par.11.

UYAP (2007), "UYAP Projesi", <http://www.uyap.gov.tr/genelbilgi/genel.html> (Erişim Tarihi: 04.04.2007), s.3.

MAKALE GÖNDERME VE YAYIMLANMA SÜRECİ

1. Dergide yayımlanması istenen yazılar dergipark üzerinden gönderilir. **<http://dergipark.gov.tr/>** adresinden **"Ombudsman Akademik" dergisi üzerinden makale gönderimi yapılır**. Bundan sonraki süreçlerde **dergipark** üzerinden takip edilir.
2. Gönderilecek nüshaya, makalenin adı, yazarın adı ve varsa akademik unvanı, görevi ve bağlı olduğu kuruluşu, adresi, telefonu, e-postası, ve <https://orcid.org/> adresinden alınacak olan ORCID ID numarasını (eğer daha önce alınmış ise mevcut ID numarasını) içeren bir dış kapak sayfası eklenmelidir.
3. Editörler Kurulu tarafından ön değerlendirmesi yapılan makaleler uygun bulunması halinde dış kapak sayfası çıkarıldıktan sonra Hakem Kurulu'ndan konuyla ilgili iki hakeme gönderilecektir. Bu nedenle çalışmanın ilk sayfasında yazar adına yer verilmeden sadece makale adı yazılmalıdır. Ayrıca çalışma, ihtiyaç duyulması halinde üçüncü bir hakeme de gönderilebilir. Gönderilen yazıların kime ait olduğu konusunda hakemlere, hakemlerin kimlikleri konusunda da yazarlara bilgi verilmez.
4. Hakemlerden gelen değerlendirme raporları doğrultusunda makalenin yayımlanmasına, yazardan düzeltme istenmesine ya da makalenin geri çevrilmesine karar verilecektir. Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç 1 ay içinde yapılarak dergimize ulaştırılması gerekmektedir.
5. Hakem süreçleri başarı ile sonuçlanan ve yayın portföyüne alınan yazılar Editörler Kurulu'nun belirlediği sıraya göre yayımlanır.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU ÖRNEK KARARLARININ YAYIMLANMA GEREKÇESİ VE USULÜ

Dergimizin her sayısında, bilimsel çalışmaların ardından Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından verilen örnek kararlar da eklenebilir. Örnek kararların dergiye eklenmesinin gerekçeleri şunlardır.

1. Kamu Denetçiliği Kurumu kararlarının özellikle akademik camiada tanıtımını yapmak, verilen kararlarımız hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamak.
2. "Ombudsman Akademik" hakemli dergisinin hayata geçirilmesinde de önemli bir neden olan, Kamu Denetçiliği Kurumunun yasal görevi yanında verdiği kararlara ilişkin bilimsel çalışmalar üretilebilmesi konusunda akademisyenlere fikir vermek.
3. Dostane çözüm kararlarından örnekler konularak Kurumuzun uzlaşma yolu ile karar çözme yeteneği hakkında bilgilendirme yapmak.

Ayrıca örnek kararlar seçilirken dikkat edilen hususlar şunlardır

1. En az iki tane Kamu Başdenetçisinin imzası ile yayımlanan tavsiye veya ret kararı örneği ile kamu denetçilerinin imzası ile yayımlanan birer tane dostane çözüm kararı konulabilir.
2. Kararlar seçilirken toplumun genelini ilgilendiren veya basın yayın organları tarafından takip edilenler öncelikli olarak ele alınabilir.

Akademik Ombudsman

OMBUDSMAN ACADEMIC

ÖZEL SAYI 2

OMBUDSMAN AKADEMİK • ÖZEL SAYI 2 /SPECIAL ISSUE 2, GAZZE • MAYIS / MAY 2024

İDAREYLE SORUNLARINIZI
DOSTANE
ÇÖZÜYORUZ

T.C. KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU

Adres: Kavaklıdere Mah. Zeytin dalı Caddesi No:4 Çankaya/ANKARA

Telefon: (312) 465 22 00 | Faks: (312) 465 22 65

E-Posta: iletisim@ombudsman.gov.tr

[f](#) [x](#) [i](#) /TRombudsman

www.ombudsman.gov.tr